ZGODOVINA POMURSKE POLICIJE IN OROŽNIŠTVA

Avtorji prispevkov:
Mark Krenn, Drago Ribaš, mag. Ernest Bedek, Anton Rozman, Ciril Magdič, Tomislav Habulin in Damir Ivančić, mag.

ZGODOVINA POMURSKE POLICIJE IN OROŽNIŠTVA

Nagovor:
Stanislav Veniger
Damir Ivančič, mag.

Oblikovanje, oprema in prelom:
Andreja Benko

Jezikovni pregled:
Aleksander Jakopič

Urednik: mag. Ernest Bedek

Izdal: PVD Sever za Pomurje in PU Murska Sobota

Tisk: Tiskarna Klar Murska Sobota

Naklada: 500 izvodov

Prvi natis

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

351.74(497.411Pomurje)(091)

ZGODOVINA pomurske policije in orožništva / [avtorji prispevkov Mark Krenn ... [et al.] ; nagovor Stanislav Veniger, Damir Ivančič ; urednik Ernest Bedek]. - 1. natis. - Murska Sobota : PVD S za Pomurje : PU, 2014

ISBN 978-961-281-482-3

1. Krenn, Mark 2. Bedek, Ernest
274800384

KAZALO

NAGOVORA 5

Stanislav Veniger 6

Damir Ivančić, mag. 8

Drago Ribaš in Anton Rozman
POLICIJA V POMURJU SKOZI ČAS 11

Mark Krenn
POLICIJA IN OROŽNIŠTVO MED LETOMA 1918 IN 1945 17

Drago Ribaš in Anton Rozman
TEROR OKUPATORSKIH POLICIJ IN ZAŠČITA
PREBIVALSTVA V POMURJU MED 2. SV. V. 103

Drago Ribaš in Anton Rozman
VARNOSTNO OBVEŠČEVALNA-SLUŽBA (VOS) 117

Drago Ribaš in Anton Rozman
ORGANIZACIJA IN DELO SLOVENSKE MILICE IN
KRIMINALISTIČNE SLUŽBE MED LETOMA 1945 IN 1965 123

Drago Ribaš in Anton Rozman
ORGANIZACIJA IN DELO SLOVENSKE MILICE IN
KRIMINALISTIČNE SLUŽBE MED LETOMA 1965 IN 1991 175

Ciril Magdič in Tomislav Habulin
OSAMOSVOJITVENA VOJNA IN PRIPRAVE NANJO 223

Drago Ribaš in Anton Rozman
ORGANIZACIJA IN DELO SLOVENSKE UNIFORMIRANE
POLICIJE IN KRIMINALISTIČNE POLICIJE OD LETA 1991
DO DANES 243

POLICIJSKA DRUŠTVA NA PU MURSKA SOBOTA 283

Damir Ivančić, mag.
VIZIJA POLICIJE V POMURJU 293

FOTOUTRINKI 297

mag. Ernest Bedek
ZAKLJUČEK IN ZAHVALA 303

SEZNAM DONATORJEV 307

NAGOVORA

Stanislav Veniger

Damir Ivančić, mag.

Kolikor je držav na svetu, toliko je različnih zgodb o razvoju. Vsaka ima svoje posebnosti in raznolikosti, vsem pa je skupno, da je bila varnost med temeljnimi razlogi, zakaj so se posamezniki sploh začeli združevati, postavljati teritorialne meje in oblikovati varnostne sisteme. Ljudje smo namreč že zgodaj spoznali, da za lastno varnost najlažje poskrbimo v združenih, organiziranih oblikah. Tako so se sočasno z državami razvijali tudi njeni varnostni organi.

Z njimi je bilo od nekdaj tesno povezano zagotavljanje svobode posameznika, da si kroji življenje po lastnih željah in prepričanjih. Od nekdaj pa sta bili varnost in svoboda tudi temelj za obstoj sleherne družbe, za njen razvoj, napredek in uresničitev lastnih sanj brez bojazni, da ji bodo te odvzete s silo. K uresničevanju tako širokega pojmovanja varnosti si slovenska policija prizadeva že od svojih prvih zametkov, ko so ljudstvo varovali še orožniki. Vloga policije je bila najprej vpeta predvsem v varovanje revolucionarnih idej, državotvornih struktur in ideoloških sprememb. Kljub tem odgovornim nalogam pa nikoli ni pozabila na težave majhnega človeka, ki so se v trenutku tektonskih družbenih premikov zdele manjše od zrna graha, posamezniku pa so pomenile cel svet.

Skozi čas so se naloge in pristojnosti policije spreminjale. Policija je bila večkrat na prepihu med različnimi interesi in vsakokrat jo je oplazil duh časa, ki je s seboj prinašal spremembe tudi v njenem delovanju. A plemenitost poklica, ki smo mu predani še danes, je ves ta čas ostajala nespremenjena. Svoje poslanstvo smo vedno črpali iz osnovne temeljne človeške vrednote – pomagati sočloveku.

V tem smo si slovenski policisti in policistke, kriminalisti in kriminalistke še danes povsem enotni. V skrbi za dobrobit ljudi opravljamo enake naloge v različnih delih Slovenije. Skupaj gradimo podobo policije kot sodobne organizacije, ki si dosledno prizadeva zagotavljati varno življenjsko okolje za vse prebivalce enako in brez izjem.

Znotraj tako velike institucije, kot je policija, ne glede na njeno enotnost in usklajeno delovanje, obstajajo tudi razlike, ki pa nas bogatijo. Nastajale so vzporedno z razvojem geografskih in zgodovinskih značilnosti, ki so zaznamovale slovenske pokrajine. Vsaka od osmih policijskih uprav, kolikor jih imamo v Sloveniji, se je tudi z operativnega vidika morala prilagajati zahtevam lokalnega okolja in njenih prebivalcev. Ne nazadnje je policija servis, ki ni namenjen sam sebi, temveč ljudem.

Tudi Pomurje je eno od tistih območij v Sloveniji, ki se je zaradi svoje zgodovinske dediščine moralo pogosto prilagajati. Njegova geostrateška lega je bila razlog, da ga ni zaobšlo nobeno obdobje vojne ali miru, temveč je prav vsako izmed njih pustilo neizbrisen pečat na pročelju njegove zgodovine. Tudi zadnjo, osamosvojitveno vojno je Pomurje še kako občutilo. Gornja Radgona je med slovenskimi mesti utrpela največjo škodo, saj je bila njena infrastruktura najbolj poškodovana. Vojne so na srečo za nami in po koncu vsake sta vendarle prevladala razum in zavedanje, da se močne volje in odločenosti ljudi ne da poteptati.

Dobro poldrugo stoletje zgodovine je policijo dvignilo na raven zrele, odgovorne in odprte organizacije, ki se danes lahko uspešno postavi ob bok drugim evropskim policijam z daljšo in bogatejšo preteklostjo. Pomurska policija je k temu prispevala svoj delež: v ta del Slovenije je namreč zgodovina bolj kot drugod prinesla tudi bogato kulturno, jezikovno in narodnostno pisanost, ki je ljudi združevala in spodbujala k strpnosti. Stereotipi in predsodki so del vsake kulture, tudi slovenske, in utopično bi bilo pričakovati, da jih bomo povsem izkoreninili. A zgodovina je že večkrat pokazala, da lahko vsakršna družbena napetost, zlasti če je podkrepljena z nezrelostjo posameznikov, slabimi gospodarskimi razmerami ter pomanjkanjem politične kulture in etike javne besede, takšne stereotipe in predsodke pripelje do roba sovražnosti, povzroči marginalizacijo nekaterih družbenih skupin in njihovo socialno izključenost. Vse to vodi v slabše varnostne razmere. S tega vidika je bilo Pomurje izrazito napredno, saj je že zelo zgodaj opravilo s pojmi kot so ksenofobija, rasizem, škodljive oblike nacionalizma, kulturne in verske nestrpnosti. Strpnost in sprejemanje drugačnosti sta v tej pokrajini postala nekakšna mantra, ki je prispevala k lažjemu vključevanju posameznih narodnostnih manjšin in etničnih skupin. To pa je bil

prav poseben košček v mozaiku varnosti, s katero se Policijska uprava Murska Sobota lahko danes tudi javno pohvali.

Kar je dosegla pomurska policija na področju varnosti, je pomemben del zgodbe o uspehu celotne slovenske policije, njenega učinkovitega dela in visokega ugleda. Navsezadnje je slovenska policija samo ena, kljub operativni samostojnosti vsake izmed osmih policijskih uprav. Uspeh posamezne uprave je zato tudi uspeh celotne policije.

Veseli me, da je del tega uspeha našel svoje mesto v obliki te obsežne publikacije in da bo tako ostal zapisan v zgodovino. Zahvala in pohvala gre predvsem avtorjem, ki so prepoznali vrednost takšnega projekta in zanj navdušil tudi svoje sodelavce. V nastanek knjige so vložili izjemno veliko dela, energije in prostega časa. Pregledali so neštete strani dokumentov in drugega arhivskega gradiva ter iz njih potegnili uporabne, pomembne in zanimive vsebine o razvoju policije v tem delu Slovenije. Zahvaliti se moramo tudi Policijskemu veteranskemu društvu Sever Pomurje, ki je prevzel pokroviteljstvo nad publikacijo – brez njegove pomoči publikacije, ki jo držite v rokah, ne bi bilo.

Upam, da bo vsebina knjige našla svoje mesto v zavesti številnih Pomurk in Pomurcev, pa tudi preostalih prebivalcev Slovenije, ki bodo skozi to čtivo spoznali majhen, a pomenljiv del policijske zgodovine!

Stanislav Veniger
generalni direktor policije

Varnost je bila od nekdaj temeljna vrednota, na kateri smo ljudje gradili zasebno in družbeno življenje. Čeprav pomembno vpliva na kakovost našega vsakdana, pa se le redko vprašamo, kako se je razvijala in širila, kdo in kako jo zagotavlja. Z vidika posameznika, ki od policije upravičeno pričakuje, da bo izpolnjevala svojo zakonsko dolžnost in ščitila njegove pravice, je to tudi razumljivo. A zaradi vseh, ki so policijo gradili, jo skozi zgodovino branili pred zlorabami vladajočih elit in jo utemeljili kot enega najpomembnejših stebrov demokratične države, je prav, da takšna vprašanja postavimo in nanje odgovorimo ter osvetlimo razvoj te pomembne institucije.

Zapisov o delu in razvoju pomurske policije je veliko. Večinoma se skrivajo med vrsticami suhoparnih uradnih dokumentov, spisov in njihovih prilog, sklepov, usmeritev, ne nazadnje tudi kazenskih ovadb in plačilnih nalogov. A takšnih zapisov, ki bi pod drobnogled vzele kronološki razvoj Policijske uprave Murska Sobota in njenih enot, spremembe njene organizacijske strukture ter pričevanja in osebne izkušnje posameznikov, ki so sodelovali v prelomnih trenutkih razvoja pomurske policije, ne bomo našli.

Morda do sedaj še ni bilo prave priložnosti, da bi zgodovinske dogodke zbrali v eno publikacijo, ali pa prave pobude oziroma ideje, kako bi se tega lotili. Morda je za pomanjkanje sistematičnega zgodovinskega pregleda krivo tudi to, da je policija zaradi narave dela usmerjena predvsem v uresničevanje svojega osnovnega poslanstva - varovanja življenja ljudi in njihovega premoženja, zato ob čedalje številnejših pristojnostih in nalogah policistov, kriminalistov in drugih delavcev policije za ustvarjalne ideje ostane bolj malo časa, zanosa in motivacije. To se kaže še posebej v zadnjem obdobju, ob varčevalnih ukrepih, ki ne prizanašajo delovnim razmeram, krčijo kadrovsko strukturo in večajo obremenjenost zaposlenih.

A kjer je volja, je pot. Ideja, da bi na enem mestu zbrali dejstva in opise nekaterih dogodkov, je zorela. Vse do svoje uresničitve. Odprli smo marsikatero spominsko skrinjo, prevetrili zaprašene dokumente, se zakopali v uradne in zasebne fotografske arhive ter spodbudili upokojene in aktivno zaposlene, da so pobrskali po preteklosti in z nami delili svoje spomine. Nekateri od teh spominov so prijetni in še danes prikličejo nasmeh na obraz, drugi kljub časovni oddaljenosti še vedno skelijo in ob pravih besedah boleče zaživijo, kot da bi se zgodili včeraj. A vsi ti dogodki, dobri, slabi in tisti vmes, so nas oblikovali. Vsako obdobje je prineslo nekaj novosti in ohranilo nekaj preteklosti. Tako se je razvijala in izoblikovala pomurska policija, kot jo poznamo danes.

Pred vami je prvi poizkus predstavitve njene zgodovine, ki sta jo zaznamovala predvsem prepletanje vojaške in policijske organiziranosti ter nenehen boj za suverenost nad lastnimi organi za notranje zadeve. V knjigi smo zajeli različna obdobja. Od ustanovitve orožnikov, ki so v habsburški monarhiji skrbeli za notranjo varnost pokrajin, po razpadu monarhije pa so se na tem ozemlju obdržali kot žandarji in svoje delo nadaljevali v Kraljevini Srbov, Hrvatov in Slovencev ter Kraljevini Jugoslaviji. Na kratko predstavljamo še policije držav, ki so med 1. in 2. sv. v. zasedale to območje, veliko pozornosti pa smo posvetili tudi vsem dobro znani in do nedavnega tako domači milici, ki je bila ustanovljena po koncu 2. sv. v. Med vsemi pomembnimi nalogami, ki jih je milica v skrbi za varnost ljudstva izvajala skoraj pol stoletja, je konec te pomembne dobe okronala z najpomembnejšo med vsemi vlogami, ki jo je odigrala v vojni za osamosvojitev Slovenije in s katero je postavila trdne temelje sodobne slovenske policije in države.

Z zanimivimi opisi in objektivno predstavljenimi dejstvi smo poizkusili orisati zadnjih 165 let razvoja policije v Pomurju in njeno vlogo v družbi. Hkrati smo si dovolili tudi nekaj zanimivosti, ki bodo bralca v posameznih delih pritegnile kot kakšen napet kriminalni roman, ponekod pa celo kot komedija. Vrnili smo se namreč v obdobje, ko so bile glavne kazni še usmrtitev, težka ječa, pregnanstvo in strogi zapor. Obudili smo tudi čas, ko so se ustanavljale prve postaje milice, na katerih niso imeli nikakršne tehnične opreme. Ste vedeli, da so imeli v petdesetih letih na nekaterih postajah zgolj dva dežna plašča in dva para gumijastih škornjev, ki so jih izmenoma uporabljali? Danes si kaj takega ne moremo niti predstavljati, še manj pa dejstva, da so miličniki nekdaj svoje delo opravljali peš – nekateri so si

pozneje kar sami kupili kolesa, da so naloge lahko opravljali hitreje.

Pomurska policija je od svojih začetkov prehodila dolgo pot. Danes lahko brez odvečne skromnosti in ponosno zapišemo, da je bilo Pomurje že od nekdaj regija s sorazmerno visoko stopnjo varnosti. Zagotovo je za to v veliki meri zaslužna tudi policija, ki svoje delo opravlja zakonito in strokovno, ob spoštovanju temeljnih človekovih pravic in svoboščin, obenem pa si ves čas prizadeva tudi za vzpostavitev pristnega odnosa in partnerskega sodelovanja z lokalnimi skupnostmi. Prisluhniti zna željam, potrebam, strahovom in dilemam prebivalcev, nenehno išče dobre rešitve za varnostna vprašanja, ki jih prebivalci, zlasti v manjših okoljih, še kako vidijo in občutijo. Preiskanost kaznivih dejanj je že več let izjemno visoka, prizadevamo si ohraniti visoko stopnjo varnosti v cestnem prometu. Tudi kršitev javnega reda in miru je manj kot v marsikateri drugi regiji. Uspešno preprečujemo ilegalne migracije in varujemo državno mejo. Veliko pozornosti namenjamo tudi preventivnim dejavnostim, tako v obliki varnostnih sosvetov, posvetovalnih teles, aktivnosti vodij policijskih okolišev kot tudi projektov, prilagojenih različnim generacijam in ciljnim skupinam.

Med pomembnejšimi mejniki v sodobnem času je bil zagotovo vstop Slovenije v Evropsko unijo l. 2004, ki je zahteval vrsto strukturnih sprememb, tudi v policiji. Še posebno velik zalogaj je bila sprememba varovanja državnih meja, ki je narekovala uvedbo schengenskega pravnega reda, spremembo mejne kontrole na notranjih mejah in vzpostavitev izravnalnih ukrepov. Vse to je velika odgovornost za pomurske policiste in policistke, ki jim specifična lega te pokrajine določa varovanje precejšnjega dela državne meje: 64 km meje z Avstrijo, 102 km meje z Madžarsko in 61 km t. i. schengenske meje s Hrvaško.

Kljub vsem organizacijskim in varnostnim izzivom, ki sta jim bolj kot drugod po Sloveniji od nekdaj botrovali tudi kulturna in narodnostna pestrost Pomurja, se je pomurska policija skozi zgodovino dobro odzivala na spremenjene družbene razmere, pri tem pa ves čas ohranjala visok ugled med uporabniki varnostnih storitev. Ta sinergija med varuhi reda in miru ter lokalnim prebivalstvom, na katero smo v Pomurju izrazito ponosni, je med drugim rezultat predanega dela policistov in kriminalistov ter njihove pripadnosti svojemu poklicu. Zgodovina pomurske policije si zato zasluži spominsko obeležje v publikaciji, ki bo med ljudmi ostala tudi po tem, ko bo naš čas prekrilo listje pozabe.

Damir Ivančić, mag.
direktor Policijske uprave Murska Sobota

POLICIJA V POMURJU SKOZI ČAS

Drago Ribaš in Anton Rozman

POLICIJA SKOZI ZGODOVINO

Številni pisci postavljajo začetke delovanja kriminalistične policije v dvoje zelo različnih zgodovinskih obdobij. Prvi menijo, da je potrebno začetke kriminalistične policije v antiki, drugi povezujejo nastanek policijskih ustanov kot samostojnih upravnih organov s centralizacijo oblasti in politične moči v 17. in 18. st. Obe stališči imata svojo upravičenost. Nekatere pisce zanima namreč predvsem policijsko delovanje kot tako, ne glede na vrsto družbene institucije, v okviru katere se opravlja; druge pa zanima policija predvsem kot samostojna upravna ustanova, ki je mogla nastati v današnjem pomenu besede šele tedaj, ko so državni predstavniki sprejeli načelo delitve oblasti. Razvoj kriminalistične policije z zgodovinskega vidika je poln vzponov in padcev.
V starem Egiptu je bilo pravno varstvo vsaj od l. 2850 pr. n. št., nato v rokah Sab Heri Sekerja, čigar dolžnosti so bile odkrivanje kaznivih dejanj, preiskovalnega sodnika in izvršilnega uradnika. Nekaj stoletij pred našim štetjem pa so v Egiptu obstajale že tudi posebne policije: za varovanje voda (preprečevanje pobegov razbojnikov preko reke Nil), za varovanje meje in trgovska milica.
Babilonci, Asirci in Feničani so imeli posebne administrativne in izvršilne organe za varovanje notranjega reda že med letoma 1800 in 1700 pr. n. št.
V stari Kitajski je policija vzdrževala notranji red in popisovala prebivalce najmanj od l. 1450 pr. n. št. dalje, njeni uslužbenci pa so o njenih ugotovitvah obveščali sodnika. Šparta in Atene sta imeli med letoma 800 in 500 pr. n. št. za varovanje notranjega reda in miru, zlasti pa za utrjevanje oblasti, najprej vojaške formacije. Samostojna policijska služba v Atenah je nastala pozneje. Platon in Xenofon sta sodila, da je naloga policije nadzorovanje sumljivih oseb, da poišče in prime storilce kaznivih dejanj, upravlja zapore in izvršuje smrtne kazni. Med letoma 400 in 300 pr. n. št. so imele Atene od 25.000 do 30.000 meščanov in nekajkrat več sužnjev, 6.000 policajev, 60 višjih policijskih uradnikov in 20 višjih sodnih uradnikov. Policija je verjetno nadzorovala tudi sužnje.
Beseda policija ima svoj izvor v grški besedi politeia, ki pomeni skupnost meščanov, njihovih pravic in običajev. Policija je torej aparat, ki naj bi varoval to skupnost, njene pravice, običaje in medsebojne odnose.
V starem Rimu je Numa Pompilius (715–672) uvedel kvesture, ki so bile po svojem osnovnem namenu finančne uprave, so pa skrbele tudi za vzdrževanje reda, varnost prometa, trgovsko lojalnost, varovanje morale in za pregon storilcev kaznivih dejanj. Na prelomu našega štetja je imel Rim okoli milijon prebivalcev in policijski korpus z 9.000 možmi. Vojaška policija je vzdrževala red tudi v okolici Rima.
V obdobju fevdalizma ne govorimo več o policiji, ki naj bi varovala notranji državni red in mir. Povračilo za zločin išče oškodovanec sam, obramba pred napadom pa je dolžnost vaščanov. Tudi najmanjši oblastnik (suveren) ima svojo stražo, ki ga varuje in skupaj z njim napada druge. Ta osebna straža vladajočih je zametek prihodnje politične policije, ki je kot taka vzbujala hud odpor že od nastanka. V tem obdobju je močno zanemarjeno varovanje navadnih ljudi in meščanov. Le večja mesta so začela v 14. st. ustanavljati tudi poklicne stražarje (npr. Berlin). V 16. in 17. st. so začele sosednje gosposke sklepati dogovore o medsebojni pomoči in se medsebojno obveščati o razbojnikih in razbojniških tolpah.

ZAČETKI MODERNE POLICIJE

Obdobje razsvetljenstva pomeni kritiko samovolje lokalnih oblastnikov, skepso pred božjim izročilom in božanskemu izvoru oblasti, upor proti človeški slepoti, zlasti preganjanju čarovništva, gnus proti krutemu in sadističnemu kaznovanju, posmeh človeški neumnosti in misticizmu. V Evropi je bila moč prosvetljenih absolutističnih vladarjev večja. Policijo je v Parizu formiral Ludvik XIV. Berlin pa je imel že pred tem svoje poklicne stražarje. L. 1713 je pruski kralj Friderik Wilhelm I. odredil ločitev vojaške, upravne in pravosodne oblasti. L. 1742 pa je Friderik Veliki poslal svojega odposlanca v Pariz, da si je ogledal organiziranost tamkajšnje policije. Pozneje je pisal Voltairu:
»Bolje je preprečevati in omejevati zločine, kot kaznovati.«

Kriminalistična policija je torej v 18. st. nastala predvsem kot preventivna policija z nalogo, odkriti čim več kaznivih dejanj in zato izvesti čim manj hudih kazni. Nastala je potem, ko so se razbojniške tolpe, kljub strahotnim, popolnoma razčlovečenim kaznim, ki so bile izvršene javno, razbohotile do takšnega obsega, da so dobile naziv IV. stanu (stanovi so oblika vertikalnega strukturiranja družbe, ki so značilni za fevdalno Evropo. Ponavadi so omenjeni trije stanovi, in sicer plemstvo, visoka duhovščina in tretji stan, ki je obsegal meščanstvo, nižje duhovnike, svobodne kmete in druge. Vodopivec navaja, da so razbojniške bande dobile naziv IV stanu. Op. a.). Nastala je kljub temu, da so se ljudje zavedali, da

obenem s tem, ko jih bo varovala, pomeni tudi napad na njihovo osnovno pravico do svobode. Spričo naraščanja prebivalstva v mestih, s sproščanjem trgovine, bankirstva in prometa je v kapitalističnem obdobju, organiziranost kot jo je nudila policija, postala življenjska nuja ljudi. V tehtanju dveh nevarnosti je bilo treba sprejeti prvo, da bi se izognili drugi.
Do 19. st. so bila za odkrivanje storilcev kaznivih dejanj odločilna predvsem medsebojna obveščanja in pričevanja ter priznanje obdolžencev samih. V srednjem veku so bile nagrade ovaduhom in inkvizicija skoraj edino sredstvo za ugotavljanje odgovornosti za zločin, pa tudi za izsiljevanja in pravosodne zmote. Tu in tam sicer najdemo prve zametke modernejše kriminalistike že tudi v tem obdobju, vendar so redki in nimajo splošne veljave. Tako je znano, da so se Kitajci že zgodaj posluževali psiholoških pritiskov na domnevne storilce kaznivih dejanj in so takim pritiskom dajali prednost pred fizičnimi mučenji. Že v srednjem veku so v Evropi poznali način tajnega odpiranja zapečatenih pisemskih sporočil, v 16. st. pa tudi ogled kraja storitve kaznivega dejanja in mrliški ogled. To pa je bilo do 19. st. skoraj vse.
V 19. in 20. st. so k intenzivnemu razvoju kriminalistike prispevale zlasti: daktiloskopija, sodna patologija, serologija, kemija, toksikologija, fizika s spektrometrijo in radioaktivnostno analizo, biologija, optika za raziskovanje balistike, grafologija, radiofonija, foto in televizijska tehnika, kibernetika. Tako ni presenetljivo, da začenjajo opažanja in pričevanja posameznikov stopati v ozadje, kot manj zanesljiva. V tem smislu je potrebno razumeti tudi vse tiste težnje, ki stremijo v smeri, da bi v sodobnosti in v prihodnje dali stvarnim dokazom prednost pred zasliševanjem. Obdobje močnih avtoritarnih sistemov (fašizem, nacizem, stalinizem) ta prizadevanja za nekaj časa zajezijo, a usmerjenost vendarle ostaja nespremenjena.

KRIMINALISTIČNA POLICIJA

Četudi je kriminalistična policija nastala zato, da bi preprečevala izvrševanje kaznivih dejanj, torej iz preventivnih potreb, so jo ljudje bolj ali manj upravičeno doživljali kot izrazito represivno ustanovo. To je razumljivo, saj je intervenirala ali naj bi intervenirala šele tedaj, ko je bilo kaznivo dejanje že storjeno. S tem je njena preventivna vloga stopila v ozadje. Preventivne vloge kriminalistične policije pa kljub temu ni mogoče zanikati, saj vsi pisci, ki govorijo o razvoju policijske dejavnosti v novejšem obdobju, prepričljivo dokazujejo, da se je z razvojem policije, kriminaliteta zmanjšala. Ni izključeno, da so tudi kriminalistični delavci pozabili na tako vlogo policije, v vsakodnevni vnemi, da bi s čim večjo stopnjo gotovosti odkrili storilce kaznivih dejanj. V sodobni kriminalistični literaturi se namreč pojem preventivne policije ne povezuje več z njeno izvorno nalogo - z odkrivanjem storilcev kaznivih dejanj, temveč s posebno službo, ki je namenjena preprečevanju kaznivih dejanj v ožjem pomenu besede. Razlogov je lahko več. Predvsem je kriminalistična policija ob odkrivanju storilcev kaznivih dejanj in zaradi metod, ki se jih je posluževala, odkrila tudi vrsto pred-kaznivih situacij, ki jih je težko puščala v nemar, saj so obenem obstajali posebni upravni organi in družbene organizacije, ki bi lahko, če bi bile pravočasno obveščene, marsikatero kaznivo dejanje preprečile. Postajalo je tudi vse bolj očitno, da se ljudje pogosto sami slabo varujejo in zato tudi po nepotrebnem postajajo žrtve kaznivih dejanj.
Čeprav so ljudje vedno bolj čutili, da je policija koristna (zlasti z razvojem prometa) in so se jezili, če ni bila prisotna, ko se jim je kaj zgodilo, so po drugi strani še vedno sprejemali policijskega uslužbenca kot predstavnika oblasti in moči (nikomur prijetna) in represivnega uslužbenca. [1]

ZAČETKI MODERNE POLICIJE V HABSBURŠKI MONARHIJI MED LETOMA 1849 IN 1918

L. 1848, ki ga zgodovinarji imenujejo tudi pomlad narodov, je bilo v Habsburški monarhiji zelo nemirno. Razjarjeni ljudje so se uprli absolutističnemu načinu vladanja, prav tako pa so posamezni narodi, ki so sestavljali monarhijo, stremeli k samostojnosti. Pri tem so bili najglasnejši in najmočnejši Madžari.
Ker se vojska ni pokazala kot rešitev takšnih težav, je ministrski predsednik 30.5.1849 predlagal cesarju Francu Jožefu I., da se ustanovi posebni del policijskih sil za vzdrževanje javnega reda in miru in kot pomoč drugim vejam oblasti. Pri tem naj bi se zgledovali po izkušnjah iz Južne Tirolske in Lombardije, kjer so imeli takšno enoto od l. 1846. Ta enota bi se po zgledu Anglije, Francije, Rusije in Prusije imenovala Gens d'armerie (možje z orožjem) ali ponemčeno Gendarmerie/Žandarmerija. 8.6.1849 je bil izdan Zakon o Žandarmeriji.
V glavnih mestih pokrajin so že takrat imeli policijo ali občinsko stražo, ki so jo, če so jo zmogli plačati, lahko imeli tudi v manjših mestih. Policija je skrbela za javni red in mir in izvrševala naloge oblasti, vendar samo v mestih.
Takoj v začetku so ustanovili 13 regimentov s po 1.000 možmi in nato se je v kratkem času število

Slika 1. Neznani fotograf, Prekmurje. Skupina madžarskih orožnikov iz ene od prekmurskih orožniških postaj l. 1913. Fotorazglednica je bila poslana v Dolence na Goričkem. Orožnik, ki sedi desno, je opremljen z večino takratne predpisane opreme: revolver Rast-Gasser model 1898 s pištolnico, orožniška pehotno konjeniška sablja model 1877, na pasu nabojnice za karabinko, signalna piščalka, rokavice in značilen orožniški klobuk z peresom (1868–1899). Na kapo je apliciran pločevinasti znak v obliki madžarskega grba s svetoštefansko krono. Orožnik, ki sedi levo, je vodja patrulje. Izdaja ga okrogli pločevinasti znak (jarörvezetöi jelveny), ki ima pripetega na desni strani službene uniforme. Na levi strani ima pripet križec za dolgoletno službovanje in spominsko medaljo ob 60. obletnici (1848–1908) vladanja Franca Jožefa. Enako je dekoriran tudi orožnik nad njim.

povečalo na 16 regimentov, do l. 1854 pa že na 19 regimentov. Može so dobivali na naboru in iz redne vojske. Tako so imeli v februarju 1850 l. 8.000 mož, v februarju naslednje leto pa že 13.000 mož in 7.500 konjev.

Žandar/orožnik je lahko postal moški, z avstrijskim državljanstvom, star med 24 in 36 let (izjemoma med 20 in 40 let), neporočen ali brez otrok, zdrav, dobro telesno grajen, višji od 160 cm (5 čevljev in 5 col) in ki je obvladal nemški jezik tako ustno kot pisno. Moral pa je biti tudi spreten.

Regiment se je delil na eskadrone, ti pa na dva samostojna konvoja/dve krili (Flügel), ta pa sta se delila na več jat (Zug). Te so se delile na sekcije (Sektion), korporalske enote (Korporalschaften) in samostojne postaje, ki niso smele imeti manj kot 3 in ne več kot 4 može. Žandarmerijo je vodil generalni inšpektor, regiment je vodil polkovnik ali podpolkovnik. Ostali čini so bili ritmojster prve ali druge stopnje, nadporočnik ali podporočnik, stražmojster (Wachtmeister), korporal ali korporalov namestnik ter žandar na konju in žandar pešak.

Zaradi krize in levo usmerjene vlade se je l. 1859 številčnost žandarmerije znižala iz 20.000 na 5.000 mož. Po sporazumu z Madžarsko in novo vlado se je stanje postopno popravilo, tako z vidika števila mož kot opreme. Žandarmerija se je opremljala v skladu z novimi trendi v vojski in potrebami dela na terenu.

V Pomurju sta obstajala dva sistema, kot da bi bila ta dva dela monarhije v celoti ločena. Na levi strani reke Mure so bili pripadniki Madžarske žandarmerije, ki so delali po madžarski zakonodaji, madžarska finančna straža in drugi organi, na desni strani Mure pa je območje spadalo pod Štajerski regiment žandarmerije, ki se je l. 1866 preimenoval v Deželno poveljstvo žandarmerije za Štajersko s sedežem v Grazu.[2]

Opombe

1. O vlogi kriminalne policije v sodobnosti, dr. Katja Vodopivec, Varnost, letnik XVIII- leto 1969.
2. Zaradi preobsežnega gradiva dostopnega v Avstriji in na Madžarskem nismo podrobneje proučevali tega obdobja, zato bo po vsej verjetnosti le-ta še tema nadaljnjih raziskav.

POLICIJA IN OROŽNIŠTVO MED LETOMA 1918 IN 1941

Mark Krenn

ZLOM CENTRALNIH SIL L. 1918 IN KONEC 1. SV. V.

Po hudem porazu nemške vojske v tankovskem napadu antantnih sil 8.8.1918 (črni dan nemške armade) pri Amiesu v Franciji, začne zahodna fronta centralnih (nemških) sil razpadati.
Zato se je 14.8.1918, v belgijskem letovišču Spa sestalo vrhovno poveljstvo centralnih sil (Nemčije, Avstro-Ogrske, Turčije in Bolgarije). Italija je izstopila iz zveze že l. 1915, ko se je priključila silam antante, kjer so se dogovarjali o pogojih premirja.
Zaradi neenotnega mnenja dveh vodilnih sil, Nemčije in Avstro-Ogrske, niso sprejeli pomembnejše odločitve, ki bi bistveno vplivala na nadaljnji potek vojne.
Dober mesec za tem, 26.9.1915, antantne sile, okrepljene z ameriškimi enotami preidejo na zahodni fronti v ofenzivo, kar prisili Nemce, da pričnejo z umikom na celi frontni črti.
Sočasno, na balkanskem bojišču, francoska, angleška in srbska vojska, po preboju Solunske fronte in razpadu bolgarskih enot, potiskajo Nemce po dolini Vardarja in Morave proti Beogradu.
Bolgarija izstopi iz vojne - 3.9.1918 podpiše premirje in v začetku oktobra je bilo že jasno, da so centralne sile vojno izgubile.
Nemčija, Avstro-Ogrska in Turčija, 4.10.1918, posredujejo ameriškemu predsedniku Woodrowu Thomasu Wilsonu ponudbo za premirje, na osnovi 14. Wilsonovih točk iz januarja 1918, v katerih je govora o pravičnem in trajnem miru v Evropi ter glavni ideji o pravica narodov do samoodločbe.
Po upoštevanju določenih ameriških pogojev, 11.11.1918 Nemčija podpiše premirje.
30.10.1918, po bitki za Palestino pri Jaffi, kjer antantne sile prebijejo turško fronto, kapitulira Turčija.
Združene zavezniške sile konec oktobra na italijanskem bojišču dokončno zlomijo tudi Avstro-Ogrsko. Do premirja pride 3.11.1918.[1]
Vojna je bila končana. 20 milijonov mrtvih in nešteto ranjenih, pohabljenih ter razseljenih oseb. Naj omenim, da je v bojih med letoma 1914 in 1918 padlo okrog 1.700 prekmurskih vojakov, predvsem na Vzhodni fronti proti Rusom.
Več kot 85 odstotkov mobiliziranih prekmurskih fantov je bilo vpoklicano v štiri pehotne polke; mobilizirani v Železni županiji (Gornje Prekmurje), v 83. cesarsko-kraljevi p. polk in 18. domobranski p. polk s sedežem v Szombathelu, mobiliziranci iz zalske županije (Dolnje Prekmurje) pa v 48. cesarsko-kraljevi in 20. domobranski pehotni polk s sedežem v Nagykanizi. Vsi štirje pehotni polki so bili v začetnih mesecih vojne poslani na Vzhodno fronto.[2]

RAZPAD AVSTRO-OGRSKE IN NASTANEK DRŽAVE SHS

Revolucionarna socialna gibanja se iz Sovjetske Rusije prelijejo tudi v Zahodno Evropo. Še pred podpisom premirja je bila v Nemčiji ukinjena monarhija in razglašena republika. Pod pritiskom revolucionarnih množic v Berlinu se nemški cesar Wiljem II. in prestolonaslednik (njegov najstarejši sin Wiljem) odpovesta prestolu.
Revolucionarna dogajanja občutijo tudi v Avstro-Ogrski. Po uporu na Dunaju in sklicu nemškega nacionalnega parlamenta 21.10.1918, je bila dvojna monarhija, po 55 letih razpuščena.
Od tega dne, pa vse do 12.8.1919 (priključitev k Kraljevini SHS) je bilo Prekmurje, skozi različne in tranzitne državno-pravne ureditve, znova v politično gospodarskem sklopu takratne Madžarske.
Avstrijski del države, po valu demonstracij, stavk in republikanskih manifestacijah, 12.11.1918 postane republika. Zadnji cesar Karel je moral v izgnanstvo na portugalski otok Madeira, kjer umre l. 1922.
Na pogorišču Avstro-Ogrske nastane niz novih držav. Med njimi južnoslovanski narodi znotraj bivše monarhije 29.10.1918 okličejo lastno državno skupnost (brez Prekmurja) - Državo Slovencev, Hrvatov in Srbov (odslej SHS) s središčem v Zagrebu, ki pa jo antantne sile v času njenega trajanja (29.10.1918 –1.12.1918) niso priznale.
31.10.1918 je ljubljanski Narodni svet imenoval narodno vlado SHS, ki jo potrdi tudi Narodni svet v Zagrebu. S tem dobi slovenska narodna vlada tudi vsa zakonodajna in izvršilna pooblastila.
Država SHS je imela skupno samo zunanjo in vojaško politiko. Sredi novembra 1918 je narodna vlada SHS izdala »Naredbo o prehodni upravi«, ki jo označujemo kot prvo slovensko ustavo. Ta je omogočila Sloveniji tudi samostojno delovanje na obrambnem področju. Tako je, po nalogu Narodnega sveta, prodirajoče italijanske sile 14.11. pri Logatcu zaustavila srbska vojaška enota (srbska vojska je bila del antantnih sil) pod vodstvom podpolkovnika Stevana Švabića.[1]
Na slovenski severni meji je major (v tem činu je dočakal razpad dvojne monarhije) Rudolf Maister (1874–1934) 1.11.1918, s svojimi vojaki (20.11. so ustanovili mariborski pešpolk - to je bila prva slovenska vojaška enota s slovenskimi častniki in poveljevanjem v slovenščini), prevzel nadzor nad Mariborom in okolico. Po teh dogodkih je upravo na slovenskem štajerskem prevzel Narodni svet,

majorju Rudolfu Maistru pa je podelil naziv generala.[3] Enote generala Maistra so, tudi s pomočjo srbske vojske, v nekaj naslednjih mesecih, v bojih z Avstrijo zasedle velik del slovenskega nacionalnega ozemlja. Vendar Slovenci, tudi zaradi pritiska večjih sil, predvsem Italije, večji del tega ozemlja izgubimo oz. pripade Avstriji. Tako ostanemo Pomurci brez Radgonskega kota (Radkersburg z okoliškimi slovenskimi vasmi).

V Prekmurju se je del katoliške duhovščine (skupina duhovnikov okoli Klekla) zavzemal za nekakšno avtonomno entiteto v okviru Madžarske (Kleklov program Slovenske krajine). Redki pomurski izobraženci, predvsem študentje, ki so študirali v slovenskih mestih in del narodno osveščenega ljudstva (predvsem v vaseh okoli Beltincev), ki so imeli stike s Slovenci čez reko Muro, pa so na zborovanjih po vaseh zahtevali priključitev k takratni Kraljevini SHS). Najbolj odmevno je bilo zborovanje v Beltincih 19.2.2019, ko se je zbralo okrog 10.000 ljudi. T. i. Beltinski shod je napovedal vladni komisar, ki ga je imenovala madžarska vlada za Prekmurje, dr. Bela Obal. Skupaj z prekmursko duhovščino so hoteli ljudem razložiti načrt za avtonomijo Prekmurja (v sestavi Madžarske), ki jo je sestavil Jožef Klekl. Govor dr. Obala je bil prekinjen z medklici množice v prid države SHS. Zatem je dr. Obal na oder poklical domačina Erjavca, ki je vodil medklice. Ta je govoril o Wilsonovih točkah glede samoodločbe. Na shodu je bila prvič javno podprta jugoslovanska/SHS opcija za Prekmurje. [4]

Ker država SHS ni bila mednarodno priznana (Slovenci in Hrvati so se aktivno bojevali v enotah poražene države), je obstajala nevarnost, predvsem s strani Italije, da narode v tej državni tvorbi znova razkosajo. Zato se je izoblikovalo stališče, na podlagi katerega je bila sprejeta odločitev, da bi se Država SHS združila s Kraljevino Srbijo. Glasovanje o združitvi je potekalo 23.11.1918, v Zagrebu.

Kraljevina SHS je bila razglašena 1.12.1918 v Zagrebu. Že januarja so bile ukinjene avtonomne narodne vlade, imenovane pa so bile deželne vlade z omejenimi pooblastili.

Za takratno Kraljevino SHS so bile pomembne odločitve, ki so jih sprejeli predstavniki antantnih sil na mirovni konferenci v Parizu, ki se je začela 18.1.1919 v Versaillesu.

Woodrow Wilson, demokratski ameriški predsednik (1913–1920), je s svojimi znamenitimi 14. točkami postavil načela mednarodnega sodelovanja po 1. sv. v. Te točke so bile tudi podlaga za pogajanje o mirovnih pogodbah s poraženimi centralnimi silami, ki na konferenci niso sodelovale in so morale sklepe konference samo podpisati, ter se jim seveda podrediti.

Za Slovence in ostale manjše narode je bila pomembna predvsem 10. Wilsonova točka, ki govori o *»svobodnem in avtonomnem razvoju narodov Avstro-Ogrske «.*

Kasnejše mirovne pogodbe so bile podpisane v različnih delih Pariza, v različnih dvorcih po katerih se imenujejo glede na mesto podpisa.[5]

Slika 2. Aleksander Karađorđević (1888–1934) jugoslovanski kralj in vrhovi poveljnik vojske Kraljevine Jugoslavije. Kolorirana fotografija, okrog l. 1931. Kot regent je državo vodil od l. 1918, kralj pa postane po smrti svojega očeta Petra I. l. 1921. L. 1934 je bil ubit v atentatu v Marseillu. Foto Tomislav Vrečič, Murska Sobota, 2014. Sliko hrani avtor besedila.

SAINTGERMAINSKA MIROVNA POGODBA

Podpisana je bila 10.9.1919 v Saint-Germainu, med Avstrijo in predstavniki antante. Avstrija je pogodbo ratificirala 5.11.1919, veljati pa začne 16.7.1920. Pogodba je obsegala 391 členov, ki so določali obseg Avstrije in njeno državno ureditev. Priznati je morala neodvisnost Madžarske, Češkoslovaške, Poljske in Kraljevine SHS. V pogodbi so bili določeni tudi pogoji za izvedbo plebiscita v Celovški kotlini in na južnem Koroškem kjer živi slovenska narodno manjšina. (Plebiscit je bil izveden 10.10.1920, 22.025 glasov za Avstrijo in 15.278 glasov za Kraljevino SHS). Spor med Italijo in Kraljevino SHS v Saint-Germainu se je končal z podpisom Rapalske pogodbe 12.11.1920. S pogodbo je bila določena meja med državama, s čimer je bila tretjina slovenskega etničnega ozemlja in Istra z delom Dalmacije dodeljena Italiji, ki je v zameno priznala Kraljevino SHS. [6]

TRIANONSKA MIROVNA POGODBA

Podpisana je bila 4.6.1920 v palači Grand Trianon v Versaju, med Madžarsko kot naslednico Avstro-Ogrske in silami antante. Madžarska je izgubila več kot dve tretjini ozemlja, ki je bilo še pred koncem vojne madžarsko, ter nekaj manj kot dve tretjini prebivalcev Ogrske (od tega se je za Madžare štelo okrog 3.3 milijona ljudi). Kraljevini SHS je bila dodeljena Hrvaška, Slovenija, del Banata in ozemlje današnjega Prekmurja. Sicer pa je Kraljevina SHS, z dovoljenjem Pariške mirovne konference, Prekmurje zasedla že 12.8.1919. [7]

ZASEDBA PREKMURJA S STRANI VOJAŠKIH ENOT KRALJEVINE SHS

Prekmurje zasedejo vojaške enote Dravske in Savske divizije. Komandant Dravske divizijske oblasti (1.2.1919–2.5.1920) je bil general armade Krsta Smiljanić (1868–1944). Komandant Savske divizijske oblasti (14.1.1919–5.4.1920) je bil general armade Svetomir Matić (1870–1931). [8]
Pod poveljstvom podpolkovnika Vladimirja Uzorinica so enote Dravsko-Prekmurskega odreda - 2. bataljon 37. peh. polka, 1. bataljon 45. peh. polka, 1. bataljon 36. peh. polka, 3. topniške baterije in 2 eskadrona konjenice - iz smeri Radgone 12.8.1919 vstopile in zasedle Gornje Prekmurje z Mursko Soboto.

Dne 12. i 13. kolovoza 1919 godine provedena je okupacija Prekomurja po Dravskom-Prekomurskim odredom. Madžari (Bijela garda) odstupajo u neredu te ostavljaju znatni ratni plijen, a osobito nekoliko teških ratnih oružja sa većjom množinom municije. [9]

Deli Savske divizije, med njimi tudi prekmurska, hrvaška in primorska prostovoljna legija, ki zasedajo Spodnje Prekmurje z Lendavo, pa v celoti prodrejo iz smeri Murskega Središča proti Kobilju.
36-pehotni polk in njegovega poveljnika podpolkovnika Vladimirja Uzorinca, je za požrtvovalnost pri bojih okrog Dravograda, Maribora in Radgone posebej pohvalil general Rudolf Maister. Polk je imel svoj sedež v Varaždinu in 30.4.1920 prevzame celoten prekmurski odsek.[10] Kasneje se v Murski Soboti nastani (v prostorih bivše Avstro-Ogrske konjušnice, neposredno ob Szaparyijevem gradu) 5. četa 2. bataljona tega polka. L. 1937 je bil poveljnik čete kapetan II. stopnje Uglješa Košutič.

SLOVESNOST OB ZASEDBI PREKMURJA V BELTINCIH

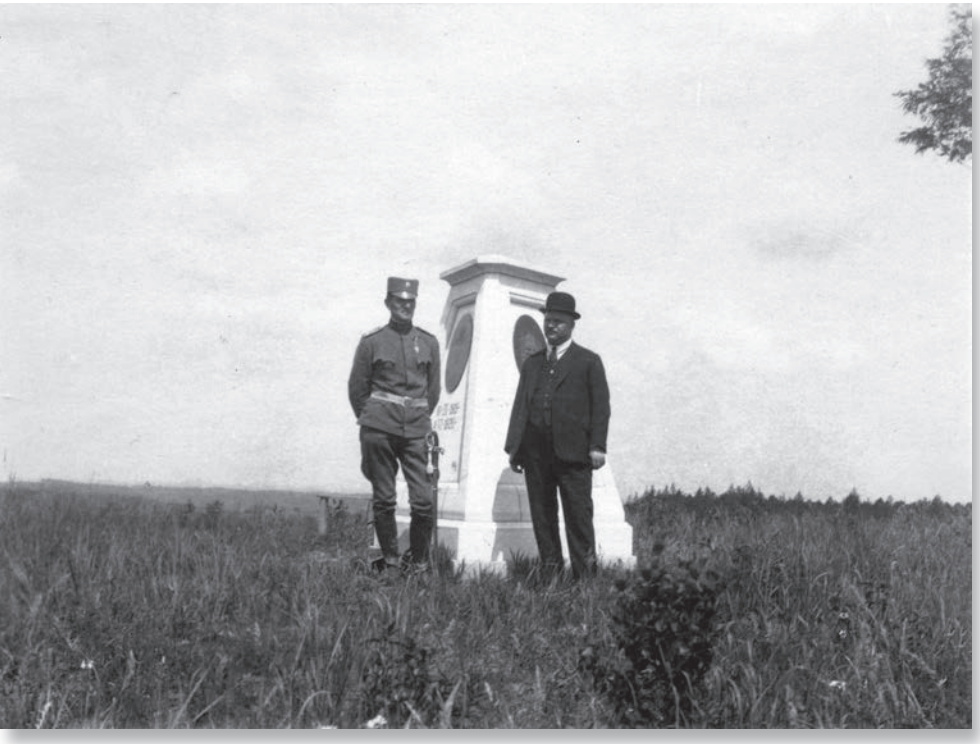
17.8.1919 je bila v Beltincih osrednja slovesnost ob priključitvi Prekmurja h Kraljevini SHS. Zbralo se je okrog 20.000 ljudi iz vsega Prekmurja. Poveljnik podpolkovnik Vladimir Uzorinac je predal vojaško oblast civilni upravi, ki jo je vodil civilni komisar za Prekmurje Srečko Lajnšic. Ta je razglasil tudi jugoslovansko upravo v Prekmurju. [11]

PO PRIKLJUČITVI PREKMURJA H KRALJEVINI SHS IN ORGANIZACIJA UPRAVNEGA APARATA

Ker zasedeno Prekmurje še ni imelo določenih mej, je začasno ostalo pod vojaško upravo. Tej je bil kot civilni komisar dodeljen dr. Srečko Lajnšic. Sprva je uradoval v Gornji Radgoni (12.8.1919–27.9.1919), 6.9.1919 pa se preseli v Mursko Soboto. Dolnjo Lendavo upravlja namestnik civilnega komisarja dr. Jožef Kočar iz Skakovec. Po sami zasedbi pride do upravne odcepitve južnega (spodnjega) Prekmurja k hrvaškemu delu države, kar postane znano kot Prekomurska afera. Vojska namreč uradne zadeve prepusti hrvaški civilni upravi. Po protestu prekmurske deputacije 29.8. v Beogradu, pošlje Ministrstvo za zunanje zadeve deželni vladi Slovenije odredbo po kateri naj tvori ves zasedbeni teritorij Prekmurja do ustavne ureditve, upravno celoto, ki bo pod vodstvom civilnega komisarja.
2.9.1919 celotno Prekmurje na osnovi omenjene odredbe preide v gospodarski in politični sestav tedanje Slovenije.
Konec oktobra, l. 1919, vsi upravni organi delajo že pod novo oblastjo Kraljevine SHS.
Po vzpostavitvi jugoslovanske uprave se dr. Lajnšić vrne v Maribor, na položaj okrajnega glavarja, vodstvo civilnega komisariata pa prevzame Bogomil Berbuč, ki pa, za posledicami italijanske internacije, kmalu umre - 9.5.1920.
Tretji civilni komisar je bil Gašper Lipovšek. Na tem položaju ostane do ukinitve civilnega komisariata 31.5.1921. Notranje ministrstvo Kraljevine SHS 1.6.1921 ustanovi Okrajno (srezko) glavarstvo za politični okraj Prekmurje s sedežem v Murski Soboti in ekspozituro v Dolnji Lendavi. Lipovšek pa prevzame novo zadolžitev okrajnega glavarja.[12] Glavar mesečno opravlja po en uradni dan v Gornji Lendavi in Križevcih ter na Cankovi, namestnik iz Lendave pa v Beltincih in Dobrovniku.

RAZMEJITEV Z MADŽARSKO

Meje Prekmurja z Madžarsko so bile v grobem določene 9.7.1919, ko je vrhovni svet peterice sprejel predlog teritorialne komisije z mejo o razvodnici med Muro in Rabo. Prekmurje je bilo dodeljeno Kraljevini SHS, Ogrska pa je dobila Porabje z okrog 6.000 Slovenci. Na predlog jugoslovanske delegacije dne 16.7. je Vrhovni svet 1.8. dovolil, da vojska Kraljevine SHS zasede Prekmurje, v odobrenih mejah. To se je zgodilo, kot smo že podrobno opisali v prejšnjih poglavjih, 12.8.1919.
V diplomatskem boju za priključitev Prekmurja h Kraljevini SHS, je pomembno vlogo odigrala številčna delegacija (med njimi priznani srbski geograf in akademik Jovan Cvijić) Kraljevine SHS. Pri tem so izstopali njeni slovenski člani, posebej izvedenca za Prekmurje - prlek dr. Matija Slavič (po babici Prekmurec) in dr. Fran Kovačič, filozof, teolog in zgodovinar rojen v Veržeju. Kot velika poznavalca sta

Slika 3. Neznani fotograf. Tromejnik, Trdkova 30.5.1924. Major Jakob Sagadin in srezki načelnik Gašper Lipovšek Jakob Sagadin na levi, je bil v času med letoma 1919 in 1925 komandant 5. orožniške čete v Murski Soboti. Okrog l. 1926 napreduje v čin orožniškega podpolkovnika. Tromejnemu kamnu je mesto na katerem stoji določila in potrdila razmejitvena komisija 31.5.1924. Na vsaki strani troploskovne piramide je vzidan grb ene od treh mejnih držav ter letnica podpisa mirovne pogodbe. Z Avstrijo 10.9.1919, z Madžarsko 4.6.1920. Vir: PAM-1524, Lipovšek Gašper, arhivska škatla.

s svojo interpretacijo narodnostnih, jezikovnih, zemljepisnih, gospodarskih, političnih in zgodovinskih razmer v Prekmurju pomembno vplivala na odločitev Vrhovnega sveta konference, da se Prekmurje priključi Kraljevini SHS. [13]
Zaradi proletarske revolucije na Madžarskem so se mirovna pogajanja med zavezniki in Ogrsko zavlekla. Šele po padcu revolucionarne vlade so zavezniki 16.2.1920 izročili besedilo mirovne pogodbe, ki je bila podpisana 4.6.1920 v Trianonu in ratificirana 15.11. istega leta, v madžarskem parlamentu v Budimpešti. Ratifikacija mirovne pogodbe je znatno pripomogla k ustalitvi razmer v Prekmurju.

POROČILO ZAVEDNEGA ZAUPNIKA O STANJU NA MADŽARSKEM L. 1921

5. orožniška četa iz Murske Sobote je 10.4.1921 poveljniku 2. orožniškega bataljona v Mariboru poslala zaupno sporočilo (Poročilo iz Ogrskega) o splošnih in varnostnih razmerah na Madžarskem.
Konspirativni podatki s terena razkrivajo med drugim tudi močno propagandno dejavnost glede vrnitve Karla I., zadnjega Avstro-ogrskega cesarja, ki pa je umrl naslednje leto (1.4.1922) na otoku Madeira (Portugalska) kamor so ga pregnali.

Komandantu 2. orožniškega bataljona v Mariboru:
Potom zavednega zaupnika sem doznal sledeče, kar mi je v čast poročati:

1. Exkralj Karol zapustil je Ogersko dne 5. t.m. v spremstvu ogerskih grofov. Ljudstvo mu je povsod delalo ovacije.

2. Ogri so poklicali pod orožje dva nova letnika in sicer letnik 1900 in 1901, razpustijo pa letnik 1897. Pokličejo le kmete in poljedeljce. Drugih delavcev niso vpoklicali.

3. V Jännersdorfi je 25 vojakov in 15 orožnikov. V Sv. Gothardu sta dva voda z mitraljezi, dva voda pehote. V Kermendinu sta dva bataljona pehote. V Salaegerseku je en bataljon pešadije. V Sombathelu

je do 10.000 vojakov. Ob naši meji stojijo pogranične orožniške postaje. Vojaštvo je isto oblečeno v staro ogersko uniformo. Častniki imajo isto stare črne kape z kokardo Karla in na levem kraju kape imajo ogerski državni znak. Vojaki so zelo nezadovoljni, imajo slab in koruzen kruh. Orožništvo še ima vedno star klobuk z veliko pero.

Propaganda za vrnitev exkralja je v polnem teku. Vsi sloji izven malega kmeta in delavca so za vrnitev exkralja.

Na ogerskem se govori, da naša država mobilizira. Naših podanikov je zadnje dni pribežalo okoli 180 na Ogersko. Večji del je Prekmurcev in Medžimurcev. Ti ubežniki so izjavili, da se ne bodo nikdar borili skupno z nami proti ogrom! [14]

DELO RAZMEJITVENE KOMISIJE

Prekmursko mejo, določeno s podpisom trianonske pogodbe, je bilo potrebno natančneje določiti na terenu. Konec avgusta l. 1921 začne delovati mednarodna razmejitvena komisija. Njeni člani so bili: predsednik: podpolkovnik Cree iz Anglije; člani: podpolkovnik Marminia iz Francije, podpolkovnik Valvasori iz Italije, podpolkovnik Janagava iz Japonske ter predstavnika Kraljevine SHS in Madžarske.[15]
9.11.1921 je razmejitvena komisija na seji v Varaždinu razglasila trianonsko črto na osnovi trianonske pogodbe. Tako določeno mejo so morale priznati še jugoslovanske in madžarske oblasti. Na osnovi dela komisije na terenu in njenih ugotovitev, so jugoslovanske vojaške posadke in orožniki zapustili večinsko madžarske vasi, Somorovce in Jošec (blizu Domanjševcev). Prav tako so jugoslovanske oblasti zapustile Bonisdorf in Kalch, večinsko nemški vasi (danes Avstrija), ki so ju imeli dotlej v zasedbi. To je bil zadnji popravek glede definitivne meje med Kraljevino SHS in Avstrijo. Nemška apaška kotlina je tako ostala v Sloveniji, Radgonski kot (slovenske vasi Poterna, Žetinci, Dedonci, Zenkovci, Slovenska gorica, Staranova vas in mesto Radgona) pa v Avstriji. Boj za jugoslovansko-madžarsko mejo v Prekmurju pa še ni bil končan. Delo obmejne komisije so spremljali številni incidenti ob meji, vpadi madžarskih vojaških enot in čet vstajnikov, ki niso bile pod kontrolo madžarskih upravnih oblasti. V mnogih obmejnih vaseh, kamor je prihajala mednarodna razmejitvena komisija, je domače prebivalstvo pripravilo (tudi pod vplivom madžarske propagande) demonstracije v prid Madžarski.
14.11.1921 je predsednik Cree, na skupni seji razmejitvene komisije, predlagal da bi 27 občin (vasi) ob

Slika 4. Neznani fotograf - Tromejnik, Trdkova 30.5.1924
Člani mednarodne razmejitvene komisije z vojaškima predstavnikoma obeh vpletenih strani. Z leve proti desni: - generalmajor Giovanni Valvassori (Italija),
- brigadni general Vojin Čolak-Antič (1877–1945) (Kraljevina SHS) od l. 1921 do 1923 komandant 2. konjeniške divizije in komisar Kraljeve vlade za razmejitev z Madžarsko. Med letoma 1923 in 1927 je opravljal vlogo vojnega odposlanca v Bukarešti, ki je l. 1927 napredoval v čin divizijskega generala.
- Podpolkovnik David Cree (Anglija),
- podpolkovnik Maurice Marminia (Francija) in
- generalmajor Karoly Vassel (Madžarska).
Vir: PAM-1924, Lipovšek Gašper, Arhivska škatla.

madžarski meji, odstopili Madžarski. Predlog je bil po daljših proceduralnih postopkih završen šele na zadnji stopnji, na veleposlaniški konferenci v Parizu 10.11.1922.
Trianonska meja je z majhnimi korekcijami obveljala kot dokončna. Šele potem so začeli s postavljanjem mejnih kamnov. Delo je trajalo dve leti.
30.5.1924 je komisija še zadnjič uradovala na meji. V navzočnosti vseh delegatov, srezkega načelnika Gašperja Lipovška in orožniškega majorja Jakoba Sagadina, so na tromeji pri Toki (Avstrija) ugotovili, da je tromejni kamen vkopan po predpisih mirovne pogodbe in da je meja dokončno določena z državnimi mejniki. Končni razmejitveni akt je bil podpisan 8.7.1924 v Zagrebu. Razmejitveni urad pri Ministrstvu za zunanje zadeve v Beogradu je l. 1933 izdal brošuro z naslovom *Opis granične linije između Kraljevine SHS i Madžarske*.
Nekaj najpomembnejših izvlečkov:

- Mejna črta je bila razdeljena na šest sektorjev, označenih s črkami od A do F.
- Sektor A je potekal po slovenskem predelu skupne meje med sosedoma, vsi drugi pa po Hrvaškem in Srbiji.
- Slovenski del mejne črte od tromeje med Avstrijo in Madžarsko in Kraljevino SHS do izliva potoka Ledava v Muro je meril 101.842,43 m. Na tej razdalji je bilo postavljenih 653 oštevilčenih mejnih kamnov (A1-A653), 220 neoštevilčenih kamnov, 220 trigonometrijskih in poligonalnih točk ter 1488 orientacijskih gomil. [16]

POLITIČNA IN VARNOSTNA SITUACIJA NA MADŽARSKO-JUGOSLOVANSKI MEJI L. 1928

Iz dopisa srezkega poglavarja v Murski Soboti velikemu županu mariborske oblasti razberemo (statistični podatki o morali prebivalstva ter o stanju zakonitosti in reda 19.4.1928), da naši varnostno upravni organi z veliko pozornostjo spremljajo politična dogajanja na Madžarskem. Posebej je bila izpostavljena varnostna situacija v neposredni bližini naše meje (takrat Kraljevina SHS). Na osnovi zbranih podatkov glede premikov vojske in madžarskega orožništva, je lahko vlada kraljevine oz. pristojno ministrstvo našo mejo dodatno ojačala s primernim varnostnim kadrom.

»Na Madžarskem se je v zadnjem času zopet pričela močna agitacija radi kraljevskega prestola. Ob priliki proslave osemdesete obletnice madžarske revolucije so različni dostojanstveniki v svojih govorih pri cerkvah naglašali, da je za Madžarsko edina rešitev zopetna zasedba prestola po Habsburžanu Otonu, kateremu da, po obstoječih zakonih, pripada krona.

Kakor vse izgleda in kar potrjujejo zaupniki, se Madžari vedno tajno oborožujejo. Mladeniči od 21. do 24. leta so bili popisani. Vedno nabirajo in sprejemajo nove prostovoljne rekrute, dočim so oficirji bivše vojske z zelo velikem številu v tej ali oni funkciji v službi države (pri financi, žandarmeriji, pogranični straži, kot instruktorji pri vojaško organiziranem društvu Levente itd.). Disciplina v vojski je stroga.

Glasom dobljenih ugotovitev se nahajajo v Győru večje tovarne, kjer se izdeluje orožje in municija. Orožje je skoraj gotovo poskrito po podzemeljskih jamah in grofovskih pristavah.

V Szombatheyju se nahaja ena eskadrilja letal; vsakodnevno se vršijo tu vaje z aeroplani. V tem mestu je tudi večja delavnica za aeroplane.

Poleg pogranič nih straž so pričeli tudi osnovne šole opremljati s prejemnimi radijo-postajami.

Pogranična straža v Kotormanyju v neposredni bližini Hodoša ima svoj magacin za municijo in vojniško spremo ter nekaj orožja. Točno je ugotovljeno, da je ta straža oddala nekaj pismonošnih golobov pogranični straži v Sendjeveldu.

Opaziti je jako močno ojačenja žandermarije. V Zalaegerszegu se nahaja tačasno okoli 60 pripremnih žandermov v šoli. V mesecu oktobru ali novembru 1927 je imela pri tem mestu manevre konjenica in pešadija.

Pri vežbanju nosijo člani društva Levente posebno obleko.

Madžarska države je kupila v Őri St. Petru stavbišče, kjer se bo gradila kasarna za pogranične straže in žandarmerijo. Z delom se še ni pričelo.

Siromašni narod se še vedno peča s tihotapstvom. Ljudje nimajo jesti, zaloge živil so izčrpane, dela ne morejo dobiti, glad jih navaja k dobičkanosnemu tihotapstvu. Iz Madžarskega tihotapijo tobak za pipo, ker je baje naš tobak za pipo prav slab, iz Avstrije pa sladkor, saharin, cigaretni papir in petrolej«

OD VIDOVDANSKE USTAVE DO USTANOVITVE BANOVIN

28.6.1921 narodna skupščina sprejme Vidovdansko ustavo. Z njo je bil uzakonjen centralizem. Ustava je zagotavljala svobodo tiska in politično združevanje, po drugi strani pa je dajala kralju velika

pooblastila. Dejansko govorimo o ustavni monarhiji. Upravno je bila država razdeljena na 33 oblasti, ki jim načelujejo bani. Te imenuje osrednja oblast v Beogradu. Slovenija je bila razdeljena na ljubljansko in mariborsko oblast. Oblasti so se delile v sreze (okraje), ti pa na občine.[17]
Prejšnji okrajni glavar Gašper Lipovšek prevzame novo funkcijo srezkega načelnika v Murski Soboti. To funkcijo opravlja vse do l. 1936, ko ga na tem mestu zamenja dr. Franc Bratina (1936–1941).
Na področju današnjega Pomurja so bila tri srezka poglavarstva. Poleg Murske Sobote še v Dolnji Lendavi in v Ljutomeru. Vsa tri delujejo do okupacije l. 1941.
Upravno območje srezkih načelnikov je srez (okraj), urad pa se imenuje srezko načelstvo. V njem je bila združena vsa obča uprava, ki je obsegala vse posle razen tistih, ki so bili v pristojnosti sodišč, finančnih in vojaških oblastev. Nosilec obče uprave je bil srezki načelnik. Nova zakonodaja je srezkemu načelniku nalagala, da poleg vzdrževanja javnega rada in miru, varnosti, reda ipd., skrbi tudi za gospodarski in kulturni razvoj. Srezka načelstva so bila oblastva obče uprave prve stopnje. [18]

Slika 5. Fotograf Dragutin Reesch iz Murske Sobote, Murska Sobota l. 1933.
Srezki načelnik Gašper Lipovšek, ki je slovel kot prekmurski »gubernator pred katerim se je vse klanjalo; gospodovalen navzdol in uslužen navzgor, bistroumen in zvit je znal ustreči na levo in desno, da ga režimi niso premaknili« (Miroslav Kokolj, Prekmurski Slovenci 1919–1941, Pomurska založba, Ljubljana, 1984).
Rojen je bil 4.12.1886 v Šmarjah pri Sevnici, poročen z Justino Zalokar 22.4.1917 v Sv. Jakobu pri Ljubljani. Umrl 13.9.1956 v Celju.
Kot državni uradnik je med letoma 1911 (do l. 1914 kot praktikant) in 1918 služboval pri cesarsko-kraljevem namestništvu v Gradcu (današnja Avstrija).
Dne 31.10.1918 je bil imenovan za vodjo politične ekspoziture v Mozirju. Po odloku Narodne vlade SHS v Ljubljani, z dne 22.12.1919, je prevzel vodenje celotnega upravnega resorja v tem kraju. Z dekretom pokrajinske uprave za Slovenijo 6.7.1920, je bil imenovan za vladnega tajnika v Murski Soboti. Kot okrajni glavar in kasneje kot srezki načelnik prebije v Murski Soboti naslednjih šestnajst let.
25.11.1936 nastopi službo srezkega načelnika v Kranju. Zadnja znana predvojna službena funkcija Gašperja Lipovška je bilo delo banskega inšpektorja III. razreda pri kraljevi banski upravi v Ljubljani, kamor so ga premestili 28.11.1939. Stanoval je v Ilirski ulici 16/I (dopis mestnemu poglavarstvu v Ljubljani 19.2.1940, AS, 68, Lipovšek pdf.).

DRAVSKA BANOVINA

Dobrega pol leta po streljanju (20.6.1928) v beograjski skupščini, kjer je poslanec vladajoče Narodno radikalne stranke Puniša Račić (Črnogorec po narodnosti) ubil tri hrvaške poslance, je kralj Aleksander I. Karađorđević 6.1.1929 razveljavil ustavo, razpustil parlament in prevzel oblast. Nova vlada je bila odgovorna samo kralju, uradno pa so bile prepovedane vse politične stranke. Po dnevu sprejetja teh ukrepov imenujemo takšno obliko vladanja Šestojanuarska diktatura. 3.10.1929 se dotedanja Kraljevina SHS preimenuje v Kraljevino Jugoslavijo. Političnim spremembam sledijo spremembe tudi v zakonodaji, ki prinese važne upravne reforme. Najpomembnejša je bila razdelitev na devet administrativnih enot, imenovanih banovine. Te so svoja imena dobila po jugoslovanskih rekah (razen Primorske). Imenovale so se: Dravska (sedež Ljubljana), Savska (sedež Zagreb), Primorska (sedež Split), Vrbaška (sedež Banja Luka), Drinska (sedež Sarajevo), Zelska (sedež Cetinje), Donavska (sedež Novi Sad), Moravska (sedež Niš) in Vardarska (sedež Skopje).
Vse slovensko ozemlje, ki je bilo l. 1922 razdeljeno na Mariborsko in Ljubljansko oblast, je bilo zopet združeno v eno upravno enoto- Dravsko banovino.
Ta je bila mišljena kot upravna enota in hkrati kot samoupravno telo. Upravljal jo je ban, ki je bil

obenem predstavnik kraljevske vlade v banovini. [19]
Dravska banovina je bila upravno razdeljena na 25 srezov (okrajev). V njej je živelo 1.039.407 prebivalcev, na 15.936 kvadratnih kilometrih. Poleg večinskega slovenskega naroda je tu živelo še 40.000 Nemcev, 15.000 Madžarov in okrog 20.000 Hrvatov.
Prvi ban (nastavil ga je kralj s pomočjo banskega sveta) je postal ing. Dušan Sernec, profesor tehnične fakultete v Ljubljani in bivši minister. Svoje delo je naznanil z besedami: *»Svoje delo bom vodil v duhu 6. januarja in 3. oktobra.«* [20]
Nasledijo ga Drago Marušič, Dinko Puc in Marko Natlačen kot zadnji ban Kraljevine Jugoslavije. Z nemško, italijansko, madžarsko in okupacijo Neodvisne države Hrvaške (NDH) je bila Dravska banovina aprila l. 1941 razpuščena.
Kot posebnost naj omenimo, da sta bili Savska in Primorska banovina z manjšimi deli ostalih banovin l. 1939 združeni v avtonomno Hrvaško banovino.
Po Šestojanuarski diktaturi iz l. 1929, je kralj, septembra 1931 izdal novo ustavo (oktroirana ali vsiljena ustava). Z njo je uvedel dvodomni parlament sestavljen iz senata in poslanske zbornice. Zakon je dovoljeval tudi ustanavljanje političnih strank, ki pa niso smele delovati na verski, plemenski ali pokrajinski osnovi. Kraljevina Jugoslavija postane ustavna dedna Kraljevina, z dinastijo Karađorđević na čelu. 09.10.1934 je Vlado Černozemski, pripadnik probolgarske VMRO (Notranja makedonska revoluc. organizacija), v sodelovanju z ustaškim gibanjem in ob podpori fašistične Italije, v Marseillu (Francija) izvedel atentat na kralja Aleksandra in ga ubil s streli iz pištole. Ker prestolonaslednik Peter II. Karađorđević ni bil polnoleten, ga je na prestolu nadomestil regent stric knez Pavle Karađorđević.
Po volitvah, decembra 1938, postane predsednik vlade Dragiša Cvetković, podpredsednik pa Hrvat Vladimir Maček.
Kraljevina Jugoslavija 25.3.1941 na Dunaju podpiše pristop k trojnemu paktu in se pridruži fašističnim silam. Dva dni zatem je bil v Beogradu izveden državni udar. Odstavijo Kneza Pavla in prestolonaslednika Petra II. razglasijo za polnoletnega. Vlado prevzame letalski general Dušan Simović. S tem dejanjem država izstopi iz trojnega pakta in tvega napad Nemčije. 6.4.1941 Nemčija napade kraljevino Jugoslavijo in Grčijo. Vojna v Sloveniji je trajala 6 dni. Pri obrambi so sodelovali oddelki obmejnih enot, ter deli regularne vojske triglavske in dravske divizije. Zaradi splošne nepripravljenosti in dezertacij (predvsem Hrvatov) je obrambna linija hitro razpadla. Na mobilizacijskih mestih se je zbralo tudi okrog 3.000 prostovoljcev (predvsem iz vrst Sokola), ki so se bili pripravljeni upreti. [21]

Jugoslovanska vojska je kapitulirala 17.4.1941.

Slika 6. Prestolonaslednik Petar II. Karađorđević (1923–1970) v uniformi letalskega častnika Kraljevine Jugoslavije. Litografija, okrog l. 1938. Petar II. je bil sin Aleksandra I. Karađorđevića. Po napadu nemških sil aprila 1941 je z nekaterimi člani vlade pobegnil v Kairo in nato v London. Foto Tomislav Vrečič, Murska Sobota, 2014. Fotografijo hrani avtor besedila.

VARNOSTNI SISTEM V KRALJEVINI SHS IN KRALJEVINI JUGOSLAVIJI

Po združitvi (1.12.1918) je novonastala država (Kraljevina SHS 1918–1929), kasneje Kraljevina Jugoslavija (1929–1941) na področju notranje varnosti prevzela tudi različne policijske sisteme in organizacijsko strukturo bivše Kraljevine Srbije (1882–1918), Kneževine Črne Gore (1852–1918) in Avstro-Ogrske (1867–1918).
Razlik glede ureditve državne uprave in funkcioniranja pravosodja ter policijskih organov, ni bilo mogoče takoj odpraviti.
Kot vrhovno upravno telo in nadzorna oblast, nad vsemi upravno-policijskimi organi v Kraljevini SHS,

je bilo 7.12.1918 ustanovljeno Ministrstvo za notranje zadeve.

»V pristojnost ministrstva notranjih zadev kot vrhovno upravne oblasti spadajo vsa dela glede organizacije upravne oblasti, vrhovno vodstvo celotne notranje uprave, vrhovni nadzor nad upravno oblastjo in organih kakor tudi pripravljanje zakonskih predlogov.«

To obravnava čl. 1/II, Zakon o notranji upravi, objavljen v Službenih novinah št. 143, dne 21.6.1929.

MINISTRSTVO ZA NOTRANJE ZADEVE KRALJEVINE SHS IN KRALJEVINE JUGOSLAVIJE

Uredba o ustroju MNZ je bila sprejeta 8.5.1919. Ministrstvo se je delilo na:

- ministrski kabinet,
- upravni oddelek,
- samoupravni oddelek,
- oddelek za javno varnost,
- oddelek inšpektorata.

Oddelek za javno varnost je imel pristojnosti glede javne, osebne in premoženjske varnosti. To dolžnost je oddelek opravljal preko policijske oblasti in občinskih uradnikov, podrejen pa je bil Upravnemu oddelku.

Iz struktur Oddelka javne varnosti (23.12.1920) se je oblikoval zasebni Oddelek državne zaščite, ki je bil zadolžen za opravljanje nalog glede varnosti in zaščite države. Da bi čim prej rešili vprašanje o enotnih varnostnih silah, ki bi zagotovile normalno funkcioniranje civilnih oblasti na celotnem ozemlju nove države, so nemudoma začeli z ustanavljanjem orožniških in policijskih enot. Kljub temu je, paralelno s splošno policijsko zakonodajo, ki je veljala za celo državo, v nekaterih pokrajinah ostala v veljavi tudi partikularna zakonodaja iz časa pred zedinjenjem. Svojo specifičnost so imeli zakoni na teritoriju Slavonije, Prekmurja, Dalmacije in otokov. Tako so bil pri nas v veljavi še Kazenski zakon iz l. 1857, Zakon o kazenskem postopku iz l. 1863, Civilni zakon iz l. 1811 in Zakon o carinskem postopku iz l. 1895. Vidovdanska ustava (28.6.) iz l. 1921 je predvidevala skrajšani postopek glede likvidacije različnih zakonodaj. Na 41. rednem zasedanju skupščine (20.3.1922) je bil predstavljen tudi prvi načrt Zakona o obči upravi.

Obča uprava je pomenila »zbirni pojem za policijske in nepolicijske posle, oz. posle MNZ-ja in ostalih ministrstev, ki niso imeli področnih organov. S tem izrazom je bil zamenjan nepopularni pojem policije v njegovem širšem pomenu, iz prejšnjega stoletja.

Z zakonskim predlogom je bila predvidena administrativno-ozemeljska delitev Kraljevine na oblasti (na čelu teh so bili veliki župani) in sreze (kotare, okrožja) s srezkimi načelniki ali poglavarji. Načrt je bil sprejet istega dne.

Uredba o razdelitvi države na oblasti, ki je bila sprejeta 26.4.1922, je Kraljevino SHS pravno razdelila na 33 oblasti (Slovenijo na dve). Uredba se je v praksi začela izvajati šele po letu in pol.

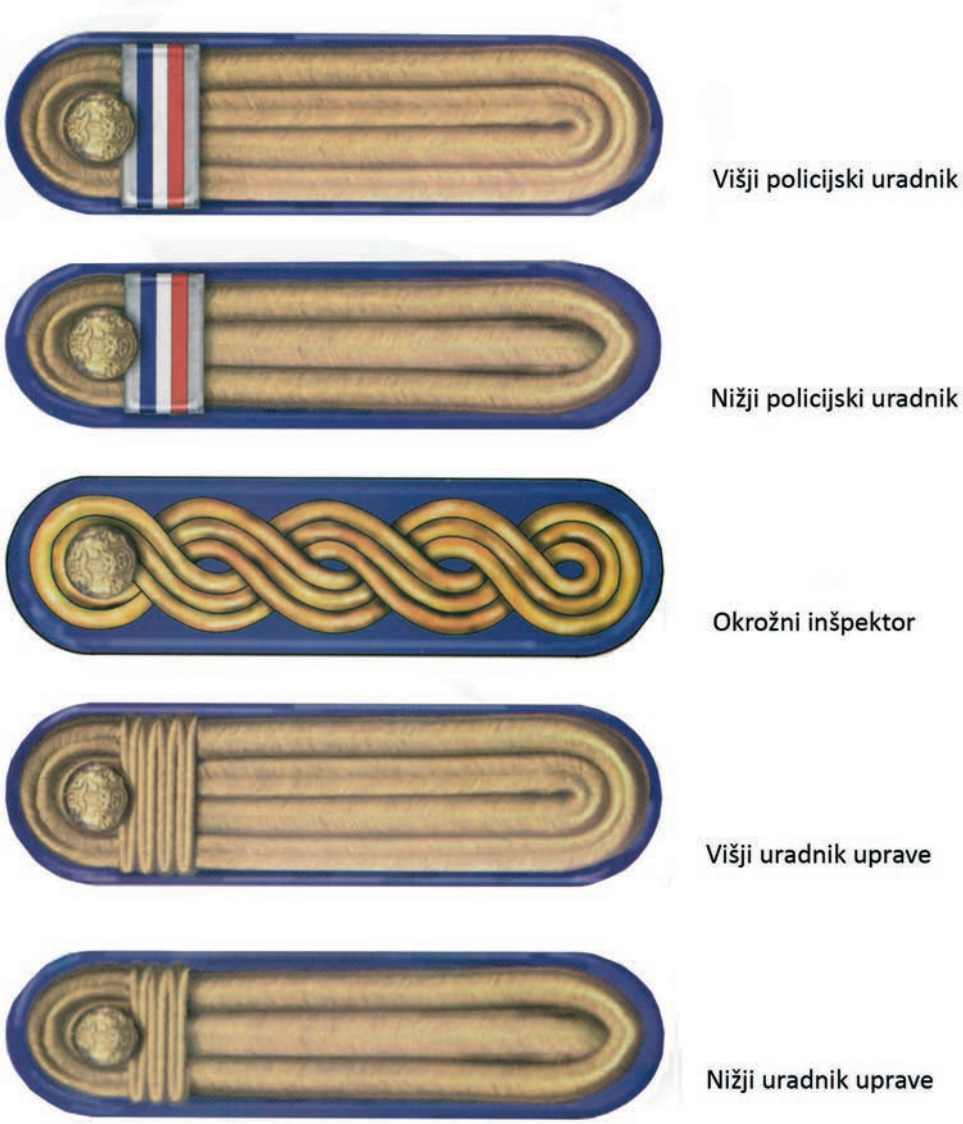
Kljub jasnim smernicam, je delo na koncentraciji notranjih poslov v okviru enotnega ministrstva trajalo vse do l. 1929/1930.

Nove spremembe prinese zakon o notranji upravi iz l. 1929. Ministrstvo za notranje zadeve dobi vrhovno pristojnost za notranjo upravo. Po zakonskem tekstu je bilo razdeljeno na štiri oddelke:

- oddelek za državno zaščito,
- oddelek javne varnosti,

Slika 7. Neznani fotograf iz Dubrovnika okrog l. 1936. Inšpektor in svetovalec Ministrstva za notranje zadeve pri mornariški upravi v Dubrovniku, Rudolf Mate (1897 Ribnica - 1950 Fram pri Mariboru). Po študiju prava v Ljubljani, se Mate l. 1920 poroči z Marijo Čerič iz Ptuja. Okrog l. 1927 se družina preseli v Dubrovnik, kjer je zaposlen kot višji uradnikMinistrstva za notranje zadeve. Med letoma 1941 in 1945 živi v Beogradu. L. 1949 se preseli v Fram pri Mariboru.
Fotografijo hrani avtor besedila.

Slika 8. Oznake uradnikov Ministrstva za notranje zadeve (MNZ) med leti 1930-1941 (vir: Branko Bogdanović, Dva veka policije u Srbiji, Beograd, 2002).

- upravni oddelek in
- oddelek za samoupravo.

Do l. 1931 je bilo sprejetih še nekaj zakonskih odredb, ki so regulirale delo na Ministrstvu za notranje zadeve. Po tem letu pa vse do l. 1940 v organizacijskem smislu ni bilo večjih sprememb. 26.8.1939 je bila po sporazumu Cvetković-Maček podpisana uredba o hrvaški banovini (Uredba o Banovini Hrvatskoj).
Zaradi novonastalih političnih sprememb v državi se je l. 1940 reorganiziralo celotno Ministrstvo za notranje zadeve - Ministrstvo se je razdelilo na:

- direkcijo za javno varnost (z administrativno službo, kazensko, prometno in tehnično policijo),
- direkcijo državne varnosti (politični oddelek, specialno-obveščevalni in oddelek specialne varnosti) in
- upravo mesta Beograd.

Očitno je ministrstvo, ki je med letoma 1929 in 1940 vztrajalo pri javni varnosti zaradi notranjih razmer v državi, postavilo težišče na splošno državno varnost. S tem se je poskušalo prilagoditi novi geostrateški situaciji v Evropi, ki jo je pogojeval začetek 2. sv. v. Temu je sledilo tudi orožništvo, ki je vse od l. 1933 opravljalo defenzivne naloge. Od l. 1940 pa obmejne orožniške enote opravljajo tudi ofenzivne obveščevalne naloge. [22]

DELO KOMUNISTIČNE PARTIJE JUGOSLAVIJE

Narodnostno mešana in versko razslojena država se je vse od svoje ustanovitve, poleg zunanjih destabilizatorskih dejavnikov (ozemeljske pretenzije sosednjih držav Italije, Avstrije, Madžarske in Bolgarije), soočala še z nerešenimi, notranje političnimi problemi. S posebno pozornostjo so varnostni organi spremljali delo jugoslovanske komunistične partije (KPJ), ki je s svojim (subverzivnim) političnim delovanjem povzročala obilo varnostnih problemov tedanji oblasti. KPJ je na volitvah 28.11.1920 dobila 198.736 glasov (58 poslanskih mest v skupščini Kraljevine SHS). S tem je postala tretja najmočnejša stranka v državi. Z obrazložitvijo da komunisti pripravljajo državni prevrat je vlada 29.12.1920 sprejela zakon (Obznana/razglas) s katerim je bila do sprejema ustave prepovedana »vsaka Komunistična in druga rušilna dejavnost«. Poslancem KPJ so bili odvzeti mandati. Zaradi nekaj atentatov članov KPJ na visoke predstavnike jugoslovanske vlade in pozivov k rušenju demokratično izvoljene vlade, je jugoslovanski parlament, avgusta l. 1921, sprejel Zakon o zaščiti države. S tem zakonom je bilo prepovedano delovanje KPJ. Od takrat pa vse do l. 1941 KPJ deluje v ilegali. [23]

KOMUNISTI V PREKMURJU L. 1921

Situacijsko poročilo 5. orožniške čete, poslano Okrajnemu glavarstvu v Murski Soboti, 31.12.1921, vsebuje med drugim tudi informacijo o komunističnem gibanju v Prekmurju.

»O radičevskem in komunističnem pokretu v Prekmurju ni ničesar opaziti. O nameravani konferenci komunistične mladine v Beogradu se ni moglo do sedaj ničesar ugotoviti. Sploh so Prekmurci sovražniki komunizma, ker so pod njim svoj čas mnogo trpeli. Edina prekmurska komunista Štefan Gabor in fotograf Abel Szalay sta pobegnila že pred dolgimi mesci v Avstrijo. Oba zasleduje tukajšnja sodnija radi goljufije. Prvi živi po zadnjih ugotovitvah v Gracu ter razpolaga z ogromnimi vsotami denarja akoravno je z doma siromak, Szalay pa deluje pri komunistični centrali na Dunaju.« [24]

Poleg komunistov so varnostni sistem Kraljevin SHS in Jugoslavije ogrožale tudi razne nacionalistične združbe. Med njimi velja izpostaviti ustaše.

USTAŠI

Ustaško organizacijo so zgradili skrajni hrvaški nacionalisti iz vrst razpuščene Hrvatske stranke prava (HSP) l. 1929. Celotna stranka je po znanih dogodkih v beograjski skupščini l. 1928 in razpustitvi parlamenta leto kasneje emigrirala v sosednje države, skupaj s svojim voditeljem Antejem Paveličem, kasnejšim poglavarjem v NDH.

Ustaši (izraz iz 14. st. - z njim so bili poimenovani hrvaški kmetje, ki so se borili proti Turkom) so v 30. letih 20. st. sodelovali z različnimi skrajnimi nacionalističnimi gibanji, od italijanskih fašistov do nemških nacistov.

Ustaška emigracija je bila sprva zasidrana v Avstriji (Dunaj), a so jih tam, po intervenciji Beograda, prepovedali. Kasneje ustanovijo večje oporišče in vadbene centre na Madžarskem, v Janka Pusti in Nagykaniži. V tem času jih je vodil Gustav Perčec, bivši tajnik HSP. Ustaši so bili vpleteni v večino diverzij in atentatov na področju Kraljevine Jugoslavije. Vsekakor je bil najbolj odmeven atentat na kralja Aleksandra Karađorđevića, ki so hrvaški skrajneži skušali ubiti že l. 1922 in 1933.

Poročila o delovanju ustaške organizacije na področju obmejnih madžarskih krajev so pristojnim upravnim organom pošiljale tudi prekmurske orožniške posadke. [25]

RAZLIČNA MOŠTVA V SISTEMU JAVNE VARNOSTI

Zaradi zapletenih notranje političnih razmer in ob upoštevanju nepredvidljivosti velikih evropskih sil glede meja kraljevine SHS oz. Jugoslavije, je država skozi vrsto zakonskih določil in uredb zgradila kompleksen varnostni aparat, ki je funkcioniral na več organizacijskih ravneh, z asistenco različnih varnostnih moštev.

Poleg orožništva (žandarmerije) kot najštevilčnejšega varnostnega organa, so imele podobne pristojnosti in naloge tudi enote policije, finančne kontrole in obmejnih čet. Po potrebi so pri varnostnih nalogah pomagale tudi redne vojaške enote. Poglavje zase so bile Javne straže na nivoju občin ali pri posameznih državnih institucijah (npr. železniška straža). Občinske straže in razne službe čuvanja v javnem in zasebnem sektorju je nova država podedovala od Avstro-Ogrske. Lokalni sistem varovanja pa so poznali tudi v Kraljevini Srbiji. [26]

USTANOVITEV IN ORGANIZACIJA OROŽNIŠTVA V KRALJEVINI SHS

Takoj po ustanovitvi nove države je začasno Ministrstvo za notranje zadeve urgentno pristopilo k reševanju kaotičnih razmer na področju javne varnosti.
Po civilnem prevzemu oblasti je bilo istočasno z ostalimi varnostnimi (zaščitnimi) enotami - policija, vojska, občinske straže, aktivirano tudi orožništvo kot najštevilčnejša sila javne varnosti. Novonastalo »policijsko« orožništvo naj bi razbremenilo vojsko pri pokrivanju celotnega ozemlja nove države.
Organizacija orožništva (žandarmerije) je v vojaškem smislu slonela na srbsko-črnogorskem izročilu. Iz Avstro-Ogrske orožniške tradicije pa je nova država prevzela orožniško postajo kot temeljno celico organiziranosti na terenu. Te so bile dobro vpeljane in utrjene tudi na slovenskem ozemlju nove države.
V Srbiji je bilo orožništvo organizirano drugače: sedež odreda je bil praviloma v okrožju, poveljstvo pa v okraju. Naloge so orožnikom odrejali predvsem organi policijskega uradništva in politične oblasti. [27]

PRVA UREDBA L. 1919

Ljudski resorji srbske vojske, iz katerih so želeli pridobiti primerno število orožnikov, so bili izčrpani, zato se je Ministrski svet Kraljevine SHS 8.2.1919, odločil, da bo v orožniške vrste pritegnil tudi bivše avstro-ogrske orožnike, ki so ostali v novi državi. 12.2. istega leta je MNZ odobrilo rekrutacijo prvih 1.000 orožnikov.
Ker je orožnikov v slovenskem delu nove države (kljub pozivom ministra za notranje zadeve in pristopa dela nekdanjih orožnikov) še vedno primanjkovalo, je Višje orožniško poveljstvo v Ljubljani, 26.02.1919 objavilo splošen razpis za sprejem v to službo. Prijavil se je lahko vsakdo, ki je bil star med 25 in 30 let in je odslužil vojni rok. Plača z dodatki vred je znašala 200 dinarjev na mesec. Razpis je bil povezan s sklepom ministrskega sveta, ki je, februarja 1919, odobrilo sprejem 15.000 novih mož.
V smislu poenotenja orožniškega varnostnega sistema je bila 26.2.1919 predpisana Uredba o formaciji, opremi, pristojnosti, dolžnostih in pouku orožništva. 1.3.1919 je postala pravnomočna. V beograjskem uradnem listu je bila uredba objavljena že 11.3. v ljubljanskem pa komaj 27.12.1919. [28]
Uredba je za tisti čas dokaj natančno (63 čl.) uredila formacijski ustroj in hierarhijo. Temeljno opredelitev orožništva najdemo zapisano v poglavju z naslovom Formacija. Orožništvo je bilo del vojske stalnega kadra z nalogo da *»skrbi za javni red in varnost, da vzdržuje red in mir, ter da zagotavlja nemoteno izvršitev zakona.«*

Skozi čas (po Pavletu Čeliku) se je izoblikovalo pet temeljih področij orožniškega dela:

1. Zatiranje kriminalitete.
2. Vzdrževanje javnega reda in miru.
3. Skrb za varnost cestnega prometa.
4. Zaščita države (predvsem po l. 1939).
5. Ostale naloge.

Delovno področje orožništva je urejalo tretje poglavje uredbe. Orožništvo kot organ državne oblasti je bilo podrejeno notranjemu in vojnemu ministru (t. i. dvojna podrejenost orožništva je prisotna še danes v državah, ki imajo tako nastavljen varnostni aparat). Ta dvojnost je veljala za celotno organizacijsko strukturo službe.
Vojaško ministrstvo je odločalo o preskrbi, disciplini in vojaškemu pouku moštva, notranje pa o njihovi uporabi in usposabljanju za vzdrževanje javne varnosti. Tako je bil vsak poveljnik ali komandir enote vezan na predpostavljeno orožniško poveljstvo, hkrati pa tudi na pristojno politično upravno oblastvo. Tega so predstavljali notranji minister, šefi pokrajinskih vlad (bani) in poverjeniki za notranje zadeve teh vlad, okrajni načelniki (glavarji) ter njim pripadajoči upravni organi.
Kontradiktornost dvojne podrejenosti je dostikrat onemogočila racionalno rabo orožniškega moštva, posebej se je to izpostavilo ob nepredvidljivih dogodkih - nemirih ali stavkah.
Po uredbi je bilo celotno ozemlje kraljevine razdeljeno med šest orožniških brigad, s sedeži v največjih mestih takratne države. Označene so bile z rimskimi številkami:

I. brigada (2 bataljona) sedež v Beogradu (severni del Srbije z Vojvodino),
II. brigada (2 bataljona) sedež v Skopju (južni del Srbije in Črna gora),
III. brigada (3 bataljoni) sedež v Sarajevu (Bosna in Hercegovina),
IV. brigada (3 bataljoni) sedež v Zagrebu (Hrvaška in Slavonija),
V. brigada (2 bataljona) sedež v Ljubljani (Slovenija brez Julijske krajine) in

VI. brigada sedež v Splitu (Dalmacija).

Predpisana oblika brigadne formacije ni takoj zaživela. Praktično so bile formirane samo štiri brigade po ena v I., II., III. in IV. armadni (vojaški) oblasti.
Štab brigade je vodil polkovnik. Nadalje se je vsaka brigada delila na dva ali tri bataljone (z izjemo splitske brigade), ki so jim poveljevali podpolkovniki. Bataljon se je delil na čete, tem so poveljevali majorji ali kapetani. Čete so bile razdeljene na vode. Vsak vod je praviloma pokrival področje političnega okraja in je povezoval več orožniških postaj. Poveljeval mu je poročnik orožništva. V. orožniška brigada, s sedežem v Ljubljani, se je delila na ljubljanski in mariborski bataljon, ki sta imela številko 1 in 2. Uredba je natančno določila število častniškega in podčastniškega osebja v štabih navedenih enot. Orožniki so bili štabom dodeljeni po potrebi. [29]
Kot primer hierarhične organiziranosti orožništva od najmanjše taktične orožniške enote navzgor, v slovenskem delu države l. 1921, omenjam orožniško postajo v Križevcih na Goričkem.
Komandir postaje med letoma 1919–1922, je bil stražmojster Blaž Gerlič.[30]
Postaja je bila podrejena:

- 1. orožniškemu vodu v Murski Soboti (poveljuje mu orožniški kapetan II. razreda Dragotin Šinkovec),
- 6. četi v Murski Soboti (komandant major Jakob Sagadin),
- 2. bataljonu v Mariboru ter
- najvišji orožniški instanci, štabu V. orožniške brigade v Ljubljani (poveljnik polkovnik Dragoslav Dragić).

Glede formacije orožništva je obstajal tudi alternativni predlog. 12.6.1921 je iz častniških vrst prišel predlog, da bi naj bila najmanjša taktična enota orožniška postaja z nihajočim številom mož (v Sloveniji najmanj 4). Višje enote z eksekutivno oblastjo naj bi bili revirji (od 3 do 6 postaj). Nekaj revirjev bi tvorilo sekcijo (namesto čete), vse čete ene upravne enote (okrožja, pokrajine) pa bi naj bile podrejene direkciji (distriktu ali okrožnemu poveljstvu). Sugestije kljub močnemu lobiranju niso sprejeli.[31]
Poveljnika V. orožniške brigade (kasneje polka) so imenovali v Beogradu. Od 1.5.1919 do 6.3.1941 se jih je zvrstilo deset. Med njimi je bil le en Slovenec (Alojzij Barle). Po vrsti si sledijo:

1. Dobroslav Milenković 1919–1920,
2. Dragoslav Dragić 1920–1924,
3. Dragutin Hurkujevič 1924,
4. Stojan Trnokopović 1924–1927,
5. Marko Manigodić 1927,
6. Dušan Jovanović 1927–1928,
7. Đorđe Barak 1928–1932,
8. Kvintilijan Tartaglia 1932–1936,
9. Alojzij Barle 1936–1940 in
10. Krešimir Pavelić 1940–1941.

Zadnji poveljnik polkovnik Krešimir Pavelić (domnevno daljni sorodnik poglavnika Anteja Pavelića, prvega moža NDH) je v času 2. sv. v. poveljeval 4. orožniškemu polku NDH v Sarajevu. Odgovoren naj bi bil za predajo polkovnega arhiva in blagajne ustašem, pri umiku komande 8. orožniškega polka, aprila 1941.
Komanda celotnega orožništva je imela sedež v Beogradu. Komandant je bil po činu general. Na ta položaj so bili postavljeni kot vojaški ali orožniški častniki.
V času Kraljevine SHS in Jugoslavije se je na položaju poveljnika celotnega orožništva zvrstilo osem generalov in vsi so bili srbskega porekla. Prvi poveljnik, vojaški general Dragutin Dimitrijević je bil postavljen že 22.12.1918.
Kot smo že omenili je neposredno odgovarjal vojnemu in ministru za notranje zadeve. V času sprejetja prve uredbe je na območju posameznih okrajev (slovenski del države) delovalo 258 orožniških enot in policijskih ekspozitur. V Prekmurju 17 orožniških enot. [32]

ZAKON O OROŽNIŠTVU IZ L. 1922

Zakon o orožništvu (Zakon o žandarmeriji) je bil sprejet 18.2.1922. Deloma je dopolnil in spremenil uredbo iz l. 1919. Imel je 120 členov. Formacija ostaja ista. Pri dveh brigadah se spremeni številčna oznaka. Sedež II. brigade se prenese v Sarajevo (Bosna in Hercegovina, Črna gora), sedež III. brigade pa v Skopje (južni predel Srbije). Zakon je podrobno uredil hierarhično organiziranost orožništva.

Spremenili so se pogoji za sprejem v orožništvo. Kandidat je po novem moral izpolnjevati 8 pogojev. Novost so bila še določila o prejemkih moštva. Častniki so bili izenačeni z vojaškimi častniki, dobivali so tudi dodatek. Tudi orožniki so dobivali stalno plačo in dodatke.
Podrobno so bili predstavljeni tudi pogoji za napredovanje. Nova je bila tudi določba o uporabi orožja. Tega je orožnik lahko uporabil v naslednjih primerih:

- pri obvladovanju upora,
- pri preprečitvi bega nevarnih oseb,
- pri begu sumljivih oseb preko državne meje,
- pri preprečitvi bega skupini vojaških beguncev in
- pri neposrednem napadu na življenje orožnika.

Strelno orožje se je uporabilo v skrajnem primeru, običajno pa bajonet ali sablja. [33]

UKINITEV OROŽNIŠKIH BRIGAD

Nova uredba o formaciji orožništva izide 17.12.1923. Z njo so bile ukinjene brigade in skoraj vsi bataljoni. Namesto šestih brigad je bilo organiziranih devet polkov in dva samostojna bataljona v Srbiji. V Ljubljani je bil po novem sedež 8. orožniškega polka, ki je štel 8 čet (Celje, Kočevje, Kranj, Ljubljana, Maribor, Murska Sobota, Novo Mesto in Ptuj).
Zaradi nejasnosti glede službenih razmerij med velikim županom in komandirji čet po upravni razdelitvi Slovenije na dve oblasti l. 1922 (ljubljansko in mariborsko), je bilo l. 1927 s strani notranjega ministrstva določeno, da sta komandir voda in čete po zakonu izpostavljena kot izvršilna organa, poveljnik polka pa predvsem kot nadzorni organ za vode in čete.
Za 8. orožniški polk je bilo predvidenih, po ohranjenem seznamu orožniških enot, na dan 23.4.1929 (navaja Pavle Čelik), 819 podčastnikov ter 671 orožnikov in kaplarjev. Ozemlje polka je pokrivalo 225 stalnih orožniških postaj in tri začasne. [34]

SPREMENJENA FORMACIJA POLKOV L. 1930.

Polkovna formacija se spremeni l. 1930. 5.3.1930 so bili imenovani novi poveljniki orožniških polkov, teh je bilo sedaj deset. Imenovali so se po banovinah, razen Beograjskega (mesto Beograd je imelo skupaj s predmestji Zemunom in Pančevim status samostojne administrativne enote - prefekture). Tako je imel, med letoma 1930 in 1941, v Ljubljani sedež 8. dravski orožniški polk. [35]

NOVI ZAKON O OROŽNIŠTVU IZ L. 1930

Novi »Zakon o žandarmeriji« je bil sprejet 14.10.1930. Službeni list kraljevske banske uprave dravske banovine, ki je izhajal v Ljubljani, ga je (v slovenščini) objavil 12.12.1930. Zakon je obsegal 120 členov. 27.9.1930 ga je v Niški Banji podpisal kralj Aleksander Karađorđević.
Tematsko je bil razdeljen na deset delov:

1. Obče odredbe.
2. Formacija.
3. Razmerje orožništva v službi in njegove dolžnosti.
4. Dopolnjevanje orožništva.
5. Čini, napredovanja in nagrade pri orožništvu.
6. Pouk.
7. Oprema.
8. Prejemki.
9. Pristojnosti.
10. Pokojnine.

27.9.1930 izgubita veljavo Zakon o orožništvu in Zakon o orožniškem pokojninskem skladu, ki je bil sprejet 1.4.1922, ter uredba o spremembah in dopolnitvah Zakona o orožništvu in zakona o orožniškem pokojninskem skladu, z dne 22.3.1929, kot tudi vse določbe ostalih zakonov in uredb, ki se nanašajo na predmete, urejene s tem zakonom. [36]
Orožništvo s tem zakonom ostane pomožni red vojske, ki ima kot posebna enota nalogo, da kot organ državno upravne oblasti skrbi za splošno varnost v državi. Pristojnost orožništva zajema celotno ozemlje države, razen področij mestnih policij in področij uprave policij. Jasno je bila določena dvojna

Slika 9. Fotograf Jerolim Purać iz Murske Sobote.
Pred zgradbo poveljstva orožniške čete v Murski Soboti okrog l. 1935.
Orožniški podčastniki - komandirji orožniških postaj v Prekmurju. Sodeč po činih, v glavnem naredniki, s sabljama (temne epolete) sedita dva narednika
V zimskih plaščih štirje orožniški častniki - od leve: podporočnik, kapetan 2. razreda, major s sabljo (poveljnik murskosoboške orožniške čete) in podporočnik.
V prvi vrsti, tretji z desne, narednik Miha Zdolšek (Cankova).
V drugi vrsti, četrti z desne, narednik Franc Perhavec (Hodoš).
V drugi vrsti, sedmi z desne, narednik Franc Gaber, pred 2. sv. v. se je v Šalovcih poročil s Faniko Lekič.
Fotografijo hrani družina Perhavec iz Murske Sobote.

podrejenost orožništva (Ministrstvo za notranje zadeve in vojno ministrstvo).
V smislu odgovornosti se je služba delila na redno - po ukazih starešin in na pozivno - po nalogih političnih oblasti. [37]
Orožništvo je v tem času, v svoji sestavi združevalo (celotna država) 83 čet, 251 vodov in 1.924 orožniških postaj oz. 555 častnikov, 4.392 podčastnikov in 1.490 orožnikov. Ker pa jakost orožniških polkov ni bila uravnotežena, so januarja l. 1935 število polkov zreducirali na 9, število čet pa na 77. [38]

OBVEŠČEVALNA DEJAVNOST OROŽNIKOV

Poleg javne varnosti je bilo orožništvo pristojno tudi za naloge glede državne varnosti. Zaradi specifičnega položaja (dvojna podrejenost) je bila obveščevalna služba orožništva organizirana na relaciji s civilnimi in vojaškimi obveščevalnimi centri. Civilne centre so predstavljale banske uprave in Ministrstvo za notranje zadeve. Komanda orožništva v Beogradu ni izdajala nobenih posebnih ukazov glede opravljanja obveščevalnih dejavnosti, niti ji obveščevalni podatki niso bili posredovani. Te aktivnosti so regulirali obveščevalni centri, ki so taktičnim orožniškim enotam, na področju za katerega so bile pristojni, posredovali potrebne ukaze in zahteve. Orožniški obveščevalni centri do nivoja komandanta čete so posredovali obveščevalna poročila državnim civilno-službenim oblastem (okrajni načelniki, predstojniki okrajnih izpostav, železniški in obmejni komisar …).
Komandanti orožniških čet in komandanti polkov so poročila oddajali banskim upravam. Enaka ali posebna poročila (v primeru zahteve) so bila dostavljena tudi nadrejenim vojaškim organom. Vse do l. 1933, za orožniško obveščevalno službo in spremljajočo administracijo, ni bilo posebnih navodil. Delalo se je v okviru splošnih navodil in predpisov orožniške službe ali po ukazih ministra za notranje zadeve.[39]

POROČILO OKRAJNEMU NAČELNIKU V MURSKI SOBOTI, GLEDE PROTIDRŽAVNEGA DELA NEKATERIH UČITEJEV IN DUHOVNIKOV (16.10.1931)

Izčrpno poročilo temelji na terenskem obveščevalnem delu (prikrito spremljanje oseb, zasliševanje, zbiranje informacij skozi neformalen razgovor, spremljanje nekaterih časopisnih medijev in družabnih dogodkov ipd.) posameznih orožniških postaj murskosoboškega okraja (sreza).
Poročilo je posredoval orožniški poročnik, (podpis ni čitljiv) komandant murskosoboškega voda. Orožniški častnik uporablja srbski jezik, očitno pa razume tudi slovensko, saj v drugem delu poročila navaja opažanja komandirja orožniške postaje Hodoš (narednik II. razreda Miha Zdolšek), zapisana v slovenskem jeziku.
Zaradi avtentičnosti in slovnične dinamike, smo pustili zapis v izvirniku.
Pri razumevanju zapisanega je treba upoštevati čas v katerem je poročilo nastalo in kaj ga je sprožilo (kontinuirana notranje politična trenja v državi, pritiski sosednjih držav, predvsem Madžarske, glede razmejitve, uboj treh hrvaških poslancev v narodni skupščini v Beogradu l. 1928, neizpeljana agrarna reforma itd.). Prav tako je potrebno upoštevati tudi osebno nenaklonjenost oz. averzijo določenega orožniškega komandirja ali orožnika, ki je zbiral podatke na terenu, od posameznih verskih in šolskih delavcev ali društev.
Kljub vsemu, iz zbranih podatkov jasno razberemo averzijo do jugoslovanske uprave nekaterih družbeno-političnih skupin oz. posameznikov, obenem pa se nam odpira pogled v varnostno-obveščevalno delo jugoslovanskega orožništva v Prekmurju.

»Načelniku sreza u Murskoj Soboti. Nesećam se datuma kada je to bilo, ali, po prilici meseca avgusta ili septembra prošle godine, pričao mi je Komandant Mesta navedeni slučaj za njegovog sinčića, a ujedno i to, da deca govore videći aeroplan, da to njihov Kralj Oto ide v Budimpeštu da primi presto. To je bilo ovde v Murskoj Soboti, a deca su iz susedstva stana komandanta mesta i to: braće Hajmera, postulara Matuša i još neka druga za koja mi nije znao reći čija su. Ko je tu decu naučio da tako govore kada vide aeroplan i da ubedjuju sinčića komandanta mesta da je njegov Kralj Oto, nisam mogao doznati. Ali ako se uzme u ubzir da deca obično govore ono što kod svoje kuće čuju, onda se može lako izvesti zaključak, odakle su im ovi pojmovi, t.j. da su to mogli čuti samo od svojih roditelja.

Što se pak tiče konkretnih podataka za ovdašnje popove i učitelje koji ih kompromituju u nacionalnom pogledu, iznosim sledeće:

a) UČITELJI

1. Bako Karol, školski upravitelj iz Strukovci, sa muzikom i madjarskom zastavom je u godini 1921 poslao seljake u Mursku Sobotu, da kot medjunarodne komisije za razgraničenje, demonstriraju protiv Kraljevine Jugoslavije, sa željom da pripadnu Madjarskoj.

1922 g. bio je na ženidbenom putovanju u Madjarskoj, pa kada se je vratio, pričao je seljacima, da će Prekomurje opet pripasti Madjarskoj.

Kada se 1926 ustanovilo vatrogasno društvo u Strukovcima, kao načelnik istoga nije dozvolijo da se na naramenice metne lipov list, jer je to slovenski znak.

1929 na dan Sv. Štefana pričao je seljacima kako su Madjari lepo proslavili taj njihov državni praznik i hvalio prilike u Madjarskoj.

Sa narodom nije hteo da govori ni jednim drugim jezikom, već jedino madjarskim.

2. Cepregi Karol, školski upravitelj u Martjancima, rodjen je u Bajabasa u Madjarskoj. Govori sa decom i uči ih samo prekomurskim dijalektom, a privatno govori samo Madjarski. Jedna nacionalna učiteljica učila je decu i prikazivala slovenske igre (pozorišne komade) u korist slovenske knjižnice. Pristupnina je bila dobrovljni prilog. Kćerka Cepregija kao blagajnica nagovarala je posetioce, da svaki dade samo jedan dinar.

Kot učenja jednog komada Cepregijev sin je usred učenja omladine koja je učestvovala, istu odvračao od učešća i tako onemogućio uspeh davanja slovenskih komada u cilju širenja nacionalne svesti i prestala je pomoć knjižnici. Iza svega toga stajajo je školski upravitelj Cepregi, koji se činio dobrim, a strašno je zaledjan.

Već kao rodjen Madjar, nebi se smeo trpeti ovde ni u kakvoj funkciji, a kamoli kao učitelj. Protiv njega postoji sumnja da vrši potajno madjarsko propagandu. Njegova kćerka udaje se u skorom vremenu u Budimpešto za rodjaka sveštenika Horvata Josipa (ili je već udata, pošto ove podatke imam još od prošle godine).

3. Berdon Dragutin školski upravitelj u Pečarovcima, rodjen je u Bekišdžaba u Madjarskoj. Neističe se nikakvim radom niti za nacionalizaciju niti protiv nacionalizacije i baš tim pasivnim držanjem nepovoljno utiče na narod. U ovom kraju potrebni so učitelji nacionalni radnici.

4. Števančec Rudolf školski upravitelj u Šalovci je zagrizen Madžaron. Štetan je za nacionalne interese u Prekmurju, kod organizovanja Sokola pravio je teškoće. Ranije nije hteo na državne praznike da ide u crkvu. Treba ga ukloniti iz Prekmurja.

5. Makari Aladar, učitelj u Šalovcima, sumnjiv je da je 1921. god. prilikom razgraničevanja dao seljacima u Otovcima madžarsku zastavu da demonstriraju pred komisijom protiv priključenja Prekomurja našoj Kraljevini.

6. Fram Vinko, učitelj u Hodošu. Rodom Hrvat, bio je je istaknut Radičevac i došao je u svoje vreme protekcijom radičevaca da organizuje stranku. Nije dovoljno nacionalan i nepodesan je tu na samoj granici. Namerava se ženiti sa kćerkom biv. Madžarskog učitelja okorelom madžarkom, koja govori samo Madžarski.

7. Tomori Ludvik, školski upravitelj u Gornji Lendavi otvoreni je Madžaron, žena mu je iz Budimpešte. Kod kuće govori samo Madžarski. Nesposoban je za službu u Prekomurju, gde treba nacionalnih radnika naročito učitelja.

Ni najmanje se nije zauzimao oko organizacije Sokola.

8. Titan Josip, školski upravitelj v Puconcima. On je inače dobar, agilan i sposoban učitelj, ali nije nacionalan, govori rado madžarski, širi lokalan patriotizam, u kojem drugom kraju bio bi od dobre koristi. Njegovo selo Puconci je najzapuštenije nacionalno madžaronsko. On je sasvim podležan tamošnjemu evangelijskom župniku Luter Adamu, velikom madžarskom agitatoru. On je bio smenjen ali na neku intervenciju opet postavljen.

b) SVEŠTENICI

1. Lutar Adam evangeličanski pastor u Puconci. Izdaje duševni list koji izlazi jedan put nedeljno. On nepriznaje Prekomurski dijalekt kao Slovenski jezik već kao zaseban, zato štampa taj list madžarskom ortografijom. Naročito ranijih godina, pa još i 1929. god. u više mahova napadao je slovensko učiteljstvo i negodovao protiv slovenske nastave u školama.

Svake prve nedelje u mesecu održava službu božju na madžarskom jeziku i ako nema ni jednog čoveka u svojoj župi koji nezna Slovenski. Sa narodom govori samo Madžarski.

Njegovu 11. godišnju kćerku nije hteo da šalje u našu školu već je poslao u Madžarsku kod rodbine. Kada je pozvat da ju šalje v školu, odgovorio je da će ju dati adaptirati nekom rodjaku u Madžarsku, medju tim kćerka mu je toliko na srcu da to nije istina i o ferijama uvek dolazi kući. Na državne praznike ne izvešava državne zastave ni na župnom uredu ni na crkvi niti je na državne praznike držao službu u crkvi, što je srezu poznato.

Samo njemu blagodareći selo Puconci, čisto Slovensko selo, gde svaki zna slovenački a svi ne znaju madžarski, je najmadžaronskije selo u Prekomurju i u njemu se goji madžarski duh što dolazi javno do izražaja, a Luteru se nije smeo niko protiviti, jer je on imao dobre veze i ostao je i sada apsolutni gospodar njegovih zatucanih meštana, nikoga nije dirao, već naprotiv, od vlasti je respektovan pa čak je dobio i orden Sv. Save V. reda. On je vrlo opasan po naše nacionalne interese.

2. Šiftar Karol evangeličanski pastor u Bodoncima. Kćerka mu uči medicinu u Budimpešti. Svaku četvrtu nedelju ima madžarsku službu i ako nema vernika koji nerazumeju slovenački. Nema ni madžara u svome području. Simpatiše madžarskoj. Nije za nacionalni rad, a odlikovan je Jugoslovanskom krunom.

3. Horvat Josip rim. kat. sveštenik u Martjancima. Govori sa narodom samo madžarski i opasan je u nacionanlnom pogledu jer je opasan madžaron. Rodom je iz Cajte u Burgerlandu u Austriji. Održava stalno i verovatno nama štetne veze sa madžarima, naročito sa svešteníkom Krebs Augustom u Letenju u Madžarskoj, koji je rodom sa teretorije sreza Mursko - Sobotskog, a čiji je otac prodao imanje i seli u Goricu u Italiji.

Horvat i Cipregi (napred navedeni učitelj) su odlični prijatelji i potajno održavaju madžarski duh medju narodom, sumnja se da vrše jaku madžarsku propagandu i organizaciju.

4. Hima Aleksander evangelski župnik u Moravci. Rodjen je u Bera u Madjarskoj, ostao je pravi madžar i kao takav nacionalno je štetan.

1. XII. 1929 g. bio je sazvao crkveni zbor, sutra dan ga je predsednik opštine u gostionu upozorio da to nije trebao činiti jer je bio državni praznik. On je dogovorio: »Meni nije ništa ni za Jugoslaviju niti za Kralja, ja verujem samo u Jesusa Krista«. Sud ga za ovo iz nedostatka dokaza nije kaznio. Ali ovo neznači da mu nije rekao i da nije štetan na tome mestu.

5. Godina Štefan evang. župnik u Gor. Petrovcima. Godine 1921. prilikom rada medjunarodne komisije za razgraničenje, organizovao je i predvodio velike demonstracije u selu Trdkovi srez Murska Sobota i tražio od komisije, da Prekomurje pripadne Madžarskoj a ne Jugoslaviji. On je ostao zagrižen madžaron i sasvim je štetan da služi ovde. Svake prve nedelje u mesecu drži u crkvi madžarsku predigu i ako nema ni jednog župljana koji nezna slovenski. Govori Madžarski sa narodom.

6. Darvaš Aladar evang. župnik u Križevcima. Zagrižen je madžaron i sam kaže da je madžar. Nije koristan za nacionalni rad. Zvao se je Drvarič pa je za madžarsko vreme promenio ime; kod kuće govori samo madžarski. Ovo je dovoljna kvalifikacija za njegov nacionalizam.

7. Ficko Karol evang. župnik u Mačkovcima. Zagrižen je madžaron. 1921. g. organizovao je i predvodio narod na demonstracije prilikom rada medju - narodne komisije za razgraničavanje, tražeči da Prekomurje pripadne Madžarskoj. Vrlo je štetan jer održava madžarski duh medju narodom.

8. Haimer Geza evang. župnik u Hodušu. Rodom je iz Cenge u Madžarskoj govori sasvim slabo Slovenački. Tu na samoj granici trebao bi nacionalan sveštenik.

9. Kovač Janoš evang. pastor iz Murske Sobote, 6.IX.1931. g. na rodjendan prestolo naslednika Petra - održao je službu na madžarskom jeziku i dozvolio da jedan mladji teolog održi propoved dugu 45 minuta na madžarskom jeziku i ako je - sem, par madžara - crkva bila puna našeg slovenskog naroda, a pored toga još prisutni predstavnici vlasti, vojske, Sokola i ostalih humanih i nacionalnih udruženja.

Napred sam naveo imena popova i učitelja koji su se komprimitovali ovim deloma i jasno izpoljili svoje nacionalne osećaje, a pored toga može se kao ocena njihovog nacionalizma i patriotskog rada još uzeti i ovo:

1. fakat je, da župnici drže službu i propovedi na madžarskom jeziku u crkvi punog slovenskog naroda, iz svojih sopstvenih pobuda, - jer to nemoraju po službenoj dužnosti pošto nije u većini stanovništvo madžarske narodnosti, već skoro izključivo Slovenske.

Ovo je dovoljan dokumenat njihove nacionalne ispravnosti i naslov ima tačne podatke o prednjem, kao i o odnosu narodnosti u svima crkvenim opštinama u Prekomurju.

2. Skoro ni jedan od predjašnjih učitelja, - sem malog broja - nije se istakao za ovih 11 godina od oslobodjenja i ujedinjenja, kakovim nacionalnim radom kao: organizacijom Sokola, pevačkih i drugih humanih i patriotskih udruženja, več na protiv, svojom pasivnošču i indolentnošču ometaju i koče rad drugih u tome pravcu. A ako na kraju krajeva budu primorani s silom okolnosti i da se prime takovog rada, onda ga tek koče i rade onako kako njima konvenira a nikakao na korist opštih interesa. Kao primer, navodim do slovce izveštaj o radu učitelja u Sokolskom društvu u Šalovcima, koji su istom pristupili tek tada, kada su uvideli da bi im njihova indolentnost mogla naškoditi kod viših vlasti, a koji mi je izveštaj dostavljen sa Pov. Br. 168 od 22 V. ov. god. od komandira žandarm. stanice Hodoš i glasi:

Zadnji čas se je začelo med člani Sokolskog društva u Šalovcih veliko nesoglasje, katero je dovedlo do sudskih tožb in preti celo opasnost da bodo najsavesniji in zanesljivi člani izstopili iz društva. Glavni povod vseh teh prepira je, da se učitelji medseboj nerazumeju in tako da ju povod na narod razširja od istih razne govorice, a Sokolstvo pa trpi na ugledu.

Pobudo za ustanovitev Sokola u Šalovcih je dal šef želj. stanice Gomiljšek, potem posestnik in gostilničar Franc Štefanec in sadašnji župan Županek Vilmoš pod sodelovanjem šolskega upravitelja Lupvajneta(učitelj Janko Lapajne) z Budinci. Imenovani so sklicali narod na sejo gde se je takoj izvolil odbor. Na odbori seji so izvolili Štefaneca za starosto, Županek Vilmoša za tajnika in gostilničarja Žiško Janeza za podstarosto.*

Ko je bilo društvo ustanovljeno sta pa domača učitelja šolski upravitelj Makari Aladar in Štefančec Franc bila nezadovoljna z osebami v odboru in sploh redom. Seveda sta opazila da sta ona zgrešila v

toliko ker bi to v prvi vrsti njima pripadalo da bi se pobrigala za ustanovitev Sokola in ne da so to učinili obični seljaki. Končno sta navedena učitelja u društvu toliko delovala da se je izvolil novi odbor in je postal starosta šolski upravitelj Makari. Z volitvom da bi Makari bil starosta Sokola pa nacionalni učitelji nisu bili zadovoljni. Osobito se je temu protivil šolski upravitelj Lapvajne iz Budinci.

Njegove trditve je Lapvajne podkrepil z tem, da Makari kateri je imel zaradi nacionalnih deliktov v letu 1921. opraviti z našim oblastmi, ni vreden njegovega položaja v Sokolu, kjer je teško upati da bi on Sokolsko društvo v nacionalnem oziru vodil kakor je treba.

Ta zadeva je prišla do ušes šolskega upravitelja Makarija, kateri je Lapvajneta takoj tožil sudu za obrekovanje. Če ravno je fakat, da je šolski upravitelj Makari v Šalovcih 1921. g. imel opraviti z oblatimi: v kakvi stvari da je to bilo nisem mogel natančno ugotoviti, doznal sem u toliko, da je Makari bil učitelj u Otovcih ter je bil osumljen da je dal Madžarsko zastavo seljakom z katero so seljaki korakali pred razmejitveno komisijo v Trdkovi gde da so demonstrirali da naj Prekmurje ostane Madžarsko. Stem pa, da je učitelj Makari šolskega upravitelja Lapvajneta tožil sudu brez nadaljnega vzroka, kjub temu da su primedbe katere je Lapvajne izrekel istinite, so postali člani Sokola nezadovoljni. Tudi šolski upravitelj Veit Franc in njegova soproga iz Vel. Dolenci, katera močno delujeta na rasširjenje Sokola sta mi zaupno izjavila, da šolski upravitelj Makari in učitelj Števančec vedno imata skom opraviti v kaki stvari, ter ob vsaki priliki naglašata, da se godi domačinom učiteljom kaka krivica in da se iste preganja, kljub temu pa nihče nemore dokazati da bi se iste preganjalo, odnosno, da bi se jim godila kaka krivica od strane oblasti.

Nadalje se je opazilo, da ta učitelj u Šalovcih netrpita nobenega domačina koji je naklonjen našim oblastvom. Prošle godine ko je bil župan občine sasvim nezanesljiva oseba in je bil zbog tega razrešen tudi svojih dolžnostim, sta se navedena učitelja vedno umešavala v občinske posle, samo da bi moglo vse tako biti kakor ona dva hočeta.

Vsakokrat, ako se ide za kojo stvar katero tema učiteljima ni povolji napravita prošnjo katero pustita od hiše do hiše po občini nositi in dati podpisati. Tako se je tudi zgodilo prošle godine ko bi mogel učitelj Števančec biti premešten u Budince in šolski upravitelj Lapvajne pa da bi prišel v Šalovce. Takoj sta Makari in Števančec pobirala po občini podpise za neko prošnjo katera se je predala gospodu Banu da bi učitelj Števančec ostal u Šalovcih. Da bi zadeva nebila tako očitna, sta napravila na občina prosi, da se naj otvori tudi promet z Madžarskom. O navedeni prošnji pa ni znal niti župan, ampak sta samo to učitelj Makari in Števančec na lastno roko učinila in pustila od naroda podpisati.

Kakor sem zaupno doznal imata učitelj Makari in Števančec tesne veze z evang. župnikom Godina v Gor. Petrovcih, kateri baje istima najbrže tudi potrebne instrukcije daje. Opazil sem tudi da se župnik Godina izneznanega mi razloga interesira za gotove osebe iz Šalovci. Tako je na pr. prošle godine župnik Godina kada je bil razrešen takratni župan v Šalovcih opčinskih dolžnosti osebno interveniral pri Banovini v Ljubljani da naj župan Žiško ostane še nadalje župan v Šalovcih kljub temu, ako je župan Žiško uporabljal občinski novac v lastne svrhe, ter ob predaji županskih poslov ni imel v blagajni zadostno svoto denarja, nega je bilo 20000 dinara primanjkljaja. Kaki interesi da vežejo evang. župnika Godina da se on tako zavzema za gotove ljudi iz Šalovci, nisem mogel do sada doznati.

Pripomnim tudi, da se šolski upravitelj Makari in Števančec da naj se v Sokolu spremeni tajnik kateri je sedanji župan Županek Vilmoš in to najbrže zato, ker je to oseba, koja je sadanjemu režimu naklonjena.

Navedena učitelja sta nagovarjala cestarja Nemeša ako bil on hotel primiti tajništvo v Sokolu. Tudi sta navedena učitelja na zvit način nagovarjala župana, da naj se odpove kot predsednik šolskega odbora. Ko pa je župan odgovoril, da on to nemore storiti mu je pa Makari rekel da naj poda ostavko na to mesto ker itak ima dovolj posla z občinskim delom in da bodeta posle on in Števančec sama opravljala.

Iz pred navedenega je opravičena sumnja, da učitelj Makari in Števančec nemoreta nobene osebe koja je zaupna in zanesljiva ker bi mogoče kaj sumljivega opazila.

Od tukaj se budno pazi na navedena učitelja in se bode sva opažanja javilo. S molbom na nadležnost.

3. Svi ti popovi i učitelji postavljeni su na ova mesta kao pouzdani ljudi predjašnjih madžarskih vlasti da osimiliraju i preporede ovaj narod u Madžare, da im nadahnu madžarski duh i probude ideje »Velike madžarske propagande«, jer kada nebi ovako ranije radili, nebi ih madžari ni postavili. A nama je svima dobro poznata uprava Madžara u ovim krajevima. I ti isti ljudi stoje još i danas ovdje i mi očekujemo od njih da rade u korist naše nacionalne svesti, našeg narodnog jedinstva i jugoslovenstva i oni da povrate ovome narodu njegovo pokolebanu nacionalno svest, koju su baš oni so ovih istih mesta na kojima i danas stoje, pokolebali i ulevali ideja madžaronstva. Evo par primera iz kojih če se to jasno videti:

Vatrogasno društvo iz Murske Sobote dočekuje Bana Dravske banovine prošle godine sa zastavom na kojoj je natpis na madžarskom jeziku, a koja mu je zastava poklonjena još za vreme madžarske

uprave. Kada bi to društvo iole imalo patriotsko obilježje, ostavilo bi tu zastavu u muzej, ako već hoče da ima uspomenu na ranija vremena i uzelo novu, sa Jugoslovenskim obeležjem. Tim pre bi ovo trebalo učiniti, kada su mogle da se ostave »Slavne zastave« naših pukova pod kojima je izvojevana svoboda i izvršeno ujedinjenje našega naroda.

Na vatrogasnoj veselici 29.IV.1930. g. u Markišavcima bila su prisutna privatno tri žandarma sa ženom jednog od njih. Kad im je već dodijalo da slušaju samo madžarski, tražio je jedan od njih (narednik) da sviraju i slovenački, što je izazvalo revolt kot vatrogasaca sela Puconci. Njihov načelnik počeo se izazivački da svadja sa žandarmima i rekao da zna madžarski a Slovenci da kada nebudu znali slovenački da če lajati kao psi (Sigurno je mislio kada dodju madžari.) i lupajuči se po prsima rekao, da je njega rodila madžarska majka, a majka mu je Slovenkinja Prekomurka, koja ni nezna madžarski.

To vatrogasno društvo još prošle godine nije pristupilo Jugoslovenskom Savezu.

Kad je od upravne vlasti traženo, da se uprava tog društva razjuri i izabere nova sa nacionalnim ljudima, rečeno je, da nema zakonskog oslonca i tako ti madžaroni i dalje nesmetano madžariuraju sa njihovim društvom.

Kada su se sa jedne druge veselice vračali kuči, jedan nepoznati vikao je pijan ulicom na madžarski »Živeo madžarski Bog« po ovome je svojevremenu povedena istraga da se ustanovi ime tog vatrogasca, pa je ostalo bez uspeha.

Na te veselice dolaze večine seljaka Slovenaca domorodoca, i kada čuju i vide madžarizam tih zabava, mora sami da pomisle na nesposobnost naše uprave, mora da dodju do ubedjenja, da ovde vlada stari madžarski duh i on postaje iz njega ostaje madžaron, i misle da je sveštenik ili učitelj u narodu jači nego naše vlasti, i tako seljak koji je mogao, za ovih 10 godina da postane odličan Jugosloven, čuti u dvomnosti kod kuče, nesmije da da se izrazi, nesiguran još usled stalnih poruka iz Madžarske - i naših madžarona - da če Prekomurje opet pripasti Madžarskoj.

Da ovakav duh vlada kod tih vatrogasnih društava gde su skupljeni obično prvi ljudi iz svakog sela, zasluga je popova i učitelja koja rezultira iz njhovog rada koga sam napred izneo.

Narod je ovde miran, pobožan, poslušan, v svojim popovima i učiteljima gleda sve, svoje vodje, pa kako oni hoče narod onako i misli i radi.

U Murskoj Soboti izlazi list »Mura-Videk« na madžarskom jeziku, koji je apsolutno štetan po naše nacionalne interese i to: štampa se u jednom izdanju 750 komada i prodaje 1 komad po 1 dinar, a jedno izdanje košta 950 dinara. Znači da odnekud uredništvo mora da dobija pomoč, koja je po svojoj prilici sa one strane granice.

Eto, to su razlozi, da se ovde može čuti još i danas, posle 11. g. oslobodjenja od domačeg življa, da oni z nadu na koju če stranu u slučaju rata i da sve »prišleke« - Slovence i Srbe - treba pobiti odmah u tome slučaju; da se jedan nacionalno svestan rodoljub pri prolazu kroz Prekomurje zgražava na javne izjave pojedinaca u kojima kipti mržnja protiv svega što je jugoslovansko, kao što je bio slučaj 28.IV. t.g. u vlaku Gornji Petrovci - Hodoš, kojim je putovala jedna gospodjica iz Ljubljane i slušala ovako pogrdne reči na adresu jugoslovenstva od strane jednoga trgovca iz Križovci Prekmurje (O ovome je naslov svoje vremenu upoznat) i to če sve tako trajati, dok god budu ovde ovakovi, kako napred navedeni, popovi i učitelji.

Dostavljajuči prednje mišlenja sam, da je samo jedan način da se ovome zlu stane na put, a to je, da sva lica koja su se ma čim kompromitovala, a i ostala koja nerade i neističu se u korist opštih interesa, koji u ovim krajevima treba da stoje na prvom mestu svakog rodoljuba, premeste i dovedu drugi, nacionalno svestni, agilni in požrtvovani radnici na poslu oko budjenja nacionalne svesti i širenja ideja narodnog preporoda, ujedinjenja i jugoslovenstva.

S molbom na nadležnost.« [40]

SPREMEMBA OROŽNIŠKIH PRAVIL L. 1940

Komanda žandarmerije v Beogradu je 19.9.1940 predstavila modificiran sklop pravil orožniške službe. S tem so bila zamenjana začasna pravila službe iz l. 1919 (»Privremena pravila za vršenje žandarmeriske službe deo I«, 10.12.1919).
Nov pravilnik (Pravilo žandarmeriske službe I. deo) oz. modra knjiga (modre platnice) je smiselno opredelila bistvene segmente orožniškega praktičnega dela.

Pravila orožniške službe so obsegala 103 člene, ki so bili razporejeni v osem poglavij:

1. Naloge orožništva in odnosi v službi.
2. Obnašanje in vedenje orožnika nasploh.
3. Poznavanje krajev in oseb na postajnem območju.
4. Upravljanje in način opravljanja službe javne varnosti.

5. Postopek orožnika z osumljenci.
6. Druge redne dolžnosti orožnika.
7. Praktične orožniške vaje.
8. Izvajanje praktičnih orožniških vaj v patruljni službi.

Izdajo posodobljenega 2. in 3. dela pravil je preprečila 2 sv. v.[41]

KAZENSKI ZAKONIKI MED LETOMA 1919 IN 1941

Skozi celotno obdobje Kraljevin SHS in Jugoslavije so se kaznivih dejanj lotevali trije oz. po l. 1930 celo štirje kazenski predpisi. Najstarejši kazenski predpis, ki je bil v veljavi, sega še v začetek 20. st. To je bil Vojaški kazenski zakonik Kraljevine Srbije, sprejet 31.1.1901. Zakon o tisku izide 6.8.1925. Zloglasni Zakon o zaščiti javne varnosti in reda v državi pa je bil razglašen 6.1.1929.
1.1.1930 je začel veljati Kazenski zakonik za Kraljevino Srbov, Hrvatov in Slovencev. Prvi, splošni del je vseboval določbe o kazenski odgovornosti, kaznih, varnostnih ukrepih, pogojni obsodbi ipd.
Glavne kazni so bile: usmrtitev, težka ječa, pregnanstvo, strogi zapor in denarna kazen kot milejša kazen. Kazen je zakon določal tudi za izgubo častnih pravic in izgubo službe. Drugi posebni del zakonika je določal kazniva dejanja, ki so bila razvrščena v sedemnajst poglavij. Našteti so bili različni aspekti kaznivih dejanj (npr. zoper javni red in mir, zoper obstoja države in njene ureditve, zoper pravosodje itd). Nekaj časa po izidu tega zakonika so se strokovnjaki za področje prava zavzemali, da bi najlažja kazniva dejanja in prestopke urejali pravno ločeno. Po nekajletnih prizadevanjih je bil tako predstavljen osnutek zakona o prekrških. Kraljevska banska uprava dravske banovine je l. 1934 izdelala predloge in pripombe k temu osnutku, vendar le-ta ni bil sprejet. [42]

ZAKON O KAZENSKEM POSTOPKU IZ L. 1929

Zakon o sodnem kazenskem postopanju za Kraljevino SHS je 16.2.1929 podpisal kralj. Vseboval je 500 členov, razdeljenih med 27 poglavij. Poenotil je različne (do tedaj veljavne) predpise iz tega področja na vsem ozemlju tedanje države. Na slovenskem ozemlju je z izidom novega zakona prenehal veljati obči Zakon o sodnem kazenskem postopanju, sprejet 27.5.1873, v veljavi pa je še naprej ostal sodni postopek po Zakonu o tisku in po Zakonu o državnem sodišču za zaščito države. [43]

KAZENSKE INSTITUCIJE

Iz časa Avstro-Ogrske so na slovenskem ostala okrajna in okrožna sodišča ter Deželno sodišče s sedežem v Ljubljani. Takšna ureditev je ostala tudi v novi državi. Policijske prestopke so obravnavala okrajna in policijska oblastva. Postopek za tovrstne prestopke je lahko potekal brez zaslišanja ali ob zaslišanju storilca. Kazenski nalog je moral vsebovati opis prestopka, prijavitelja, naloženo kazen, ter določen zakonski rok (osem dni) za pritožbo. Pri okrajnih glavarstvih in pri policijskih oblasteh prve stopnje so delali pravniki, ki so obravnavali ta dejanja in izdelali kazenske naloge, ki jih je podpisoval predstojnik ali njegov pooblaščenec. Če se je kaznovani ustno ali pisno pritožil, je bil uveden postopek z zaslišanjem, sicer je kazenski nalog postal pravnomočen. Kratek povzetek ob kazenskem postopku je iz naredbe, ki ga je 16.12.1919 izdala deželna vlada za Slovenjo.
Zakon o ureditvi rednih sodišč za Kraljevino SHS je začel veljati 25.10.1929. V Sloveniji ostanejo Okrajno sodišče; Deželno sodišče v Ljubljani se preimenuje v Apelacijsko sodišče. Bistvenih organizacijskih sprememb glede na naredbo iz l. 1919 torej ni bilo. L. 1930 na slovenskem deluje 56 sodišč, petdeset okrajnih, ter pet okrožnih (Celje, Ljubljana, Maribor, Novo mesto in Murska Sobota). V Ljubljani, kot smo že omenili, deluje Apelacijsko sodišče. Med redna so spadala tudi trgovska sodišča, ki so poslovala po posebnih predpisih. Dravska banovina je premogla dve kaznilnici in štiri sodne zapore.
V Mariboru je bila moška kaznilnica za 472 oseb, ter v Begunjah ženska kaznilnica za 250 oseb. Sodni zapori so bili v Celju (253 oseb) in Novem mestu (za 124 oseb). [44]

NEKAJ STATISTIČNIH PODATKOV O KAZNIVIH DEJANJIH NA PODROČJU DRAVSKE BANOVINE

Enotno statistiko odklonskega ravnanja v kraljevini, so v obliki raznih informativnih obrazcev o kaznivih dejanjih in prekrških, začeli uvajati v zgodnjih 20 letih 20. st. Zbrane podatke je orožništvo pošiljalo srednjemu poveljstvu v Beograd. Po l. 1924 so poveljniki orožniških polkov o stanju javne varnosti poročali tudi velikim županom v oblasteh. Za področje Slovenije imamo enotne in primerljive podatke

o kaznivih ravnanjih ohranjene šele od l. 1933. Navajam nekaj statističnih podatkov za obdobje med letoma 1933 in 1940. Podatki za l. 1937 so nepopolni.

Leto	Kazniva dejanja	Prekrški
1933	20.447	31.358
1934	17.759	32.652
1935	21.401	30.901
1936	21.712	27.972
1938	20.815	36.571
1939	24.303	41.182
1940	25.118	41.652

Podatke o sodno kaznovanih osebah, je dokaj urejeno, spremljala že od vsega začetka kraljevine sodna statistika.
L. 1933 je bilo v Dravski banovini zabeleženih 7.713 tatvin, 114 umorov, 745 težkih telesnih poškodb in 73 ropov.
L. 1940 je bilo zabeleženih 10.987 tatvin, 85 umorov in 748 težkih telesnih poškodb.
Zaradi dvojnega vodenja glede raziskanosti kaznivih dejanj (statistika orožnikov in policistov ter podatki sodišč o obsojenih osebah), je kraljevska banska uprava Dravske banovine poslala Načelni razpis vsem okrajnim načelnikom, upravam policij in predstojništvom, v katerem obvešča, da je rubriko o odkritih storilcih v obrazcu Gibanje kriminalitete potrebno izpolniti glede na delo orožnikov in policistov, ne pa na dokončni rezultat postopka na sodišču.
O zločinstvu in tako imenovani kriminalni psihologiji je največ pisal Orožniški vestnik, ki je objavljal tudi podatke o sodno kaznovanih osebah. [45]

STROKOVNO ČASOPISJE IN PUBLIKACIJE OROŽNIŠTVA IN POLICIJE

Orožniška podčastniška šola v Sremski Kamenici je razvila lastno založniško dejavnost. L. 1924 je začel izhajati Orožniški koledar. Objavljali so tudi razne predpisnike in zakone. V letih 1927, 1928 in 1934 je izšel Orožniški zbornik - verjetno najbolj brana orožniška publikacija v tistem času.
Avgusta, l. 1926 začne izhajati strokovno glasilo jugoslovanskih orožnikov Žandarmeriski vesnik. Vsaka številka, tiskana v manjšem formatu, je obsegala 60 strani. Izhajala je mesečno, vse do l. 1941, ko je izšla le ena številka. Vsebina je bila razdeljena na službeni, strokovni in zabavni del. Dopisniki s slovenskimi sestavki so bili tudi med slovenskimi orožniki. V začetku oktobra, l. 1919, začne izhajati revija Policija (isto-imenska revija je izhajala v Srbiji že od 1910. do 1914). Sprva je izhajala kot posamična številka vsakih 14 dni, od četrte številke naprej pa kot dvojna številka. Na leto je to pomenilo 24 številk. Od l. 1938 je izhajala mesečno. Vsebina revije je prinašala kvalitetne članke s področja policijskega dela, orožništva, pravosodja in povsem upravnih zadev. Revija je izhajala do začetka l. 1941.
Ilustrirana revija Kriminalna biblioteka izide v začetku l. 1924. Urejal jo je Mihailo Dokić, komisar savske policije v Beogradu. Izhajala je dvakrat mesečno. V njej so sprva izhajali literarno-zabavni članki, kasneje (po l. 1931) tudi strokovni. Posebno pozornost je urednik namenjal delu policije iz tujih držav.
Orožniški vestnik je l. 1932 objavil članek, v katerem sugerira potrebo ustanavljanja knjižnic na orožniških postajah. [46]
V zapuščini komandirja orožniške postaje Hodoš, narednika Franca Perhavca, se je med drugim našel tudi inventarni seznam (6.4.1941) knjig in predpisov. Seznam je poleg tega, da se je sploh ohranil, zanimiv še vsaj iz dveh razlogov. Preseneča namreč številčnost strokovnih publikacij, med njimi tudi nekaj redkih naslovov in datum opravljene predaje knjižnice 6.4.1941.
O tem več v življenjepisu Franca Perhavca v nadaljevanju.

S P I S A K [47]

Ostavljene arhive, knjiga i protokola žandarmeriske stanice Hodoš

Red. broj	N A I M E N O V A N J E	Šta i koliko	P O T P I S	
			Primaoca	Predavaoca
1	Karta Jugoslavije Djen. Boškovića	1		
2	Borba nožem	1		
3	Knjiga dresiranja pasa	1		
4	Istražna služba	1		
5	Organizacija komun. partije kr. Jugoslavije	1		
6	Pravopisna uputstva	1		
7	Pravila za vršenje žand. službe I. II. III.	1		
8	Pravila službe vojna I. i II. Deo	1		
9	Pravila službe vojna III. i IV. Deo	1		
10	Pravila o kasarnama i menažama u žand.	1		
11	Pešadijska egzer. pravila I knjiga	1		
12	Pravila o regrutovanju mlad. u stal. kadara	1		
13	Dodatak k pravil. o reg. mladića	1		
14	Rodoljubne pesme	1		
15	Izvod iz Uredaba o vazd.plovidbi	2		
16	Tabaka uzoraka uverenje o upisu	2		
17	Tabaka uzoraka uverenja o plovidben.	2		
18	Srbi i Bugari	1		
19	Srpske narodne pesme	1		
20	Uput za admin. novč. i mater. snabdevanje žand. potpornog fonda	1		
22	Uput za uništ. svih ručni i pušč. bombi	1		
23	Uredba o vojnoj disciplini	2		
24	Vojno kriv. zakonik kralj. Jugoslavije	1		
25	Pravila za novč. i mater. znabdev. i administrovanje kod žandarmerije	1		
26	Obrasci za novč, i mater. snabd. i administrativanje kod žandarmerije	%		
27	Zakon o žandarmeriji od 1931 god.	3		
28	Pravila žand. potpornog fonda	1		
29	Pravila za popunu voj. sile popis sto kom i prevoz. sredstava	1		
30	Uput za starešine žand. stanice za nadzor voj. Kobile	1		
31	Uredba o suzbijanju slinavke i šap	1		
32	Diploma sposob. pilota aeropl. za jav. saobračaj	2		
33	Diploma sposobnosti aeropl. za turizam	2		
34	Nastava gadjanja sa pušk. mitroljez, pištolj i bombama	1		
35	Pravila puške 7.9 mm karab. 7.9. mm 24	1		
36	Pravilnik o suzbivanju zaraz. bolestih kod pčela	1		
37	Pravilnik o paušalu za služb. putovanje iz 1935. g. žand.	1		
38	Popis evidencija golub. pošta	1		
39	Uredba o uredjenja pozad. službe Ob. Br: 17611	1		
40	Uredba o nagradama za suzb. krijumčarena	1		
41	Knjiga pištolj 9. mm od. 20/22 iz 1937.	1		
42	Album suileta naših aviona i hitroplana i pregled oznika pojedinih država	1		
43	Pravila žand. službe I deo	2		
44	Pravilnik za medjunarodni vazdušnih saobraćaj civil. vazduhoplova.	2		
45	Slika Vožda Karadjordja, Kralja Petra I. Kralja Aleksandra I ujedinitelja, Kneginje Zorke, i kralja Petra II.	5		

Pištola 7,65 mm 7 VTZ M33
(Action No2)

Pištola 7,65 mm 9 VTZ M33
(Ruby M1915)

Pištola BROWNING - FN
9 mm (K) M10/22

Slika 10. Kratko strelno orožje orožništva (vir: Branko Bogdanović, Dva veka policije u Srbiji, Beograd, 2002).

KARIERA IN IZOBRAŽEVANJE

Orožništvo so glede strokovnega kadra in hierarhične povezanosti urejali zakoni in uredbe iz let 1919, 1921 in 1930. Med letoma 1935 in 1939 sta izšle še dve uredbi, ki pa na osnovno razvrstitev položajne lestvice nista vplivali.
Tako se je po določenem času izoblikovala delitev orožniškega moštva na štiri velike skupine. [48]
Prvo skupino tvorijo orožniki (redovi), ki niso imeli čina. Znotraj te skupine poznamo:

- stalne orožnike,
- poskusne orožnike (enoletni pripravniki), ki so po opravljenem pripravništvu postali stalni orožniki z vsemi pravicami in dolžnostmi.
- začasne orožnike, ki so jih sprejemali po potrebi.

Po Zakonu o žandarmeriji (orožništvu) iz l. 1930, je moral kandidat za službo orožnika izpolnjevati naslednje pogoje:

- da je bil državljan Kraljevine Jugoslavije,
- da je odslužil rok v stalnem kadru,
- da je telesno in duševno zdrav, ter visok najmanj 164 cm,
- da je samski ali vdovec brez otrok,
- da je neoporečnega vedenja in primerne preteklosti,
- da ni starejši od 30 let in
- da je bil pismen.

Kandidat se je moral pisno zavezati da bo pri orožništvu služil najmanj tri leta.
Če je bilo potrebno, je notranji minister lahko odredil dopolnitev z začasnimi orožniki. Ti so se pisno obvezali, da bodo v službi najmanj 6 mesecev.[49]
V drugo skupino prištevamo desetnike (kaplarje). Navadno so vodili patruljo (letečo skupino), izjemoma orožniško postajo. Stalni orožnik je po letu in pol uspešnega dela lahko postal desetnik.
Tretjo skupino tvori podčastniški kader (podnaredniki, naredniki, naredniki-vodniki). Podčastniki so imeli opravljeno podčastniško šolo v Sremski Kamenici (Srbija). Lahko so vodili orožniške postaje ali vode.
Četrto skupino tvorijo častniki, ki se delijo na nižje in višje častništvo:

- nižji častniki (podporočnik, poročnik, kapetan),
- višji častniki (major, podpolkovnik, polkovnik).

Za orožništvo sta bila predvidena tudi dva generalska čina:

- brigadni general,
- divizijski general. [50]

Orožniški častniški kader se je dopolnjeval z:

- aktivnimi častniki (vojska),
- rezervnimi častniki (vojska),
- z orožniškimi narednik-vodniki in
- z orožniškimi narednik.

Komandant orožništva se je imenoval iz vrst vojske, njegov pomočnik iz vrst vojske ali orožništva.[51]

Slika 11. Oznake na ovratniku in rokavih orožništva (vir: Branko Bogdanović, Dva veka policije u Srbiji, Beograd, 2002).

PRIPRAVLJALNA ŠOLA

Za šolanje primernega kadra so bile že konec l. 1919 ustanovljene šole za orožniške pripravnike in vodje patrulj. Šole so bile locirane na poveljstvih posameznih brigad, kasneje (po l. 1923), na poveljstvih polkov. Poleg brigadnih, so v nekaterih mestih na področju Črne Gore in Srbije imeli tudi šole na poveljstvih bataljona (bataljonske šole). Kasneje so jih dvignili v rang brigadnih šol. [52]
Za področje Slovenije (V. brigada) je bila pripravljalna šola ustanovljena v Ljubljani. V začetku je pripravljalni tečaj trajal dva meseca, kasneje tri. L. 1935 so tečaj podaljšali na štiri mesece. Število pripravniških kandidatov, ki so obiskovali posamezen tečaj se je gibal med 40 in 120. Program je obsegal devet strokovnih in enako število splošnih predmetov. Izpite so kandidati opravljali ali v sami šoli ali (V. brigada) v prostorih orožniške postaje v Ljubljani, na Bleiweisovi cesti 3, kjer je bilo tudi slovensko orožniško poveljstvo. [53]
To šolo so obiskovali tudi pripravniški kandidati iz Prekmurja. Po l. 1932 so se učili po novem programu, ki je bil predpisan v vojaškem uradnem listu. Predmetnik je bil zastavljen bolj strokovno.

ŠOLA ZA VODJE OROŽNIŠKIH PATRULJ

Te so najprej ustanovili v Sarajevu (III. brigada), v Zagrebu (IV. brigada) in v Splitu (VI. brigada), nedolgo zatem pa še na ostalih brigadnih poveljstvih. [55]
Po l. 1931 sta bili pripravljalna in šola za vodje patrulj centralizirani pri poveljstvu orožniških polkov. Tudi šola za vodje orožniških patrulj je sprva trajala tri, od l. 1935 dalje pa štiri mesece. Predmetnik je bil podoben kot v pripravniški šoli, vendar nekoliko bolj zahteven. L. 1932 je bil predmetnik šole po priporočilu ministra za vojsko in mornarico posodobljen. Tega leta izide tudi Priročnik za vodje orožniških patrulj na 325 straneh. Pogoj za sprejem v šolo je bil dvoletno opravljanje orožniške službe in priporočilo nadrejenega.
Ljubljansko orožniško poveljstvo je imelo prostore za šolo (pripravljalna in za vodenje patrulj) sprva v Starem gradu v Fužinah. L. 1926 so šolo preselili v nekdanje bolniške, izolirne (kolerašpital) barake, na Pokopališki ulici 19. Tu je šola, kljub težavam z dotrajano zgradbo, ostala vse do l. 1941. V začetku oktobra, 1940, je tu končala tečaj 51. generacija pripravnikov, marca, 1941 pa je bil končan 20. tečaj za vodje patrulj.[56]

OROŽNIŠKA PODČASTNIŠKA ŠOLA

Ustanovljena je bila 1.2.1920 v nekdanji Avstro-Ogrski kadetnici (zgrajeni l. 1851) v Sremski Kamenici (Srbija). Šola je predstavljala administrativni organ III. stopnje v rangu polka.[57] Namenjena je bila komandirjem orožniških postaj ali njihovim namestnikom. Obiskovalo jo je lahko 250 do 300 slušateljev hkrati.[58] V začetku je trajala štiri, nato šest, po l. 1936 pa 12 mesecev. V šolo so sprejemali orožniške kaplarje z najmanj štirimi leti službe v stroki in s končano šolo za vodje patrulj. Pravilnik o organiziranosti šole iz l. 1920 je bil spremenjen l. 1935. Nova uredba je med drugim določala, da so gojenci šole rezervisti v pristojnosti poveljnika orožništva Kraljevine Jugoslavije, ki jih sme uporabljati za varnostne naloge.
V zgradbi šole so imeli svoje prostore tudi šolska knjižnica, čitalnica in muzej kriminalistike.[59] L. 1923 so v Sremski Kamenici začeli s tečajem za vodnike službenih psov. Na tečaj se je lahko javil vsak orožnik, ki je prej končal šolo vodje patrulj. Tečaji so praviloma trajali štiri mesece in na koncu usposabljanja so vodniki s psom opravljali izpite.[60]

Slika 12. Neznani fotograf. Vodnika službenih psov v zimskem plašču. Fotografirano v enem od večjih mest Dravske ali Savske banovine, novembra l. 1934.
Izobraževanje za vodnike službenih psov je med l. 1923-1941 potekalo v Sremski Kamenici/Srbija.
Sliko hrani avtor besedila.

TEČAJI ZA OROŽNIŠKE ČASTNIKE

Paralelno s šolami za nižje rangirani strokovni kader orožništva, so začeli z izvajanjem tečajev za orožniške častnike (orožniška podčastniška šola v Sremski Kamenici) in s specializiranimi tečaji za telefoniste, voznike motornih vozil, smučarje ipd.
Častniški kader je prihajal iz vrst aktivnih in rezervnih častnikov vojske in orožniških podčastnikov, ki so izpolnjevali zakonska pravila za opravljanje častniškega izpita.
Aktivni častniki glavnih vodov vojske v činu podporočnika ali poročnika, so bili leto dni na preizkušnji. V tem času so morali opraviti pripravniški tečaj in izpit za prestop v orožništvo.
Rezervni častniki v činu podporočnika ali poročnika so morali imeti opravljeno najmanj maturo. V prednosti so bili zato kandidati z višjo izobrazbo. Poleg pogojev, ki so veljali za aktivne častnike, so rezervisti morali opraviti obvezno enoletno usposabljanje, oz. so morali pridobiti pozitivne ocene svojih predpostavljenih. Zaradi realizacije teh programov sta bili ustanovljeni Stalna izpitna komisija za čin orožniškega majorja (predsednik komisije je bil divizijski general) in Stalna izpitna komisija za čin orožniškega podporočnika.[61]

NAZIVI IN ČINI V OROŽNIŠKI HIERARHIJI

Tituliranje strokovnih kadrov orožništva se v času Kraljevin SHS in Jugoslavije ni spreminjalo. Imenovanja činov so ustrezala vojaški terminologiji in so bila v večji meri prevzeta iz vojaškega besednjaka nekdanje Kraljevine Srbije. Častniški in podčastniški nazivi ter pogoji za njihovo pridobitev, so bili regulirani z zakonom že l. 1920. Bistvenih sprememb skozi čas ni bilo.
Nazivi so bili naslednji:

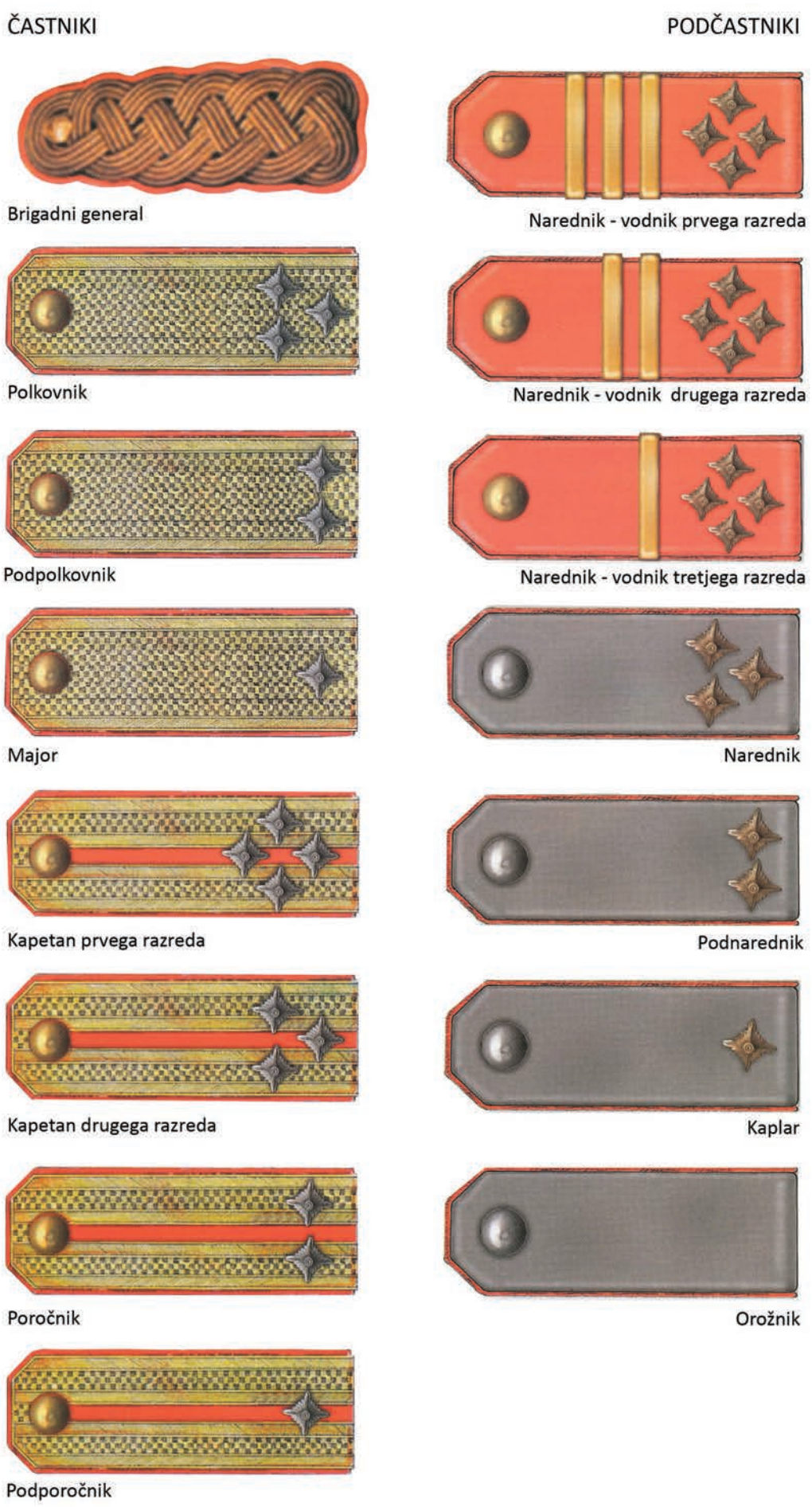
brez čina	- orožnik
nižji čin	- orožniški kaplar
podčastniki	- orožniški podnarednik
	- orožniški narednik
	- orožniški narednik - vodnik tretjega razreda (po l. 1930)
	- orožniški narednik - vodnik drugega razreda (po l. 1930)
	- orožniški narednik - vodnik prvega razreda (po l. 1930)
nižji častniki	- orožniški podporočnik
	- orožniški poročnik
	- orožniški kapetan II. razreda
	- orožniški kapetan I. razreda
višji častniki	- orožniški major
	- orožniški podpolkovnik
	- orožniški polkovnik
generali	- brigadni general
	- divizijski general. [62]

PREKMURJE BREZ DOMAČIH OROŽNIKOV

18.1.1921 so na zboru zaupnikov za Prekmurje, v Lendavi, glede napovedane agrarne reforme in na velikem ljudskem zborovanju naslednjega dne, sprejeli nekaj sklepov, ki so jih v obliki spomenice (dopisa) posredovali predstavnikom oblasti Kraljevine SHS. Poleg gospodarskih, prometnih in logističnih problemov so v krajšem dopisu izpostavili premajhno število prekmurskih mladeničev v orožniških vrstah.

»Po zasedbi našega Prekmurja se nam je poslalo mnogo slovenskega orožništva, katerega smo z veseljem sprejeli, ker so bili vsaj ljudje, s katerimi smo lahko občevali, a obenem so nam bili tudi zaščitniki našega imetja in osebne varnosti. Po preteku nekaj časa od zasedbe sem, je vložilo več naših mlajših mladeničev osebno ali tudi ustmeno prošnjo pri pristojnih vojaških ozir. orožniških oblasteh, da bi se jih sprejelo v službo k orožništvu. Kljub temu, da so se izkazali z dobrimi spričevali, nekateri so celo že služili prostovoljno v jugoslovanskih legijah, se do danes ni nobenega sprejelo. Ker nas to boli, da je zadnji orožnik kateri službuje v našoj pokrajini semkaj prišel iz ostale Slovenije, a za naše sinove pa se ne najde službe, si usojamo na današnjem zboru prositi višjo orožniško oblast, da blagovoli ugodno rešiti prošnje prekmurskih prosilcev za orožniško službo, ter iste prideliti v službovanje k postajam v

OZNAKE ČINOV OROŽNIŠTVA 1920 -1939

Slika 13. (vir: Branko Bogdanović, Dva veka policije u Srbiji, Beograd, 2002)

Prekmurju. Ako bi pri vsaki postaji vsaj eden Prekmurec bil prideljen, bi že mnogi dobili kruh za katerim morajo danes hoditi daleč po svetu. S tem bi pa gotovo tudi orožniška služba le pridobila, ker domači orožniki bi najbolje poznali razmere tukaj in bi dosti lažje potem še opravljali to težko in odgovorno službo. Kolikor nam je znano, je tudi češkoslovaška orožniška oblast vzela v službovanje orožništvo in k orožnikom se proseče osebe iz Slovaške, ter jih pridelila v službovanje postajam v Slovaškem. S tem se je dvignilo zaupanje prebivalstva in tudi uspehi so bili zelo lepi. Prekmurje je menda v celi naši državi najbolj gosto naseljeno, ter je brez dvomno tukaj tudi največ brezposelnih ljudi. Da se to socialno bedo olajša, trebamo pomoči vseh oblasti, ter bi gotovo višja orožniška oblast, ako bo ugodila našoj prošnji k izboljšanju tega žalostnega socijalnega položaja marsikaj pripomogla. Razen tega bodo pa tudi prišli vsi naši Prekmurci do spoznanja, da se nam v novi državi, katero smo si želeli ter za katero smo tudi marsikaj pretrpeli, hoče dobro.

Da so naši prekmurski mladeniči zelo uporabljivi in pridni, pričajo nešteta odlikovanja, katera so svoj čas v vojski prejeli, ter bo zamogel tudi potrditi gospod komandant orožništva v Prekmurju, major Sagadin.

Gospoda civilnega komisarja za Prekmurje pa istočasno naprošamo, da blagovoli to našo prošnjo podpirati na pristojnih mestih.«

Očitno je, da vlada in pristojna ministrstva glede orožništva kot temeljnemu varnostnem organu, Prekmurcem (tudi zaradi predsodkov o narodni nezanesljivosti) niso zaupali.[63]

FINANČNA IZHODIŠČA IN PLAČNI RAZREDI

Zakon o orožništvu iz l. 1930 je dodobra razdelal finančno politiko in plačilne razrede v orožništvu. Stalni orožniki so bili deležni naslednjih prejemkov:

- plača (osnovna in položajna),
- doklade v denarju in naravi,
- ekonomska oprema,
- kurjava, razsvetljava in posteljnina,
- orožje, pribor in municija,
- stanovanje in
- strokovne potrebščine za opravljanje orožniške službe.

Osnovna plača orožnikov se je delila v tri kategorije. V vsaki kategoriji je bilo deset stopenj. Na vsaki stopnji osnovne plače traja služba tri leta. Po tem roku je orožnik avtomatsko prejel plačo prve višje stopnje.

Narednik - vodnik od 1. stopnje: 2700 din do 10. stopnje: 8580 din; narednik in podnarednik od 1. stopnje: 2400 din do 10. stopnje: 6960 din; kaplarji in stalni orožniki od 1. stopnje: 2100 din do 10. stopnje: 5340 din.

Letna položajna plača stalnega orožnika je bila 960 din, podnarednika 1 440 din in narednika - vodnika 3000 din. Omenjeni zneski so veljali za l. 1930.

Orožniški podčastniki, kaplarji in stalni orožniki so bili lahko na lastno prošnjo upokojeni po 10. letih službe. Po redni poti so se upokojili po 30 letih delovne dobe oz. ko so dopolnili 55 let. [64]

ZAKONSKE REGULATIVE GLEDE UNIFORMIRANOSTI IN OBOROŽITVE OROŽNIŠTVA

PRVE UNIFORME IN OPREMA

Razlike (kot posledica treh različnih nasledstvenih orožniških sistemov) tudi glede uniformiranosti in oborožitve, je začasno uredila Uredba o formaciji, opremi, pristojnostih, dolžnostih in pouku v Orožništvu. Uredba je bila predpisana 26.2., v veljavo pa stopi 1.3.1919. Po 20. čl. te uredbe bi službena obleka morala biti precizirana z Uredbo o obleki vojske, do takrat pa so orožniki nosili kombinirano uniformo sivo olivne barve. Kraj in barva sta imeli izhodišče v Uredbi o vojaški obleki iz l. 1911, izdano v Kraljevini Srbiji.

Dele uniform in opremo je Vojno ministrstvo pridobilo tudi iz rekviriranih vojaških skladišč nekdanje Avstro-Ogrske.

Od vojaških uniform (med letoma 1919 in 1922) se je orožniška razlikovala zgolj po večbarvnih (glede na službeni položaj nosilca) horizontalnih našivih (širitih) prišitih na spodnjem delu rokava. Našiv je bil oblikovan iz tankega volnenega sukna-čoje. Dolg je bil 12 ter širok 4 cm. Podčastniki in navadni orožniki

Slika 14. Neznani fotograf, okolica Maribora.
Oddelek orožnikov (sedijo s puškami) s pripadniki vojske kraljevine SHS (v različnih uniformah, skrajno levo stoji vojak z značilno kapo slovenske vojske 1918/1919, vojak ki sedi drugi z leve pa je v uniformi nekdanje Avstro-Ogrske). Glede na pisano paleto uniform, ki jo nosijo vojaki in orožniki, ter začasne uredbe o uniformi orožništva (marec l. 1919) sklepam, da je nastal posnetek v spomladanskih ali v poletnih mesecih l. 1919.
Fotografijo hrani avtor besedila.

so imeli rdeč našiv. Nižji častniki so nosili srebrnega, višji častniki pa zlatega (10x3cm). Zaradi prepoznavnosti in razlikovanja so orožniki na službenem pokrivalu (šajkači) nosili še elipsast emajliran znak (kokarda) v državnih barvah.
Vsak orožnik-pešec je dobil hitro-strelno karabinko z nožem (bajonetom) in priborom (v glavnem so dobili puško znamke manlicher M.95), orožniško sabljo (različni tipi avstro-ogrskih in srbskih sabelj) in strelivo. Orožnik-konjenik je namesto orožniške sablje dobil konjeniško (vojaško-moštveno) sabljo. V glavnem je šlo za težko francosko konjeniško sabljo M. 1822. [64]

Slika 15. Emajliran elipsasti znak - kokarda, v državnih barvah za službeno pokrivalo (kapa, šajkača) podčastnikov in orožnikov Kraljevine SHS in Kraljevine Jugoslavije, med l. 1919-1939.
Foto Tomislav Vrečič, Murska Sobota 2014.
Zasebna zbirka, Murska Sobota.

PREDPIS O OBLEKI OROŽNIŠTVA IZ L. 1922

Zakon o žandarmeriji, ki je bil razglašen 18.2.1922, je predstavljal delno modificiran predpis iz l. 1919, kar pomeni, da uniforma orožništva še vedno ni bila definirana. Dva meseca kasneje, 5.4.1922 je bil na temelju Zakona o orožništvu sprejet nov predpis o obleki orožništva (Propis o odeči Žandarmerije). S tem je bila zamenjana do tedaj veljavna Uredba o odeči srbske vojske iz l. 1900.
Nova, sivo-olivna uniforma (barva ostane enaka), je bila pri častniškem moštvu razdeljena na delovno, (vsakdanjo) slovesno in paradno. Podčastniki, desetniki in orožniki so imeli predpisano le eno vrsto uniforme.

K uniformi je spadalo:
- kapa (šapka), kot del paradne in slovesne uniforme-častniki v črni barvi z rdečo obrobo.
- trda kapa (šajkača), iz sivo-olivnega sukna z emajlirano kokardo v državnih barvah - častniki s kraljevim monogramom, ostali brez,
- srajca-častniki z epoletami, ostali z naramkami,- dvoje vrst hlač-navadne hlače ali kombinacija z gamašami,
- plašč in ogrinjalo.

Uredba je podrobno opisala tudi pripadajočo opremo:
- sablja (sablja Kraljevine SHS, M 1920) in nož oz. bajonet,
- pas za sabljo (temnjak) s portepejem,

Slika 16. Emajlirana kokarda v državnih barvah za častnike orožništva s kraljevim monogramom med l. 1919-1939.
Foto Tomislav Vrečič, Murska Sobota 2014.
Zasebna zbirka, Murska Sobota.

- opasač in rokavice,
- rdeča okrasna pletena vrvica (akselbender) s pozlačenimi kovinskimi zaključki (orožniki so jo nosili na desni strani),
- škornji in čevlji z gamašami in
- ostroge (za orožnike konjenike).

Sablja in bajonet sta se nosila na levi strani. Označevanje častniških in podčastniških činov na epoletah in naramkah z majhnimi kovinsko srebrnimi zvezdicami, je bilo identično z označevanjem v vojski. Na zunanji strani (nad rdečo vrvico, ki je obrobljala rokav) levega rokava srajce ali plašča so orožniki (tisti, ki so opravljali službo vodje patrulje, namestnika komandirja orožniške postaje in samega komandirja) imeli prišito položajno oznako-galon (bel trak širok en centimeter v obliki obrnjene črke V).

Slika 17. Kapa (šapka) orožniškega častnika (levo). Kot del slovesne in praznične uniforme med l. 1922-1939.
Kapa (šajkača) podčastnikov in orožnikov med l. 1919-1939 (desno). Značilna kapa je na nek način simbolizirala kraljevo orožništvo. Šajkača častnikov se je od orožniške razlikovala po zlatem zgornjem obšivu (6mm).
Vir: Čedomir Vasić et al., Službeno odelo u Srbiji u 19. i 20. veku, SANU, Beograd 2001.

NOV PREDPIS IZ L. 1935

Nova uredba o obleki orožništva je bila objavljena 16.4.1935.
Edina bistvena razlika glede zakonske odredbe iz l. 1922 je bila ukinitev trdih častniških epolet in horizontalnih našivov iz sukna (širitov) na rokavu. Glede na ohranjene primerke uniform in ilustracij iz časa pred 2. sv. v. vidimo, da se je kljub predpisani sivo olivni barvi, orožniška uniforma od vojaške razlikovala po blago vijolični niansi.
20.5.1935 je bila verificirana še Uredba o opremi orožništva.
Tako sta bili za častnike predpisani: sablja M.1920 s pripadajočim pasom za sabljo in portepejem v državnih barvah ter pištola Browning M10/22, 9 mm (K) (vojno-državni) s priborom in strelivom (100 nabojev 9x17 mm).
Podčastniki, kaplarji in orožniki so prevzeli (zadužili): puško (karabinko) z jermenom - sistem Mauser M24, 7,9 mm in pripadajoči bajonet, dve usnjeni nabojnici, pištolo Browning M10/22 z dvema okvirjema, pištolnico, 300 nabojev za puško 7,9x57 mm in pištolo s po 100 naboji 9x17 mm, defenzivno bombo M17/25 (»nemačka jajasta«), pribor za čiščenje M 31, ročno laterno ali baterijsko svetilko in lisice. Častniki in naredniki so po uredbi morali nositi sabljo opasano na levi strani, vsi drugi pa bajonet skupaj s pištolo na desni strani. Vsaki orožniški postaji sta pripadali dve signalni pištoli M 29 26 mm, s po 20 belih, črnih in zelenih signalnih nabojev.
Za posamezni orožniški vod je bil predviden še puškomitraljez 7,9 mm CSRG »Šoša« M 15/26.[65]

PREDPIS IZ L. 1939

Predvojno uredbo (hkrati tudi zadnjo) o obleki orožništva je minister vojske in mornarice podpisal 21.10.1939.
Nova uniforma naj bi predstavljala pomemben korak v smislu praktičnosti in sodobnejšega izgleda službene obleke, vendar z reminiscenco na srbske vojaške kroje iz 19. st.
Po novi uredbi je bila poleg paradne, slovesne in delovne, predpisana še vojna uniforma. Častniki bi si jo morali priskrbeti takoj, vsi ostali pa do 1.9.1941, a je napad na Kraljevino Jugoslavijo 6.4.1941 preprečil in dokončno onemogočil realizacijo tega predpisa.
Glede na predpis iz l. 1922 in dopolnitvah iz l. 1935, se je spremenila tudi oblika in barva službenega pokrivala. Prejšnjo značilno trdo kapo (šajkačo) je zamenjala mehkejša izvedba, iz sivo olivnega sukna, brez senčnika in podbradnika.
Častniki in podčastniki dobijo prav tako kapo (šapko) iz volnene SMB tkanine, obrobljeno z rdečo - spodnji rob in belo vrvico - zgornji rob.
Paradna kapa je bila identična po kroju, izdelana pa je bila iz modrega sukna z svetlo-rdečo obrobo.

Nekdanji znak/kokardo z monogramom aktualnega vladarja, v državnih barvah pri častnikih, nadomesti izvezen ali kovinski emblem z dvoglavim orlom s krono, obdan z zlatim vencem, pritrjenim na nosilec iz rdečega volnenega sukna.
Za podčastnike in orožnike je bila predvidena enostavnejša varianta. Dvoglavi orel iz posrebrene tanke kovine je bil pripet na nosilec iz rdečega volnenega sukna.
Čine so označevali z rumenimi štirikrakimi zvezdicami, nosili pa so jih tako kot ostali rodovi kopenske vojske, na mehkih epoletah.
Poleg dotedanje standardne oborožitve so častniki z opremo dobili še bodež M. 1939, podčastniki pa podčastniško pehotno sabljo M. 1939. Za vse nosilce činov je bila z vojno uniformo predpisana tudi čelada. [66]

Slika 18. Vsakdanja (službena) kapa orožniškega častnika med l. 1939-1941 (levo). Od kape vojaških častnikov se je razlikovala le po belem (svetlem) zgornjem obšivu (vojaška kapa je imela rdeč, šest milimeterski zgornji obšiv).Foto: Tomislav Vrečič, Murska Sobota 2014, Zasebna zbirka, Šalovci.
Kapa orožniškega častnika kot del slovesne in praznične uniforme med l. 1939-1941 (desno). Vir: Čedomir Vasić et al.,Službeno odelo u Srbiji u 19. i 20. veku, SANU, Beograd, 2001.

Slika 19. Kovinski znak - emblem za častnike orožništva med l. 1939–1941. Foto Tomislav Vrečič, Murska Sobota 2014.
Zasebna zbirka, Murska Sobota.

Slika 20. Kovinski znak (pločevina, rdeči filc) - emblem za službeno pokrivalo podčastnikov in orožnikov med l. 1939–1941. Foto Tomislav Vrečič, M. Sobota 2014.
Zasebna zbirka, Murska Sobota.

Slika 21. Bodalo častnikov kopenske vojske M.1939 z usnjenim jermenom. Foto Tomislav Vrečič, Murska Sobota 2014.
Naročnik in dobavitelj: »Oficirska zadruga«.
Proizvajalec: »Fabrika Mirka Rotmana« Subotica.
Uradno ime: »Pešadijski oficirski nož«.
Poleg častnikov kopenske vojske je bilo bodalo istočasno predpisano še za orožniške častnike (Uredba o odeči žandarmerije 21.10.1939). V uporabi med 1939-1941. V času 2. sv. v. je bilo nabrušeno bodalo M.1939 dokaj pogost dekor raznih paravojaških enot. Zasebna zbirka, Murska Sobota 2014.

POGOSTA ODLIKOVANJA IN MEDALJE PRI OROŽNIŠTVU IN POLICIJI

Na ohranjenih fotografijah iz obdobja med obema vojnama vidimo, da imajo nekateri častniki orožništva, policije oz. uslužbencev ministrstva za notranje zadeve na službenem suknjiču (leva stran portretiranca) pripeto eno od obeh (ali kar obe) najpogosteje podeljenih odlikovanj za delo v državni službi. To sta bili odlikovanji Red (Orden) svetega Save in Red jugoslovanske krone.

Red svetega Save je bil ustanovljen l. 1883, v Kraljevini Srbiji. Odlikovanje je imelo pet stopenj in se je med letoma 1919–1941 dodeljevalo v širšem smislu zaslug državi. Prva in druga stopnja sta bili dostopni le ozkemu krogu državnih uslužbencev. Najpogosteje sta se podeljevali peta in četrta stopnja, redki častniki orožnikov in policije pa so za svoje delo dobili tretjo stopnjo. V spomin na spremembo uradnega imena Kraljevine SHS v Kraljevino Jugoslavijo je kralj Aleksander I. ustanovil Red jugoslovanske krone - edino staro-jugoslovansko odlikovanje ustanovljeno v nekdanji Kraljevini.

Slika 22. Red Svetega Save 5. stopnje. Foto Tomislav Vrečič, Murska Sobota 2014. Hrani avtor besedila.

Vsa ostala odlikovanja, ki so se še podeljevala, so bila ustanovljena že v času Kraljevine Srbije (1882–1918).

Red jugoslovanske krone je imel pet stopenj. Dodeljeval se je za zasluge kralju, državi in državni in narodni enotnosti. Nemajhno število so podelili tudi tujim državljanom, predvsem za zasluge v diplomaciji. Kot državni uslužbenci, so odlikovanje prejemali tudi zaposleni v varnostnih strukturah Kraljevine Jugoslavije. Za podčastnike in moštvo orožništva in policije pa so bile za uspešno delo in zasluge namenjene nekatere medalje.

Takšna je bila medalja za prizadevno službo (medalja za revnosno službo). Podeljevala se je v dveh stopnjah (zlata in srebrna) od l. 1913. Do l. 1922 se je podeljevala za vojne zasluge, kasneje pa tudi za zasluge v miru. V Kraljevini so medaljo največkrat podelili podčastnikom v vojski in orožništvu.

Srebrno medaljo II. stopnje je dobil tudi orožniški narednik Franc Perhavec, poveljnik orožniške postaje na Hodošu (1934–1941).

K odlikovanju ali medalji je sodila tudi ozaljšana podelitvena listina/povelja oz. ukaz o podelitvi.

Vse od razglasitve Kraljevine SHS do l. 1941 je kralj oz. njegov namestnik podeljeval tudi medaljo za zasluge kraljevski hiši (za zasluge kraljevom domu), v štirih stopnjah: zlata medalja s krono, zlata medalja, srebrna medalja s krono, srebrna medalja.

Glede na aktualnega vladarja se je oblika medalje spreminjala. Med letoma 1934–1941 se je dodeljevala že v šesti različici. [67]

Slika 23. Red jugoslovanske krone 3. stopnje. Foto Tomislav Vrečič, Murska Sobota 2014. Hrani avtor besedila.

Slika 24. Podelitvena listina oz. ukaz o podelitvi srebrne medalje za prizadevno službo Francu Perhavcu. »U ime njegovog Veličanstva Petra II. po milosti Božjoj i volji narodnog kralja Jugoslavije kraljevski namesnici blagovolen si ukazom o 28. juna 1940 god. odlikovati žandarmeriskog narednika Perhavca I. Franca srebrnom medaljom za revnosnu službu, 4.8.1940 u Beogradu« - naslednja stran.

Дев. 11-сл.

У име Његовог Величанства

ПЕТРА II.

по милости Божјој и вољи народној

КРАЉА ЈУГОСЛАВИЈЕ

Краљевски Намесници

Благоволели су Указом

од 28. јуна 1940. год. Бр. 15260 одликовати

жандармеријског мајора

Перхавеца Ш. Франца

сребрном МЕДАЉОМ за РЕВНОСНУ СЛУЖБУ

ословљавајући га најлепшим жељама

што му овим уверењем поклањује

К.О. № 4256/2

4 августа 1940 год.

у Београду

За Секретара

Канцелар

Краљевских Ордена

Милан Марјановић

OROŽNIŠKA POSTAJA

Orožniška postaja je bila v sistemu orožniške formacije in hierarhije, njena osnovna upravna enota, z vsemi ključnimi pooblastili glede državne varnosti.
Postajo je vodil podčastnik, izjemoma kaplar. Podrejen je bil komandirju voda, glede opravljanja službe pa še okrajnemu glavarju, kasneje srezkemu načelniku.
O razporeditvi orožniških postaj so odločali v Beogradu. Njihovo število se je ves čas, med letoma 1919 in 1941, nekoliko spreminjalo.
Glede na vrsto orožniškega moštva in njeno lokacijo so bile lahko postaje pehotne (večji del), konjeniške ali kolesarske. Na razmestitev in število je vplivalo več dejavnikov:

- Predlogi okrajnih glavarjev, kasneje srezkih načelnikov za nove enote po vaseh zaradi varnostnih razlogov.
- Neprimerni pogoji bivanja - zato so iskali boljše možnosti v kraju, kjer je bil sedež enote ali v drugem naselju. Če so ga našli, se je enota preselila.
- Vpliv državnih proračunskih sredstev za financiranje moštva. Če ni bilo denarja, so krčili moštva in ukinjali postaje.
- Odpoved pogodb - če je bila postaja v zasebnih stanovanjskih prostorih, ki so jih imeli orožniki v zakupu, je lahko lastnik iz osebnim razlogov prekinil pogodbo.

S prihodom obmejnih čet, jeseni 1921, je tudi v slovenskem delu tedanje države, prišlo do reorganizacije oz. ukinitve nekaterih obmejnih orožniških postaj. Del varnostnih nalog so prevzeli graničarji.
Orožniška postaja je obsegala območje ene ali več občin odvisno od stanja javne varnosti in velikosti ozemlja. Območje postaje so imenovali okoliš in je bil razdeljen na največ štiri patruljne okoliše. Patruljni okoliš je zajemal površino, ki jo je patrulja obšla v največ 30 urah (obhodni okoliš).
Za vsak prehojeni kilometer po ravnem zemljišču so računali 36 minut. Po hribovitem terenu pa 40 do 45 minut. To so določala posebna pravila, ki so vsebovala ključ za izračun. Vsaka postaja je morala imeti načrt in opis svojega območja, podobno pa je veljalo za patruljni okoliš.
Služba se je delila na štiri vrste: redna, nadzorna, pozivna in dežurna.
Redna služba je obsegala patruljno, preiskovalno in spremljevalno.
Pri patruljni službi so imeli možje krajši, srednji ali daljši počitek. Počivali so praviloma v občinskih prostorih, če to ni bilo mogoče, pa pri znanih in zanesljivih osebah na terenu. Patrulja je štela navadno dva moža. Če je na nekem območju prišlo do ogrožanja javne varnosti, so izvajali t. i. čebovanje/pogon, prego ali racijo. Če je kdo skušal straži pobegniti, ga je orožnik dvakrat zaustavil z vzklikom: »Stoj, streljal bom!« in če se oseba ni ustavila, je lahko streljal. Vsakogar, ki se ni vdal, so dvakrat opozorili, da ga bodo ubili in če še vedno ni bil poslušen, so ga dejansko smeli ubiti. To je veljalo predvsem pri delu z nevarnimi.
Nadzorno službo je opravljal komandir postaje, da bi se prepričal, če patrulja svoje naloge pravilno opravlja. Kontroliral jih je na samem terenu.
Pozivno službo so orožniki opravljali na zahtevo pristojnih državnih oblastev.
Postaje, ki so štele nad deset mož, naj bi opravljale dežurno službo.[69] V Prekmurju tako velikih enot na orožniški postaji ni bilo. Po ohranjenih arhivskih virih (PIŠK Murska Sobota in PAM) in ohranjenem službenem gradivu narednika Franca Perhavca, komandirja orožniške postaje Hodoš vemo, da je število moštva na postajah po Pomurju nihalo med 2 in največ 8 orožnikov (Hodoš).[70] Na postajah je po točno določenem razporedu potekal pouk, ki je obsegal telovadbo in vajo z orožjem, postajno šolo, pisanje in računanje, pisanje poročil za upravne oblasti ipd.

PREDLOGI ZA IZGRADNO OROŽNIŠKIH POSLOPIJ V PREKMURJU L. 1928

Konec dvajsetih let 20. st. je bila večina orožnikov še vedno nastanjena po zasebnih hišah. Soba ali dve v takšni hiši sta predstavljali orožniško postajo, ki se je od ostalih (v glavnem cimpranih) hiš ločila po pritrjeni, tabli z imenom postaje v latinici in cirilici. Orožniški predpisi in pričakovanja moštva glede opremljenosti in pogojev dela na postaji nekako niso sovpadali z realnostjo prekmurske periferije. Podobne probleme glede službenih objektov so imeli tudi finančna straža, graničarji in carinska služba.

V dopisu velikemu županu mariborske oblasti se je, srezki načelnik v Murski Soboti, Gašper Lipovšek, 25.3.1928 dotaknil tudi problematike glede službenih poslopij za varnostne enote.

»Žandarmerijske stanice na deželi so nameščene v privatnih zgradbah. Priporočljivo bi bilo, da bi se jih toliko osamosvojilo, da bi prišli v lastne zgradbe. Tukajšnji narod pri vsaki priliki rad naglaša,

če se kdo v kakršnikoli odvisnosti nahaja, kar naj bi se nehalo pri orožnikih. V poštev bi prišle stanice v Bodoncih, Cankovi, Fokovcih, Gornji Lendavi, Gornji Petrovci, Hodoš, Križevci, Sv. Jurij in Tišina. Gradbeni stroški bi znašali približno po 200.000 din, skupaj 1,800.000 din.

V interesu varovanja prestiža naše države bi bilo ležejše, če bi se na važnih in prehodnih točkah postavila carinska odnosno obmejna stražniška poslopja, nekako tako kakor imajo to urejeno v Avstriji. V poštev bi prišli prehodi pri Cankovi, Gederovcih, Hodošu in Kuzdoblanu. Stroški bi znašali približno 200.000. din skupaj 800.000. din.« [71]

OPREMLJENOST POSTAJ

Slika 25. Neznani fotograf, vzhodna Slovenija, okrog l. 1925. Orožniško moštvo pred postajo. Na sredini (sedi s sabljo) orožniški narednik, komandir postaje.

Vsaka postaja je (naj bi) imela pisarniško sobo oz. službeni prostor. V tem prostoru sta bila načeloma shranjena arhiv z vsemi spisi in priročna knjižnica s strokovno literaturo (glej Franc Perhavec-Hodoš). Tu so hranili še lokalne katastre in zemljevide, pregled oddaljenosti dosedanjih postaj, voda in čete, pregled oddaljenosti do občin na ozemlju postaje in okraja, tabelo sejmov in praznovanj na območju postaje, ter pri sosednjih enotah ipd. Po stenah so bile izobešene okvirjene fotografije ali litografije kraljeve družine in portreti pomembnih vojskovodij ali generalov iz predhodnih vojn. Če komandir postaje ni bil poročen in je bival na postaji, so mu namestili tudi posteljo in pohištvo.

Orožniške postaje, ki so imele več službenih prostorov (kuhinja, spalnica), so bile temu primerno tudi opremljene.

Evakuacijski popis predane opreme hodoške orožniške postaje 16.4.1941 je vključeval široko paleto pisarniške, kuhinjske in ostale opreme. Ker so popisi materialnega stanja orožniških postaj v Sloveniji (za Prekmurje je to edini do sedaj znani) dokaj redki, bo izpisan celoten seznam.

»Zaboj za moko 1, korito 1, slamnjača 1, namizni prt 1, omara 3, miza 2, umivalnik 1, skleda 2, lonec 4, čaša za vodo 4, steklenica 9, posoda za mast 2, leseni sod 1, pladenj 1, vedro za vodo 1, stroj za rezanje mesa 1, motika 1, lopata 2, vedro za polivanje 1, okvirji 4, zastava 1, povoščeno platno za mize 3, vrv za sušenje 1, zaboj za signalne pištole 1, deska za testo 1, sekcija za orožniško postajo 1, korito za kruh 1, pljuvalnik 1, jedilni pribor 4, namizna svetilka 1, prtiček 8, brisača 2, namizni zvonec1, pokrivalo 2, menažna štampiljka 2.«

Popis ne omenja prostora v katerem so se nahajali navedeni predmeti. Sklepamo, da gre za priročno kuhinjo, čeprav najdemo tu tudi motiko, lopato, zaboj za signalne pištole …

V nadaljevanju popisa spoznamo opremo spalnice oz. službenega prostora za moštvo postaje.

»Stražniška bunda 3, dežni plašč 4, slamnjača 8, navadni vzglavniki 11, vojaške odeje 20, prti 32, prevleke za vzglavnike 31, državna zastava 1, kovinske postelje 8, spodnje deske za posteljo 24, pisarniška miza 2, navadna miza 2, omare za spise in obleko 2, omarice s pisalnim pultom za obleko 3, navadni stoli 5, klopi 2, predali za obleko in orožje 8, namizne svetilke iz stekla 1, veliki okvir brez stekla 1, napisna pločevinasta tabla, črnilnik 1, škarje 1, štampiljke 2, pečatnik 1, skodelice za kavo 5, mesarska sekira 1, podolgovati krožnik 1, navadni krožniki 1.

Knjižni arhiv in protokole navajamo v poglavju Strokovno časopisje in publikacije orožništva in policije.

Vsa oprema orožniške postaje Hodoš, vključno z zgradbo, ki je stala nedaleč od današnje meje z Madžarsko, je bila predana madžarskim zasedbenim enotam 6.4.1941, torej na dan, ko so Prekmurje v času 2. sv. v. okupirale nemške enote. Incident z madžarskim vpadom na jugoslovansko ozemlje pri Hodošu je bil očitno rezultat napačnega razumevanja nemško-madžarskega sporazuma glede zasedbe tega ozemlja.

Tako je celotno orožniško postajo omenjenega datuma prevzel madžarski častnik (čin ni razviden) Jozef Kalamar.[71]

Večina orožniških postaj je v določeni meri sama skrbela za svojo prehrano. V ta namen so si zraven postaje uredili vrt in hleve. Gojili so zelenjavo, sadje, povrtnine. Od domačih živali pa so redili perutnino, zajce in prašiče.

Tradicija postajnih ekonomij sega v čas Avstro-Ogrske. Že takrat so nekatere orožniške postaje pri nas poznale t. i. »ohišnico«. Na državnem, občinskem ali najetem zemljišču so posamezne enote obdelovale vrt ter gojile domače živali. Takšna postajna gospodarstva so se ohranila tudi v Kraljevini.[72]

DELO KOMANDIRJA POSTAJE

Komandir postaje in komandir orožniškega voda sta vodila mesečni pregled o delu enote in stanju javne varnosti na njenem območju. Na začetku tekočega meseca je prvi poslal tri izvode takega pregleda za pretekli mesec drugemu. Po opravljeni kontroli so po en izvod dobili na postaji, komandir čete in okrajni glavar ali kasneje srezki načelnik.
Vsa opravila, ki so spadala v delovno področje komandirja postaje so vpisovali v delovodnik. Zaključene primere kaznivih dejanj so arhivirali na postaji. Spisek neraziskanih pa dejanj so hranili ločeno. Komandir postaje je pisni seznam nezaključenih primerov dal vsakemu orožniku na terenu. Ta je s poizvedbami in novimi informacijami poskušal zaključiti odprto kazensko zadevo. Če mu je to uspelo, se je lahko uvrstil v vsakoletno določeno kvoto odlikovancev. Podeljena medalja je pomenila tudi denarno nagrado in boljše možnosti pri napredovanju.
Kvalifikacijske liste, ki so vsebovale obrazce oz. ocenitev sposobnosti in moralnega obnašanja, je za vse moštvo izpolnjeval komandir postaje. Sam je vodil tudi blagajniško knjigo oz. knjigo vrednotnic. Knjiga ukazov je vsebovala vse pisne odredbe predpostavljenih starešin in pristojnih upravnih oblasti, ki jih je enota prejela v izvršitev. [73]

NAVODILA GLEDE PREKMURSKIH »STARIN«

Okrog l. 1925 je prišel na naslov prekmurskih orožniških postaj in občin dopis oz. Navodilo pokrajinske vlade o postopku v primeru najdbe dragocenih predmetov.

»Županstva in orožniške postaje naj se naprosijo, da nemudoma poročajo o vsaki najdbi kake starine (denarja, lončene posode itd.) izkopane iz zemlje, starega groba ipd. Vsako samovoljno prekopavanje je zabranjeno in naj ga takoj ustavijo ter poročajo o tem … Občine naj se opozore na to, naj malo bolj pazijo na oskrbovanje pokopališč, ki so v nekaterih krajih v zelo zapuščenem stanju. Posebno bi bilo paziti na ohranitev mnogih lepih kamenitih spomenikov iz srede 2. pol. XIX. stol. z lepimi prekmursko-slovenskimi napisi, ki so izredne kulturne važnosti …

Posebno v tej smeri bi bilo treba nujno paziti, da posestniki ki niso naši državljani kakim skrivnim potom ne izvozijo takih reči preko meje …« [74]

Kljub navodilu za ohranitev »mnogo lepih kamenitih spomenikov« izpred 90-ih let, se jih je do danes ohranilo bore malo. Da ne govorimo o »starinah« in »izvozu takih reči preko meje«.

ŽRTVE MED OROŽNIKI IN PRIMER ČARUGA

Od vseh moštev varnostnega aparata Kraljevin SHS in Jugoslavije je bilo največ žrtev med orožniki. Po uradnih podatkih je bilo od l. 1918 do konca l. 1931 med opravljanjem službe ubitih 736 in ranjenih 399 orožnikov. V tem času je naravne smrti umrlo nadaljnjih 1.405 orožnikov. Podatki veljajo za področje celotne Kraljevine. Še največ žrtev je bilo med orožniki, ki so služboval na jugu nekdanje države. [75]
Med najbolj razvpitimi kriminalci med obema vojnama je bil Jovan Stanisavljević - Čaruga. Rojen je bil l. 1897 v mestu Slavonske Bare na Hrvaškem. Že l. 1916 je umoril dva človeka. Po pobegu iz zapora v Sremski Mitrovici se je pridružil razvpiti tolpi (Kolo gorskih tića), ki jo je vodil Božo Matijević imenovan Rdeči (Crveni) Božo. Tolpa je operirala po Slavoniji, kjer je ropala bogate kmete in trgovce. L. 1920, ko orožniki ustrelijo Boža Matijevića, tolpo prevzame Čaruga. Nekaj ropov so opravili preoblečeni v orožniške uniforme. L. 1921 je Čarugo izdal član tolpe, vendar je le-ta uspel pobegniti. L. 1922 Čaruga pod krinko bogatega meščana živi v Zagrebu. Postane tudi dobavitelj vojne opreme 17. pehotnemu polku »Vojvoda Mišić«. Jeseni, l. 1923, pri poskusu ropa na posestvu vukovarskega grofa Eltza, v Ivankovu pri Vinkovcih, ubijejo nadlogarja Franca Pirkmajerja, brata ptujskega okrajnega glavarja dr. Otmarja Pirkmajerja. Po tem zločinu razpišejo 120.000 dinarjev nagrade za prijetega ali mrtvega Čarugo. Konec tega leta ga orožniki ujamejo v vasi Retkovci, blizu Vinkovcev na Hrvaškem. Zaradi devetih dokazanih umorov, 16 težjih prekrškov in treh ropov ga obsodijo na smrt. 27.2.1925 Čarugo obesijo v Osijeku, kjer je tudi pokopan. V začetku 20. let se je Čaruga nekajkrat pojavil tudi v Prekmurju.[76]

OROŽNIKI V PREKMURJU PO NASTANKU KRALJEVINE SHS

Po razpadu Avstro-Ogrske in izmenjavi več državno-političnih sistemov med letoma 1918 in 1919, Prekmurje po pristanku antantnih sil, 12.8.1919 zasede vojska Kraljevine SHS.

Nova oblast je takoj začela z izgradnjo varnostnega sistema, že 18.8.1919 je poveljstvo V. orožniške brigade poslalo dopis deželni vladi v Ljubljano, kjer podrobno opišejo organiziranost orožništva v Prekmurju. Začasni poveljnik prekmurskih orožnikov je bil kapetan Jakob Sagadin, bivši komandir čete na Ptuju. Iz drugega orožniškega bataljona (Maribor) je v Prekmurje prišlo 47 orožnikov. Dodatnih 15 mož pa je bilo predvidenih po ukinitvi obmejnih izpostav Mota in Vučja vas.
Slovensko orožništvo je bilo do l. 1923 združeno v eni brigadi ki se je delila na dva bataljona-9 čet oz. 25 vodov:

I. bataljon, s sedežem v Ljubljani, je imel štiri čete:

- četa Kranj (dva voda),
- četa Ljubljana (trije vodi),
- četa Kočevje (trije vodi),
- četa Novo mesto (trije vodi).

II. bataljon je imel sedež v Mariboru in ga sestavljalo pet čet:

- četa Celje (štirje vodi),
- četa Ptuj (trije vodi), sem je spadal tudi ljutomerski vod,
- četa Maribor (dva voda),
- četa Slovenj Gradec (trije vodi),
- četa Murska Sobota (dva voda - Murska Sobota, Lendava).

L. 1923 ukinejo brigadno formacijo in ustanovijo polke. Razen dveh srbskih, so ukinjeni tudi vsi bataljoni. Poveljstva čet in vodov ostanejo z manjšimi spremembami v istih krajih. Poleg orožnikov je za varnost v Prekmurju, tik po priključitvi, skrbelo še vojaštvo. Vsaka orožniška postaja je dobila štiri vojake za asistenco.
Zaradi splošnega pomanjkanja osnovnih živil in posledično višjih cen, je poveljnik V. brigade v Ljubljani, Dobroslav Milenković, v svojem poročilu, 18.8.1919 deželni vladi predlagal, da bi bilo orožništvu nujno nakazovati dvojno draginjsko doklado. Častnikom 24 din dnevno in moštvu 200 din mesečno. Če se je to res zgodilo, iz virov ki so na razpolago, ni razvidno.
Konec l. 1919 je v Prekmurju delovalo že 17 orožniških postaj s službo v notranjem okolišu, ne pa pri mejni kontroli.
Nekaj časa so orožnikom in vojaštvu pomagali tudi policijski stražniki (glej poglavje Policijska moštva v Pomurju).
Kapetan I. razreda Jakob Sagadin, komandir 5. orožniške čete v M. Soboti, je 26.6.1920 pisno opozoril civilnega komisarja za Prekmurje, da nima zadosti orožnikov (le 99 mož) za posredovanje ob morebitnem uporu prebivalstva, po pripravi seznamov vojaških zavezancev, ki so jih popisovali občinski regenti (začasni predstojniki občinske uprave, ki jih je imenovala vlada). Poverjeništvo za notranje zadeve v Ljubljani je odobrilo okrepitve za vseh 21 orožniških postaj z dvema možema, kar bi naj veljalo do sredine julija, ko bodo popisi nabornikov končani, vendar potrebe za intervencijo ni bilo.[77]
Problemi glede odhoda prekmurskih nabornikov na služenje vojaškega roka so se nadaljevali vse do polovice dvajsetih let.
V situacijskem poročilu Okrajnemu glavarstvu v Murski Soboti 31.12.1921, ki ga je pripravila orožniška četa v Murski Soboti beremo:

»V poročilu z dne 21. t. m. se je omenilo beg rekrutov. Po zadnjih podatkih orožništva se ni pravočasno odzvalo pozivu v vojaško službovanje iz rajona orožniške postaje Bodonci 30, Cankova 10, Gornja Lendava 50, Sveti Jurij 36, Tišina 3 in Gerlinci 8 rekrutov. Zadnje dni je prišlo na glavarstvo oziroma k orožniški žeti v Mursko Soboto nekaj gruč mladeničev iz navedenih občin ter izjavilo, da so dobili prepozno obvestilo svojcev, da morajo nastopiti vojaško službo in da odhajajo sedaj v Maribor, kamor so res odpotovali. Bili da so na delu v Avstriji oziroma Madžarski. Bili pa so to ubežniki, ki niso nastopili vojaške službe radi praznikov ali pa oni, ki so se dali zvabiti z raznimi obljubami čez mejo, pa so se skesali svojega nepremišljenega koraka in rajši nastopili doma 12 mesečno kakor na Madžarskem 12 letno vojaško službo. Glasom sedanjih poročil se jih je večina vrnila iz Avstrije in Madžarske ter odrinila v službo. Ostale ubeglice orožništvo zasleduje in jih vodi v razvidnosti.« [78]

Jeseni l. 1922 so vojaki obmejnih čet zapustili mejo z Madžarsko in Avstrijo. Okrajno glavarstvo v Murski Soboti je odredilo, da naloge mejne kontrole, do prihoda finančnih stražnikov, opravlja orožništvo z najbližjih postaj.
Tako je orožniška postaja v Dolnji Lendavi skrbela za prehoda Pince in Dolga vas, postaja Dobrovnik za

Gederovce in Kobilje, postaja Fokovci za mejni prehod Prosenjakovci. Postaja Križevci za Domanjševce in Središče, Hodoš za prehod Mali Dolenci, postaja Gornji Petrovci za Čepince, Gornja Lendava za mejnih prehod v Trdkovi in Sveti Jurij za mejnih prehod v Matjaševcih in Kramarovcih. Proti Avstriji sta za mejna prehoda odgovarjali še postaja Cankova za Gerlince ter Tišina za mejni prehod Gederovci.
Tega leta je stekel tudi železniški promet med M. Soboto in Hodošem (12.7.). Progo je že 5.10.1919 prevzelo železniško ravnateljstvo v Ljubljani. Na tej relaciji je bilo 6 postaj in dvoje postajališč. Železniška infrastruktura je bila pomembna za vojaško logistiko in hitre premike vojaških, kakor tudi orožniških enot proti meji. V tem času je bila usposobljena tudi železniška povezava med Murskim Središčem in Lendavo.[79]

ŠTEVILO IN ORGANIZIRANOST OROŽNIŠKIH POSTAJ V POMURJU 1918–1941 [80]

Pri identifikaciji in opisih pomurskih orožniških postaj, vključno z njihovimi komandirji v času med obema vojnama, je bilo uporabljeno več vrst arhivskega gradiva in knjig:

- arhivsko gradivo PIŠK M. Sobota - arhiv srezkega načelstva Sobota, fascikli 6,8,13,16,28 in 29;
- arhivsko gradivo Pomurskega muzeja M. Sobota, zapuščina Mira Štubla, škatle 7, 8, 10, 13 in 17;
- arhivsko gradivo fotokopij in originalnih dokumentih zapuščine Vilijema Županeka, gasilskega tajnika in predvojnega župana občine Šalovci;
- krajevni leksikon Dravske banovine iz l.1937;
- Poštni krajevni leksikon iz l. 1930 ter
- časopisni članki objavljeni v Novinah, Domovini in Murski straži.

Arhiva srezkih načelstev v Lendavi in Ljutomeru sta bila v času 2. sv. v. izgubljena ali uničena, zato manjkajo podrobnejši opisi orožniških postaj iz teh upravnih enot.
Ker se večina podatkov ponavlja in prepleta skozi vso omenjeno arhivsko gradivo in ostalo literaturo, virov, glede orožniških postaj in njihovih komandirjev, posamično ne bodo navajani.

RAZPOREDITEV PO POSAMEZNIH OKRAJIH/SREZIH

Za lažjo preglednost bomo posamezne orožniške postaje, ki so delovale med obema vojnama, predstavili v mejah najvišje lokalno-upravne oblasti - okraju oz. srezu (izraz bomo zaradi boljšega pojmovnega fokusa uporabljal tudi v nadaljevanju). Ozemlje srezov je poleg upravnih pristojnosti pozicioniral že Zakon o obči upravi iz l. 1922, ki je odpravil pokrajine in razdelil državo na 33 oblasti, z velikimi župani na čelu. Območje takratne Slovenije je bilo razdeljeno na Ljubljansko in Mariborsko oblast. K slednji so, razdeljeni med tri sreze, spadali tudi okraji današnjega Pomurja (glej poglavje Od Vidovdanske ustave do ustanovitve banovin). Vsak srez bo v nadaljevanju na kratko predstavljen z nekaj osnovnimi podatki in zemljevidom srezkih meja z označenimi orožniškimi postajami.

SREZ MURSKA SOBOTA

Murskosoboški srez je meril 596,6 km^2. L. 1931 je tu živelo 52.775 prebivalcev, kar je povprečno 88 ljudi/km^2. Gostota prebivalstva je močno nihala. V občini Rogašovci je bila gostota naseljenosti 170 ljudi/km^2, v Pertoči 121 ljudi/km^2, v Gornji Lendavi (Grad) in Bodoncih nad 100/km^2. Tako je bilo tudi na ravenskem delu Prekmurja, kjer je povprečno živelo 100 ljudi/km^2. Najmanj poseljen je bil SV del Goričkega. V občini Prosenjakovci le 60 ljudi/km^2, v Šalovcih pa 50/km^2.
Prebivalstvo je bilo versko mešano. Dobra polovica je bila katoličanov, okrog 23.000 evangeličanov, 400 kalvincev (Hodoš, Čikečka vas, Središče) ter nekaj več kot 300 židov, predvsem v Murski Soboti. V srezu ni bilo nobene državne ceste. Banovinske ceste so imele glavno vozlišče v Murski Soboti. Redni poštni avtobusni promet se je vršil med Mursko Soboto in Rogaševci, preko Cankove. Pred izgradnjo Petanjskega mostu l. 1940 je oba konca Mure oskrbovalo nekaj brodov. Do agrarne reforme, ki se je izvajala postopoma vse do konca 30. let 20. st. je bila zemlja večinoma v lasti plemiških družin Batthyany, Szapary, St. Julien Wallsee, Kodolitsch, Zichy ter večjih veleposestnikov kot sta bili družini Vogler in Pitz. [81]
Srezko načelstvo je bilo nastanjeno v hiši odvetnika dr. Valyi Aleksandra ter njegove soproge Valyi Elizabete, v Radgonski ulici (danes Ulica Štefana Küzmiča) hišna št. 339. V hiši je bilo 17 prostorov - 15 sob in dva kabineta. Pred 2. sv. v. se je srezko načelstvo preselilo v prostore današnje Občinske uprave na Slovensko ulico.
Srezki načelnik Gašper Lipovšek je živel v stanovanju (4 sobe, kuhinja in pritikline) na Aleksandrovi

cesti (danes Slovenska), hišna št. 198. Hiša je bila v lasti Prekmurske banke d.d. iz Murske Sobote. [82]
Iz l. 1936 se je ohranil seznam uslužbencev srezkega načelstva (kar je redkost) z označbo položajne skupine (tabela str. 59).[83]
Srezko načelstvo je tega leta od Lipovška prevzel dr. France Bratina.

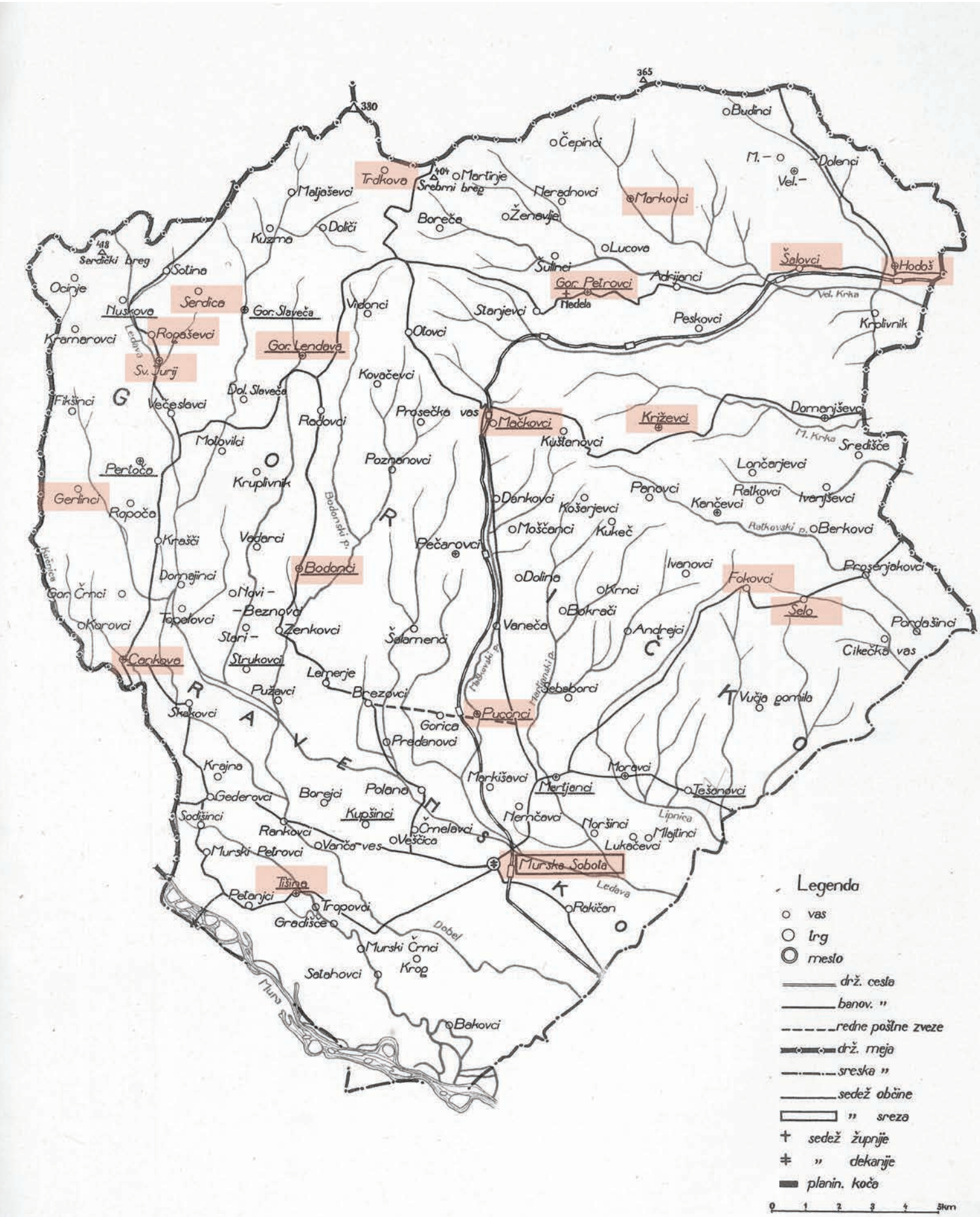
Slika 26. Fotograf Dragutin Reesch (1891–1945) iz M. Sobote. Fotografirano v Murski Soboti, l. 1933.
Dr. Franc Bratina, srezki/okrajni podnačelnik. Rojen 29.5.1891 v Križevcih pri Ljutomeru. Osnovno šolo je obiskoval v Ljutomeru, v Mariboru pa končal višjo gimnazijo. Študira pravo v Pragi, kjer l. 1917 doktorira iz pravnih znanosti. Po koncu I. sv. v. pride v Mursko Soboto, kjer se zaposli kot državni uradnik Ministrstva za notranje zadeve Kraljevine SHS.
Med l. 1924-1926 se dr. Bratina omenja v funkciji vladnega tajnika I. kategorije, 6. skupine 3. plačnega razreda. L. 1923 se poroči z Heleno Lončar in čez nekaj časa se z ženo preselita v Lendavo. Vse do l. 1935 opravlja v tem kraju delo srezkega podnačelnika (podatka od kdaj je na tej funkciji nimamo), ko je 9.9.1935 imenovan za srezkega načelnika. Na tem mestu je zamenjal dr. Herberta Karlina. Istega leta pristopi k novoustanovljeni režimski politični stranki JRZ (jugoslovenska radikalna zajednica) pod vodstvom Milana Stojadinovića, predsednika vlade. 25.11.1936 prevzame mesto srezkega načelnika v M. Soboti. Prejšnji načelnik Gašper Lipovšek je bil premeščen v Kranj. Dr. Bratina je tekoče govoril več tujih jezikov in je bil eden izmed najbolj izobraženih Pomurcev v tistem času. Madžarske oblasti so ga l. 1941 za nekaj časa internirale v Szombathely. Po vrnitvi v M. Soboto okrog l. 1944 je nekaj časa deloval kot uradnik v madžarski civilni upravi.
Ohranjeni dokumenti in podpisane izjave (hrani jih družina Bratina iz M. Sobote) govorijo o tem, da je nekaterim družinam in posameznikom, predvsem družinam bivših jugoslovanskih uradnikov pomagal, da jih madžarske oblasti niso pregnale ali deportirale.
Zaradi zaslug pri delu javne uprave, je bil na predlog ministra za notranje zadeve Kraljevine SHS, dvakrat odlikovan z redom Sveti Sava IV. stopnje. Kot srezkemu načelniku v Lendavi mu je bilo odlikovanje podeljeno 1.1.1936 in 30.3.1940 kot srezkemu načelniku v Murski Soboti. Za požrtvovalno delo pri srezkem odboru rdečega križa v Murski Soboti (bil je predsednik društva), mu je bila 9.12.1940, na predlog Rdečega križa Kraljevine Jugoslavije, podeljena zlata medalja »za zasluge ukazane crvenom krstu«. V 50. in 60. l. prejšnjega st. je prijateljeval z Ivanom Jeričem in mu pomagal pri njegovih zapisih, ki so bili objavljeni šele čez nekaj desetletij.
Dr. Franc Bratina je umrl 9.6.1980 v Murski Soboti, kjer je tudi pokopan (podatki iz dokumentarnega gradiva ki ga hranijo potomci dr. Bratine iz M. Sobote in arhiv avtorja besedila). Fotografijo hrani avtor besedila.

Z Uredbo o spojitvi občin v Dravski banovini l. 1933 je bilo v murskosoboškem srezu ustanovljeno 19 velikih občin: Bodonci, Cankova, Gornja Lendava, Gornji Slaveči, Gornji Petrovci, Križevci, Kupšinci, Mačkovci, Martjanci, Murska Sobota, Murska Sobota z okolico, Pertoča, Prosenjakovci, Puconci, Rogašovci, Strukovci, Šalovci, Tešanovci in Tišina. Do tega leta je bil vsak kraj (teh je bilo 122) občina zase.[84]
Sodišče v Murski Soboti je 9.9.1919 jugoslovanski pravosodni upravi predal zadnji madžarski sodni predstojnik dr. Romulus Radu. Med obema vojnama so si sledili: dr. Hinko Irgolič, dr. Aleksander Paznik, dr. Jakob Konda, dr. Franc Kovač in od konca 20. let, pa vse do razpada Kraljevine dr. Slavko Šumenjak.
Ministrstvo za pravosodje je z naredbo 16.12.1920 ustanovilo dve notarski mesti, s sedežem v Murski Soboti in Dolnji Lendavi. 30.6.1921 pa je izšla naredba še za drugo notarsko mesto s sedežem v Murski Soboti.
Prvi notar v M. Soboti je bil liberalec Anton Koder (umre l. 1936), nato l. 1921 Janko Podnebšek, za njima pa še Vladimir Jezovšek in Janko Novak. [85]
V Murski Soboti je bila nameščena še glavna carinarnica II. razreda z oddelki na Cankovi, Gederovcih, na Hodošu, v Prosenjakovcih in Rogaševcih.

Seznam uslužbencev srezkega načelstva

Tek. Štev.	Rodbinsko in krstno ime	Zvanje, položaj	Drž. ali ban.	Položajna skup.	Stanovanje
1	Dr. Bratina Franc	srezki načelnik	drž.	IV/1	Koroščeva 12 /Slovenska/
2	Rijavec Josip	srez. podnačelnik	-ll-	VI	Aleksandrova 2
3	Žebavec Franc	sres. pristav	-ll-	VIII	Cankarjeva /Nova ul./
4	Puncer Ivan	uprav. pisar. urad.	-ll-	VIII	Cankarjeva 31 /Nova ul./
5	Krančič Janez	-ll-	-ll-	VIII	Sodna ul. 5
6	Ogrizek Tomaž	zvaničnik	-ll-	zvan. I. sk.	Mala Kaniža 21
7	Mastek Marija	zvaničnica	-ll-	zvan. III. sk.	Benkova ul. /sokolski dom/
8	Berlot Narcisa	zvaničnica	-ll-	-ll-	Mojsterska 3
9	Horvat Jolanka	zvaničnica	-ll-	-ll-	Ivanocijeva 10 /Šolska ul./
10	Novak Kristina	dnevnič. zvanič.	ban.		Čopovac.
11	Gonza Gustav	zvanič. dnev.	-ll-		Štefana Küzmiča c. ozir. Prešernova c.
12	Luthar Janez	dnevnič. služit.	drž.		
13	Pintarič Marija	bednost. fond			Aleksandrova 2
14	Čisar Štefan	-ll-			Sodna ul. 1
15	Ing. Petkovšek Valentin	kmetij. višji sv. sres. kmet. ref.	ban.	IV/1	Kralja Petra c.2 /Radgonska c./
16	Stupar Josip	veter. viš. svet. srez. vet. ref.	drž.	IV/1	Lendavska c. 10
17	Ing. Zupančič Radovan	šumar. viš. prist. srez. šumar. ref.	-ll-	VII	Lendavska c. 22
18	Globevnik Franc	srez. podšumer	ban.	prip. X	Gregorčičeva 12 /Križova ul./
19	Velnar Jože	srez. šol. nadzor.	drž.	V	Ivanocijeva c. 35 /Šolska ul./
20	Antauer Evgen	-ll-	-ll-	V.	Kralja Petra c. 4 /Radgonska c./
21	Čižek Gustav	učitelj, srez. šol. tajnik	drž.	VI	Aleksandrova 17
22	Dr. Gregorc Albin	svetnik, srez. sanit. ref.	drž.	V	Kralja Petra c. 2a /Radgonska c./
23	Drobnič Simon	zdrav. pomočnik	ban.	IX	Štefana Kuzmiča c.
24	Kuzmanović Ilija	nared. – vodnik III.kl. sres. voj.ref.			5. četa 36. p.p., Grajska ul.

Slika 27. Srez Murska Sobota z označenimi orožniškimi postajami (Vir: Krajevni leksikon Dravske Banovine).

SEZNAM OROŽNIŠKIH POSTAJ V SREZU MURSKA SOBOTA

BODONCI

Orožniško postajo ustanovijo l. 1919. Ukinjena je bila 6.4.1941. Znani komandirji postaje:

- orožniški narednik Leopold Molk 1925–1930,
- l. 1929 je bil namestnik komandirja orožniški podnarednik Anton Kralj,
- orožniški narednik II. razreda Anton Hafner 1930–1935,
- orožniški narednik II. razreda Risto Bajalo 1936–1941.

Orožniška postaja je imela pristojnost za kraje Bodonci, Brezovci, Poznanovci, Kruplivnik (od l. 1922), Lemerje, Beznovci, Poznanovci, Puževci, Radovci, Strukovci, Šalamenci, Vadarci, Zenkovci.

CANKOVA

Orožniško postajo ustanovijo l. 1919. Ukinjena je bila 6.4.1941. Znani komandirji postaje:

- orožniški narednik Jožef Knez l. 1922,
- orožniški narednik Ivan Kranjec l. 1925,
- orožniški narednik Ciril Klanjšček 1926-1930,
- orožniški narednik II. razreda Miha Zdolšek 1934-1937,
- orožniški narednik Ivan Kolarič 1937-1940,
- orožniški narednik Ludvik Bukovec l. 1941.

Orožniška postaja je imela pristojnost za kraje: Cankova, Domajinci, Gornji Črnci, Gerlinci (od l. 1922), Korovci, Krašči, Pertoča, Ropoča, Skakovci, Topolovci.

FOKOVCI

Orožniško postajo ustanovijo l. 1919. Ukinjena je bila 6.4.1941.
Znani komandirji postaje:

- orožniški narednik II. razreda Ivo Bezjak 1926–1928,
- orožniški narednik II. razreda Josip Mohorič 1928–1930,
- orožniški narednik Valentin Hlodnik do l. 1937,
- orožniški narednik Božidar Radešić 1937–1939.

Slika 28. Fotograf Ernest Ferencek (1907-1983) iz Vučje Gomile.
Leteča patrulja iz orožniške postaje Fokovci med obhodom terena. Fotografirano v okolici Vučje Gomile okrog l. 1935. Orožnika s predpisano puško (karabinko) Mauser M24Č (7,9mm). Demonstrativno nameščena bajoneta M-1899 sta bila namenjena zgolj povečanju dramatičnosti fotografije. Fotografijo hrani avtor besedila.

Orožniška postaja je imela pristojnost za kraje: Andrejci, Berkovci, Čikečka vas, Fokovci, Ivanovci (od l. 1922), Prosenjakovci, Vučja Gomila, Pordašinci in Selo (do l. 1939).

GERLINCI

Orožniško postajo ustanovijo predvidima l.1919. Ukinjena je bila l. 1922. Komandirji postaje nam niso znani. Orožniška postaja je bila pristojna za kraja Gerlinci in Fikšinci.

GORNJI PETROVCI

Orožniško postajo ustanovijo l. 1922. Ukinjena je bila 6.4.1941. Znani komandirji postaje:

- orožniški narednik II. razreda Peter Pečnik 1922–1934,
- orožniški narednik Miha Obilčnik 1934–1937,
- orožniški narednik Leopold Molk 1937–1940,
- orožniški narednik Franc Ambrožič 1940–1941.

Fotograf Julij Schönauer (1894-1944) iz Šalovcev. Hrani avtor besedila.
Poroka orožniškega podnarednika Antona Suhadolnika (orožniška postaja Gornji Petrovci) s Karolino Jakič iz Markovcev, na dvorišču gostilne Štefanec v Šalovcih 27.3.1940. Ženin je v predpisani orožniški uniformi po uredbi iz l. 1939. Narednik Leopold Molk (komandir orožniške postaje Gornji Petrovci) s sabljo Mx1920 – sedi skrajno desno, še v starejši različici orožniške uniforme po dopolnjeni uredbi iz l. 1935.
Orožniško poroko so določala uzakonjena pravila. Prva uredba o porokah častnikov iz l. 1923 je bila spremenjena in dopolnjena z novo uredbo (»Uredba o poroki častnikov, vojaških uradnikov, podčastnikov, kaplarjev in vojakov (mornarjev): vojske, mornarice, maloobmejnih enot in orožništva.) iz l. 1936. Členi od 28 do št. 33, 3. odstavka so v tretjem poglavju orožništvo določali pravila in dolžnosti ob poroki orožnikov. Omenimo le nekaj izvlečkov iz teh določil:
- člen 28 »Orožniški podčastniki in kaplarji in stalni orožniki se lahko poročijo po končanih osmih letih službe v orožništvu ... Pripravniki orožništva se kot poročeni ne sprejemajo, niti se ne morejo poročiti«;
- člen 31 določa: »Poroko orožniškim podčastnikom, kaplarjem in stalnim orožnikom lahko odobri komandant (brigadni, kasneje polkovni general s sedežem v Beogradu, op. a.) celotnega orožništva«
- po členu 33 se »orožniški podčastnik in kaplar ali stalni orožnik, ki se poroči brez odobritve pristojnih organov odpusti iz orožništva«.
Za častnike vojske in orožništva so bili pogoji za poroko še strožji. Pri tem se je usmerjala pozornosti tudi na nevesto, ki je morala biti iz dobre družine, moralno neoporečna ipd.

Orožniška postaja je imela pristojnosti za kraje: Boreča (od l. 1922), Lucova (od l. 1922), Čepinci (od l. 1922), Dankovci, Gornji Petrovci, Mačkovci, Neradnovci (od l. 1922), Peskovci (od l. 1922), Stanjevci, Šulinci, Ženavlje (od l. 1922), Adrijanci (do l. 1922), Moščanci (do l. 1922), Pečarovci (do l. 1922), Prosečka vas (do l. 1922).
Orožniški narednik Peter Pečnik je 3.6.1933 v dopisu srezkemu načelniku v Murski Soboti, glede prijave

in predlagane zamenjave župana v takratni občini Čepinci, poročal:

»Na tam. nalog Preds. štev. 222/1 od 31.V.1933 se poroča, da bi bilo sedanjega župana občine Čepinci z imenom Korpič Jožefa izmenjati in to iz razloga, ker je imenovani faktično udan pijančevanju ni mu pa potrebna večja količina alkohola zaužiti, ker mu že malo alkohola takoj škoduje. To slabo lastnost pa tudi ima, da rad pije alkohol in v vinjenem stanju je precej neroden in svojeglaven. V normalnem stanju pa se mu ne more ničesar oporekati. Nekateri občani so faktično nezadovoljni s sedanjim županom vendar pa to nezadovoljstvo ne izvira iz morebitnega nepravilnega uradovanja in pristrankarstva temveč radi korektnega postopanja in nekateri bi radi uživali protekcije, kar pa župan, kolikor se je do sedaj opazilo, ne pozna. Mišljenja sem, da bi sedanji župan prevzel v bodoče posle podžupana. Navedena sta voljna in sposobna prevzeti omenjene posle. Kandidat Kalamar je v državljanskem in narodnostnem oziru popolnoma zanesljiv, je udan ideji državnega in narodnega jedinstva. Je do sedaj še nekaznovan, uživa pri večini občanov dober ugled in zaupanje, ter nima z občino nobenih dobaviteljskih vez. Kalamar je pripadel svoje časno bivši SLS in isto tako tudi sedanji župan Korpič.

V občini Čepinci je samo 5 družin evang. vere in vpravičeni volilci teh družin so pripadali biv. SLS. Od pripadnikov biv. SDS. pa nima nobeden sposobnosti za vršiti županskih poslov.

Kandidat Kalamar je l. 1885 v občini Čepinci rojen, tja pristojen ter isto tam stanujoč. Imenovani poseduje 24 oralov zemljišča in potrebna poslopja z inventarjem. Kalamar je odlikovan z zlato medaljo za državljanske usluge. Predlagani Kalamar je bil od l. 1924 do 1928 župan.« [85]

GORNJA LENDAVA (GRAD)

Orožniško postajo ustanovijo l. 1919. Ukinjena je bila 6.4.1941. Znani komandirji postaje:

- stražmojster Franc Podgornik 1919–1920,
- orožniški narednik Ivan Goričnik l. 1925,
- orožniški narednik II. razreda Franc Bauer 1926–1930 (namestnik komandirja l. 1930 je bil orožniški narednik II. razreda Stevan Žiža),
- orožniški narednik II. razreda Josip Sagadin 1932–1939,
- orožniški narednik Ivan Beltran 1939–1941.

V imeniku članov strelske družine Gornja Lendava za l. 1939 je navedeno tudi nekaj orožnikov iz postaje v Gornji Lendavi. To so bili orožniki naredniki Milutin Komadina, kaplar Miha Vila in orožnik narednik Nikolaj Puškarić.

Orožniška postaja je bila pristojna za kraje: Dolič, Kovačevci, Kuzma, Matjaševci, Motovilci, Otovci, Prosečka vas (od l. 1922), Trdkova (od l. 1922), Vidonci, G. Lendava, D. Slaveči (do l. 1922), G. Slaveči (do l.1922)

HODOŠ

Orožniško postajo ustanovijo l. 1922. Ukinjena je bila 6.4.1941. Znani komandirji postaje:

- orožnik narednik II. razreda Josip Rues 1922–1931,
- orožnik narednik Miha Zdolšek 1931–1934,
- orožnik narednik Franc Perhavec 1935–1941.

Orožniška postaja je bila pristojna za kraje: Budinci, Adrijanci, Hodoš, Krplivnik, Mali Dolenci, Veliki Dolenci, Markovci, Šalovci.

Na srezko poglavarstvo je 27.4.1928 prišel dopis glede nespodobnega vedenja učitelja Aleksandra Hime iz Hodoša. Poslal ga je takratni komandir postaje orožnik narednik II. razreda Josip Rues.

»Dne 20.4.1928 god. okoli 19. ure je bil v gostilni Jonaša v Hodošu tukajšnji učitelj Aleksander Hima v družbi njegove ljubimke oženjene žene Julijane iz Hodoša. Hima, kateri je precej v prepitem stanju začel proti starešini finančnega oddelka v Hodošu Štefana Čapar razgrajati in psovati, da je on kriv in komandir žandarmerijske stanice, da njegova ljubica Julijana ne dobi dovoljenja za prelaz granice na Madžarsko pri tem je rabil besede, da sta navedena »lopova«, svinje,

Slika 29. Fotograf Julij Schönauer iz Šalovcev.
Komandant orožniške postaje na Hodošu med l. 1931–1934. Orožniški narednik Miha Zdolšek. L. 1934 je bil premeščen na Cankovo. Fotografirano pred hišo fotografa J. Schönauerja okrog l. 1933.
Fotografijo hrani avtor besedila.

barabe in nazadnje se je med drugim tudi, izrazil špijoni oziroma špijon. Učitelj Hima je razbijal po mizi in se grozil, da bode vse postreljal predno bode odišel iz Hodoša in da sedaj, ko mora on oditi iz Hodoša bode odišel tudi starešina finančnega oddelka in podpisani.

Kljub temu, da je starešina finančne kontrole Himata opozoril, da naj miruje, je isti naprej omenjene psoval, preklinjal in razbijal po mizi.

Vse to je Hima delal v prisotnosti gostilničarja Aleksandra in Katarine Jonaš, železničarskega kretničara Ivana Hujs iz Hodoša, žand. kaplara Albina Brinar in ljubice od Himata Julijane.

Hima ima zato največje sovraštvo do žandarmerije, ker je ista aretirala sina od njegove ljubice kateri je oskrunil edno 6 let staro deklico.

Ker je učitelj Hima slične grožnje in nesramne žaljive besede večkrat rabil in to tudi proti občanom, kateri ga niso izvolili za kantorja se prosi srezkega poglavarja, da se blagovoli proti učitelju Himatu, kateri je postal jako nepremišljen in nemoraličen kazensko postopati.« [86]

ŽANDARSKI ŽIVLJENJEPIS/CURRICULUM VITAE NAREDNIKA FRANCA PERHAVCA

Slika 30. Neznani fotograf, okrog l. 1933, Apače. Narednik orožništva Franc Perhavec, kasnejši komandir orožniške postaje Hodoš. Fotografijo hrani družina Perhavec iz Murske Sobote.

»Jaz Franc (Ivan) Perhavec prisegam na vsemogočnega Boga, da bom vrhovnemu poveljniku narodne oborožene sile, kralju Srbov, Hrvatov in Slovencev, Aleksandru prvemu zvest, iz vse duše vdan in pokoren, da bom kakor orožnik v službi javne varnosti, reda in mira vestno in zvesto izvrševal svojo dolžnosti po ustavi, zakonitih pravilih in nalogih predstojnikov in službenega oblastva in da bom čuval uradno tajnosti. Tako mi Bog pomagaj.«

Svečano dejanje orožniške prisege se je odigralo v župnem uradu murskosoboške katoliške cerkve 12.3.1925. Tituliranega narednika II. razreda je zaprisegel župnik Slepec (podpisal se je Szlepecz). Tisti Slepec ki je bil večkrat ovaden zaradi rovarjenja proti državi in državnim oblastnem, ki jo je simboliziral zapriseženi Perhavec.

Za slovenskimi orožniki med obema vojnama je v Prekmurju ostalo malo dokumentarnega in slikovnega gradiva. Prava redkost pa je skoraj v celoti ohranjena osebna službena mapa nekdanjega komandirja orožniške postaje.

Tak orožniški »dosje« se je ohranil pri potomcih Franca Perhavca v Murski Soboti.

Vpogled v številne službene dokumente je omogočila vnukinja Alenka Perhavec. Z njenim dovoljenjem je nekaj od tega tudi objavljeno. Službena pot Franca Perhavca vojaka (1911–1918) in orožnika (1918–1941) je zajeta v dokumentu z naslovom »karton ličnih odnosa« iz l. 1940.

Br.Gl.Spiska

K A R T O N L I Č N I H O D N O S A

P E R H A V E C (Ivanov) Franc.

1	Vojni okrug Br.i str.regi=stra		Varaždinski 1/35	2	Datum rodjenja		9 juna 1890 god.
3	a	Mesto	Brežec	a	Murska Sobota	5	Narodnost Jugosloven
	b	Opština	Naklo	b	Murska Sobota	6	Veroispovest Rim.kat.
	v	Srez	Sežana	v	Murska Sobota	7	Zanimanje i mesto stanovanja pre upisa u žand. žel.radnik Trst
	g	Banovina	Italija	g	Dravska		
8	a	U gradjanstvu	2 razr.osnovne škole	9			jahać,plivać velosipedist.
	b	U vojsci	Podoficirsku				
	v	g Pripremnu	Dobro				
		d Patrolnu	Vrlo dobro				
		ć Podoficirsku	Dobro.				
		e Ispit za narednika vod.					
10	Datum upisa i ispisa iz vojske,rok službe i rod vojske		1.X.1911.g.do 30.IV.1915.god.3 godine u austro-ugar.arteleriji				
11	U kojoj je jedinici služio stalni kadar,čin u vojsci i dan unapredjenja		U austro-ugar.arteleriji kao narednik				
12	U kojima je ratovima učestvovao?		U svetskom ratu 1914-1920 god.				
13	Ime roditelja i zanimanje		Ivan zemljoradnik,majka Marija domačica				
14	Odlikovan		Sreb.M.za revn.službu Sl.V.L.1609/40.Spom.na bor.za osl.sev.kraj Jugoslavije sa pont.osn.plav.boje Sl.V.L. 1634/40 n.O.br.14/40 g.Drav.žand.puka.				
15	Pohvaljen:		Naredbom Komandanta V.ž.brig.br.37/920 god. Naredbom Br..8 i 32/940 god.Komandanta Drav.žand.puka N.O.pr.ž.br.12/940 g.Drav.ž.puka.				
16	Novčano nagradjen		Naredbom Komdta V.ž.brig.br.37/920.g.sa 100 dinara Nar.banka sa 2000 din.N.O.pr.ž.br.22/40 g.Drav.ž.puka.				
17	Poznaje stanice		Murska -Sobota (Drav.)1919-1925.,Tišina 1925-1930., Apače 1930-1933., Hodoš 1934				
18	a	Kosa	kostanjava	e	Brkovi	kestenjaste stucovani	19 Njemački
	b	Oči	sive	ž	Čelo	srednje	
	v	Obrve	Kestenjeve	z	Visina tela	176	
	g	Nos	Primeran	i	Osobeni znaci	nema	20
	d	Usta	naravne				
	ć	Brada	Okrugla brije				

Č i n	Promena	Dan	Mesec	Godina	Opis promene	
1	2	3	4	5	6	
Redov	upisat	1	X.	L911	u stalni kadar	Glasom uverenja Varaždinskog vojnog okruga br.27593 od 1930 god.N.o.p. s.s.2/931 Drav. žand.puk.
Narednik	ispisat	3o	VI.	1915	iz stalnog kadra.	
-"-	primljen	1	V	1915	u staleš dalje služečih podofi= cira.	
-"-	otpušten	28	VIII	1918	usled prijema u žandarmeriju	
-"-	primljen	28	VIII	1918	Na pripremnu službu u žandarme= riju kod 7 dež.žand.komande Trst.	
Prip.žand.	pripljen	16	XI.	1918	U žandarmeriju Kraljevine Srba Hrvata i Slovenaca	
Žandarm Tit. narednik	preveden	28	VIII	1919	Od pripremnog za stalnog žandar. Nar.br.29/919 g.V.ž.brigada	
Žand.kaplar tit.nared.	unapredjen	30	V.	1920	Od žandarma tit.narednika.Rang od 14.XII.1920 god.Nar.br.10/920. 2.bat.V.ž.brigade.N.o.p.s.s.14/927 g.8.žand.puk.	
-"-	naimenovan	5	VIII.	1921	Vodjem patrole N.o.p.s.s.73/921.g.V.ž.brigada.	
-"-	razvrstan	28	VIII.	1921	Na I.službeni rok 144 din.god. Nar.br.66/921 g.V.ž.brigade.	
-"-	Venčao se	19	II.	1922	Sa devojkom Luttar Olga.Venčanicu izdao žup.ured Murska Sobota br. 70/922 god.N.o.p.s.s.3/922 g.V. ž.brigada.	
Žand.kaplar tit.nared. II.kl.	promenjen mu čin.	1	IV.	1922	Na osnovi zak.o žandarmeriji čl.52 tač.4.N.o.p.s.s.5 i 8/922 g.V.ž.brigade.	
-"-	položio za= kletvu	2	V.		Na žandarmerisku službru po čl. 3 Zak.o žandarmeriji .N.o.p.s.s. 15/922 g.V.ž.brigada.	
-"-	primljen	7.	X.	1922	sa državljana Kraljevine Jugosla= vije rešenje G.Ministra Unutra= šnjih Poslova U.b.10996 od 1922 god.N.o.p.s.s.11/923 g.V.ž.briga.	
-"-	razvrstan	28	VIII	1923	na II.službeni rok 288 din.godi= šnje N.o.p.s.s.13/923 g.V.ž.brig.	
-"-	rodio mu se	26	IX.	1923	sin"Eduard-Robert u Černolavcih br.7 Krštenicu izdao rimkat.žup. ured Murska Sobota br.od 16.X. 1922 god.N.o.p.ss.20/923 g.V.ž. brigada.	
-"-	otpušten	27	VIII	1924	Iz žandarmerije po molbi i po odluženju obaveznog roka. N.o.p.s.s.12/924 g.8 ž.puk.	
-"-	ponovno primljen	11	III.	1925	U žandarmeriju primljen Komdta žandarmerije Pov.br. J.B.br. 534/927 god.N.o.p.s.s.5/925 g. 8 ž.puka,i N.o.p.s.s. 14/127 g.8 ž.puka.	
-"-	položio za= kletvu	11	III	1925	Na žandarmerisku službru po čl. 3 Zak.o žandarmeriji.N.o.p.s.s. 5/925 g.8 ž.puka.	

N A S T A L E P R O M E N E

Č i n	Promena	Dan	Mesec	godina	Opis promene
1	2	3	4	5	6
Žand.kaplar tit.nared.II. kl.	razvrstan	12	III	1924	Na II.službeni rok 288 din. godišnje,koji mu se računa od 12.III.1924 god.sa pravom isplate 1.VIII.1927 god.N.o . p. s.s.14/927 ž.puka.
-"-	naimenovan.	16	X.	1925	Vodjem patrole. N.o.p.s.s.20/925.g.8.ž.puka.
-"-	priznato mu	1.	IX.	1927	ratne godine 1915,1916,1917, 1918, 1919,i 1920 u duplo za ličnu penziju u smislu čl.14 Zak.o žand.penz.fonda i čl.101 Zakon o žandarmeriji. N.o.p.s.s.17/927 g.8.ž,puka. N.o.p.s.s.2/931 Drav.ž.puka.
-"-	razvrstan	12	III	1929	Na III službeni rok 432 din. godišnje. N.o.p.s.s. 4/929 g.8 ž.puka.
-"-	razvrstan	11	III	1929	Na III.skalu dodatka na akt. službu u žandarmeriji,u iznosu 840 din.godišnje sa pravom isplate 1.IV.1929 god. N.o.p.s.s.3/1931 g.Drav.ž.puka.
Žand.podnard. tit.nared. II.kl.	unapredjen	20	II.	1930	Od žand.kaplara tit.narednika II.kl. N.o.p.s.s.3/930 g.8.ž.puka.
-"-	naimenovan	5	III	1930	zastupnikom komandira stanice N.o.p.s.s.5/930 g.8.ž.puka
-"-	razvrstan	20	II.	1930	Na V.stepen osnovne plate u iznosu 4320 din.godišnje koji mu se računa od 11 IX.1929 g. N.o.p.s.s.3/930 Drav.ž.puka.
-"-	razvrstan	20	II	1930	Na položajnu platu podnared.u iznosu 1440 din.godišnje N.o.p.s.s.3/930 Drav.ž.puka.
Žand.podnared. tit.nared.	Promenjen mu čin.	14.	X.	1930	od žand.podnared.tit.nared.II. kl.na osnovu čl.47 Zak.o žand. N.o.p.s.s.14/930 Drav.ž.puka.
-"-	razvrstan	13	V.	1929	Na VI.stepen osnovne plate u iznosu 4800 din.godišnje sa pravom isplate 1.I.1931 g. N.o.p.s.s.3/931 Drav.ž.puka.

Tačnos prepisa overava

Sravnili
Žand.narednik
VinkoSeme s.r.
Franc Brovc s.r.

Št.
Dravski žand.puk
u Ljubljani

A DJ U T A N T:
Žand.kapetan I.kl.
Maks Radić s.r.

-"-	preveden	1	IV.	1932	sa starih na nove prinadležnosti po čl.76 Zak.o žandarmeriji i to na platu u iznosu 320 din. dodatak na službu 120 din.i razliku izmedju novih i starih prinadležnosti u iznosu 125 din. mesečno Nar.o p.ž.12/932 Drav žand.puka
-"-	razvrstan	20	II	1933	Na platu sa 1 periodskom povišicu u iznosu 370 din.mesečno i ra liku izmedju starih i novih prinadležnosti u iznosu 75.50 din.mesečno. N.o.p.ž. ž br.6/933 Drav.ž.puka

N A S T A L E P R O M E N E

Č i n.	Promena	Dan.	Mesec	Godina	Opis promene
1	2	3	4	5	6
Žand.nared.	unaprednjen	4	VI	1933	Od podnarednika tit.narednika N.o pr.ž.br.11/933 Drav.ž.puka
-"-	razvrstan	4	VI.	1933	na platu naredika u iznosu 455 din i dodatak na službu u iznosu 130 din.mesečno. N.o pr.ž.14/933 Drav.ž.puka
-"-	položio zakletvu	11	IV.	1934	na vernost novog vladaocu po poslednjem stavu čl.5 Zakon o žandarmeriji N.o.pr.ž. 22/934 Drav.ž.puka
-"-	naimenovan	8	IV.	1935	komandirom stanice N.o pr.ž.9/935 Drav.ž.puka.
-"-	razvrstan	4	VI.	1936	Na platu sa 1.periodskom povišicom u iznosu od 495 din.mesečno. N.o pr.ž.13/936 Drav.ž.puka.
-"-	-"-	4	VI.	1939	Na platu sa 2 periodskom povišicom u iznosu 535 dinara mesečno N.o pr.br.13939 Drav.ž.puka.

KRIŽEVCI

Orožniško postajo ustanovijo l. 1919. Ukinjena je bila 6.4.1941.
Znani komandirji postaje:

- stražmojster Blaž Gerlič, 1919–1922,
- orožniški narednik Ivan Vrtačič, 1922–1926,
- orožniški narednik II. razreda Jakob Bukovšek, 1926–1930,
- orožniški narednik Ivan Lasnik, 1933–1938 in
- orožniški narednik Jakob Feher 1939–1941.

Orožniška postaja je bila pristojna za kraje: Domanjševci, Ivanjševci, Kančevci, Košarovci, Križevci, Krnci, Kukeč, Lončarovci, Kuštanovci, Panovci, Ratkovci, Središče, Somorovci (do l. 1921, danes na Madžarskem).
V situacijskem poročilu, ki je bil poslan vodniku murskosoboškega orožniškega voda 5.1. 1926 »Glasom naredjenja Savske pešadijske brigade, pov. broj 497 a) 13.8.1925 izvještavam sledeče« s križevske orožniške postaje, med drugim piše:

»Točka 3 Poročilo v decembru 1925, da obstaja v Krčici (kraj na Madžarskem, tik ob madžarsko slovenski meji op.a.) madž. žand. stanica s Formacijskim staležem od 2 moža se istotočasno zopet demantira; zatrjuje se pa, da se namerava ustanoviti žand. stanica v Somorovcih t.j. približno 2 km vzhodno od tukajšnje državne meje.

Točka 4 Naoružanje madžarske vojske obstaja z Manliher in Meksikaner puškami. Ugotovljeno je da nosi madžarska žandarmerija na kapah madžarski kraljevi grb. Tudi nekateri državni uradi, kot pošte, Financi i.t.d. so opremljene s sličnim Kraljevim grbom.«

Točka 12. Graničnih incidentov ni bilo; v splošnem se na madžarski meji ne opaža sledni čas nobenih obmejnih stražnikov.

Komandir stanice žand. nar. II kl. Jak. Bukovšek g. r.«

MAČKOVCI

Orožniško postajo ustanovijo l. 1919. Ukinejo jo verjetno l. 1921. Komandir postaje v tem času je bil orožniški narednik Jakob Krajnc. Razen same vasi Mačkovci, nam pristojnosti postaje glede ostalih krajev niso znane.

MARKOVCI

Orožniško postajo ustanovijo l. 1919. Ukinjena je bila verjetno l. 1922. Komandir postaje nam ni znan. Razen same vasi Markovci, nam pristojnosti postaje glede ostalih krajev niso znane.

MURSKA SOBOTA

Orožniško postajo ustanovijo l. 1919. Ukinjena je bila 6.4.1941. Postaja je bila locirana na koncu današnje Kocljeve ulice, v prostorih nekdanje Banfijeve gostilne. Znani komandirji postaje:

- orožniški narednik Jovo (Ivo) Pucer ali Puncer, 1919–1923,
- orožniški narednik Ivan Vrtačič, 1927–1929,
- orožniški narednik Josip Barle, l. 1932 in
- orožniški narednik III. razreda Josip Rues, 1935–1941.

Namestnik komandirja postaje 1922–1929 je bil orožniški narednik II. razreda. Josip Trbižan. L. 1938 pa orožniški narednik Jakob Budja.
V Murski Soboti je bilo poveljstvo 1. voda murskosoboške orožniške čete. Znani poveljniki voda:

- orožniški kapetan II. raz. Dragotin Šinkovec, l. 1921 in
- orožniški kapetan I. raz. Rajmond Vatovec, l. 1937.

Znani poveljniki orožniške čete:

- major kasneje orožniški podpolkovnik Jakob Sagadin, 1919–1925 in
- major kasneje podpolkovnik Boić, 1926-1932.

V arhivskem gradivu 1920–1930 sem našel še dva orožniška častnika pri poveljstvu čete. To sta bila orožniška poročnika Jeremija Živanović in Vlado Vještica.
Orožniška postaja Murska Sobota je bila pristojna za kraje: Bakovci, Černelavci, Markišavci (od l. 1922), Mlajtinci (od l. 1922), Murska Sobota, Nemčavci (od l. 1922), Noršinci (od l. 1922), Polana (od l. 1922), Rakičan, Veščica, Krog, Lukačevci (od l. 1922), Kupšinci (do l. 1922), Murski črnci (do l. 1922), Satahovci

Slika 31. Fotograf Jerolim Purač (1897–1978) iz Murske Sobote.
Skupinska fotografija komandantov orožniških postaj iz okraja/sreza Murska Sobota in častnikov poveljstva murskosoboške orožniške čete. Fotografija je bila posneta okrog l. 1934, verjetno pred zgradbo poveljstva 6. orožniške čete v Murski Soboti. Dragocena fotografija, ki bi lahko pomagala pri identifikaciji orožniških podčastnikov, ki so v tem času opravljali službo komandirjev orožniških postaj v Prekmurju.
Hrani avtor besedila.

(do l. 1922).

Za vse orožniške postaje v Murskosoboškem srezu je bilo pristojno poveljstvo 1. orožniškega voda.

Poveljstvo murskosoboške orožniške čete je bilo pristojno obema vodoma: 1. murskosoboškemu in 2. lendavskemu, po l. 1930 pa tudi orožniškemu vodu iz Ljutomera.

Poimenovanje murskosoboške čete se je z leti večkrat spremenilo (podatki iz arhivskega gradiva). 1919–1921 je bila to 6. orožniška četa, med letoma 1921 in 1930 5. žandarmerijska četa Murska Sobota, po l. 1930 murskosoboška orožniška četa (mursko-sobotska žandarmerijska četa).

V Murski Soboti pa so se dokaj nenavadne zadeve dogajale pri nekdanjih slaščičarjih. Na srezko načelstvo v Murski Soboti je 7.8.1937 prišlo poročilo orožniške postaje v Murski Soboti glede zvodništva.

»Srezkemu načelstvu v Murski Soboti. Na prednji nalog poročam, da se je zoper muslimane sladščičare v Murski Soboti in to Alija, Hajrula, Mehmeda, Rizvana in Salija radi suma zvodništva izvršila temeljita preiskava ter se je pri tem ugotovilo, da je Ali v resnici odpeljal služkinjo Barbaro iz Srednjih Petanjci, ki je bila v Murski Soboti uslužbena pri obitelji Gomboc v Kroški ulici, samo v cilju zvodništva in da je imel namen izvršiti tudi to s prednavedeno Kristino, ki jo je pustil v Mariboru. Ali je radi vzodništva prijavljen srezkemu sodišču v Murski Soboti ter se prepis te prijave dostavlja v prigibu tam uradu.

Vsi prednavedeni ostali turčini so zanikali, da bi oni z Alijem glede zvodništva imeli kake veze ter so vstrajali pri zagovoru, jim ni bilo znano, v kakem cilju je njihov brat Ali navedena dekleta iz Murske Sobote odpeljal.

Njih zagovor je pa apsolutno neverjeten iz razlogov, ker se je po Murski Soboti že dalje časa šušljalo, da navedeni mohamedani odvajajo in zapeljujejo naša dekleta, kar se pa sicer do tega slučaja ni moglo dokazati. Da je temu tako, se dokazuje s tem, da imajo navedeni turčini v svoji kuhinji vedno zaposleno kako mlado služkinjo, katero potem spolno zlorabijo. Prilikom preiskave se je ugotovilo, da imajo navedeni turčini tudi sedaj v svoji kuhinji zaposleno zelo mlado dekle in sicer neko Gizelo, s katero tudi skupno v eni sobi prenočujejo. Prilikom preiskave se je ugotovilo, da je Ali navedeni služkinji Gizeli po odhodu iz Murske Sobote pisal ljubavna pisma, kar je zopet dokaz, da jo je on kakor tudi ostali turčini spolno zlorabil, akoravno ona tega pri zaslišanju ni hotela priznati iz sramu.

Pri tej priliki se je ugotovilo, da to dekle izgleda zelo slabo iz česar se sklepa, da imenovano spolno rabijo vsi navedeni sedaj tu bivajoči sladščičari.

Umestno bi bilo, da bi se tem sladščičarjem na vsaki način zabranilo imeti v službi naše dekleta in to tem bolj radi tega ker so ti turčini vsi oženjeni in bi za kuhanje lahko imeli tukaj eden ali drugi svojo ženo. Prilikom preiskave se je tudi ugotovilo, da obavljajo vsi navedeni turčini svojo obrt v zelo nečistem

stanju ter bi bilo priporočljivo, da se imenovanim nadaljevanje te obrti iz higijenskih razlogov v Murski Soboti zabrani in kjer ni zato obrt krajevne potrebe ker že itak en sladščičar t. j. Pauko v Murski Soboti obstoji.

Že dalje časa se tudi govori, da se ti turčini bavijo s tihotapstvom saharina kar publika utemeljuje s tem, ker prodajajo svoje pecivo po zelo nizkih cenah, vsled česar je bila radi suma tihotapstva saharina od strani organov glavnega oddeljka finančne kontrole v Murski Soboti izvršena hišna preiskava, katera pa je z ozirom na prebrisanost teh sladščičarjev ostala brez uspeha. Iz moralnega vidika in iz prednjih razlogov bi toraj bilo jako potrebno, da se imenovanim, če je le mogoče obrt v Murski Soboti odvzame.«[87]

Prvo orožniško postajo v Murski Soboti so ustanovili že l. 1851. Pripadala je 2. vodu 6. orožniškega polka (kasneje 19. polk) iz Szombathela. Na postaji je bilo poleg stražmojstra do 10 orožnikov. Postaja je bila sprva nameščena v gostilni Josefa Langa.

PUCONCI

Orožniško postajo ustanovijo l. 1919. Ukinjena je bila 6.4.1941. Znani komandirji postaje:

- podstažmojster Marko Lavrenčič, 1919–1922,
- orožniški titulirani narednik Leopold Molk, 1922–1926,
- orožniški narednik Andrej Jagodič, 1926–1930,
- orožniški narednik Risto Bajalo, 1930–1935 in
- orožniški narednik Josip Čebašek, 1935–1941.

Orožniška postaja je bila pristojna za kraje: Bokrači, Dolina, gorica, Martjanci, Moravci, Moščanci (od l. 1922), Mlajtinci (do l. 1922), Nemčavci (do l. 1922), Noršinci (do l. 1922), Pečarovci (od l. 1922), Predanovci, Puconci, Polana (do l. 1922), Sebeborci, Tešanovci (od l. 1922), Vaneča, Lukačevci (do l. 1922), Markišavci (do l. 1922).

ROGAŠEVCI

Orožniško postajo ustanovijo okrog l. 1930. Ukinjena je bila 6.4.1941. Znani komandirji postaje:

- orožniški narednik II. razreda Anton Hafner, 1930–1938 in
- orožniški narednik Vinko Korše, 1938–1941.

Orožniška postaja je bila od l. 1930 pristojna za kraje: Kramarovci, Nuskova, Ocinje, Rogaševci, Serdica, Sotina, Sveti Jurij, Fikšinci.
Prva orožniška postaja v kraju se omenja že l. 1858.

SELO

Orožniško postajo ustanovijo l. 1939. Ukinjena je bila 6.4.1941. Znani komandirji postaje:

- orožniški narednik Rado Milošević, l. 1939 in
- orožniški narednik Božidar Radešić.

Razen same vasi Selo, nam pristojnosti postaje glede ostalih krajev niso znane.

SERDICA

Orožniško postajo ustanovijo l. 1922. Ukinjena je bila verjetno l. 1930. Postajo so preselili v Rogaševce. Med letoma 1926 in 1930 jo je vodil orožniški narednik II. razreda Josip Schellander. Orožniška postaja je bila pristojna za kraje: Dolnji Slaveči, Fikšinci, Gornji Slaveči, Kramarovci, Nuskova, Ocinje, Rogaševci, Serdica, Sotina, Sveti Jurij in Večeslavci.

SVETI JURIJ

Orožniško postajo ustanovijo l. 1919. Ukinjena je bila l.1922. Postajo so preselili v Serdico. Znani komandirji postaje:

- stražnik Ivan Vidmar, l. 1919 in
- orožniški kaplar Alojz Topolnik, 1920–1922.

Orožniška postaje je bila v tem času pristojna za kraje: Kramarovci, Nuskova, Ocinje, Rogaševci, Serdica, Sotina, Sveti Jurij, Večeslavci, Budišina (Bonisdorf) v Avstriji (do l. 1921), Kalh (Kalch) v Avstriji (do l. 1921).

ŠALOVCI

Orožniško postajo ustanovijo l. 1919. Ukinjena je bila l. 1922. Postajo so preselili na Hodoš. Znani komandirji postaje:

- orožniški kaplar Štefan Klajnšček, 1919–1921 in
- orožniški podnarednik Vekoslav Metlikovec, 1921–1922.

Orožniška postaja je bila v tem času pristojna za kraje: Budinci, Hodoš, Krplivnik, Lucova, Mali in Veliki Dolenci, Peskovci, Šalovci.

TIŠINA

Orožniško postajo ustanovijo l. 1919. Ukinjena je bila 6.4.1941. Znani komandirji postaje:

- orožniški narednik Ivan Močnik, 1921–1928,
- orožniški narednik II. razreda Fridrich Pečovnik, 1928–1930,
- orožniški narednik Franc Beltran, 1934–1936,
- orožniški narednik Andrej Berginc, 1936–1939 in
- orožniški narednik Anton Hafner, 1939–1941.

Orožniška postaja je bila pristojna za kraje: Borejci, Gederovci, Gradišče, Krajna, Kupšinci (od l. 1922), Murski Črnci (od l. 1922), Murski Petrovci, Petanjci, Rankovci, Satahovci (od l. 1922), Sodišinci, Tišina, Tropovci in Vanča vas.

TRDKOVA

Orožniško postajo ustanovijo l. 1919, ukinjena pa je bila l. 1922. Komandir postaje nam ni znan. Orožniška postaja je bila v tem času pristojna za kraje: Boreča, Čepinci, Neradnovci, Trdkova in Ženavlje.

Na okrajno glavarstvo v Murski Soboti je konec oktobra l. 1921 prispelo zanimivo situacijsko poročilo iz orožniške postaje v Trdkovi:

»Onstran severne in severno-vzhodne prekmurske meje se še danes nahajajo številne oborožene tolpe, ki so strah in trepet ondotnemu prebivalstvu. Dosedaj še niso pokazali nikakšnih nakan, da bi hoteli vdreti na prekmusko ozemlje. Kakor vse kaže, se skrbno ogibajo vsakemu konfliktu z našimi graničarji. Da ne pridejo s temi v kakšno nasprotstvo, so Madžari na nekaterih odsekih potek demarkacijske črte naznačili z belo markacijo. Pozivno na zadnje situacijsko poročilo z dne 20. okt. 1921, št. 1083/ pr poročam, da je dne 13. okt. 1921 okoli 22. ure ponovno iz 4 orožnikov ter nekega civilista obstoječa madžarska patrulja postaje Gornji Senik, pod vostvom štabnega narednika Jari prekoračila demarkacijsko črto, se podala v stanovanje Jožefa Farteka v Trdkovi št. 83 ter tam izvršila hišno preiskavo. Pri tej priliki so zapelnili v stanovanju Farteka, katerega so tudi seboj prignali, nekaj ženske obleke. Dotično noč je prenočil v stanovanju Jožefa Fartek kot oskrbnik Lajoš Gubič, posestnik iz Trdkove št. 140. Po izvršeni preiskavi pri Farteku, je poslala patrulja v svojem spremstvu se nahajajočega nepoznanega civilista in Lajoša gubiča v stanovanje slednjega, kojega poslopje se nahaja 500 m od državne meje; tam mu je dotični civilist zaplenil 8000 madž. kron, kateri denar je Lajoš Gubič na pritisk madžarskih orožnikov prostovoljno predal. Po izvršenem nasilstvu se je podala madžarska patrulja zopet na ogrsko Madžarsko nazaj preko meje vzemši seboj zaplenjeno blago in posestnika Jožefa Farteka.

Priča tem dogodkom je posestnik Jožef Fartek, kateri se sedaj že doma nahaja, posestnik Lajoš Gubič, njegova žena Marija ter njuna hčerka Jožefa Ivanič. Prebivalstvo nam prijaznega mišljenja je radi tega nasilstva madžarskih orožnikov razburjeno, medtem ko se madžaroni lahko posmehujejo, da morejo madžarski orožniki na našem ozemlju vršiti taka uradovanja. Zadevo sem s posebnim poročilom sporočil predsedstvu pokrajinske uprave. V stvari sem se tudi obrnil do komandirja 9. pogranične čete s povabilom za izjavo, kako je mogoče, da je mogla tako močna madžarska patrulja brez ovir priti na naše ozemlje. Prihod bivšega kralja Karla na Madžarsko ni napravil na tukajšnjo ljudstvo nikakšnega posebnega utisa. Široka plast prebivalstva ostro obsoja Karlovo pustolovščino osobito radi tega, ker se boji da bi izbruhnila vojska, ki bi imela za posledico mobilizacijo ter vpoklic živine in vozil.

Iz strahu pred rekrutacijo ter povodom demonstracij dne 19. in 20. sept. je pobegnilo precejšnje število mladeničev iz gornjega Prekmurja preko meje. Po informacijah nekega zanesljivega zaupnika se nahajajo sedaj ti mladeniči (do 400) v Monoštru, kjer so nastanjeni v nekem hotelu. Oboroženi niso. Madžarska vlada zasleduje s temi ubežniki bržkone le politične namene, hoteč jih kazati v luči narodnih mučenikov, kateri so morali morda pred nasilstvi tukajšnjih oblastev iskati pribežališče in pravico v madžarski državi. Povodom zadnjih dogodkov sem izdal v prepisu priložena poročila na vse orožniške postaje.« [88]

SREZ LENDAVA

Glede na površino 339 km^2 je bil lendavski srez med najmanjšimi v Dravski banovini. L. 1931 je tu živelo 37.353 prebivalcev, kar je povprečno 110 ljudi/km^2. Najbolj gosto so bile naseljene občine Turnišče, Odranci in Črenšovci. Tu je v povprečju živelo 170 ljudi/km^2. Najmanj pa na ozemlju občin Dobrovnik, Bogojina in Genterovci, le 70 ljudi/km^2. 97 % prebivalcev Sreza je bilo katoliške vere. Židje so kot trgovci in obrtniki živeli (družina ali dve) skoraj v vsakem kraju. Nekaj manj kot 200 jih je živelo v Lendavi.
Evangeličanskih družin je bilo malo. Manjša kalvinska skupnost je bila zgoščena v vasi Motvarjevci. V splošnem so prevladovale velike vasi (13 krajev je imelo l. 1931 več kot 1.000 prebivalcev). V Lendavi je skupaj z vojaštvom živelo 2.434 ljudi. V Srezu ni bilo nobene državne ceste. Redni avtobusni promet med Mursko Soboto in Lendavo se je vršil preko Dobrovnika in Bogojine. Železniška proga je v kratkem odseku šla čez beltinsko občino ter en krak mimo Lendave. Razen dveh železniških mostov čez reko Muro pri Dokležovju in Murskem Središču, sta bila v neposredni bližini še dva lesena mostova. Ves ostali promet čez reko Muro se je odvijal preko sedmih brodov oz. čolnov. [89]

Večina zemlje je bila pred agrarno reformo v lasti plemiške družine Esterhazy. Nekaj te zemlje so dobili tudi primorski kolonisti v vaseh Benica (ustanovljena l. 1922), Dolga vas, Petišovci, Kamovci in Pince Marof. V Lendavi je bil med letoma 1919 in 1921 nastanjen oddelek državne policije. Moštvo so sestavljali policisti: Josip Bažič, Andrej Fratnik, Josip Grča, Modest Radela, Franjo Stupar, Hermin Sviligoj in policijski narednik Josip Badalič.[90]

V lendavskem srezu se je med letoma 1924 in 1941 zamenjalo kar sedem srezkih načelnikov:
- Matko Kandrič, 1924–1928,
- dr. Anton Farčnik, 1928–1932,
- dr. Alojz Trstenjak, 1932–1934,
- dr. Herbert Kartin, 1934–1935,
- dr. Franc Bratina, 1935–1936,
- Miloš Grabrijan, 1936–1940 in
- Stanko Verstovšek, 1940–6. 4. 1941.

Septembra l. 1919 je jugoslovanska pravosodna uprava kot sestavni del narodne vlade SMS v Ljubljani prevzela sodišče v Murski Soboti in Dolnji Lendavi. Okrajno sodišče v Dolnji Lendavi je dr. Milku Gaberju predal madžarski starešina Janos Szabo. Po Gaberju je do l. 1925 sodišču predsedoval dr. Miroslav Muha. Temu so sledili:
- dr. Rihard Tomšič, 1925–1928,
- dr. Friderik Fabiani, 1928–1936 in
- dr. Janko Košan, 1936–6.4.1941.

V času med obema vojnama sta v Dolnji Lendavi delovala dva notarja. Pri slovenski notar je bil Anton Globočnik, ki ga je kasneje zamenjal dr. Makso Peterlin. [91]
Z uredbo o spojitvi občin v Dravski banovini l. 1933 je bilo v Dolnje-lendavskem srezu ustanovljeno 12 velikih občin (48 krajev). Beltinci, Bogojina, Bratonci, Črenšovci, Dobrovnik, Gaberje, Genterovci, Dolnja Lendava, Odranci, Orešje, Poljana, Turnišče.[92] Pred l. 1941 so na meji z Madžarsko delovali trije mejni prehodi (Dolga vas, Pince in Kobilje). V Dolnji Lendavi je imela svoj sedež še davčna uprava, okrajni cestni odbor, mejna uprava in oddelek kotoribske carinarnice. V okviru srezkega načelstva so poleg okrajnega sodišča spadali še obči oddelek, sanitetni, veterinarski, prosvetni, kmetijski in vojaški oddelek.

SEZNAM OROŽNIŠKIH POSTAJ V SREZU LENDAVA

BELTINCI
Orožniško postajo ustanovijo l. 1919. Ukinjena je bila 6.4.1941.
Znani komandirji postaje:
- orožniški narednik II. razreda Zdravko Oprešnik, 1920–1929,
- orožniški narednik Jakob Bukovšek, 1930–1936 in
- orožniški narednik II. razreda Miha Jagodič, 1936–1941.

1919–1920 naj bi postajo vodil stražmojster Ivan Karbus.

Orožniška postaja je imela pristojnost za kraje: Beltinci, Bratonci, Dokležovje, Gančani, Ivanci(od leta 1922), Ižakovci, Lipovci.

L. 1926 je postaja imela svoje prostore v zgornjem nadstropju nekdanje občinske zgradbe (hiš. št. 129). Sama zgradba je bila zgrajena pred l. 1920 (podatke o lokaciji orožniške postaje je posredoval Peter Šraj iz Beltincev). Na kraljevsko bansko upravo Dravske banovine je maja, l. 1932, prispel dopis, ki ga je poslal dr. Anton Farčnik, srezki načelnik v Lendavi. Dopis povzema besedilo situacijskega poročila, ki ga je srezkemu načelstvu v Lendavi poslala orožniška postaja iz Beltincev. Vsebina poročila razkriva nečedne posle nekdanje parlamentarne stranke glede t. i. samostojnosti Slovenije.
Srezki načelnik v Dolnji Lendavi mi je predložil sledeče poročilo žandarmerijske stanice Beltinci:

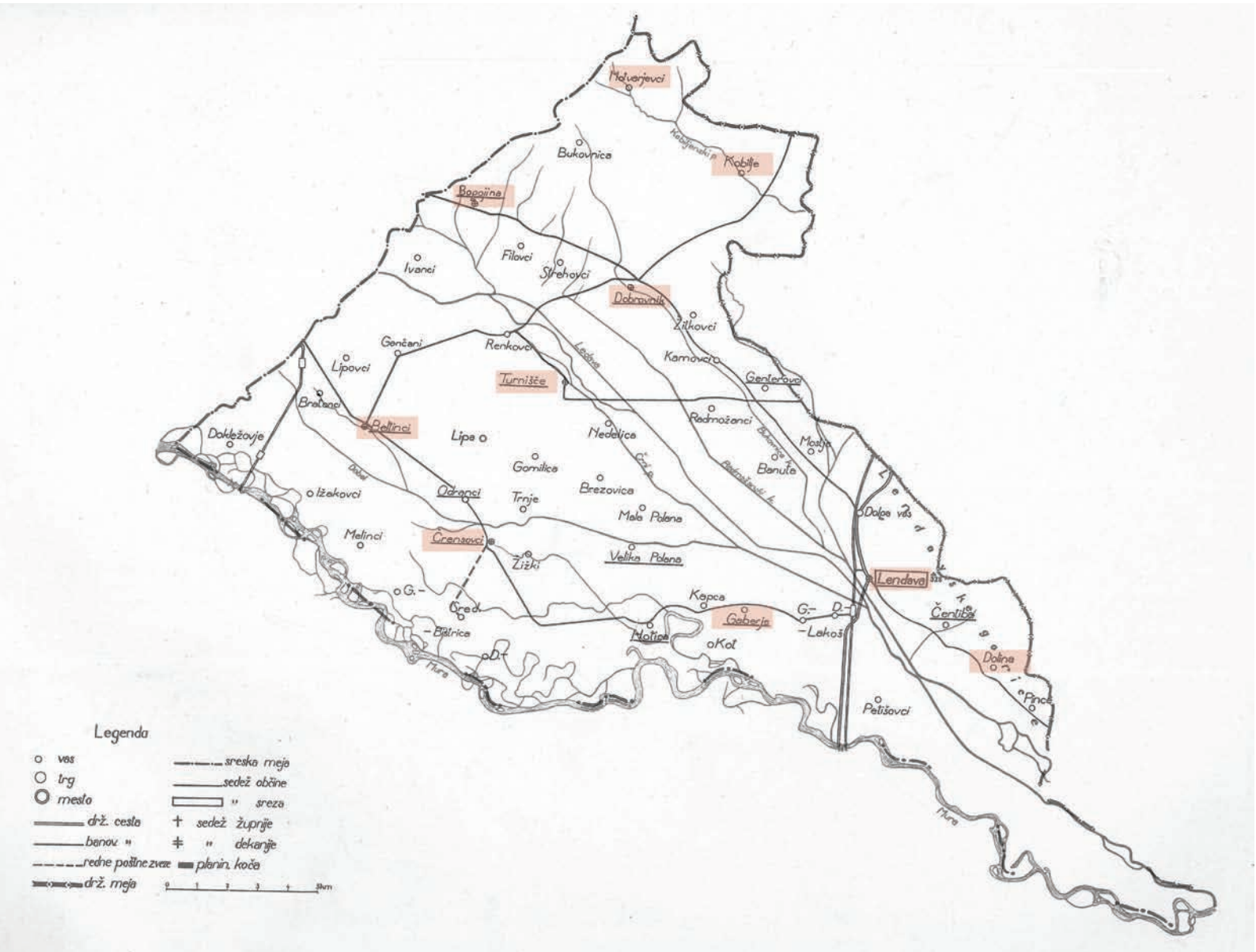
»Od potpuno pouzdanog povernika, dobio sam izveštaj, da vodje biv. SLS spremaju tajnu organizaciju »Zelena garda«, koja bi imala za cilj, izvršenje iznenadnog prevrata i preuzimanja vlasti na teritoriju Dravske banovine. Sve se ima izvršiti preko noči i uz pomoč Italije, koja bi odmah zaposela ovu banovinu, nakon čega bi se imala proglasiti samostalna Slovenska republika, koja bi bila pod protektoratom Italije.

Članovi zelene garde za razpoznavanje nosiće zelene košulje i zelene mašne (kravate). Navodna ovaka tajna organizacija postoji u srezu Kranj, gde je najživlja agitacija parlamentarne stranke.

Do sada ova vest još nije poznata medju narodom u Prekomurju ali povernik tvrdi, da se u ostalim srezovima naročito u blizini Ljubljane i u samoj Ljubljani, brzo širi.

Izveštaj nisem za sada mogao proveriti ali obzirom na osobu koja mu je dala podatke i od koje je ova dobila može biti da jest nešto na stvari.« [93]

Slika 32. Srez Dolnja Lendava z označenimi orožniškimi postajami 1919-1941 (Vir: Krajevni leksikon Dravske Banovine).

BOGOJINA

Orožniško postajo ustanovijo l. 1919. Ukinjena je bila pred l. 1930. O komandirjih nimamo nobenega podatka. Orožniška postaja je imela pristojnost za kraje: Bogojina, Filovci, Kamovci (od l. 1922), Strehovci, Žitkovci (od l. 1922), Ivanci (do l. 1922) in Tešanovci (do l. 1922).

ČRENŠOVCI

Orožniško postajo ustanovijo l. 1919. Ukinjena je bila 6.4.1941. Zadnji znani komandir postaje je bil orožniški narednik Franc Trbižan l. 1941. Orožniška postaja je bila pristojna za kraje Črenšovci, Gornja in Dolnja Bistrica, Melinci, Odranci, Sr. Bistrica, Velika Polana, Žižki, Trnje, Hotiza in Kapca (od l. 1930).

Novine so 9.9.1923 poročale o smrti orožnika iz orož. postaje v Črenšovcih. Orožništvo v Prekmurju je avgusta tega leta intenzivno iskalo Janoša Balažica, ki bi ga morali zaradi zagrešenih kaznivih dejanj privesti pred Okrajno sodišče v Lendavi. Od zaupnikov na terenu so orožniki zvedeli, da bi se naj dne 26.8.1923 pobegli Balažic zadrževal na Kreslinovi domačiji, v Gornji Bistrici. Trije možje iz Črenšovske orožniške postaje so se preoblekli v civilne obleke ter ponoči tistega dne odšli v omenjeno vas, da bi prijeli osumljenca. Vendar jih je tam pričakala zaseda. Okrog 25 vaščanov je trojico orožnikov pretepla in jih zjutraj zvezane odpeljala v Dolnjo Lendavo. Eden od pretepenih orožnikov je na poti do zdravnika umrl. V Gornjo Bistrico je bilo poleg orožnikov poslano še vojaštvo, ki so uvedli preiskavo in prijeli osumljence.

Novine so zaključile: »Upamo, da bo ostra kazen krivce spametovala ljudi in da se nikdar več ne bo zgodilo kaj takega, da bi se kdo postavil proti oblasti.«[94]

DOBROVNIK

Orožniško postajo ustanovijo l. 1919. Ukinjena je bila 6.4.1941.
Znana komandirja postaje sta:

- orožniški narednik II. razreda Miha Eržen, 1922–1926 in
- orožniški narednik Matija Štefe, 1938–1941.

Orožniška postaja je imela pristojnosti za kraje:
Dobrovnik, Bogojina (po l. 1930), Filovci (po l. 1930), Strehovci (po l. 1930), Kamovci (po l. 1930) in Jošec (Szentistvanlak), ki l. 1921 pripade Madžarski.

DOLINA (pri Lendavi)

Orožniško postajo ustanovijo l. 1919. Ukinjena je bila 6.4.1941.
Zadnji komandir postaje je bil orožniški narednik Rupert Nekrep l. 1940-1941. Orožniška postaja je bila pristojna za kraje: Čentiba, Dolina, Petišovci in Pince.

DOLNJA LENDAVA

Orožniško postajo ustanovijo l. 1919. Ukinjena je bila 6.4.1941.
Znani komandirji postaje so:

- orožniški narednik. II. razreda Dragotin Krivec, 1922–1925,
- orožniški narednik II. razreda Franc Kramžar, 1935–1938 in
- orožniški narednik II. razreda Fridrich Plešovnik, 1939–1941.

Orožniška postaja je imela pristojnost za kraje: Banuta, Dolga vas, Dolnja Lendava in Mostje.
Za vse orožniške postaje v srezu Lendava je bilo pristojno poveljstvo 2. orožniškega voda v Lendavi. Konec 20. let je bil poveljnik voda orožniški kapetan II. razreda Ciril Legat.
Glede madžarske propagande je marca 1929, lendavska orož. postaja poročala srezkemu poglavarju dr. Farčniku v Dolnji Lendavi naslednje:

»Dne 3.3.1929 je obdržalo društvo Liga za revizijo Trianonskega ugovora, v Zalaegerszegu, v nekem hotelu, zborovanje pod predsedstvom bivšega okrajnega glavarja iz Dolnje Lendave Dr. Viszkeletyja, sedaj okrajnega glavarja v Lenti. Na tem shodu so bili oddržani govori, dali da preje neće mirovati, dokler ne bodo vsi izgubljeni kraji ponovno priključeni Madžarski, osobito, da bodo vsi mučeniki iz Prekmurja zopet rešeni mučeništva. Agitiralo se je za pripust k društvu, za kojega znaša članarina 2 penga mesečno. To društvo je baje razdeljeno na več sektorjev nasproti naši državi, Čehoslovaški in Romuniji. Predsednik tega društva za Prekmurje je dr. Jožef Nikula, profesor akademije v Budimpešti rodom iz Petrovec, srez Murska Sobota, tajnik dr. Viljem Nemethy bivši odvetnik iz Dolnje Lendave.

Poverjenik izjavi, da se je sicer vršila po zborovanju v istem hotelu neka zabava, izjavlja pa, da ni resnično, da bi se bila te zabave udeležila neka umetnica, koji bi se bil izročil srebern venec, dar Madžarov

Slika 33. Neznani lendavski fotograf.
Lendavski orožniki med pregonom (bajoneti na puškah) oz. iskanjem znanega zlikovca Vratarja. Fotografirano nekje v lendavskih goricah, l. 1929. Na hrbtni strani fotografije razberemo naslednje: »Žandarska skupščina, spomin kadar so Vratarja iskali 1929«, sledijo avtogrami nekaterih orožnikov, ki so sodelovali v »hajki« oz. pogonu: »načelnik Petek, Lovro, Žurman, Bradač, Beltram, Lojz, Čebašek«. Nekdo pa je še pripisal: »pes pa Suljan«. Verjetno gre za ime psa, ki ga vidimo na fotografiji. Hrani avtor besedila.

iz Dolnje Lendave /glej tur. poročilo od 4.5.1929, št. 51. pov. poročilo o madžarski propagandi/.

Opaža se agilno gibanje posameznih društev Leventi. Tako se je vršila dne 26. t.m. vežba v vasi Szentgyörgyvölgy nasproti naših Motvarjevcev in sicer v prisotnosti sreškega poglavarja v Lenti in nekega majorja Gyerke. V selu Velemer, to je isto tako nasproti naših Motvarjevcev je vršila istega dne komemoracija padlim vojakom za osvobajanje Madžarske. Te svečanosti so prisostvovali svečeniki vseh veroizpovedi in je bil tam višji oficiri iz Vel. Kaniže, ki je držal govor.

Dne 19.4. t. l. je imelo društvo Leventi v Lenti tekmovanje v skakanju, metanjumarkirnih ročnih bomb i.t.d. tej tekmi je prisostvoval tudi predsednik društva, neki po imenu nepoznan general iz Budimpešte.

Društvo Leventi vežba v letnem času tedensko dvakrat in sicer v sredo predpoldne in ob nedeljah popoldne. Vežbe se mora brezpogojno udeležiti vsak član neopravičeno izostajanje se kaznuje. Vežbe se vršijo na pašniku pri Gaborjanhaza, to je v bližini naše granice, nasproti naših Genterovcih. Komandant društva za okoliške vasi je bivši vojaški narednik Mihael Gal iz Gaborjanhaza.

Opis uniforme Leventijev je sledeči, trda kapa slična naši vojaški šajkači brez suncobrana, spredaj od volnene zelene vrvice spleteni državni grb, za kojim je zateknjeo črno pero. Kroj bluze je sličen kroju bivše Orjune, samo na plečah ima širok doli viseči mornariški ovratnik. Dolge hlače, vse od črnega blaga. Člani so deloma oboroženi z vojaškimi karabinkami/približno na 10 članov 1 puška/a ostali vežbajo z lesenimi puškami.«[95]

Dr. Farčnik je kasneje dopis poslal Oddelku za državno zaščito pri MNZ v Beogradu.

Prva orožniška postaja v Lendavi je bila ustanovljena konec 50-ih let 19. stol. Spadala je pod orožniško okrožje I. stopnje v Veliki Kaniži. V pristojnost postaje je konec 19. stol spadalo 32 tedanjih občin. Za l. 1884 imamo podatek, da je orožniško moštvo štelo 6 mož (vodja postaje in 5 orožnikov).

GABERJE (GERTJANOŠ)

Orožniško postajo ustanovijo l. 1919. Ukinjena je bila po l. 1930.
L. 1922 je glavni komandir postaje podnarednik Karel Ipavec.

Orožniška postaja je bila pristojna za kraje:
Gornji in Dolnji Lakoš, Gaberje, Hotiza, Kapca in Kot.

KOBILJE

Orožniška postaja je bila ustanovljena l. 1922. Ukinili so jo l. 1929.
L. 1922 je bil komandir postaje orožniški podnarednik Miha Eržen.

Orožniška postaja je imela v tem času pristojnost za kraja Kobilje in Bukovnica ter Motvarjevce med letoma 1922 in 1929.

MOTVARJEVCI (Mrtvarjevci)
Orožniška postaja je bila ustanovljena l. 1919. Ukinjena je bila 6.4.1941. 1922-1929 postaja ni delovala. Začasno pristojnost postaje je prevzela orožniška postaja v Kobilju.
Znani komandirji postaje so:

- orožniški podnarednik Miha Eržen, 1919–1922,
- orožniški narednik Risto Bajalo, 1935–1936 in
- orožniški narednik Miha Obilčnik, 1937–1941.

Orožniška postaja je imela pristojnost za kraje: Bukovnica, Kobilje in Motvarjevci.

TURNIŠČE
Orožniška postaja je bila ustanovljena l. 1919. Ukinjena je bila 6.4.1941.
Znani komandirji postaje so:

- orožniški narednik Martin Korošec, 1919–1922,
- orožniški narednik Rupert Nekrep, 1922–1925,
- orožniški narednik Franc Trbižan, 1935–1940 in
- orožniški narednik Plesničar, 1940–1941.

Orožniška postaja je imela pristojnost za kraje: Brezovica; Genterovci (po l. 1922), Gomilica, Mala Polana, Lipa, Nedelica; Radmožanci (po l. 1922), Renkovci in Turnišče.

ORGANIZIRANOST OROŽNIŠKIH POSTAJ V ČASU MADŽARSKE ZASEDBE V PREKMURJU 1941–1945

Madžari so takoj po zasedbi, aprila 1941, uvedli vojaško upravo na celotnem ozemlju nekdanjega murskosoboškega in lendavskega sreza. Izjema so bile vasi Kramarovci, Fikšinci, Ocinje in del Serdice, ki so ostale pod nemško upravo. Orožniško organizacijo so vzpostavili nekaj časa zatem. Področje

Slika 34. Fotograf Alojz Sbüll iz Sotine.
Madžarska orožniška posadka v Rogašovcih, okrog l. 1943.
Kot prvi in peti stojita orožniška pripravnika (probacsendör), vsi ostali so orožniki stalnega moštva (csendör).
Posnetki madžarskih orožnikov v Prekmurju so dokaj redki. Fotografijo hrani avtor besedila.

Prekmurja je spadalo v III. Orožniško okrožje s poveljstvom v Szombathelu. To se je delilo na tri orožniške okraje:

- Szombathely,
- Zalaegerzeg in
- Veszprem.

Za nas sta bila pomembna 1. in 2. okraj, kamor so, razdeljene med posamezna mestna orožniška poveljstva, spadale vse orožniške postaje, ki so jih v Prekmurju ustanovili Madžari v času okupacije.
Okraj Szombathely se je delil na tri mestna poveljstva. Vsakemu od treh poveljstev sta pripadala dva orožniška voda s postajami kot najmanjšo formacijsko enoto:

- Szombathely,
- Sopron in
- Murska Sobota (vod št. 1 in 2).

Poveljstvo Murska Sobota:
Vod št.1 – postaje: Murska Sobota, Cankova, Gornji Petrovci, Tišina, Rogašovci, Grad in pomožna postaja v Serdici.
Vod št. 2 – postaje: Prosenjakovci, Gornji Senik, Öriszentpeter, Krčica, Monošter in Črete.
Poveljstvo v Murski Soboti je vodil orožniški stotnik Jozsef Torbagyi.

Okraj Zalaegerszeg se je delilo na tri mestna poveljstva:

- Zalaegerszeg (dva voda),
- Nagykanizsa (trije vodi) in
- Keszthely (dva voda).

Poveljstvo Zalaegerszeg:
Vod št. 2 – od 9 postaj so se tri nahajale v nekdanjem lendavskem srezu: Dolnja Lendava, Dobrovnik in Beltinci.
Poveljstvo v Zalaegerszegu je vodil orožniški stotnik dr. Mihaly Hegedus.[96]

Kmalu po vojni je učitelj in kasnejši ravnatelj Miro Štubl iz Murske Sobote, na osnovi pričevanj in lastnih zapisov, sestavil seznam orožniških postaj v Prekmurju, v času madžarske okupacije. Pri imenu postaje so navedena imena madžarskih orožnikov, ki so se jih ljudje še spomnili. Pri nekaterih imenih so kratki opisi njihovih dejanj oz. zločinov. Podrobnejše opise najdemo v arhivskem gradivu iz zapuščine Mira Štubla, ki ga hrani Pomurski muzej v Murski Soboti, ki je navajan v nadaljevanju.

OROŽNIŠTVO

Murska Sobota:
Nemeth Josip - orožniški komandir, julija 1944, premeščen na Krčico, Rac L. – orožniški komandir, Nemeth Erni, Tarkany I., Mikloši I. – iz Vel. Kaniže, Kočiš Vendel, Cagran I., Sardi I. - orožniški tajnik, Oth Jožef, Školak I. - kapetan, Pintar I. iz Debreci, Holdinger Mihael, Tertani Janez, Gjula Ludvik, Nemeth I. - vojak, Koršic I. - vojak.

Gornji Petrovci:
Kiš I., Gal I. (imenovana sta ustrelila 25.1.1945 Kerčmar Viljema), Sabo I., Borbaš Pavel, komandir.

Turnišče:
Magy Janez - orožniški komandir/l.1944 dal ustreliti 9 oseb/.

Dobrovnik:
Boroš Jenö - dal ustreliti dve osebi.

Beltinci:
Pap I., orožnik - sam ustrelil Bojneca I. in še enega moškega s puškinin kopitom.

Dolnja Lendava
Debrecen I. - ubil župnika Halas Daniela iz Polane.

Slika 36. Fotograf Alojz Sbüll iz Sotine.
Madžarski orožnik pred fotografskim ateljejem Alojza Sbülla v Sotini, okrog l 1942.
Fotografirani orožnik je verjetno pripadal manjši mejni orožniški posadki, ki je bila med l. 1941–1945 nastanjena v serdiški šoli (Serdica). 16.4.1941 Prekmurje z izjemo nekaterih vasi na severozahodu, prevzamejo Madžari.
Večinsko nemško govoreče prebivalstvo v vaseh Ocinje, Kramarovci, Fikšinci in del Serdice ostane na nemški strani (danes Avstrija). Državna meja med Nemčijo in Madžarsko je v tem delu Prekmurja potekala po katastrskih mejah omenjenih vasi. Le pri vasi Serdica, ki ni bila večinsko nemška, je meja potekala po topografskem načelu. Tako je Serdiški breg (ostane v nemškem rajhu) in ostanek vasi razdelila reka Ledava. Mejni prehod so postavili ob nekdanji Nemcovi gostilni, v Serdici. Na desni strani ceste, smer Rogašovci – Serdica, so Madžari postavili manjši mejni objekt z zemljanko (ohranjen je bil do nedavnega). Z druge strani ceste pa so mejo kontrolirali nemški policisti. Po pričevanju Alojza Sbülla (roj. l. 1938) iz Sotine, meja ni bila strožje varovana, saj so se sorodniki z obeh strani meje, brez večjih nevšečnosti srečevali vsakodnevno. Mejno kontrolo so, orožniki obeh držav (mejna policija), izvajali še na mestu, kjer Ledava prečka današnjo mejno črto med Avstrijo in Slovenijo.
Fotografijo hrani avtor besedila

Gornja Lendava:
Kovač I., orožnik.

Sebeborci
Kiš I., Ilič I., Mildoš I.

Adrijanci:
Kiš Pavel.

Cankova:
Nagy Štefan - ustrelil 3 osebe, Borbi Laslo, Cimerman I. - komandir.

Križevci:
Horvat I. - komandir.

Prosenjakovci:
Tot Jožef, Kalman Jožef, Hoklič I., imenovani so ustrelili Desiderja Zornika iz Sela.

Na orožniški postaji v Rogaševcih so bili za časa okupacije trije komandirji:
- Berta Kalman,
- Hosszu Jozsef in
- Kiss Istvan.

Imena ostalih orožnikov, v kolikor se jih ljudje še spominjajo, so sledeča: Varga Ferenc, Kocsis Mihaly, Molnar Ferenc, Novak Jozsef, Novak Istvan, Varga Istvan, Pusztay Mihaly.
Vsa štiri leta je bila poleg orožniške postaje v Rogaševcih še pomožna postaja v Serdici, v šoli.[97]

Slika 35. Fotograf Alojz Sbüll iz Sotine.
Nemški mejni policist na dvorišču foto ateljeja v Sotini okrog l. 1942. Nemška mejna policija je delovala v nekdanji Nemcovi gostilni v Serdici. Tako je bila Serdica z okoliškimi vasmi v 40. letih 20. st. pod kontrolo štirih različnih državnih policijskih sistemov: Kraljevine Jugoslavije, Nemčije, Madžarske in FNRJ – Federativne narodne republike Jugoslavije.
Hrani avtor besedila.

SREZ LJUTOMER

Ljutomerski srez je bil med manjšimi v Dravski banovini. Obsegal je 423 km^2. Po ljudskem štetju l. 1931 je tu živelo 42.849 prebivalcev, kar je povprečno 101 ljudi/km^2. Nihanja glede gostote poselitve so zanemarljiva. Še najmanj ljudi je živelo v občini Negova (81 ljudi/km^2). Prebivalstvo je bilo večinsko katoliško. Nekaj evangeličanskih družin je živelo v Apačah in bližnjih vaseh.

Prometne povezave z ostalo Slovenijo so bile slabe. Po ustanovitvi kraljevine SHS je bila pokrajina z ostalimi slovenskimi kraji povezana le preko železniške proge Radgona–Špilje. Kasneje sta bila z železnico povezana še kraja Ljutomer in Ormož. Bolj so bile razvejane krajevne pomembne banovinske ceste Apače–Marija Snežna, Gornja Radgona–Lenart–Maribor in Ljutomer–Ptuj–Ormož. Čez Muro so bili speljani trije mostovi (pri Cmurku, Gornji Radgoni in Veržeju). Prebivalstvo je za prehod čez reko in transport živine uporabljalo tudi brodove.

Za srez je značilna dvojna oblika poselitve. V ravnini Apaškega in Murskega polja prevladujejo sklenjene vasi obcestnega tipa. Po goricah pa prevladujejo razložena naselja, v večjem delu sestavljena iz viničarij in zidanic.

Posebnost Murskega polja in Ljutomerskih goric so heraldična znamenja oz. grbi krajev in posameznikov – armalistov (malih plemičev).

Najpomembnejša gospodarska dejavnost sreza je bilo nedvomno vinogradništvo. Glavna sorta je bila šipon, gojili pa so še laški rizling, burgundec, silvanec in traminec.[98]

Srez je bil razdeljen na dva sodna okraja, Gornja Radgona in Ljutomer.

L. 1929 se je na podlagi Zakona o notranjih zadevah srezko poglavarstvo preimenovalo v srezko načelstvo. V okviru tega sta tukaj delovali državni postaji za kontrolo sodov v Gor. Radgoni in Ljutomeru. Poleg tega so v srezu delovali: davčni upravi v Gornji Radgoni in Ljutomeru, katastrska uprava Ljutomer (119 katastrskih občin), glavni oddelek Finančne kontrole - Gornja Radgona, carinarnica 1. razreda v Gornji Radgoni in državna obmejna veterinarska postaja v Gornji Radgoni. Po l. 1931 je prišlo do nove razmejitve banovin in sta ljutomerskemu srezu pripadli občini Razkrižje in Štrigova. Občina Štrigova

Slika 37. Srez Ljutomer z označenimi orožniškimi postajami (Vir: Krajevni leksikon Dravske banovine).

je z večinskim hrvaškim prebivalstvom ostala v upravnem sklopu Ljutomerskega sreza vse do začetka vojne. Kot sodna oblast pa je bilo za občino Štrigova pristojno okrajno sodišče v Čakovcu. [99]
Z Uredbo o spojitvi občin v Dravski banovini l. 1933 je bilo v Ljutomerskem srezu ustanovljeno 14. velikih občin: Apače, Cezanjevci, Črešnjevci, Gornja Radgona, Križevci, Ljutomer – mesto, Ljutomer – okolica, Mala Nedelja, Negova, Slatina Radenci, Sveti Jurij ob Ščavnici, Štrigova, Trbegovci in Veržej. [100]
Po vnovični reorganizaciji občin l. 1935 jih je v sodnem okraju Ljutomer ostalo le še šest: Ljutomer, Mala Nedelja, Razkrižje, Sveti Križ, Veržej in Štrigova. Prvi slovenski okrajni glavar v Ljutomeru je po prevratu, 1. 11. 1918 postal Peter Vaupotič. L. 1927 pa Ljutomer v upravno-političnem smislu postane mesto. [101]
Srezko načelstvo Ljutomer je prenehalo delovati, aprila 1941, ko je nemška okupacijska uprava odpravila okraje in oblikovala okrožja.

SEZNAM OROŽNIŠKIH POSTAJ V SREZU LJUTOMER

APAČE
Orožniško postajo ustanovijo l. 1919. Ukinjena je bila 6. 4. 1941.
Zadnji komandir postaje je bil orožniški narednik Jože Porle, 1939–1941.
Orožniška postaja je bila konec 30. let pristojna za kraje: Črnci, Drobtinci, Grabe, Janhova, Pogled, Segovci, Stogovci, Vratja vas, Vratji Vrh, Žepovci, Žiberci in Apače.

GORNJA RADGONA
Orožniško postajo ustanovijo l. 1919. Ukinjena je bila 6. 4. 1941.
Zadnji komandir postaje je bil orožniški narednik Franc Beltran, 1936–1941.
Orožniška postaja je bila konec 30. let pristojna za kraje: Aženski vrh, Črešnjevci, G. Radgona, Gornji Gris, Hercegovšček, Lastomerci, Lomanoše, Norički vrh, Orehovski vrh, Plitvički vrh, Podgrad, Police, Ptujska cesta, Spodnji Gris, Ščavnica, Ščavniški-Plitvički vrh, Zagajski vrh, Zbigovci, Žabjak, Lutverci in Ivanjševci.

KRIŽEVCI PRI LJUTOMERJU
Orožniško postajo ustanovijo l. 1919. Ukinjena je bila 6. 4. 1941.
Zadnji komandir postaje je bil orožniški narednik Jovo Batinica, 1939 – 1941.
Orožniška postaja je bila konec 30. let pristojna za kraje: Boreci, Bučečovci, Dobrava, Gajševci, Grabe, Grlava, Iljaševci, Ključarovci, Kokoriči, Krištanci, Križevci, Logarovci, Lukavci, Stara nova vas, Šalinci, Vučja vas, Zasadi, Banovci, Bunčani in Veržej.

LJUTOMER
Orožniško postajo ustanovijo l. 1919. Ukinjena je bila 7. 4. 1941.
Orožniška postaja je bila konec 30. let pristojna za kraje: Cezanjevci, Desnjak, Kamenščak, Mekotnjak, Stara Cesta, Ljutomer, Babinci, Cuber, Cven, Gresovčak, Mota, Noršinci, Nunska graba, Podgradje, Presika, Pristava, Radomerje, Radomerščak, Binčetova graba, Slamnjak, Stročja vas, Železne dveri, Gornje in Spodnje Krapje.

V Ljutomeru je bil sedež 3. orožniškega voda. 1919–1930 je bil v sestavi 2. orožniške čete Ptuj.
Po l. 1930 pa je bil ljutomerski vod priključen murskosoboški orožniški četi. Taka formacijska ureditev ostane do razpada države.
Verjetno najtežja varnostna preizkušnja za ljutomerske orožnike med obema vojnama je bilo posredovanje ob prepovedanem shodu članov združene opozicije 1.9.1935. Kljub prepovedi in zastraženih vpadnicah, se je tega dne v Ljutomeru zbralo okrog 3.000 ljudi, ki so želeli izraziti nezadovoljstvo z državno oblastjo.

»Pred poslopjem sedanje občine v Ljutomeru je demonstrante pričakal kordon orožnikov z naperjenimi puškami, videl sem da so se žandarjem puške v rokah tresle in zborovalci smo jih pritisnili na Glavni trg ter hoteli za vsako ceno obsoditi protiljudsko oblast zaradi njenega ravnanja« se je spominjal Simon Novak iz Ljutomera, udeleženec prepovedanega shoda. Po uvodnih besedah Pavla Horvata organizatorja demonstracij, so počili streli. Smrtno zadet je bil Alojz Mavrič iz Bolfenka, dva pa sta bila lažje ranjena. Orožnikom so pomagali tudi domači gasilci ki so demonstrante polivali z gnojnico. Shod je bil delo ptujske in prekmurske partijske organizacije. [102]

O prekmurskem prostovoljcu 1918/1919, političnem aktivistu in založniku Pavlu Horvatu, enemu od organizatorjev ljutomerskega shoda, je orožniška postaja v M. Soboti srezkemu načelstvu septembra 1940 pripravila naslednje poročilo:

»Horvat Paul je izrazit kriminalen tip, levičar brez vsakega karakterja, vihrav, politično neenoten, menja vsak moment vodstva in pripadnost najrazličnejšim političnim strankam in akcijam, ter dela vse iz pridobitvenih razlogov. Kazenski spisi o njem in zoper njega tečejo in so tekli pri sodiščih v Ljutomeru, Mariboru, Murski Soboti, Lendavi in Ptuju. Pred leti je ilegalno nabiral izseljenike za Ameriko, goljufal pri tem in poneverjal zaupani denar in bil kaznovan na več mesecev zapora. Politično se je udejstvoval že nad 12 let. L. 1935 je imel zabranjen Mačkov shod v Ljutomeru ter povzročil uporabo orožja od strani orožnikov. Posledica je bila nedolžna smrtna žrtev in dva lahko ranjena. L. 1939 je skušal navezati stike z JRZ stranko, ko pa je začel Mačkov pokret na Hrvaškem, se je udinjal HSS stranki ter sedaj ilegalno organiziral v ljutomerskem in okoliških srezih »Slovensko seljačko slogo« po vzoru Hrvatske seljačke sloge. Dne 18. 8. 1940 je skušal imeti v Ljutomeru ustanovitveni občni zbor imenovane stranke, ki pa je bil zabranjen. Ta ukrep oblasti je nato zlorabil za vehementno časopisno gonjo v hrvaških dnevnikih. L. 1939 je poskušal organizirati nekako kolesarsko skupino, ki mu naj bi bila v resnici le telesna straža po vzorcu »Hrvaške zaščite«. Stopil je »v stik z neko hrvaško tvrdko koles in si tam izgovoril provizijo 200 din od vsakega tam kupljenega kolesa. Akcija pa je propadla ker kralj. banska uprava ni odobrila te kolesarske organizacije. Kr. Banska uprava je zbrala celotni material o Horvatu ter informirala o vsem kabinet podpredsedništva vlade, odvetnika v Čakovcu kot osebnega tajnika dr. Mačka. Zgleda pa, da je vse brezuspešno, ker vidijo menda Hrvati v Horvatu le dobrega priganjača. Očividno mora od vodstva HSS dobivati tudi denarne podpore, ker sam pravzaprav nima ničesar.

Horvat Paul se tu uradno vodi v seznamu komunistov ter v seznamu oseb, ki se imajo v slučaju mobilizacije ali vojne takoj internirati. Naj oportunije pa bi bilo, da se ga že sedaj odda na prisilno delo k vojaškim delavskim jedinicam.« [103]

MALA NEDELJA

Orožniško postajo ustanovijo l. 1919. Ukinjena je bila 6.4.1941.
Orožniška postaja je bila konec 30-ih let pristojna za kraje: Branoslavci, Bučkovci (kot del Male Nedelje), Drakovci, Godemarci, Kuršinci, Moravci, Precetinci, Radoslavci, Sitarovci, Grabšinci, Kokolanjščak, Mali Moravščak, Vidanovci, Vogričevci in Bodislavci.

NEGOVA

Orožniško postajo ustanovijo l. 1919. Ukinjena je bila pred l. 1930.
V tem času je bila orožniška postaja pristojna za kraje: Lokavci, Radvenci, Ivanjševci, Stavešinci, Gor. Ivanjci, Kunava, Ivanjski vrh, Spodnji Ivanci in Negova.

SLATINA RADENCI

Orožniško postajo ustanovijo l. 1919. Ukinjena je bila 6.4.1941. Zadnji komandir postaje je bil orožniški narednik Janez Mohar, 1938–1941. Orožniški narednik II. razreda Ivan Vrtačič je postajo vodil med letoma 1934 in 1938.
Orožniška postaja je bila konec 30. let pristojna za kraje: Stavešinci, Boračeva, Gor. Kocjan, Hrastje Mota, Hrašenskim vrh, Radenci, Radenski vrh, Rihtarovci, Spodnji Kocjan, Šratovci, Turjanci, Veliki Janežev vrh, Rački vrh in Stanetinci.

VIDEM (SV. JURIJ OB ŠČAVNICI)

Orožniško postajo ustanovijo l. 1919. Ukinjena je bila 6.4.1941.
Orožniška postaja je bila konec 30. let pristojna za kraje: Gor. Ivanjci, Ivanjski vrh, Kunova, Lokavci, Negova, Radenci, Spodnji Ivanjci, Starešinski vrh, Berkovci, Biserjane, Blaguš, Bolehnečici, Brezje, Čakova, Dragotinci, Gaberc, Galušak, Grabonoš, Grabonoški vrh, Jamna, Kocjan, Kočki vrh, Kraljevci, Kupetinci, Kutinci, Rinkovci, Rožički vrh, Selišče, Okoslavci, Slaptinci, Sovjak, Sveti duh na Stari gori. Terbegovci, Žihlava in Videm.

Po priključitvi občin Razkrižje in Štrigova Ljutomerskemu srezu l. 1931 je orožniška postaja v Štrigovi prevzela pristojnosti tudi za slovenski kraj Razkrižje. Poleg Razkrižja je imela orožniška postaja v Štrigovi pristojnost za kraje (danes Hrvaška): Bantje, Gibina, Gabravnik, Jalševec, Leskovec, Robadje, Stanetinci, Šafarsko, Štrigova, Sveti Urban, Veščica in Železna Gora.

POLICIJA V KRALJEVINI

Policija (stražništvo, detektivi in policijsko uradništvo) je bila del tedanje uniformirane, hkrati tudi civilne varnostne organizacije. Policija Kraljevine SHS (kasneje Jugoslavije) je nasledila kompleksen organizacijski sistem treh bivših držav, Srbije, Avstro-Ogrske in Črne gore. Kar nekaj let je bilo potrebnih, da se je institucija policije v okviru Ministrstva za notranje zadeve stabilizirala in poenotila.
Pojmovno je izraz policija takrat obsegal to, kar smo do pred nedavnim poznali kot organ za notranje zadeve, danes pa kot Policija in Ministrstvo za notranje zadeve.
Osnovna naloga policije (stražništva) je bila skrbeti za javni red in mir, za varovanje pomembnih institucij in ljudi, del službe pa se je ukvarjal z detektivskim delom.
V Sloveniji so bile v tem času policijske enote (skupaj z uradništvom) razporejene po večjih mestih in obmejnih (glavnih) carinarnicah.
Policijski stražniki so bili v Prekmurju le kratek čas (dejansko ni bilo potrebe za njimi) 1919–1921. So pa pri srezkih oblasteh (Murska Sobota, Lendava, Ljutomer) in na glavni carinarnici v Gornji Radgoni, kasneje tudi na Hodošu, nadzorno službo opravljali policijski uradniki in agenti.
V skladu z zakonom o notranji upravi 8.10.1929, je bila po nekaj letih, sprejeta nova Uredba o ustroju in nadležnostih mestnih policij. V velikih mestih, izvzemši banovinska središča, so bila kot državno-mestne policijske ustanove, oblikovana predstojništva mestnih policij. Z odredbo 10.3.1930, so se uprave policije formirale še po banovinskih središčih (Ljubljana). [104]
V večjih mestih bi naj izvršilno policijsko službo opravljali zbori uniformirane policijske straže in zbori policijskih agentov v civilu. Po zakonu, ki je bil sprejet 24.10.1930 (Službeni list Kraljevine Banske uprave Dravske banovine, letnik 1, Zakon o državnih policijskih izvršilnih uslužbencih, Ljubljana 12.12.1930), so bili državni policijski uslužbenci razdeljeni na:
- policijske agente in policijske stražnike,
- nadzorne uradnike policijskih straž in agentov,
- poveljnike policijskih straž in
- vodje policijskih agentov.

Zbor policijske straže in agentov se je po potrebi delil v posamezne skupine in posebne tehnične oddelke (konjeniške, motociklistične…). Zbor policijske straže (stražniki) je bil enotno uniformiran. Uniformo so praviloma nosili tudi zunaj službe. Zbor policijskih agentov je službo opravljal v civilni obleki. Legitimiral se je s službeno izkaznico. Na njej je bil vtisnjen državni grb in ime urada. V času Dravske banovine 1929–1941, so za pristojnosti in delo policijskih organov pri nas (preko ministrstva za notranje zadeve in odredb, ki jih je sprejemal ban) skrbele: Uprava policije v Ljubljani, predstojništvi mestne policije v Mariboru in Celju ter mestno načelstvu v Ptuju.

Slika 38. Policijski stražnik l. 1931 (vir: Branko Bogdanović, Dva veka policije u Srbiji, Beograd, 2002).

KADROVANJE IN ŠOLANJE POLICISTOV

Kandidati za policijskega stražnika in agenta so morali izpolnjevati več pogojev za sprejem v službo. Našteli jih bomo nekaj:
- državljanstvo kraljevine,
- dopolnjenih 21 let in neporočenost,
- pismenost,
- primerna preteklost,
- kandidat je moral biti telesno zdrav, ter visok vsaj 164 cm,
- pismena obveza za najmanj 3 leta dela v policijski izvršilni službi in
- odslužen vojni rok v stalnem kadru.

Ob enakih pogojih so imeli prednost stražniki oz. agenti z višjo izobrazbo ali odsluženi podčastniki. Pripravljalna služba je trajala 3 leta. Po opravljenem pripravništvu je bilo napredovanje ciklično. Kandidat je po štirih letih napredoval za 1 stopnjo. Od stražnika oz. agenta III. stopnje do I. stopnje.
Policijski stražnik je po 12. letih dela (brez pripravništva) dobil naziv policijski nadstražnik.
Policijski agent pa je dobil naziv policijski višji agent. Prejemki in nagrade obeh skupin so bili vezani na položajno lestvico.[105]
L. 1921 so v Zagrebu, Ljubljani, Sarajevu in Splitu začeli z neodvisnimi polletnimi šolskimi tečaji in polletnimi praktičnimi vajami za bodoče pripadnike zbora policijskih stražnikov in detektivov. V Beogradu je istega leta začela delovati privatna Policijska šola, ki pa so jo dokaj hitro zaprli. Šele z Uredbo o centralni šoli za policijske izvršne uslužbence iz l. 1931, je Beograd dobil novo šolo, v kateri so opravljali polletni tečaj državni uslužbenci policijske straže ter državni policijski agenti s pripravniki obeh služb.

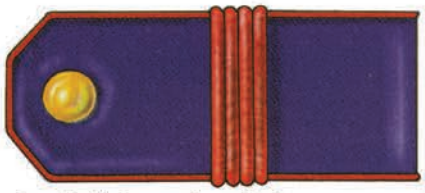
UNIFORMA IN OBOROŽITEV

Vse do maja l. 1931 (29.4.1931), ko izide Uredba o službeni obleki in oborožitvi policijskih izvršnih organov na področju takratnih banovin (Kraljevina Jugoslavija), uniforme (kroj, barva, izvedba) pripadnikov državne policijske straže niso bile poenotene. Po izidu omenjene uredbe, ki je zelo natančno določala obliko, barvo in način nošenja policijske uniforma, se je Kraljevina Jugoslavija vsaj na načelni ravni postavila ob bok policiji večjih držav. Stilno pa je bil še vedno zelo podoben uniformi vojske Kraljevine.
Službena obleka se je delila na svečano, praznično in vsakodnevno. Policisti (stražniki) so dobili čelado (po vzoru na tradicionalno čelado britanskih policistov - bobijev, kapo), temno moder enoreden suknjič, ki se je zapenjal s šestimi pozlačenimi gumbi (temno modra barva policijskih uniform je bila značilna za obdobje med letoma 1931 in 1938), svilen trak (ešarpo/opasač), hlače, čevlje, rokavice, pletenico s piščalko, epolete (policijski uradniki) ter sabljo s portepejem v državnih barvah.
Policijski stražniki so po uredbi bili oboroženi s pištolo kalibra 7,65 - 9 mm m. Browning (isto pištolo so uporabljali tudi detektivi in njihovi nadzorni organi), puško (čehoslovaška karabinka 7,9 mm - sistem mauser M24a ali z adaptirano avstrijsko karabinko 7,9 mm sistem manlicher M95M), sabljo in nožem/bajonetom ter z gumijasto palico.
Policijski nadzorni uradniki in nadstražniki so bili oboroženi z oficirsko sabljo M 1920, tudi z pehotno podoficirsko sabljo M 1895 ali konjeniško podoficirsko sabljo - francoski model M 1822 in avtomatsko pištolo kalibra 7,65 mm - 9 mm. Izbor in način nošenja orožja je bil podoben vojaškemu.[106]
Z uredbo o uniformi uslužbencev notranje uprave je bilo predpisano tudi orožje za uslužbence srezkih načelstev, ekspozitur in državnih policijskih/pokrajinskih oblasteh.
Uredba je izšla 24.10.1930. Po tem aktu so omenjeni uslužbenci poleg nove uniforme dobili bodalo (mač policijskih činovnika) M.1930 z ognjeno pozlatitvijo. Na nekaj fotografijah, ki jih hrani avtor besedila, vidimo da je bodalo M.1930 kot državno upravni atribut rad izpostavil tudi nekdanji srezki načelnik v Murski Soboti, dr. Franc Bratina (1936–1941).
Nove spremembe pri uniformiranju državnih izvršnih policijskih organov je prinesel zakon iz l. 1938 (Uredba o dopolnitvah in spremembah policijske uniforme 11.5.1938).
Službena obleka je bila modernizirana in bolj praktična. Temno modro barvo predpisano z zakonom iz l. 1931, zamenja uniforma zamolklo zelene barve. Nova policijska uniforma je bila zelo podobna oficirski uniformi čehoslovaške vojske (plod vojaškega sodelovanja med Češko in Kraljevino Jugoslavijo).
Splošno mnenje poznavalcev je, da je policija prej dobila sodobnejšo uniformo kot vojska in orožništvo. V praksi pa je nova policijska uniforma prišla v uporabo komaj v letu 1940 oz. 1941.
Po posebni odločbi ministra za notranje zadeve je policija lahko posedovala tudi puškomitraljeze,

Znak za kapo/*šapko*

NARAMNIKI/*EPOLETE*

Stražnik in nadstražnik

Uradnik X skupine

Uradnik IX skupine

Uradnik VIII skupine

Uradnik VII skupine

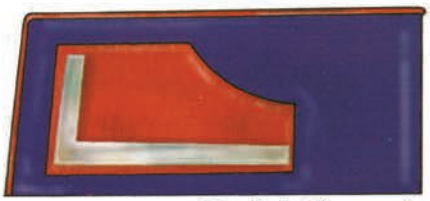

Uradnik VI skupine

OZNAKE NA OVRATNIKU

Stražnik - pripravnik

Stražnik III razreda

Stražnik II razreda

Stražnik II razreda

Stražnik I razreda in nadstražnik

Rokavni znak prometne službe

Slika 39. Oznake državnih izvršilnih uradnikov l.1931 (vir: Branko Bogdanović, Dva veka policije u Srbiji, Beograd, 2002).

Slika 41. Čelade stražnikov, l. 1931 (vir: Branko Bogdanović, Dva veka policije u Srbiji, Beograd, 2002).

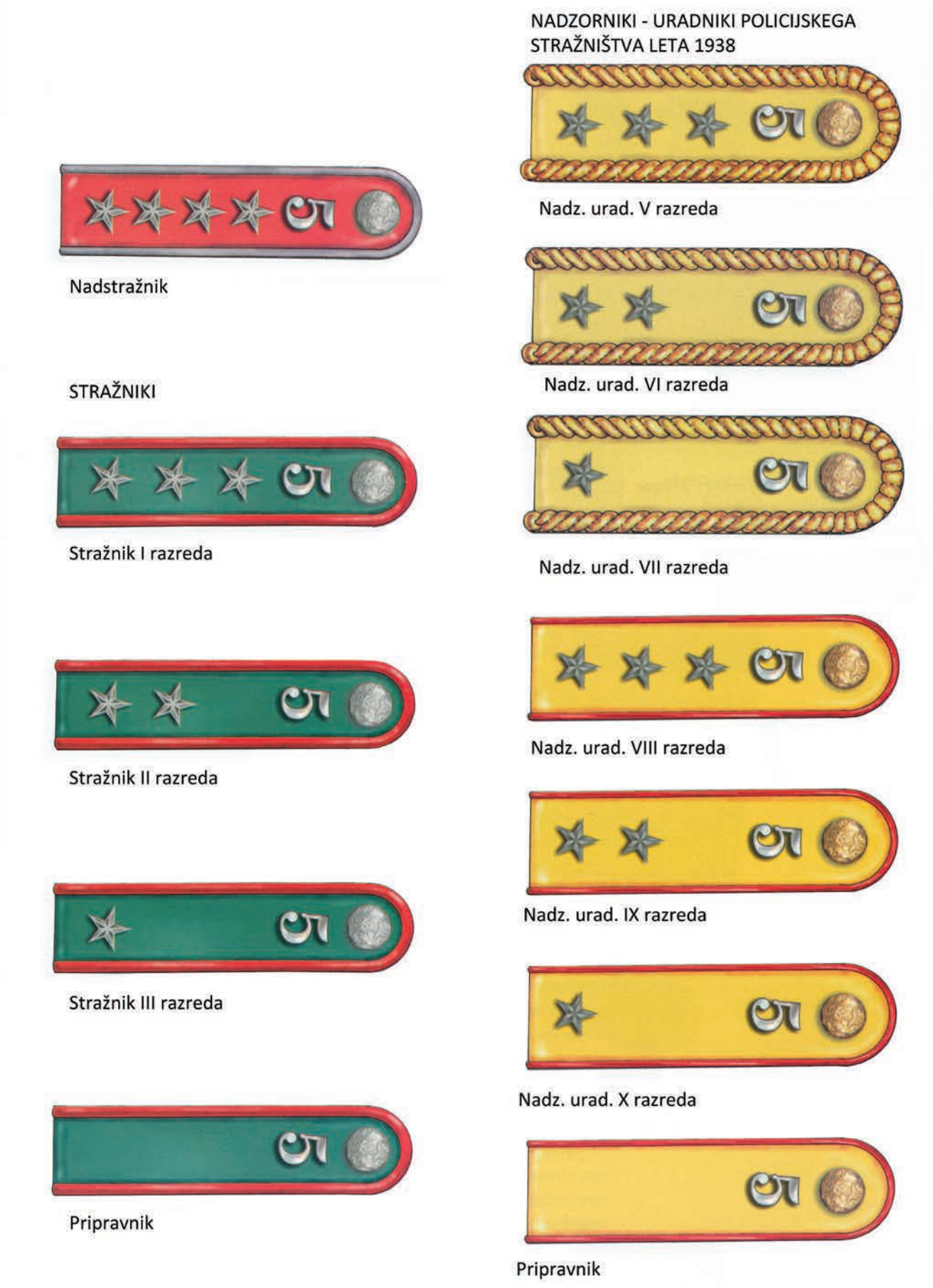
bombe ter druga zaščitna sredstva.

Uniforma uslužbencev notranje uprave na celotnem ozemlju države, je bila predpisana s Pravilnikom o službeni obleki za uradnike resorja ministrstva za notranje zadeve, ki je bil sprejet 14.2.1930. Službeno obleko naj bi dobili vsi okrožni inšpektorji in uradniki I. in II. kategorije MNZ, ki so bili v službi pri srezkem načelstvu in njihovih izpostavah, ter pri državnih mestnih policijskih oblasteh vseh vrst.

Službena obleka se je delila na svečano, vsakodnevno in letno. K obleki je sodila kapa, suknjič (redingot), hlače, telovnik, srajca, kravata, čevlji, bele rokavice in že prej omenjeno bodalo M. 1930. Status uradnikov MNZ je bil označen z naramkami (epoletami) na službenem suknjiču oz. uniformi. [107]

Slika 40. Častniška sablja M.1920 s portepejem. Foto Tomislav Vrečič, Murska Sobota.
- Naročnik in dobavitelj sablje: Simon Klimanek, Ljubljana.
- Proizvajalec: Alcoso, Solingen (Nemčija).
- Uradno ime »Sablja oficirska, za sve rodove i službe sem mornarice«.
Gre za adaptirano častniško verzijo srbske konjeniške sablje M.1895.
V uporabi med letoma 1919 in 1941.
Zasebna zbirka, Murska Sobota 2014.

Slika 42. Naramniki/epolete v policiji l. 1938 (vir: Branko Bogdanović, Dva veka policije u Srbiji, Beograd, 2002).

Slika 43. Policist v službeni obleki l. 1938 (vir: Branko Bogdanović, Dva veka policije u Srbiji, Beograd, 2002).

Slika 45. Znak za službeno kapo (vir: Branko Bogdanović, Dva veka policije u Srbiji, Beograd, 2002).

Slika 44. Bodalo državnih uradnikov M.1930. Foto Tomislav Vrečič, Murska Sobota.
- Naročnik in dobavitelj: Simon Klimanek, Ljubljana.
- Proizvajalec: Alcoso, Solingen (Nemčija).
- Uradno ime: »Policijski nož« ali »mač policijskih činovnika«.
Nosili so ga višji uradniki okrajnih (srezkih) načelstev, njihovih ekspozitur in uradniki policijskih oblasti.
V uporabi 1930–1941.
Zasebna zbirka, Murska Sobota 2014.

PARALELNI VARNOSTNI SISTEM NA HRVAŠKEM 1938–1941

Hrvaška kmečka stranka (Hrvatska seljačka stranka) je že v zač. 30. let 20. st. začela z ustanavljanjem strankarskih, vojaško organiziranih enot.
L. 1932 je bila kot zaščitna enota pri varovanju dr. Vlatka Mačka ustanovljena t. i. Mačkova garda (okrog 50 ljudi). Po tem vzoru so l. 1938, na celotnem ozemlju Hrvaške delovale strankarske obrambne enote Zaščitniki (Zaštitari), ki so imele policijske naloge fizičnega varovanja strankarskih zborovanj, sestankov in strankarskih funkcionarjev. V osnovi so enote Zaščite predstavljale embrion bodoče hrvaške vojske.
Po sporazumu Cvetković-Maček, l. 1939, je bila formacija Zaščite po tihem že legalizirana. Stražarji Zaščite so bili delno oboroženi in uniformirani (rjave uniforme). Uradno so paralelno varnostno službo imenovali Redarstvene pomočne snage.
Ob obisku kneza Pavla Karađorđevića v Zagrebu, januarja 1940, je bilo angažiranih več tisoč ljudi iz

Zaštite, ki so zamenjali regularno službo javnega reda in opravljali naloge mestnih varnostnih organov. Takšna organiziranost javne varnosti na področju Banovine Hrvaške je omogočila Vaški in Mestni straži Zaščite, da 6.4.1941, neprikrito sabotira obrambne vojaške akcije vojske Kraljevine Jugoslavije ter sodeluje z nemško vojsko pri prevzemanju oblasti. Enote Zaščite so, po ustanovitvi NDH, kot hrvaški zaščitni strelci 19.4.1941, vključene v »Hrvatsko domobranstvo«.[108]

POLICIJSKA MOŠTVA V POMURJU

Prve policijske postojanke oz. stražnice nove države so bile v Prekmurju ustanovljene že avgusta, l. 1919. To so bile stražnice v Murski Soboti, Dolnji Lendavi in Beltincih. Pozneje jih ustanovijo še v Sodišincih, Korovcih in Gerlincih. Za predstojnika policijskega oddelka je bil imenovan Vekoslav Keršovan. Ta se je v Murski Soboti nastanil tik po zasedbi Prekmurja s strani vojske SHS. Kasneje je njegovo mesto prevzel Gustav Puš. Major Henrik Sabothy, poveljnik 2. bataljona V. orožniške brigade s sedežem v Mariboru, po opravljenem nadzoru na orožniških postajah 2. voda 6. čete tega bataljona, v svojem poročilu 17.11.1919, omenja tudi redarstvo v Murski Soboti, ki je štelo 24 mož, kar se mu je zdelo preveč. Predlagal je, da bi stražniki od orožnikov prevzeli skrb za spremljanje aretiranih oseb.
Po vzpostavitvi orožniških postaj po celotnem Prekmurju 1919/1920 in umiritvi političnih razmer tudi

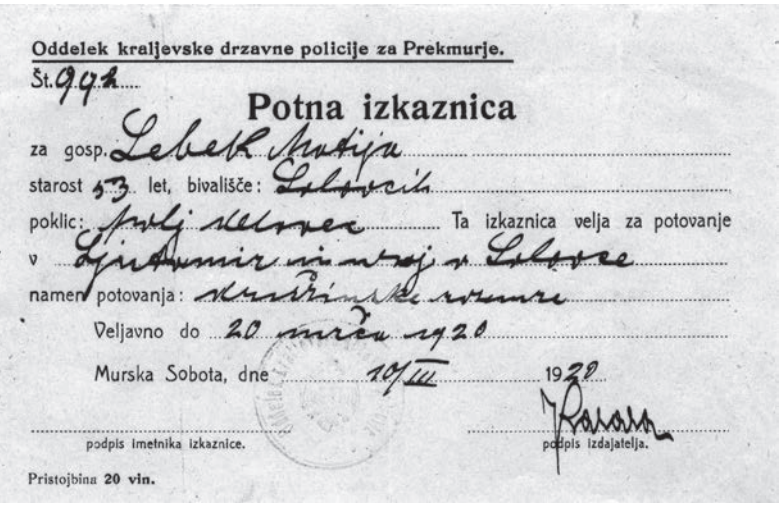

Slika 46. Kratko strelno orožje policije (vir: Branko Bogdanović, Dva veka policije u Srbiji, Beograd, 2002).

oddelki državne policije niso bili več potrebni. V Murski Soboti je bilo l. 1920 16 stražnikov, v Dolnji Lendavi pa 12. Policijski oddelek v Dolnji Lendavi je vodil Dragutin Gril. Poverjeništvo za notranje zadeve v Ljubljani je 30.6.1920 naročilo civilnemu komisarju za Prekmurje, naj razpusti policijski oddelek v Dolnji Lendavi - moštvo so prerazporedili, ostala pa sta dva agenta pri namestniku civilnega komisarja.
Tudi komandir 6. orožniške čete v Murski Soboti, major Jakob Sagadin je 25.5.1920 predlagal civilnemu komisarju v Murski Soboti, da bi v murskosoboškem okraju odpravili varnostno stražo, njihove zadolžitve pa bi prevzeli orožniki. To se je kasneje tudi zgodilo.
V začetku l. 1922, je bilo pri policiji v Sloveniji predvidenih 653 delovnih mest (225 mest za uslužbence in 428 mest za stražnike).
Za Mursko Soboto je bilo predvideno 9 delovnih mest za policijske uslužbence brez stražnikov, za Gornjo Radgono 23 delovnih mest - za 3 policijske uslužbence in 20 stražnikov (v Gornji Radgoni je bila glavna carinarnica). [109]

Slika 48. Fotograf Jerolim Purač iz Murske Sobote. Skupina policistov (Državni policijski izvršni činovnici), okrog l. 1932. Edina znana fotografija pomurskih policistov iz časa pred 2. sv. v. Prvi levo stoji Ludvik Dervarič (1894–1970) iz Murske Sobote. Drugi z leve je policist s službeno kapo in oznako na kapi po predpisu iz l. 1931. Policisti so bili predvidoma del policijske izpostave na glavni carinarnici v Gornji Radgoni. V Prekmurju je bilo pri srezkem načelstvu od l. 1922 nameščeno zgolj policijsko uradništvo.
Fotografijo hrani Darinka Horvat iz Murske Sobote.

Oddelek kraljevske drzavne policije za Prekmurje.
Št. 991

Potna izkaznica

za gosp. Lebek Matija
starost 53 let, bivališče: Šalovci
poklic: posl. uslužbenec Ta izkaznica velja za potovanje
v Ljutomer in nazaj v Šalovce
namen potovanja: službene zadeve
Veljavno do 20 marca 1920
Murska Sobota, dne 10/III 1920

podpis imetnika izkaznice. podpis izdajatelja.

Pristojbina 20 vin.

Slika 47. Potna izkaznica za Matijo Seböka iz Šalovcev na povratni relaciji Šalovci-Ljutomer. Izdal jo je Oddelek kraljeve državne policije iz Murske Sobote.
Hrani avtor besedila.

Slika 49. Oznake na ovratnikih policijskih stražnikov l.1938 (vir: Branko Bogdanović, Dva veka policije u Srbiji, Beograd, 2002).

POLICIJA IN CESTNI PROMET

Po dopolnjenem Zakonu o državnih cestah, sprejetem 5.12.1931, je bilo nadzorovanje javnih cest in prometne varnosti (člen 30) zaupano cestnim nadzornim organom, orožništvu, državnim in občinskim varnostnim stražnikom.
Z Odredbo o zaščiti javnih cest in varnosti prometa iz l. 1933, so bili za nadzor cestnega prometa Ljubljana–Maribor–Celje–Ptuj zadolženi policijski stražniki. *»Na cestnih križiščih z močnim prometom in na drugih za promet nevarnih točkah skrbe za varnost in neovirani razvoj prometa za to posebej odrejeni prometni policijski stražniki.«*
Izpostavili bomo nekaj zanimivejših členov iz Odredbe o zaščiti javnih cest in varnosti prometa na njih (5.12.1931).

Člen 6 ureja hitrost: »Največja brzina potniških avtomobilov na prosti cesti, zunaj naseljenih krajev sme biti, če to dovoljuje stanje cest, 50 km. Skozi naseljene kraje sme biti največja brzina 15 km.«

Člen 15: »Kočijaž ali voznik na motociklu ne sme biti mlajši od 18 let, šofer ali voznik motornih vozil pa ne od 20 let; vdani ne smejo biti pijači in tudi ne smejo biti pijani kadar vozijo …«[110]

Iz navedbe Ministrstva za notranje zadeve o registriranju in označevanju motornih vozil v prometu (12.12.1929):

Člen 8: »Vsako motorno vozilo, ki je v prometu mora imeti dve tablici, na katerih sta zapisana znak in registrska številka tega objekta …«

Registrska tablica je bila izdelana iz trde pločevine, barve so bele gladko emajlirane, znak in številke pa reliefno iztisnjene. Tablica (njen vidni del) je bila dvobarvna. Pri potniških avtomobilih in motornih kolesih je bila (vertikalno) prva tretjina tablice svetlomodre barve, drugi dve tretjini pa bele barve. Reliefno odtisnjen znak je bil v rdeči barvi, registrska številka pa v črni barvi. Da bi lahko razlikovali med posameznimi banovinami, so bili za posamezna področja odrejeni različni znaki. Za področje Dravske banovine je bila odrejena številka 2.
Iz »Naredbe bana Dravske banovine o zaščiti javnih cest in varnosti prometa na njih za Dravsko banovino - čl. 40 je določal izgled registrskih tablic tudi za kolesa:

»Bicikli morajo imeti ovalno kovinsko tablico z registrsko številko, znakom banovine in upravnega področja spredaj na okviru za balanco, in sicer tako, da so številke in znaki vidni z obeh strani. Osnovna barva bodi bela, registrska številka črna in 3 cm visoka, znak banovine nad registrsko številko, pod njo pa znak upravnega področja, oba manjše oblike in rdeča … «

Vsakemu upravnemu okolišu so dodelili potrebno vrsto registrskih številk (fijakerski vozovi in kolesa). Znak za upravni okoliš Murska Sobota je bil 22, za Ljutomer 17. [111]

REGISTRIRANA MOTORNA VOZILA V SREZU MURSKA SOBOTA 1931, 1939, 1941

V arhivu srezkega načelstva Murska Sobota, ki ga hrani Pokrajinska in študijska knjižnica v Murski Soboti, je ohranjeno nekaj dokumentov (registri, seznami, popisi ipd) o potniškem in tovornem prometu v pokrajini. Tako imamo za l. 1931 podatke o vseh registriranih motornih vozilih in njihovih lastnikih na področju (sreza) Murska Sobota. Tega leta je bilo registriranih 26 potniških avtomobilov (od teh 15 »avtotaksijev«), 17 tovornih vozil (štiri je registriral tovarnar Josip Benko) in 52 motornih koles.[112]
Pri popisu registracij tovornih vozil za l. 1932, (popisano jih je bilo 19) imamo poleg osnovnih podatkov omenjeno tudi težo in znamko vozila. Med njimi najdeno znamke: Opel, Fiat, Ford, Daümler, Mathis, Lavrin-Klement, Wanderer in Perl. [113]
Za l. 1941, izvemo o številu motornih vozil naslednje: registrirano je bilo 55 potniških avtomobilov, 20 tovornih vozil in 64 motornih koles (motociklinov), kar je bistveno manj kot l. 1939 (registriranih 82 motornih koles).[114]
Za l. 1939, imamo v registracijskem formularju poleg ostalih podatkov navedeno tudi znamko motornega kolesa. Naštel bom vse navedene znamke: Viktorija, FN, Cündapp, Ardie, AJS., Puch, Moto Becane, Indian Prince, Excelisior, Arier, BMW, Maico, Triumph, BSA, Moto Sacke, Presto, DKW, ILL0, TWN, NSU. Poleg naštetih pa najdeno še štiri motorna kolesa znamke Harley Davidson. Eden od Harley-jev, 470 kg s prikolico, reg. tablica 2-2881, je bil v lasti orožniške čete v Murski Soboti.[115]

FINANČNA KONTROLA

Finančna kontrola je bila med letoma 1919 in 1941, oborožena finančna straža oz. finančna policija Kraljevine SHS in Kraljevine Jugoslavije. Pogovorno so ljudje za pripadnike moštva uporabljali izraz financarji, glede na barvo uniforme iz l. 1924, tudi zelenci. V Prekmurju so jim rekli financarge.

ZGODOVINSKO IZHODIŠČE

Tako bivša Avstro-Ogrska kot Kraljevina Srbija sta poznali ustanovo finančne straže. Ta se je v kratkem času izoblikovala tudi v novi državi - Kraljevini SHS. V Sloveniji so že l. 1918/1919, nekdanje finančne straže vključili finančnemu okrajnemu ravnateljstvu v Mariboru oz. Ljubljani in Kranju. Večina nemških financerjev je tedaj izgubila službo. Na Kranjskem je bila finančna straža organizirana že l. 1869.
Prestolonaslednik Aleksander Karađorđević je 1.1.1921, izdal uredbo, ki je omogočila ustanovitev finančne kontrole, ki se je oblikovala iz vrst srbsko-črnogorskih trošarinskih kontrolorjev, trošarinskih stražarjev, monopolnih nadzornikov ter iz oddelkov financarske službe nekdanje Avstro-Ogrske. Za novonastalo službo je bilo predvideno, da bi se umaknila iz meje v notranjost (pobiranje monopolnih dajatev, trošarin in taks), varovanje carinske meje pa bi naj prešlo na obmejno četo (l. 1920). Ker oblasti niso bile uspešne pri rekrutaciji financarjev v obmejne čete, so l. 1922 finančni kontroli ponovno vrnili pristojnosti pri nadzoru meje. Na morju in rekah je delovala pomorska oz. rečna finančna kontrola. Po l. 1936 je v Dravski banovini delovala cestna finančna kontrola, ki je pri svojem delu uporabljala tudi avtomobile. Po okupaciji Jugoslavije l. 1941, je finančna kontrola na mejnih prehodih razorožena in brez nekdanjih oznak, sodelovala z okupatorjevo upravo.[116]

NALOGE FINANČNE KONTROLE

Poleg nalog povezanih z zagotavljanjem državnih prihodkov (od t. i. posrednih dajatev trošarin do predmetov državnega monopola):

- pomaga carinikom pri carinskih postopkih in nadzoru na mejah,
- odkriva in preprečuje tihotapstvo s področja monopola, trošarin in taks (v notranjosti),
- preprečuje vstop in izstop osebam brez dokumentov,
- opravlja poizvedbe in
- pomaga pri vzdrževanju javne varnosti.

V praksi je finančna kontrola nadzirala prodajo tobaka, vžigalic, soli in sladkorja ter pobirala trošarino za vino in žganje. Kontrolirali so prodajo alkoholnih pijač pri gostilničarjih in izdajali spremnice za prevoz teh pijač. Kotle za žganjekuho pri kmetih, je finančna kontrola po žganjekuhi zapečatila in jo pred žganjekuho spet odpečatila. Obenem so kontrolirali tudi prodajo vstopnic za kino in druge predstave, za tombole, srečelove in veselice.

V določenih primerih so imeli pooblastila za uporabo orožja. V skladu s predpisi so izvajali tudi aretacije. V stanovskem glasilu Financijska kontrola (izhajal 1919–1941) se je moštvo finančne kontrole med drugim seznanjalo tudi z novimi zakoni in kadrovskimi spremembami.

ORGANIZACIJA ZNOTRAJ SLUŽBE

Finančna kontrola je spadala v pristojnosti finančnega ministrstva v Beogradu ter njemu podrejene finančne direkcije v Ljubljani. Po oblasteh so bili razporejeni oblastni inšpektorati finančne kontrole, v okrajih pa okrajne uprave finančne kontrole.
V Sloveniji so bila l. 1919 vodstva preglednih okrajev v 15 krajih (tudi v Gornji Radgoni). Običajnih oddelkov finančnih kontrol je bilo tedaj okrog 65. L. 1924 jih je pod ljubljanski oblastni inšpektorat spadalo 158. L. 1929 dotedanje okrajne Uprave finančne kontrole preimenujejo v glavne oddelke. Na slovenskem jih je bilo 21 (v Pomurju dva oddelka - Gornja Radgona in Murska Sobota). L. 1937 je bilo na področju Dravske banovine 20 glavnih oddelkov (v Pomurju poleg Gornje Radgone in Murske Sobote še Hodoš.)

KADROVANJE

Moštvo finančne kontrole se je delilo na uradnike in poduradnike. Nazivi od najnižjega do najvišjega pri uradnikih:

- komisar II. razreda,
- komisar I. razreda,
- podinšpektor,
- inšpektor II. razreda,
- inšpektor I. razreda.

Pri poduradnikih:

- pripravnik,
- pripravnik z izpitom za poduradnika,
- podpreglednik,
- preglednik II. razreda,
- preglednik I. razreda.[117]

Med seboj so se vikali, pozdravljali pa so se po vojaško z desno roko dvignjeno ob rop kape. V splošnem so bile gmotne razmere nižje rangiranih pripadnikov finančne kontrole slabe. Zakon o organizaciji finančne kontrole iz l. 1922 je določal, da mora biti kandidat dobrega zdravja, telesno sposoben, dobrega vedenja, z vsaj osnovnošolsko izobrazbo. Kandidat je moral biti samski oz. vdovec brez otrok. Program izobraževanja je vključeval šolanje splošnega tečaja in tečaje za starešine. [118]
Eno od izobraževalnih središč v Sloveniji je bil Rakek. Število finančnih kontrolorjev v Sloveniji se je skozi leta spreminjalo.
Spomladi l. 1919 je bilo v Sloveniji 424 pripadnikov finančne kontrole. L. 1920 jih je bilo 794, l. 1926 že 1.776, l. 1935 pa je število finančnikov padlo na 529. Poleg 120 carinikov l. 1937 (tega leta je bilo v Dravski banovini 35 carinskih oddelkov) je pri carinskem nadzoru na slovenskem področju pomagalo do 600 financarjev.[119]

UNIFORMA

Vsi uradniki in poduradniki finančne kontrole so morali nositi uniformo, ko so opravljali službo, ob službenih postopkih pri oblasteh ter ob uradnih javnih slovesnostih. Ko niso bili v službi, so lahko nosili civilno obleko.
1921–1924 sta bili v uporabi bela letna uniforma in sivo olivna zimska uniforma. L. 1924 je bila najprej uvedena uniforma v bledo zeleni barvi, ki se ni obnesla, zamenja jo olivna oz. temno zelena barva. Od l. 1936 je bil v veljavi nov kroj uniforme, v temno zeleni barvi. Čini pripadnikov finančne kontrole so bili prišiti (širši in ožji trakovi zlate ali srebrne barve) na rokav uniforme.
Pomorska oz. rečna finančna straža je nosila uniforme temno modre barve.
Sama uniforma je bila po obliki (kroju) podobna uniformi orožništva. [120]

OBOROŽITEV IN OPREMA

Po uredbi iz l. 1922, je bilo predvideno, da so uradniki oboroženi z revolverjem, poduradniki pa s puško (repetirko) in bajonetom oz. revolverjem. Po dopolnitvah zakona je bilo l. 1923 predvideno, da dobi uradnik finančne kontrole jugoslovansko (Kraljevine SHS) sabljo M. 1920. Orožje in oprema (opasač, prekoramnik, torbica za naboje itd.) so bili enaki kot v vojski. Finančno ministrstvo jih je brezplačno dobivalo iz vojaških skladišč, v katerih je bilo še mnogo avstro-ogrskega vojaškega materiala. Posledično je prihajalo do zmešnjav pri pripravi in prepoznavi moštva.
Pomembne spremembe glede protokolarnega (hladnega) orožja je prinesla uredba iz l. 1936. Uradniki finančne kontrole so namesto sablje M. 1920 dobili pozlačen bodež (podoben policijskemu M. 1930), poduradniki (v rangu preglednikov) pa posrebren oz. ponikljan bodež. Ostali poduradniki (pripravniki) so zadržali svoje bajonete glede na sistem in model puške, ki so jo imeli.[121]

Slika 50. Bodalo uradnikov in preglednikov finančne kontrole M.1936.
Foto Tomislav Vrečič, Murska Sobota.
Naročnik in dobavitelj: »Oficirska zadruga«.
Proizvajalec: Industrijska kovnica F. Sorlini, Varaždin.
Uradno ime: »Bodež finansijskih činovnika i preglednika«.
Nosili so ga nižji uradniki in pregledniki finančne kontrole. Višji uradniki so dobili pozlačeno bodalo (podobno je bilo policijskemu M.1930).
V uporabi med 1937–1941.
Zasebna zbirka, Murska Sobota 2014.

PROBLEMI Z OROŽJEM FINANČNE STRAŽE NA CANKOVI

Iz poročila srezkega načelstva v Murski Soboti, Kraljevi banski upravi Dravske banovine v Ljubljani 1.2.1930:

» … Tihotapstvo se vrši še vedno, toda ne v vznemirljivem obsegu. Finančna straža je v bližini Cankove v minulem tednu naletela ponoči na skupino 12 ali 13 tihotapcev. Poslužila se je strelnega orožja, ki je pa deloma odpovedalo, kar je imelo menda za posledico, da so tihotapci odmetavši tihotapsko robo, pobegnili. Neobhodno potrebno je, da razpolaga obmejna kontrola z brezhibno municijo. To se mora zahtevati tako v interesu rednega vršenja službe, kakor tudi v interesu očuvanja življenja stražnikov. Če se kontrolni organi, ki imajo opravka z najbolj predrznimi elementi ne morejo zanesti na svoje orožje, se ne bodo upali nastopiti proti tihotapcem z ono srčnostjo in sigurnostjo, ki se jo mora na takem položaju zahtevati ...« [122]

RAZMESTITEV V POMURJU

V Pomurju so bili oddelki finančne kontrole nameščeni v naslednjih krajih:

- Srez Murska Sobota

V Murski Soboti je bil nameščen glavni urad finančne kontrole z oddelki v Gederovcih, Cankovi, Gerlincih in Rogašovcih. Uprava finančne kontrole v Gornjih Petrovcih je bila pristojna za oddelke v Kuzmi, Martinju, Budincih, na Hodošu, v Domanjševcih, Prosenjakovcih in Gornji Lendavi.

- Srez Dolnja Lendava

Oddelki finančne kontrole so bili v Dobrovniku, Kobilju, Dolnji Lendavi, Pincah in Beltincih.
V Dolnji Lendavi je finančna služba (Penzügyörseg) začela delovati že l. 1852. Konec 19. st. je nadzirala 512 žganjarn, 184 mer za pijače, 148 majhnih prodajaln tobaka, 2 prodajalni smodnika, 15 prodajaln znamk itd.

- Srez Ljutomer:

Oddelki finančne kontrole so bili v Apačih, Gornji Radgoni, Radencih, Svetem Juriju ob Ščavnici (Videm) in Ljutomeru. [123]

Moštva finančne kontrole so bila narodnostno raznolika, vendar so v primerjavi s carinskimi uradniki prevladovali Slovenci. Že od vsega začetka je bilo med finančniki tudi nekaj Rusov - bivši vojaki in oficirji Vranglove armade, ki se je umaknila iz Rusije l. 1920 po vzpostavitvi boljševističnega režima. V kraljevino SHS so migrirali l. 1921 iz Turčije. Največ ruskih častnikov in vojakov je bilo v sestavi obmejnih čet. Na slovensko mejo z Avstrijo in Madžarsko je bilo poleg navadnih vojakov nameščenih tudi 15 polkovnikov, 7 kapetanov in 5 poročnikov ruske vojske v izgnanstvu.[124]
Nekdanji častnik ruske carske vojske Nikolaj Kozlov je kot bivši financar (poročen z domačinko) vse do svoje smrti v 60. letih 20. st. živel skupaj z ženo v kraju Budinci na Goričkem.
Ruski vojaki so bili kot pripadniki finančne kontrole ali graničarskih enot vpleteni v nekaj obmejnih incidentov.
Tajnik gasilskega društva Šalovci, Viljem Županek je v kroniki gasilskega društva takole zapisal:

»6.1.1925, popoldan, ob 2. uri, pogreb pri pokojnem Abrahami Istvani, katerega je finančna patrola (en rus) postrelal 4.1., ob 6. uri na granici med Krplivnikom in Somorovci, ko je šel iz Madžarskega domov v Šalovce ... « [125]

Županek opisuje incident ob obmejnem kamnu št. 258 nad vasjo Krplivnik pri Hodošu, v katerega sta bila vpletena dva ruska pripadnika finančne kontrole, ob predpisani službi varovanja državne meje 4.1.1925 med 16. in 23. uro.
V patrulji sta bila Andrej Adamov in Simon Tokarev. Ob mejnem kamnu št. 258, sta pripravila zasedo, na katero sta ob vračanju iz madžarske strani naletela dva vaščana iz vasi Šalovci. Adamov je s službeno puško po trikratnem opozorilu streljal in z enim strelom ubil omenjenega domačina, medtem ko je drugi, Štefan Šaruga, nepoškodovan pobegnil nazaj na Madžarsko.
Zapisnik o incidentu[126] je bil sestavljen pri oddelku finančne kontrole na Hodošu naslednji dan, 5.1.1925. Kot priča se pojavlja še en Rus (Aleksander Černak), kot pripadnik finančne patrulje iz Domanjševcev, ki je prihajala nasproti (ob kamnu št. 258 je bilo dogovorjeno srečanje patrulj). Izjavil je, da je zaslišal trikratni klic »V imenu zakona, stoj!« in za tistim strel. Kako se je končala preiskava za vse vpletene, iz dokumentov, ki so mi bili dani na razpolago v arhivu srezkega načelstva Murska Sobota, v PIŠK Murska Sobota, ni razvidno.

Slika 51. Fotograf Alojz Sbüll iz Sotine (1899–1995).Poroka uradnika - podinšpektorja finančne kontrole nekje na severozahodu Goričkega (domnevno Rogašovci) okrog l. 1930. Neznani uradnik v činu podinšpektorja finančne kontrole z netipično konjeniško sabljo (adaptirani model avstro-ogrske konjeniške oficirske sablje M-1861).
Sliko hrani avtor besedila.

OBMEJNA ČETA (GRANIČARJI)

Obmejna četa je slovenski prevod srbskega izraza »granična trupa«. Šlo je za posebno zvrst vojske, ki bi ustrezala pojmu obmejne vojaške enote (graničarji). Bila je v divizijskem rangu. Glavna določila v zvezi z obmejno vojsko so bila zajeta v uredbi (51 členov), ki je bila, za področje Slovenije, objavljena v Ljubljanskem uradnem listu 6.12.1920.
Obmejna četa je bila določena kot sestavni del vojske stalnega kadra. Službeno je bila podrejena ministrstvu za vojsko in mornarico ter ministrstvu za finance.
Z uredbo je bila državna meja razdeljena na odseke z pododseki in okoliši, ki so jih nadzorovali vojaki obmejnih čet. Ti so bili nastanjeni v mejnih stražarnicah, ki so jim rekli karavle ali kasarne.
Glavne naloge obmejne vojske so bile: vojaško varovanje meje, naloga zaščite finančnih interesov države (ob mejnih prehodih so bile carinarnice, kjer so carinski uradniki obračunavali pristojbine pri izvozu in uvozu blaga; praviloma je bilo varovanje carinarnic in njihovih skladišč zaupano pripadnikom obmejnih čet) in politično varovanje mejne črte, kar je pomenilo tudi obveščevalno dejavnost oz. odkrivanje nevarnosti od zunaj. Če so bili pripadniki obmejnih enot na straži, v zasedi ali v poizvedovanju (patrulji), so delovali kot vojaške osebe na prednji straži. To je pomenilo posebno olajšalno in upravičeno okoliščino pri eventualni uporabi orožja. Na prekmurskem delu meje proti Avstriji in Madžarski je bilo v času kraljevine ustreljenih več kot deset tihotapcev, političnih in ostalih kršiteljev ilegalnega prehoda naše meje.
Če obmejna četa ne bi bila zadosti močna, da bi se uprla morebitnemu oboroženemu napadu na mejo, so bila za nalogo obrambe po potrebi vpoklicana tudi moštva orožništva, policije, vojske ali občinskih straž, vkolikor je to zahteval starešina obmejne čete.

Slika 52. Emajliran znak za kapo podčastnikov in vojakov obmejnih enot Kraljevine Jugoslavije (1940–1941).
Foto Tomislav Vrečič, M. Sobota 2014.
Zasebna zbirka, M. Sobota.

MEJA Z AVSTRIJO IN MADŽARSKO

Vso mejno črto z Madžarsko v Sloveniji, ter del slovenske meje proti Avstriji do Gornje Radgone je pokrival drugi pododsek mejnega odseka številka IV, ki je pripadal državnemu divizijskemu območju 4. armade, s sedežem v Zagrebu. Sedež štaba 2. pododseka je bil v Varaždinu. Temu so pripadale štiri čete, ki so pokrivale prostor ob meji s Prekmurjem. To so bile: četa št. 6 v Kotoribi, št. 7 v Dolnji Lendavi ter četi št. 8 in št. 9 v Murski Soboti. [126]
Jeseni, l. 1922, so se obmejne čete (potrditev trianonske meje na veleposlaniški konferenci v Parizu, 10.11.1922) umaknile z madžarske meje. Njihovo vlogo so v prehodnem obdobju opravljali orožniki, kasneje oddelki finančne kontrole. Svoje naloge prevzamejo obmejne čete znova l. 1931.
V budinsko karavlo je vod 20-ih vojakov obmejne čete prišel januarja l. 1931. V Novinah so zapisali:

»Opozorilo. Graničari so prišli. Državno mejo bodo od zdaj naprej stražili tudi graničari. Vse prebivalstvo v obmejnih vesnicaj opominamo, da ostane čisto mirno. Prihod vojakov nema drügoga namena kak čuvanje meje.«[127]

V Murski Soboti je bil sedež 64. pogranične čete z izpostavami po obmejnih vaseh. 1919–1922 so bile posadke maloobmejnih enot v glavnem nastanjene po ljudskih šolah (Trdkova, Budinci, Motvarjevci), kasneje (po l. 1931) je bilo zgrajeno manjše število obmejnih vojaških objektov - karavl (npr. karavla v Serdici).
Ministrstvi za notranje zadeve in finance sta 1.6.1930, izdali Uredbo o ureditvi obmejnega prometa z Madžarsko. Druga priloga te odredbe omenja seznam krajev v obmejnem pasu. V okraju Murska Sobota jih je bilo naštetih 94, v okraju Lendava pa 36.
Tretja priloga je določala prehodna mesta med državama. Teh je bilo 17 (15 cestnih in 2 železniška). Od SZ proti JV so si mejni prehodi sledili: Otovci, Čepinci, Markovci, Budinci, V. Dolenci, Hodoš (cestni in železniški), Krplivnik, Domanjševci, Kobilje, Dobrovnik, Žitkovci, Genterovci, Dolnja Lendava (cestni in železniški) in Pince.
Da so imeli prebivalci obmejnih vasi ob nastanku nove države nemalo težav z graničarji, izvemo iz izčrpnega poročila civilnega komisarja Gašperja Lipovška, poslanega Predsedstvu deželne vlade za Slovenijo, v Ljubljani in Predsedstvu poveljstva za notranje zadeve, 18.5.1921. [128]

Situacijsko poročilo

Pogranične čete, ki so razstavljene na prekmurski demarkacijski črti od najjužnejše točke do Velkih Dolenc, pomenijo za ondotno obmejno prebivalstvo strašno nadlogo. Dnevno mi prihaja po več pritožb, kakšne samopašnosti si ti ljudje dovoljujejo. Obrnil sem se že v več slučajih do komande IV. granične trupe v Zagrebu, ali dvomljivo je s kakšnim uspehom.

Najtežje zadene obmejno prebivalstvo prepoved, da v pasu 500 korakov tostran demarkacijske črte ne smejo živine pasti. Ta prepoved je popolnoma nepotrebna. Že zdavno je bilo v interesu pobijanja tihotapstva odrejeno, da morajo imeti vsa obmejna županstva vso živino natančno popisano. Da je iztihotapljanje živine tem bolj izključeno, je vzela tudi finančna straža vso živino v strogo evidenco. Bojazen graničarjev, da bi utegnili obmejni posestniki svojo živino iztihotapljati na Madžarsko, je tem manj upravičena, ker je živina pri današnjem stanju madžarske krone onstran demarkacijske črte cenejša ko pri nas. Cele deputacije prihajajo v urad s prošnjo za odpomoč in sicer: mnogo živinskih posestnikov sploh nima druge paše ko v dotičnem obmejnem pasu. Kaj naj napravijo? Ali naj živino prodajo? Od kod bodo potem jemali vprego, od kod gnoj za svoja zemljišča?

Od obmejnih županstev zahtevajo graničarji najrazličnejše dajatve, osobito stavbni les za zgradbo stražnih hišic in priprego. Vse obmejne občine so male in ubožne ter nikakor ne morejo privzeti takih bremen.

Po nekaterih krajih prirejajo graničarji sedaj v prepovedanem lovskem času redne love. Z vojaškimi puškami streljajo celo po zajcih. Na veleposestvu vojvode Esterhazyja so po dosedanjih ugotovitvah ustrelili 14 srn. V posebno varovanem revirju je imelo imenovano veleposestvo 6 jelenov. Graničarji so v zadnjih dneh dva ubili.

Ne glede na to, da povzročajo pod državnim sekvestrom se nahajajočemu veleposestvu graničarji s tako lovsko tatvino veliko škodo, ogrožajo z ostrim streljanjem iz vojaških pušk vso bližnjo in dalnjo okolico. Da je učinek strela tem jačji, narežejo projektile.

Če se razmere v prograničnі četi v najkrajšem času ne izpremenijo, bo našel na-pomenjeni nedostatek v srcih obmejnega prebivalstva globok odmev. Mesto da bi vsi obmejni organi s tamošnjim prebivalstvom živeli v najboljših stikih, bo tako počenjanje rodilo le srd in sovraštvo do naše uprave. Madžarska agitacija bo dobila ugodno polje za svojo setev. Znano mi je, da imajo ob meji madžarski orožniki od svojih višjih oblastev najstrožje navodilo, da morajo z obmejnim ljudstvom ob vsaki priliki kar najvljudneje postopati. Prepričan sem, da bodo naši nasprotniki skušali razmejitveni komisiji naštevati vse hibe in napake da se bodo prizadevali pridobiti naše obmejno prebivalstvo na svojo stran, da bodo stremeli za tem, da dobijo od naših mejašev gotove resolucije in spomenice.

Izgovor, da so graničarji po večinoma nekultivirani in se tukajšnjimi prilikami nepoznani elementi, ne more držati, ker je pri vojaški disciplini pograničnih čet z dobro voljo mogoče vse doseči.

Dne 7. majnika ponoči so skušali do sedaj še neznani tolovaji s silo vlomiti v trgovino žida Kalmana Preisa v Gor. Petrovci. Oddali so v kuhinjo tri strele ter razbili okno, ko so videli, da ne morejo zlomiti vrat. Kake ¾ ure kasneje, to je dne 8.5. 1921 ob 1. uri ponoči so se najbrž isti roparji pojavili v bližnjih Peskovcih pri hiši Matije Benčiča. Vdrla sta v hišo dva moža oblečena v nekakšne ozke vojaške bluze, ranila z bajonetom imenovanega posestnika, ustrelila ga v trebuh in pobegnila. Umor je zelo zagoneten, ker ne ve žena ničesar konkretnega ali za preiskavo bistvenega izpovedat. Sumi se, da gre za od žene naročen umor. Umorjeni je bil namreč na glasu kot velik izzivač, pretepač, tihotapec in pijanec, žena njegova je pa znana kot lahkoživka. Žena ter tri drugi težko osumljeni so aretirani.

Za storilci so bile uvedene takoj najširše poizvedbe, ki so pa dosedaj ostale brez vsakega uspeha. Ker se je pojavila v tamošnjem delu gornjega Prekmurja v zadnjem času neka tatinska družba, sem dogovorno s poveljstvom tukajšnje orožniške čete odredil tedensko po eden nočni pogon.

Slika 53. Fotograf Alojz Sbűll iz Sotine (1899–1995), ročno kolorirana fotografija.
Pred »karavlo« v Sotini, okrog l. 1935.
Pripadnik maloobmejnih enot – graničar na straži pred mejno stražarnico v službeni uniformi s pripadajočo opremo.
Hrani avtor besedila.

Na lastne oči sem videl v mestu Dolnja Lendava razgrajati in razsajati 4 pijane graničarje. Puško z nasajenim bajonetom v roki so dotičniki na škandalozen način nadlegovali pasante. Odredil sem, da jih je vojaška patrulja aretirala. Če si graničarji upajo celo v mestu dovoliti take norosti, si lahko mislimo, kaj počenjajo na meji, kjer se jih ljudstvo boji naznanit.

REGULARNA VOJSKA KOT DEL VARNOSTNEGA SISTEMA V PREKMURJU

V določenih primerih (hujši izgredi ali elementarne nesreče) so že omenjenim varnostim organom po potrebi pomagale enote regularne vojske takratne države. Prekmurje je do sredine maja l. 1921 spadalo pod dravsko divizijsko oblast s sedežem v Ljubljani. Poveljnik IV. armadne oblasti (Zagreb) pa je odločil, da bo za del Prekmurja pristojna savska divizijska oblast s sedežem v Zagrebu. O tej odločitvi je v začetku maja obvestil poveljnika dravske divizijske oblasti in deželno vlado za Slovenijo. Praktično je bilo Prekmurje po vojaški organiziranosti razdeljeno med mariborsko vojaško okrožje (to je obsegalo vse območje ki meji na Avstrijo, 63 občin) in varaždinsko vojaško okrožje (obsegalo je območja ob meji z Madžarsko, 59 občin). Razdelitev Prekmurja med 2 vojaški okrožji je veljala še dolga leta.
L. 1923 je izšel Zakon o ureditvi vojske Kraljevine SHS. Na ozemlju Slovenije (z izjemo dela Prekmurja) je bilo poveljstvo Dravskega divizijskega območja, ki je imelo sedež v Ljubljani. Delilo se je na vojaška okrožja: Celje, Ljubljana in Maribor z vojaškimi okraji. V Murski Soboti je bila vse do nemške okupacije 6.4.1941 stacionirana 5. četa 2. bataljona 36. pehotnega polka Ban Jelačić. V četi je bilo do 100 vojakov.

OBČINSKA STRAŽA IN OSTALE OBLIKE VAROVANJA

Na lokalni ravni so nekatere obmejne občine organizirale občinsko stražo, ki bi naj skrbela za splošno in požarno varnost po teh vaseh. Vse do l. 1922 so Prekmurje ogrožale razne vstajne čete, ki so se pojavljale na Madžarskem. Po ostalih delih Slovenije so občinski stražniki opravljali službo po starem (avstrijskem) izročilu, ki je bilo odvisno zlasti od značaja in pomembnosti občine. Njihova strokovna plat je bila skromna. Na področju Kraljevine SHS je bila občinska straža regulirana šele 18.2.1928, s Pravili za občinske stražarje, vendar dejanskega učinka glede organiziranosti, nošenja uniforme in orožja, v naših krajih ni bilo. Po maloštevilnih arhivskih virih glede oboroženih straž je bila situacija z občinskimi (vaškimi) stražarji iz kraja v kraj različna.
Poleg državnih, mestnih in občinskih stražnikov so v Sloveniji na varnostnem področju poznali še druge oblike organiziranosti. To niso bili pravi stražniki, so pa opravljali posebne varnostne naloge in so bili vpeti v varnostni sistem tedanje Kraljevine SHS oz. Jugoslavije. Lov in ribolov so kontrolirali lovski in ribiški čuvaji (Ribiški zakon za deželo Kranjsko iz l. 1888 je veljal ves čas). Avstrijsko pravno izročilo je veljalo tudi za gozdarske čuvaje. Varovanje kmetijskih kultur je bilo zaupano poljskim čuvajem.
Vsi našteti organi so kršitelje v glavnem prijavljali oblastem. Plačani so bili od lokalnih skupnosti ali od lastnika (premožni veleposestniki so imeli svoje čuvaje). Večje pristojnosti so imeli železniški stražniki. Poverjeništvo za notranje zadeve je v zvezi varovanja lastnine železnice, za l. 1919, določila pooblastila varnostnim čuvajem, ki so jim praviloma rekli železniški stražniki. Bili so oboroženi in imeli so posebno izkaznico s katero so se legitimirali. V določenih primerih so smeli koga prijeti in ga takoj izročiti pristojnim oblastem. L. 1938 je izšla Uredba o ustanovitvi železniške straže. Poleg stražnikov so uvedli še preiskovalno osebje. Za konec omenimo še pravosodno stražo oziroma paznike, ki so čuvali kaznjence. Pri nas sta bili najbolj znani jetnišnici v Mariboru (za moške) in v Begunjah na Gorenjskem (za ženske).
Določen del varnostnih nalog je na podeželju opravljala nočna ali vaška straža. Določila o ustanovitvi vaške straže so bila predpisana z že omenjenim Zakonom o notranji upravi, iz l. 1929.[129]
Občina Šalovci je 26.5.1929 poslala okrajnemu načelniku v Murski Soboti naslednji dopis, pod oznako »Nujno«:

»Poročam, da dne 26.5. t. l. ob polnoči, kadar se je zamenjala nočna straža, je ni hotel sprejeti stražarski bat (improvizirana kmečka helebarda, avtor je videl takšno v Križevcih na Goričkem) B. Janez posestnik iz tukajšnje občine hiš. št. 117, ki bi bil na vrsti, da bi vršil nočno stražo po polnoči. Pred polnočjo sta bila nočna čuvaja posestnika B. Mihail hiš. št. 118 in L. Janez hiš. št. 119. Po polnoči bi prišel na vrsto B. Janez in L. Janez. Ko sta po polnoči prviva stražarja zbudila B. Janeza hiš. št. 117, da mu izročita stražarski bat, je imenovani stražarski bat prevzel in ga vrgel na dvorišče ter izjavil, da ne bo šel po straži. Na to sta prejšnja bat ponovno pobrala in stražila do zjutraj do 4 ure in potem prinesla stražarski bat na občinski urad ter ga meni izročila z zgoraj navedenim sporočilom. Ker to ni drugo kot hujšanje prebivalstva in koncem – koncev ne bo nobenega nočnega čuvaja v občini, kjer se skoraj dnevno pojavijo tatvine in požari, se prosi naslov, da tam uradno ukrene vse potrebno v zadevi nočne straže, ker je meni vsako delo onemogočeno.« [130]

Opombe:

1. Dušan Nećak in Božo Repe, Prelom: 1914-1918. Svet in Slovenci v I. sv.voj. Založba Sophia, 2005 Ljubljana)
2. Raziskave v okviru 100 let od začetka 1. sv. voj. Pomurski muzej, Murska Sobota Gordana Šövegeš-Lipovšek, Atila Kovač, Franc Kuzmič, Mark Krenn, Metka Fujs)
3. Bruno Hartman, Rudolf Maister, Partizanska knjiga, Ljubljana 1989).
4. Ivan Jerič, Moji spomini, Zavod Sv. Miklavža v M. Soboti, 2000; uredil Alojz Benkovič.
5. Dušan Nećak in Božo Repe, Prelom: 1914-1918. Svet in Slovenci v I. sv.voj.. Založba Sophia, 2005 Ljubljana)
6. Dušan Nećak in Božo Repe, Prelom: 1914-1918. Svet in Slovenci v I. sv.voj.. Založba Sophia, 2005 Ljubljana)
7. Miroslav Kokolj, Prekmurski Slovenci, Pomurska založba M. Sobota, Ljubljana 1984
8. Generali i admirali kraljevine Jugoslavije 1918-1941, Mile S. Bjelajac, Dobra, Beograd 2004
9. Vlatko Uzorinac, Operacije naših dobrovoljačkih odreda v Međimurju, Koroškoj in Štajerskoj g. 1918-1919, štev. 123-130, Hrvat u borbama za oslobođenje sjevernih krajeva Jugoslavnije: Međimurja, Prekomurja, Koroške in Štajerske, Zagreb 1940.
10. Vlatko Uzorinac, Operacije naših dobrovoljačkih odreda v Međimurju, Koroškoj in Štajerskoj g. 1918-1919, štev. 123-130, Hrvat u borbama za oslobođenje sjevernih krajeva Jugoslavije: Međimurja, Prekomurja, Koroške in Štajerske, Zagreb 1940.
11. Ivan Jerič, Moji spomini, Zavod Sv. Miklavža v M. Soboti, 2000; uredil Alojz Benkovič
12. Miroslav Kokolj, Prekmurski Slovenci 1919-1941, Pomurska založba M. Sobota, Ljubljana 1984.
13. Jurij Perovšek, Slovenska politika in vprašanje priključitve Prekmurja h Kraljevini SHS 1918-1919, Inštitut za novejšo zgodovino, Ljubljana 2007
14. Jurij Perovšek, Slovenska politika in vprašanje priključitve Prekmurja h Kraljevini SHS 1918-1919, Inštitut za novejšo zgodovino, Ljubljana 2007
15. Miroslav Kokolj, Prekmurski Slovenci 1919-1941, Pomurska založba M. Sobota, Ljubljana 1984.
16. Pavle Čelik, Stražarji državne meje v Slovenji (1918-2013), Modrijan, Ljubljana 2013.
17. Spominski zbornik Slovenije, založba Jubilej, Ljubljana 1939.
18. Si pam/0051 srezko načelstvo Ljutomer 1906-1941.
19. Spominski zbornik Slovenije, založba Jubilej, Ljubljana 1939.
20. Kraljevina Jugoslavija i njena upravna podjela na banovine, pregled opšte uprave, konzorcij themis, Zagreb 1929.
21. Miloš Mikelin, Pekel 1941, Cankarjeva založba, Ljubljana 1981.
22. Branko Bogdanović, Dva veka policije v Srbiji …
23. Vojna enciklopedija, št. 8, Savez komunista Jugoslavije, Redakcija vojne enciklopedije, Beograd 1974.
24. Arhiv srezkega načelstva, fascikel št. 16, PIŠK M. Sobota
25. Dopisi orožniških postaj srezkemu načelstvu v M. Soboti, PIŠK M. Sobota, fascikel št. 6.
26. Čedomir Vasić et.al. Službeno odelo v Srbiji v 19. i 20. veku, SANU, Beograd 2001.
27. Branko Bogdanović, Dva veka policije v Srbiji …
28. Branko Bogdanović, Dva veka policije v Srbiji …
29. Pavle Čelik, Slovenski orožniki 1918-1941, Borec 2001, Ljubljana.
30. Arhiv avtorja teksta.
31. Branko Bogdanović, Dva veka policije u Srbiji, MUP republike Srbije, Beograd 2002.
32. Pavle Čelik, Slovenski orožniki 1918-1941, Borec 2001, Ljubljana.
33. Pavle Čelik, Slovenski orožniki 1918-1941, Borec 2001, Ljubljana.
34. Pavle Čelik, Slovenski orožniki 1918-1941, Borec 2001, Ljubljana.
35. Pavle Čelik, Slovenski orožniki 1918-1941, Borec 2001, Ljubljana.
36. Službeni list kraljevske banske uprave.
37. Zakon o žandarmeriji, 1930, Službeni list kraljevske banske uprave iz 1933.
38. Branko Bogdanović, Dva veka policije u Srbiji, MUP republike Srbije, Beograd 2002.
39. Branko Bogdanović, Dva veka policije u Srbiji, MUP republike Srbije, Beograd 2002.
40. Arhiv srezkega načelstva, fasc. 6, PIŠK M. Sobota.
41. Pavle Čelik, Slovenski orožniki 1918-1941, Borec 2001, Ljubljana.
42. Pavle Čelik, Slovenski orožniki 1918-1941, Borec 2001, Ljubljana.
43. Pavle Čelik, Slovenski orožniki 1918-1941, Borec 2001, Ljubljana.
44. Pavle Čelik, Slovenski orožniki 1918-1941, Borec 2001, Ljubljana.
45. Pavle Čelik, Slovenski orožniki 1918-1941, Borec 2001, Ljubljana.
46. Pavle Čelik, Slovenski orožniki 1918-1941, Borec 2001, Ljubljana.
47. Osebni arhiv Franca Perhavca, hrani družina Perhavec, Murska Sobota.
48. Službeni list kraljevske banske uprave
49. Službeni list kraljevske banske uprave
50. Službeni list kraljevske banske uprave Dravske banovine, Ljubljana, 12.12.1930)
51. Pavle Čelik, Slovenski orožniki 1918-1941, Borec 2001, Ljubljana.
52. Branko Bogdanović, Dva veka policije v Srbiji
53. Pavle Čelik, Slovenski orožniki, 1918-1941.
54. Branko Bogdanović, Dva veka policije v Srbiji, MUP Srbije, Beograd 2002.
55. Branko Bogdanović, Dva veka policije v Srbiji, MUP Srbije, Beograd 2002.
56. Pavle Čelik, Slovenski orožniki 1918-1941, Borec 2001, Ljubljana.
57. Branko Bogdanović, Dva veka policije v Srbiji, MUP Srbije, Beograd 2002.
58. Pavle Čelik, Slovenski orožniki 1918-1941, Borec 2001, Ljubljana.
59. Pavle Čelik, Slovenski orožniki 1918-1941, Borec 2001, Ljubljana.
60. Pavle Čelik, Slovenski orožniki 1918-1941, Borec 2001, Ljubljana.
61. Branko Bogdanović, Dva veka policije v Srbiji, MUP Srbije, Beograd 2002.
62. Arhiv srezkega načelstva, fasc. št. 17, PIŠK M. Sobota.
63. Službeni list kraljevske banske uprave.
64. Branko Bogdanović, Dva veka policije v Srbiji, MUP Srbije, Beograd 2002.
65. Branko Bogdanović, Dva veka policije v Srbiji, MUP Srbije, Beograd 2002.
66. Branko Bogdanović, Dva veka policije v Srbiji, MUP Srbije, Beograd 2002.
67. Pavel Car, Tomislav Muhić, Odlikovanja Srbije; Jugoslavije od 1859 do 1941, Verlag Militaria, Wien, Austria 2009.)
68. Pavle Čelik, Slovenski orožniki 1918-1941, Borec 2001, Ljubljana.
69. Arhiv avtorja besedila
70. Arhiv srezkega načelstva, Sobota, fascikel 16 - PIŠK M. Sobota, situacijska poročila
71. Spisak predatih nameštaja, garnizone i ostale opreme žandarmerijske stanice Hodoš 6.4.1941, zapuščina Franca Perhavca, hrani družina Perhavec M. Sobota.
72. Pavle Čelik, Slovenski orožniki 1918-1941, Borec 2001, Ljubljana.
73. Pavle Čelik, Slovenski orožniki 1918-1941, Borec 2001, Ljubljana.

74. Dopis v elektronski obliki iz avtorjevega arhiva
75. Pavle Čelik, Slovenski orožniki 1918-1941, Borec 2001, Ljubljana.
76. Ivan Kušan, Čaruga pamti, Mladinska knjiga, Zagreb 1991.
77. Pavle Čelik, Slovenki orožniki 1918-1941, Borec, Ljubljana 2001.
78. Arhiv srezkega načelstva Sobota, fascikel 16, PIŠK M. Sobota, situacijska poročila
79. Pavle Čelik, Stražarji državne meje v Slovenji (1918-2013), Modrijan, Ljubljana 2013.
80. V Upravno političnem smislu je bilo današnje Pomurje prvič povezano šele l. 1955 z ustanovitvijo murskosoboškega okraja.
81. Krajevni leksikon Dravske banovine, Uprava kr. lek. Dravske banovine, Ljubljana 1937.
82. Arhiv srezkega načelstva M. Sobota, fascikel 29, PIŠK M. Sobota.
83. Arhiv srezkega načelstva M. Sobota, fascikel 29, PIŠK M. Sobota.
84. Uredba o spojitvi občin v Dravski banovini, založba Merkur d.d., Ljubljana 1933.
85. Arhiv srezkega načelstva M. Sobota, fascikel 6, PIŠK M. Sobota.
86. Arhiv srezkega načelstva M. Sobota, fascikel 16. PIŠK M. Sobota.
87. Arhiv srezkega načestva M. Sobota, fasc. 13, pišk M. Sobota.
88. Arhiv srezkega načelstva M. Sobota, fasc. Pišk M. Sobota.
89. Krajevni leksikon Dravske Banovine, uprava kraj leks. Dravske banovine Ljubljana 1937.
90. Arhiv srezkega načelstva M. Sobota fasc. 14, Pišk M. Sobota.
91. Prekmurski Slovenci 1919 – 1941, Pomurska založba, Ljubljana 1984, Miroslav Kokolj.
92. Uredba o spojitvi občin v Dravski banovini, Merkur d.d., Ljubljana 1933.
93. Arhiv srezkega načelstva M. Sobota, Fasc. 16 PIŠK M. Sobota.
94. Novine, 9.9.1923.
95. Arhiv srezkega načelstva M. Sobota, Fasc 16, PIŠK M. Sobota.)
96. Tibor Kocsis, A Magyar Kiralyi csendörseg es a szombathelyi III csendörkerület igaz törtenete 1867-1945, Szombathely 2012.)
97. Zapuščina Mira Štubla, Škatla 7, Pomurski muzej M. Sobota)
98. Krajevni leksikon Dravske banovine. Uprava Kr. Lek. Dravske banovine, Ljubljana 1937.
99. Spominski zbornik Slovenije, Jubilej Ljubljana, Ljubljana 1939
100. Uredba o spojitvi občin v Dravski banovini, založba Merkur d.d., Ljubljana 1933.
101. Krajevni leksikon Dravske banovine, Uprava kraj.lek.dra. ban., Ljubljana 1937.
102. Drago Novak, Prlekija v NOB, Pomurska založba, M. Sobota 1965.
103. Arhiv srezkega načelstva M. Sobota fasc 29, Pišk, M. Sobota.
104. Istorijski muzej Srbije, Službeno odelo v Srbiji u 19. in 20 veku, SANU Beograd 2000.)
105. Službeni list, Kraljevine Banske uprave Dravske banovine, Branko Bogdanović, Dva veka policije v Srbiji, MUP republike Srbije, Beograd 2002.
106. Branko Bogdanović, Dva veka policije v Srbiji, MUP republike Srbije, Beograd 2002.
107. Branko Bogdanović, Dva veka policije v Srbiji, MUP republike Srbije, Beograd 2002.
108. Pavle Čelik, Slovenski stražniki 1918-1941, FDV, Ljubljana 2002.)
109. Cestni promet, zbral in priredil dr. Bogataj Lovro, banski svetnik, založba Merkur d.d. Ljubljana 1933.
110. Cestni promet, zbral in priredil dr. Bogataj Lovro, banski svetnik, založba Merkur d.d. Ljubljana 1933.
111. Izkaz o registraciji motornih vozil v l. 1931, fascikel 10, arhiv srezkega načelstva M. Sobota, PIŠK M. Sobota.)
112. Registrirana tovorna vozila v l. 1932, fascikel 10, arhiv srezkega načelstva M. Sobota, PIŠK M. Sobota)
113. Registracija motornih vozil v l. 1939, motorna kolesa, fascikel 10, arhiv srezkega načelstva, PIŠK M. Sobota.)
114. Register bencinskih kart za motorna vozila 1941, fascikel 10, srezkega načelstva M. Sobota, PIŠK M. Sobota.)
115. Pavle Čelik, Naši financarji 1918-1941, Založba Borec, Ljubljana, 2001.
116. Pavle Čelik, Naši financarji 1918-1941, Založba Borec, Ljubljana, 2001.
117. Boštjan Hepe, Zgodovina carine na slovenskem od antike do slovenske osamosvojitve, Carinska uprava R. Slovenije, Ljubljana 2007.
118. Pavle Čelik, Naši financarji 1918-1941, Založba Borec, Ljubljana, 2001.
119. Pavle Čelik, Naši financarji 1918-1941, Založba Borec, Ljubljana, 2001.
120. Branko Bogdanović, Hladno orožje Srbije, Črne gore i Jugoslavije (19-20 vek), Vojni muzej, Beograd 1997.)
121. Arhiv srezkega načelstva, fascikel št. 16, PIŠK M. Sobota.
122. Franc Pirc, Poštni krajevni leksikon, Ljubljana 1930.
123. Radovan Pulko: Ruska emigracija na slovenskem 1921-1941, Vojni muzej Logatec, 2004.
124. Viljem Županek, Prostovoljno gasilnega društva v Šalovcih 1924. Knjige zgodovine, Društvena kronika 1924-1938.
125. Arhiv srezkega načelstva, fascikel št. 8, PIŠK M. Sobota.
126. Novine 21.6.1931.
127. Arhiv srezkega načelstva, fasc. št. 16, PIŠK M. Sobota.
128. Pavle Čelik, Slovenski stražniki 1918-1941, FDV, Ljubljana 2002
129. Originalni dokument iz zapuščine Viljema Županeka, hrani avtor teksta.
130. Koncept poročila okrajnemu glavarju ni podpisan. Glede na vsebino, pa ga je po vsej verjetnosti sestavil takratni župan Janez Ziško (1927-1930). Arhiv avtorja besedila.

Literatura:

Pavle Čelik, Slovenski orožniki 1918-1941, Borec, Ljubljana 2001.
Pavle Čelik, Slovenski stražniki 1918-1941, FDV, Ljubljana 2002.
Pavle Čelik, Naši financarji 1918-1946, Modrijan, Ljubljana 2012.
Pavle Čelik, Stražarji državne meje v Sloveniji (1918-2013), Modrijan, Ljubljana 2013.
Mile S. Bjelajac, Generali i admirali Kraljevine Jugoslavije, 1918-1941, Institut za noviju istoriju Srbije, Beograd 2004.
Čedomir Vasić et al. Službeno odelo u Srbiji u 19. in 20. veku, Sanu, Beograd 2001.
Branko Bogdanović, Hladno oružje Crne gore i Jugoslavije (19-20. vek) Vojni muzej, Beograd 1997.
Petar Jelavić, Hrvati u borbama za oslobođenje sjevernih krajeva Jugoslavije: Međumurja, Prekomurja, Koroške i Štajerske, Zagreb 1940.
Miroslav Kokolj, Prekmurski Slovenci 1919-1941, Pomurska založba, Ljubljana 1984
Dr. Julij Titl, Murska republika 1919, Pomurska založba, M. Sobota 2004
Dušan Nećak in Božo Repe, Prelom: 1914-1918 Svet in Slovenci v 1. svetovni vojni, Založba Sophia, Ljubljana 2005
Laszlo Göncz, Kratka zgodovina Madžarov, Franc – Franc, M. Sobota 2004
Miloš Mikeln, Pekel 1941, Cankarjeva založba, Ljubljana 1981
Ivan Jerič, Moji spomini, uredil Alojz Benkovič, Zavod sv. Miklavža, M. Sobota 2000
Bruno Hartman, Rudolf Maister, Partizanska knjiga, Ljubljana 1989
Kraljevina Jugoslavija i njena upravna podjela na banovine, Zagreb 1930
Franc Pirc, Poštni krajevni leksikon, Mednarodni informacijski zavod, Ljubljana 1930
Krajevni leksikon Dravske banovine, Uprava krajevnega leksikona Dravske banovine, Ljubljana 1937
Spominski zbornik Slovenije »Jubilej« Ljubljana, Ljubljana 1939

Pravilo žandarmeriske službe I. deo, Komanda žandermerije Kraljevine Jugoslavije Beograd 1940
Izvod iz administrativnih (upravnih) zakona in policiskih uredaba, pravilnika, uputa, raspisa in naredaba predviđenih za izvođenje nastave u žandarmeriji, knjiga 2 Uredništvo žandarmeriskog vesnika i kalendara, Sremska Kamenica 1939
Komentar uredbe o ženidbi oficira, vojnih činovnika, podoficira, kaplara i redova (mornara): vojske, mornarice, granične trupe in žandarmerije, Beograd 1936
Alen Gamser, Karierni sistem v žandarmeriji Kraljevine Jugoslavije, Diplomsko delo, Univerza v Mariboru, Maribor 2011
Jože Kranjec, Priključitev Prekmurja h Kraljevini SHS v luči izbranih časnikov. Diplomsko delo, Univerza v Mariboru, 2009
Boštjan Hepe, Zgodovina carine ne Slovenskem od antike do slovenske osamosvojitve str. 13-54 oz. 67-80. Carinska uprave Republike Slovenije, Ljubljana 2011
Arhivsko gradivo, PIŠK Murska Sobota (arhiv srezkega načelstva Murska Sobota)
Pokrajinski arhiv Maribor – PAM
Zapuščina Mira Štubla, Pomurski muzej M.Sobota
Osebni arhiv avtorja
Sergej Vrišer, Dve plati medalje, Vojni muzej Logatec, 2002
Sergej Vrišer, Uniforme v zgodovine, Partizanska knjiga, Ljubljana 1987
Branko Bogdanović, Dva veka policije u Srbiji MUP republike Srbije, Beograd 2002
Pavel Car, Tomislav Muhić, Odlikovanje Srbije i Jugoslavije od 1859 do 1941, VerlAg Militaria, Wien Avstrija 2009
Uredba o spojitvi občin v Dravski banovini, založba Merkur d.d., Ljubljana 1933
Cestni promet, zbral in priredil dr. Bogataj Lovro, banski svetnik, založba Merkur d.d., Ljubljana 1933
Vojna enciklopedija, 8. zvezek, 2. izdaja, Beograd 1972
Službeni list Kraljevske banske uprave Dravske banovine 12.12.1930 v Ljubljani
Ivan Kušan, Čaruga pamti, Mladinska knjiga,Zagreb 1991
Drago Novak, Prlekija v NOB, Pomurska založba, M. Sobota 1965
Tibor Kocsis, A Magyar Királyi csendörség és a szombathelyi III, csendörkerület igaz törtenete, Szombathely 2012.
Antoša Leskovec, Aleksandra Serše, Vodnik po arhivskem gradivu o Prekmurju v Arhivu Železne županije v Sombotelu (1849-1860), 1. del, Ljubljana 2003.
Antoša Leskovec, Aleksandra Serše, Vodnik po arhivskem gradivu o Prekmurju v Arhivu Železne županije v Sombotelu (1849-1871), 2. del, Ljubljana 2005.
Fanči Šarf, Občina Murska Sobota, Ljubljana 1985.
Fanči Šarf, Občina Lendava, Ljubljana 1988.
Fanči Šarf, Občina Ljutomer, Ljubljana 1981.
Fanči Šarf, Občina Gornja Radgona, Ljubljana 1982.

TEROR OKUPATORSKIH POLICIJ IN ZAŠČITA PREBIVALSTVA V POMURJU MED 2. SV. V.

Drago Ribaš in Anton Rozman

SPLOŠNE RAZMERE IN ORGANIZACIJA OKUPATORJEVE OBLASTI

Kljub temu, da se je Kraljevina Jugoslavija poizkušala izogniti vpletanju v vojno, z dogovarjanjem, z bolj ali manj tajnimi pogajanji, s predstavniki obeh sprtih strani, so bili spomladi, 1941, prisiljeni pristopiti k trojnemu paktu. To pa je povzročilo notranja politična nasprotja in posledično državni udar, ki je odstranil z oblasti kraljevega namestnika kneza Pavla ter vlado. Za Nemčijo je bil to povod za sprožitev sovražnosti proti Jugoslaviji. Pri napadu so sodelovali tudi nemški zavezniki: Italijani, Madžari in Bolgari. Jugoslovanska vojska je zelo hitro, po napadu 6.4.1941, razpadla. Slovenijo so si po okupaciji, upravno razdelili trije okupatorji tako, da si je nemški rajh priključil Spodnjo Štajersko in Gorenjsko, Italijani Notranjsko, Dolenjsko in Ljubljano in Madžari Prekmurje.[1]
Okupatorji so imeli različen pristop do obstoječih državnih organov, organizacije šolstva, zdravstva in kulture, vendar so imeli vsi enak namen – izvesti (prisilno/prostovoljno) asimilacijo prebivalstva. Nemški okupacijski režim je takoj ukinil slovensko upravo in šolstvo in začel postopek etničnega čiščenja (izseljevanja) Slovencev. Italijanska oblast je pustila slovensko upravo in kulturno avtonomijo na nižji ravni. Prav tako so Madžari organizirali svojo upravo in šolstvo. Madžarski okupator je prekmurske Slovence razglašal za Vende. Razpustil je vse slovenske politične stranke, organizacije, društva in tisk; dovolil je le uporabo Prekmurščine z madžarsko fonetiko.

RAZMERE NA DESNI STRANI MURE

NAREDITE MI TO DEŽELO SPET NEMŠKO

Nemški okupator je zasedeno slovensko ozemlje obdržal pod nemško vojaško upravo le do 14.4.1941. Pokrajinske vodje NSDAP (Nacionalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei) in državne namestnike (Reichsstatthalterje) sosednjih nemških pokrajin je imenoval za šefe ali načelnike civilne uprave. Spodnjo Štajersko (Untersteiermark) in zasedena območja Koroške in Kranjske (besetzte Gebiete Kärntens und Krains). Oba šefa civilne uprave je Hitler podredil sebi, nekaj pristojnosti je pustil le poštnemu in železniškemu ministru. Pokrajine so bile nato po istem vzorcu razdeljene na okraje, ki so jim načelovali politični komisarji, vsi člani NSDAP iz območja Avstrije in Nemčije. Ti komisarji so zaradi boljših uspehov pri ponemčenju za svoje svetovalce izbirali eminentneže iz vrst slovenskih »folksdojčerjev«.[2]

Slika 54. Predaja vojakov kraljeve vojske Jugoslavije v Gornji Radgoni prvi dan vojne.[3]

ORGANIZACIJA OKUPATORSKE OBLASTI

Spodnja Štajerska je bila razdeljena na petnajst okrajev, Gorenjska na pet. Kasneje so po avstrijskem zgledu okraje ukinili in ustanovili okrožja. Na Štajerskem, 1.7.1941, pet podeželskih in eno mestno okrožje, na Gorenjskem pa 1.8.1941 tri podeželska okrožja. Podeželska okrožja na Spodnjem Štajerskem so bila: Ptuj, Celje, Maribor podeželje, Brežice in Trbovlje. Mestno okrožje je bilo mesto Maribor. V to upravno tvorbo je bilo vključenih sedem občin okraja Dravograd, 14 celih štajerskih okrajev ter samostojnih mest: Brežice, Celje, mesto Celje, Gornji Grad, Laško, Ljutomer, Maribor–desni breg, Maribor–levi breg, mesto Maribor, Ptuj, mesto Ptuj, Slovenj Gradec in Šmarje pri Jelšah.[4]
Šefa civilne uprave sta razpustila jugoslovanske občinske odbore in politične komisarje pooblastila, da v občinah imenujejo župane. Tone Ferenc ugotavlja, da je bila večina le–teh preverjenih kadrov iz vrst pete kolone in folksdojčerjev. Okupirano Spodnjo Štajersko so nacisti nameravali že 1.10.1941, priključiti k nemškemu rajhu. Potem, ko so v Berlinu že drugič ali tretjič odložili formalno-pravno priključitev zasedenih pokrajin, sta šefa civilne uprave prenesla svoja sedeža iz Maribora (15.11.1941) in z Bleda (15.1.1942) v Gradec in Celovec. Formalno-pravno, zasedeno slovensko ozemlje ni bilo nikoli priključeno k tretjemu rajhu.[5]

OKUPATORJEVA POLICIJA

Orožništvo in policija sta bila oborožena izvršna organa okupatorjeve civilne uprave. Vsako okrožje je dobilo tudi okrožne orožniške (žandarske) vodje. Več okrožij so združili v orožniška glavarstva, velika okrožja pa so razdelili na orožniške oddelke. Tako sta bili na Spodnjem Štajerskem dve orožniški glavarstvi (Maribor in Celje), šest orožniških okrožij in 104 orožniške postaje. Slednje so skrbele za red in mir ter na svojem ozemlju zatirale osvobodilni boj. V začetku so imele posamezne postaje le pet do deset orožnikov, zaradi širjenja osvobodilnega gibanja pa so se hitro okrepile. Med 27.4. in 21.5.1941 so bile vzpostavljene orožniške postaje v enajstih krajih. Ob nekdanji ogrsko–avstrijski meji so morali biti orožniki že od začetka tudi obmejni stražarji. Jugoslovanske orožnike so odstranili iz službe in jih razorožili. [6]
Ob nemškem orožništvu sta, pri zatiranju protinacizma in nato narodno-osvobodilnega gibanja, imeli glavno vlogo tudi nemška, tajna, državna politična policija–gestapo (Geheime Staatspolizei) ter varnostna in obveščevalna služba nemške nacistične stranke–SD (Sierherheitsdienst). Ti policiji sta imeli svoje izpostave na sedežih nekdanjih okrajev. [7]

NASILJE OKUPATORJA

Po zasedbi so aretirali nekatere člane Komunistične partije Slovenije (KPS), izobražence in duhovnike. Provokatorji in agenti gestapa so vdirali v odporniške organizacije in celo v njihova vodstva. V l. 1941 je bilo aretirano in ustreljeno večina članov takratnega pokrajinskega vodstva za Štajersko, razbitih in uničenih večina lokalnih odporniških organizacij kakor tudi več partizanskih enot.[8]
Gestapo in SD sta sodelovala pri določanju ljudi za izgon. Gestapo je imel t.i. črne sezname. V Mariboru in na Bledu sta bila vzpostavljena dva posebna policijsko-obveščevalna centra, v vseh večjih krajih pa tudi njune številne izpostave. Na področju Štajerske so bili prvi tovrstni podrejeni centri oz. izpostave vzpostavljeni na Ptuju, v Slovenj Gradcu, Slovenskih Konjicah, Dravogradu in Ljutomeru, na področju Gorenjske pa na Jesenicah, v Kranju, Škofji Loki, Tržiču, Kamniku in Litiji. Na okupiranem ozemlju Slovenije je imel gestapo tudi številne zapore in taborišča. Med največje zapore na Štajerskem sodijo sodni zapori v Mariboru in zapor »Stari pisker« v Celju, grad Borl pri Ptuju in v Strnišču pri Ptuju, na Gorenjskem pa zapor v gradu v Begunjah, na slovenskem Koroškem zapora v Dravogradu in v Šmartnem pri Slovenj Gradcu.[9] Najhujše nasilje je nemška policija v Sloveniji izvajala l. 1942.

RAZMERE NA LEVI STRANI MURE

»Če ješ madžarski kruh boš govoril madžarsko!«

Prekmurje sta 6.4.1941 zasedli 101. in 125. nemška divizija iz sestava 2. armade, ki sta imeli zbirno mesto v okolici Radgone. Odpor jugoslovanske vojske je bil le neznaten, prebivalci obmejnih vasi in predstavniki Kulturbunda pa so navdušeno pozdravili nemške vojake. A razmere so bile zgolj prehodne, saj je bilo Prekmurje določeno kot madžarsko zasedbeno področje. 15.4.1941 je tako prišla madžarska predhodnica, 16.4. pa je vkorakal v Mursko Soboto 2. körmendski bataljon V. pešadijska polka iz

Szombathelyja, pod poveljstvom polkovnika Józsefa Radvanya. Istega dne so jim Nemci na prireditvi v Murski Soboti svečano predali oblast v Prekmurju. Ostali so le v občinah ob zahodni meji, kjer je živelo nemško prebivalstvo. 10.6.1941 je bilo dokončno odločeno, da pripadejo vasi Fikšinci, Kramarovci, Ocinje in del Serdice Nemčiji, ostalemu nemškemu prebivalstvu v Prekmurju pa je bilo dovoljeno, da se preseli na ozemlje rajha.
Uvedena je bila vojaška uprava z dvema vojno-upravnima poveljstvoma: v Murski Soboti in Lendavi. Vojaška uprava je bila organizirana tako, da je pomenila vmesni korak k popolni vključitvi zasedenih ozemelj v madžarsko administrativno razdelitev, z namenom čimprejšnje vzpostavitve stanja pred koncem oktobra, 1918. To je v praksi pomenilo odstranitev vseh sledov 22-letne jugoslovanske uprave v teh krajih ter vzpostavitev temeljev za njeno pomadžarjenje.

ORGANIZACIJA OKUPATORSKE OBLASTI

Madžari so od vseh treh okupatorjev najkasneje uvedli civilno upravo, šele 15.8.1941. Obnovili so upravno-teritorialno razdelitev izpred l. 1919, tako da Prekmurje ni bilo niti posebna upravna enota niti ga niso priključili k eni sami madžarski upravni enoti. Murskosoboški okraj so priključili Železni županiji s središčem v Sombotelju (Szombathely - pred vojno Sobotišče). Doljnelendavski okraj pa je bil priključen županiji Zala s središčem v Zalaegerszegu. Formalno-pravno je madžarski okupator priključil Prekmurje kot del Južnih pokrajin (Delvidek-Bačka, Baranja, Medžimurje) k Madžarski 16.12.1941.[10]
Zaradi vojne se civilna oblast ni veliko razlikovala od vojaške. V Murski Soboti so tudi do nadaljnjega ostali: poveljstvo 2. bataljona V. pešadijskega polka, dve strelski četi in ena artilerijska v Rakičanu, vse skupaj podredjeno 3. korpusu v Szombathelyu.[11]
Po novi upravni razdelitvi, ki se je naslanjala na stanje z dne 31.10.1918**,** so bili okraji razdeljeni na občine ali notariate. Notarji, ki jih je sedaj postavljal okrajni nadglavar, so bili uradniki s srednješolsko izobrazbo in posebno dveletno notarsko šolo, ki so imeli na svojem ozemlju skoraj neomejeno oblast. Vodili so matične knjige, poravnavali manjše spore in izrekali kazni, opravljali civilne poroke in vrsto drugih obveznosti, ki so jim bile sproti naložene.
Upravna razdelitev Prekmurja: Županija Zala; okraj Dolnja Lendava, z veliko Občino Dolnja Lendava in notariati v Dolnjem Lakošu, Dolnji Lendavi - okolici, Bogojini, Turnišču, Beltincih, Črenšovcih, Bratoncih in Nedelici; Železna županija: okraj Murska Sobota z veliko Občino Murska Sobota in notariati v Puconcih, Bodoncih, Tišini, Gornji Lendavi, Martjancih, Murski Soboti, Murski Soboti-okolici, Prosenjakovcih, Pertoči, Petrovcih, Rogaševcih, Pečarovcih, Križevcih, Fokovcih in Cankovi. Soboškemu okraju so bili priključeni še kraji Velemér, Magyars-zombat in Godorhaza ter iz monoštrskega okraja Dankovci, monoštrskemu okraju pa so pripadle vasi Budinci, Čepinci, Trdkova, Dolenci, Šalovci in Hodoš.
14.4.1941 je okrajni komandant za Mursko Soboto poslal obvestilo orožniškim postajam Bodonci, Cankova, Gornji Petrovci, Gornja Lendava, Križevci, Murska Sobota, Selo-Fokovci, Šalovci in Tišina z naslednjo vsebino:

»Vsi žandarmi, ki so vršili službo na posameznih postajah, se morajo javiti takoj pri najbližjem nemškem komandirju žandarmerijske postaje svojega službenega kraja in se mu staviti na razpoloženje, imena teh žandarjev je javiti takoj semkaj.

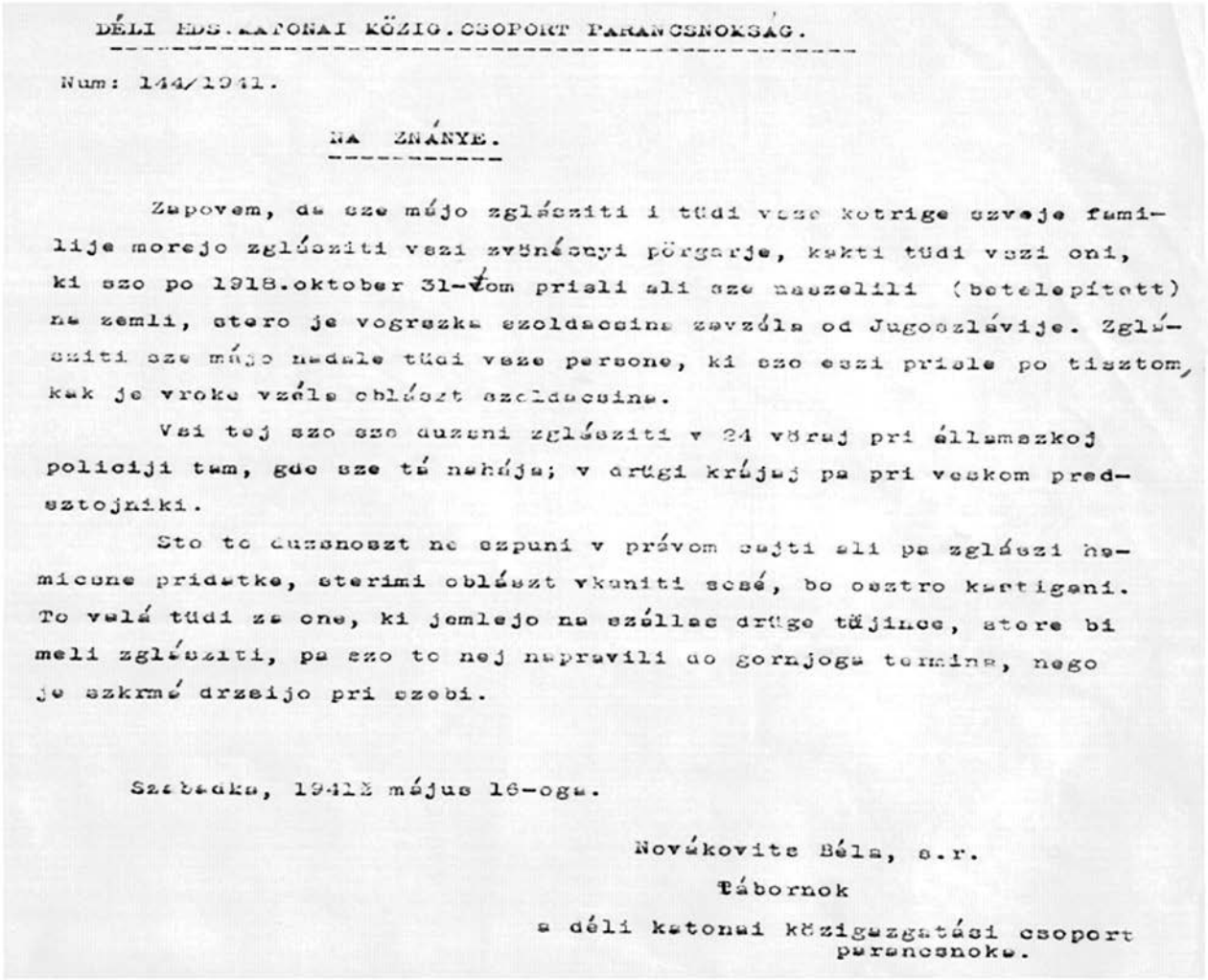
V kolikor posamezni žandarmi še niso prejeli svojih službenih prejemkov, se naroči občini, da jim da na razpolago odgovarjajoča sredstva za preživljanje.

Dosedanje pristojbine in takse se pobirajo odslej v dosedanji višini v gotovem denarju. V ta namen se mora naložiti poseben seznam in navajati pobrane zneske od prvega naprej mesečno, davčni upravi.

Zaupnik: *okrajni glavar:*

Komandatur für die Bezirk Olsnitz und Unterbach. Gegenheit am 12.4.1941.[12]*«*

S tem ukrepom so nemške oblasti pridobile nadzor nad orožništvom na zasedenem ozemlju.

DÉLI HDS. KATONAI KÖZIG. CSOPORT PARANCSNOKSÁG.

Num: 144/1941.

NA ZNÁNYE.

Zapovem, da sze mújo zglászeti i tüdi vsze kotrige szvoje familije morejo zglászeti vszi zvünánszvi pörgarje, kakti tüdi vszi oni, ki szo po 1918.oktober 31-vom prisli ali sze naszelili (betelepitett) na zemli, stero je vogrszka szoldaszcina zavzála od Jugoszlávije. Zglászeti sze mújo nedale tüdi vsze persone, ki szo eszi prisle po tisztom, kak je vroke vzéle oblászt szoldaszcine.

Vsi taj szo szo duzsni zglászeti v 24 vöraj pri államszkoj policiji tam, gde sze tá nahája; v drügi krájaj pa pri vszkom predsztojniki.

Sto to duzsnoszt ne szpuni v právom czajti ali pa zglászi hamicsne pridatke, sterimi oblászt vkaniti szebé, bo osztro kastigani. To velá tüdi za one, ki jemlejo na szállasz drüge tüjince, stere bi meli zglászeti, pa szo to nej napravili do gornjoga termina, nego je szkrmé drzsijo pri szebi.

Szobaka, 1941X május 16-oga.

Novákovits Béla, s.r.
Tábornok
a déli katonai közigazgatási csoport parancsnoka.

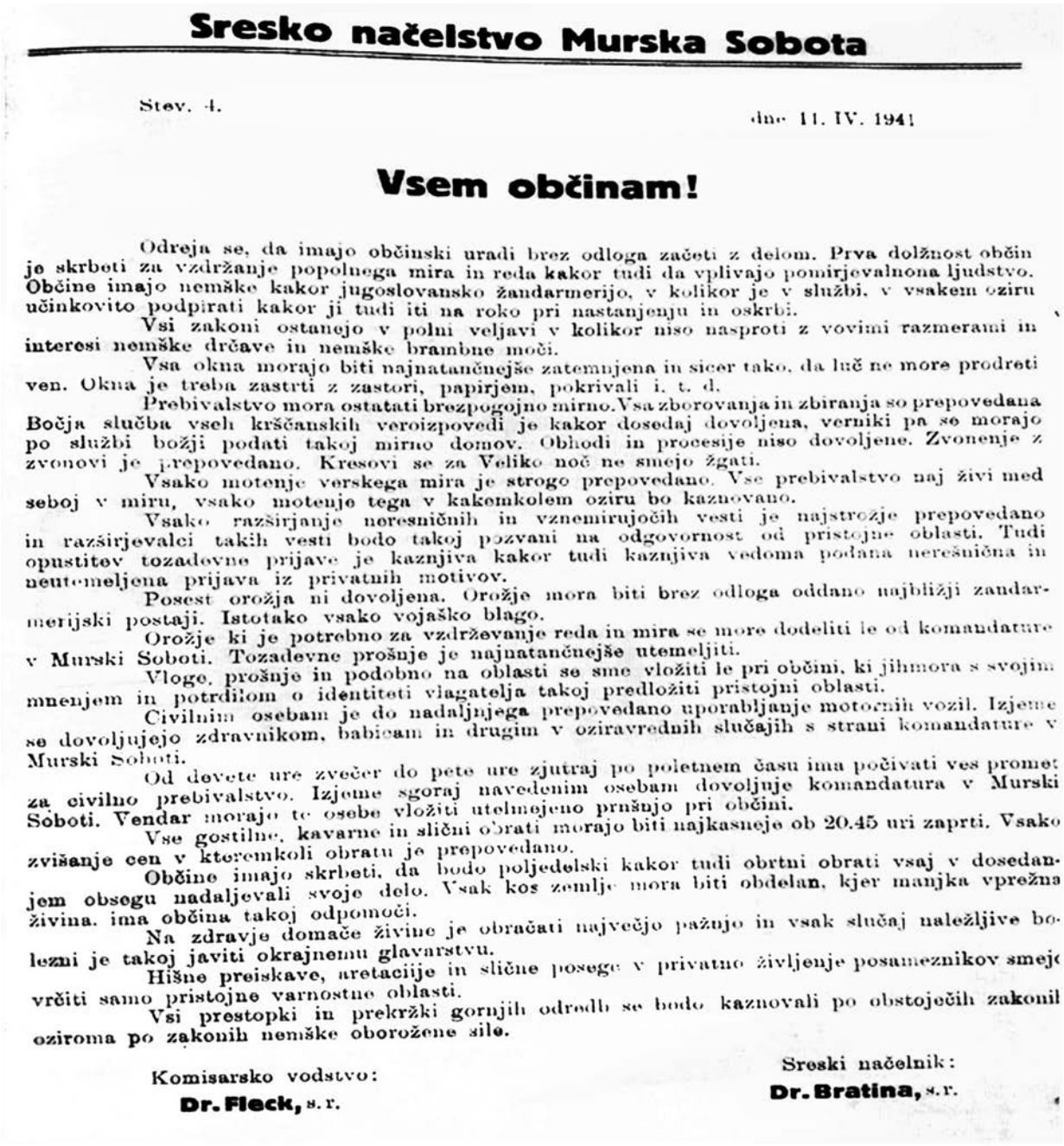
Slika 55. Javni razglas madžarskih oblasti, da se morajo prijaviti vsi priseljenci policijskim postajam v kraju kjer živijo. Takšne razglase so razglašali bobnarji »mali ritari«, ki so hodili po vasi in bobnali, da so jih ljudje slišali, se ustavili na zbirnem mestu in nato prebrali na glas obvestilo. [13]

IZSELITEV IZOBRAŽENSTVA IN PRISELJENCEV

Prvi ukrep madžarskih okupacijskih oblasti je bil takojšen odpust vsega slovenskega uradništva in učiteljstva. Sestavljen je bil tudi poseben seznam, na katerem se je znašlo okoli 900 prišlekov, ki so jih nove oblasti nameravale izseliti. Nadzorovali so tudi vse vplivnejše ljudi (npr. odvetnike). Odpustili so ves učiteljski kader, ki je prišel iz osrednje Slovenije, razen redkih izjem v soboškem okraju. Madžarske oblasti so priznavale položaj vendske krajine (Vendevidek) v zasedenem Prekmurju le soboškemu okraju, medtem ko so lendavskega imele za povsem madžarskega. [14]

Poleg izdelanega represivnega aparata je nova oblast s svojim delom na področju gospodarskega, in družbeno-političnega življenja storila vse, da bi pokrajina v vseh elementih življenja postala neločljiv del madžarske države. Korak k temu je bilo tudi madžarsko državljanstvo. Madžarsko državljanstvo je vključevalo tudi obvezno služenje vojske. Prvi nabor je v Prekmurju potekal med 25.8 in 15.9.1941, povezan pa je bil z vstopom Madžarske v vojno proti Sovjetski zvezi. Čeprav je bila za dezertiranje in skrivanje zagrožena smrtna kazen, je bilo vedno manj ljudi pripravljenih umirati na bojiščih. Zgodbe o skrivanju pred madžarskimi orožniki so tako še danes sestavni del mnogih spominov in družinskih pogovorov. Zanesljivih podatkov, koliko prebivalcev Prekmurja je izgubilo življenje v madžarski vojski še nimamo.[16]

Posebnost madžarskega okupacijskega sistema v Prekmurju je bila predvsem v odnosu do prebivalstva, ki je ostro ločeval priseljence in staroselce. Prekmurske Slovence, ki so bili, sami ali njihovi predniki, rojeni v pokrajini pred 31.10.1918, je madžarska uprava smatrala za sebi lojalne državljane. Sicer so bili 22 let pod napačno propagando in vzgojo, a se jih je še dalo ponovno prepričati v to, da so Vendi, kar naj bi bil prvi korak k spoznanju, da so Madžari.[17]

Sresko načelstvo Murska Sobota

Stev. 4. dne 11. IV. 1941

Vsem občinam!

Odreja se, da imajo občinski uradi brez odloga začeti z delom. Prva dolžnost občin je skrbeti za vzdržanje popolnega mira in reda kakor tudi da vplivajo pomirjevalnona ljudstvo. Občine imajo nemške kakor jugoslovansko žandarmerijo, v kolikor je v službi, v vsakem oziru učinkovito podpirati kakor ji tudi iti na roko pri nastanjenju in oskrbi.

Vsi zakoni ostanejo v polni veljavi v kolikor niso nasproti z novimi razmerami in interesi nemške drčave in nemške brambne moči.

Vsa okna morajo biti najnatančnejše zatemnjena in sicer tako, da luč ne more prodreti ven. Okna je treba zastrti z zastori, papirjem, pokrivali i. t. d.

Prebivalstvo mora ostatati brezpogojno mirno. Vsa zborovanja in zbiranja so prepovedana Bočja služba vseh krščanskih veroizpovedi je kakor dosedaj dovoljena, verniki pa se morajo po službi božji podati takoj mirno domov. Obhodi in procesije niso dovoljene. Zvonenje z zvonovi je prepovedano. Kresovi se za Veliko noč ne smejo žgati.

Vsako motenje verskega mira je strogo prepovedano. Vse prebivalstvo naj živi med seboj v miru, vsako motenje tega v kakemkolem oziru bo kaznovano.

Vsako razširjanje neresničnih in vznemirujočih vesti je najstrožje prepovedano in razširjevalci takih vesti bodo takoj pozvani na odgovornost od pristojne oblasti. Tudi opustitev tozadevne prijave je kaznjiva kakor tudi kaznjiva vedoma podana nerešnična in neutemeljena prijava iz privatnih motivov.

Posest orožja ni dovoljena. Orožje mora biti brez odloga oddano najbližji zandarmerijski postaji. Istotako vsako vojaško blago.

Orožje ki je potrebno za vzdrževanje reda in mira se more dodeliti le od komandature v Murski Soboti. Tozadevne prošnje je najnatančnejše utemeljiti.

Vloge, prošnje in podobno na oblasti se sme vložiti le pri občini, ki jihmora s svojim mnenjem in potrdilom o identiteti vlagatelja takoj predložiti pristojni oblasti.

Civilnim osebam je do nadaljnjega prepovedano uporabljanje motornih vozil. Izjeme se dovoljujejo zdravnikom, babicam in drugim v oziravrednih slučajih s strani komandature v Murski Soboti.

Od devete ure zvečer do pete ure zjutraj po poletnem času ima počivati ves promet za civilno prebivalstvo. Izjeme sgoraj navedenim osebam dovoljuje komandatura v Murski Soboti. Vendar morajo te osebe vložiti utelnejeno prnšnjo pri občini.

Vse gostilne, kavarne in slični obrati morajo biti najkasneje ob 20.45 uri zaprti. Vsako zvišanje cen v kteremkoli obratu je prepovedano.

Občine imajo skrbeti, da bodo poljedelski kakor tudi obrtni obrati vsaj v dosedanjem obsegu nadaljevali svoje delo. Vsak kos zemlje mora biti obdelan, kjer manjka vprežna živina, ima občina takoj odpomoči.

Na zdravje domače živine je obračati največjo pažnjo in vsak slučaj naležljive bolezni je takoj javiti okrajnemu glavarstvu.

Hišne preiskave, aretaciije in slične posege v privatno življenje posameznikov smejo vrčiti samo pristojne varnostne oblasti.

Vsi prestopki in prekrški gornjih odredb se bodo kaznovali po obstoječih zakonih oziroma po zakonih nemške oborožene sile.

Komisarsko vodstvo:
Dr. Fleck, s. r.

Sreski načelnik:
Dr. Bratina, s. r.

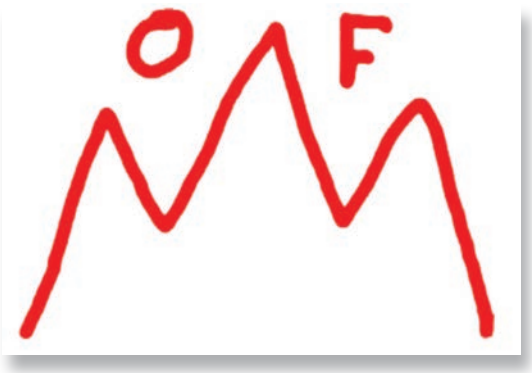
Slika 56. Razglas srezkega načelnika občinam, da morajo nadaljevati z delom, zahteva po zatemnitvi oken ponoči, svoboda veroizpovedi, policijska ura med 21.00 in 5.00 uro in druge odredbe za izvajanje oblasti v tem času. [15]

ODPOR PROTI OKUPATORJU, ORGANIZACIJA NOVE OBLASTI IN POSKUS VAROVANJA CIVILNEGA PREBIVALSTVA

RAZMERE V SLOVENIJI

ZAČETEK ODPORA - OSVOBODILNA FRONTA

V Sloveniji je zelo hitro dozorelo spoznanje, da je odpor proti okupatorju lahko uspešen. 27.4.1941 so v Ljubljani predstavniki Komunistične partije Slovenije (KPS) in predstavniki več levo usmerjenih strank in naprednih gibanj, ustanovili Proti-imperialistično fronto, ki se je po nemškem napadu na Sovjetsko zvezo preimenovala v Osvobodilno fronto (OF). Temu gibanju se niso priključili le predstavniki desno usmerjeni strank, ki so se bali socialistične revolucije. Vrhovni plenum OF slovenskega naroda je na svojem tretjem zasedanju 16.9.1941, v navzočnosti predstavnikov 15 skupin, sprejel sklep, da se preoblikuje v Slovenski narodno-osvobodilni odbor (SNOO). Glavni namen ustanovitve SNOO je bil predvsem omajati legitimnost predvojne politične elite in hkrati predstaviti OF kot novo silo, ki lahko predstavlja prave slovenske interese. V drugem členu sklepa je bilo namreč zapisano, da SNOO, med

Slika 57. Običajna grafitna akcija aktivistov OF. [18]

osvobodilno borbo, edini predstavlja, zastopa, organizira in vodi slovenski narod na vsem njegovem ozemlju.
Organizacija se je začela hitro širiti in že jeseni, 1941, je v Ljubljanski pokrajini, OF postala država v državi. Do pomladi 1942, je bilo v Ljubljani že skoraj 400 odborov OF. Razširila se je po skoraj vsem slovenskem ozemlju in vzpostavila razvejano organizacijsko mrežo, s terenskimi prek rajonskih, okrožnimi in pokrajinskimi odbori, do vrhovnega plenuma in izvršnega odbora.
Čeprav je bilo slovensko ozemlje razdeljeno med tri okupatorje – nemški okupator je zasedel Štajersko in Gorenjsko, Italijani Dolenjsko in Notranjsko, Prekmurje pa Madžari, si je osrednje vodstvo OF od vsega začetka prizadevalo ustvariti enotno in enakomerno razširjeno mrežo organizacij OF po vseh pokrajinah. V vseh pokrajinah so organizacije OF sicer začeli vzpostavljati približno sočasno, vendar so se v posameznih pokrajinah zaradi različnih dejavnikov, kot so bili ostrina okupacijskega režima, zgodovinske okoliščine oz. odsotnost KPS, razširjenost, učinkovitost ali porazi partizanskih enot, razvijale zelo različno in so se zaradi odhodov njenih članov v partizane tudi pogosto spreminjale. Program se je tako izoblikoval postopoma.

VLADA MED VOJNO

Proces graditve ljudske oblasti je pospešeno stekel zlasti po kapitulaciji Italije 8.9.1943, ko je bil ponovno osvobojen večji del ozemlja. Že 11.9.1943, je izvršni odbor OF razpisal volitve odposlancev slovenskega naroda, ki so potekale med 20.9. in 25.9. Na Zboru odposlancev slovenskega naroda, ki je potekal med 1.10. in 3.10.1943 v Kočevju, je bilo izvoljenih 120 članov za Vrhovni plenum OF oz. SNOO. Odbor, je postal vrhovni predstavniški in zakonodajni organ slovenskega naroda, njegov izvršni organ pa je bil IOOF oz. predsedstvo SNOO, ki je imelo deset članov, med temi predsednika, tri podpredsednike in sekretarja. Poleg tega so na zboru izvolili še 40 članov delegacije za Avnoj (dva delegata pa je še naknadno določil IOOF).
19.2.1944 je mejnik v razvoju slovenske državnosti v novi Jugoslaviji, ki so jo začeli graditi v duhu avnojskih sklepov. S sklicom v Kočevju izvoljenega Slovenskega narodno-osvobodilnega odbora (SNOO) na prvo zasedanje v Črnomelj, kjer se je preoblikoval v Slovenski narodno-osvobodilni svet (SNOS), le-ta postane najvišji predstavniški organ slovenske državnosti, v okviru Demokratične federativne Jugoslavije (DFJ). Črnomaljsko zasedanje je imelo za razliko od kočevskega zbora izrazito

Slika 58. Zasedanje Slovenskega narodno-osvobodilnega sveta (SNOS) v Črnomlju (2.2.1944). Udeležili so se ga tudi člani zavezniških vojaških misij. [19]

konstitutiven značaj, njegovi odloki pa so bili temelj narodni oblasti.
Pri predsedstvu SNOS (pred tem IOOF) so ustanovili odseke, ki jih je bilo sprva osem, kasneje pa zaradi političnega in gospodarskega razvoja ter zaradi prilagajanja odsekov poverjeništvom NKOJ-a petnajst. Poleg tega so pri predsedstvu SNOS delovale razne institucije in komisije. Narodno vlado je predsedstvo SNOS postavilo šele tik pred osvoboditvijo, 5.5.1945, v Ajdovščini.[20] Med odseki pri predsedstvu SNOS je bil tudi odsek za notranje zadeve.
Že reorganizirani odsek je imel le en oddelek s 4 pododdelki: za javni red, kriminal, administracijo in kadre.
Delo notranjega odseka je bilo organizacija narodne zaščite (NZ) kot izvršilnega organa narodne oblasti. V okrožjih je bilo okrožno načelstvo NZ z načelnikom in podnačelnikom, v okrajih okrajna načelstva, v krajih pa krajevni poveljnik NZ.
SNOS je imel tudi komisije in odbore pri predsedstvu SNOS.
Iz grobega opisa organizacije nove oblasti že med samo vojno je razvidno, da so si organi OF zelo prizadevali, poleg političnega dela, organizirati tudi samo življenje prebivalstva na terenu, a je bila ta organizacija zelo odvisna od razmer na terenu in je bila najbolj uspešna na osvobojenem ozemlju, najmanj pa v Prekmurju.

RAZMERE V PREKMURJU

VSTAJA V PREKMURJU

V Prekmurju so se priprave na odpor proti okupatorju začele sorazmerno hitro. Že v prvih dveh mesecih po okupaciji so, v glavnem aktivisti KPS kot tudi nekateri drugi poskušali organizirati organizacijo odpora. Madžarska oblast in domači sodelavci pa so delali sezname napredne študentske mladine, da bi lahko ukrepali, ko bo potrebno. Po napadu Nemčije na Sovjetsko zvezo in po posvetu z vodstvom KPS v Ljubljani in Območnim komitejem KPS za Štajersko, je začelo prihajati do prvih konkretnih akcij proti okupatorju.[21]

Slika 59. slika: Štefan Kovač - Marko, padel 18.10.1941, pri Gančanih, pod streli madžarskih orožnikov.[22]

Zaradi aretacij, pri katerih so se nekateri aktivisti z bojem prebili na Štajersko, nekaj jih je padlo, nekaj pa so jih tudi ujeli, je boj proti okupatorju zamrl. Tako l. 1942, kot l. 1943, so madžarske okupacijske oblasti zelo budno pazile na morebiten poskus odpora. Predvsem dejstvo, da v teh letih Prekmurje ni čutilo vojne vihre tako trdo kot drugi deli Slovenije - hrane ni primanjkovalo - je poleg madžarske propagande, v veliki meri vplivalo, da ni bilo organiziranega odpora in tudi ne organizacije narodne oblasti. Madžarske oblasti pa so se tudi odločile že l. 1942, da izselijo iz Prekmurja koloniste, ki so pribežali po 1. sv. v. iz Istre in Slovenskega primorja in se naselili v vaseh Pince Marof in Benica.[23]

ORGANIZACIJA NOVE OBLASTI

Šele aprila 1944, sta bila ustanovljena okrožna odbora OF za Mursko Soboto in Dolnjo Lendavo (danes Lendavo), ki pa nista nikoli zaživela. Tako je bila oktobra istega leta pristojnost okrožnega odbora Ljutomera in Radgone razširjena na Mursko Soboto in dolnjo Lendavo ter Ormož. Taka organizacija je ostala do osvoboditve 4.4.1945.[24]
Vodstvo KPS in OF so že večkrat poskušali oživeti odpor, politično delo in organizacijo nove oblasti na terenu, vendar so dosegli uspeh šele s prihodom Daneta Šumenjaka-Mirana in Jožeta Kramarja-Juša, ki sta imela sicer obveščevalne naloge, vendar sta takoj po prihodu v Prekmurje začela s političnim delom na Dolinskem in v Murski Soboti.

SPET OBOROŽEN ODPOR

Da bi okrepili odpor proti okupatorju je glavni štab NOV, na Kozjaku, iz vrst borcev Lackovega odreda

ustanovil 24.9.1944, četo 22 prostovoljcev, ki jo je vodil obveščevalni oficir, kapetan Ivan Majnik-Džems. Četa je imela nalogo prodreti v Prekmurje, navezati stik z aktivisti odpora in pokazati prebivalstvu, da je tudi v Prekmurju možen oborožen odpor proti okupatorju. Četa je po več bojih 1.10.1944, pri Gibini prestopila reko Muro in prišla v Prekmurje. Nato se je prebila do Fokovec, kjer jo je večja madžarska enota obkolila, a so partizani obroč prebili v smeri reke Mure, ki so jo 9.10.1944, prestopili in se vrnili nazaj v odred na Kozjak.[25]
Zaradi napačne ocene razmer, je prišlo po kapitulaciji Hortyjevega režiman 5.10.1944, do izdaje in spopada aktivistov z madžarsko vojsko, policijo in orožniki 17.10.1944, v Murski Soboti in nato 20.10.1944, na Vaneči, kjer sta padla Dane Šumenjak-Miran in Franc Kosi, pred tem pa že Jože Kramar-Juš, kar je sprožilo tudi obsežne aretacije po Prekmurju. Konec oktobra 1944 in novembra so bili v Prekmurje poslani novi aktivisti, ki so v decembru že začeli vzpostavljati vaške odbore OF v Bistrici, Žižkih, Polanah, Lendavi, Murski Soboti.[26]
Konec januarja je bila v Voglerjevi koči v motvarjevskem gozdu ustanovljena Prekmurska četa, ki jo je vodil Filip Korošec-Bor z nalogo, da varuje aktiviste in izvaja manjše diverzantske akcije. S tem je takoj začela in se zelo hitro zapletla v spopade z madžarskimi orožniki in vojsko. 4.3.1945, jih je Voglerjevi koči napadlo več kot 2.000 vojakov in orožnikov. Med izpadom se je četa razdelila tako, da se je en del prebijal na Goričko drugi pa na Dolinsko. Prva skupina se je prebila do 21.3.1945, vse do Sakalovec, ko so se morali zaradi izdaje in bojev z orožniki umakniti nazaj na Goričko in nato na Dolinsko, kjer so pričakali predhodnice rdeče armade. Zaradi razpada fronte na Madžarskem in naglega bližanja rdeče armade, so madžarski okupatorji bistveno povečali represalije proti prebivalstvu. Ustrelili so več dezerterjev in zadnji dan pred umikom 31.3.1945, iz zaporov v Murski Soboti odpeljali 10 aktivistov, ki so jih ustrelili v Črnskih mejah.[27]
3.4.1945 so predhodnice rdeče armade vstopile v Mursko Soboto in naslednji dan v Lendavo. Aktivisti OF so 5.4.1945, ustanovili začasni okrožni odbor OF, ki ga je vodil Franček Majcen in okrajna odbora OF za Mursko Soboto in Lendavo, ki so zelo hitro organizirali upravno delovanje nove oblasti in politično delo. Ustanovljena je bila tudi vojaška komanda območja s sedežem v Murski Soboti, ki jo je vodil Filip Korošec - Bor, katere poglavitna naloga je bila izvedba mobilizacije.

ODPOR NA MURSKEM POLJU IN SLOVENSKIH GORICAH

KAZNOVANJE TAKOJ PO OKUPACIJI

Na desni strani Mure so nemški okupatorji, v Gornji Radgoni aretirali prve zavedne Slovence 6.4.1941, le nekaj ur po začetku napada na Jugoslavijo, že konec aprila 1941, pa so začeli izvajati obsežen načrt izseljevanja na območju Slovenskih goric. Zaradi zelo strogega odnosa okupatorja do prebivalstva je prišlo hitro do organizacije odpora in v mesecu maju 1941, so bile izvedene prve sabotažne akcije (rezanje telefonskih žic, rušenje telefonskih drogov) in zbiranje orožja.[28]

OSVOBODILNA FRONTA

Organiziranje OF je potekalo po celotnem območju Prlekije in Slovenskih goric. Organizatorji so bili dobro povezani z aktivisti v Prekmurju in Medžimurju. Septembra so ustanovili okrožni odbor OF za Ljutomer, ki ga je vodil prof. Jože Kerenčič in je zajemal območje sedanjih upravnih enot Ljutomer, Gornja Radgona in Ormož. Zaradi velike aktivnosti aktivistov jih je zadel že v avgustu 1941, prvi val aretacij in po uboju Jakoba Babiča, sekretarja mestnega odbora OF za Ljutomer je odpor nekoliko zastal. Nemci pa so l. 1942, nasilje še stopnjevali. Spomladi je odpor poživila Slovenjegoriška partizanska četa, ki se je nameravala večati iz vrst aktivistov na tem območju, vendar je bila po več akcijah, 8.8.1942, izdana in razbita. Nov zagon je odpor dosegel poleti 1943, ko so ustanovili novi okrožni odbor OF Ljutomer-Radgona, ki ga je vodil Ivan Nemec-Vojko.
Velik pomen za to območje je imela ustanovitev Lackove čete januarja 1944, ker so v njo vključili prostovoljce iz celega območja. Zaradi lažjega dela so aprila, 1944, preuredili okrožja in ustanovili okrožje Slovenske gorice, kamor so nato avgusta, tega leta, pridružili tudi Ljutomersko okrožje. Razdeljeno je bilo na 10 okrajev. Jeseni, 1944, so na tem območju naraščali spopadi z Nemci in vlasovci. Spomladi, 1945, so Nemci tik pred porazom izvedli ofenzivo na območju Slovenskih goric, ki je zelo povečala nasilje na tem območju. Ko so bolgarske enote premaknile fronto na desno stran Mure in prodirale proti Ljutomeru, so se po hudih bojih Nemci umaknili, za seboj pa so puščali upostošenje. Sočasno so vedno večje partizanske enote pomagale pri osvoboditvi območja, aktivisti pa so začeli prevzemati in organizirati novo oblast.[29]

NARODNA ZAŠČITA

POLICIJA NOVE OBLASTI

Slovenski poročevalec je 17.10.1941, objavil Odlok o ustanovitvi Narodne zaščite. Zato so ta dan razglasili za Dan ustanovitve Narodne zaščite, iz katere je neposredno izšla milica. Narodna zaščita je bila sestavni del partizanskih čet in je imela nalogo preprečevati aretacije, zaplembe premoženja in izganjanje Slovencev. Organizirali so jo odbori OF. Za proučevanje razvoja kriminalistične službe je v tej dobi vsekakor važna vloga, ki jo je imela Narodna zaščita. Ena izmed glavnih nalog Narodne zaščite je bila varovanje slovenskega prebivalstva pred domačimi izsiljevalci, tatovi in roparji - torej narodna zaščita ni imela izključno samo vojaških nalog.
Prisega narodne zaščite:

»Jaz vojak osvobodilne ljudske vojske slovenskega naroda, ki se ob boku delavsko kmečke armade Sovjetske zveze ter vseh ostalih za svobodo se borečih narodov borim za osvoboditev in združitev slovenskega naroda, za mir in bratstvo med narodi ter za srečno bodočnost delovnega ljudstva, prisegam pred svojim narodom in svojimi bojnimi tovariši, da bom oddal vse svoje sile in vse svoje sposobnosti osvobodilni stvari slovenskega naroda, delovnega ljudstva ter vsega naprednega in svobodoljubnega človeštva v sveti vojni proti fašističnim tlačiteljem in barbarom, da ne bom zapustil vrst slovenske osvobodilne vojske, v katero sem prostovoljno in zavestno vstopil in ne bom odnehal v boju do popolne zmage nad fašističnimi okupatorji, do popolnega uresničenja velikih osvobodilnih ciljev slovenskega naroda in delovnega ljudstva. Prisegam, da v boju za te velike osvobodilne cilje ne bom štedil svojih sil in, da se ne bom ustrašil žrtev in težav ter, da bom, če bo to potrebno, žrtvoval za svoj narod tudi svoje življenje.« [30]

NALOGE IN POOBLASTILA NARODNE ZAŠČITE

Slika 60. Narodna zaščita pri okraju Kočevje, pri delu v pisarni 15.1.1945. Na steni v sobi sta dva plakata s propagandno vsebino, en z napisom Rdeča armada.[39]

Na začetku l. 1942, je izšel pravilnik narodne zaščite in spomladi istega leta še njegov tolmač. Med NOB se je narodna zaščita razvijala kot organ odborov OF za zagotavljanje javnega reda, varnosti prebivalstva in njegovega premoženja in je tako postala izvršni organ oblasti.
14.9.1943, je Organizacijski odsek NOV in POS izdal posebno Navodilo o nalogah in organizaciji vojaških oblasti v zaledju. Navodilo natančno določa naloge in položaje komand vojnih področij in komand mest. V njem je zajeto tudi Navodilo o Narodni zaščiti. Dobesedno pravi: »Narodno zaščito ustanavljajo narodno-osvobodilni odbori, terenski odbori OF in vojaške edinice iz vrst za vojaško službo in za operativne edinice nesposobnih ljudi. Narodna zaščita je vojaška sila NOO in okrajnih odborov OF in je kot taka organ slovenske ljudske oblasti. Podrejena je NOO in okrajnemu odboru OF. Izvršuje vse naloge, ki jih ji naloži njene nadrejene oblasti. V splošnem in kadar gre za vojaško operacijo po nujni potrebi vojaškega razvoja (prodiranje sovražnika) so NZ preko komande področja podrejene glavnemu štabu. Narodne zaščite naj se vojaško organizirajo, uvesti je potrebno strogo disciplino in se naj imenujejo po kraju, kjer se nahajajo, npr. NZ Birčna vas.«[31]
Po odloku SNOS 1.3.1944, je narodna zaščita postala izvršilni organ krajevnih, okrajnih in okrožnih narodno-osvobodilnih odborov na osvobojenem ozemlju, na neosvobojenem ozemlju pa odborov OF. Vodil jo je oddelek za narodno zaščito pri odseku za notranje zadeve SNOS. Pri imenovanju poveljnikov

Narodne zaščite so imeli pomembno vlogo politični oz. oblastni organi in terenski odbori OF.
4.4.1944, je izdal Oddelek za Narodno zaščito Navodilo o organizaciji in nalogah Narodne zaščite, ki jih je podpisal načelnik Mahovec. Vsebujejo organizacijski sestav Narodne zaščite in naloge, ki jih opravlja. V tem dokumentu so temelji za organizacijo in delo kriminalistične službe, zato navajamo citat, ki govori o nalogah kriminalnega oddelka, ki mora pomagati okrožnemu načelniku NZ pri njegovem poslovanju s tem, da:

»Zbira vse podatke o sumljivih osebah, pred katerimi ni varna lastnina prebivalstva, vodi spisek (kartoteko) vseh kriminalnih tipov, v katerega sproti beleži zapažanja pri njih. Specializira NZ v izsledovanju zločincev in njih pomagačev. Usposablja člane okrajnih načelstev, ki so odgovorni za sektor dela, o zasliševanju aretirancev in v tem, da bodo znali na podlagi dobljenih izjav od aretirancev in prič do konca izvesti preiskavo in ugotoviti kdo vse je vpleten v mrežo zločincev. Skrbi za pravilen način sestavljanja zapisnikov zasliševanj, za iskanje verodostojnih prič, ki naj v konkretnih primerih izpričajo krivdo oz. nekrivdo.

Zbira podatke o izkoriščevalcih (črnoborzijancih), skrivačih živil in drugega materiala, za katerega je bil izdan odlok, da se mora prijaviti in ki ga sedaj prodajajo po visokih cenah, to je blago, ki je bilo v času italijanske kapitulacije in v času nemške ofenzive odnešeno iz skladišč italijanske vojske oz. NOV in ki ga na poziv civilne in vojaške oblasti niso prijavili. Poskrbi, da se te osebe izsledi, da se jim blago odvzame in se jih primerno kaznuje. O osebah, ki si na nepravilen način prilaščajo razlaščena zemljišča, o uničevalcih gozdov itd., vodi kontrolo o saboterjih in onih, ki se iz sovraštva do narodno-osvobodilnega gibanja in naše vojske izogibajo opravljati nujna dela, ki jih zahteva vojno stanje ter poskrbe, da jih vojaška oblastva morajo prisiliti k izvrševanju teh del. Vodijo računa o onih, ki iz sovraštva do osvobodilnega gibanja ne obdelujejo polja, da ne bi bilo potrebno z živili podpirati NOV. V delokrog kriminalnega oddelka spadajo tudi izsledovanja in ugotovitve pretepov, ubojev, ropov, požigov ter vseh ostalih prekrškov, ki na kakršen koli način ogrožajo osebno varnost in imovino poedincev, kakor tudi narodno lastnino.«[32]

UPRAVNI DEL NOTRANJIH ZADEV

Odsek za notranje zadeve je bil notranje organiziran na tri oddelke:
- oddelek za državno varnost,
- oddelek za narodno zaščito in
- oddelek za notranjo administracijo.[33]

Na ta odsek je bil vezan načelnik okrožne izpostave Odseka za notranje zadeve. Te izpostave so imele na eni strani okrožna načelstva narodne zaščite, v okviru katerih naj bi delovali kriminalni oddelek, administrativni oddelek (za popis prebivalstva), oddelek za javni red in kadrovski oddelek in na drugi strani oddelek državne varnosti, kjer bi imeli obveščevalne, kadrovske in oddelke tajnih agentov. Ta shema se v celoti ni izvedla zaradi ustanovitve Oddelka za zaščito naroda (OZNA) in njenega vezanja na odsek za ljudsko obrambo.[34]

Kriminalni referat oddelka za NZ pri Odseku za notranje zadeve pri SNOS je izdal dne 9.11.1944, Navodila o poslovanju kriminalnega oddelka, ki je bilo namenjeno kriminalnim oddelkom Okrožnih načelstev NZ. Navodilo je vsebovalo tako določila kazenskega procesnega prava kot tudi načela kriminalistične taktike in je zato svojstven dokument o nastajanju kriminalno-preiskovalne službe oz. današnje službe za zatiranje kriminalitete. V tem navodilu je opisna ocena takratnih problemov na področju kriminalitete (črna borza, tihotapstvo) in priprav za zatiranje kriminalitete tudi na območjih, ki so bila še pod nadzorstvom sovražnih formacij. Upravičeno so predvidevali, da bodo » ... kriminalni tipi v času okupatorjevega kraha najaktivnejši, zato moramo že sedaj vse poznati, da jih bomo naredili neškodljive.«

Pri teh dokumentih se je potrebno zaustaviti predvsem zato, ker so bili osnova za organiziranje kriminalistične službe po osvoboditvi.[35]

OZNAČBE IN USPOSABLJANJA

O organiziranosti narodne zaščite priča tudi podatek, da je predsedstvo SNOS oktobra potrdilo oznake, po katerih naj bi se njeni člani ločili od oficirjev NOV in POS. To so bile označbe funkcij:
- narodni zaščitnik,
- krajevni poveljnik Narodne zaščite,
- namestnik okrajnega načelnika Narodne zaščite,
- okrajni načelnik Narodne zaščite,

- namestnik oblastnega načelnika Narodne zaščite,
- oblastni načelnik Narodne zaščite,
- namestnik vodje oddelka za Narodno zaščito in
- vodja oddelka za Narodno zaščito.

Temelj znaka je bil Triglav s peterokrako zvezdo na vrhu, spodaj pa položajni del označbe. Pripadniki Narodne zaščite so jih nosili na spodnjem delu rokava uniforme.[36]
Med vojno so se že organizirali tečaji za vodstveni kader Narodne zaščite v Semiču. Od poletja 1944 do pomladi 1945, je bilo organiziranih osem tečajev, ki so trajali približno tri tedne in jih je obiskovalo od 12 do 32 pripadnikov ali pripadnic. Obravnavali so politične in strokovne teme, kamor so spadali organiziranost Narodne zaščite, kriminalistika, izsledovanje in obveščanje. Tako je bilo v Sloveniji, ob osvoboditvi približno 15.000 članov Narodne zaščite. Več kot polovica se je vanjo vključila tik pred osvoboditvijo ali ob njej. Po osvoboditvi se je ime narodna zaščita, predvsem na pritisk Beograda, začelo opuščati. 5.5.1945, je Slovenija dobila svojo prvo vlado in z njo Ministrstvo za notranje zadeve, ki ga je vodil Zoran Polič. Narodna zaščita je postala sestavni del tega ministrstva.[37]

NAMESTO ZAKLJUČKA

Narodna zaščita je bila aktivna predvsem na osvobojenem ozemlju in v Ljubljanski pokrajini, drugje pa je bilo za aktivnost bistveno manj pogojev zaradi hujše represije okupatorja. Ob vzpostavitvi drugega osvobojenega ozemlja in po kapitulaciji Italije, se je značaj Narodne zaščite polagoma spreminjal. Veliko osvobojeno ozemlje je terjalo drugačno in krepkejšo organizacijo oblasti.
Pri razvoju kriminalistične službe v vojnem obdobju moramo omeniti še en dokument, ki je posredno vplival na prvo organiziranost te službe, na dopis iz kabineta poverjenika za notranje zadeve v Beogradu štev. 90, 12.12.1944, s katerim se NZ preimenuje v Narodno milico.[38]

Opombe

1. Dr. Janko Prunk, Martin Ivanič, Osamosvojitev Slovenije s kratkim orisom slovenske zgodovine, Založba Grad Ljubljana, 1996.
2. https://sr-rs.facebook.com/permalink.php?story_fbid=1015 2350436063834&id=36436743833.
3. M. Žnidari, J. Dežman, L. Puklavec, Nemška mobilizacija Slovencev v drugi svetovni vojni, Zveza društev mobiliziranih Slovencev v nemško vojsko 1941–1945, Celje 2001, str. 17.
4. Kot pod 2.
5. Kot pod 2.
6. R. Butler, Ilustrirana zgodovina Gestapa, Style maxima, Radenci 1998, str. 205.
7. Z. Cajnko, Nacizem, Adolf Hitler in Tretji rajh, Locutio, Maribor 2005, str. 177.
8. Kot pod 6, str. 178.
9. Metka Fujs: Značilnosti madžarske okupacijske uprave v Prekmurju. Kronika XXXIX, 1991, št. 1-2, str. 65. 1«4 Prispevki za novejšo zgodovino XXXIV-1994.
10. Kot pod 9.
11. Pokrajinska in študijska knjižnica v Murski Soboti, fascikel 25.
12. Arhiv pokrajinska in študijska knjižnica Murska Sobota.
13. Miroslav Kokolj - Bela Horvat: Prekmursko šolstvo, Od začetka reformacije do zloma nacizma Murska Sobota 1977, str. 386-388 (dalje Kokolj-Horvat, Prekmursko šolstvo).
Glej tudi AS II, Izidor Cankar, fasc. 7, Razmere Slovencev na ozemlju okupiranem od Madjarov.
14. Vir Pokrajinska in študijska knjižnica Murska Sobota.
15. Metka Fujs, Izhodišča madžarske okupacijske politike v Prekmurju, inštitut za novejšo zgodovino,Prispevki za novejšo zgodovino, Ferenčev zbornik,str. 184-187
16. METKA FUJS , Značilnosti madžarske okupacijske uprave v Prekmurju
17. https://www.google.si/search?q=osvobodilna+fronta&biw=1600&bih=775&tbm=isch&imgil=VbylSByZQ0euKM%253A%253Bhttps%253A%252F%252Fencrypted-tbn1.gstatic.com%252Fimages%25
18. http://mss.svarog.si/zgodovina/4/index.php?page_id=8274
19. Kot pod 14 str. 436 do 441
20. Ferdo Godina, Prekmurje 1941-1945, prispevek k zgodovini NOB, Pomurska založba 1980, str. 55, 56, 57.
21. http://kovaceva-domacija.com/start/index.php?Itemid=56
22. Kot pod 17 str. 99.
23. Kot pod 17 str. 111.
24. Kot pod 20, str. 36-45.
25. Kot pod 20, str. 49, 50.
26. Kot pod 20 str. 51-71.
27. Drago Novak, Ivo Orešnik, Herman Šticl, Pomniki NOB v Slovenskih goricah in Prekmurju, Pomurska založba 1985, str. 28-33.
28. Kot pod 24 str. 33-54.
29. Vir: Strokovni list Ljudske milice.
30. Vir: Revija Kriminalistična služba, leto V. št. 5-6, maj, junij 1954, str. 124-130.
31. Vir: Dokumenti VOS, OF, NZ in pravosodja, dok. 72.
32. Iz arhivov Slovenske politične policije, Založba Veda str. 16,17.
33. Ljuba Dornik Šubelj, Ozna in prevzem oblasti 1944-46, Založba Modrijan, Ljubljana 2013, str. 24.
34. Vir: Revija Kriminalistična služba, leto V, št. 5-6, junij 1954, str. 134-136.
35. Mag. Pavle Čelik, Policaji, ČZP Delo Ljubljana 1991, strani 13,14.
36. Kot pod 26 str. 14, 15.
37. Vir: Revija Kriminalistična služba, leto V. št. 5-6, maj, junij 1954, str. 164.
38. Vir: http://kokosar.com/ZZPI1971.html

VARNOSTNO-OBVEŠČEVALNA SLUŽBA (VOS)

Drago Ribaš in Anton Rozman

POLITIČNA POLICIJA

Zaradi zaščite odpora proti okupatorju in domačim izdajalcem je CK KPS v Ljubljani ustanovil 15.8.1941, obveščevalno in varnostno službo OF, za katero se je po nekaj mesecih ustalil izraz Varnostno-obveščevalna služba. Njene glavne naloge so bile:

- zbiranje informacij o sovražniku,
- zaščita narodno osvobodilnega gibanja pred provokatorji in
- uničevanje izdajalcev.

VOS je v začetku vodil Varnostni kolegij od l. 1943 pa Centralna komisija. Glavna sektorja VOS sta bila obveščevalni in varnostni. Obveščevalni sektor se je delil na civilni in vojaški. Civilni del se je delil na množično obveščevalno dejavnost in posebno obveščevalno službo. Februarja 1943 je Glavni štab NOV Jugoslavije izdal navodila o enotni organizaciji obveščevalne službe v državi s katerimi so izgradili obveščevalno službo v vojski in na terenu.[1]
Na prvem zasedanju 19.2.1944, je SNOS ukinil VOS OF. Poleg drugih je bil ustanovljen tudi odsek za notranje zadeve, ki je bil razdeljen na tri oddelke:

- oddelek za državno varnost;
- oddelek za narodno zaščito in
- oddelek za notranjo administracijo.[2]

V obveščevalne oddelke so se združevali obveščevalci razpuščene VOS, iz varnostnikov VOS pa so ustanovili oboroženo formacijo Vojsko državne varnosti (VDV), ki je bila kot oborožena sila dodeljena Odseku za notranje zadeve. Ta je bila dodeljena Oddelku državne varnosti.[3]
Ta organizacija je ostala do 13.5.1944, ko so z odlokom poveljnika NOV POS ustanovili OZNA (oddelek za zaščito naroda), s katerim so na novo organizirali in poenotili obveščevalne službe.
VOS se je razvila kot obveščevalna služba na ozemlju celotne Slovenije in v tujini. Njene zaščitne naloge in predvsem justifikacija sodelavcev okupatorja je bila stvar odločitve vodstva odpora in izraz takratnega stanja, zato jo kot tako, različni avtorji razlagajo iz različnih zornih kotov.

ODDELEK ZA ZAŠČITO NARODA (OZNA) IN KORPUS NARODNE OBRAMBE JUGOSLAVIJE (KNOJ)

POLICIJA ZA ZAŠČITO ZALEDJA IN PREGON SOVRAŽNIKOV NOVE OBLASTI

OZNA za Slovenijo je bila ustanovljena 13.5.1944, kot del OZNA Jugoslavije. Ob ustanovitvi je delovala v okviru poverjeništva za ljudsko obrambo, po preimenovanju v Upravo državne varnosti (UDV) l. 1946, pa je delovala kot politična policija v okviru Ministrstva za notranje zadeve. Bila je del vojske, strogo hierarhično organizirana, saj je nastala po sovjetskih vzorih in z neposredno pomočjo sovjetskih opazovalcev, vodil pa jo je Aleksander Rankovič, ki je bil neposredno odgovoren maršalu Josipu Brozu - Titu kot poverjeniku za ljudsko obrambo, ki je tudi podpisal odlok o ustanovitvi.[4] V Sloveniji je bil njen načelnik Ivan Maček.
Podobno kot je Ozna predstavljala obveščevalno in proti-obveščevalno zaščito odporniškega gibanja, je bil 15.8.1944 (neposredno pred začetkom zaključnih operacij za osvoboditev Jugoslavije), za njegovo varovanje ustanovljen KNOJ. Ta je bil neposredno podrejen Maršalu kot poverjeniku za narodno obrambo, ki ga je vodil preko načelnika Ozne Aleksandra Rankoviča. V sestavo KNOJ so prišle vse enote poverjeništva za ljudsko obrambo NKOJ, posebne slovenske VDV, enote odseka za zaščito naroda pa tudi bataljoni PPK (proti peti koloni) na Hrvaškem.
KNOJ je bil ustanovljen za zavarovanje zaledja NOV Jugoslavije in za vzdrževanje reda in miru na osvobojenem ozemlju. Njegove naloge so bile:

- boj proti nasprotnikom v zaledju NOV in POJ,
- likvidacija četniških, ustaških, belogardističnih in podobnih enot na osvobojenem ozemlju,
- zaščita centralnih organov oblasti NKOJ, Vrhovnega štaba, AVNOJ, OZNE,
- odstranjevanje ostankov razbitih sovražnikovih enot z osvobojenega ozemlja, vohunov in diverzantov,
- zaščita pristanišč, obal in državnih meja,
- zaščita najpomembnejših avtomobilskih poti in mostov, zavodov in tovarn obrambnega pomena, letališč in drugih objektov,
- opravljanje nalog OZNE v različnih operacijah, kot so zasede in spremljanje aretirancev, ujetnikov.

Sloveniji je bila ustanovljena divizija KNOJ poimenovana Prva in kasneje preimenovana v Drugo divizijo KNOJ-a, ki je sodelovala v več večjih bitkah zaključnih operacij za osvoboditev države.[5]

ZELO ŠIROKA POOBLASTILA OZNE

Po ustanovitvi je Ozna dobila v Sloveniji zelo široka pooblastila od predsedstva SNOS, ki je 19.7.1944, sprejelo nova navodila o pregonu narodnih sovražnikov. To je bil odlok o izrednih ukrepih proti pomagačem okupatorjev, domobrancem in veleizdajalcem in je pooblaščal organe oblasti - Ozno, da izžene javno znane nasprotnike NOB in njihove družine, ter svojce pripadnikov domobrancev ter zapleni njihovo premoženja. Zaradi različnega razumevanja pri izvajanju tega odloka je prihajalo na terenu do nesoglasij z predstavniki NOO in odbori OF, zato je predsedstvo SNOS oktobra natančneje določilo razmerja med Ozno in NOO.
Ozna je imela tudi posebno vlogo v sodnih postopkih. V primerih, ki so spadali pred vojaška sodišča, ko je šlo za »sovražnika ljudstva«, je imela izključno pravico voditi preiskovalni postopek. Izključno Ozna je bila pristojna prijaviti in opraviti preiskavo zoper vsako osebo o kateri se je sumilo ali pa že ugotovilo, da je storila politični prekršek (kaznivo dejanje, disciplinska kršitev ali dejanje s političnim ozadjem, sabotažo ali vohunstvo). Sodišče je moralo osumljene takih dejanj izročiti Ozni. Postopek je začelo šele, ko mu je Ozna uradno izročila zadevo oz. pripravila gradivo za obtožnico, ki jo je pripravil tožilec. Na koncu je bilo sodišče dolžno poročati Ozni o izidu sojenja. Po vojni je to pravico obdržala v političnih primerih. [6]
Izključna pravica Ozne je bilo tudi obveščevalno delo v tujini. Drugi odsek Ozne je imel nalogo proti-obveščevalne službe na osvobojenem ozemlju (odkrivanje agentov obveščevalnih služb okupatorjev in njihovih sodelavcev, delovanje notranjih sil - meščanskih politikov, verskih skupnosti). Tretji odsek Ozne je imel nalogo proti-obveščevalne zaščite oboroženih sil NOV in POS.[7] Že februarja 1945, je Vrhovni štab NOV in POS Jugoslavije izdal pravilnik o ureditvi kazenskih taborišč pri komandah področij, 3.5.1945, pa posebno odredbo s katero je določil, da se v zaledju armad oz. samostojnih korpusov, po potrebi vzpostavijo začasna taborišča vojnih ujetnikov. Taborišča so varovale enote KNOJA in jih tudi vodile. V vsakem poveljstvu taborišča je deloval tudi organ Ozne. Vsa poveljstva armad so dobila navodilo, da se držijo odredb ženevske konvencije o ravnanju z vojnimi ujetniki, ki pa se ga na terenu niso držali. V Sloveniji so bila taka taborišča v Mariboru, Borovnici, Šentvidu pri Ljubljani in pozneje v Celju ter Kranju. Po začasnem poročanju je bilo 12.5.1945, prevzetih 169.111 vojnih ujetnikov. Del teh ujetnikov je bilo usmrčenih brez sojenja. Eksekucije je izvajal KNOJ po seznamih za usmrtitev, ki jih je izpisala Ozna.[8]
Ena od prednostnih nalog Ozne je bila tudi prevzem sovražnikovih arhivov, da bi lahko zagotovili dokaze za sodne postopke. V ta namen so predvideli posebne oddelke Ozne v večjih mestih.[9]

ZAKLJUČEK

Iz zapisanega izhaja, da prebivalstvo Pomurja med 2. sv. v. ni bilo zaščiteno pred kaznovanjem. Madžarski okupator je takoj razorožil jugoslovanske žandarje, ker so jih imeli za predstavnike tuje države. Madžarski žandarji, notaruši in vojaške oblasti pa so izvajali pritiske in močno propagando. Aktivisti so poskušali zaščititi prebivalstvo z zastraševanjem civilnih predstavnikov oblasti, vendar je odpor trajal le kratek čas in ni bil učinkovit. V drugi polovici l. 1944, so partizani Džemsove čete in pozneje Prekmurske čete poskušali lajšati pritisk z grožnjami uradnikom, vendar se je s tem le-ta samo povečeval.
Na desni strani Mure je bilo orožništvo Jugoslavije razpuščeno. Civilni nadzor so izvajali nemški policisti kot del okupacijske oblasti in so ščitili okupacijo ter izvajali naloge po ukazih Gestapa in SD. Čeprav so bili tam ustanovljeni tako okrožni kot okrajna ljudska odbora v Ljutomeru in Gornji Radgoni, dlje od političnega delovanja dejansko niso prišli, ker so bile aretacije aktivistov stalnica.
To so bili razlogi, da narodne zaščite, ki bi s strani nove oblasti ščitila prebivalstvo, ni bilo ne na eni in ne na drugi strani Mure.

Opombe

1. Nada Krpič, Organizacija obveščevalne službe NOV in PO Slovenije 1941-1945, diplomsko delo Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede, Ljubljana 2006, strani 12, 13.
2. Iz arhivov Slovenske politične policije, Založba Veda str. 16,.17.
3. Ljuba Dornik Šubelj, Ozna in prevzem oblasti 1944-46, Založba Modrijan, Ljubljana 2013, str. 24.
4. Ljuba Dornik Šubelj, Ozna in prevzem oblasti 1944-46, Založba Modrijan, Ljubljana 2013, str. 9.
5. Ljuba Dornik Šubelj, Ozna in prevzem oblasti 1944-46, Založba Modrijan, Ljubljana 2013, str. 27, 28.
6. Ljuba Dornik Šubelj, Ozna in prevzem oblasti 1944-46, Založba Modrijan, Ljubljana 2013, str. 34.
7. Ljuba Dornik Šubelj, Ozna in prevzem oblasti 1944-46, Založba Modrijan, Ljubljana 2013, str. 80, 103.
8. Ljuba Dornik Šubelj, Ozna in prevzem oblasti 1944-46, Založba Modrijan, Ljubljana 2013 str. 162, 163, 187.
9. http://mss.svarog.si/zgodovina/4/index.php?page_id=8274, str. 190.

ORGANIZACIJA IN DELO SLOVENSKE MILICE IN KRIMINALISTIČNE SLUŽBE MED LETOMA 1945 IN 1965

Drago Ribaš in Anton Rozman

SPLOŠNE RAZMERE V DRŽAVI

PORUŠENA DOMOVINA IN RAZDELJEN NAROD

Konec vojne je Slovenija dočakala v kaotičnih razmerah. Porušena je bila infrastruktura, tovarne, hiše, primanjkovalo je hrane. Zmagovite partizanske enote so se znašle pred izzivom velikega števila vojnih ujetnikov in njihovih družin, v zaledju z enotami domačih izdajalcev, ki se niso prebijale v tujino ali so bile pri tem neuspešne. Prav tako je nova oblast gradila nov družbeno-politični sistem, po vzoru Sovjetske zveze in ne zahodne Evrope, kot je bil postavljen do takrat.
Nova oblast se je po osvoboditvi soočila z različnimi oblikami kriminala, kot so uboji, vojno dobičkarstvo, z različnimi oblikami gospodarskega kriminala (špekulacije, črnoborzijanstvo) in z delovanjem še obstoječih sovražnih struktur (band), ki so še vedno delovale na posameznih območjih Slovenije, predvsem na Štajerskem in v Prekmurju. V tem stanju je bilo zelo težko sprejeti prioriteto delovanja takratnih organov za notranje zadeve. Tako so vse sile usmerjali v lovljenje »band«, nato v iskanje vojnih dobičkarjev in črnoborzijancev in špekulantov, poseben problem pa jim je predstavljalo iskanje in sojenje domnevnim okupatorjevim sodelavcem/Dahovski procesi). Tako so se, do sprejema ustrezne zakonodaje, ki je bila podlaga za delo organov za notranje zadeve, v večini uporabljali vojni zakoni.
Ukrepi nove oblasti so bili zelo odmevni med ljudmi, saj so zaradi pomanjkanja hrane izvajali obvezni odvzem hrane kmetom. Kmalu se je začelo tudi nacionaliziranje industrije in obrti, odvzem in razdelitev kmetijskih zemljišč v državno lastnino oz. delitev zemlje malim kmetom in zadrugam. Med ljudmi so bile vedno glasnejše tudi govorice o pobojih vojnih ujetnikov.
Novo načelo enotnosti oblasti je zelo omejilo samostojnost pravosodja in do neke mere tudi zakonodajne veje oblasti, kamor so bili v začetku lahko voljeni samo člani OF. Predvsem zaradi kontroliranja vseh vej oblasti s strani Komunistične partije Slovenije (v nadaljevanju KPS). To nerazumevanje odnosov med vejami oblasti je pripeljalo do tega, da je bilo v petdesetih letih pravosodje v pristojnosti Ministrstva za notranje zadeve (v nadaljevanju MNZ) in so bili preiskovalni sodniki in organi, ki so izvajali upravno kazenske postopke (danes postopke o prekrških) v sestavi odseka ali oddelka oz. pozneje tajništva za notranje zadeve okraja.
Po sporu s Stalinom je prišlo do bistvenega popuščanja v izvajanju izgradnje države po vzoru Sovjetske zveze. Pravosodje je dobivalo po ustavnih spremembah 1953, in še posebej 1963, večji pomen. Uveden je bil komunalni sistem in delavsko samoupravljanje, ki se je z zamikom uvajalo tudi v državne organe in je pomenilo velik odmik od poprejšnje popolne centralizacije. Z odmikom od l. 1945 se je zmanjševala javna represija tudi s strani politične policije. Nasprotnike je onemogočala na bolj prefinjen način, ki v javnosti ni bil tako opazen.

ORGANIZACIJA DRŽAVNO POLITIČNIH ORGANOV NA REPUBLIŠKI IN NIŽJI RAVNI

LJUDSKA OBLAST

Zaradi zmage narodno-osvobodilnega gibanja je bil po končani 2. sv. v. vzpostavljen nov politični in upravni sistem. Republike so postale federalne enote, ki so sestavljale federalno državo in Slovenija se je najprej imenovala Ljudska Republika Slovenija (LRS). Vsaka republika je bila država, ki pa je na zvezo prenesla številne funkcije. Organi državne oblasti, do ustave 1963, na nižji ravni od republike (v krajih, občinah, okrajih in drugih upravno-teritorialnih enotah) imenovani ljudski odbori, so bili na vseh ravneh voljeni neposredno s tajnim glasovanjem.
Ustava Socialistične Republike Slovenije[1] je spremenila ime republike iz LR Slovenija v SR Slovenija in usmerila delovanje družbe v socialistično samoupravljanje. Ministrstva so se iz državnih sekretariatov preimenovala v republiške sekretariate, torej za notranje zadeve: RSNZ. Še vedno je ohranila tri nivoje organiziranosti republike od občine, okraja do republike in dala bistveno večji poudarek občinam kot okrajem. Ustanovi tudi krajevne skupnosti, kot mesto, kjer občani neposredno zadovoljujejo svoje potrebe, ki pa niso oblastni organ. Uveljavi že moderna pravna načela kot so načelo javnosti dela državnih organov, prepoved retroaktivne veljavnosti predpisov, načelo dostopnosti do sodišča ipd.
Najnižji organ oblasti je bil krajevni Ljudski odbor (LO), ki je imel oblast na območju enega ali več krajev. Teh odborov je bilo v Sloveniji več kot tisoč in so delovali do l. 1952, ko ga je kot temeljna

enota zamenjala občina. Z uvedbo komunalnega sistema je postala občina najnižja teritorialno upravna skupnost, ki je sčasoma dobila tudi politično in ekonomsko vsebino. Po odpravi okrajev sredi šestdesetih let so bile t. i. družbeno-politične skupnosti občina, republika in federacija.[2]

NOVA UPRAVNO-TERITORIALNA RAZDELITEV SLOVENIJE

Prva upravno-teritorialna ureditev Slovenije je bila uzakonjena v začetku septembra 1945, po kateri so bile te enote, kraji, okraji, okrožja (Celjsko, Ljubljansko, Mariborsko, Novomeško) in Ljubljana s statusom posebnega okrožja, razdeljena na mestne četrti. Pomurje je spadalo v Mariborsko okrožje s svojimi štirimi okraji, s sedeži v Murski Soboti, Dolnji Lendavi, Ljutomeru in Gornji Radgoni.
Cona B je bila vključena v vzhodno primorsko okrožje. To je veljalo do l. 1947, ko so bila ukinjena okrožja in so bile največje upravno-teritorialne enote okraji, dve leti, nato od l. 1949 do 1951, ko so bile v Sloveniji tri oblasti - Goriška, Ljubljanska in Mariborska - okraji in kraji. Mariborska oblast je vključevala okraje: Dravograd, Lendava, Ljutomer, Maribor okolica, Murska Sobota, Poljčane, Ptuj, Radgona in kot posebna enota mesto Maribor.
Okraji so delovali od l. 1945 do 1963, oz. 1966, ko je bil ukinjen zadnji okraj. Njihovo število se je stalno manjšalo, iz 28 na vedno manj. Z Zakonom o razdelitvi republike Slovenije na mesta okraje in občine iz 19.4.1952, so bile ustanovljene občine, ki so imele v začetku majhno območje, zato je bilo njihovo število veliko 371 - po priključitvi okraja Koper 374. Zmanjšalo se je število okrajev. V Pomurju, na levi strani Mure je bil ustanovljen okraj Murska Sobota, ki je združeval bivša okraja Mursko Soboto in Lendavo in na desni strani Mure okraj Ljutomer, ki je združeval bivša okraja Ljutomer in Gornja Radgona.[3]
Število občin se je manjšalo in sredi l. 1955, doseglo številko 130 ter marca l. 1965, ko so bili ukinjeni okraji 62. Po Ustavi iz l. 1963, so se občine razdelile na krajevne skupnosti, ki pa niso imele značaja upravno-teritorialne enote ampak so predstavljale neobvezno samoupravno skupnost občanov.[4]

ORGANIZACIJA ORGANOV ZA NOTRANJE ZADEVE

NARODNA ZAŠČITA POSTANE NARODNA MILICA, TA PA DEL MNZ

Ob ustanovitvi slovenske vlade, 5.5.1945, je bilo ustanovljeno tudi Ministrstvo za notranje zadeve (MNZ), ki je bilo organizirano v 4 oddelkih:

- obči oddelek,
- personalni oddelek,
- oddelek za narodno varnost in
- oddelek za kazenske zavode.

Obči oddelek je imel štiri odseke (pravni, upravni, statistični in računovodsko-ekonomski). Personalni oddelek je vodil podatke o zaposlenih v ministrstvu in pri odsekih za notranje zadeve; po okrožjih in okrajih. Oddelek za javno varnost je imel odsek za narodno milico, kriminalno preiskovalni oddelek in odsek za gasilstvo.

MILICA

Odsek za narodno milico, ki je nastal iz odseka za narodno zaščito, je imel pododseke za organizacijo, za varnostno milico in oskrbo. Ob koncu vojne je narodna milica štela 18.000 članov in je opravljala pomembne naloge tudi na vojaškem področju, kjer je razorožila več kot 16.000 vojakov in oficirjev in zaplenila orožje in opremo ter ujela in usmrtila več skrivačev, ustašev, Nemcev, četnikov, v času, ko je bilo že končano zajetje okupatorskih armad na tem ozemlju. Narodna zaščita, ki je ime ohranila le na Primorskem, je štela 4.601 člana.

Slika 61. Prva povojna miličniška uniforma uvedena l. 1946.

Slika 62. Uniforma narodnega zaščitnika v STO do l. 1948.

Slika 63. Znak/kokarda na kapi narodnega zaščitnika. [6]

Po prvi reorganizaciji je štela Narodna milica 8.193 miličnikov. Ob koncu reorganizacije naj bi bila ta številka 4.000, ob tem pa naj bi milica prevzela še varovanje industrije in rudnikov. Zaradi prenizke številke so organizirali pomožno narodno milico iz neplačanih prostovoljcev, ki so poleg rednega dela opravljali še dolžnost stražarjev v obratih (iz tega je kasneje nastala zavodska in industrijska milica). Pri pregledih v obmejnih območjih je narodna milica sodelovala s KNOJ-em.

KRIMINALISTIČNA SLUŽBA

Kriminalistična služba je bila organizirana skladno z možnostmi, ki jih je imelo takratno Ministrstvo za notranje zadeve, in s potrebami, ki so jih narekovale tedanje razmere. Ministrstvo je organiziralo kriminalno-preiskovalni odsek, ki ga je vodil šef. V okrožjih in okrajih takrat še ni bilo posebnih organizacijskih enot za to dejavnost, se je pa ta odvijala, enako kot med vojno, v organizacijskih enotah narodne zaščite. Ministrstvo je pošiljalo navodila za organizacijo in delo kriminalistične službe tedanjim okrožnim in krajevnim NOO ter okrožnim in okrajnim načelstvom NZ. Po osvoboditvi je Ministrstvo sprejelo v to službo nekatere policijske agente bivše jugoslovanske policije, od katerih jih je le malo ostalo v ONZ. Iz poročila o delu MNZ za l. 1945 se da razbrati naslednje:

»Ves čas smo posvečali veliko pozornost kadrovskemu sestavu organizacije. Ravno smo iskali nove kadre, da smo tako lahko odpustili staro uslužbenstvo, ki smo ga zaradi nezanesljivosti in nedelavnosti bodisi upokojili bodisi odpustili.«

Kriminalistično-preiskovalni oddelek je organiziral kriminalistično delo po okrožjih in pripravljal prve tečaje. Tehnično-preiskovalni oddelek je bil organiziran le v Ljubljani, v Mariboru pa je bil ustanovljen kot pomožen oddelek.
16.7.1945 je pomočnik ministra za notranje zadeve, vsem okrožnim NOO oz. odborom OF – odsekom za NZ – poslal okrožnico z navodili o organiziranju kriminalnih referatov. Okrožnica se je glasila:

»Odseki za notranje zadeve bodo morali med drugim organizirati tudi kriminalne referate. Potreba po referatih se kaže, kajti kljub temu, da se bo novi socialni položaj do temeljev spremenil in bo dela in kruha za vse poštene ljudi dovolj, se bodo dobili razni patološki tipi, lenuhi, tatovi, vlomilci, požigalci, roparji, morilci itd. Za vsa taka podobna dejanja bodo kot prvo poklicani kriminalni referati, da s svojimi tehničnimi pripomočki in s pomočjo strokovnjakov, izsledijo vse take in podobne škodljivce ter jih postavijo pred ljudska sodišča.«

ZGODOVINSKI RAZVOJ KRIMINALISTIČNE TEHNIKE

Po osvoboditvi kriminalistično-tehnične opreme skoraj ni bilo. Kar so našli na bivši policiji, je bilo zastarelo, deloma uničeno in zato malo uporabno.
V l. 1945, je bil organiziran tehnični referat v Ljubljani in pomožni v Mariboru. Referata sta v času predaprilske Jugoslavije razpolagala s precejšnjimi tehničnimi pripomočki in za takratni okupatorski režim, strokovno sposobnim in zanesljivim kadrom. V času okupacije je bil skoraj ves material uničen,

osebje pa je bilo potrebno, razen nekaterih politično zanesljivih, odpustiti. Kasneje so referata opremili z nekaterimi najnujnejšimi fotografskimi in daktiloskopskimi pripomočki, istočasno pa so v obeh krajih organizirali kartoteke prstnih odtisov in tabele kriminalcev.
L. 1947, so organizirali kriminalistično tehnično službo in ustanovili tehnični odsek, ki je deloval za celo Slovenijo. V Mariboru, Celju, Novem mestu in Novi Gorici so bili ustanovljeni tehnični referati. Istega leta so organizirali prvi dvomesečni kriminalistično-tehnični tečaj, ki je bil kratek, vendar spodbuden za nadaljnji razvoj službe.

KRIMINALNI REFERATI NA OKROŽJIH IN OKRAJIH

Kriminalni referat je podal tudi navodila, iz katerih je razvidno, da se le-ti organizirajo pri vseh odsekih za notranje zadeve okrožja in okraja. V ta referat so vključili ljudi iz dosedanjih kriminalnih oddelkov pri načelstvih narodne milice, v kolikor pa ti niso odgovarjali oz. jih je primanjkovalo, je bila njihova naloga poiskati nove ljudi, ki so imeli veselje do te službe, so bili predani in so imeli strokovno znanje o kriminalistiki.
Referat v okrožju je vodil šef, ki je sporazumno z NOO organiziral kriminalne referate na okrajih in v mestih. Za svoje delo je bil odgovoren načelniku odseka za notranje zadeve, od katerega oz. preko katerega je sprejemal vsa potrebna navodila. Svojim referentom je razporejal delo, jih nadziral in strokovno usposabljal pri praktičnem delu službe. Prejemal in oddajal je periodična poročila, vzdrževal zvezo z narodnimi sodišči in javnimi tožilci za čim tesnejše sodelovanje, zasledoval je pisanje dnevnega tiska, da je le zasledil kakšno kriminalno dejanje. Na vsak indic je moral takoj odreagirati. Čim je bil obveščen, da se je na njegovem območju izvršil npr. vlom, je moral na kraj osebno ali pa je poslal referenta. Na kraju je moral natančno popisati kraj vloma, kot ga je zapustil vlomilec. Posebno je moral paziti na tuje predmete, ki so se nahajali na kraju ali v bližini, ker je bilo možno, da bi se po njih izsledilo storilca. Prav tako je moral izvršiti vse potrebne poizvedbe, zaslišati priče, obvestiti sredstva javnega obveščanja, za zločincem izdati tiralico, v primeru, da se ga prime, pa je moral izdati nalog narodni milici za aretacijo. Krivca je moral nato zaslišati in ga s vsemi dokazili in prijavami predati pristojnemu sodišču. Za uspešno izsledite storilca so bili odločilni predvsem hitrost, iznajdljivost in samoiniciativnost.
V primeru, da je bil zločin težje narave, je moral šef, s pomočjo narodne milice zavarovati kraj izvršenega dejanja, prepovedati nepoklicanim gibanje na kraju in takoj obvestiti fotografa in daktiloskopista/strokovnjaka za prstne odtise, ki sta stanje in kraj dogodka dokumentirala. Šele nato je bilo dovoljeno premikanje predmetov. Če so sledovi segali v drugo okrožje, so o tem obvestili sosednjo oblast in uporabljali sredstva javnega obveščanja. Nasploh je bila dolžnost narodne milice, da je takoj zavarovala kraj, kjer se je izvršil zločin, in o tem obvestila pristojni kriminalistični referat. Pri vlomu, umoru, prevari, tatvini ipd. je morala v vsakem primeru poslati prijavo javnemu tožilcu, tudi ko je bil rezultat poizvedb negativen.
Za čim uspešnejše delovanje so v kriminalističnem referatu opravljali tudi:

- poizvedbe in raziskovanja,
- vse prijave kaznivih dejanj, ki niso bile popolne in podprte z dokazi, so se izpolnile s poizvedbami agentov, ki so po svojih zaupnikih ugotavljali in zasledovali zločince, ki še niso bili znani ali za katerimi so bile izdane tiralice,
- zasliševali so prijete storilce, priče, oškodovance ter zadevo pripravili tako, da je bila prijava sprejemljiva za sodišče oz. javnega tožilca.

Na tak način so bili organizirani kriminalni referati po okrajih, brez področja za poizvedbe, kjer to ni bilo potrebno. Lahko pa sta se v enem objektu združila dva posla. Pri tem so se upoštevale razmere dotičnega okraja.
V okrajih niso obstajali kriminalistični referati, ampak je moral poročevalec NOO za notranje zadeve v sporazumu s poveljnikom narodne milice reševati te zadeve. V primeru težjega kaznivega dejanja ali da zadeve niso mogli uspešno rešiti sami, so se obrnili na okrajni, kriminalistični referat, ki je uredil vse potrebno. Narodna milica je bila v tem primeru dolžna opraviti samo zavarovalne ukrepe in nato delati po navodilih referata. Prav tako je morala narodna milica zasledovati in preprečevati vsa kazniva dejanja, ni pa se spuščala v konkretna raziskovanja posameznih deliktov.[7]

PREISKOVALNI ODSEKI

19.10.1945, so kriminalistične referate preimenovali v preiskovalne odseke. V preiskovalne odseke

so namestili politično zanesljive in strokovno usposobljene ljudi, katere je nameščalo in odpuščalo le Ministrstvo za notranje zadeve in ne več NOO. Pregledali so ves kader in razrešili vse, razen tistih, ki so sodelovali v narodno-osvobodilni borbi ali so bili ves čas pristaši OF. Hitro so začeli ustanavljati tudi kriminalistično-preiskovalne odseke oz. kriminalistično-preiskovalno službo. Takrat so bili na okrožjih in okrajih ter na postajah Narodne milice postavljeni referenti in komisije za zatiranje nedovoljene špekulacije in gospodarske sabotaže, ker je bilo uspešno delo mogoče le, če so v komisiji sodelovali organi, ki so se ukvarjali izključno s tem delom.
Takrat so bili pereči naslednji problemi:

- boj proti črnoborzijanstvu in špekulaciji, saj so se dogajali primeri, da se javno na trgu pojavljalo blago po višjih cenah, kot je določal cenik, kar je zniževalo ugled oblasti in je bilo v nasprotju z veljavnimi predpisi, zlasti z določilom odloka SNOS o določanju cen, preprečevanju verižništva in tihotapstva;
- obvestila o aretacijah javnih uslužbencev, saj je prihajalo do primerov, ko je ta ali ona varnostna služba aretirala javne uslužbence, ne da bi o tem obvestila urad ali nadrejeno Ministrstvo, ki mu je aretiranec pripadal;
- prepoved prodaje nepremičnih. Odredba z dne 4. julij 1945 prepoveduje prodajo, nakup ali bremenitev kmetijskih zemljišč, gozdov in kmetijskih zgradb in objektov, ki so na kmetijskih gospodarstvih ne glede na to, ali so lastnina posameznikov, ustanove ali zasebnih podjetij . Kdor je ravnal proti tej uredbi, je odgovarjal po Zakonu o pobijanju nedopustne špekulacij in gospodarske sabotaže;
- način izvrševanja hišnih preiskav. Uslužbenec, ki je bil določen, da opravi preiskavo, je moral imeti pisno pooblastilo pristojnega javnega tožilca in ga je moral pokazati tistemu, ki ga je preiskoval. Preiskava oseb in objektov se je morala izvesti vljudno in tako, da ni povzročila slabega razpoloženja pri drugih. Osebne preiskave žensk so opravljale le ženske. Preiskava stanovanja je bila le v prisotnosti osumljenca, vkolikor to ni bilo mogoče, pa vedno v prisotnosti nekega odraslega domačina ali soseda ter člana krajevnega NOO. O izidu preiskave so napisali zapisnik, ki so ga podpisale prisotne osebe. Ob odvzemu predmetov se je odvzem zabeležil v zapisniku in so kopijo izročili osebi, ki so ji bili predmeti odvzeti.[8]

GASILSTVO IN ZAPORI

Odsek za gasilstvo je pripravil načrt reorganizacije gasilstva in izvedel večjo zamenjavo kadra.
Septembra 1945, je Ministrstvo moralo prevzeti v svojo upravo tudi vse zapore, kazenske zavode in taborišča in so zato ustanovili Oddelek za kazenske zavode.[9] Kazen odvzema prostosti do šestih mesecev je potekala praviloma v okrajnih in okrožnih zaporih, višja kazen pa v kazensko-poboljševalnih zavodih v Ljubljani, Mariboru, Novemu mestu in Begunjah na Gorenjskem, kjer so bile samo ženske. Zavod za prisilno delo pa je bil na Teharjah.

REORGANIZACIJA MNZ

Po sprejemu ustave FLRJ 31.1.1946 so se na novo konstituirali organi oblasti. Tako sta bili v Ministrstvu za notranje zadeve združeni javna in državna varnost, Ozna se je preimenovala v Upravo državne varnosti (UDV), Ozna v Jugoslovanski armadi pa v Kontra-obveščevalno službo Jugoslovanske armade (KOS JA). Enotno organizacijo MNZ v republikah je 29.3.1946, predpisal zvezni Minister za notranje zadeve Aleksander Rankovič. Tako so MNZ sestavljali:

- uprava Ljudske milice, ki je imela odsek za javni red in mir, odsek za promet, odsek za gasilce, odsek za gospodarsko-finančno službo in odsek za oskrbo;
- občni upravni oddelek je imel občni odsek, odsek za državljanstva, odsek za matične zadeve, odsek za potne liste in prijavno-odjavni oddelek, statistični odsek, odsek za računovodstvo in splošni odsek;
- pravno-finančni oddelek je imel odsek za zakonodajo, koordinacijski odsek in organizacijski odsek;
- oddelek za kontrolo je imel odsek za splošne zadeve, odsek za Ljudsko milico in odsek za notranje zadeve;
- personalni oddelek je imel odsek za kadre, administrativno-pravni odsek in odsek za šolstvo;
- oddelek za preprečevanje kriminalitete je imel odsek za kazensko-preiskovalno službo, odsek za kriminalistično tehnično službo in odsek za preganjanje špekulacije in gospodarske sabotaže;

- oddelek za izvrševanje kazni je imel odsek za prevzgojo obsojencev, odsek za kazensko popravne zavode in zapore, odsek za zavode za prisilno delo, odsek za vojne ujetnike in ekonomsko računovodski odsek;
- UDV jkot posebna služba MNZ vezana na pomočnika Ministra, ki jo je vodil glavni sekretar. 1. odsek je pokrival Italijo in Avstrijo, 2. odsek je imel referat za ljudsko oblast (varovanje funkcionarjev in ustanov) in referat za meščanske stranke, 3. odsek je imel referate za industrijo, vojaško industrijo, rudarstvo, kmetijstvo, gozdarstvo in lesno industrijo, referat za finance, trgovino in oskrbo, 4. odsek je pokrival arhiv, 5. odsek je imel angleški referat, ameriški, francoski in referat za druge države, referat za nadzor meje in referat za Nemčijo, 6. odsek je imel referate za železniški, avtomobilski, tramvajski in letalski promet, upravo zapora, materialno-finančni odsek in centralni odsek za šifriranje.[10] Za UDV so bile značilne stalne reorganizacije.

ZAČETKI DELA KRIMINALISTIČNE SLUŽBE

Uslužbenci kriminalistično-preiskovalnih odsekov so bili v prvem obdobju pretežno pripadniki Narodne zaščite, ki so te posle opravljali že v kriminalnih oddelkih narodne zaščite. Potrebe so zahtevale še druge kadre, ki so prišli iz partizanskih vrst. Da bi se vsem tem kadrom dalo tudi najnujnejše strokovno znanje, je Ministrstvo že l. 1945, organiziralo kriminalistični tečaj, ki ga je obiskovalo 43 tečajnikov. Absolventi tega tečaja so se takoj vključili v delo v okrožjih in okrajih. V l. 1946, je bil organiziran drugi 3-mesečni tečaj, ki ga je obiskovalo 26 tečajnikov. S tako obliko tečajev so nadaljevali tudi v l. 1947, ko so bili organizirani tečaji tudi po posameznih področjih kriminalistike in kriminalistične tehnike. S tem so bile osvojene osnovne metode sodobnega kriminalističnega dela, vključno z uvedbo sodobnejših kriminalističnih evidenc, še vedno pa so močno zaostajali na področju kriminalistične tehnike.
Pri delu so se pojavljale težave, ker v začetku NOO niso polagali dovolj pozornosti, kakšne ljudi so na posamezna dela razporedili. Tako so se vršile premestitve, kar je povzročalo nedelavnost. Odseki so ponekod postali tudi preveč birokratski, namesto da bi se posvetili praktičnemu delu na terenu. Premalo ali nepravilno so vključevali Narodno milico, ponekod ni bilo pravega sodelovanja . Velikokrat se je Narodna milica spuščala v njihovo delo, ki pa ga zaradi neznanja ni izvršila, njim pa je, iz tehnične plati, onemogočila nadaljnje delo.
Za nadaljnji razvoj kriminalistične službe je bila pomembna ustanovitev Inštituta za sodno medicino pri Medicinski fakulteti v Ljubljani, ki od ustanovitve dalje tesno sodeluje s kriminalistično službo. Vodja Inštituta in javno tožilstvo so izdelali navodila, kako tudi z medicinske strani odkrivati zločince, in o tem obvestili vse preiskovalne odseke, kako in kdaj ga vključiti v preiskavo.

KRIMINALISTIČNA TEHNIKA NAPREDUJE

L. 1948, je bila organizirana kriminalistično-tehnična služba po navodilu tedanjega Ministrstva za notranje zadeve FLRJ. Po tem navodilu so opravljali kriminalistično-tehnično službo:
- glavna centrala MNZ FLRJ,
- centrale MNZ ljudskih republik,
- kriminalistično-tehnični odseki in referati.

Kriminalistično-tehnični odsek je bil kot centrala pristojen, da opravlja:
- identifikacijsko službo,
- tehnično-preiskovalno službo,
- vodenje splošnih evidenc,
- fotografsko službo,
- tehnično-preiskovalni laboratorij in
- kriminalistični muzej.

Kriminalistično-tehnični centri so:
- vodili evidenco nad kaznivimi dejanji,
- opravljali službo identifikacije, tako da so vodili evidenco pogrešanih oseb in neznanih trupel,
- vodili centralno abecedno kartoteko, evidenco pogojno izpuščenih oseb, evidenco oseb, ki jim je bilo prepovedano gibanje na določenem kraju,
- kazensko evidenco in
- evidenco dogodkov - samomorov, delovnih nezgod in elementarnih nesreč.

Maloštevilni tehniki iz Ljubljane in Maribora so že sodelovali tudi pri ogledih kaznivih dejanj ter tam fotografirali, skicirali in iskali sledi. Narejenih je bilo tudi že nekaj daktiloskopskih in grafoloških ekspertiz.[11]

NARODNA MILICA DOBI TUDI SVOJ PRVI ZAKON

Zakon o Narodni milici, sprejet konec l. 1946, je določal, da je Narodna milica vojaško organizirana in uniformirana, oborožena formacija, ki skrbi za varstvo javnega reda in miru, državljanov in premoženja. Zakon je poznal še prometno, gasilsko, industrijsko in zavodsko milico.[12] Krajevni Ljudski odbori pa so lahko ustanovili pomožno Narodno milico, iz državljanov, vojaških obveznikov, za opravljanje službe javnega reda. Pomožno Narodno milico sta vodila predsednik in tajnik krajevnega ljudskega odbora razen, če so izvajali naloge skupaj s splošno Narodno milico, takrat jih je vodila uprava Narodne milice okraja.
Narodna milica je bila določena kot izvršilni organ državne uprave v ljudskih republikah in upravno-teritorialnih enotah za varstvo javnega reda in miru, državnega, družbenega in zasebnega premoženja, varnosti ljudi in za podpiranje državnih organov pri zagotavljanju pravnega reda. Organizirana je bila strogo hierarhično, s strani glavne uprave milice Federativne Ljudske Republike Jugoslavije (v nadaljevanju FLRJ), ki jo usmerja MNZ FLRJ do MNZ republik, okrožij in okrajev.
Zakon je kot temeljno enoto Narodne milice določil postajo milice v mestu ali za eno ali več vasi, ki jo je vodil komandir postaje, ki ga je imenoval Minister za notranje zadeve republike. Postaje so bile neposredno podrejene upravi Narodne milice pri Odseku za notranje zadeve okraja, ki je odgovarjal Odseku za notranje zadeve okrožja, kjer je prav tako ustanovljena uprava Narodne milice. Obe upravi Narodne milice (na okraju in okrožju) sta vodila šefa, ki ju je imenoval Minister za notranje zadeve. Na republiškem nivoju je bila ustanovljena uprava Narodne milice, ki jo je vodil načelnik, ki ga je imenoval Minister za notranje zadeve republike sporazumno s predsednikom vlade ljudske republike.
Zakon o Narodni milici, je za šefe uprav Narodne milice, na okraju in okrožju uvedel sistem dvojne odgovornosti. Za svoje delo so bili odgovorni šefom odsekov, oddelkov oz. pozneje tajništva za notranje zadeve na okraju oz. okrožju. Glede vojaških, formacijskih, organizacijskih vprašanj, glede discipline, vojaške in strokovne izobrazbe ter glede oborožitve, so bili odgovorni načelniku uprave milice ljudske republike.[13]

RAZVOJ KRIMINALISTIČNE STROKE

Kriminalistično-obveščevalna služba v LR Sloveniji je bila sestavljena iz dveh zaupniških mrež:

- Kriminalistično poročevalsko mrežo so tvorili zaupniki laiki, ki so bili razpredeni po celotnem teritoriju LR Slovenije. Nahajali so se v vsaki mestni četrti, ulici, hiši, v vsakem podjetju, ipd. Njihova dolžnost je bila, da na najhitrejši način obveščajo organe notranje uprave o vsakem kaznivem dejanju in vsakem sumljivem pojavu.
- Kriminalistično obveščevalno mrežo so tvorili zaupniki, ki so sodelovali v konkretnih primerih, pri preiskovanju kaznivih dejanj. Ti zaupniki so delovali po direktivah in navodilih vodečih kriminalistično-preiskovalnih organov.

V l. 1946, so bila izdana naslednja pomembna navodila:

- poklicno ukvarjanje z grafologijo, magijo in okultnimi vedami ni bilo dovoljeno,
- vse osebe je bilo potrebno pregledati, ker so se v kriminalistično-preiskovalne odseke vrinili nekateri ljudje, ki niso sodili v to službo, tiste, ki moralno-politično niso ustrezali, so izločili,
- noben storilec kaznivih dejanj ni smel ostati neizsleden in nekaznovan, zato so bili potrebni: večja budnost, večja vztrajnost pri zasledovanju ipd.,
- pri zatiranju kriminalitete se je bilo potrebno tesneje povezati z Narodno milico in za sodelovanje pridobivati množične organizacije in pošteno prebivalstvo,
- o delu pri zatiranju kriminalitete bi se moralo več govoriti sredstvih javnega obveščanja in
- zahtevali so večjo sistematičnost in načrtnost pri delu, odpravljanje birokratizma in pisarniškega reševanja problemov, pridobivanje čim več zaupnikov, izboljšanje odnosa do ljudi, zlasti ko so jih preiskovalci zasliševali kot priče.

Kriminalistična služba je preko Centralnega biroja FLRJ sodelovala s kriminalističnimi ustanovami

ostalih držav, s člani Komisije za zatiranje mednarodne kriminalitete in vzajemne pomoči v zasledovanju domačih zločincev. Biro je s kriminalističnimi ustanovami ostalih držav sodeloval preko Centralnega mednarodnega biroja kriminalistične službe. Ta centralni biro je imel nalogo, da je proučeval probleme mednarodne borbe proti kriminaliteti, da je obveščal posamezne države o mednarodnih zločincih, o načinu njihovega dela in da je objavljal poročila o pobeglih domačih zločincih.

NOVA REORGANIZACIJA V KRATKEM ČASU

V mesecu februarju l. 1946, je prišlo do reorganizacije organov za notranje zadeve, in sicer v oddelkih za javno varnost, v katerem so bili naslednji odseki:

- kriminalistični odsek,
- odsek za zatiranje nedovoljene trgovine in špekulacije,
- odsek za gasilstvo,
- odsek za kazensko-poboljševalne zavode in
- odsek za narodno zaščito.

V mesecu maju, l. 1946, je prišlo do nove reorganizacije ministrstva. Oddelek za javno varnost so razpustili in ustanovili Oddelek za zatiranje kriminalitete, ki je imel tri odseke:

- Odsek za zatiranje kriminalitete,
- Odsek zatiranje nedovoljene špekulacije in gospodarske sabotaže in
- Odsek za tehnično službo.[14]

Med letoma 1946 in 1950 so na postajah ljudske milice izvajali tudi upravne naloge notranjih zadev (vodili so upravne postopke glede orožnih listin, osebnih izkaznic, izdajali so registrske tablice za motorna vozila in vodili postopke glede stalnega oz. začasnega bivališča).
V decembru, l. 1946, so bila ukinjena okrožja. Pokazala se je potreba po močnejšem operativnem vodstvu okrajnih preiskovalnih organov. Oddelek za zatiranje kriminalitete na Ministrstvu so kadrovsko okrepili in ga razdelili v dva odseka, odseke pa na referate. Uslužbenci Oddelka so pričeli operativno posegati na teren tako, da so sami vodili težje preiskave ali direktno usmerjali okrajne uslužbence v pravilno delo. Poleg tega je razvoj nujno zahteval reorganizacijo kriminalistično-tehnične službe. Pri oddelku na ministrstvu je bil organiziran tehnični odsek in sicer na podlagi Tehničnega referata Oddelka za notranje zadeve Ljubljana mesto, ki je bil ukinjen. Tehnične referate v Mariboru, Celju in Novem mestu so okrepili z uslužbenci, ki so končali trimesečni tehnični tečaj.
Po priključitvi Primorske so organizirali kriminalistično službo tudi v tem delu Slovenije.

DELO V OKRAJIH

Proti koncu l. 1947, so kriminalistično službo reorganizirali po okrajih. Odpravljeni so bili kriminalistično preiskovalni odseki. Kriminalistični referenti so bili neposredno podrejeni šefu Odseka za notranje zadeve, razen na Oddelkih za notranje zadeve v Ljubljani, Mariboru in Celju, kjer so še naprej obstajali kriminalistični odseki s šefom odseka.
Napredek je bil dosežen z uvedbo kriminalistično-obveščevalne službe, ki je tega leta dosegla nekaj pomembnih uspehov. V Ljubljani in Mariboru so to službo opravljali posebni oddelki, na okrajih pa posebni referenti.
Zaradi boljšega pregleda nad stanjem na terenu in nad delom kriminalističnih delavcev so uvedli pošiljanje dnevnih pisnih poročil in depeš. Izboljšali so statistično službo, ki je bila dotlej neurejena.

KAKŠNE SO BILE PLAČE

Prvi Pravilnik o plači je izdal zvezni Minister za notranje zadeve, jeseni l. 1947, ko so se kot prejemki šteli miličniku temeljna plača in dodatki.[15] Dohodnine in socialnih dajatev miličniki niso plačevali. Za čas, ko ni mogel iz službenih razlogov izkoristiti letni dopust, je dobil miličnik dvojno plačo. Določenih je bilo 23 tarifnih razredov za pripadnike milice. Od 7.900 dinarjev v I. tarifnem razredu, do 2.800 dinarjev v XXIII. tarifnem razredu. V XXIII. tarifnem razredu so bili miličniki pripravniki. Glede na leta službe pa so dobivali še dodatke od 5 do 25 %, komandirji postaj pa od 8 do 40 %. Posebni dodatki pa so bili še za vsakega otroka, za uspehe v službi, za delo izven kraja službe ipd.
Do sprejema Zakona o državnih uslužbencih so bila ta razmerja urejena po različnih predpisih, za delavce ONZ so jih urejali predpisi posameznih ministrstev. Ta Zakon je bil osnova za izdajo uredb, za kar je bila pooblaščena vlada FLRJ.[16]

S PREDPISI SE POSTOPNO UVAJAJO PROCESNI RED IN PROCESNA PRAVILA

Zvezna ljudska skupščina je 4.12.1947, sprejela splošni del Kazenskega zakonika, ki je stopil v veljavo 4.2.1948. Z novim Zakonikom so bila uveljavljena splošna načela novega kazenskega prava. S tem zakonom so tudi organi kriminalistične službe dobili trdnejšo oporo za svoje delo. Še pomembnejši za službo pa je bil sprejem Zakona o kazenskem postopku, ki ga je Zvezna skupščina sprejela 12.10.1948. Zakon je stopil v veljavo 6.12.1948. Do izdaje tega zakona je bilo delo kriminalistične službe s formalno-pravne plati dokaj neurejeno. Po uveljavitvi Zakona o kazenskem postopku pa je vprašanje zakonitosti v delu kriminalistične službe postajalo vedno strožje. Po tem zakonu so organi kriminalistične službe lahko samostojno uvajali, prekinjali in ustavljali poizvedbe, odrejali vsa preiskovalna opravila in ukrepe za zagotovitev obdolženčeve navzočnosti (npr. pripor).

NAZIVI IN ORGANIZACIJA KRIMINALISTIČNE SLUŽBE

23.7.1947, je bila sprejeta Temeljna uredba o kriminalistični stroki, ki je uvedla naslednje poklice v tej stroki:

- kriminalistično tehnični laborant,
- daktiloskopski tehnik,
- kriminalistični fototehnik,
- nižji kriminalistični referent,
- kriminalistični referent,
- višji kriminalistični referent,
- kriminalistični inšpektor,
- višji kriminalistični referent,
- kriminalistični inšpektor,
- nižji kriminalistično-tehnični referent,
- kriminalistično-tehnični referent,
- višji kriminalistično–tehnični referent,
- kriminalistični svetnik.

Enaka uredba je bila izdana tudi v LR Sloveniji. [17]

SPREMEMBE L. 1948 IN 1949

L. 1948 je bila opravljena pomembna naloga organizacijske ureditve tedanje organizacije kriminalistične službe. K temu je prispevala organizacija in sistematizacija delovnih mest, ki jo je predpisal minister za notranje zadeve LR Slovenije dne 12.05.1948. Pomembna naloga je bila izpeljava organizacije kriminalistično-tehnične službe in načrtno uvajanje raznih evidenc (sistemov, kartotek), ki so pomembne za uspešno operativno delo kriminalistične službe. Kriminalistična služba se je takrat močno centralizirala, kar se je kazalo v naslednjem:

- okraji so morali poročati ministrstvu o vsakem kaznivem dejanju na posebnem obrazcu,
- vodena je bila centralna statistika in
- vsa kazniva dejanja kot vsi storilci so bili vpisani v centralno kartoteko - vodena je bila centralna kazenska evidenca ipd.

Z odlokom Ministrstva za notranje zadeve LRS z dne 31.12.1948, se je v sestavu ministrstva organizirala Uprava kriminalistične službe z nalogo, da kot operativni inštruktorski in direktivni organ vodi, na območju LR Slovenije, borbo proti kriminaliteti. Uprava je imela naslednje organizacijske enote:

- oddelek za gospodarsko kriminaliteto,
- oddelek za splošno kriminaliteto,
- oddelek za kriminalistično tehniko,
- splošni odsek,
- statistični odsek in
- sekretariat.

Poseben poudarek je bil na Oddelku ga gospodarsko kriminaliteto, ki je bil polno zaseden. Delil se je na dva odseka, in sicer na:

- odsek za preiskovanje in proučevanje kaznivih dejanj zoper socialistično premoženje in

- odsek za preiskovanje in proučevanje kaznivih dejanj na zasebnem gospodarskem področju.

Decembra l. 1949, so na Ministrstvu za notranje zadeve izvedli reorganizacijo kriminalistične službe. Dotedanji oddelek so preimenovali v Upravo kriminalistične službe. Organizacijska struktura je bila naslednja:

a) Načelnik uprave.
b) Oddelek za posebni kriminal:
   - načelnik oddelka,
   - odsek za resore in objekte in
   - odsek za nedovoljeno trgovino in gospodarsko sabotažo v privatnem sektorju.
c) Oddelek za splošno kriminaliteto:
   - načelnik oddelka,
   - odsek za klasični kriminal in
   - odsek za mladinski kriminal in prostitucijo.
d) Oddelek za tehnično službo:
   - načelnik oddelka,
   - odsek za kartoteko,
   - odsek za identifikacijo in
   - odsek za statistično službo.

Reorganizacija v oddelkih in odsekih za notranje zadeve mest, okrajev in rajonov ni bila izvedena sočasno. V teh organizacijskih enotah, razen Ljubljane in Maribora, ni bilo samostojnih enot kriminalistične službe. Naloge službe je opravljalo določeno število referentov (odvisno od velikosti in problematike območja), pod neposrednim vodstvom šefa odseka za notranje zadeve okraja ali rajona.

KRIMINALISTIČNA SLUŽBA V OBLASTEH

Ob ustanovitvi oblastnih ljudskih odborov in poverjeništev za notranje zadeve so bile v okviru poverjeništev ustanovljene Uprave za kriminalistično službo. Novoustanovljene uprave pa v svojem polnem organizacijskem sestavu niso nikoli zaživele. Uprave so imele svojo vodjo in določeno število referentov, ki so imeli v začetku direktivno, kontrolno in inštruktorsko vlogo za okrajno poverjeništvo, sčasoma pa so se njihove pristojnosti skrčile na račun ministrstva, ki je že po enem letu spet prevzelo neposredno vodstvo kriminalističnih služb okrajnih poverjeništev za notranje zadeve.
Po ustanovitvi oblastnih poverjeništev za notranje zadeve je prišlo do manjše reorganizacije Uprave kriminalistične službe na Ministrstvu za notranje zadeve in je njena struktura izgledala takole:

- načelnik uprave,
- pomočnik načelnika uprave,
- inšpektorat z dvema inšpektorjema in referentoma za registracijo,
- sekretariat s pravnim referentom, referentom za statistiko in administracijo,
- oddelek za gospodarsko kriminaliteto z odsekom za socialistično gospodarstvo in odsekom za privatno gospodarstvo,
- odsek za splošno kriminaliteto in
- oddelek za kriminalistično tehniko z odsekom za kartoteko in odsekom za identifikacijo.[18]

S sprejetjem splošnega Zakona o ljudskih odborih, 6.6.1949, so se dotedanji oddelki in odseki za notranje zadeve preimenovali v poverjeništva za notranje zadeve. Sočasno je bila izvedena reorganizacija kriminalistične službe. Ponovno so bile uvedene samostojne enote kriminalistične službe. Iz dosedanjih referatov so ustanovili odseke, v Ljubljani in Mariboru pa uprave kriminalistične službe. Organizacijska struktura odsekov kriminalistične službe je bila odvisna od gospodarske razvitosti, geopolitičnega položaja in velikosti območja okraja ali rajona.
Nova organizacija kriminalistične službe je pomenila napredek v razvoju službe. Nove organizacijske oblike oddelkov in odsekov za posebno kriminaliteto so dale referentom večjo možnost spoznavanja situacije v podjetjih, boljših in konkretnih analiz o stanju, s tem pa tudi možnost uspešnejšega dokazovanja kaznivih dejanj. Delo referentov na odsekih za kriminalistično službo okrajev je bilo razdeljeno po teritorialnem principu, kar je dalo možnost referentom, da dobro spoznajo in obvladajo situacijo svojega terena. To pa je bil pogoj za uspeh v delu kriminalistične službe.
Organizacijsko je bilo delo, v upravi kriminalistične službe ministrstva in upravah kriminalističnih služb poverjeništev za notranje zadeve oblasti, glavnega mesta Ljubljana in mesta Maribor razdeljeno po

vrstah kaznivih dejanj, npr.: referat za krvne delikte, referat za vlome in tatvine, referat za požige itd. Tak način dela je nudil posameznim uslužbencem možnost specializacije v svojem delu. V odsekih kriminalistične službe okraja in rajona je bilo delo razdeljeno po teritorialnem principu, kjer je bil referent odgovoren za vsa kazniva dejanja na določenem območju. Taka razdelitev dela je omogočala referentom, da so se temeljito seznanili s situacijo na terenu, omogočala pa jim je tudi specializacijo po posameznih vrstah kaznivih dejanj. Razdelitev dela po teritorialnem principu so vpeljali predvsem na podeželju, zaradi majhnega števila posameznih vrst kaznivih dejanj.[19]
V l. 1950, se je spremenila vloga oblasti v sistemu državne uprave in je zahtevala nekatere spremembe kriminalistične službe v oblastnih poverjeništvih za notranje zadeve. Razvoj službe je terjal okrepitev kriminalistično-tehnične službe, zato so bile izvedene organizacijske spremembe, in sicer:

- Ukinjene so bile uprave kriminalistične službe oblastnih poverjeništev za notranje zadeve. Namesto njih so bile ustanovljene skupine za kriminalistično službo v operativno, kontrolno in inštruktorsko nalogo. Te skupine so delovale do ukinitve oblastnih poverjeništev za notranje zadeve.
- Ustanovljeni so bili kriminalistično-tehnični centri v Celju, Kranju, Mariboru, Murski Soboti, Novem mestu in Postojni.
- Vzpostavljena sta bila kriminalistična odseka pri novo ustanovljenih okrajih Radovljica in Kranj-okolica.

Po teh spremembah je postala Uprava kriminalistične službe ministrstva operativno, direktivni organ. V izvajanju nalog je poslovala direktno z okrajnimi (mestnimi) poverjeništvi za notranje zadeve oz. odseki za kriminalistično službo.

PRETOK INFORMACIJ

Spremenjene razmere so zahtevale spremembe v notranji organizaciji kriminalistične službe, in sicer:

- uvedla se je stalna dežurna služba v kriminalističnih odsekih, tehničnih centrih poverjeništev za notranje zadeve okraja (mesta) in upravi kriminalistične službe ministrstva,
- določen je bil nov način obveščanja od postaj ljudske milice do ministrstva, ostala so samo dnevna poročila, vsa ostala so bila odpravljena in
- vodenje statistike se je preneslo na upravo kriminalistične službe Ministrstva, poverjeništva so bila razbremenjena sestavljanja vseh statistik.

Vse te spremembe so se v praksi pokazale za zelo primerne in so prispevale k nadaljnjemu razvoju kriminalistične službe. To je veljalo zlasti za kriminalistično-tehnične centre, ki so s svojim delom kljub nekaterim napakam opravičili svoj obstoj. Ukinitev oblastnih uprav kriminalistične službe ni škodovala delu, dejansko je bila dosežena odprava nepotrebnega člena v poslovanju državne uprave. [20]
V l. 1951, je bilo obravnavanih tudi več mladoletnikov in to predvsem v večjih mestih. V tistem času je bilo na območju Slovenije devet vzgojnih domov in dve vzgajališči, ki so bili polno zasedeni.

RAZVOJ STROKE

V tem letu so bila izdana naslednja pomembnejša navodila in opozorila:

- navodilo o preprečevanju zlorab industrijskih nakaznic (kart),
- opozorilo o pojavu tihotapcev (predvsem pobegli ustaši), ki so odnašali zlato in zlate predmete iz Jugoslavije v Trst in ga tam prodajali na črni borzi,
- navodilo o poslovanju tehničnih kabinetov v Ljubljani, Mariboru, Celju in Novem mestu,
- naročilo vsem okrajnim odsekom za notranje zadeve naj zberejo odtise pisalnih strojev in jih pošljejo kabinetu ministrstva, ker so bili ugotovljeni primeri zlorab pisalnih strojev v javnih ustanovah, uradih in podjetjih,
- navodilo za opravljanje kazensko-preiskovalne službe, katero je služilo organom za notranje zadeve, namesto kazenskega postopka, dokler ni izšel posebni zvezni zakon,
- opozorilo vsem odsekom za notranje zadeve, naj čuvajo življenje aretirancev, ker se je povečalo število samomorov med njimi,
- naročilo vsem odsekom za notranje zadeve, naj preprečijo špekulantstvo pri odkupu belih žit,
- naročilo, da morajo poslati ministrstvu vse materialne dokaze (corpora delicti) za kriminalistični muzej,
- opozorilo vsem oddelkom za notranje zadeve glede nedopustnosti maltretiranja osumljencev

v preiskovalnih zaporih,
- obširna navodila o organizaciji in delu kriminalistično-tehnične službe na ozemlju FLRJ,
- navodilo o preprečevanju izvoza zaščitenih kulturno-umetniških, etnografskih, zgodovinskih predmetov v inozemstvo in
- številne okrožnice z navodili glede uničevanja špekulacij, izpopolnjevanja tiralične službe, zbiranja podatkov, pošiljanja poročil itd.

1.7.1951, je začel veljati nov Kazenski zakonik. Kriminalistična služba je z njim dobila močno orožje za varovanje koristi delovnega ljudstva, hkrati pa tudi za varovanje osebnosti in pravic socialističnega človeka. V tem letu se je tudi mnogo dela vložilo v aktivizacijo ljudske milice za čim bolj uspešno preganjanje kaznivih dejanj. Ugotovili so, da so pripadniki ljudske milice temu vprašanju posvečali premalo pozornosti. Poverjeništva, predvsem poverjeniki za notranje zadeve so povečali zanimanje za delo ljudske milice, z namenom, da postane ljudska milica osnovna služba za zatiranje kriminalitete. Glede tega vprašanja, so predvsem na podeželju dosegli lepe uspehe. Takratna situacija in maloštevilnost uslužbencev kriminalistične službe, sta izkazovala potrebo po večji angažiranosti ljudske milice pri preganjanju kriminala.

ŠOLANJE IN RAZVOJ KRIMINALISTIČNIH TEHNIKOV

V Mariboru je bil l. 1949, organiziran šest-mesečni kriminalistično-tehnični tečaj in s tem kadrom so se nekoliko okrepili tehnični centri. Zaradi njih in potreb sta bila organizirana v l. 1950, še tehnična centra v Murski Soboti in Kranju.
L. 1954, ko je bil organiziran enoletni kriminalistični tečaj, se je nekoliko rešil problem maloštevilnih kadrov, saj se je na tečaju usposobilo 21 kriminalističnih tehnikov.
L. 1950 je bil ustanovljen kriminalistično-tehnični laboratorij za izdelovanje ekspertiz: daktiloskopskih, kemijskih, balističnih, grafoskopskih in drugih, za potrebe takratne javne varnosti in za organe pravosodja.

NOVI NAZIVI IN PONOVNA REORGANIZACIJA

L. 1952 je bila izdana Temeljna uredba o nazivih in plačah uslužbencev državnih organov,[21] ki je za vse državne uslužbence uvedla enotne nazive, pri tem pa je dopuščala, da se za posamezne panoge državne uprave uvedejo še drugi nazivi. Za področje notranjih zadev sta bila istega leta sprejeta Pravilnik o nazivu in plači inšpektorja v resorju notranjih zadev in Pravilnik o izvršilnih uslužbencih v resorju notranjih zadev. [22] Tako so bili od tedaj v kriminalistični službi naslednji nazivi:
- izvršilni pristav,
- kriminalistični tehnik,
- pristav,
- referent,
- višji referent,
- inšpektor,
- svetnik in
- višji svetnik.

V l. 1952, so v kriminalistični službi izvedli edino reorganizacijo ob novi upravno-teritorialni razdelitvi. Po reorganizaciji so imeli kriminalistični oddelek samo v Ljubljani in Mariboru. Kriminalistične odseke s šefom in z dvema do štirimi operativci pa so imeli v Celju ter okrajih Celje-okolica, Gorica, Kranj, Ljubljana-okolica, Maribor-okolica in Novo Mesto. V vseh drugih okrajih so opravljali naloge kriminalistične službe referenti, z najmanj dvema operativcema. Za operativne posle so odgovarjali tudi šefi izpostav, ki so bili v veliki večini kriminalistični uslužbenci.[23]

PROCESNA POOBLASTILA POSTAJAJO PRIMERLJIVA Z DRŽAVAMI ZAHODNE EVROPE

V l. 1954, je v veljavo stopil novi Zakon o kazenskem postopku, kjer se je uslužbencem kriminalistične službe določila bistveno drugačna vloga. Uslužbenci po novem Zakonu niso bili več samostojni preiskovalni organi, temveč izrazito preiskovalni organi. S tem Zakonom jim je bila določena vloga, ki jim je v resnici pripadala, to je odkrivanje neznanih storilcev kaznivih dejanj.

NOVA TERITORIALNA ORGANIZACIJA ORGANOV ZA NOTRANJE ZADEVE (ONZ)

Nova upravno-teritorialna razdelitev Ljudske republike Slovenije l. 1955, je povzročila nekatere notranje organizacijske spremembe v kriminalistični službi. Od prejšnjih 22 okrajev jih je po novi razdelitvi ostalo samo 11. Po liniji resorja za notranje zadeve so obstajale naslednje organizacijske enote:

- republiški državni sekretariat za notranje zadeve,
- tajništva za notranje zadeve (TNZ) pri vseh okrajih in
- postaje ljudske milice.

V l. 1958 so bile izvedene nekatere organizacijske spremembe v državnem sekretariatu za notranje zadeve (DSNZ) LR Slovenije:

- Kriminalistično tehnična centrala, ki je bila v sestavu TNZ Okrajnega ljudskega odbora Ljubljana, je prešla s 1.1.1959, v DSNZ LR Slovenije in je od tedaj delovala kot samostojna organizacijska enota uprave javne varnosti DSNZ.
- Centralna razvidnica se je v drugi pol. l. 1958 združila z operativno evidenco državne varnosti v enotno službo operativnih evidenc DSNZ.

V TNZ okrajnih ljudskih odborov so izvedli naslednje spremembe:

- Iz kriminalistične službe se je izločila stalna služba ter postala samostojna enota TNZ okrajnega ljudskega odbora.
- V vseh kriminalističnih službah ZNU okrajnih ljudskih odborov so se ukinili preiskovalni odseki oziroma referati.
- Iz nekaterih kriminalističnih služb TNZ okrajnih ljudskih odborov so se izločili referati za javni red in mir ter referati za cestni promet, ki so jih priključili drugim organizacijskim enotam TNZ okrajnih ljudskih odborov.[24]

V l. 1959, se je z namenom, da bi se izboljšala operativnost in enotno delovanje službe, izvedla sprememba v organizaciji kriminalistične službe. Iz službe so bili izločeni nekateri posli, ki so ovirali operativnost, vanjo pa so bili vključeni posli, ki so bili neposredno povezani z dejavnostjo službe.
Organizacijske spremembe so bile:

- prehod kriminalistične centrale iz TNZ okrajnega ljudskega odbora Ljubljana v DSNZ LR Slovenije,
- izločitev nekaterih poslov iz kriminalistične službe (pobegi čez državno mejo in prometne nesreče),
- vključitev nekaterih poslov v kriminalistično službo (prostitucija, delomrzništvo, potepuštvo, abnormalne osebe),
- ustanovitev posebnih enot (referatov) za uspešnejše in smotrnejše delo kriminalistične službe,
- natančna razmejitev pristojnosti in dela med kriminalistično službo in drugimi organizacijskimi enotami resorja.[25]

NOVA ORGANIZACIJA DRŽAVNEGA SEKRETARIATA ZA NOTRANJE ZADEVE (DSNZ PREJ MNZ)

Uredba o organizaciji in delu[26] iz l. 1959, je prinesla kar nekaj novosti. Vsaka operativna služba je dobila samostojno upravo, in sicer:

- upravo državne varnosti,
- upravo javne varnosti in
- upravo ljudske milice.

Poleg teh je DSNZ imel še naslednje službe:

- oddelek za obmejno službo, potne liste in tujce,
- oddelek za civilno zaščito in požarno varstvo,
- oddelek za organizacijo in strokovno izobraževanje uslužbencev,
- oddelek za personalno službo,
- oddelek za materialno in finančno službo,
- oddelek za medicinsko službo,

- oddelek za tehnično službo,
- kabinet in
- odsek za splošne zadeve.

Uprava javne varnosti je imela v svojem sestavu:
- oddelek za kriminalistično službo,
- oddelek za kriminalistično tehniko,
- oddelek za izvrševanje kazni in
- oddelek za javni red in varnost prometa.

Uprava ljudske milice je imela naslednja dva oddelka:
- organizacijski oddelek in
- operativni oddelek.

Oddelek za kriminalistično službo je skrbel, da je bila kriminalistična služba dobro organizirana in da so bili zagotovljeni pogoji za učinkovito delo ter za koordinacijo dela na področju kriminalistične službe. Prav tako so sodelovali s tajništvi za notranje zadeve na okrajih v bolj zapletenih primerih. Organizirali so preventivne ukrepe za preprečevanje zločinstvenosti in nadzorovali delo tajništev na tem področju dela. Pripravljali so strokovna navodila, organizirali tečaje in posvete kriminalističnih uslužbencev. V njihovo delovno področje je spadalo tudi proučevanje psihologije storilcev kaznivih dejanj, zbiranje gradiva o kaznivih dejanjih in storilcih glede na oblike in načine storitve ter glede na njihov pomen za kriminalno politiko, vodili pa so tudi statistiko o kaznivih dejanjih. Oddelek je organiziral in vodil tiralično službo, razvid, proučeval je domačo in tujo literaturo, sodeloval z organi pravosodja, inšpektorati, Inštitutom za sodno medicino, Inštitutom za kriminologijo ter vodil kriminalistični muzej.
Oddelek za javni red in varnost prometa je skrbel za delo prijavno-odjavne službe, osebnih imen, državljanstva, matične knjige, promet z orožjem in strelivom ter posest orožja in streliva, snemanje objektov, zakon o društvih in zborovanjih, pravni položaj verskih skupnosti ter izvajanje zakona o prekrških zoper javni red in mir. Pripravljal je odločbe glede nadzora tiska, odločbe o prevozu mrličev prek državne meje in postopke glede najdenih predmetov. Sestavljal je predloge glede organizacije službe za varnost cestnega prometa in skrbel za izboljšanje varnosti cestnega prometa na tem področju in nadzoroval delo tajništev za notranje zadeve. Proučeval je tudi cestno prometno problematiko in vodil razvid o prometnih nesrečah, organiziral pa je tudi preventivno dejavnost na tem področju.
Organizacijski oddelek uprave ljudske milice je pripravljal predloge o ustanovitvi, premestitvi, odpravi postaj ljudske milice v občinah in predloge o številčnem stanju uslužbencev ljudske milice. Skrbel je za disciplino v ljudski milici, ter za njeno preskrbo z uniformami in orožjem. Pomagal je pri strokovnem izobraževanju miličnikov. Pomagal je TNZ okrajev pri reševanju vprašanja prostorov za ljudsko milico. Opravljal je nadzor v milici na področju discipline, izobraževanja in preskrbe. V njegovo področje so spadale tudi zadeve v zvezi z zavarovanjem objektov in premoženja samostojnih zavodov in organizacij.
Operativni oddelek ljudske milice pa je nadziral pravilno opravljanje službe v milici, predvsem ugotavljal ali se izvajajo predpisi in ali se ti izvajajo enotno. Proučeval je sistem dela služb v milici, sestavljal analize in strokovna poročila in DSNZ predlagal izboljšave. Nadzoroval je enote, ki so bile vezane direktno na DSNZ. Opravljal je zadeve vezane na izvajanje izrednih zavarovanj, ki so bila v pristojnosti DSNZ. V njeni pristojnosti pa je bila tudi četa železniške ljudske milice.
V delovno področje oddelka za obmejno službo, potne liste in tujce, je spadala kontrola prehajanja čez državno mejo, služba potnih listov ter kontrola gibanja in bivanja tujcev.

ORGANIZACIJA TNZ OKRAJA

Uredba je določila, da morajo imeti TNZ na okrajih delo organizirano po področjih kot DSNZ. Tako je TNZ okraja moral imeti naslednje službe:
- za državno varnost,
- za obmejno službo, potne liste in tujce,
- za kriminalistično službo in kriminalistično tehniko,
- za javni red in izvrševanje kazni,
- za varnost prometa,
- za ljudsko milico,
- za splošne zadeve in
- za civilno zaščito in požarno varstvo.

Kot posebne enote so se lahko organizirale: stalna služba, okrajni zapor, urad načelnika TNZ, če je bilo to potrebno zaradi obsega zadev.[27] V organizacijsko sestavo TNZ spadajo vse postaje milice s splošnim in posebnim delovnim področjem na območju TNZ.
Načelnik TNZ je izdal odločbo o ustanovitvi sektorjev na postajah milice s splošnim delovnim področjem, v katerem sta praviloma delala dva miličnika. Uredba ni prinesla samo sprememb v organizaciji, temveč tudi na področju dela - ustanovljene so bile krajevne pisarne, katerih namen in pomen je bil enak današnjim policijskim pisarnam.[28]
Uredba ureja tudi občinske organe za notranje zadeve, ki so bili pristojni za: prijavno-odjavno službo za izdajanje osebnih izkaznic, za osebna stanja in vodenje državljanskih knjig ter za civilno zaščito in požarno varnost.
Položaj operativnih služb milice in kriminalistične službe se je v naslednjih letih še okrepil, saj so morali imeti vsi organi za notranje zadeve še službo za zatiranje kriminalitete in službo milice**.**
Zakon o organizaciji uprave ljudskih odborov[29] je določil organizacijo upravnih organov okrajev glede na velikost in pri tem uredil, posebej za Ljubljano in Maribor in posebej za ostale okraje, organizacijo občinskih ljudskih odborov. Zakon pozna tudi ustanovitev krajevnih uradov, kot uprave na terenu, kjer je le-ta daleč od sedeža okraja.

NARODNA – LJUDSKA MILICA POSTANE SAMO MILICA

Konec l. 1964, je bil pridevnik ljudska uradno opuščen. Industrijsko zavodska milica je obstajala do maja 1951, gasilska milica pa do l. 1953, in sicer v Ljubljani in Mariboru. Po razpustu, so njene naloge prevzele poklicne gasilske enote. Gozdna milica je bila ustanovljena 1948 z Zakonom o gozdni ljudski milici, ki pa so jo odpravili jeseni l. 1951.[30]

VAROVANJE DRŽAVNE MEJE

KDO VSE JE BIL NA MEJI

Državno mejo so varovali graničarji KNOJ-a, ki so poleg varovanja zelene in modre meje ponekod opravljali tudi nadzor potnikov na nekaterih mejnih prehodih za dvolastnike ali na drugih prehodnih mestih. Miličniki so varovali vlake ali kamione v času carinskega pregleda potnikov in tovora in v naseljih opravljali nadzor kopenske meje. Naloge varovanja državne meje je izvajal KNOJ do 31.3.1953, nato pa so ustanovili Poveljstvo obmejnih enot Jugoslavije, v Jugoslovanski armadi.[31]

ZLOGLASNI MEJNI PAS

Zakon o gibanju na meji, sprejet 26.11.1947,[32] je določal obmejni pas v širini 15 km, kjer so lahko stalno prebivali samo državljani FLRJ, tujci pa le z dovoljenjem, kar naj bi narekovali varnostni razlogi. Zato so tudi izseljevali ljudi, ki so živeli neposredno ob državni meji in jih naseljevali na kočevskem. Po tem zakonu je minister za notranje zadeve Rankovič izdal Akt o ustanovitvi obmejnih in drugih poverjeništvih,[33] ki jih je vodil šef, njegovo moštvo pa so bili miličniki, ki so nadzirali potniški promet preko državne meje. Poverjeništva je ustanovil zvezni Minister za notranje zadeve z odločbo. Obmejno poverjeništvo Maribor je obsegalo 4 cestne mejne prehode: Šentilj, Dravograd, Holmec, Gornjo Radgono in 3 železniške prehode: Maribor, Dravograd in Holmec, vendar so se s časom poverjeništva organizirala tudi drugače in jih je bilo vedno manj.
Miličniki so se lahko gibali službeno v obmejnem pasu, če je bil ta na območju postaje ljudske milice, z zabeležko v svoji službeni izkaznici. Če je imela postaja ljudske milice sedež izven obmejnega pasu je dobil miličnik od starešine posebno dovoljenje za vstop v obmejni pas. Če je hotel tja zasebno, je dobil dovoljenje od oddelka za notranje zadeve okraja. Šefi uprave ljudske milice in višjih organov niso potrebovali posebnega dovoljenja ampak samo službeno izkaznico. Nadzor nad gibanjem v obmejnem pasu je izvajala milica.
21.7.1958, je Državni sekretar za notranje zadeve Ljudske Republike Slovenije z navodilom preklical izdajo dovoljenja za državljane FLRJ za gibanje v obmejnem pasu.[34]
Zvezni minister za notranje zadeve je 15.1.1948, naročil slovenski upravi narodne milice, da takoj pošlje dva miličnika poverjeništvu za državno mejo, na mejni prehod v Lendavi. Tako da je v tem času deloval tudi mejni prehod v Dolgi vasi.[35]
L. 1950 so, s Pravilnikom MNZ razdelili mejni pas v ožjega, ki je segal 100 metrov v globino in širšega, ki

je segal 15 km v notranjost.[36]
L. 1949 je izšel prvi del Pravil za opravljanje službe ljudske milice za celo državo, ki je med drugim določal naloge milice v obmejnem pasu in sicer:

- nadzor oseb, ki bivajo v obmejnem pasu,
- nadzor nad izvajanjem predpisov o prijavljanju in odjavljanju bivališča,
- nadzor izvajanja določb uredbe o osebnih izkaznicah,
- odkrivanje in prijemanje banditov, ki so prešli državno mejo zaradi izvršitve diverzantske akcije,
- nadzor nad osebami, ki obdelujejo dvolastniška posestva,
- preprečevanje nedovoljenega vnašanja tiskanih stvari,
- preprečevanje tihotapstva vseh vrst.

Miličniki so izvajali naloge sami ali skupaj s KNOJ-em. Na mejnem sektorju v Murski Soboti so se miličniki v dogovoru s poveljstvom sektorja KNOJ-a lahko prehranjevali v mejnih stražnicah.[37] L. 1954 je bil širši mejni pas dejansko ukinjen.

MEJNI PREHODI Z REPUBLIKO MADŽARSKO

1947–1949 je bil mejni prehod Hodoš odprt samo za dvolastniški promet; Med letoma 1949 in 1967 pa je bil zaprt zaradi spora med takratno Sovjetsko zvezo in Jugoslavijo.
Dvolastniški prehodi na meji z Madžarsko, l. 1949, so bili: Martinje, Čepinci, Dolenci, Hodoš, Domanjševci, Prosenjakovci, Kobilje, Genterovci, Dolga vas, Pince in Sabo Lakoš. Na meji z Avstrijo ni bilo dvolastniških prehodov. Na območju Pomurja je bil en sam mednarodni prehod, in sicer železniški mejni prehod v Dolnji Lendavi, kjer je delalo 5 miličnikov, ki so bili podrejeni okrajni upravi ljudske milice v Dolnji Lendavi. Po sporu s Stalinom so se odnosi na meji zelo zaostrili, tako da je Jugoslovanska stran ukinila železniški promet na obeh progah v smeri Madžarske (Hodoš-Körmend in Dolga vas Zalaegerszeg) in celo odstranila tire. Odnosi so se začeli postopno urejati šele l. 1965, ko so se spet dogovorili za dvolastniški promet.[38]
Na podlagi prizadevanj slovenske in madžarske strani je bil 9.8.1965, podpisan Sporazum o maloobmejnem prometu, ki je začel veljati 8.12.1965. S tem se je začelo novo obdobje v odnosih z Madžarsko. S podpisom Sporazuma o maloobmejnem prometu blaga in oseb, so bila dana optimistična pričakovanja za odpiranje mejnih prehodov. 30.4.1966, je bil odprt prvi mejni prehod z Madžarsko in sicer mejni prehod za malo-obmejni promet Dolga vas. Prvi prehod meje je bil zabeležen 1.5.1966 ob 8.00 uri. Mejo je prestopila 90-letna ženica, ki je šla iz Madžarske na obisk k sorodnikom v Slovenijo. V petih dneh je prehod prestopilo 2.015 jugoslovanskih državljanov, 208 prehodov pa je bilo zabeleženih s strani madžarskih državljanov. [39]
Enota je od ustanovitve, do l. 1967 spadala pod upravo mejnega prehoda Goričan. Nato je l. 1967 postal mejni prehod samostojna enota – postaja mejne milice Dolga vas.
4.7.1967, je bil mejni prehod Hodoš ponovno odprt, vendar le za obmejni promet. Tudi čas obratovanja je bil omejen, in sicer je bil mejni prehod v letnem času odprt med 6.00 in 20.00 uro, v zimskem pa med 8.00 in 17.00 uro. Kontrolo prehajanja so opravljali miličniki s takratne postaje v Šalovcih. Po osmih letih pa je bil mejni prehod prekategoriziran v med-državnega, tako da so ga lahko prestopali vsi državljani Madžarske in Jugoslavije.

MEJNI PREHODI Z AVSTRIJO

Z Avstrijo so se odnosi na meji začeli urejati l. 1953, ko sta državi podpisali sporazum o obmejnem prometu, ki je obsegal seznam občin ob meji in ne razdaljo v notranjost države (opredeljeno v km). Ta sporazum je urejal samo dvolastništva. 18.3.1960 je bil sklenjen dodatni sporazum, ki je razširil krog upravičencev za prehajanje državne meje v obmejnem prometu. 28.9.1967 sta državi združili oba sporazuma v enega in razširili seznam mejnih prehodov in upravičencev in pravic pri prehodu državne meje.

Slika 64. Slovenski miličniki in avstrijski financi na mejnem prehodu Gornja Radgona 1954.

MEJNA MILICA PRIDE POD PRISTOJNOST UDV

L. 1952, je mejna služba prešla pod UDV kot V. oddelek za obmejne zadeve, tujce in potne listine in z njo postaje ljudske milice na meji. Takšno stanje je bilo do l. 1967. Temeljni zakon o notranjih zadevah iz 17.12.1966, je namreč prenesel nadzor državne meje na mejnih prehodih v republiško pristojnost. To je bilo upoštevano v republiškem zakonu o notranjih zadevah iz 6.4.1967. Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o prehajanju čez državno mejo in gibanju v mejnem pasu[40]je ukinil poverjeništva za kontrolo potniškega prometa čez državno mejo in s tem omogočil prevzem mejnih prehodov s strani UJV oz. RSNZ na republiški ravni.

Slika 65. Mejni prehod Cankova l. 1958.

DELO NA MEJNIH PREHODIH JE BILO DOBRO PLAČANO

Izvršni svet Skupščine SR Slovenije je, konec l. 1963, sprejel odlok o nadomestilu uslužbencem ljudske milice, ki opravljajo službo na mejnih prehodih.[41] Odlok določa, da pripada uslužbencem ljudske milice, torej miličnikom, ki delajo na stalnih mejnih prehodih II. kategorije in na sezonskih oz. začasnih mejnih prehodih nadomestilo, ki znaša do 600 dinarjev na dan. Pri določitvi višine nadomestila je bilo potrebno upoštevati oddaljenost bivališča miličnika od mejnega prehoda, preskrbovalne in nastanitvene razmere kot obseg prometa ljudi in vozil. Na podlagi teh kriterijev je RSNZ določil višino nadomestila za vsakega miličnika posebej.

MEJNA MILICA GRE SPET POD UPRAVO MILICE

Na podlagi Temeljnega zakona o notranjih zadevah je, republiški sekretar za notranje zadeve Slavko Furlan, izdal odločbo o ustanovitvi 16 postaj mejne milice (v nadaljevanju PMM) med njimi tudi PMM Gornja Radgona in PMM Dolga vas.[42] Zvezni izvršni svet pa je pred tem, l. 1966, z odločbo določil stalne mejne prehode za mednarodni promet v Jugoslaviji[43] in sicer so bili ti na območju Pomurja.

Slika 66. Miličnik Tomovič na mejnem prehodu Kuzma ob obisku delavca SDV.

GLOBINSKO VAROVANJE DRŽAVNE MEJE IN DELO NA MEJNIH PREHODIH ZA OBMEJNI PROMET

Po l. 1973, so dobile nalogo varovanja državne meje postaje in oddelki milice s splošnim delovnim področjem, in sicer vodje varnostih okolišev, ki so se začeli ustanavljati od l. 1974 naprej. Prav tako pa so postaje in oddelki milice s splošnim delovnim področjem izvajali mejno kontrolo na mejnih prehodih za obmejni promet.

MILICA V POMURJU 1945–1965

TUDI V POMURJU NAJPREJ NARODNA ZAŠČITA NATO MILICA

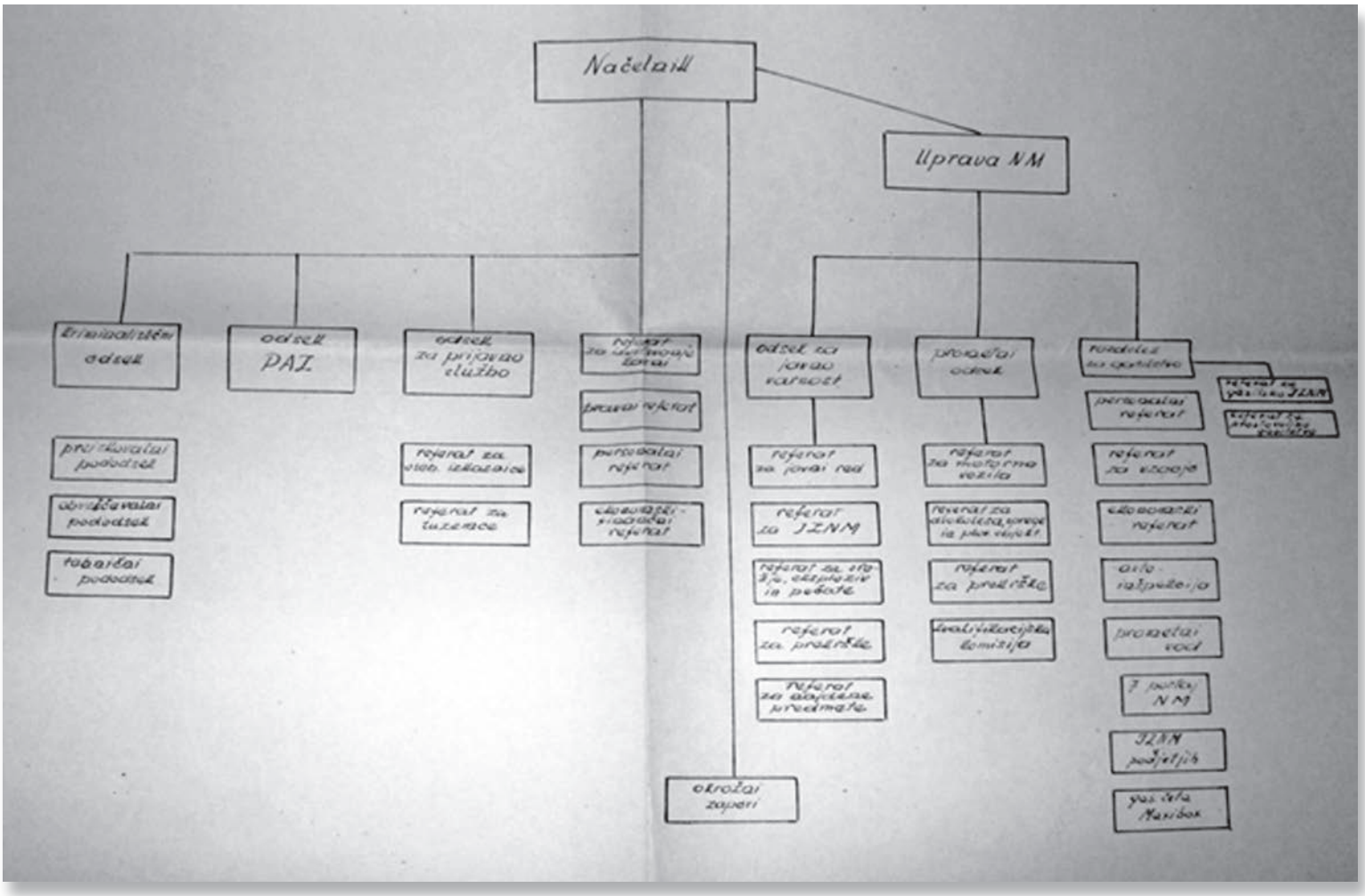
V Pomurju so po ustanovitvi okrožnih in okrajnih odborov v njih tudi ustanovili odseke za notranje zadeve s podobno organizacijo kot drugje v državi. Točno organizacijo v okrajih in okrožjih do reorganizacije l. 1946 in števila ter sedeže postaj narodne/ljudske milice, nismo mogli natančno ugotoviti. Po pričevanju Jožeta Kosa, upokojenega komandirja postaje milice Gornja Radgona, je bila Narodna zaščita v Pomurju ustanovljena takoj po osvoboditvi Prekmurja in nato Prlekije.
Prostovoljce za delo v Narodni zaščiti so iskali med borci partizanskih enot (prekmurske brigade). Njihova naloga je bila zaščita organov oblasti in pomoč pri izvajanju njihovih odločitev. Postaje ljudske milice so ustavljali poleti in jeseni 1945, iz narodnih zaščitnikov, ki bi naj prostovoljno vstopili v milico. Če niso vstopili prostovoljno, so jih spodbudili.

MILICA V MURSKI SOBOTI

Po končani 2. sv. v., l. 1945, po prihodu Rdeče armade, je bila v Murski Soboti ustanovljena Narodna zaščita, ki je bila predhodnica Narodne milice. Pripadniki Narodne zaščite so bili domačini. Prvi načelnik Narodne zaščite za celotno Prekmurje je bil Avgust Luthar iz Puconcev. Sedež Narodne zaščite je bil v objektu bivše glasbene šole, na Ulici Staneta Rozmana, v Murski Soboti. Prvi komandir Narodne zaščite je bil Karel Jug iz Murske Sobote.
V l. 1946, so bila pod okriljem Ministrstva za notranje zadeve ustanovljena lokalna poverjeništva in tako tudi prva postaja Narodne milice. Prvi objekt v katerem je začela delovati takratna postaja Narodne milice je bila bivša glasbena šola, na Ulici Staneta Rozmana, v Murski Soboti.
Prvi komandir postaje Narodne milice je bil Martin Trček, bivši jugoslovanski žandar iz Moščancev. Kot zanimivost naj omenimo, da je na prvi enoti milice, med letoma 1946 in 1953, službovalo 25 miličnikov. Murska Sobota je imela v l. 1953, 7.000 prebivalcev. Miličniki so imeli na razpolago eno kolo in tri dežne plašče. Za potrebe raznih akcij pa so si od takratne UDBE (Uprava državne bezbednosti), sposojali terensko vozilo džip. Prvi osebni avtomobil so dobili v 60. letih in sicer avtomobil znamke Citroen, t. i. spaček. Vozilo je bilo civilno in ga je lahko vozil samo en miličnik. Prebivalci so takratne varuhe reda naslavljali z gospod oz. tovariš miličar.

MILICA V GORNJI RADGONI

L. 1945, po osvoboditvi, so bili pripadniki Narodne milice nastanjeni v Gornji Radgoni, na sedanji Apaški cesti (mali gradič, Z od sedanjega gasilskega doma). V kletnih prostorih so bili več let zapori. Domnevno l. 1949 pa se je postaja narodne milice preselila na Kerenčičevo ulico 5.
Okrog l. 1950, je prišlo do reorganizacije takratne UDBE, ki je imela prostore na Majstrovem trgu. Ta stavba je bila po vojni zaplenjena pobeglemu dr. Brezniku. Tako se je postaja Ljudske milice preselila na sedanji sedež. L. 1945 je bil na Jurkovičevi ulici sedež uprave milice v Gornji Radgoni.
Okrog l. 1947 se je uprava milice preselila na Kerenčičevo 5, kjer je ostala vse do l. 1952, ko je bil okraj Gornja Radgona ukinjen in priključen k upravi milice Ljutomer.
L. 1946, se je po vojni organizirala prva postaja narodne milice Gornja Radgona. Omenjena postaja milice je bila v sklopu Okraja, v katerega so spadale postaje milice Benedikt, Sveta Ana, Marija Snežna, Cerkvenjak, Sveti Jurij, Radenci, Negova in Apače.

Slika 67. Organigram okrožnega odseka za notranje zadeve v l. 1945 (vir: SI AS 1931 RSNZ).

MILICA TAKOJ PO KONCU VOJNE

Zapisnik konference načelnikov odsekov za notranje zadeve okrožij v državi, ki je bila dne 24.6.1945, v Ljubljani, ohranja podatke o številu miličnikov in komandirjev postaj po okrajih:

Okraj	**Št. komandirjev**	**Št. miličnikov**
Murska Sobota	11	34
Gornja Radgona	9	24
Dolnja Lendava	8	22
Ljutomer	8	32

Na konferenci so okrožni načelniki o stanju v Pomurju poročali o težavah, saj se miličniki kot tudi nekateri komandirji vdajajo alkoholu, ne opravljajo dela vestno ali so odsotni in ne povedo kje so bili.[44] Podatek kaže tudi kako slabo so bile zasedene postaje milice v tistem obdobju. Postaj je bilo po evidenčnih podatkih 36 (sklepanje na število komandirjev) in miličnikov 112, torej le malo več kot trije na eno postajo v povprečju, s tem, da so bile postaje v mestih bolje zasedene.
Okraji in okrožja niso imeli povsem enako upravno teritorialno razdelitev kot jo imajo danes. Imeli so 4 upravne enote v Pomurju. Tako so po pričevanju g. Kosa v okraj Gornja Radgona spadale tudi občine Trate (Velka), Sveta Ana, Benedikt in Cerkvenjak. Postaje ljudske milice izven večjih krajev so bile majhne, včasih le z dvema miličnikoma in komandirjem, ki je bil podoficir. Na okraju je bil načelnik uprave milice in namestnik, ki sta bila oficirja in sta imela še enega ali več miličnikov.
L. 1948 je bilo po podatkih MNZ, v okrajih v Pomurju naslednje število miličnikov:

Delovno mest/okraj	Dolnja Lendava	Murska Sobota	Gornja Radgona	Ljutomer
oficir	2	2	2	2
podoficir	/	1	/	2
miličnik	6	6	6	4
Civilna oseba	1	/	/	/

Zapori:				
podoficir	1	/	/	/
miličniki	2	3	4	1
Postaje milice:				
Podoficir-komandir	8	9	6	4
miličniki	19	52	40	24
gozdna milica				
miličnik	1	/	/	/
IZNM (industrijsko-zavodska narodna milica)	12	20	15	15
Pri UDB-miličniki	2	3	3	3

Iz gornje tabele je razvidno, da se je število miličnikov, podoficirjev in oficirjev na okrajih od l. 1945, bistveno povečalo. Gozdna milica je spadala pod okraj in pristojnost MNZ, vendar je izvajala specifične naloge varovanja gozdov. Industrijsko-zavodska milica je bila pomožna milica namenjena varovanju objektov državnega ali republiškega pomena. Na območju Pomurja so varovali skladišča goriva npr. skladišče Jugopetrola v Murski Soboti, granitno industrijo Josipdol, proizvodnjo nafte Dolnja Lendava, ki je bila s 15.8.1951, z odločbo MNZ ukinjena, miličniki pa so lahko postali varnostniki v teh podjetjih ali pa so prestopili v splošno milico.

SLABŠA PREISKANOST V L. 1948

Na konferenci vodstvenih delavcev Narodne milice so 25.10.1948, so ugotavljali slabo preiskanost kaznivih dejanj v Ljutomeru in Gornji Radgoni, kjer so aktivne bande. V tem letu so naloge preiskovalne službe opravljali pri Odseku za notranje zadeve pri Okrajnih ljudskih odborih Gornja Radgona, Ljutomer in Murska Sobota 4 referenti, v Lendavi pa 3 referenti.

OKRAJI SO BILI ORGANIZACIJSKO TO, KAR JE DANES POLICIJSKA UPRAVA

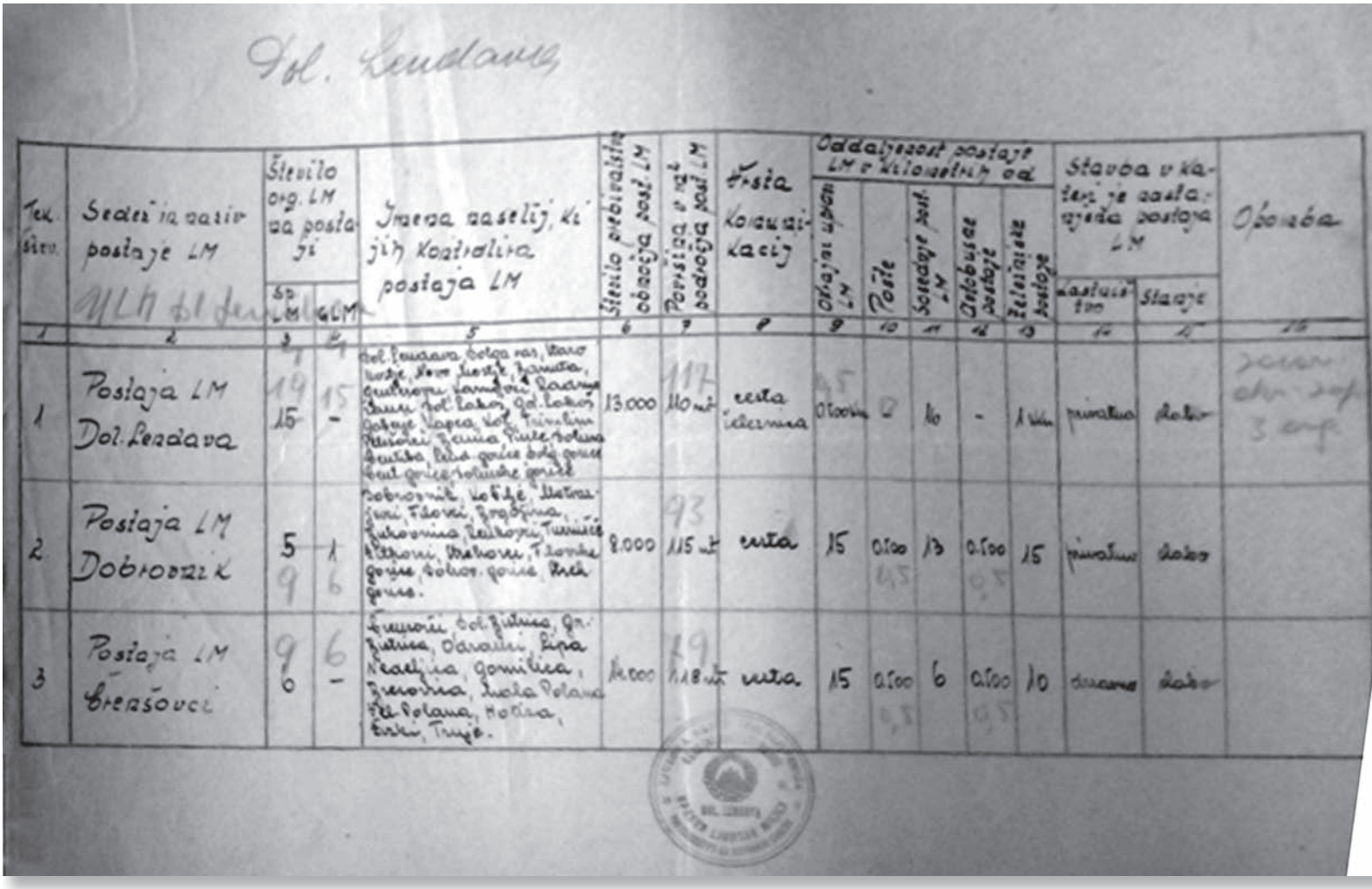
Pod okraj so spadali tudi uradniki, ki so izvajali upravno-kazenske postopke, ki so spadali v pristojnost MNZ - današnja sodišča za prekrške, vendar v gornji sistemizaciji niso zajeti, ker niso imeli statusa miličnika.[45] Vsi okraji so imeli tudi svoje zapore, kjer so prestajale kazen zapora osebe, ki so bile kaznovane v upravno-kazenskem postopku in osebe obsojene od sodišča, na zaporno kazen do 6 mesecev.
V drugi pol. l. 1948 je bila izdelana podobna primerjava, kjer pa je zajeto tudi ostalo osebje okraja in prvič tudi sistemizacija in zasedenost (S/Z):

okraj	Dolnja Lendava S/Z	Murska Sobota S/Z	Gornja Radgona S/Z	Ljutomer S/Z
načelnik odseka za NZ	1/1	1/1	1/1	1/1
sekretar	1/1	1/0	1/1	1/0
okrajna preiskovalna služba	2/2	3/2	3/4	3/2
tehnična služba	1/1	1/1	1/0	1/0
obči posli	1/1	1/1	1/1	1/1
režiserski posli	1/1	1/1	1/1	1/1
vložišče/administracija	2/2	2/3	1/3	2/3
PAZ	1/0	1/0	1/0	1/1
ključar v zaporu	1/0	1/0	1/0	1/1

uprava narodne milice:					
oficir	2/2	2/2	2/2	2/
podoficir	4/3	4/4	4/3	4/3
miličnik	2/2	2/2	2/2	2/2
zapori				
podoficir	3/0	4/0	3/0	4/0
miličniki	4/0	4/0	3/0	3/0
pri UDB-miličniki	4/0	4/0	4/0	4/0
postaje milice:				
podoficir-komandir	6/4	11/11	9/9	7/7
miličniki	36/16	75/33	62/24	37/17

Zgoraj opredeljena sistemizacija je bistveno drugačna od prejšnje, čeprav je iz istega leta, kar kaže na močno fluktuacijo kadra in organizacijske spremembe. V dokumentu ni industrijsko–zavodske narodne milice (IZNM) in gozdne milice, ter mejnih enot, čeprav so takrat obstajale in so bile vezane na okraj. To je prva prava sistemizacija okraja v današnjem pomenu besede, ki je bil takrat organizacijska enota, podobna današnji policijski upravi.

V sistemizaciji je tudi preiskovalna služba, ki je pomenila kriminalistično službo za vse vrste kriminalitete. V področje dela odseka za notranje zadeve je spadala tako tudi protiavionska zaščita (PAZ), vendar so na okrajih koordinacijo dela na tem področju dali že obstoječim referentom in razen v Ljutomeru niso zasedli tega delovnega mesta.[46]

Dol. Lendava

Tek. štev.	Sedež in okoliš postaje LM	Število org. LM na postaji: Sp. LM	Število org. LM na postaji: Čl. LM	Imena naselij, ki jih kontrolira postaja LM	Število prebivalstva območja post. LM	Površina v km² območja post. LM	Krsta kontrolnih točk	Oddaljenost postaje LM v kilometrih od: Okrajni urad LM	Pošte	Sosednje post. LM	Železniške postaje	Stavba v katero je nastanjena postaja LM: Last	Stavba v katero je nastanjena postaja LM: Stanje	Opomba
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
1	Postaja LM Dol. Lendava	19 15	15 -	Dol. Lendava, Dolga vas, Stara Nova Hiša, Banuta, Gaberje, Pavlovci, Lendavski Gaj, Dol. Lakoš, Gornji Lakoš, Kot, Trimlini, Mostje, Ivanci, Pince Polana, Petišovci, Petišovci, Petišovci

POSTAJE NARODNE LJUDSKE MILICE IN OBMOČJA

L. 1948 je MNZ zahteval od okrajev v republiki, da v obrazec (slika 68) vpišejo podatke o postajah ljudske milice v Sloveniji po okrajih. Iz dokumenta je razvidno, da so bile takrat na okraju 3 postaje ljudske milice: v Dolnji Lendavi, Dobrovniku in Črenšovcih. Navedeni so kraji, ki jih enote pokrivajo z velikostjo območja posamezne enote, število miličnikov in da so upravne zgradbe postaj v zasebnih zgradbah, ki so v slabem stanju, navajajo pa tudi oddaljenost od sedeža okrajnega poverjeništva za notranje zadeve.
Podoben obrazec je izpolnil okraj Gornja Radgona, kjer je navedenih 6 takratnih postaj ljudske milice: Gornja Radgona, Apače, Benedikt, Videm ob Ščavnici, Slatina, Radenci in Trate. Kot najslabše ocenjena zgradba, je bila postaja milice Benedikt, za ostale je stanje ocenjeno kot dobro. Pripombo so imeli glede stanja spalnic za miličnike na postaji narodne milice Gornja Radgona.
Tudi za okraj Murska Sobota je bil izdelan podoben pregled za postaje ljudske milice. Navedene so postaje: Murska Sobota, Beltinci, Cankova, Fokovci, Gornja Lendava, Gornji Petrovci, Moščanci, Rogašovci, Šalovci in Tišina. Najslabše ocenjeno stanje je bilo v Gornji Lendavi, Gornjih Petrovcih in Fokovcih.
Postaje v Ljutomerskem okraju, l. 1948, so bile, glede na dokumen: Ljutomer, Križevci, Mala Nedelja, Tomaž, Miklavž in Razkrižje, kjer so vse zgradbe bile ocenjene z oceno dobro.

DVOLASTNIŠKI MEJNI PREHODI

Zvezni sekretariat za notranje zadeve je 15.3.1949 določil, da delo na dvolastniških prehodih državne meje poleg carinikov opravljajo tudi miličniki in pri tem določil dvolastniške prehode (na območju Pomurja so bili to prehodi v Dolnji Lendavi, Rogaševcih, Dolencih, Domanjševcih, Martinju, Prosenjakovcih, Hodošu in Čepincih).[47]
Kadre za delo je moral zagotoviti okraj pod katerega so spadali dvolastniški prehodi.

Slika 69. Slika: Miličnik Pugelj z avstrijskim žandarjem na starem mejnem prehodu Kuzma.

REORGANIZACIJA NA LOKALNI RAVNI

MNZ je v svojem poročilu za l. 1949 posebej izpostavil slabo delo na okrajih glede upravno-kazenskega postopka. Njegovo prepričanje je bilo, da je boljše voditi zoper osumljence postopek, kot pa osebe predati sodišču, kjer bodo kaznovane manj in mnogo pozneje. V tem smislu so izvajali dodatna izobraževanja kadra. Prav tako so se to leto pripravljali za prenos prijavno-odjavne službe iz krajevnih ljudskih odborov na odseke – tu jih že imenujejo poverjeništva, za notranje zadeve na okraju v l. 1950.[48]
L. 1950 so bili, s postaj Ljudske milice na Poverjeništvo za notranje zadeve, prenesene pristojnosti za upravne zadeve prometa, prijavno odjavne službe, tujci, upravno kaznovanje ter orožje in razstrelivo. Prav tako pa so na račun jačanja okrajev ukinili oblasti.[49] To je pomenilo, da so se postaje milice ukvarjale bistveno več z operativnimi nalogami na področju javnega reda in miru, varnosti cestnega prometa in kriminalitete.
Ministrstvo je v svojem letnem poročilu izpostavilo tudi slabo izvedeno reorganizacijo Ljudske milice s strani Uprave milice Slovenije. Ministrstvo je izpostavilo tudi še danes aktualno stališče, da bi se naj z reorganizacijo milica preveč centralizirala in bila preveč podrejena neposredno upravi milice. Pri tem pa niso upoštevane krajevne potrebe lokalnih oblasti in da bo potrebno več pristojnosti prenesti poverjeniku za notranje zadeve na okraju.[50] To se je nanašalo tudi na sodelovanje s kriminalistično službo, ki je opozarjala, da so komandirji postaj zahtevali, da se jim naloge s področja zatiranja kriminalitete daje prek uprave Ludske milice na okraju.

POMURJE DOBI KRIMINALISTIČNO TEHNIKO

S 1.4.1950 je bil na okraju Murska Sobota ustanovljen kriminalistično-tehnični center za delo na področju kriminalistične tehnike, ki je bil pristojen tudi za druge tri okraje v Pomurju[51].

REORGANIZACIJA POSTAJ MILICE

30.5.1950, je MNZ, z odredbo štev. 64/47, ukinilo postaji Ljudske milice Sveta Ana in Cerkvenjak v okraju Gornja Radgona in območje pridružilo postajama Videm ob Ščavnici in Benedikt. Istočasno, je ustanovilo postajo Ljudske milice Spodnji Ivanjci. Z isto odredbo je v okraju Dolnja Lendava ukinilo postajo Ljudske milice Turnišče in območje pridružilo postaji Ljudske milice Dobrovnik in Črenšovci. Postajo milice Črenšovci je takrat vodil Franc Marinšek. Skupaj z njim je bilo na postaji milice 6 miličnikov.[52]
To kaže na stalne reorganizacije v milici. Prav tako je bila ukinjena postaja Ljudske milice Ivanjkovci in njeno območje pridruženo postaji Ljudske milice Sveti Miklavž v okraju Ljutomer.
V okraju Murska Sobota je bila enota Obmejni mednarodni blok Hodoš prenesena iz uprave milice okraja Murska Sobota na postajo Ljudske milice Šalovci in sedež enote postaje Ljudske milice Tišina je bil prenesen v Gederovce, enota pa preimenovana v postajo Ljudske milice Gederovci.[53] S 1.9.1950, je bila ustanovljena postaja Ljudske milice za cestni promet Murska Sobota za celotno območje okraja Murska Sobota, ki je imela sistemiziranih 7 delovnih mest.[54]
Iz spominov upokojenega miličnika Romana Vergana je razvidno, da je l. 1953 obstajala še postaja milice Kuzma, ki je štela 8 miličnikov in jo je vodil komandir Viljem Peček. Postaja je pokrivala 5 obmejnih vasi in dva dvolastniška mejna prehoda z republiko Avstrijo: Kuzmo in Matjaševce. Ta postaja milice je bila tega leta ukinjena, območje in kadre pa je prevzela postaja milice Grad - takrat je bila najbrž še Gornja Lendava. Ta je takrat imela 18 miličnikov, vodil pa jo je komandir Ivan Robek – Dolenc.[55]

Slika 70. Tečaj miličnikov prometnikov/letečih, kot so jih takrat imenovali v Pomurju l. 1960.

Slika 71. Trije »leteči« miličniki iz soboške 1. postaje prometne milice Kamničar, Rataj in Gantar.

SPECIALIZACIJA MILICE NA LOKALNI RAVNI

Miličniki so se postopoma specializirali po vrsti dela in to je prineslo tudi različno vrsto opreme. Miličniki prometniki so dobili motorje in motoristične kombinezone, bele pasove, bele narokavnike in prevleke na kapah, da so bili bolj vidni. Izvajali so naloge na postajah milice s splošnim delovnim področjem, na mejnih postajah milice in na postaji prometne milice.

SPET REORGANIZACIJA

Po reorganizaciji okrajev, konec l. 1950, je imel okraj Murska Sobota naslednje postaje ljudske milice: Lendava, Gornja Radgona, Šalovci, Rogaševci, Grad, Ljutomer, Beltinci, Dobrovnik, Moščanci, Videm ob Ščavnici, Radenci, Prosenjakovci in Cankova.[56] Najmanj miličnikov je bilo sistemiziranih na postaji Videm ob Ščavnici - 7, največ pa na postaji ljudske milice Murska Sobota - 26.
Na našem območju je bila kriminalistična služba organizirana pri Poverjeništvih za notranje zadeve Okrajnega ljudskega odbora v Lendavi, kjer sta dela opravljala kriminalistični referent in nižji kriminalistični referent. V Murski Soboti je bila kriminalistična grupa s 3 kriminalističnimi referenti, enim kriminalističnim tehničnim referentom in enim administrativnim manipulantom, v Ljutomeru, kjer so tudi opravljali dela na območju ljudskega odbora Gornja Radgona, pa so delali trije kriminalistični referenti in en administrativni manipulant.[57]

DELOVNA MESTA IN ČINI NA POSTAJAH MILICE

Prvič so v enem dokumentu navedena tudi delovna mesta iz katerih je razviden njihov opis na manjši in večji postaji Ljudske milice s čini, ki jih dobijo miličniki z zasedbo tega delovnega mesta in možnostjo napredovanja. 25.12.1950, je MNZ določilo sistemizacijo postaje ljudske milice Cankova, ki jo je vodil komandir v činu višjega vodnika, da je lahko napredoval v čin podporočnika. Imel je enega namestnika, ki je bil v činu vodnika in je lahko napredoval v čin višjega vodnika. Na postaji sta bila dva vodja sektorja v činu vodnika in sta lahko napredovala v čin višjega vodnika in en vodnik službenega psa v činu vodnika, ki je po novem lahko napredoval v čin višjega vodnika. Na postaji so bili sistemizirani tudi

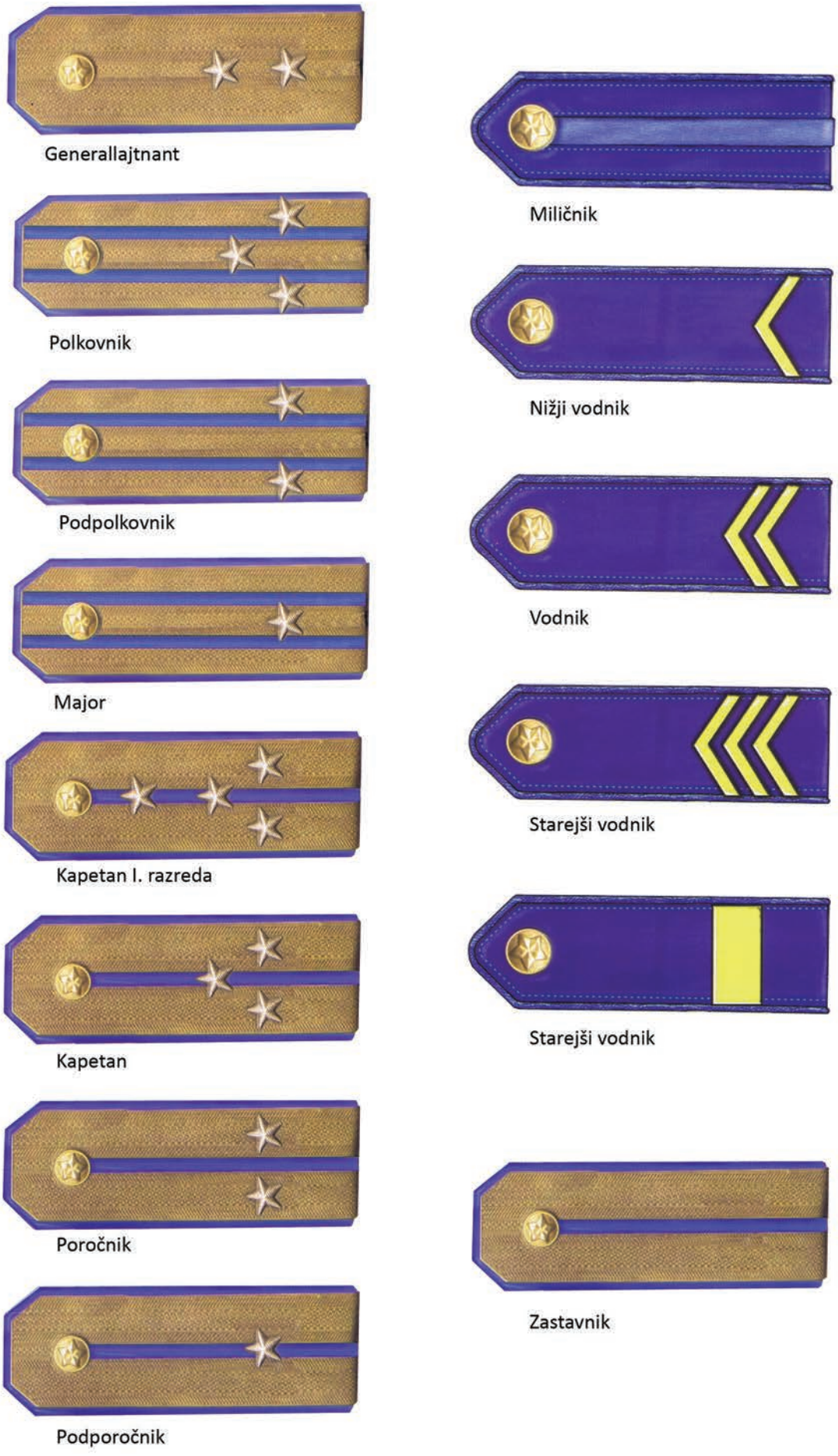
tri vodje obmejnih prehodov v činu vodnika, ki so lahko napredovali v čin višjega vodnika. Prav tako je bilo sistematiziranih pet miličnikov obmejnih prehodov v činu miličnik, ki so lahko napredovali do čina vodnik ter dva miličnika v činu miličnik, ki sta lahko napredovala v čin vodnika.[58]
Postaja ljudske milice Murska Sobota kot največja postaja ljudske milice v okraju, je imela sistemizirano delovno mesto komandirja, v činu kapetan 1. razreda, enega namestnika komandirja, v činu višjega vodnika z možnim napredovanjem v čin podporočnika, enega administratorja, štiri vodje službe, v činu vodnik z možnostjo napredovanja v čin višji vodnik. V enakem činu so imeli še dva pozornika, enega vodnika službenega psa, enega vodjo obmejnega prehoda, dva šoferja prometnika; v činu miličnik z možnostjo napredovanja v čin vodnik sta bila 2 pozornika in 2 miličnika na obmejnem prehodu, imeli pa so še 2 miličnika pripravnika.[59]

Slika 72. Označbe milice med letoma 1953 in 1967. [61]

SVET ZA NOTRANJE ZADEVE - PRVO POSVETOVALNO TELO NAMENJENO VPLIVU JAVNOSTI NA JAVNO VARNOST

L. 1952, so na okrajnih ljudskih odborih ustanovili svete za notranje zadeve. Njihov namen je bil razprava o varnostni problematiki v okraju ali mestu in reagiranje oblasti na probleme s sprejemom ustreznih odlokov. V svetih so bili delavci, kmetje, zadružniki, člani ZKJ, ljudje iz terena, ki naj bi pripomogli, da bi bilo delo sveta operativno.[63]
Svet je postal sčasoma zelo pomemben posvetovalni organ okraja in pozneje občine, ki je imel tudi konkretne pristojnosti na področju ugotavljanja varnostne problematike in predlaganja ukrepov okrajnemu ljudskemu odboru oziroma pozneje organom občine. Prav tako pa je bil to prvi formalni poskus decentralizacije na področju splošne varnosti, ki je bil od okraja do okraja različno uspešen in učinkovit.

Slika 73. Prvi čini narodne milice. [60]

Označba generalmajorja na naramkah

OZNAČBE NA JAKNAH

Major

Podpolkovnik

Polkovnik

Podporočnik

Poročnik

Kapetan

Kapetan I. razreda

Mlajši vodnik

Vodnik

Starejši vodnik

OZNAČBE NA ROKAVIH

Mlajši vodnik

Vodnik

Starejši vodnik

Slika 74. Označbe milice med leti 1953 in 1967.[62]

KAJ SO PREISKOVALI MILIČNIKI L. 1952?

Upokojeni kriminalist Miro Cizej je povedal, da je bil v zač. l. 1952 premeščen za referenta v kriminalistično službo, v oddelek za notranje zadeve ljudskega odbora okraja Ljutomer, na postajo milice v Gornjo Radgono. Načelnik oddelka v Ljutomeru je bil Stane Medvešek, vodja kriminalistične službe pa Govednik Jože, s katerim je delal tudi Filip Dolinšek. V Gornji Radgoni je bil takrat komandir Edo Kranjčevič, ki pa je pozneje odšel v Ljubljano. Na tem mestu je delal do l. 1956. S pomočjo miličnikov je obravnaval vsa kazniva dejanja. V primeru, da je bilo obravnavano hujše kaznivo dejanje, pa sta mu nudila pomoč kriminalista iz Ljutomera. Obravnavali so predvsem tatvine, vlome v običajne trgovine in v trgovine Kmetijskih zadrug. Tako so obravnavali večjo serijo vlomov v trgovine kmetijskih zadrug, ki jih je storila vlomilska skupina doma iz Benedikta in Apač.[64]

OKRAJ V POMURJU S SLUŽBAMI PODOBNIMI DANAŠNJIM

V l. 1955 so bili reorganizirani okraji v republiki, tako, da je v Pomurju ostal okraj Murska Sobota v okviru katerega je bilo organizirano Tajništvo za notranje zadeve (TNZ). To je imelo odsek kriminalistične službe z referatoma za kriminaliteto za gospodarstvo in splošno kriminaliteto, tiralično službo, referat za splošno varnost (javni red in mir), odsek za pravno-politične posle, kamor je spadal tudi promet, referat za kriminalistično tehnične posle, razvidnico in stalno dežurno službo.[65]
Kriminalistični uslužbenci iz Gornje Radgone oz. Ljutomera in Lendave so bili v večini premeščeni na takratno TNZ okrajnega ljudskega odbora Murska Sobota. Delovne prostore so imeli v prostorih sedanje UE na Trubarjevi ulici, v Murski Soboti. Predpostavljeni je bil Ros, ki je čez kakšno leto odšel na drugo politično funkcijo, zamenjal pa ga je Henrik Ribič. Ribič je ostal na tej funkciji vse do reorganizacije v l. 1962, ko je bilo Tajništvo preneseno v Maribor in so bili nekaj let vezani na Maribor.
Vodja kriminalistične službe je, po združitvi, postal Jože Govednik. V kriminalistični službi je prišlo do delitve dela, tako sta bila ustanovljena dva oddelka: gospodarski in klasika (premoženjska kriminaliteta, mladostniška kriminaliteta in krvni delikti). Cizej Miro je skupaj s Kolomanom Poredošem in Stanetom Videčnikom delal na gospodarskem oddelku, medtem ko sta po klasiki delala Govednik in Anton Rozman.[66]

SPECIALIZACIJA KRIMINALISTIČNE SLUŽBE PO PODROČJIH

Območja novih okrajev so bila veliko širša in z večjim številom prebivalcev. Z zmanjšanjem števila okrajev so se, v novo-ustanovljeni okrajih oz. v preostalih TNZ, okrajnih ljudskih odborih, kadrovsko okrepili in je bila s tem dana možnost, da se določeni uslužbenci specializirajo za odkrivanje in raziskovanje posameznih vrst kriminala. Po izvedenih spremembah je bila dejavnost kriminalistične službe usmerjena na naslednja področja:

- sektor za gospodarski kriminal,
- sektor za klasični kriminal,
- sektor za tiralično službo,
- preiskovalna služba,
- kriminalistično tehnična služba,
- razvid operativnih podatkov in
- stalna dežurna služba.

V okviru vsakega TNZ je bila enota kriminalistične službe, ki jo je v večjih okrajih vodil načelnik oddelka kriminalistične službe, v manj razvitih okrajih pa šef odseka za kriminalistično službo. Oddelki oz. odseki so združevali vse operativne službe TNZ, razen operativnih poslov UDV, ki so tvorili posebno operativno organizacijsko enoto TNZ.
Organizacija odsekov kriminalistične službe manj razvitih okrajev: Gorica, Trbovlje, Ptuj, Novo mesto, Koper in Murska Sobota je bila organizirana tako, da so bili, zaradi manjšega števila uslužbencev v enoti kriminalistične službe, namesto odsekov le posamezni referati. Praviloma referata za gospodarstvo in splošno kriminaliteto. Zaradi manjšega števila uslužbencev delo v gospodarskem referatu ni bilo razdeljeno po sektorjih gospodarstva. Pri večini teh tajništev niti ni bilo načrtnejše delitve dela.
Poleg obeh referatov so bile v odsek vključene še:

- tiralična služba,
- splošna varnost (javni red in mir),
- kriminalistično-tehnični posli,

- razvidnica in
- stalna dežurna služba.

Pri analizi problematike izpostav in postaj ljudske milice ter sistema dela kriminalističnih uslužbencev tajništva za notranje zadeve je bilo ugotovljeno:

- kljub zmanjšanju števila okrajev in razsežnejšim okrajem ni potrebe po formiranju izpostav TNZ,
- koncentrirati je potrebno sposobne kriminalistične organe v okrajnih tajništvih in tako v enem centru ustvariti močne in kvalitetne enote kriminalistične službe,
- tem enotam je treba poiskati takšno metodo oz. sistem dela, da bo okrajna enota čim operativnejša in učinkovitejša,
- kvalitetno in številčno je potrebno okrepiti postaje ljudske milice, ter jih usposobiti kot osnovne operativne organe kriminalistične službe.

VLOGA MILICE NA PODROČJU ZATIRANJA KRIMINALITETE

Dosedanja praksa, po teh ugotovitvah, je pokazala, kako potrebno je uslužbencem postaj ljudske milice, pri odkrivanju kaznivih dejanj, dati tisto vlogo, ki jim kot osnovnim operativnim organom kriminalistične službe pripada. Ugotovili so, da postaje ljudske milice odkrijejo 75% kaznivih dejanj ter jih že v uvodnih poizvedbah tako daleč raziščejo, da organom kriminalistične službe ni potrebno dopolnjevati teh ovadb. [67]

OCENA DELA KRIMINALISTIČNE SLUŽBE V POMURJU L. 1954

Konec l. 1954 in v zač. l. 1955, je Odsek za proučevanje zločinstvenosti, pri Oddelku za kriminalistično službo opravil kontrolo dela okrajnih kriminalističnih enot, v 11 okrajih LR Slovenije. Ugotovili so, da so štirje kriminalistični uslužbenci obravnavali vsak po 222 kaznivih dejanj. Pri šefih kriminalističnih odsekov so ugotovili, da so dovolj strokovni. Posebno dobro je vodil delo Jože Govednik iz Ljutomera, med tem ko v Murski Soboti, novi načelnik tajništva, dela kriminalistične službe še ni obvladal. Pri odkrivanju kriminalitete so ugotovili, da je bilo v Murski Soboti zadovoljivo stanje pri odkrivanju gospodarske kriminalitete, saj so obravnavali 9 poneverb, v Ljutomeru pa kar 20. V Ljutomeru niso uspeli preiskati 61 kaznivih dejanj oz. 11% od vseh obravnavanih kaznivih dejanj, v Murski Soboti pa 232 kaznivih dejanj oz. 26%. Velika večina neraziskanih kaznivih dejanj je odpadla na kazniva dejanja tatvin in to: navadnih in tatvin na vlomen način. V Murski Soboti jim ni uspelo preiskati 52%, v Ljutomeru pa 26% vseh.

V Ljutomeru in Murski Soboti so imeli uslužbenci delo razdeljeno po postajah ljudske milice. Odlično delo so ugotovili na postajah ljudske milice v okraju Ljutomer, medtem ko so v Murski Soboti delali slabše. S kriminalistično-taktičnega stališča so bili v samem vrhu v Ljutomeru, kjer so ugotovili minimalno število pomanjkljivosti. Pri ogledih so ugotovili, da je kriminalistična služba prepuščala opravljanje ogledov uslužbencem postaj ljudske milice.

To se je odražalo tudi v okraju Murska Sobota in to predvsem pri požarih, so pa v istem okraju ugotovili, da so zelo dobro dokumentirali oglede krajev kaznivih dejanj. Ugotovili so tudi nekaj primerov kršitev zakonitosti, ker priporni razlogi pri priporih niso bili dovolj utemeljeni. Pri priporih so tudi ugotovili, da so v Ljutomeru pripore v 65% odpravili v roku treh dni. V Murski Soboti so odredili 12 preiskovalnih zaporov in to v 10 primerih nad mesec dni. [68]

GIBANJE KADRA

V času med 1.2.1956 in 31.12.1956 je bilo na TNZ Murska Sobota zaposleno od 147 do 152 miličnikov, podoficirjev in oficirjev, konec leta pa 148. Naslednje leto se je število zaposlenih miličnikov gibalo med 148 in 158, kolikor jih je bilo konec l. 1957. Naslednje leto se je do konca leta število povečalo do 167 in konec leta zaradi odpustov spremenilo v 164. Sredi leta je bila izvedena tudi presistemizacija delovnih mest, in sicer so črtali delovno mesto nižjega vodnika in vse nižje vodnike prevedli v vodnike. L. 1959 se je število postopno povečevalo do števila 173, in to predvsem na račun delovnih mest miličnik in vodnik.

V l. 1958 je bilo, v kriminalistični službi TNZ Okrajnega ljudskega odbora v Murski Soboti, po sistemizaciji, 14 kriminalističnih referentov. Dva sta delala v razvidnici, štirje pa so delali v administraciji. Naloge šefa kriminalistične službe je opravljal Jože Govednik, načelnik TNZ pa je bil Henrik Ribič.

STALNA DEŽURNA SLUŽBA – STALNA SLUŽBA TNZ

V začetku l. 1958 je bila v okraju Murska Sobota organizirana stalna dežurna služba (stalna služba), ki so jo izvajali štirje pripadniki ljudske milice, en oficir in trije podoficirji. Z njimi je bil, tudi dežuren, še dežurni šofer.

POSTOPNO NAS JE BILO VEČ

L. 1960 se je število povečalo na 196, predvsem na račun delovnih mest miličnik in miličnik pripravnik. L. 1961 se je število, zaradi fluktuacije kadra, spreminjalo med 195 in 204, na koncu leta pa le 191. Podobno gibanje kadra je bilo tudi l. 1962, ki se je končalo s 198 miličniki, podoficirji in oficirji.

REORGANIZACIJA OKRAJA MURSKA SOBOTA

Z Zakonom o območjih okrajev in občin v LR Sloveniji[69] se je zmanjšalo število občin tudi v okraju Murska Sobota, kjer so še bile občine: Beltinci, Gornja Radgona, Lendava, Ljutomer, Murska Sobota in Petrovci-Šalovci. Z Zakonom o spremembi Zakona o območjih okrajev in občin v LR Sloveniji[70] pa so jih krčili še naprej. Ukinjena je bila občina Petrovci–Šalovci, ki se je združila z občino Murska Sobota v novo občino Murska Sobota, občina Beltinci se je razdelila na naselja Beltinci, Bratonci, Dokležovje, Gančani, Ižakovci, Lipa, Melinci in Lipovci, ki so prešla v občino Murska Sobota, medtem ko so naselja Črenšovci, Dolnja Bistrica, Gornja Bistrica, Odranci, Srednja Bistrica, Trnje in Žižki prešla v občino Lendava.

Slika 75. Kolegij starešin milice l. 1960. Bilo je resno in tudi sproščeno.

SELITEV V MARIBOR

V l. 1962 je z Zakonom ljudske skupščine LR Slovenije o spremembah zakona o območjih okrajev in občin v LR Sloveniji, [71] sprejetem 20.12.1962, prišlo do znatnih sprememb v upravno–teritorialni razdelitvi republik. Za kriminalistično službo je bila pomembna ukinitev 4 okrajev (Nova gorica, Kranj, Murska Sobota in Novo mesto), saj je bil okraj Murska Sobota priključen okraju Maribor.
Pred ukinitvijo okraja Murska Sobota so v l. 1962, v Oddelku za notranje zadeve okrajnega ljudskega odbora Murska Sobota, v kriminalistični službi delali naslednji uslužbenci: Jože Govednik, na delovnem mestu vodje referata, z nazivom višjega referenta I; referenti: Stane Bezjak, izvršljivi pristav kot kriminalistični tehnik; Cizej Miro, referent III; Forjan Pavel, izvršljivi pristav; Novak Ernest, pristav III;

Remus Jože, referent III; Rozman Anton višji referent II; Semolič Miro, višji referent II; Tuškej Franc, višji referent II; Videčnik Stane, referent III; Poredoš Koloman izvršljivi pristav; Zorzut Vlado višji referent II; obdelovalca materiala: Filip Dolinšek in Teodor Radulovič in pisarniška uslužbenka Antonija Mikuž z nazivom pisarniški referent IV. Po ukinitvi okraja so posamezni uslužbenci odšli na druga dela na območju izpostave ali drugam po Sloveniji.[72]
L. 1963 se je TNZ Murska Sobota priključil TNZ Maribor, na katerem je bilo med 800 in 836 miličnikov, oficirjev in podoficirjev konec l. 1963.
Vse od l. 1945 je bila kriminalistična služba - njene osnovne enote - organizirana le v organizacijskih enotah za notranje zadeve okraja. Ker pa se je skozi vso povojno obdobje število krajev postopoma zmanjševalo, je s tem prihajalo tudi do postopne koncentracije kriminalistične službe, tako da smo imeli kriminalistično službo do opisane reorganizacije, le še na 8 sedežih okrajev. Ker se je ob zadnjih upravno-teritorialnih spremembah število okrajev zmanjšalo na štiri, se je postavilo vprašanje, kako ob tem organizirati službo. Po vsestranski preučitvi problema je bilo ugotovljeno, da zaradi razsežnosti okrajev, kriminalistična služba, ki bi bila samo na sedežih okrajev, ne bi mogla uspešno opravljati svojih nalog. Glede na to so bile na sedežih ukinjenih okrajev ustanovljene izpostave, kot izpostava okraja Maribor, v Murski Soboti.

IZPOSTAVA KRIMINALISTIČNE SLUŽBE V MURSKI SOBOTI

Kriminalistična služba je v izpostavi delovala kot dislocirana enota kriminalistične službe okrajnega tajništva za notranje zadeve. Kriminalistični uslužbenci so v izpostavi delali pod neposrednim vodstvom vodij posameznih sektorjev kriminalistične službe okrajnega tajništva. Kriminalistična služba v izpostavi je imela izrazito operativen značaj, njena naloga pa je bila reševanje vseh kriminalističnih zadev na območju izpostave, vključno z vodenjem formalnih postopkov, kar jih ni vodilo sodišče. V konkretnih zadevah so neposredno sodelovali z javnimi tožilci in sodišči. Na sedežih izpostav so prav tako delovala Okrožna javna tožilstva in sodišča. Vse kriminalistične evidence so bile koncentrirane v okrajnih tajništvih in so bile organizirane tako, da so jih lahko uporabljale tudi izpostave.
Določene organizacijske spremembe so bile izvršene tudi v kriminalističnih službah okrajnih tajništev. Odpravljene so bile precejšnje razlike v nazivih organizacijskih enot za kriminalistično službo (uprava v Ljubljani, oddelek v Mariboru, odseki v ostalih krajih) in uveden enoten naziv kriminalistična služba z načelnikom kriminalistične službe na čelu. Kriminalistična služba okrajnih tajništev dobi enotno organizacijsko obliko.
Služba se je delila na:

- sektor za kriminal v gospodarstvu,
- sektor za splošni kriminal,
- sektor za kriminalistično tehniko in
- analitika.

Na čelu sektorjev so bili vodje, sektorji pa so se delili na grupe in referate. Na čelu grup (npr. za premoženjske delikte, za industrijo ipd.) so bili vodje grup, na čelu referatov pa so bili vodje referatov in samostojni referenti.
Med tem ko so sektorji za kriminal v gospodarstvu in sektorji za kriminalistično tehniko ohranili prejšnjo notranjo strukturo, so bili v sektor za splošni kriminal vključeni nekateri posli, ki so bili prej, ponekod, v samostojnih organizacijskih enotah. Tako so v tem sektorju kot grupe ali referati: mladoletniško prestopništvo, tiralična služba, nadzor storilcev in javni red.
Ob opisani reorganizaciji je bil v okrajnih kriminalističnih službah zadržan prejšnji linijski princip dela - po panogah gospodarstva oz. po vrstah kaznivih dejanj. Zaradi problematike v večjih mestih pa se je pokazala potreba po organizaciji posebnih grup kriminalistov, ki bi delali po teritorialnem principu, da bi dosegli večje »pokrivanje terena«.
Z reorganizacijo in ustanovitvijo izpostave okraja, je bila sistematizacija kriminalistične službe v Murski Soboti zmanjšana iz 13 na 7 delovnih mest. V gospodarskem referatu in v referatu splošnega kriminala so delali po trije kriminalisti, en kriminalist pa je delal na delovnem mestu kriminalističnega tehnika. Naloge vodje je opravljal Pavle Forjan. V splošnem referatu sta delala Teodor Radulovič in Anton Rozman, v gospodarskem referatu pa Koloman Poredoš, Miro Cizej in Miro Semolič. Naloge vodje izpostave je opravljal Jože Cerkovnik.
Po število obravnavanih kaznivih dejanj se je v l. 1963, v primerjavi z l. 1962, v okviru republike število kaznivih dejanj povečalo za 1,3%, število storilcev pa se je zmanjšalo za 9,3%. Prišlo je do spremembe v strukturi obravnavane kriminalitete. Manj je bilo obravnavanih kaznivih dejanj v gospodarstvu,

opazimo pa porast števila kaznivih dejanj na škodo premoženja in relativno slabši uspeh pri odkrivanju neraziskanih kaznivih dejanj.
V l. 1964 je v izpostavi kriminalistične službe v Murski Soboti, delalo 6 kriminalistov. Iz vrst kriminalistične službe je odšel en kriminalist. V tem letu se je v okviru republike zmanjšalo število obravnavanih kaznivih dejanj. Glede na leto poprej za 3,05% in prav tako se je za 3,29% zmanjšalo število storilcev.
V l. 1965 je v izpostavi kriminalistične službe v Murski Soboti delalo 6 kriminalistov in odšel je en kriminalist.

UJV MURSKA SOBOTA

S 1.4.1965, so bili v SR Sloveniji ukinjeni okraji in s tem tudi okrajna tajništva za notranje zadeve. Hkrati je začel veljati Zakon o službi za notranje zadeve, zato so organizacijo službe prilagodili tudi določbam tega zakona.
1.5.1965, je bila ustanovljena uprava javne varnosti Murska Sobota, ki je štela 161 miličnikov, oficirjev in podoficirjev, katerih število se je do konca leta zmanjšalo na 158. L. 1964, ko je bilo TNZ preneseno v Maribor, je bila ukinjena tudi postaja prometne milice Murska Sobota.
V republiki je bilo ustanovljeno 62 občin. Kriminalistična služba je bila formirana tako, da je opravljala delo za več občin na sedežih uprav za notranje zadeve. Opravljala je vse dejavnosti službe (kriminal v gospodarstvu, splošni kriminal in kriminalistična tehnika). Imele so tudi ustrezne temeljne evidence (zlasti vpisnik kriminalistične službe/klasator).
Uprava za notranje zadeve v Murski Soboti je imela načelnika uprave, sekretarja uprave, ki je bil obenem tudi šef skupnih služb, službe za administracijo in evidence ter strojepisnice, službo državne varnosti, službo za zatiranje kriminalitete, službo milice (inšpektorat, postaje milice), upravno-politično službo in zapore.[73] Služba državne varnosti je imela sistemiziranih 13 delovnih mest.

ŽIVLJENJE IN DELO MILIČNIKOV IN KRIMINALISTOV V POMURJU

NOVI ČAS V SVOBODI

Življenje ob koncu vojne je bilo za prebivalce nove države, zaradi uničene države, zelo težko. In usodo so delili tudi miličniki. To je razvidno tudi iz letnega poročila MNZ za l. 1945, kjer je minister za notranje zadeve zapisal, da ministrstvu manjka oprema in hrana za miličnike. Potrebno bi bilo nujno nabaviti nekaj tisoč parov čevljev, zimskih plaščev, obleke in spodnje perilo. Za miličnike bi morali izdati živilske izkaznice kot za težke delavce.
Ministrstvo je, v kratkem času po ustanovitvi, v okrožjih začelo ustanavljati kriminalistične preiskovalne oddelke, tehnično-preiskovalni oddelek pa je bil ustanovljen samo v Ljubljani.[74]
Upokojeni miličnik Roman Vergan še l. 1951 navaja, da na postaji milice Črenšovci tehnične opreme niso imeli. Na enoti so imeli v uporabi dva dežna plašča in dva para gumijastih škornjev, ki so jih uporabljali izmenoma.[75]

NAJPREJ KAJ BOMO JEDLI, NATO: GREMO DELAT!

Prehrana in nastanitev miličnikov sta bila v teh letih velik problem. Miličniki so se največkrat prehranjevali na postaji milice, kar je pomenilo, da so si morali priskrbeti živila pri zadrugah, okoliških kmetih, v mlinu, vinski kleti, mesarju in nato tudi pripraviti obroke za tekoči dan. Pozneje so ustanovili na nekaterih postajah menze, kjer so pripravljali hrano. Ne smemo pozabiti, da so se živila takrat pridobivala na živilske izkaznice, kar je veljalo tudi za miličnike.[76] Dobivali so tudi pakete organizacij za prehrano OZN in UNRA.
Upokojeni miličnik Roman Vergan navaja še izredno slabe bivalne razmere na postaji milice Črenšovci v začetku l. 1951, ko je nastopil delo. Samski miličniki so spali v eni sobi na postaji milice, kjer je bilo 5 kovinskih ležišč. Imeli so svojo kuhinjo, ki jo je vodila kuharica, ki je bila tudi čistilka in perica. Marca l. 1953 je bil premeščen na postajo milice Kuzma, ki je bila nastanjena v več kot 100 let stari zgradbi. V zgradbi ni bilo elektrike, tekoče vode, primernih sanitarij in še marsičesa drugega ne. Spali so v edini spalnici, ki pa ni bila ogrevana. V sobi je bilo 6 kovinskih ležišč in dve stari garderobni omari - v njej je živelo 6 samskih miličnikov.[77]

Slika 76. Miličniki pri delu na vrtu ob zgradbi postaje milice Moščanci l. 1954.

TUDI KMETJE NISO BILI VESELI, KO SO JIM JEMALI PRIDELKE

Težave s preskrbo prebivalstva so se nadaljevale tudi v l. 1946, zato so bili izdani predpisi o obveznem odkupu kmetijskih pridelkov. Značilno za to obdobje je bilo, da kriminalistična služba v zvezi z odkupi ni obravnavala le kaznivih dejanj, ampak tudi prekrške. Pav tako je bila kriminalistična služba polno zaposlena z obravnavanjem drugih kaznivih dejanj. Kot posledico vojnih razmer je bilo opaziti sorazmerno veliko število tatvin, ubojev in prostitucije.
Statistike za to leto izkazujejo visoko število kršitev takratnega zakona o zatiranju nedovoljene trgovine, nedovoljene špekulacije in gospodarske sabotaže. Prišlo je do upada premoženjskih deliktov in nasilnih dejanj. Posledice vojne so začele postopoma bledeti. K temu so znatno prispevali uspehi kriminalistične službe pri odkrivanju tistih, ki so pod pretvezo »kraljeve vojske/križarjev« ipd. kradli, ropali in terorizirali prebivalstvo nekaterih predelov.[78]

Slika 77. Narodni zaščitnik l. 1945 (vir: Jože Kos).

ZELO NEVAREN POKLIC

Takoj po vojni je bilo življenje v državi tudi zelo nevarno, zato je MNZ, 19.5.1945, s posebnim pozivom pozval vse okraje v republiki, naj posvetijo posebno pozornost razbitim ostankom sovražne vojske, tako nemške kot domobrancev, četnikov, folksdojčerjev in drugih in naročil, da morajo zavarovati premoženje države, postavljati zasede, da se te osebe pridrži. Pripadniki sovražnih vojsk naj bi se preoblačili v civilna oblačila in tako poskušali oditi iz države. Za pripadnike narodne zaščite se vojna ni končala 9.5.1945 ampak so nadaljevali aktivnosti za odkritje in prijetje ali uničenje pripadnikov sovražnih vojsk še pozneje in so se za njih in za prebivalce republike, predvsem ob državni meji, nevarnosti nadaljevale še kar nekaj časa.[79]

PROSTOVOLJNI »MUS«

Vključevanje v narodno milico, kot so jo po dobesednem prevzemu besede iz srbohrvaščine, v začetku imenovali tudi uradni organi, je bilo prostovoljno, vendar je minister za notranje zadeve že 15.6.1945, naročil okrožnim načelstvom narodne milice, da naj pomanjkanje kadra rešijo z mobilizacijo, ki je enaka kot mobilizacija v vojsko. To predvsem zato, ker so od istih sočasno zahtevali, da se iz milice takoj izločijo tisti, pri katerih je bilo zaznati opurtuno ali protinarodno vedenje.
Posebej naj bi mobilizirali mlade in ženske.[80] Član narodne milice je moral biti moralno-politično neoporečen. Nove miličnike so usposabljali na tečajih, ki so jih organizirala okrožja in so trajali teden dni. Pomembne so bile naloge varovanja javnega prometa. Miličniki so kontrolirali vlake, avtobuse in sodelovali z OZNO in KNOJ pri pregonu banditov. Okraji so morali organizirati tudi posebne enote za nadzor prehajanja državne meje.
Vstop v milico je bil z Zakonom o narodni milici določen kot prostovoljen, vendar se je moral, kdor je vstopil, zavezati, da bo delal v milici najmanj tri leta. Če ni odpovedal službe dva meseca pred iztekom roka treh let, se mu je rok avtomatično podaljšal za tri leta. Pripadnik narodne milice, ki je zapustil službo pred iztekom roka, se je smatral kot dezerter in je odgovarjal po vojaškem kazenskem zakonu. Čini v narodni milici so bili, za oficirje: general narodne milice, polkovnik, podpolkovnik, major, kapetan, poročnik, podporočnik, zastavnik in za podoficirje: višji vodnik, vodnik in nižji vodnik.[81]
Upokojeni miličnik Roman Vergan je v svojih spominih[82] zapisal, da je bilo to pravzaprav ugodno, ker se je tri-letni rok služenja v milici štel kot rok služenja vojaškega roka, dobro pa je bilo tudi, da za sprejetje ni bil pogoj končana osnovna šola. Oktobra 1950, ko je bil sprejet v milico, so bili pripravniki že napoteni na trimesečno pripravniško šolo v Begunje na Gorenjskem.

VRSTE DELA TAKOJ PO VOJNI

Navodila za delo narodne milice so že poznala obhodno ali patruljno delo, ki je pomenilo obhod kraja in ugotavljanje stanja varnosti. Preiskovalna služba je, po Navodilih, imela naloge preiskovanja sumov kaznivih dejanj, sprevodna ali spremljevalna služba pa se je ukvarjala s privedbo pripornikov ali drugih oseb državnim organom ali od enega k drugemu organu.
Upokojeni miličnik Roman Vergan se spominja, da sta bila za patruljni obhod odrejena dva miličnika. Obhodi so trajali 8, 12, 18 in 24 ur. Za vsak patruljni obhod je bil izdan patruljni list. V njem sta bila navedena vodja patrulje in njegov spremljevalec in zapisani čas odhoda, vrnitve, ter konkretne naloge, ki sta jih morala opraviti na terenu. Določen je bil tudi čas počitka, če je patrulja trajala več kot osem ur. T. i. dolgi počitek je trajal šest, kratki pa tri ure. Počitke so koristili v gozdarskih kočah, mlinih ali na izbrani kmetiji, ki je imela pogoje za to. Pri dolgem počitku so lahko odložili opremo, pri kratkem pa ne in so počivali v potovalni opremi. Patruljni so se opravljale peš, ker drugih prevoznih sredstev ni bilo. Območje postaje milice Črenšovci je bilo izrazito kmetijsko, industrije ni bilo. Po vaseh so bile manjše obrtne delavnice kot so čevljarji, mizarji, kolarji, kovači ipd. Ceste so bile makadamske, vodovoda ni bilo, uporabljala se je studenčnica in posamezni površinski izviri.[83]
Na postajah milice so imeli tudi dežurno ali po potrebi stražarsko službo, kjer so sprejemali stranke in skrbeli za red v enoti. Posebno pooblastilo je bilo privedba ali aretacija sumljive osebe na postajo milice. Miličnik je lahko opravil hišno ali osebno preiskavo osebe zaradi suma kaznivega dejanja.[84]

POSLEDICA RAZMER JE BILA VISOKA STOPNJA KRIMINALITETE

V l. 1946 je število kaznivih dejanj neprestano, iz meseca v mesec nihalo. Vzroki kaznivih dejanj so bili v glavnem še vedno neurejene socialne razmere, ki so bile posledica vojnega stanja, saj so bili storilci v glavnem osebe, ki niso našle zaposlitve in so pijančevale, kar je bilo opaziti zlasti v vinorodnih krajih Štajerske in Dolenjske. Vzroki so bili deloma tudi v nezadostni izšolanosti kadra, ki bi taka dejanja preprečevalo. Konec leta se je število kaznivih dejanj znižalo, se je pa dvignilo število neraziskanih kaznivih dejanj.
Problem, ki se je pojavil v tistem času, so bile številne poneverbe v zadrugah, ki so bile po znesku zelo visoke in nevarne. Poneverbe so bile izvršene iz koristoljubja in tudi v nameri, da ljudem vzamejo zaupanje do zadrug. Mnogo skrbi in dela je povzročilo ponarejanje denarja in to predvsem 100 in 1.000 dinarskih bankovcev. Ustanovili so posebno operativno vodstvo za Slovenijo in Hrvaško. Najdeno je bilo več ponaredkov/falsifikatov, vendar jim ni uspelo odkriti niti ponarejevalcev, njihovih glavnih pomagačev, niti virov iz katerih so prihajali ponaredki. Po vojni je naraščala tudi prostitucija, zlasti v Mariboru.

TUDI PEŠ SE DALEČ PRIDE

Miličniki so delo opravljali peš, razen, če si je pozneje kdo sam kupil kolo, da je naloge opravil hitreje. Službena kolesa pridejo pozneje, njihova kvaliteta pa je bila v začetku zelo slaba. Avtomobili so bili najprej na okrožjih in okrajih. Dnevna poročila na okraj so nosili dnevno peš, tudi več kilometrov daleč, ker ni bilo telefonov.
Vozila so bila le na okrajih, okrožjih in pri UDV in še teh je bilo malo ter so bila, v začetku, vozila zaplenjena okupatorju.

BANDE

Delavci takratne kriminalistične službe so sodelovali tudi v boju proti povojnemu banditizmu. Bande so se pojavljale večinoma v mariborskem okrožju, kjer je bilo zaradi bližini meje in zaradi delovanja duhovščine ter posebnih političnih priložnosti delovanje najbolj ugodno.
Najpomembnejši organizator oboroženih skupin v Prekmurju je bil Franc Markoja/kapetan Fekonja, ki je bil doma iz Renkovec. Prvo oboroženo skupino je ustanovil že konec l. 1945. Na začetku je skupina štela 10 pripadnikov, pozneje pa se je zmanjšala na 5. Do konca je Markoja povezal preostanek skupine še z dvema skupinama in sicer s skupino Martina Šajnoviča iz Gibine pri Ljutomeru in skupino Štefana Kreslina/Marjana iz Zgornje Bistrice. Skupine so delovale na območju Lendave, Čakovca in Ljutomera. Širile so propagando proti novi oblasti, o prihodu Angležev, o obnovi monarhije, risali so križe in parole v čast katoliški cerkvi ipd.
Posamezniki so odhajali v Avstrijo, kjer so imeli stike z emigranstkimi centri in kjer so pridobivali inštrukcije za svoje delovanje in za ustanavljanje mreže ilegalnih odborov. V mesecu januarju in februarju 1947, so ustanovili tak odbor samo v Hotizi in ga imenovali Mladinski križarski odbor, ki naj bi nudil podporo oboroženim skupinam in novačil rekrute za borbo proti funkcionarjem. V Dolnji Bistrici je kapetan Markoja tak odbor ustanovil že oktobra 1946. V odboru so si funkcije porazdelili. Izvolili so predsednika, tajnika, kurirja in tri tajne policiste. Naloga odborov je bila obveščevalna: zbiranje orožja, pomoč oboroženim skupinam, pridobivanje novih članov, rovarjenje proti oblasti s ciljem zrušitve ljudske oblasti, vrniti kralja Petra II in vrniti cerkev. Odbor naj bi deloval kar se da tajno, vse do prihoda anglo-ameriške križarske vojske. Po prihodu le-teh, pa bi prevzeli oblast v svoje roke.
Skupine so med svojim delovanjem poleg propagandnih akcij izvrševale napade na funkcionarje ljudskih odborov. Tako so 1.1.1947, napadli tajnika krajevnega ljudskega odbora Hotiza, ga pretepli in oropali; v Brezovici so 3.1.1947 napadli kmeta Hozjana, ga oropali in mu posilili ženo; 5.1.1947 so napadli postajo narodne milice v Turnišču. Iste skupine so se v l. 1946 in 1947 povezale tudi s skupino Rada Ajleca, ki je bila razkrinkana v oktobru 1947.
Pooblaščenstva Uprave državne varnosti iz Lendave, Čakovca in Ljutomera so v začetku marca 1947, za boj proti skupinam, ustanovila skupni operativni center s sedežem v Štrigovi. Center je omogočal hiter odziv na dogodke v vaseh. Slovenska stran je organizirala tri tričlanske ekipe operativnih delavcev UDV, ki so imele svoje sedeže na Razkrižju, Črenšovcih in Beltincih. Operativni center je nadzoroval, usklajeval in usmerjal delo ekip na terenu, pregledoval in kar najhitreje izkoriščal podatke, ki so prihajali iz terena. Določal je preiskave po vaseh, aretacije podpornikov in imel pregled na vzpostavljeno mrežo agentov in informatorjev na terenu.
Operativne skupine so preiskovale vasi na svojem območju in do konca aprila 1947, aretirali 138 ljudi in jih 41 izpustili. Vsi napori UDV, narodne milice in KNOJ so skupine prisilili, da so se umaknile iz Prekmurja v Avstrijo. V Prekmurje so se vračali le posamezniki. Tako je skupina Martina Šajnoviča, 25.5.1947, v Slaptincih oropala kmeta Ivana Matjašiča. 7.7.1947, so posamezniki iste skupine vlomili v kmetijsko zadrugo v Razkrižju in bili podnevi pregnani ob reki Muri pod Šafarskem. Po l. 1947 so v domovino prihajali le posamezniki, ki so zbirali obveščevalne podatke, vzdrževali kurirske zveze in občasno napadli kakšnega predstavnika oblasti.
Tako je Alojz Pezdirc/Miki iz Beltincev skupaj s Gruškovnjakom iz Melinec na svojem domu v Melincih poskušal umoriti, s streli iz brzostrelke, kriminalističnega referenta pri notranji upravi Murska Sobota, Franca Tuškeja. Ranjen je bil v roko in v prsa, ukradli pa so mu tudi 36.000 dinarjev namenjenih delovanju krajevnega ljudskega odbora Melinci. UDV je zatem prijela 100 podpornikov in jih je v zaporu zadržala 20.
Pezdirca in Šajnoviča so zatem opažali še v l. 1950 in 1951. Pezdirca so v juniju 1951 prijeli pri spremljanju na meji Jugoslavije. Jugoslavija je namreč zahtevala njegovo izročitev.[85]

Slika 78. Pripadniki Matjaževe vojske.

NARAŠČANJE KRIMINALITETE V ZVEZI S PRESKRBO PREBIVALSTVA

Gospodarska kriminaliteta je l. 1947, v primerjavi z letom poprej narasla za 21% in to predvsem v zimskih mesecih - črni zakoli, prodajanje in preprodajanje mesnih in drugih artiklov. V poletnih mesecih se je dvignilo število špekulacij in tihotapstvo raznih življenjskih potrebščin, živine, kave in tobaka. Organi za notranje zadeve so uspešno pomagali pri izvajanju uredb o obvezni oddaji belega žita in ostalih poljskih pridelkov.
Na področju splošne kriminalitete so bile obravnavane posamezne vrste kaznivih dejanj in sicer naklepne usmrtitve, ki so bile storjene predvsem iz osebnega maščevanja in neurejenih družinskih razmer, kot tudi iz koristoljubja. Nekatera kazniva dejanja so ostala nepojasnjena in so menili, da so bila storjena iz političnih motivov. Malomarne usmrtitve so bila storjene v večini zaradi vinjenosti in tudi zaradi neprevidnega ravnanja z orožjem. Obravnavali so tudi večje število kaznivih dejanj odprave telesnega plodu/splava, pri tem pa so menili, da je dosti dejanj prikritih. Močno je naraščalo število kaznivih dejanj prometnih nesreč in so pri tem ugotavljali, da stroge kazni niso odpravile števila nesreč. Povzročitelji nesreč so bili v večini vinjeni vozniki, kot tudi vozniki brez potrebnih izkušenj za vožnjo vozil. Kriminalistični organi so obravnavali tudi večje število vlomov in ropov, ki so jih storili člani povojnih band.

BOLJE L. 1948

Kriminaliteta je l. 1948, v celoti zelo padla. Gospodarska za približno 25% in splošna kriminaliteta celo za 52%. Tudi druge vrste dejanj so padale: uboji za 46%, ropi za 66%, vlomi za 30%, goljufije za 75%, hude telesne poškodbe za 66%.
V tem letu je bil kader v kriminalistični službi večinoma nov, zato ni imel potrebne strokovne izobrazbe in prakse v delu. Prav tako ni bilo v celoti preverjeno njihovo prejšnje delovanje. Za odpravo takega stanja je bil sprejet načrt, po katerem se je sistematično pregledal ves kader. Izločili so vse, ki niso imeli pogojev za delo. Število kadra se je tako zmanjšalo, da je stanje oviralo izvedbo reorganizacije kriminalistične službe.

MALE POSTAJE MILICE

L. 1948 so imeli na mnogih postajah ljudske milice težave z izvajanje rednih obhodov postajnih okolišev, ker je bilo miličnikov premalo - tudi samo trije na postaji milice - in so zato obhode izvajali v manjšem obsegu. Velik problem je bil razmah skupin banditov, kot so imenovali skupine oseb, ki so vlamljale v kmetijske zadruge, grozile organom oblasti in zbirale obveščevalne podatke za tuje obveščevalne službe prek izpostav emigrantskih organizacij.

OPREMA JE BILA VELIK PROBLEM

Slika 79. Iz postaje milice Ljutomer, l.1957.

Slika 80. Zgradba postaje milice Gornja Radgona in policijske postaje Gornja Radgona.

Posebni problem je bil pomanjkanje osnovne tehnike, tako je sekretariat MNZ konec l. 1948 ugotavljal, da vse postaje ljudske milice še nimajo telefonov (med njimi tudi postaja milice Razkrižje v okraju Ljutomer), kar je v praksi pomenilo, da so miličniki vsa poročanja morali opraviti peš do sedeža okraja v Ljutomeru ali s kolesom, če so ga imeli.

Tudi prostori na postajah milice so bili neurejeni, zelo daleč od današnjih standardov. Jože Kos v spominih opisuje, da na postaji ljudske milice v Negovi niso imeli prostorov za pridržanje in so kršitelje javnega reda in miru zapirali v večji dimnik. Nekateri pa so v času pridržanja v kleti žagali in cepili drva za kurjavo na postaji. Po današnjih merilih bi jim bile kršene človekove pravice, takrat pa je takšen način pridržanja pri marsikom dosegel namen - vzdržal se je kršitvam, da ne bi spet prišel v dimnik ali moral cepiti drva.

Tudi za ogrevanje na postaji milice je treba poskrbeti. K temu so dostikrat pripomogli zaporniki iz zapora ali pa sami miličniki - udarniško kot so temu takrat rekli.

Policijska postaja Gornja Radgona je bila do sedaj na treh naslovih. Sedež prve postaje je bil v prostorih zaporov v Podgradu pri Gornji Radgoni in druge v prostorih sedanje gostilne, na naslovu Kerenčičeva ulica 5. L. 1952 se je preselila v objekt na naslovu Maistrov trg 5, v Gornji Radgoni, kjer je bila do novogradnje, izven mesta Gornja Radgona.

DISCIPLINA V MILICI

Centralizacijo vodenja in namen zagotavljati v milici disciplino enako kot v Jugoslovanski armadi nakazuje odredba načelnika narodne milice, sprejeta 15.6.1948, ki odreja, da miličniki, podoficirji in oficirji v prostem času ne smejo nositi civilnih oblek oz. jih lahko nosijo samo z dovoljenjem starešine . S tem naj bi zagotavljali ustrezno disciplino in skrbeli za ugled milice. Samo v času bolniškega ali letnega dopusta se je lahko nosilo civilno oblačilo, s pisnim dovoljenjem.
To je pomenilo, da je miličnik tudi v prostem času nosil uniformo, kamorkoli je šel in je bil s tem seveda ločen od drugih občanov.

DEŽURNA SLUŽBA NA POSTAJAH MILICE

Uprava narodne milice je avgusta 1949, izdala navodilo s katerim je odredila opravljanje dežurne službe na vseh postajah narodne milice. Služba se je opravljala 12 ali 24 ur. Opravljali so jo miličniki in podoficirji, na manjših postajah pa tudi komandirji in njihovi namestniki. Če je bil dežurni 24 ur je na delovnem mestu lahko spal: poleti po 24. uri, pozimi pa po 22. uri. Vstati je moral vsaj eno uro pred prihodom drugih miličnikov v službo.
Dežurna služba je bila namenjena sprejemanju strank in vzdrževanju reda na postaji milice.

KRIMINALITETA ZELO NIHA

Tudi v l. 1949 je bila kriminaliteta v upadanju. Največ kaznivih dejanj so obravnavali zoper splošno ljudsko premoženje, zoper nedovoljeno trgovino, nedovoljene špekulacije, kazniva dejanja gospodarske sabotaže ter kazniva dejanja zoper uradno dolžnost, ki so jih povzročili predsedniki in uslužbenci zadrug.
Za l. 1950 je značilno, da se je kriminaliteta dvignila v povprečju za 9,14%. Zlasti so narasla kazniva dejanja imovinskih deliktov (tatvine za 34%, vlomi za 41%, žepne tatvine za 12%, požigi za 30%). Med kaznivimi dejanji gospodarske kriminalitete so narasla kazniva dejanja zoper splošno ljudsko premoženje - za nekaj več kot 7%. Kriminalistična služba je v tem letu, v okviru splošne državne in politične smeri, mnogo storila za zavarovanje in pravilno razpolaganje s splošnim ljudskim premoženjem. Ostro je ukrepala proti nevarnim oblikam neodgovornega in nepravilnega razpolaganja s premoženjem. Borba proti potratnosti, malomarnemu odnosu do ljudskega premoženja, nedovoljenim naturalnim zamenjavam in podobnim, je odsevala v statistiki kaznivih dejanj zoper splošno ljudsko premoženje.

Tudi to se je dogajalo

Komandir LM Moščanci, višji vodnik, tovariš Ivan Ferbežar je, 13.8.1952, ob 10. uri poslal v patruljno službo kot vodjo patrulje miličnika Janeza Papiča in miličnika Emila Štolfo kot spremljevalca. Oba miličnika sta bila oborožena z brzostrelkami - Papič z nemško, Štolfo pa z rusko brzostrelko. Naloga patrulje je bilo patruliranje, njena vrnitev pa je bila predvidena naslednji dan okrog 4. ure zjutraj.

Poleg osnovnih nalog patrulje sta imela miličnika v patruljnem listu nalogo, da v vasi Kuštanovci opravita poizvedbe o poljski tatvini 4 kg čebule, na škodo vaščana Štefana H. iz Kuštanovec. Miličnika bi morala formalno zaslišati priče, oškodovanca in osumljenca, za zadnjega zbrati osebne podatke in ga prijaviti. Tatvine čebule je bila osumljena Marija N. iz Kuštanovec. Komandir je patrulji tudi ustno obvestil, da ima njen mož Jožef N. neprijavljeno lovsko puško in miličnikoma v patrulji naročil, da opravita poizvedbe tudi glede tega.

Sama vas Kuštanovci je bila v tistem obdobju v patruljnem rajonu postaje LM Moščanci. Po patruljnem listu in redu, bi morala patrulja priti v vas okrog 22. ure. Komandir je vodji patrulje posebej in izrecno naročil, da naj prideta v vas, ko bo noč in naj ponoči opravita svoje naloge. Patrulja je v vas prišla okrog 22. ure. Najprej se je napotila k priči Ludviku R. (po naročilu komandirja), ki jima je, v okrog 20. minutnem razgovoru povedal, da je čebulo res kradla Marija M., da pa je njen mož Jože čebulo že vrnil oškodovancu in še, da ima Jože N. lovsko puško brez dovoljenja. Za to trditev je navedel tudi dokaze.

Patrulja je šla od priče k osumljenki. Našla jo je v šupi, kjer je spala. Miličnika sta jo takoj pozvala, naj gre z njima v hišo, še poprej pa sta jo vprašala, kje je mož. Odgovorila jima je, da njen mož spi na skednju, a ga je, po naročilu miličnikov, takoj poklicala, nato pa je z miličnikoma odšla v stanovanje, kjer sta spala njena oče in mati, ki sta se takoj za tem prebudila.

Ko je storilka Marija N. prižgala luč, jo je vodja patrulje Papič vprašal, če je res kradla čebulo pri Horvatu. Dokler ni prišel v sobo njen mož, je trdila, da ni kradla in da o tem ne ve nič. Ko je njen mož

slišal, za kaj gre, je povedal, da je žena res kradla in da je on čebulo že vrnil lastniku. Takoj za tem so začeli, žena Marija N. in njena starša vpiti na Jožeta, zakaj je povedal. Zaradi vpitja je vodja patrulje Papič sklepal, da o puški v hiši ne bo mogel ničesar zvedeti, zato je pozval Jožeta N. naj gre z njim iz hiše, kjer se bodo nekaj pomenili. Jože N. je bil takoj pripravljen na to, zato so čez nekaj trenutkov odšli iz hiše.

V sobi sta miličnika izvlekla okvirje iz brzostrelk, ko pa so prišli na prosto, sta jih spet vložila v brzostrelki. Z Jožetom N. sta šla po cesti in sicer tako, da je bil spredaj miličnik Papič, na sredini Jože N., za njim pa miličnik Štolfa. Dobrih 70 m od hiše je Papič zavil čez 40 cm visoko leseno ograjo na travnik, ki je bil onstran ograje. Jože N. in miličnik sta mu sledila. Ko je bil Papič približno 2 m od ograje in se je hotel vsesti, je nenadoma padel strel - Jože N. in miličnik Štolfa sta prav ta trenutek prestopala ograjo.

Ker Štolfa brzostrelke ni imel zavarovane, se mu je pri tem sprožila, naboj pa je zadel Jožeta N. v levo stegno, da se je zadeti takoj onesvestil. Miličnik Papič mu je hotel pomagati in ustaviti kri, ki je močno tekla iz prestreljene odvodnice. Čez trenutek sta prišla na pomoč še dva vaščana in vsi skupaj so Jožeta N. odnesli domov. Ko so mu domačini hoteli pomagati, sta se miličnika odpeljala na postajo LM in od tam poklicala rešilno postajo v Murski Soboti, ki je takoj poslala rešilni avtomobil. Z njim se je v vas Kuštanovce odpeljal tudi komandir postaje LM Moščanci višji vodnik Ferbežar, vendar je bilo že prepozno, saj je Jožef N. v tem času že izkrvavel.

Preiskava dogodka je ugotovila, da gre pri obstelitvi za nesrečo, do katere je prišlo, ker se je miličniku sprožila nezavarovana brzostrelka. Pred tem dogodkom pa je bila storjena vrsta hudih napak, ki so povzročile, da je prišlo do nesreče. Katere so te napake?

1. Komandir postaje LM, višji vodnik Ferbežar je dal patrulji nalogo, da zaslišuje osumljenca manjšega, skoraj neznatnega kaznivega dejanja tatvine (tatvine 4 kg čebule, ki je bila že vrnjena) in prekrška (posest neprijavljene lovske puške) v nočnem času, za kar ni bilo prav nobenega razloga. Zaslišanje bi se moralo in lahko opravilo podnevi in ni bilo prav, da je patrulja zaradi tega vzemirjala ljudi.
2. Miličnik Janez Papič kot vodja patrulje je zagrešil dve nadaljnji napaki. Kot prvo ni bil upravičen v nočnem času zasliševati Jožeta N. glede lovske puške in ga v ta namen pozvati, naj gre s patruljo. Tudi ni razumljivo zakaj ga je moral peljati tako daleč od hiše in preko ograje, ko bi ga lahko takoj zunaj pred hišo vprašal za podatke, ki jih je rabil, saj je že prej dobil dokaze o tem, da Jože N. ima neupravičeno v posesti lovsko puško. Drugo napako je storil miličnik Papič s tem, ko je kot vodja patrulje spremljevalcu miličniku Štofli, ki je bil po službenih letih mlajši, ni dal pravilnih navodil pred odhodom v službo in se ni zanimal ali hodi z zavarovanim ali nezavarovanim orožjem po vasi in zlasti pri Jožetu N. Miličniku Štofli je pred prihodom v vas naročil le, da naj bo v vasi previden, ker ju lahko napadejo. Miličnik je tudi zato nosil nezavarovano brzostrelko, kar pa vodja patrulje ni vedel, niti se za to ni zanimal.
2. Miličnik Štolfa je hodil po vasi z Jožetom N. z nezavarovano brzostrelko in bi se moral zavedati, da lahko pride do nesreče, posebno še, ker je bila huda tema. Pred seboj je vodil osebo, ki je storila le prekršek in bi tudi ne smel streljati, čeprav bi ta oseba hotela bežati.

Ta nesrečni dogodek je zelo kvarno odjeknil v bližnji in daljni okolici in dal nasprotnikom naše socialistične ureditve gradivo za ščuvanje proti članom LM. Ta primer ponovno kaže, kako težke so posledice, če se služba opravlja nezakonito, nevestno in nepravilno. Zato naj bo ta primer opozorilo vsem, da je treba službo opravljati le tako, kot to določajo predpisi, in pa, da je treba vedno in povsod varovati čas in ugled ljudske milice.

OPAZOVALNA SLUŽBA V MESTIH

L. 1951 so na MNZ izdali odredbo o ureditvi opazovalne službe, ki je določala način izvajanja opazovalne službe, kraje in sedeže okrajev ter pomembnejše kraje kamor je bila določena tudi Slatina Radenci.
To je bil prvi primer, ko je MNZ za celotno republiko uredilo kdo mora zagotoviti opazovalno službo in kako naj pristopijo okraji k organizaciji le-te na postajah milice, na sedežih okrajev in v turističnih krajih.

SPOPADI Z BANDAMI

V l. 1951 je bilo v okraju Gornja Radgona, s strani teh skupin, oropanih 7 zadrug in 5 zasebnikov - ena oseba je bila ranjena; v okraju Murska Sobota pa 1 zadruga in 5 zasebnikov in je bila pri tem ena

oseba ubita. Da so bili to nevarni časi dokazuje podatek, da je bil pri izsleditvi teh banditov v okraju Gornja Radgona eden od njih ubit trije pa zajeti. Redko so se predali prostovoljno in je prihajalo do oboroženih spopadov v katerih so poleg miličnikov sodelovali pripadniki Knoj in UDV. Tudi v okraju Murska Sobota je bil to leto en bandit ubit, trije pa ujeti. Na območju okraja Maribor-okolica so locirali skupino 18 banditov v hiši in ker se niso predali, so med bojem hišo zažgali, nekateri banditi so umrli v goreči hiši, drugi pa med poskusom preboja iz nje.

GOSPODARSKA KRIMINALITETA DOBIVA ZAMAH

L. 1951 je značilno po tem, da je število kaznivih dejanj hitro naraščalo, kar je bilo najbolj opazno pri kaznivih dejanjih zoper družbeno in zasebno premoženje. Stanje se je delno izboljšalo, ko je bila prijeta velika vlomilska tolpa, ki so jo sestavljali Romi iz okolice Murske Sobote.
V l. 1951 so bile odkrite tudi nekatere poneverbe večjega obsega. Storilci so v nekaterih primerih svoja dejanja prikrivali z razlikami v cenah v zagotovljeni preskrbi in na prostem trgu. To so bile zadnje oblike kriminala v gospodarstvu, povezane s sistemom administrativno vodenega gospodarstva. V tem in naslednjem letu je namreč družba postopoma, toda odločno, krenila po poti sproščenega gospodarjenja kot nujni posledici l. 1950 uvedenega samoupravljanja v gospodarskih organizacijah.

SPOŠTOVANJE ZAKONITOSTI

Vodstvo kriminalistične službe si je ves čas močno prizadevalo za zakonitost dela kriminalistične službe. Zahtevali so, da mora preiskovalna služba uporabljati humane metode in zakonite oblike. To so poskušali doseči s sistematičnimi kontrolami, javnim žigosanjem, vsakodnevnim študijem pravnih predpisov, po potrebi pa tudi z disciplinskimi in sodnimi kaznimi.

VLOMI V ZADRUGE

Število vlomnih tatvin v kmetijske zadruge in v zasebne hiše je bilo v obdobju 1945–1950 zmerno. Storilci so bili iz različnih družbenih slojev: prekmurski kmetje, pripadniki različnih političnih tolp in tudi kakšen poslovodja kmetijske zadruge, ki je želel na ta način prikriti lastno upravljalsko nesposobnost. V l. 1951 se je sprožil pravi plaz vlomov v kmetijske zadruge. Vlomi so si sledili drug za drugim. Komaj so kriminalistični organi prišli z ogleda kraja enega dejanja, že je bil javljen novi vlom. Postavljali so zasede, organizirali zaupniško mrežo, ki naj bi javljala, kje se je pojavilo ukradeno blago, toda vse brez uspeha.
V celem l. 1951, so v Prekmurju zaznali 76 vlomnih tatvin, od katerih je bilo kar 37 vlomnih tatvin v poslovalnice kmetijskih zadrug, ostale pa v privatna stanovanja in v vinske kleti. Stanje je bilo porazno, saj je bilo vlomljeno v vsako tretjo poslovalnico kmetijske zadruge. Problem je bil tako pereč, da je postal med glavnimi problemi kriminalistične službe. Tudi zato, ker so se podobni vlomi dogajali tudi drugod po Sloveniji.
Po pridobljeni informaciji, konkretno, po sprejetem pismu na milico, 18.9.1951, z naznanilom določenih oseb, so opravili poizvedbe in 8.12.1951, z močnimi policijskimi silami obkolili romska naselja Borejci, Vanča vas, Pušča in Kupšinci, pričeli s hišnimi preiskavami in aretirali okrog 200 Romov ter okrog 50 kmetov, za katere so pridobili podatke, da so odkupovali ukradeno blago. To so bili močnejši kmetje, na čelu vseh pa je bil bivši trgovec in gostilničar Viljem Kučan iz Kupšincev. Vse so odpeljali v Lukavce, kjer so jih zaprli v tamkajšnjem gradu.
S sodbo Okrožnega sodišča Maribor, z dne 17.5.1952, opr. Št. K 63/52-1018, so bili trije Romi, in sicer Ivan Horvat za 27 dokončanih in 8 poskušanih vlomnih tatvin, Jože Baranja za 21 dokončanih in 6 poskušanih vlomnih tatvin in Andraž Baranja za 16 dokončanih in 7 poskušanih vlomnih tatvinah obsojeni na smrt z obešenjem; 27 oseb, pa je bilo kaznovano na daljše zaporne kazni. Na smrt obsojeni so se pritožili. Rešitev bi na smrt obsojeni lahko dočakali le s pomilostitvijo. In dočakali so jo! In to kakšno! Prezidijum narodne skupščine FNRJ je 16.8.1952, sprejel določitev, da se prošnje na smrt obsojenih zavrne. Vendar so pomiloščeni v toliko, da se usmrtitev izvrši namesto z obešenjem, s streljanjem. Smrtna sodba je bila izvršena 8.9.1952.

ŠE VEČ KAZNIVIH DEJANJ

V l. 1952 so obravnavali več kaznivih dejanj. Za 42% je bilo več gospodarskih kaznivih dejanj, narasla pa so tudi druga kazniva dejanja, predvsem vlomne tatvine, navadne tatvine; le kazniva dejanja zoper

življenje in telo niso kazala tendence naraščanja.

NEZAKONITI PREHODI DRŽAVNE MEJE

Ker so bili pogoji za potovanje v tujino zaostreni, v Pomurju pa je bila takoj po vojni velika kriza, se je veliko ljudi odločilo za pobeg v Avstrijo, od tam pa so jih iz begunskega centra pri Dunaju pošiljali v Severno ali Južno Ameriko, Avstralijo ali druge države zahodne Evrope. Med ljudmi se je udomačil izraz, da so odskočili. Ker je bila želja po nezakonitih prehodih velika, so se pojavili tudi ljudje, ki so se ukvarjali s spremstvom teh oseb čez državno mejo za denar.
Mejo ob mejni črti je varovala vojska - najprej KNOJ, nato pa graničarske enote JLA. Upokojeni miličnik Vergan se spominja, da je imela JLA zgolj na območju postaje milice Kuzma l. 1953, 4 stražnice/karavle, izven 100 metrskega pasu pa je varovala mejo tudi milica, ki je ukrepala zoper prijete prebežnike in organizatorje/spremljevalce. Za postaje milice ob državni meji z Avstrijo je bila to ena glavnih problematik v tem času.

DELO MILICE NA PODROČJU ZATIRANJA KRIMINALITETE

Miličniki so preiskovali večino lažjih kaznivih dejanj splošne kriminalitete. Iz Strokovnega biltena štev. 2 l. 1953, je razviden primer dveh tatvin v Ljutomeru in sicer klavirske harmonike in kolesa, ki ju je preiskal miličnik postaje ljudske milice z zbiranjem obvestil, razbijanjem alibija storilcu, natančnim zaslišanjem, preverjanjem navedb osumljenca med zaslišanjem in priznanjem storilca, ki je pokazal tudi kam je predmeta skril. Opisan primer dokazuje, da so miličniki takrat že poznali osnove kriminalističnega dela in so ga tudi uporabljali.
V istem biltenu so opisani tudi vlomi v zidanice na območju Dobrovnika, ki jih je bilo več kot 70 v l. 1952, a miličniki niso našli storilcev. Zaradi nezadovoljstva ljudi in ugotovljenih malomarnosti pri delu so zamenjali komandirja in vse miličnike razen enega. Vlomi so se ponavljali v l. 1953, vendar so že po tretjem prišli do prvega storilca in prek njega do cele skupine 9 storilcev, ki so skupaj izvrševali vlome. Uspeh je zagotovilo boljše delo pri ogledu kraja, razgovoru z oškodovanci in pridobitev t.i. zaupnikov - oseb, ki so miličnikom dale podatke o storilcih kaznivih dejanj.

Grob prekršek patrulje lm lendava

V noči na 21.2.1953 je komandir postaje milice Lendava odredil v nočno službo miličnika Franca Kosija kot vodjo patrulje in Mirka Hrovata kot spremljevalca. Imela sta nalogo, do 8. ure naslednjega dne, kontrolirati sumljive osebe, promet na javnih cestah in vzdrževati zvezo z miličniki spremljevalci vlakov, ki bi prišli ponoči v Lendavo.

Patrulja je najprej odšla na železniško postajo in tam ostala dalj časa. Bila je tudi v kolodvorski restavraciji, kjer so tudi nekoliko pili. S postaje sta odšla miličnika po mestu, na postajo LM. Po krajšem odmoru na postaji LM je začel miličnik Hrovat nagovarjati vodjo patrulje, da naj bi šla v že zaprto menzo, kjer se sicer hranijo pripadniki LM. V menzo bi prišla na ta način, da bi s ponarejenim ključem odprla vrata, se v menzi najedla in tam prespala noč. Vodja patrulje Kosi o tem ni hotel nič slišati in sta zato kmalu ponovno odšla na obhod po mestu.

V bližini podjetja Panonija sta zaslišala neko kričanje in se takoj podala tja. Bila je že precej pozna ura in sta hotela vedeti, kdo razgraja. V Panoniji sta ugotovila, da imajo uslužbenci podjetja neko manjšo, interno zabavo. Ko sta miličnika stopila v prostor, kjer so se uslužbenci zabavali, so jima ti takoj ponudili alkoholne pijače in jestvine. Miličnika se teh stvari nista branila, zlasti pa ne Hrovat, ki je bil zavoljo tega že na dokaj slabem glasu. In tako sta pila skupaj z drugimi uslužbenci.

Miličnik Hrovat se je kmalu tako opijanil, da je začel dremati za mizo. Ko je vodja patrulje videl in spoznal, da tako ne gre naprej, je pozval Hrovata, da bi šla naprej v službo. Ta se mu je uprl, češ zakaj je tako uraden in zakaj se ne bi malo pozabavala. Miličnik Kosi je tedaj spoznal, da je Hrovat že močno vinjen in da ga ne posluša zato je sam odšel v službo. Mimogrede je stopil miličnik Kosi tudi na postajo LM , kjer je hotel dobiti kakšnega miličnika, da bi skupaj spravila pijanega Hrovata z zabave na postajo.

Na postaji LM razen dežurnega ni bilo nikogar, zato je Kosi sam odšel nazaj, po Hrovata. Ta se je med odsotnostjo Kosija tako opijanil, da ni bil sposoben za nobeno službo več. Spal je za mizo, uslužbenci pa so brili norca iz njega. Miličnik Kosi ga je zbudil in mu ukazal, da naj gre z njim na postajo LM. Hrovat se je tudi temu uprl, rekoč, da ne gre nikamor in da bo ostal na zabavi. Tako je miličnik Kosi ponovno sam odšel v službo, Hrovata pa pustil na zabavi.

Zjutraj se je napotil v Panonijo ter upal, da bo Hrovata vsaj tedaj prepričal, naj se vrne v službo. V podjetju je ugotovil, da je zabava končana, a izginil je tudi Hrovat. Miličnik Kosi je zato sklenil, da bo

pogledal še v menzo. Kmalu je opazil, da v prostorih menze povsod gorijo luči, nadalje pa je v enem izmed prostorov zagledal spečega Hrovata. Slonel je na mizi, pred seboj pa je imel polno skledo raznih jestvin - okrog njega je bilo vse onesnaženo od povračanja.

Miličnik Kosi je Hrovata zbudil in ga hotel odvesti na postajo LM, toda Hrovat se ni dal. Kosi je zato odšel na postajo LM po še enega miličnika, da sta nato oba Hrovata, s silo odvedla na postajo LM. Tam se je začel Hrovat prepirati s Kosijem, češ da ga je on zapeljal, da je šel na zabavo. V prepiru je Hrovat Kosija celo obrcal.

Patrulja postaje LM Lendava je s tem, ko je med službo popivala v kolodvorski restavraciji in po tem na zabavi v Panoniji, in ni opravljala službenih nalog, grobo kršila predpise o patruljni službi. Posebne graje je vredno tudi obnašanje miličnika Hrovata, ki je zelo škodilo ugledu LM. Tudi njegov odnos do tovarišev je skrajno nepravilen, saj drugače ni mogoče razumeti, kako je mogel svojega tovariša, ki mu je hotel dobro, obrcati. Komanda čete ga je zato, ko mu je odredila 10 dni zapora, premilo kaznovala. Miličnik Kosi pa je bil kaznovan s štirimi dnevi zapora.

USPOSABLJANJA

Miličniki so se morali ves čas usposabljati tako na področju stroke, ker so se predpisi stalno menjavali ter seveda tudi na področju uporabe orožja, ker so bili časi še vedno nevarni in so morali biti sposobni za učinkovito uporabo orožja kadarkoli in to z dolgim in kratkocevnim orožjem.

Slika 81. Vaje v streljanju v Mačkovcih l. 1953.

Upokojeni miličnik Vergan se spominja, da je imel vsak miličnik obvezo skrbeti za svojo strokovno usposobljenost. Vsako leto je komisija opravljala preizkus znanja iz področja zakonodaje, splošnih predpisov, kriminalistike in drugih področij dela. Če je miličnik dobil negativno oceno, ni mogel napredovati na višje delovno mesto. Da je l. 1962 že delovala dvoletna strokovna šola v Tacnu vemo, ker jo je, do l. 1964 obiskoval Roman Vergan, ki je po uspešnem končanju šole postal komandir postaje milice Grad do njene ukinitve l. 1967 in nato komandir postaje oz. oddelka milice Rogašovci kamor je bil Grad pripojen.

Usposabljanje na vseh delovnih področij je bila redna oblika dejavnosti milice. Iz fotografije se vidi,da miličniki uporabljajo že velike prenosne UKV zveze t.i. Iretke, ki so bile zelo dolgo v uporabi v milici, razen v mestih kjer so lahko nosili slabše vendar dosti lažje UKV ali UHF zveze, ker je bila slišnost boljša.

Kuharski tečaj se konča z napadom na miličnika

Februarja 1953, je bila zabava v Markovcih na Goričkem, ob zaključku kuharskega tečaja. Ker postaja LM v Gornjih Petrovcih ni imela dovolj miličnikov, sta se komandirja dogovorila, da zabavo nadzoruje patrulja iz postaje LM v Šalovcih. Miličnika v patrulji nista samo nadzirala zabavo, ampak sta se tudi sama zabavala in ko je prišlo do prepira med fanti so se, po njuni

Slika 82. Usposabljanje tovarišev iz topografije l. 1963.

intervenciji, obrnili proti njima. Enega so pretepli in ko se je drugi miličnik vmešal, je prvi pobegnil preko ograje k sosedu in pustil kolega samega. Zato so lahko s palicami in pištolo napadli drugega miličnika. Pretep se je končal šele, ko se je prvi miličnik vrnil in z opozorilnima streloma pregnal napadalce. Tudi iz tako preproste intervencije se je lahko izcimilo zelo nevarno posredovanje. Kolegi miličnikov iz obeh postaj so naslednji dan izsledili napadalce in jih ovadili.

KOLO JE BOGASTVO

Iz gornjega dokumenta je razvidno, da so, na Državnem sekretariatu za notranje zadeve (v nadaljevanju DSNZ), v l. 1954 že dodeljevali službena kolesa znamke Diamant z opremo. Miličnik Ivan Koncut je dobil kolo v službeno uporabo za 10 let. Po preteku tega roka je postal njegov lastnik. Kolesa v tem roku ni smel prodati, predpisano pa je bilo redno vzdrževanje. Če je službo zapustil pred iztekom roka, je moral kolo vrniti.
Tudi upokojeni miličnik Roman Vergan se spominja, da so dobili na postajo milice Grad l. 1954, nekaj koles, ki so bila zelo pomemben pripomoček pri delu, ker je bilo območje postaje milice Grad takrat še brez električne energije, s slabimi makadamskimi cestami, brez vodovoda. Elektrifikacija podeželja se je začela šele l. 1956.

Slika 83. Reverz za službeno kolo.

KONČNO MOTORIZACIJA

Slika 84. Miličniki z vodnikom službenega psa Ivanom Koncutom l. 1954, pri stari postaji milice Lendava.

Tudi službeni psi na postajah milice s splošnim delovnim področjem so prinesli določen korak naprej pri kvaliteti dela milice. Bili so uporabni kot sledilci za izsledite osumljenca na begu ali pogrešane osebe in kot psi pri kršitvah javnega reda in miru, saj so zelo hitro umirili kršitelja.
Šele proti koncu petdesetih let so na postaji milice Grad dobili prve mopede, ki so jih uporabljali skoraj izključno za prevoze na delo, na dvolastniške mejne prehode.

Slika 85. Miličnik Ivan Bakan na obhodu z že močnejšim motorjem.

Slika 86. Miličnik Koncut s sodelavcem na motorju l. 1962 - tako je šlo hitreje in tudi čelada še ni bila obvezna.

Slika 87. Kontrola cestnega prometa na cesti Bogojina–Dobrovnik. Miličnika Pugelj Janez in Dušan Kolarič.

Slika 88. L. 1962 – za opremo je potrebno skrbeti, da je dlje uporabna.

Slika 89. Seveda brez zelo znane marice v milici ni šlo – IMV kombi l. 1960.

Sčasoma se je oprema miličnikov posodobila in modernizirala, kar je pomenilo boljše delo in boljše delovne pogoje.

DELO NA SEKTORJIH

Od l. 1955, so posamezna TNZ začela določati sektorje na postajah LM in miličnike, ki so delali v njih vse naloge ljudske milice. Na večjih postajah je imel sektorski miličnik še pomočnika. Sektorski miličniki so izvajali na sektorjih vse naloge milice, ki niso imele interventnega značaja. To so bile naloge od preiskave kaznivih dejanj, problematike prometa, javnega reda, preverbe za druge državne organe ipd.
Upokojeni miličnik Roman Vergan se spominja, da je bil l. 1958, na osem-mesečnem strokovnem izpopolnjevanju na miličniški šoli v Tacnu. Po prihodu iz šole je postal vodja obhodnega okoliša na postaji milice Grad in namestnik komandirja v času, ko komandirja ni bilo.

Slika 90. Miličnika Pugelj in Jakše v Rogaševcih l. 1956, na obhodu.

KRIMINALITETA NE POPUŠČA

V l. 1956 so obravnavali 65% klasične kriminalitete, 26% gospodarske kriminalitete in 8,9% političnih kaznivih dejanj oz. po številu: 2.173 dejanj. 217 kaznivih dejanj je bilo čisto političnega značaja, ostala pa so se nanašala na pobege preko meje. Pri kaznivih dejanjih pobegov preko meje so ugotavljali, da v večini primerov niso obstajali politični, temveč predvsem ekonomski razlogi pobegov.

FRANC RIHTARIČ

Slika 91. Franc Rihtarič.

Opisano obdobje na območju sedanje Policijske uprave obeležuje tudi Franc Rihtarič, rojen l. 1929, (http://sl.wikipedia.org/wiki/O%C4%8Deslavci) v Očeslavcih pri Gornji Radgoni. Njegova kriminalna pot se je začela, ko je s prijateljem ukradel avto iz garaže radgonskega okrajnega ljudskega odbora, ter se z njim zaletel. Od takrat dalje se je skrival in med skrivanjem kradel. 2.8.1955, je na območju mejnega prehoda v Gornji Radgoni umoril miličnika Alojza Bartola.
Miličniki in kriminalisti so ga 1.3.1958, v organizirani akciji ujeli na seniku njegove babice, v Očeslavcih in ga odpeljali v mariborski zapor.
Rihtarič naj bi storil okoli sedemdeset kaznivih dejanj, med katerimi so prevladovali ropi. Skupaj naj bi si prilastil za tri milijone dinarjev premoženja. Poleg tega so mu očitali tudi protidržavno delovanje in ga označili za gorečega antikomunista, delomrzneža in fakina, najhujši zločin pa je bil uboj miličnika.
Upokojeni kriminalist in več let šef kriminalistične službe Teodor Radulovič je v razgovoru povedal, da je opravil več ogledov krajev kaznivih dejanj, ki jih je bil osumljen Rihtaršič, poleg tega pa je bil poleg tudi pri njegovem prijetju. Pri prijetju so bili vključeni miličniki, kriminalisti in pripadniki državne varnosti. Po pridobljenem podatku s strani vira so obkolili hišo. Na skedenj je najprej šel vodnik s službenim psom in policisti, ki so izvršili prijetje. Povedal je, da so zaslišanje z njim opravili najprej v Murski Soboti, nato pa so Rihtaršiča predali kriminalistom v Maribor. Kazniva dejanja so mu dokazovali po zaseženih predmetih, ki jih je prodajal ali izročal drugim, kot tudi po načinu storitve.
Upokojeni kriminalist Miro Cizej je povedal, da je kot kriminalist v Gornji Radgoni in od 1956 l. dalje, v Murski Soboti, obravnaval več vlomov, ki jih je bil osumljen Rihtaršič. Tako je opravljal tudi ogled kraja vloma v trgovino na Ptujski cesti. Skupaj z miličnikom iz Radencev, katerega komandir oddelka je bil Jež, sta pri zaslišanju Zvonka Brenčiča, prišla do podatka, da je skupaj z njim vlomil Rihtaršič. V pomoč je iz Ljutomera prišel vodja Ivan Govednik s terenskim avtom, ki ga je vozil Janez Vreča. Odpeljali so se na dom Rihtaršiča, ki je že pred njihovim prihodom pobegnil in se nato vse do prijetja več let skrival.
Jože Kos, je v svojih zapisih zapisal, da se je 2.8.1955, vrnil domov z zdravljenja iz Varaždinskih toplic. Okrog 23.00 ure je slišal strele iz smeri mejnega prehoda v Gornji Radgoni. Po prihodu na mejni

prehod so našli ranjenega sodelavca Bartol Alojza. Z rešilnim avtomobilom so ga odpeljali v mariborsko bolnišnico, kjer je ob 4. uri umrl. Ugotovili so, da je kaznivega dejanja osumljen Franc Rihtaršič. Ta je po dejanju pobegnil preko mostu v Avstrijo, a je bil prijet s strani njihovih varnostnih organov. Med spremstvom, ko je z vlakom potoval v Graz, jim je pobegnil in se pozneje ilegalno vrnil v Slovenijo.
Vse do prijetja je pogosto menjal bivališča, bil prisoten po celi Štajerski, izvrševal kazniva dejanja in se skrival pri prijateljih in pri ženskah. Iz njegovega zapisa je tudi razbrati, da je k njemu kot dežurnemu miličniku prišel krajan iz Janževega vrha. Na njegovo prošnjo mu je omogočil telefonski pogovor s kontaktno osebo - kriminalistom iz Murske Sobote, ki mu je povedal, da se skriva iskana oseba Rihtaršič na skednju njegove babice, v Očeslavskem vrhu. Sodeloval je tudi pri prijetju. Miličnik–prostovoljec je spečega Rihtaršiča presenetil in prijel na skednju. Sam je, na sodišču v Mariboru, spremljal več obravnav.
Sodnik Anton Klemenčič ga je kljub pomanjkljivim dokazom in ugovorom Rihtaričevega odvetnika Jožeta Novaka obsodil na smrtno kazen.
30.10.1959 so ga ustrelili v gramozni jami blizu Hoč. S tem je postal zadnji obsojenec, nad katerim je bila na Slovenskem izvršena smrtna kazen.

VEČ KAZNIVIH DEJANJ L. 1958

L. 1958 so v republiki, zaradi doslednega preganjanja kaznivih dejanj, obravnavali več kaznivih dejanj zoper življenje in telo in spolnih deliktov. Skupno pa jim ni uspelo preiskati 24,1% kaznivih dejanj. Kljub taki, za naše razmere zelo dobri raziskanosti so ugotavljali, da kriminalistična služba ni dosegla posebno vidnega napredka pri raziskovanju kaznivih dejanj oz. odkrivanju storilcev. Vzrokov za to je bilo več: npr. znatno povečanje navadnih tatvin, med njimi precej zapletenih in večje prehajanje vlomilcev in tatov iz kraja v kraj. Nadaljnji vzrok je bila slaba zasedenost delovnih mest na postajah ljudske milice, slaba strokovna usposobljenost uslužbencev kriminalistične službe, premajhno nadzorstvo nad poklicnimi storilci in premajhno posluževanje raznih operativnih evidenc.

DOBILI SMO FIČKA

Tradicionalni Fiat/Fičo je bil dolga leta tradicionalno službeno vozilo milice za vse namene - za delo na terenu, intervencije, kontrolo prometa... Bil je proizvod domače industrije, sorazmerno poceni in za takratne ceste zelo vzdržljiv. Problem je bil le, da ni imel sedežev spredaj, ki bi se spustili nazaj za trenutke počitka.

Upokojeni miličnik Roman Vergan se spominja, da so na oddelku milice Rogašovci, dobili prvo vozilo Fiat 750/Fička l. 1968.

Slika 92. Miličniki v Kramarovcih l. 1964.

MILIČNIKI Z OBČANI

Milica je zelo hitro uspela vzpostaviti pristen kontakt s prebivalci na terenu, predvsem po uvedbi obhodnih in pozneje varnostnih okolišev. Miličniki niso imeli težav s tem, da so prebivalcem tudi pomagali pri kakšnem opravilu, čeprav se je včasih zgodilo, da so prevečkrat obrnili kozarec domače šmarnice ali klintona in so imeli težave z vračanjem na postajo milice ter so rabili pomoč domačinov, da so našli lokacijo. Tega jim domačini niso zamerili, ker so jim znali pomagati, ko so pomoč potrebovali.

Slika 93. Sodelovanje miličnikov z občani, v ozadju je mlatilnica/ magajar miličnika Panič in Grkinič v Šulincih - l. 1959.

Slika 94. Sodelovanje miličnikov na borovem gostüvanju v Puconcih - l. 1955.

ŽIVLJENJE NA POSTAJI MILICE LJUTOMER

L. 1960 je bilo na postaji LM 16 zaposlenih. Takrat je pripravniška doba trajala dve leti, območje pa je bilo razdeljeno na 6 varnostnih okolišev. Do l. 1962 se ni pisalo razporeda dela. Pri delu so miličniki uporabljali svoja kolesa, imeli pa so tudi moped Drobrinec in sicer od l. 1962.
L. 1964 so dobili osebni avto, Citroenov Spaček. Prevoze v Mursko Soboto in privedbe so opravljali z javnim prevozom, čiščenje prostorov za pridržanje pa je pridržani moral plačati sam. V tistih časih je komandir moral imeti dnevne stike z občino. V Ljutomer je prišel prvi službeni pes l. 1961, njegov vodnik pa je bil miličnik Boris Guček.
Radijskih postaj še ni bilo, imeli pa so teleprinter. Ko so miličniki sprejemali zaupno pošto so morali prostor, kjer je bil teleprinter zakleniti. Imeli so telefon, ki je bil na pretikanje. Radijsko povezavo so miličniki dobili šele l. 1964. Od tu naprej je opazna modernizacija takratne milice.

BORILNE VEŠČINE IN DRUGA TEKMOVANJA

V tem času so se, predvsem mlajši miličniki, začeli ukvarjati z borilnimi veščinami ju-jitsu in judo, o čemer pričajo tudi potrdila o uspešno opravljenem tečaju, kar je pripomoglo tudi k boljšemu opravljanju službe, saj so bolj strokovno in z manj poškodbami obvladali kršitelja ali storilca kaznivega dejanja.

Slika 95. Miličniki na treningu borilnih veščin med njimi Bakan, Topličar idr.

Slika 96. Miličnik Petrovič se pripravlja na tekmovanje v streljanju z zračno puško pred zgradbo policijske postaje Moščanci - l. 1965.

Slika 97. Ekipa milice v odbojki l. 1960. Z leve: Pisanec, Drčar, Grmbar, Kos, Črepnjak, Ožegovič, Zupančič.

ZAKLJUČEK

Prvih dvajset let po 2. sv. v. je bilo zelo težkih za prebivalce FLRJ in LR Slovenije, miličniki pa so v celoti delili usodo prebivalstva. Iz sprva zelo vojaško organizirane milice in zametkov nove kriminalistične službe je nastala nova moderna milica in strokovno usposobljena kriminalistična služba. Miličniki so bili v začetku slabo oblečeni, dostikrat tudi lačni, v slabih stanovanjskih razmerah in brez pravih pogojev za delo. Strokovno znanje in usposobljenost sta bili slabi, le dovolj je bilo orožje.
Zelo hitro so vzpostavili pristen stik s prebivalstvom in bolj so se oddaljevali nepriljubljeni ukrepi oblasti (obvezni odvzem pridelkov, prepoved zakola živine doma ipd.), boljši je bil njihov odnos.
Kriminalistična služba se je hitro organizirala, usposobila za delo in začela dosegati rezultate na vseh ravneh kriminalitete. S spremembo procesno-kazenske zakonodaje so postali postopki primerljivi postopkom zahodnih držav, razen postopkov UDV ali SDV, ki so bili še vedno brez procesnih garancij. Značilno za to obdobje je obilo reorganizacij okrožij, oblasti, okrajev in postaj milice.
Milica je dobila svojo šolo v kateri se pridobi bistveno več znanja kot na tečajih pred tem in s šolo se prične razvijati stroka na teoretičnem področju.
Miličniki v Pomurju so bili narodni zaščitniki in miličniki z nekaj-dnevnimi tečaji; predvsem bivši partizani in osebe, ki so same izhajale iz družin zavednih Slovencev.
Oficirski kader je bil še slabše usposobljen. Milica ni samo delala z OZNO ampak je delala za OZNO, za UDV oz. SDV. V primeru realizacije prijetja osumljencev kaznivih dejanj, pripadnikov band in pozneje na terenu je po naročilu SDV tudi spremljala pomembne osebe.
Milica je dobro sodelovala s KNOJ in pozneje z graničarskimi enotami, kar dokazuje podatek, da so se miličniki v Pomurju lahko hranili v obmejnem pasu, v karavlah Knoj. Postaje milice so, predvsem na podeželju v Pomurju, delale v ne le slabih ampak grozljivih razmerah, ki so se le počasi izboljševale.
Proti koncu obdobja milica dobi boljšo in ustreznejšo opremo in boljše pogoje za delo in Pomurje svojo UNZ.

Opombe

1. Uradni list SR Slovenije številka 10/90-1963 z dne 9.4.1963.
2. Inštitut za novejšo zgodovino, Slovenska novejša zgodovina 1848-1992, Založba Mladinska knjiga, str. 824.
3. Uradni list Ljudske Republike Slovenije številka 11 z dne 19.4.1952.
4. Inštitut za novejšo zgodovino, Slovenska novejša zgodovina 1848-1992, Založba Mladinska knjiga, str. 825-828.
5. Vir: http://kokosar.com/ZZPI1945.html.
6. Vir: http://kokosar.com/ZZPI1945.html.
7. Splošni arhiv 01.80, vir SI AS 1931 RSNZ.
8. Okrožnica MINOT št. 874/45 z dne 20. Junij 1945, vir SI AS 1931 RSNZ.
9. Ljuba Dornik Šubelj, Ozna in prevzem oblasti 1944-46,založba Modrijan, Ljubljana 2013, str. 232-237.
10. Ljuba Dornik Šubelj, Ozna in prevzem oblasti 1944-46,založba Modrijan, Ljubljana 2013, str. 322-326.
11. Varnost-strokovni bilten, letnik IX. Št. 1-1989, Mitja Klavora, Jože Perme, Rudi Domjanič: Razvoj službe za zatiranje kriminalitete v Ljubljani od osvoboditve do danes.
12. Zakon o narodni milici, uradni list FLRJ štev. 101 z dne 17.12.1946.
13. Zakon o narodni milici, uradni list FLRJ štev. 101 z dne 17.12.1946.
14. Vir: Hudales, Zoran, Zgodovina organov za notranje zadeve v SRS. JV, II/3b, 1946, Ljubljana, november 1970.
15. Pravilnik o rednih prejemkih pripadnikov narodne milice in o dodatkih civilnim osebam v službi narodne milice Uradni list FLRJ štev. 102/1947 z dne 29.11.1947.
16. Vir: Uradni list FLRJ, št. 62 z dne 2.8.1948.
17. Vir: Uradni list FLRJ št. 67 z dne 12.8.1947, Vir Uradni list LRS št. 42 z dne 11.10.1947.
18. Vir: HUDALES, Zoran, Zgodovina organov za notranje zadeve v SRS. JV, II/6, a, 1949 (1.del), Ljubljana, maj 1971.
19. Vir: Zakon o upravni razdelitvi LRS (Ur. List LRS, št. 8/49) in spremembe tega zakona (Ur. List št. 16/49, 33/49 in 35/49).
20. Vir: HUDALES, Zoran, Zgodovina organov za notranje zadeve v SRS. JV, II/7, a, 1950, Ljubljana, julij 1971.
21. Vir: Uradni list FLRJ št. 14 z dne 22.3.1952.
22. Vir: Uradni list FLRJ št. 18 z dne 5.4.1952.
23. Vir: HUDALES, Zoran, Zgodovina organov za notranje zadeve v SRS. JV, II/9, a, 1952, Ljubljana, 1972.
24. Vir: HUDALES, Zoran, Zgodovina organov za notranje zadeve v SRS. JV, II/15, 1958, Ljubljana, 1972.
25. Vir: HUDALES, Zoran, Zgodovina organov za notranje zadeve v SRS. JV, II/16, a, 1959, Ljubljana, 1972.
26. Uradni list LR Slovenije štev. 10/42-1959 z dne 4.4.1959.
27. Uradni list LR Slovenije štev. 10/42-1959 z dne 4.4.1959, členi 73, 74,75 in 76.
28. Vir: HUDALES, Zoran, Zgodovina organov za notranje zadeve v SRS. JV, II/16, a, 1960, Ljubljana.
29. Uradni list LR Slovenije štev. 22/119-1959 z dne 16.7.1959.
30. Kot pod 28, str. 16-20.
31. Pavle Čelik, Stražarji državne meje v Sloveniji (s918-2013), Založba Modrijan 2013, str. 177,187.
32. Zakon o gibanju na meji, uradni list FLRJ štev. 101/1947 z dne 26.11.1947.
33. Pravilnik o organizaciji in delovnem področju obmejnih, letaliških in luških poverjeništev, Uradni list FLRJ štev. 8/1948 z dne 10.1.1948.
34. Navodilo DSNZ štev. 03/6-3140/1-58 z 21.7.1958 SI AS 1931 RSNZ.
35. Vir: Dokument ZSNZ štev. 106/48 z dne 15.1948 SI AS 1931 RSNZ.
36. Kot pod 44 str. 192.
37. Kot pod 44 str. 199-202.
38. Kot pod 44 str. 209 do 211.
39. Vir: PU Murska Sobota.
40. Uradni list SFRJ štev. 12/173-1967 z dne 15.3.1967.
41. Uradni list SR Slovenije številka 39/313-1963 z dne 27.12.1963.
42. Kot pod 44 str. 236, 237.
43. Uradni list SFRJ številka 22-236/1966 z dne 1.6.1966.
44. Vir: Arhiv RS, zapisnik konference načelnikov odsekov za notranje zadeve iz okrajev in okrožij v Sloveniji – SI AS 1931 RSNZ.
45. Vir: Arhiv Slovenije, dokument MNZ datiran na 14.2.1948 – SI AS 1931 RSNZ.
46. Vir: Arhiv Slovenije, dokument MNZ za leto 1948 – SI AS 1931 RSNZ.
47. Vir: Arhiv Slovenije, dokument ZSNZ z dne 15.3.1949 - SI AS 1931 RSNZ.
48. Vir: Arhiv Slovenije, letno poročilo MNZ za leto 1949 – SI AS 1931 RSNZ.
49. Vir: Arhiv Slovenije, letno poročilo MNZ za leto 1949 – SI AS 1931 RSNZ.
50. Vir: Arhiv Slovenije, letno poročilo MNZ za leto 1950 – SI AS 1931 RSNZ.
51. Vir: Arhiv Slovenije, letno poročilo MNZ za leto 1950 – SI AS 1931 RSNZ.
52. Spomini Romana Vergana.
53. Vir: Arhiv Slovenije, odredba MNZ z dne 30.5.1950 štev. 64/47 – SI AS 1931 RSNZ.
54. Vir: Arhiv Slovenije, odredba DSNZ z dne 1.9.1950 štev. 11/2-S-3513/4 – SI AS 1931 RSNZ.
55. Spomini Romana Vergana.
56. Vir: Arhiv Slovenije, dokument MNZ štev. 93/13-1950 z dne 25.12.1950 – SI AS 1931 RSNZ.
57. Dokument MNZ LRS, sistemizacija, štev. povelja 93/13-1950.
58. Vir: Arhiv Slovenije, dokument MNZ štev. 93/13-1950 z dne 25.12.1950 – SI AS 1931 RSNZ.
59. Vir: Arhiv Slovenije, dokument MNZ štev. 93/13-1950 z dne 25.12.1950 – SI AS 1931 RSNZ.
60. Branko Bogdanovič, Dva veka policije u Srbiji, MNZ Srbije, Beograd 2002.
61. Branko Bogdanovič, Dva veka policije u Srbiji, MNZ Srbije, Beograd 2002.
62. Branko Bogdanovič, Dva veka policije u Srbiji, MNZ Srbije, Beograd 2002.
63. Vir: Arhiv Slovenije, letno poročilo MNZ za leto 1952 – SI AS 1931 RSNZ.
64. Izpoved Mira Cizeja.
65. Vir: Arhiv Slovenije, dokument DSNZ krim. službe štev. B/II-3/38 z dne 7.10.1955 – SI AS 1931 RSNZ.
66. Izpoved Mira Cizeja.
67. Vir: Dokument državnega sekretariata za notranje zadeve LRS, kriminalistične službe št. B/II-2/38 z dne 7.10.1955, Arhiv Slovenije.
68. Vir: Dokument kriminalistične službe Državnega sekretariata za notranje zadeve LRS štev. 8/II-211 z dne 12.1.1955, Arhiv Slovenije.
69. Uradni list LR Slovenije številka 37/218-1960 z dne 8.12.1960.
70. Uradni list LR Slovenije številka 8/64-1963 z dne 28.3.1963.
71. Uradni list LR Slovenije štev. 39/274-1962 z dne 20.12.1962.
72. Odločba uslužbencem Oddelka za NZ OLO Murska Sobota z določitvijo položajne plače v dokumentu Drž. sekretariata za notranje zadeve št. 07/1-S-44/33-62 z dne 14.5.1962.
73. Vir: Arhiv Slovenije, dokument MNZ štev. 43/3-05/2-66 z dne 2.2.1966 Vir arhiv Slovenije, letno poročilo MNZ za leto 1945 – SI AS 1931 RSNZ – SI AS 1931 RSNZ.
74. Vir: Arhiv Slovenije, letno poročilo MNZ za leto 1945 – SI AS 1931 RSNZ.
75. Spomini upokojenega miličnika Romana Vergana.
76. Spomini upokojenega komandirja Postaje milice Gornja Radgona Jožeta Kosa.
77. Spomini Romana Vergana.
78. Vir: Okrožnica MINOT št. 37/45 z dne 19. 5.1945, Okrožnica MINOT-oddelka za pobijanje kriminalitete št. Kab. 505/1 z dne 27.2.1947.
79. Vir: Arhiv Slovenije, dopis MNZ z 19.5.19, letno poročilo MNZ za leto 1945 – SI AS 1931 RSNZ 45 – SI AS 1931 RSNZ.
80. Vir: Arhiv Slovenije, dokument MNZ štev. 520/45 z dne 15.6.1945 – SI AS 1931 RSNZ.
81. Vir: Zakon o narodni milici, Uradni list FLRJ štev. 101 z dne 17.12.1946.
82. Zapis se hrani pri ostalih dokumentih, ki so vir tega dela.
83. Iz spominov Romana Vergana.
84. Vir: Arhiv Slovenije, dokument MNZ navodilo za delo narodne milice leto 1945 – SI AS 1931 RSNZ.
85. Vir: Martin Premk, Matjaževa vojska 1945-1950, Društvo piscev zgodovine NOB Slovenije, Ljubljana, 2005.
86. Vir: HUDALES, Zoran, Zgodovina organov za notranje zadeve v SRS. JV, II/4, a, 1947 (1.del), Ljubljana, 1971.
87. Vir: Spomini upokojenega komandirja Postaje milice Gornja Radgona Jožeta Kosa.
88. Vir: Arhiv Slovenije, dokument MNZ I/a-pov.959/1-48 z dne 15.6. 1948 – SI AS 1931 RSNZ
89. Navodilo Uprave narodne milice za Slovenijo štev. 1446/1-49 GA/Co z dne 29.8.1949 SI AS 1931 RSNZ.
90. Strokovni list LM, štev. 10-11, 1952 str. 417-418.
91. Vir: Arhiv Slovenije,dokument MNZ S 4/16-51 z dne 28.9. 1951 – SI AS 1931 RSNZ.
92. Vir: Razprave in gradivo, Ljubljana 2005, št. 47, Miran Komac, Izvlečki iz slovenske Romologije, http://www2.arnes.si/~ljinv16/RIG/RIG%2047/rig47_mk_08s.pdf
93. Vir: Strokovni list ljudske milice štev. 2 letnik 1953.
94. Vir: Strokovni list LM, štev. 5, 1953 stran 219-220.
95. Vir: Strokovni list ljudske milice štev. 2 letnik 1953.
96. Vir: HUDALES, Zoran, Zgodovina organov za notranje zadeve v SRS. JV, II/13, a, 1956, Ljubljana.
97. Izpoved Teodorja Radulovića.
98. Izpoved Mira Cizeja.
99. Spomini Jožeta Kosa.

ORGANIZACIJA IN DELO SLOVENSKE MILICE IN KRIMINALISTIČNE SLUŽBE MED LETOMA 1965 IN 1991

Drago Ribaš in Anton Rozman

SPLOŠNE RAZMERE V DRŽAVI

SOCIALISTIČNO SAMOUPRAVLJANJE

V začetku tega obdobja se je naša družba soočala s hudimi gospodarskimi težavami, ko so se uresničevale usmeritve gospodarske reforme iz l. 1965.
Prvo obdobje po t. i. Brionskem plenumu je pomenilo obdobje izrazite demokratizacije družbe. Politična policija se je umaknila v prikrito delovanje, formalni postopki na področju kaznivih dejanj pa so prešli na preiskovalnega sodnika pristojnega temeljnega sodišča (bivše okrožno in okrajno sodišče) in pregon je postal v celoti pristojnost javnega tožilstva. Organi za notranje zadeve so izvajali neformalne predkazenske postopke in upravno-kazenske postopke (postopke o prekrških), ki pa jih je v hujših primerih prav tako končal sodnik za prekrške.
Težave v družbenem razvoju so bile premagane. Mnoge ustavne spremembe (amandmaji) so bile končane s sprejetjem Ustave l. 1974. Na področju gospodarstva so se pozitivna gibanja nadaljevala še nekaj let, v zadnjem delu tega obdobja pa se je gospodarska situacija spet zelo zaostrila, kar je vsekakor negativno vplivalo tudi na druga dogajanja v družbi.
Socialistično samoupravljanje so uvajali v vse pore življenja in dela. V delovne organizacije, kot so se podjetja imenovala, v občine, kjer je bil velik poudarek na aktivnosti krajevnih in četrtnih skupnosti in tudi v državni upravi so ustanavljali svete delovnih skupnosti (delavske svete), kar je pomenilo zelo veliko obliko decentralizacije državne uprave. S tem, da je bilo samoupravljanje v Državnem sekretariatu za notranje zadeve (DSNZ) najprej uvedeno za nivo DSNZ in postaj milice s splošnim delovnim področjem, je bilo, pozneje, za vse postaje milice preneseno na nivo UJV oziroma UNZ.
Z razvojem samoupravljanja, ki se je v tem obdobju uveljavljalo na vseh področjih družbenega življenja, so se spremenile tudi razmere v organih za notranje zadeve (ONZ). Temeljni Zakon o službi notranjih zadev iz l. 1964 je določil, da samoupravljanje delovnih ljudi v ONZ določa poseben zakon.[1] Tako je bil l. 1965 izdan Temeljni zakon o samoupravljanju delovnih ljudi in o sredstvih za delo ONZ. [2]

Slika 98. Delegati sveta delovne skupnosti UNZ Murska Sobota v prostorih nove UNZ.

Delavci v ONZ so bili skoraj popolnoma izenačeni z delavcih v drugih delovnih organizacijah. Tako so veljali na področjih delovnih razmerij vsi zakoni. Zakon o notranjih zadevah in sistemska zakona o državni upravi so vsebovali le tista določila, ki jih, zaradi specifike v državni upravi, splošni zakoni niso urejali. Vse več zadev je prehajalo v samoupravno odločanje, tako da je Zakon o notranjih zadevah

iz l. 1980, v 81. čl. IV. poglavja – samoupravljanje – določal: »Z namenom, da bi učinkovito opravljali naloge ONZ, določajo in urejajo, delavci postaj milice s splošnim delovnim področjem, delavci uprav za notranje zadeve in delavci RSNZ, enotno, naslednja vprašanja:

- načela samoupravne organiziranosti,
- razporejanje dohodka ter osnove in merila za delitev sredstev za osebne dohodke in skupno porabo,
- osnove za urejanje delovnih razmerij,
- varstvo pri delu in varstvo pred požarom,
- izobraževanje, izpopolnjevanje in usposabljanje,
- reševanje stanovanjskih vprašanj in
- druge zadeve, ki jih določijo delavci v samoupravnih aktih.

Vse zadeve, ki jih urejajo na samoupraven način, določijo delavci v statutu delovne skupnosti ONZ.

NEUVRŠČENI

V zunanji politiki so Jugoslavijo zaznamovali neuvrščeni in vloga Jugoslavije v tem gibanju, ki je postalo tako veliko in pomembno, da so ga morale upoštevati največje države sveta. Skozi to gibanje je Jugoslavija gospodarsko prodrla v manj razvite in razvite države.
Za začetek tega obdobja so značilni: velik gospodarski razvoj predvsem Slovenije in Hrvaške, povečan standard prebivalstva in odpiranje proti tujini. V gospodarstvu se je prvo krizno obdobje začelo kazati po naftni krizi l. 1973 in po krajšem okrevanju gospodarstva v 2. pol. 80. let, ko je konec desetletja prišlo do takšne inflacije in krize v gospodarstvu, da je bilo potrebno denominirati Jugoslovanski dinar in uvesti zelo ostre gospodarske ukrepe.

LIBERALIZEM

Konec šestdesetih let je v več republikah prišlo na vrh izvršilne oblasti več posameznikov, ki so imeli svoj pogled na razvoj države kot komunisti, vzgojeni v Sovjetski zvezi (Stane Kavčič, Savka Dapčevič i.d.). Ti politiki so zagovarjali sistem gospodarstva, ki bi bil podoben kapitalističnemu torej tržnemu gospodarstvu. Da bi v celoti odpravili plansko gospodarstvo oz. planiranje razvoja in bi politika samo začrtala osnove razvoja, gospodarstvo pa bi samo skrbelo za svoj razvoj, kar bi pomenilo tudi razbijanje monopolov državnih podjetij in monopolov občin in da določajo, kdo lahko tam izvaja gospodarsko dejavnost oz. kdo ne.
To je bilo najprej, zaradi ugodnih gospodarskih razmer, sprejeto s previdnostjo, med ljudmi pa z navdušenjem, vendar je na koncu zmagal stari preizkušeni sistem in so te napredne predstavnike oblasti – imenovali so jih liberaliste - bolj ali manj glasno odstranili z oblasti, v začetku sedemdesetih let. Na Hrvaškem je bila za to potrebna tudi grožnja z intervencijo JLA. Obdobje liberalizma in drugih negativnih pojavov je v dokajšnji meri vplivalo tudi na razvoj in delo službe za notranje zadeve, katere položaj v družbi je bil relativno slab.

NACIONALISTIČNA GIBANJA NA NARODNOSTNI OSNOVI

V 70. letih se je z ustavo SFRJ iz l. 1974, okrepila vloga republik proti federaciji in na drugi strani se je politika pripravljala na razmere po smrti predsednika Tita. Ko se je to maja 1980, zgodilo, so se zelo hitro začela prebujati nacionalistična gibanja, ki so prej delovala podtalno ali vsaj ne tako očitno. Reakcija na večjo vlogo Srbije v avtonomnih pokrajinah je nastala najprej na Kosovu, kjer so l. 1981 izbile velike demonstracije, ki jih je z veliko težavo zatrla milica iz cele države, z neuradno pomočjo vojske. Prvi val demonstracij je bil izjemno velik in tudi reakcija na njih ostra. Pozneje je v Kosovu ostal vod zvezne milice – miličniki iz cele države - vse dokler slovensko vodstvo ni l. 1990 svojih miličnikov odpoklicalo.
Zelo pomembno v tem času je bilo Srbsko nacionalistično gibanje, ki je sledilo idejam velike Srbije in jih tudi dejansko začelo uresničevati s prihodom Slobodana Miloševiča na oblast v Srbski komunistični partiji. Slovenski izobraženci, zbrani okoli Nove revije, so prav tako videli Slovenijo kot del Jugoslavije vendar v državni obliki konfederacije ali če to ni izvedljivo, kot samostojno državo. Z vse večjo zahtevo federacije po podpori nerazvitim republikam in avtonomni pokrajini in s težavami v gospodarstvu v Sloveniji, so takšne ideje hitro našle plodna tla.
Ob vse hujši gospodarski krizi konec 80. let so bili nacionalizmi še bolj mamljivi za aktualno politiko.

Srbska politika je začela z mitingi rušiti najprej oblast v avtonomnih pokrajinah Kosovo in Vojvodina in nato v Črni Gori. Ker je državno in politično vodstvo Slovenije to obsodilo, je Srbsko vodstvo poskušalo z mitingom resnice 1.12.1989, v Ljubljani zrušiti politično in oblastno vodstvo republike Slovenije, vendar se jim zaradi odločne reakcije milice in državnega vodstva ni posrečilo. Vse to pa je vodilo v večstrankarske volitve v Sloveniji in Hrvaški l. 1990 in pozneje tudi v preostalih republikah. Ker so v Sloveniji na teh volitvah zmagali predstavniki novih strank organizirani v Demos, so ti po prevzemu oblasti sprejeli politično smer izstopa iz skupne države. Decembra istega leta je odcepitev in osamosvojitev na referendumu potrdila velika večina prebivalstva.
Politično vodstvo je pripravilo za razdružitev pravne temelje in ustrezne predpise in 25.6.1991 razglasilo neodvisnost Republike Slovenije. Jugoslovansko predvsem pa Srbsko vodstvo tega ni sprejelo in sta poskušali z intervencijo JLA ta proces ustaviti, a se jim, po odločnem uporu slovenske policije in teritorialne obrambe ter večine naroda, to ni posrečilo.

ORGANIZACIJA DRŽAVNO POLITIČNIH ORGANOV NA REPUBLIŠKI IN NIŽJI RAVNI

Od l. 1965 se upravna organiziranost ni bistveno spremenila. Na republiški ravni je bil najvišji organ izvršilne veje oblasti izvršni svet, posamezna področja pa so pokrivali republiški sekretariati, med njimi tudi republiški sekretariat za notranje zadeve (RSNZ). Nižje upravno področje so bile občine, ki so imele, kot komuna, tako politično kot upravno oblast na svojem območju. Nižji organi so bili krajevne oz. četrtne skupnosti, ki niso imele neposredne oblastne moči ampak so bile namenjene zadovoljevanju neposrednih interesov občanov na terenu.
Nekateri državni organi so bili še vedno organizirani po principu bivših okrajev. To so bili organi za notranje zadeve, carina, uprava za davčne prihodke, služba družbenega knjigovodstva in sodišča. Organi za notranje zadeve so bili organizirani prek Uprav za notranje zadeve (UNZ), ki so se pozneje preimenovale v Uprave javne varnosti (UJV). V vsaki občini je bila organizirana ena postaja milice s splošnim delovnim področjem, ki je odgovarjala za svoje delo občini na območju katere so bili ustanovljeni in UNZ oz. RSNZ. Postaje s posebnim delovnim področjem kot je postaja prometne, mejne, pomorske in železniške milice pa so bile neposredno vezane na UNZ oz. UJV.
Po tem principu je bila vezana tudi delitev stroškov za delo postaj milice, kjer je občina krila stroške delovanja splošnih postaj milice, razen plač, oborožitve, opreme in vozil miličnikov, ki so bili strošek RSNZ oz. UNZ prek sredstev delovne skupnosti. Stroške drugih postaj milice, torej s posebnim delovnim področjem, so krili iz proračuna RSNZ oziroma UJV.

ORGANIZACIJA ORGANOV ZA NOTRANJE ZADEVE

UJV/UNZ

Nov temeljni Zakon o notranjih zadevah, je notranje zadeve opredelil kot: upravne in strokovne zadeve na področju javne varnosti in državne varnosti in zadeve v zvezi z združevanjem občanov, javnimi shodi, posestjo in nošenjem orožja in streliva, požarnim varstvom, državljanstvom, potnimi listinami za prehod čez državno mejo, prebivanjem tujcev, osebnimi izkaznicami, matičnimi knjigami, osebnimi imeni ter prijavljanjem stalnega in začasnega prebivališča in druge zadeve, ki jih določa zakon.[3] Na podlagi tega zakona je bil naslednje leto sprejet še republiški Zakon o notranjih zadevah.[4] Na podlagi 19. člena tega zakona je bila izvedena reorganizacija ONZ v republiki. Ustanovljene so bile Uprave javne varnosti,[5] kot področni organi RSNZ, v okviru teh pa je delovala tudi služba za zatiranje kriminalitete. S tem je bila izvedena bistvena sprememba, saj UJV niso bili organi občinskih skupščin, ampak so bili vezani na RSNZ.
S Temeljnim zakonom o notranjih zadevah[6] in republiškim Zakonom o notranjih zadevah[7] se je vloga in organizacija organov za notranje zadeve močno spremenila. Organi za notranje zadeve so postali izvršilni organ oblasti na vseh nivojih. Na republiškem nivoju je to RSNZ na občinskem pa to postanejo milice s splošnim delovnim področjem. UNZ pa je podaljšana roka RSNZ.

ČINI V MILICI

Najprej je bila izdana Uredba o pogojih za napredovanje v nazive in čine v milici in straži kazensko-

poboljševalnih zavodov,[8] ki pozna naziv miličnik, čini pa so še vojaški, in sicer: vodnik, višji vodnik, podporočnik, poročnik, kapetan, kapetan I. razreda, major, podpolkovnik, polkovnik in general milice. Naslednje leto pa je bila izdana uredba o funkcijah, označbah funkcij in uniformi milice,[9] ki jo je izdal zvezni izvršni svet. Čeprav so funkcije in označbe še vedno enotne za celo državo, pa so, prvič v milici, ukinjeni vojaški čini in označbe. S tem je milica storila velik korak s katerim se je ločila od svoje vojaške osnove.
Funkcije po uredbi so: pripravnik za miličnika, miličnik, komandir oddelka, pomočnik komandirja postaje, komandir postaje, inšpektor in višji inšpektor. Določene so tudi posebne označbe miličnikov, ki opravljajo kontrolo potniškega prometa čez državno mejo, kontrolo prometa na javnih cestah, miličnikov godbenikov in pripadnikov posebnih enot ZSNZ. Določeni so bili zimska in letna uniforma in pravica komandirja postaje milice, da odredi kdaj se nosi katera.

Slika 99. Označbe funkcij v milici med letoma 1967 in 1976.[10]

Zvezni izvršni svet je l. 1969 izdal Uredbo o spremembah in dopolnitvah uredbe o funkcijah, označbah funkcij in uniform milice,[11] ki pozna že funkcijo vodja sektorja in namestnika komandirja postaje. Označbe vodje sektorja so v obliki pravega kota in sicer dva traka široka 10 mm. Označbe komandirja, kot so navedene in prikazane na gornji fotografiji, postanejo označbe namestnika komandirja, označbe inšpektorja pa označbe komandirja. Označba inšpektorja je sestavljena iz traka širokega 20 mm in dveh trakov širokih 10 mm. Kadeti dobijo na ovratniku bluze ali plašča označbo letnika z rimsko številko: I, II,III in IV.
Glede pasu uredba dovoljuje, da izjemoma višji inšpektor, inšpektor, komandir postaje milice, namestnik in pomočnik komandirja postaje milice ter miličniki, ki opravljajo kontrolo potniškega prometa čez državno mejo in pripravniki, ki urejajo promet niso dolžni nositi pasu, razen če jim starešina to naroči.
Določena je tudi povezka za dežurnega, ki je izdelana iz suknene tkanine, rdeče barve, široke 9 cm in

dolge 40 cm in je prirejena za zapenjanje. Na sredini povezke je bil državni grb zlatorumene barve, visok 4,5 cm in širok 4 cm.
Izvršni svet SR Slovenije je izdal Uredbo o označbah funkcij, o uniformi, posebnih označbah, oborožitvi in posebni opremi milice ter barvi in znaku službenih vozil v skladu[12] z določbami Zakona o notranjih zadevah, saj je ta pristojnost prešla na republike in od takrat ni bilo več enotnih označb milice v Jugoslaviji.
Označbe se ločijo od enotnih po tem, da je za miličnikom dobil označbe tudi pomočnik vodje varnostnega okoliša - dva znaka kot ima miličnik, vodja varnostnega okoliša pa enega vodoravnega širokega 10 mm in enega pravokotnega kot miličnik, vsi v zlatorumeni barvi. Pomočnik komandirja oddelka milice je imel en vodoraven našitek in komandir oddelka dva taka našitka širine 10 mm. Pomočnik komandirja postaje je imel vodoraven trak širine 20 mm, komandir postaje pa dva taka našitka, inšpektor je imel tri vodoravne našitke, enega širokega 20 mm in 2 široka 10 mm, višji inšpektor je imel prav tako tri vodoravne našitke, dva sta bila 20 mm široka eden pa 10 mm, načelnik milice pa je imel 3 široke trake 20 mm.
Določeni so bili sestava letne in zimske uniforme in dopolnilni deli uniforme za motoriste, konjenike, vodnike službenega psa, pilote helikopterja... Miličniki so dobili tudi simbole dejavnosti (splošna, mejna, prometna) ter znak milice. Simboli dejavnosti so se nosili na ovratniku, znak milice pa na levem rokavu.
Določena je bila tudi oborožitev milice in sicer: pištola, puška, polavtomatska puška, avtomatska puška, brzostrelka, puškomitraljez, ročna bomba ter naboji za to orožje. Posebna oprema milice je bila: gumijevka/pendrek, sredstva za vezanje in vklepanje, plinska sredstva s solzivcem, sredstva za osebno varnost miličnika, patruljna oprema, kriminalistično tehnična sredstva, sredstva za nadzor in usmerjanje prometa, sredstva za prisilno ustavljanje vozil, sredstva za kontrolo potniškega prometa prek državne meje, prevozna sredstva za posebne namene, vodna in zračna plovila ter posebna sredstva za zveze.
Miličnik je bil pri rednem delu oborožen s pištolo. Službena vozila so bila belo modre barve.

NOTRANJE ZADEVE NA LOKALNI RAVNI

Notranje zadeve na ravni občine so bile deljene na upravno-notranje zadeve, ki jih je izvajal občinski upravni organ za notranje zadeve in zadeve javne varnosti, ki jih je izvajala postaja milice/PM kot samostojni organ občine. Tudi komandirja PM je imenovala občina v soglasju z republiškim sekretarjem za notranje zadeve. Zakon je dal tudi podlago za ustanovitev posebne enote milice in uvaja tudi samoupravljanje v obliki ustanavljanja delovnih skupnosti v občini in v RSNZ.
Zakon tudi natančno ločuje PM s splošnim in PM s posebnim delovnim področjem, ki opravlja le posamezne naloge iz dela PM s splošnim delovnim področjem (npr. kontrolo cestnega prometa).

POGOJI ZA FUNKCIJO KOMANDIRJA PM

Na podlagi Zakona o notranjih zadevah, iz l. 1967, je RSNZ izdal Pravilnik o pogojih, ki jih morajo izpolnjevati vodilni delavci milice.[13] PM so razdeljene na 4 kategorije in sicer na I.a., I., II. in III. - kategorije glede na problematiko, število prebivalstva, stanje cestnih in drugih komunikacij idr. okoliščin. Komandir postaje I.a. in I. kategorije in komandir takega oddelka sta morala imeti visoko izobrazbo in najmanj tri leta delovnih izkušenj oz višjo izobrazbo in najmanj šest let delovnih izkušenj, organizacijske in vodstvene sposobnosti, morala pa sta biti zdravstveno sposobna za opravljanje terenskega dela.
Komandir postaje II. kategorije in pomočnik komandirja I. kategorije sta morala imeti najmanj višjo izobrazbo in tri leta delovnih izkušenj ali srednjo izobrazbo in šest let delovnih izkušenj ter ostale pogoje kot komandir I. kategorije.
Komandir postaje milice III. kategorije in pomočnik komandirja postaje milice II. kategorije pa sta morala imeti najmanj srednjo izobrazbo in štiri leta delovnih izkušenj. Te določbe so se uporabljale smiselno tudi za komandirje PM s posebnim delovnim področjem. Pravilnik je že poznal t.i. spregled izobrazbe. Če je namreč komandir postaje milice zasedal tako delovno mesto v času uveljavitve pravilnika in ni imel ustrezne izobrazbe, bil pa je v ONZ že 15 let ali več, je lahko ostal na tem delovnem mestu, vkolikor je izpolnjeval druge pogoje za zasedbo tega delovnega mesta.

POOBLAŠČENE URADNE OSEBE ORGANOV ZA NOTRANJE ZADEVE/PUO ONZ

Zakon je uvedel in opredelil tudi termin pooblaščene uradne osebe. Temeljni zakon o notranjih zadevah je uredil tudi osnovna pooblastila pooblaščenih uradnih oseb (miličniki, kriminalisti, delavci SDV) od pridržanja, v primeru kršitve javnega reda in miru do 24 ur. Prav tako so urejena pooblastila glede preiskovanja kaznivih dejanj, ki so zelo podobna današnjim pooblastilom policije zapisanim v 148. čl. Zakona o kazenskem postopku (neformalni postopek zbiranja obvestil, prepoved zasliševanja prič, izvedencev ali obdolžencev, vstop v stanovanje brez odredbe sodišča) in uporabo prisilnih sredstev vključno z uporabo orožja.
Temeljni zakon o notranjih zadevah izvrševanje kazni ni več prišteval k pooblastilom notranjih zadev in je zato to področje prešlo v resor pravosodja. Prav tako ni podrobno urejal organizacije javne varnosti (milice in kriminalistične službe). Uprave za notranje zadeve imenuje republiški Zakon o notranjih zadevah kot področni organ za notranje zadeve, nekateri organi RSNZ in teoretiki pa jih imenujejo že imenujejo Uprave javne varnosti (UJV)[14]. UJV se ustanovi z odločbo RSNZ v soglasju z izvršnim svetom SR Slovenije.
S 1.1.1967 je RSNZ v svojo sistemizacijo prevzel mejne miličnike, na isti dan naslednje leto, to je 1968, pa je prenesel zapore z delavci na republiški sekretariat za pravosodje tako, da od takrat zapori niso bili več v pristojnosti RSNZ.

USPOSABLJANJA MILIČNIKOV

RSNZ je l. 1968 izdal Pravilnik o strokovnem izobraževanju delavcev na PM,[15] s katerim je uredil obvezno strokovno izobraževanje delavcev milice. Program ni zajemal izobraževanje za specialnosti, ki so bile urejene posebej (npr. za vodnike službenih psov in samoobramba). Pravilnik je določil program izobraževanja, ki je zajemal:

- družbeno-politično ureditev Jugoslavije,
- temelje mednarodnih odnosov Jugoslavije,
- organizacijo ONZ,
- predpise in samoupravne akte s področja delovnih razmerij in socialnega zavarovanja,
- kazensko pravo in kazenske postopke,
- kriminalistiko (taktiko, metodiko, tehniko),
- temelje sodne medicine, psihologije in psihopatologije,
- predpise s področja javnega reda in miru, varnosti cestnega prometa, zavarovanja in kontrole državne meje, tujcev, pravic in dolžnosti državljanov, tiska in drugih sredstev javnega obveščanja, izvrševanja kazenskih sankcij, požarnega varstva itd.),
- notranje poslovanje na postajah milice,
- taktiko – vojaško – miličniško,
- strojevo pravilo,
- topografijo,
- skiciranje in fotografiranje,
- oborožitev milice, teorijo streljanja in vaje v streljanju in
- splošno in specialno telesno vzgojo (atletika, smučanje, plavanje, gorsko reševanje, reševanje iz vode, jiu-jitsu, praktični postopki).

Komandir in pomočnik komandirja PM sta bila odgovorna za izvedbo usposabljanja in vodenje knjige učenja. Enkrat letno se je opravilo preverjanje znanja vseh miličnikov.

ORGANIZACIJA KRIMINALISTIČNE SLUŽBE

Organizacija kriminalistične službe je bila v l. 1967 začasna, naslednje leto pa je bila z Aktom o organizaciji in sistemizaciji uzakonjena in je z manjšimi spremembami veljala do l. 1980. Največ sprememb je v kriminalistični službi nastalo l. 1972. Uvedel jih je Pravilnik o organizaciji in sistemizaciji delovnih mest RSNZ. Do l. 1975 je organizacija kriminalistične službe ostala enaka, takrat pa se je spremenilo ime službe, povečano pa je bilo tudi število delovnih mest. Opravljene so bile tudi nekatere notranje spremembe. Kriminalistična služba kot organizacijska enota se je preimenovala v Oddelek za zatiranje kriminalitete , ki ga vodi načelnik.
Biološki laboratorij je bil ustanovljen l. 1971. Posebno pozornost so namenili serološkim preiskavam, preiskavam krvi, človeških izločkov, las in dlak, tekstilnih vlaken in drugim biološkim sledem.

NOVI ZAKON O NOTRANJIH ZADEVAH, REZERVNI MILIČNIKI, NOVE FUNKCIJSKE OZNAČBE MILIČNIKOV

Zakon o notranjih zadevah iz l. 1972[16] je notranje zadeve delil na: zadeve državne varnosti, zadeve javne varnosti in upravne notranje zadeve. Organi pa so: RSNZ, UJV in PM s splošnim delovnim področjem. UJV je ustanovljena kot področni organ RSNZ za opravljanje zadev javne varnosti iz republiške pristojnosti. Načelnika UJV imenuje RSNZ, ko dobi mnenje občin na območju UJV. PM s posebnim delovnim področjem je strokovna enota UJV za neposredno opravljanje nalog PM za posamezno področje in je v sestavi UJV.
Zakon je rezervne milične definiral kot vojaške obveznike, ki imajo vojaški razpored v enotah milice. RSNZ jih je lahko vpoklical tudi za izvajanje mirno-dobnih nalog. [17]
Uredba o funkcijah in označbah funkcij, o uniformi, posebnih označbah, oborožitvi in posebni opremi milice ter barvi in znaku službenih vozil,[18] uvaja označbe funkcij namesto vojaških činov z enim ali več trakovi in zvezdo ali več zvezd; dopolnjena uredba pozna tudi funkcijo namestnika komandirja PM.

IZVRŠITEV SMRTNE KAZNI

Čeprav sodišča že od l. 1959, v SR Sloveniji niso več izrekala smrtne kazni za najhujša kazniva dejanja, je Republiški sekretar za pravosodje in občo upravo izdal Navodilo o izvršitvi smrtne kazni[19].Navodilo ureja postopke pred izvršitvijo smrtne kazni, sestavo komisije za izvršitev smrtne kazni (sodnik, javni tožilec ali njegov namestnik, zdravnik in upravnik zaporov). Sodišče je po navodilu moralo 48 ur pred izvršitvijo smrtne kazni obvestiti načelnika UJV, da določi izvajalce smrtne kazni in poskrbi za zavarovanje kraja izvršitve.
Smrtna kazen bi se morala izvršiti brez prisotnosti javnosti, zgodaj zjutraj in izven naselja in to z ustrelitvijo. Ko so na kraju, bi predsednik komisije moral odrediti vodji miličnikov izvršitev smrtne kazni. Obsojenca bi morali zvezati in mu zavezati oči. Miličnikom bi se razdelile puške z enim nabojem polovica bi imela naboj s kroglo, polovica pa brez krogle, vendar miličniki ne bi smeli vedeti, kdo je dobil pravo strelivo. Skupino bi moralo sestavljati najmanj osem miličnikov. Na srečo teh določb ni bilo potrebno nikoli izvršiti.
L. 1979 je bilo navodilo spremenjeno[20] in dopolnjeno. Sprememba je glede RSNZ, da predsednik temeljnega sodišča ne obvešča o izvršitvi smrtne kazni več načelnika UJV ampak RSNZ, ki poskrbi za sestavo enote za izvršitev smrtne kazni in za zavarovanje kraja usmrtitve. Svojce se obvesti o grobu usmrčenega šele po pokopu in se lahko to tudi odkloni, če bi to zahtevali interesi javnega reda. Po usmrtitvi se morajo vse listine v tej zvezi zapečatiti in jih lahko odpre samo sodišče, v primeru kakšnega izrednega postopka v tej zvezi.

DRUŽBENA SAMOZAŠČITA IN NARODNA ZAŠČITA

V l. 1976 je bil Zakon o notranjih zadevah[21] dopolnjen in spremenjen, dobil pa je tudi novo ime in sicer: Zakon o družbeni samozaščiti, varnosti in notranjih zadevah. Zakon je urejal izvajanje družbene samozaščite v delovnih organizacijah, krajevnih skupnostih, občinah in republiki.
Pomembna novost je uvedba narodne zaščite, ki se ustanovi v temeljnih organizacijah združenega dela (TOZD) in krajevnih skupnostih. Pripadniki narodne zaščite so imeli pooblastila:

- ugotoviti istovetnost neznanih oseb,
- preprečiti nepooblaščenim osebam vstop v določene prostore ali jih prisilno oddaljiti,
- zadržati osebo, ki je zalotena pri kaznivem dejanju ali poskusu povzročitve škode do prihoda pooblaščenih oseb državnega organa,
- pregledati osebo ali vozilo, če sumijo, da prikriva ukradeni predmet/napravo ali če ima predmet/napravo, ki bi lahko ogrozila varnost oz. povzročila škodo,
- izvršuje druge naloge, določene v samoupravnem splošnem aktu TOZD-a oziroma krajevne skupnosti ter naloge v skladu z varnostnim načrtom enote ali po nalogu načelnika enote.

Pripadniki narodne zaščite so nosili oznako pripadnosti na rokavu oblačila in so lahko bili oboroženi s pravico, da orožje uporabijo, če ne morejo drugače odvrniti napada na objekt, ki ga varujejo ali ko je ogroženo njihovo življenje.[22] Pooblastila pripadnikov narodne zaščite so bila zelo visoka in podobna pooblastilom miličnikov. Narodna zaščita je bila v SR Sloveniji aktivirana v času smrti predsednika Tita. RSNZ je dobil tudi pooblastilo, da po sklepu Izvršnega Sveta SR Slovenije, osebi ali skupini oseb odredi nastanitev v določenem kraju ali prepove zapustitev določenega kraja. Tak ukrep traja, dokler

so takšne razmere, vendar najdlje 1 leto - v primeru, da gre za ogrožanje ustavne ureditve ali hujšega ogrožanja javnega reda in miru.[23]
Republiški sekretar za notranje zadeve je 24.2.1978, izdal odločbo o ustanovitvi UJV v SR Sloveniji in s tem razveljavil odločbo iz l. 1967, s katero je v Republiki 8 UJV-jev, ki so področni organi RSNZ za opravljanje zadev javne varnosti. [24]
Naslednja večja sprememba v ONZ je bila ustanovitev novih UJV, ki so pričele z delom 1.1.1980. UJV Ljubljana, ki se je razdelila na UJV Ljubljana mesto in UJV Ljubljana-okolica, UJV Trbovlje in Postojna, UJV Maribor se je razdelil na UJV Maribor in UJV Slovenj Gradec, UJV Celje pa na UJV Celje in UJV Krško.[25] Organizacija služb in dela se je sproti prilagajala družbenim in varnostnim razmeram. Izoblikovale so se tudi nove službe - specialna enota in vadbeno-oskrbni center.

UNZ-JI TUDI PO ZAKONU

Zakon o notranjih zadevah iz l. 1980,[26] uvaja Uprave za notranje zadeve (UNZ), ki se ustanovijo za izvajanje določenih nalog na področju notranjih zadev, za posamezna območja republike Slovenije (ker ni bilo več okrajev in ne okrožij ali pokrajin so to imenovali območni organ za notranje zadeve). Poleg postaj milice s splošnim delovnim področjem, pozna Zakon postaje milice s posebnim delovnim področjem tudi: postajo prometne milice, postajo mejne milice in postajo železniške milice.
Zakon določa tudi rezervni sestav organov za notranje zadeve (torej ne samo za milico ampak tudi za kriminalistično službo, SDV in skupne službe). Rezervni sestav se lahko poleg vojnih razmer uporabi tudi v mirnem času, za vzdrževanje javnega reda in miru, ob hujših elementarnih nesrečah in za zavarovanje državne meje. Rezervni miličniki so bili uniformirani, orožje in službeno izkaznico so dobili, ko so bili vpoklicani na vajo oz. dejstvovanju.
V 22. čl. zakona je tudi pooblastilo republiškemu sekretarju, da ustanovi posebno enoto milice za opravljanje določenih nalog s področja notranjih zadev. V 24. čl. pa je določeno, da jo sestavljajo miličniki, rezervni miličniki in učenci izobraževalnega centra. Namenjena je varovanju ustavne ureditve in vzdrževanju javnega reda in miru. Ustanovi se z odločbo s katero se imenuje poveljnika, oborožitev, sestavo, naloge in tehnično opremo. Enako besedilo je bilo že v Zakonu o notranjih zadevah iz l. 1972.
Zakon je vsa delovna področja RSNZ združil v pristojnost notranjih zadev in ni več ločeval RSNZ na Upravo javne in Upravo državne varnosti, ampak so bile (kot) službe po posameznih področjih dela.

LETNA POROČILA

UNZ oziroma UJV je izdelala letno poročilo o svojem delu v prejšnjem letu do začetka februarja in ga poslala na RSNZ z ustrezno označbo stopnje in vrste tajnosti. Nato so letno poročilo revidirali in ga označenega s stopnjo tajnosti, interno poslali vsem štirim občinam v obravnavo. Poročila je predstavil načelnik UJV. To poročilo je bilo še enkrat revidirano in nato brez stopnje tajnosti predstavljeno medijem. K njim sta prihajala novinarja Vestnika in radia Murski val, katerima so predstavljali letno poročilo in druge dogodke.[27]

MILICA IN KRIMINALISTIČNA SLUŽBA V POMURJU MED LETOMA 1965 IN 1991

ORGANIZACIJA UNZ MURSKA SOBOTA

S 1.4.1965, so bili v Sloveniji ukinjeni okraji in s tem tudi okrajna tajništva za notranje zadeve. Hkrati je začel veljati Zakon o službi za notranje zadeve, zato so organizacijo službe prilagodili tudi določbam tega zakona. V republiki je bilo ustanovljeno 62 občin. Kriminalistična služba je bila formirana tako, da je opravljala delo za več občin, na sedežih Uprav za notranje zadeve. Opravljala je vse posle službe (kriminal v gospodarstvu, splošni kriminal in kriminalistična tehnika). Imele so tudi ustrezne temeljne evidence (zlasti vpisnik kriminalistične službe/klasator).

Slika 100. Jožef Cerkovnik, načelnik Uprave javne varnosti 1.4.1965–31.12.1976.

Slika 101. Slovo od prvega načelnika UJV Murska Sobota Jožefa Cerkovnika, 1976.

NAČELNIKI UJV - UNZ MURSKA SOBOTA

Prvi načelnik Uprave za notranje zadeve je postal Jože Cerkovnik, ki je opisano nalogo opravljal vse do upokojitve v l. 1976, ko ga je zamenjal Alojz Špindler. V času hujše bolezni načelnika Špindlerja ga je kot načelnik zamenjal, med 20.12.1979 in 31.10.1980, šef uprave milice Milan Nabergoj. Načelnika Cerkovnik in Nabergoj sta bila partizana, medtem ko so naslednji trije prišli v ONZ od zunaj, iz politike. Načelnik Špindler direktno iz medobčinskega komiteja, Bela Banfi pa je pred tem, nekaj časa delal kot načelnik SDV, na UJV Murska Sobota. Jože Pojbič je prišel tudi od zunaj.
Drugi načelnik UJV Murska Sobota je bil Alojz Špindler, ki je UJV prevzel 1.3.1977 in bil načelnik do 19.4.1982.
Zamenjal ga je takratni vodja SDV na UNZ Murska Sobota, Bela Banfi, 1.6.1982, in bil načelnik UJV do 30.4.1986, ko je odšel na delo na RSNZ, kjer se je tudi upokojil.
Bela Banfi je takratno UJV Murska Sobota vodil od 1.6.1982 in bil načelnik UJV do 30.4.1986, ko je odšel na delo v takratni RSNZ, kjer se je tudi upokojil. Sam se tega obdobja zelo rad spominja, posebej pa je izpostavil:

Slika 102. Alojz Špindler, načelnik Uprave za javno varnosti 1.3.1977–19.4.1982.

Slika 103. Milan Nabergoj, v.d. načelnika Uprave javne varnosti 20.12.1979–31.10.1980.

»Moje vodenje UJV, ko sam na tem področju nisem imel nobenih izkušenj, je bilo zame v začetku zaskrbljujoče, saj sam nisem vedel kaj me čaka in česar se moram dejansko bati. A kaj kmalu sem spoznal, da imam izredne sodelavce, ki so poleg vsega še predani in pošteni, zato se je moj uvodni strah kmalu razblinil. Moji ožji sodelavci in tudi drugi so bili strokovnjaki na svojem področju, zato je bila moja takratna naloga, da se poskušamo čim bolj odpreti javnosti, strmeti smo morali za dobrimi medčloveškimi odnosi in visoko moralo, saj takratna milica nikakor ni bila manj obremenjena kot je sedaj. Osebno sem se zavedal, da je morala veljati hierarhija od načelnika do komandirja in navzdol, veljalo pa je neko pravilo, da je vsak pošten in nedvoumno lojalen sodelavec tisti, ki ga vsak potrebuje. Osebno se dobro spomnim, da smo v tem obdobju zaradi težav z alkoholom, delovno razmerje odpovedali le dvema sodelavcema, to pa je bilo

Slika 104. Bela Banfi, načelnik Uprave za notranje zadeve, 1.6.1982-30.4.1986.

v primerjavi z drugimi zanemarljivo. Kot enega izmed večjih uspehov si štejem, skupaj z takratnimi ožjimi (Klemenčič, Krapše, Makovecki) in drugimi sodelavci, posebej inšpektorji - med njimi mi je v spominu ostal g. Viljem Peček in drugi, delo na področju družabnega življenja in dela stroke. Vsi takratni inšpektorji so bili izredni strokovnjaki in če je inšpektor kaj povedal, je to obveljalo. Sam se kot načelnik s stroko nisem ukvarjal, saj je dejansko nisem poznal, ukvarjal pa sem se s pogoji za delo, takrat smo odprli nove prostore takratnega Policijskega oddelka Gornji Petrovci, združili Oddelek milice Moščanci in Šalovci v eno enoto, pridobili zgradbo nasproti bivšega mejnega prehoda v Gornji Radgoni idr. Osebno mi je še danes najpomembnejše to, da smo, v tem času že delno razvito, družabno življenje razvili na visok nivo, ki se ohranja še danes, saj smo takrat imeli folklorno in gledališko skupino in svoj ansambel, posebej pa bi rad opozoril na dejstvo, da je bilo v tistih časih nepojmljivo, da miličniki in kriminalisti nastopajo v gledališki predstavi delavcem takratne Mure. Po nastopu mi še danes odzvanja velik aplavz, saj si tega ni bilo mogoče zamisliti. Ob tem smo navezovali stike z sosednjimi varnostnimi organi republike Avstrije in republike Madžarske, ustvarili pogoje za delo lokalno-mešane komisije na I. stopnji, ki sem jo vodil sam in mnogo drugega.

Kot posebej izstopajoč dogodek, ki mi je ostal v spominu pa je zgodba, ki mi jo je takratni kriminalistični tehnik g. Martin Pravdič, ko naj bi opravil ogled kraja umora na ljutomerskem območju, ob vrnitvi povedal: 'Tovariš načelnik, tako ne gre več naprej in na oglede ne gremo, če nimamo avtomobila s katerim bi se pripeljali do lokacije.' V tistem času je imela kriminalistična tehnika eno zelo dotrajano vozilo Citroen ID (stara Žaba), ki enostavno, v hrib ni pospeševala. Takrat sem sodelavcu obljubil, da se bom zavzel za pogoje in vozilo, vendar takratni RSNZ za to službo v tistem obdobju ni imel denarja, pač pa je bilo potrebno čakati, kar pa storilci niso, zato sem poskušal na razne načine pridobiti vozilo, a se mi ni izšlo. Svoje prizadevanje sem predstavil takratnemu direktorju zavarovalnice Triglav g. Cipotu st., ki nam je takoj priskočil na pomoč, saj so imeli na projektu preventiva mnogo denarja a malo idej kako ga investirati. Beseda je dala besedo in dogovorila sva se, da nam bo zavarovalnica iz naslova projekta Preventiva kupila avtomobil. Obljubo so izpolnili z nakupom terenskega vozila Lada Niva, temno zelene barve. Ko smo vozilo veselo uporabljali, nas je obiskal takratni namestnik republiškega sekretarja tovariš Winkler. Ob prihodu na Policijsko postajo Murska Sobota je miličnika Štefana Abrahama povprašal kaj dela, ta pa mu je ves vesel pričel razlagati kako z novim preventivnim avtomobilom izvaja Preventivo in takoj pokazal nekaj projektov, med njimi tudi nov avtomobil. Že takoj sem videl, da namestniku nekaj ni všeč, razlog pa sem ugotovil, ko sem moral vse listine in vse dokumente glede Preventive in tega avtomobila poslati v Ljubljano in se osebno zagovarjati. Uspeli smo dokazati, da ni šlo za nedovoljena dejanja pač pa dejansko za Preventivo - ta pa se izvaja še danes.

Posebej mi je ostal v spominu dogodek iz vasi Kobilje kjer je, zaradi udara strele, zgorelo sedem stanovanjskih hiš in tri gospodarska poslopja. Ko sem obiskal takratna miličnika, iz takratnega oddelka milice Dobrovnik na samem pogorišču, sem osebno spoznal kaj pomeni pripadnost službi oz. milici. Miličnika sta bila v službi že več kot 25 ur skupaj, komaj sta še stala na nogah, vsa premočena, čeprav sta se nekajkrat preoblekla pri krajanih in sta bila še vedno pripravljena za delo. Med tem me je objela starejša gospa in mi v joku pripovedovala, da je izgubila hišo in takratnih pet tisoč dinarjev, zato je hotela skočiti v ogenj, saj je ostala brez vsega, a jo je miličnik pri tem ujel in ji to preprečil tako, da jo je z hlačnim pasom zvezal za drevo, dokler se ni umirila. Še več let, dokler je bila ta gospa živa, se je s svojim rešiteljem srečevala, žal pa tega nismo znali ovrednotiti, tako kot bi to danes. Rešiti človeka pomeni mnogo, ta miličnik (Ermest Bedek op.) pa je s svojimi dejanji pomagal mnogim ljudem in tudi meni po mnogih letih.

V tistem obdobju, čeprav mi spomin delno nagaja, je bilo mnogo takih dogodkov, od lova do drugih srečanj z miličniki, na katere se sam zelo rad spomnim. Še danes, ko si ogledujem zbledele fotografije praznovanj, se zavedam, da je bil takratni 13.5., Dan milice, praznik za vse nas, žal pa danes temu ni tako. Takrat smo vedeli kaj pomeni pripadnost kolektivu, danes pa vemo kaj pomeni služba, zato sam nemalokrat poskušam vleči vzporednice med takratno milico in drugimi mojimi delovnimi nalogami - neprimerljivo je. Sam sem, nekaj časa po poteku mandata, delal kot sekretar medobčinskega sveta, bil sem načelnik I. in III. Oddelka takratne SDV, vendar sem kaj kmalu spoznal, da takega kolektiva kot sem ga imel na UJV Murska Sobota nimam in ga ne bom imel. Takratni minister v prvi vladi mi je pojasnil, da nisem v njegovih načrtih, zato sem se 16.5.1990, upokojil. Vem, da se je mnogo naredilo in bi se lahko še več ali bolje, vendar pa vem, da so nam bili medčloveški odnosi, stroka in mnenje stroke vse, zato se teh

let na takratni UJV spominjam kot, za mene najlepših v moji delovni karieri. Če bi lahko, bi vsakemu svetoval, da se vrnemo v tista obdobja, ko so sodelavec, služba, kolektiv, prijatelj, znanec pomenili vse. Znali smo drug drugemu pomagati tako na zabavah kot v službi in nismo razmišljali kakšno korist bomo od tega imeli, danes pa gledamo le kako lahko drugemu škodujemo ali smo mu nevoščljivi, čeprav se na koncu vsi najdemo na istem mestu.«
(Po pripovedovanju zapisal in povzel mag. Ernest Bedek, takratni sodelavec.)

Slika 105. Jožef Pojbič, načelnik Uprave za notranje zadeve, 1.5.1986–4.12.1990.

Zadnji načelnik UJV iz časov socializma je bil Jožef Pojbič, ki je UJV Murska Sobota prevzel 1.5.1986, in bil načelnik do 4.12.1990. Poleg načelnika Špindlerja je bil tudi načelnik Pojbič nastavljen za načelnika UJV izven organov za notranje zadeve.

KRIMINALISTIČNA SLUŽBA V MURSKI SOBOTI SPET KOT SAMOSTOJNA SLUŽBA

Kriminalistična služba Uprave javne varnosti je opravljala delo na območju občin Murska Sobota, Ljutomer, Gornja Radgona in Lendava.
V l. 1964 je v izpostavi kriminalistične službe, v Murski Soboti delalo 6 kriminalistov. Organizacija kriminalistične službe je bila v l. 1967 začasna, naslednje leto pa je bila z aktom o organizaciji in sistemizaciji uzakonjena in je z manjšimi spremembami veljala do l. 1980.
S postavitvijo Uprave za notranje zadeve v Murski Soboti in s preselitvijo upravne stavbe UNZ na takratno Kidričevo ulico v Murski Soboti, je prišlo tudi do povečanja sistemizacije delovnih mest, in sicer je bila sistemizacija za kriminalistično službo Murska Sobota povečana iz 6 na 12 delovnih mest. Na novo je bilo postavljeno delovno mesto načelnika službe. To nalogo je prevzel Pavle Forjan, ki je na tem delovnem mestu delal do l. 1971, ko je odšel najprej za predavatelja in pozneje za dekana Višje šole za notranje zadeve v Ljubljano - v l. 1969, ga na načelniškem mestu zamenja kriminalist gospodarskega oddelka Martin Balažic. Martin Balažic opravlja načelniško funkcijo med letoma 1969 in 1973, ko ga vodstvo zamenja. Nekaj časa opravlja določena dela pri načelniku uprave javne varnosti, nato pa se zaposli na občini, kjer je aktiven do smrti. Vodenje službe, za krajši čas v l. 1973, prevzame Feliks Petek, ki nato odide iz organov za notranje zadeve, vodenje službe pa v l. 1974 prevzame Teodor Radulovič. Teodor Radulovič opravlja vodenje kriminalistične službe oz. Oddelka za zatiranje kriminalitete do l. 1984.
Največ sprememb je v kriminalistični službi nastalo l. 1972. Uvedel jih je Pravilnik o organizaciji in sistemizaciji delovnih mest RSNZ. Do l. 1975 je organizacija kriminalistične službe ostala enaka, takrat pa se je spremenilo ime službe, povečano pa je bilo tudi število delovnih mest in opravljene so bile tudi nekatere notranje spremembe. Kriminalistična služba kot organizacijska enota se je preimenovala v Oddelek za zatiranje kriminalitete, ki ga je vodil načelnik.
V gospodarskem sektorju je bila sistemizacija povečana iz 3 na 5 kriminalistov. Poleg že omenjenega Mira Cizeja in Mira Semoliča, ki se je potem na hitro upokojil, so delali še: Boris Antič, ki je kmalu odšel v Službo državne varnosti, Koloman Poredoš, Budimir Gaševič, ki je pozneje odšel v gospodarstvo in sicer za direktorja trgovskega podjetja Sloga Gornja Radgona, Feliks Petek, ki je po l. 1971, za krajši čas postal načelnik službe, nato pa odšel delat na občino Gornja Radgona.
Za njimi sta do l. 1970, krajši čas, delala tudi Janko Kralj, ki je odšel na občino v Gornjo Radgono in se upokojil, kot načelnik oddelka za notranje zadeve, Anton Kranjc, ki je kmalu odšel na Inšpektorat milice UJV in se tam tudi upokojil, in med letoma 1969 in 1972 Zoltan Herceg, ki je služboval v Ljubljani in se je nato vrnil na delovno mesto kriminalista, v l. 1984 in v l. 1971 tudi Jože Šafarič, ki je kmalu odšel na delo v Ljubljano, nato pa se je zaposlil v pravosodju, pozneje pa postal odvetnik.
V l. 1974 je vodil skupino Koloman Poredoš. Ko se je upokojil, ga je zamenjal Karel Makovecki, ki je delal v kriminalistični službi do l. 1982 in nato do l. 1990 prevzel vodenje oddelka skupnih služb, pri UJV Murska Sobota, ko odide v pravosodje oz med odvetnike, kjer se tudi upokoji. Poleg njega, med letoma 1974 in l. 1982, v isti skupini dela Horvat Ludvik, ki odide iz službe med podjetnike. V l. 1979 pa prične z delom Branko Lutarič, ki 1990 odide iz službe med odvetnike. Z delom kot pripravnik prične Ludvik Lendvaj, ki pozneje odide na odsluženje vojaškega roka, po vrnitvi pa dela na kriminalistični tehniki. Za njim, v l. 1980, v gospodarski skupini pričneta z delom Lidija Pleteršnik in Peter Podlesek, kmalu za njima pa se zaposli Iztok Potočnik.

V splošnem sektorju je bila sistemizacija povečana iz dveh na tri kriminaliste. Delo so opravljali Teodor Radulovič, ki je v l. 1976 postal načelnik službe, Anton Rozman, ki se je v l. 1976 upokojil, Milan Forstnarič, ki je pozneje opravljal dela v gospodarskem sektorju in nato odšel v gospodarstvo, na delovno mesto direktorja Lesnine, zatem pa za odvetnika in nazadnje za sodnika, kjer se je upokojil. Skupaj s kriminalističnim tehnikom Jožetom Šemnom, sta se v prvi pol. l. 1970, udeležila kriminalističnega tečaja v Ljubljani. Vodja tečaja je bil Pavle Forjan, ki je bil pred tem, do l. 1969 načelnik službe v Murski Soboti. S tečajem in strokovnim izpitom so zelo dosti pridobili. V razgovoru so tako Bačič, Forstnarič kot Šemen izpostavili zelo dobre odnose med sodelavci in konkretno solidarno pomoč pri posameznih obravnavanih primerih, skratka izpostavili so skupno odgovornost vseh kriminalistov za dejanja, ki so jih obravnavali.
Geza Bačič opravlja dela kriminalista do l. 1976, ko se upokoji Anton Rozman st. in od njega prevzame vodenje skupine za raziskovanje splošne kriminalitete, do 1.5.1978, ko odide na Izvršni svet Občine Murska Sobota, od tam pa za direktorja gojitvenega lovišča Kompas, v Gornjih Petrovcih, kjer se upokoji. Po tem, ko iz skupine za raziskovanje splošne kriminalitete odide Milan Forstnarič, v l. 1974, se v l. 1975 zaposli Dezider Novak, ki po odhodu Geze Bačiča, v l. 1978, prevzame vodenje skupine.
V isti skupini se za krajši čas zaposli Karel Nemec, ki kmalu odide iz službe v zdravstvo, z delom pa

Slika 106. OZK, l. 1974; od leve proti desne sedijo: Milan Fortstnarič, Jože Šafarič, Stane Bezjak, Budimir Gaševič, Miro Cizej, Ivica Babič, Anton Rozman st., Geza Bačič, Teodor Radulovič; stojijo Boris Antič, Karel Makovecki in Martin Pravdič.

prične Franc Šeruga, ki z l. 1982 prevzame vodenje gospodarske skupine. V skupini se v l. 1979 zaposli kot kriminalistka Olga Germadnik, ki se kot vodja skupine za mladinsko in družinsko kriminaliteto konec l. 1999 upokoji. V l. 1981 se v isti skupini zaposli Anton Rozman ml. na delovno mesto kriminalista, v l. 1982 pa tudi potem, ko prevzame vodenje gospodarske skupine Franc Šeruga tudi Dušan Marenče, v istem letu pa prične s delom Darko Žabkar.

DELOVNA RAZMERJA IN NAZIVI V KRIMINALISTIČNI SLUŽBI

Za predpisovanje nazivov v službi za zatiranje kriminalitete je bil pristojen republiški sekretar za notranje zadeve. V glavnem so ostali v veljavi nazivi iz začetka petdesetih let, s tem da je bilo po več stopenj posameznih nazivov. Tako so obveljali nazivi:

- izvršilni pristav,
- tehnični pristav,
- višji izvršilni pristav,
- pristav,
- referent III,
- referent II,
- referent I,
- višji referent II
- višji referent I,
- svetnik in
- višji svetnik.

KRIMINALISTIČNA TEHNIKA IN OBDELAVA

Sistemizacija v sektorju kriminalistične tehnike se v začetku ni spremenila, pozneje pa se je povečala iz enega na dva tehnika, nato na 3 kriminalistične tehnike, do sedanjih 5 kriminalističnih tehnikov. Vodenje kriminalistične tehnike je prevzel Stane Bezjak, ki se je upokoji l. 1986. Pomagal mu je Jože Šemen, ki je na kriminalistični tehniki delal med letoma 1964 in 1972, l. 1967 prične s delom Martin Pravdič, do upokojitve, l. 1988. Med letoma 1970 in 1979 opravlja dela kriminalističnega tehnika tudi Franc Pintarič, ki odide na drugo delo v službah UJV. L. 1979 je začel opravljati ta dela Vlado Zupančič, po odhodu v pokoj Staneta Bezjaka, pa je vodenje kriminalistične tehnike prevzel Ludvik Lendvaj, od njega pa Alojz Nemec, ki se je na tehniki zaposlil l. 1971.
V kriminalistični službi sta bili sistemizirani tudi dve delovni mesti vpisnika kriminalistične službe - klasator za evidentiranje kaznivih dejanj in dogodkov. L. 1965 sta pričeli z delom Antonija Mikuž, ki je to delo opravljala vse do l. 1984, do odhoda v pokoj, na drugem delovnem mestu pa so, krajši čas, delale: najprej Ošlaj Marija, za njo krajši čas Irena Horvat, Ivica Babič, Dragica Rumež in Olga Sever. Po odhodu Mikuževe je prišla na delo Renata Korošec, za njo Terezija Tišler, pa Darja Plohl, ki to delo skupaj z Olgo Sever opravlja še danes. Delo strojepiske v službi je opravljala Ivica Babič, zamenjala pa jo je Cvetka Džuban, ki je ta dela, na delovnem mestu vodje pisarne, opravljala vse do svoje prerane smrti.

NAZIVI V KRIMINALISTIČNI SLUŽBI

V tem zadnjem obdobju, v službi za zatiranje kriminalitete, ni bilo nikakršnih posebnih nazivov in so se uporabljala imena delovnih mest (v službi milice so bili ukinjeni čini, uporabljale pa so se funkcijske označbe, ki so se v tem obdobju večkrat menjale). Sprememba je nastala na podlagi 138. čl. Zakona o notranjih zadevah, 1980, z uredbo[28]. S to uredbo so bili enotno določeni nazivi za pooblaščene uradne osebe v službah ONZ. Tako so se za civilne pooblaščene delavce predpisovali naslednji nazivi:

- operativni delavec,
- operativni delavec I. razreda,
- višji operativni delavec,
- višji operativni delavec II. razreda;
- višji operativni delavec I. razreda,
- nižji inšpektor,
- inšpektor,
- inšpektor II. razreda,
- inšpektor I. razreda,
- samostojni inšpektor,
- višji inšpektor,
- republiški inšpektor,
- republiški inšpektor I. razreda in
- glavni republiški inšpektor.

Zamisel je bila dobra, vendar se je zgodilo, kar se pogosto dogaja z dobrimi zamislimi. Čeprav vsaj objektivnih razlogov ni bilo, v službi za zatiranje kriminalitete ti nazivi niso bili nikoli uvedeni, uvedeni pa so bili v spremenjeni obliki čez več let.

SLUŽBA MILICE IN MEJNA SLUŽBA ŠE LOČENI

Službo milice je vodil Milan Nabergoj, pred njim pa Henrik Mežan. V službi sta bila še Viljem Peček, ki je pokrival javni red in mir in Ivan Pohovnikar, ki je pokrival promet. Mejno službo je vodil Žunič Janez in pozneje Kranjc Anton, v mejni službi pa je bil še Bednar Jože. Skupne službe je vodil Gutman Martin, Erika Veren je bila računovodja.

KOMANDIRJI POSTAJ MILICE L. 1966

Alojz Vidovič je bila l. 1966 komandir postaje milice Cankova, Roman Vergan komandir postaje milice Grad, Ivan Kolenc komandir postaje milice Dobrovnik in Viljem Peček je bil komandir postaje milice Lendava.
Na postaji milice Ljutomer je bil l. 1966 komandir Anton Germadnik, na postaji milice Moščanci Jože Žabkar, na postaji milice Radenci Anton Jež,Ivan Koderman je bil komandir postaje milice Murska Sobota, za njim pa Milan Nabergoj, Ivan Robek, komandir postaje milice Beltinci, Anton Zrimšek je bil komandir na postaji milice Gornja Radgona, Alojz Miholič je bil komandir postaje milice Videm ob Ščavnici in za njim Milan Žgajnar.
Filip Rems je bil komandir postaje milice Šalovci, Jože Mljač komandir postaje milice Prosenjakovci, ki je po ukinitvi postaje milice, postal vodja izmene stalne dežurne službe, Lenart Marinič je bil komandir postaje milice Rogaševci in Aleksander Gorkič vodja zaporov v Murski Soboti. Jože Bednar je bil komandir postaje Dolga vas-Lendava in Vlado Čampelj, komandir postaje mejne milice Gornja Radgona.
L. 1967, so po reorganizaciji, postali komandirji postaj milice Cankova, Moščanci, Beltinci, Grad, Rogaševci, komandirji teh oddelkov. Oddelek milice Šalovci je prevzel Edo Mlinarič. Na postaji milice Gornja Radgona je postal komandir postaje Viktor Miholič.
V dokumentu iz l, 1969 je naveden komandir postaje mejne milice Kuzma Lenart Marinič, kar nam pove, da je ta postaja mejne milice takrat že obstajala.

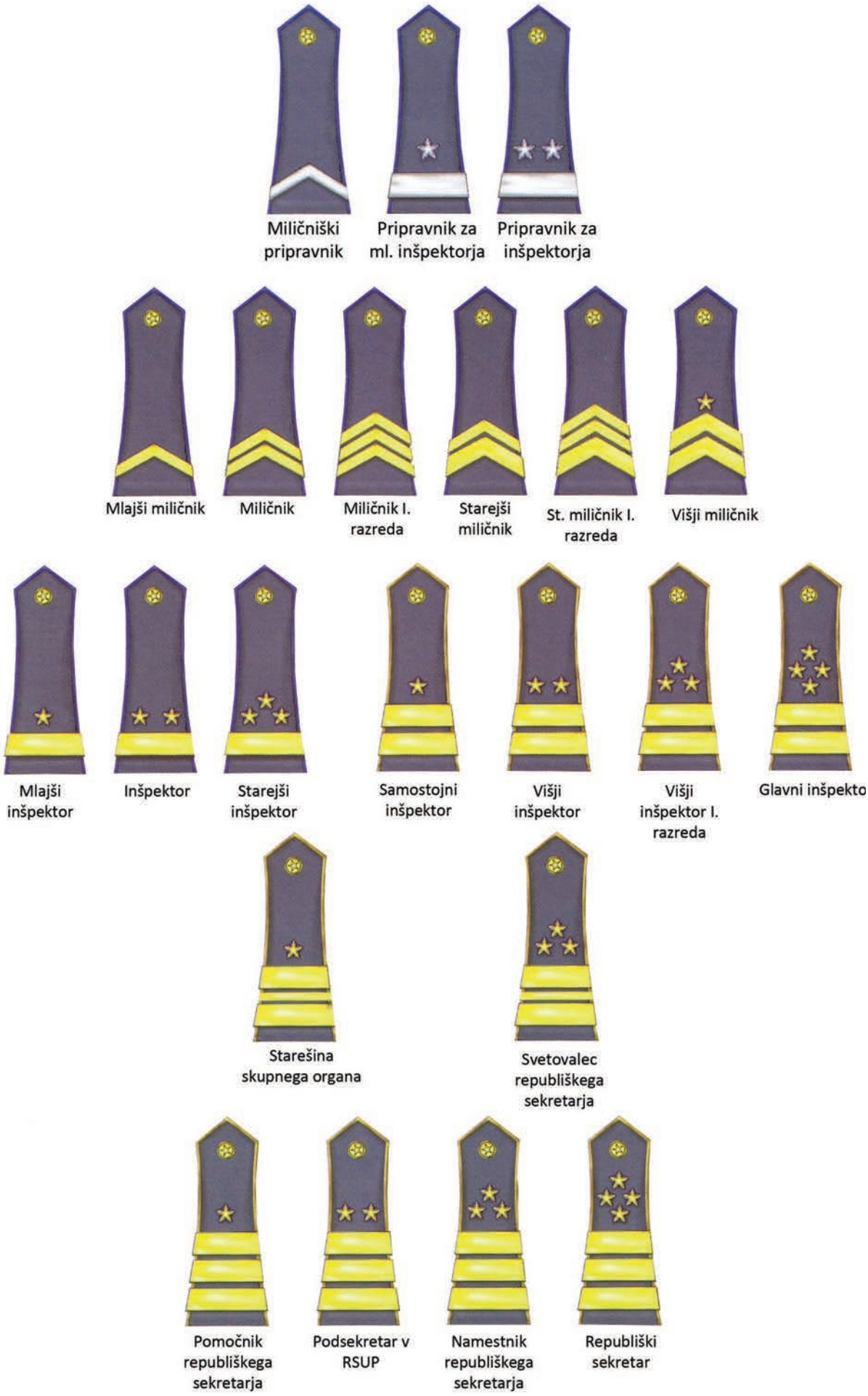
Komandirji postaje milice in policijske postaje Gornja Radgona so bili: Ignac Andolšek (1946–1947), Alojz Ličen (1948–1950), Stane Erjavec, Franc Grubar, Edo Kranjčevič, Anton Zrimšek, Viktor Miholič (1970–1974), Jože Kos (1974–1977), Dušan Klemenčič, Martin Španbauer, Stanko Sakovič, Franc Slokan, Milan Osterc, Stojan Peček, Drago Kumer, Igor Klarič (1996–1998), Branko Vukan (1998–2000), Boris Rakuša (2000–2006), Tomislav Habulin (2007), Magdič Ciril in Kreslin Aleksander.

SISTEMIZACIJA UJV L. 1967

Uprava javne varnosti Murska Sobota je imela l. 1967, 163 redno zaposlenih in 7 delavcev na šolanju. Na UJV sta bila poleg načelnika 2 delavca v službi milice (vodja in inšpektor za promet), na mejni službi en delavec, kriminalistična služba je imela 9 delavcev, ostalo pa so bili miličniki na postajah milice. Pod UNZ so spadali tudi občinski zapori v Murski Soboti, kjer je bilo zaposlenih 5 paznikov in vodja zapora. Splošne postaje so bile: postaja milice Lendava in oddelek v Dobrovniku, postaja milice v Ljutomeru, postaja milice Murska Sobota z oddelki Moščanci, Beltinci, Cankova, Grad, Rogaševci, Šalovci in postaja milice Gornja Radgona, z oddelkoma Slatina Radenci in Videm ob Ščavnici. Prav tako so imeli postajo mejne milice Gornja Radgona in postajo mejne milice Dolga vas-Lendava. Na splošnih postajah so bili sistemizirani vodje obhodnih okolišev in miličniki, na mejnih postajah pa vodje skupin in miličniki kontrolorji. Pred reorganizacijo je bila ukinjena postaja milice Prosenjakovci, ki je imela l. 1966, še komandirja in dva miličnika.

POSTAJE MILICE S SPLOŠNIM DELOVNIM PODROČJEM KOT OBČINSKE POSTAJE MILICE

Po določbah Zakona o notranjih zadevah iz l. 1967, so skupščine občin začele ustanavljati postaje milice s splošnim delovnim področjem. Istočasno so bile ukinjene druge manjše postaje ali spremenjene v oddelke milice. Tako je skupščina občine Lendava, 16.6.1967, ustanovila postajo milice Lendava in oddelek milice Dobrovnik, kjer je bilo sistemiziranih 18 delovnih mest. Istočasno sta bili ukinjeni prejšnji postaji milice Lendava in Dobrovnik. Postaja milice Črenšovci pa je bila očitno ukinjena že prej. V predlogu za ustanovitev RSNZ navaja tudi, da je bil poleti, l. 1966, ustanovljen mejni prehod I. kategorije, v Dolgi vasi. [29]
Skupščina občine Gornja Radgona je ustanovila novo postajo milice 19.6.1967, kjer je bilo

Slika 107. Oznake miličnikov med letoma 1976 in 1991 (vir: Branko Bogdanović, Dva veka policije u Srbiji, Beograd, 2002).

sistemiziranih 28 delovnih mest in poleg postaje še dva oddelka. Istočasno so bile ukinjene postaje milice Gornja Radgona, Slatina-Radenci in Videm ob Ščavnici.[30]
Skupščina občine Ljutomer je 22.6.1967, ustanovila postajo milice Ljutomer, s sistemizacijo 14 delovnih mest in istočasno ukinilo prejšnjo postajo milice Ljutomer.[31]
Skupščina občine Murska Sobota je dne 14.6.1967, ustanovila postajo milice Murska Sobota, z oddelki milice v Beltincih, Cankovi, Moščancih, Rogaševcih in Šalovcih, Gradu in Prosenjakovcih.[32] Sistemizacija postaje milice je bila 100 delovnih mest.
23.5.1968 RSNZ izda soglasje za ukinitev oddelkov milice v Gradu in Prosenjakovcih, ki sta nato 1.7.1968, Prosenjakovci in 1.10.1968, Grad, prenehala delovati. Istočasno se je zmanjšala sistemizacija postaje milice Murska Sobota iz 100 na 96 delovnih mest in 16.5.1969, na 94 delovnih mest. 14.9.1973, je UJV Murska Sobota predlagala ukinitev oddelka milice Moščanci zaradi malega števila delavcev in bližine Murske Sobote, vendar se to, kljub soglasju, ni izvedlo 10 let.[34]
31.12.1969, je bilo na UNZ Murska Sobota sistemiziranih 224 in zasedenih 197 delovnih mest.

Slika 108. Miličniki oddelka milice Moščanci l. 1968.

SPREMEMBE V L. 1973

Jeseni 1973, je RSNZ izdal soglasje za ukinitev oddelka milice Moščanci, ker je bil oddelek blizu sedeža postaje milice Murska Sobota in z zelo malo kadra, vendar ukinitev takrat še ni bila izvedena. Kader in območje oddelka milice bi se tako priključila matični postaji milice. V istem dokumentu sta navedeni tudi sistemizaciji postaje mejne milice Hodoš, ki je bila postaja milice III. kategorije in je imela komandirja, 4 vodje skupine II. kategorije, 2 pomočnika vodje skupine in 4 miličnike, in sistemizacija postaje mejne milice Gederovci, ki je bila prav tako postaja milice III. kategorije in je imela komandirja postaje milice, 4 vodje skupine II. kategorije, 2 pomočnika vodje skupine in 4 miličnike ter vodjo pisarne.
Postaja mejne milice Gornja Radgona je bila postaja milice II. kategorije, ki je imela komandirja postaje, 5 vodij skupine II. kategorije in 13 delovnih mest miličnika kontrolorja.
Službi milice je bil dodan inšpektor za javni red in mir. Še vedno pa je obstajala posebna mejna služba. Skupne službe so imele delovna mesta: šefa službe, računovodjo, računovodska delavca, oskrbnika/ekonoma, referenta za delovna razmerja, tehnika za kratkovalovne in ultrakratkovalovne naprave,

tehnika za telegrafske in telefonske naprave, teleprinterista-šifrerja, teleprinterista, telefonista, avtomehanika, voznika motornega vozila, čistilca motornih vozil in dežurnega pri vhodu.[35]

POSTAJA PROMETNE MILICE MURSKA SOBOTA

Postaja prometne milice Murska Sobota je bila v Pomurju drugič ustanovljena 1.7.1973, sedež pa je imela na takratni Titovi, danes Slovenski ulici.
Na enoti je bilo 9 zaposlenih: komandir, namestnik, 6 policistov in administratorka. Za tiste čase je imela enota zelo dober vozni park, saj so imeli na razpolago štiri službene avtomobile, in sicer tri Fiate 1300 (popularne mille-trečento) in enega Austina Maxi ter pet motorjev BMW 500 R. Na zaposlenega je tako prišlo eno službeno vozilo, o čemer lahko danes enote le sanjajo. Janko Horvat, ki je na enoti

Slika 109. Miličniki-motoristi postaje prometne milice Murska Sobota[36].

delal od prvega dne, je glede avtomobila Austin Maxi povedal, da je imel velike probleme z mladim miličnikom pripravnikom, saj je ta izkoristil vsak trenutek, da se je z omenjenim vozilom zapeljal kakšen krog, čeprav kot pripravnik še ne bi smel voziti službenega vozila.
Od specialne opreme so na enoti imeli le mobilni radar ISKRA, ki je prekoračitve hitrosti prikazoval še z kazalcem, prvi radar Multanova, kakršni se uporabljajo, v izpopolnjeni obliki, še danes, pa je enota dobila šele l. 1984.
L. 1976 je 9 policistov obravnavalo 2.681 kršitev cestno-prometnih predpisov (skoraj 300 ukrepov po policistu), čeprav je bilo takrat prometa oz. motornih vozil bistveno manj. Na območju Pomurja se je v istem letu pripetilo 489 prometnih nesreč (prištete niso prometne nesreče samo z materialno škodo). V teh nesrečah se je ubilo 21 ljudi, 152 pa se jih je hudo poškodovalo. Treba je pripomniti, da je bilo takrat na cestah mnogo manj vozil, ker pa so bila le-ta še daleč pod nivojem varnosti današnjih vozil, so bile poškodbe dokaj pogoste, žrtve pa so bili predvsem pešci, kolesarji ter mopedisti.
L. 1982 se je delovna enota preselila v prostore

Slika 110. Delo prometnikov[37].

novo zgrajene zgradbe PU Murska Sobota, na Ulico arhitekta Novaka št. 5, kjer je delovala do junija 2007, ko se je skupaj z PP Murska Sobota preselila v novo zgradbo, na Ulico arhitekta Novaka št. 11.

Slika 111. Promet v Murski Soboti pri hotelu Zvezda.[38]

Komandirji na PPM/PPP Murska Sobota so bili: Edo Mlinarič (1973–1979), Janez Konrad (1980–1983), Dušan Pohovnikar (1984–1997), Marjan Misja (1998–2003 in 2005–2006), Borut Kocet (2004–2005), Boris Žibrat (2006) in Molnir Zelko. Pohovnikar Dušan je bil komandir celih 13 let, kar je slovenski rekord med komandirji PPP.

Slika 112. Tudi to se lahko zgodi.[39]

ODDELEK MILICE GORNJI PETROVCI

Oddelek milice Gornji Petrovci, s sedežem v Gornjih Petrovcih št. 33, je bil ustanovljen novembra, 1984, po ukinitvi oddelkov milice Šalovci in Moščanci. Po združitvi je oddelek milice Gornji Petrovci pokrival zelo velik teren. Od Hodoša na vzhodu, do Puconcev na Zahodu in od Budincev na severu, do Ratkovcev na jugu. Na takratnem oddelku je bilo zaposlenih deset miličnikov, vodstvo, tajnica in snažilka. Na oddelku milice so imeli za opravljanje nalog na terenu dva službena avtomobila in sicer Z 101 in Z 750 ter 4 KZM in dve motorni kolesi Tomos.

Novost pri delu je bila tudi uvedba dežurstva na oddelkih milice, v času med 21. in 7. uro, patrulje pa so bile na terenu med 5. in 23. uro, ob vikendih pa tudi ponoči. Službo na terenu so opravljali z osebnima avtomobiloma, peš, s KZM in z motornimi kolesi. Oddelek milice je imel 5 varnostnih okolišev, kjer so delali 4 vodje varnostnih okolišev.

Prvi komandir na oddelku milice je bil Ladislav Vegl, njegov pomočnik pa Bojan Šebjanič, ki sta že v zasluženem pokoju.

Nadalje so si do današnjih dni sledili Bojan Šebjanič, Rudolf Pucko, Dragoljub Kumer in Iztok Trček. Nato sta enoto vodila t. i. v. d.-ja in sicer Miroslav Zelko in Anton Pleteršnik, nakar je enota ponovno dobila komandirja Jožeta Lukinoviča s pomočnikom Nedeljkom Kovačevičevičem. V nadaljevanju so bili komandirji še Nedeljko Kovačevič, Jože Lukinovič, Robert Titan, Drago Kocbek, Anton Pleteršnik, Dejan Bagari in sedanji komandir Boris Štivan. Menjavali pa so se tudi pomočniki in sicer Franc Berden, Nedeljko Kovačevič, Ernest Bedek, Jože Zemljič, Janko Šobak, Dejan Bagari in Boris Štivan.

L. 1991 so miličniki iz oddelka milice Gornji Petrovci sodelovali v vojni za Slovenijo, saj je bila kar polovica zaposlenih na oddelku v posebni enoti milice in so bili prisotni na celem območju Pomurja. Ostali miličniki so bili v času vojne na mejnem prehodu Hodoš.

L. 1992 so se preimenovali v policijski oddelek Gornji Petrovci in miličari so postali policisti. Z uvedbo projekta javne varnosti pa je prišlo do združitve policijskega oddelka Gornji Petrovci in Rogašovci, s

sedežem v Gornjih Petrovcih in od takrat pokrivajo območja šestih občin ob madžarski in avstrijski meji. Policisti policijskega oddelka Gornji Petrovci varujejo tudi državno mejo na najsevernejši točki v državi, to je pri MK A 112.
Policijski oddelek v preteklosti ni imel pereče operativne problematike. Do l. 1990, so letno, povprečno obravnavali med 70 in 80 kaznivimi dejanji. Po l. 1990 pa so prekoračili mejo 100 kaznivih dejanj na leto. Največ kaznivih dejanj so obravnavali l. 2005, ko je ta presegla številko 200, trenutno pa se kaže trend upadanja števila kaznivih dejanj, kar je nekako tudi samoumevno.
Na področju prometa in javnega reda so policisti izrekli neko povprečje ukrepov, ki pa se je z leti povečevalo. Odmevno je bilo obdobje l. 1991, na področju mejnih zadev in tujcev, ko so nekaj mesecev skoraj vsakodnevno prijeli med 70 in 80 ilegalnih prebežnikov.

MEJNI PREHOD DOLGA VAS

Slika 113. Mejni prehod v Dolgi vasi ob obisku delegacije. Rédics na madžarski strani, ki kot takšen stoji še danes, ob pozneje izgrajenem mejnem prehodu.

30.6.1966, so bila dela pri graditvi mednarodnega prehoda končana. Razširjeno je bilo cestišče in postavljena zgradba mejne milice in carine. 1.7.1966, je bila svečana otvoritev prehoda. Na obeh straneh meje se je zbrala več sto-glava množica. Kontrolni objekt, ki je bil takrat zgrajen, je bil montažnega tipa. V kontrolnem objektu ni bilo sanitarnih prostorov za potnike, v začasno postavljenih kontejnerjih pa so prodajali osvežilno pijačo in opravljali menjalno službo. Špedicijsko službo so opravljali v adaptirani zgradbi bivše vojaške karavle, ki pa je bila na neprimerni lokaciji, saj za vse večji promet tovornih vozil ni bilo dovolj parkirnih prostorov. Vse to je izredno neugodno vplivalo na počutje potnikov kot zaposlenih.
Stari mejni prehod v Dolgi vasi je hitro postal premajhen za vse službe na mejnem prehodu (milice, carina) in za promet, ki se je skokovito povečeval.
Komandirji na postaji mejne milice oziroma postaji mejne policije Dolga vas so bili:

Jože Bednar (1967–1972), Stane Milosavljević, Ladislav Bagladi, v.d. - 1972, Ludvik Lazar (1972–16.1.1978), Stane Topličar (17.1.1978–29.7.1980), Ramo Duraković (30.7.1980–23.12.1987), Ladislav Bagladi (24.12.1987–28.3.1997), Zlatko Kuk (29.3.1997–30.12.1998), Iztok Trček (31.12.1998–20.4.1999), Roman Zver (21.4.1999–21.5.2002), Roman Pečnik (22.5.2002–31.0.2004), Andrej Bračko (1.6.2004–10.7.2006) in Danilo Kavaš (11.7.2006–21.12.2007).

POSTAJA MEJNE MILICE GEDEROVCI

Postaja mejne milice Gederovci je bila ustanovljena v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja, ukinjena pa 22.12.2007, z vstopom Slovenije v Schengensko območje. Bila je ena izmed organizacijskih enot UNZ Murska Sobota, ki je skozi svoje delovanje velikokrat spreminjala svojo organizacijsko shemo, oz. strukturo enote.

Slika 114. Stari mejni prehod Gederovci ob Kučnici. Na desni strani je kasarna JLA iz l. 1975.

Sam mejni prehod je bil ustanovljen v šestdesetih letih kot mednarodni mejni prehod in je spadal pod okrilje Postaje mejne milice Gornja Radgona. Poleg mejnega prehoda Gornja Radgona je bil mejni prehod Gederovci glavni koridor za potovanja dnevnih in tedenskih migrantov Slovenije in Hrvaške, ki so bili na začasnem delu v tujini, predvsem v Avstriji in Nemčiji.
Povečan promet in pereča problematika je zahtevala ustanovitev samostojne policijske postaje in sredi sedemdesetih let prejšnjega stoletja je bila ustanovljena postaja mejne milice Gederovci. Zaradi prostorske stiske in zagotovitve boljših delovnih pogojev se je, konec osemdesetih let prejšnjega stoletja, zgradil novi, še sedaj stoječi mejni prehod Gederovci. Nekaj let je ob novem mejnem prehodu stala tudi stanovanjska zgradba, kjer so bili bivši prostori policije in carine. V devetdesetih letih so starejši objekt - stari mejni prehod - podrli.

STANJE L. 1979

L. 1979 je imela postaja milice Murska Sobota kot postaja milice I. kategorije sistemizirana 104 delovna mesta in od tega 91 delovnih mest pooblaščenih uradnih oseb (PUO). Poleg matične enote so imeli še oddelke milice v Beltincih, Cankovi, Moščancih, Rogaševcih in Šalovcih. Na Cankovi in v Rogaševcih sta komandirja oddelka milice imela še pomočnika. Postaja milice pa je imela komandirja, namestnika komandirja in dva pomočnika komandirja postaje. Skupaj je bilo 7 vodij varnostnih okolišev I. kategorije, od tega 5 na matični postaji in po en v Rogaševcih in Šalovcih. Imeli so tudi 17 vodij varnostnih okolišev II. kategorije in 17 pomočnikov vodij varnostnih okolišev, 6 je bilo stalnih dežurnih, od tega 4 na matični postaji in 2 v Rogaševcih. Na matični postaji sta bila sistemizirana dva vodnika službenega psa in skupaj 31 miličnikov, največ 11 na matični postaji, ter po 9 in 7 na oddelkih Rogaševci in Cankova, ki so delali na mejnih prehodih za obmejni promet Cankova, Korovci, Gerlinci, Fikšinci, Kramarovci, Sotina in Matjaševci. Razen Moščancev in Šalovcev so imele vse enote vodjo pisarne, matična postaja pa tudi 2 administratorki in tehničnega risarja.
Postaja milice Ljutomer je bila postaja milice III. kategorije, ki je imela skupaj sistemiziranih 17 delovnih mest od tega 15 PUO. Imeli so komandirja postaje in njegovega pomočnika, vodjo varnostnega okoliša I. kategorije, 6 vodij varnostnega okoliša II. kategorije, 2 pomočnika vodje varnostnega okoliša, 2 stalna dežurna, vodnika službenega psa in miličnika, vodjo pisarne ter snažilko.
Postaja milice Gornja Radgona, II. kategorije, je imela sistemiziranih 35 delovnih mest od tega 30

delovnih mest PUO. Matična enota je imela še dva oddelka milice v Radencih in Vidmu ob Ščavnici. Postajo je vodil komandir postaje, ki je imel dva pomočnika, komandirja oddelka pa sta bila brez pomočnika. Imeli so dve vodji varnostnega okoliša I. kategorije v Gornji Radgoni in Radencih in 5 vodij varnostnega okoliša II. kategorije ter 5 pomočnikov vodje varnostnega okoliša. Na postaji milice in oddelku v Radencih so bili 4 dežurni, po dva na enoto in 8 miličnikov, matična enota je imela tudi vodnika službenega psa. Vodjo pisarne so imeli na matični enoti in v Radencih ter 3 snažilke.
Postaja milice Lendava, II. kategorije, je imela sistemiziranih 29 delovnih mest od tega 25 delovnih mest PUO. Matična enota je imela komandirja postaje in pomočnika, oddelek v Dobrovniku pa komandirja oddelka, 2 vodja varnostnega okoliša I. kategorije sta bila na matični enoti. Od 5 vodij varnostnega okoliša II. kategorije so bili trije na oddelku in 2 na matični postaji ter skupaj 6 pomočnikov vodje varnostnega okoliša. Na matični enoti so imeli 2 stalna dežurna miličnika in vodnika službenega psa. Vodja pisarne in administratorka sta bili na matični enoti in dve snažilki po ena za vsako enoto.
Postaja prometne milice, III. kategorija, je imela sistemiziranih 15 delovnih mest, od tega 14 delovnih mest PUO. Postajo je vodil komandir, ki je imel pomočnika, 2 vodja sektorja, 5 vodij patrulj in 5 miličnikov. Postaja je imela tudi vodjo pisarne.
Postaja mejne milice Gornja Radgona, II. kategorija, je imela sistemiziranih 24 delovnih mest, od tega 23 delovnih mest PUO. Imela je komandirja postaje in pomočnika komandirja, 4 vodje skupine II, 4 pomočnike vodje skupine in 13 miličnikov ter vodjo pisarne.
Na postajah mejne milice Hodoš, Gederovci in Kuzma se sistemizacija iz l. 1973 ni spremenila, prav tako ne v Dolgi vasi.

DELO NA MEJNIH PREHODIH ZA OBMEJNI PROMET

Na mejnih prehodih za obmejni promet so bili miličniki v glavnem sami. Cariniki so prišli tja v dneh, ko je bil dovoljen uvoz materiala, kar je bilo določeno posebej za vsak mejni prehod, in so prihajali iz mejnih prehodov za mednarodni promet Kuzma in Gederovci. Imetniki mejnih dovolilnic za obmejni promet so lahko, enkrat ali večkrat na mesec, vnesli v državo predmete v določeni vrednosti (npr. gradbeni material).
Ker cariniki niso posebej problematizirali uvoza so se dostikrat sosedje in znanci dogovorili, da so za enega pripeljali večjo količino materiala v dovoljeni vrednosti, carinik pa je v njihovih dovolilnicah nato označil, da so izkoristili dovoljeno kvoto za ta mesec. Miličniki so večino potnikov poznali, ker so bili iz obmejnih naselij in so hodili v Avstrijo tudi delat na črno h kmetom in obrtnikom, da so zaslužili potreben denar za preživetje na majhnih kmetijah goričkega dela Prekmurja.
Ker so bili miličniki prijazni do potnikov so jim le-ti ob prihodu iz Avstrije ali ob odhodu prinesli steklenico vina ali žganja, košček šunke in kruha, da so lažje preživeli ta čas. Tako se je včasih nabrala velika količina prinešenega in čeprav so miličniki občanom razlagali, da so darila odveč in jih niso vzeli, so potniki odložili steklenico ali hrano kar na teraso pred zgradbo mejnega prehoda in odšli.

Pisec tega dela je bil tudi sam zaposlen na mejnem prehodu l. 1981, ko so njemu in cariniku, pri uvozu materiala na mejnem prehodu za obmejni promet v Gerlincih, prinesli ogromno steklenic - bilo je dosti uvoza materiala. Tako, da se je na stopnici, pred teraso mejnega prehoda, nabralo steklenic v dolžini vsaj 3 metrov. Ravno takrat pa je prišel v nadzor vodja mejnega sektorja, inšpektor Lang iz inšpektorata milice UNZ Murska Sobota, ki mu ni verjel, da ni prosil za vino oz. ga je odklanjal in ga je, zaradi tega, temeljito oštel. Prav tako mu je očital, da se tako mlad že vdaja pijači, ter zahteval, da se pijača takoj odstrani z mejnega prehoda. Tako da je miličnik Ribaš, takrat po odhodu inšpektorja, odložil steklenice tja kjer so jih hranili starejši miličniki, namreč v vodnjak in v prostore carine, ki jih ni nadziral nihče.

Slika 115. Miličnik na mejnem prehodu za obmejni promet.

Slika 116. Odprtje novega mejnega prehoda v Dolgi vasi.

MEJNI PREHOD DOLGA VAS

L. 1986 so mednarodni mejni prehod Dolga vas posodobili. Zgrajena je bila nova poslovna stavba mejne policije in carine, štiripasovna cesta z dograjenim mostom in parkiriščem ter odstavni pasovi, poslovni objekt za gostinsko dejavnost, špedicijsko ter menjalno dejavnost z ustrezno komunalno opremo, kar je bila gotovo velika pridobitev za zaposlene in potnike.

MEJNI PREHOD HODOŠ

1.7.1977 je bil takratni med-državni mejni prehod Hodoš prekategoriziran v mednarodnega. Z ustanovitvijo mednarodnega mejnega prehoda je bila ustanovljena tudi postaja mejne milice Hodoš, prvi komandir pa je bil Peter Panič. Na enoti je bilo poleg komandirja še pet miličnikov in čistilka.
Kot se je iz leta v leto povečevalo število potnikov se je povečevalo tudi število zaposlenih. Pogoji za delo so bili slabi. V leseni baraki sta bili dve majhni pisarni, sanitarije in čajna kuhinja. Prehod ni imel nadstrešnice, tako da so bili delavci milice, carine in potniki izpostavljeni vsem vremenskim neprilikam. Prav zaradi tega se je1980 pričela izgradnja novega modernega objekta za potrebe milice in carine. Končan je bil 1981, s tem pa so se pogoji za delo zelo izboljšali.

NOVA ORGANIZACIJA UJV

Na UJV je namesto službe milice inšpektorat milice, ki ima sistemiziranih 9 delovnih mest od tega 8 delovnih mest PUO. Inšpektorat milice je imel načelnika, inšpektorja za operativne zadeve, inšpektorja za nadzor cestnega prometa, inšpektorja za organizacijo in razvoj milice, inštruktorja za specialno in splošno telesno vzgojo. Mejna služba je v inšpektoratu milice (IM) kot sektor in ima vodjo sektorja, inšpektorja za mejne zadeve in tujce in inšpektorja za tujce. IM ima tudi vodjo pisarne.
Sektor stalne službe IM UJV je imel 13 delovnih mest, ki so vsi PUO in sicer vodjo sektorja, 5 vodij izmen, 6 stalnih dežurnih in miličnik voznik motornega vozila.[40]

REORGANIZACIJA L. 1984

Zaradi izboljšanja pogojev dela in racionalizacije stroškov je UJV, v dogovoru z RSNZ in občino Murska Sobota, v novo zgrajenem stanovanjskem bloku v Gornjih Petrovcih, pridobila prostore za oddelek milice Gornji Petrovci in bivalne prostore za miličnike. Istočasno pa je ukinila oddelka milice v Moščancih in Šalovcih in preselila večino moštva v novi oddelek milice, ki je bil prostorsko in po opremi primernejši za tisti čas.

RAZVOJ KRIMINALISTIČNE SLUŽBE MED LETOMA 1984 IN 1990

L. 1984 je vodenje kriminalistične službe in sicer v oddelku za zatiranje kriminalitete, prevzel Dušan Klemenčič, ki je bil pred tem komandir postaje milice Murska Sobota.
Vodenje sektorja za zatiranje gospodarske kriminalitete je prevzel Zoltan Herceg, ki je l. 1988 prevzel delovno mesto načelnika službe, do l. 1991, ko je bil administrativno upokojen, zamenjal pa ga je Dušan Mohorko. V opisanem obdobju so v sektorju za gospodarsko kriminaliteto delali Peter Podlesek, ki je l. 1989 odšel iz službe, Darko Anželj, ki je l. 1988 odšel iz službe, Marjan Farič, Istok Potočnik, Lidija Pleteršnik, ki je l. 1988 odšla iz službe in Janez Rumež.
L. 1984, z delovnega mesta vodje sektorja za splošno kriminaliteto odide Dezider Novak, in sicer v pravosodje, vodenje sektorja pa prevzame Vlado Zupančič. Poleg njega v skupini delajo Anton Rozman mlajši, Darko Žabkar, Olga Germadnik in Dušan Marenče. L. 1986 Dušan Marenče odide v Službo

državne varnosti, iz Ljubljane pa pride Aleksander Jevšek.
Vodenje kriminalistične tehnike po odhodu Staneta Bezjaka v pokoj, l. 1986, prevzame Ludvik Lendvaj, poleg njega pa delata še Alojz Nemec in Martin Pravdič, ki se upokoji l. 1988, kot tudi Martin Raj, za njim pa Igor Zemljič in Žarko Grkinič in Denis Farkaš. Po odhodu Ludvika Lendvaja je vodenje kriminalistične tehnike prevzel Vlado Zupančič. Na oddelku je delal še Igor Zemljič, za njim pa sta prišla še Martin Raj in Žarko Grkinič. Ko je vodenje oddelka prevzel Alojz Nemec, je na kriminalistični tehniki nekaj časa delal še Zoran Kuhanec, ki je ob reorganizaciji odšel na delovno mesto kriminalista za preventivo. Po odhodu Martina Raja v drugi oddelek istega urada, se zaposli Denis Farkaš, ki je pred tem delal na kriminalistični tehniki v Ljubljani, nato pa še Janko Divjak, ki je pred tem delal kot policist. Ko se je Alojz Nemec upokojil, je vodenje oddelka prevzel Igor Zemljič, na oddelek kriminalistične tehnike pa je bil premeščen še Zoran Rituper. Po reorganizaciji, ob kateri so se zmanjšale podporne službe in okrepile operativne, je bil na prosto delovno mesto razporejen Leon Vedenik, ki je pred tem delal na Ministrstvu za notranje zadeve, saj je bila v kriminalistično tehniko umeščena še obrazna identifikacija oseb.

KRIMINALITETA KONEC OBDOBJA

Med letoma 1985 in 1990 so obravnavali med 2.210 kaznivimi dejanji l. 1985 in 1.689 kaznivimi dejanji l. 1990. S področja gospodarske kriminalitete je bilo obravnavanih med 129 kaznivimi dejanji l. 1990 in 216 kaznivimi dejanji l. 1987. Preiskanost je bila najboljša v l. 1988, ko ni bilo raziskanih le 29,4% kaznivih dejanj in najslabša z 39,7% neodkritimi kaznivimi dejanji, l. 1987.[41]

ŽIVLJENJE IN DELO MILIČNIKOV IN KRIMINALISTOV V POMURJU

KRIMINALITETA V PORASTU

V primerjavi z letom poprej (1964), se je število kaznivih dejanj v republiki povečalo za 15,48% in prav tako se je za 11,97% povečalo tudi število storilcev. Splošna ugotovitev v tem letu je bila, da je za četrtino naraslo število kaznivih dejanj zoper družbeno premoženje, močno je naraslo število kaznivih dejanj zoper zasebno premoženje, da je bila nekoliko v porastu t. i. čista gospodarska kriminaliteta in da so bila v porastu kazniva dejanja zoper splošno varnost in zoper življenje in telo.

STROKA SE DVIGA POČASI

Miličniki so postali dobro usposobljeni za delo na vseh področjih dela, od zatiranja kriminalitete, javnega reda in miru, varnosti v cestnem prometu, do prehajanja državne meje in na drugih, manjših področjih dela. Njihovi izdelki so bili sprejeti od drugih državnih organov kot izdelki s procesno vrednostjo (npr. zapisniki o ogledu) ali izdelki, ki so podlaga za začetek postopka (kazenska ovadba, predlog za uvedbo postopka o prekršku, poročilo inšpekcijski službi ipd.).
To je bilo doseženo s tem, da je vedno več miličnikov končalo šolo za miličnike kadete in šolo za miličnike, kar je novincem dalo dovolj teoretičnega znanja, da so ob ustreznih mentorjih, zelo hitro osvojili način dela in začeli delati samostojno.
Zvezni sekretar za notranje zadeve je, 29.3.1967, izdal Navodilo o uporabi strelnega orožja, gumijevk in drugih prisilnih sredstev[42], ki se v svojih načelih bistveno ne loči od predpisa, ki v policiji velja danes. Navedena so le nekatera druga kazniva dejanja, ko je možno uporabiti strelno orožje, ker je pač veljala drugačna zakonodaja, vendar so omejitve in pogoji zastavljeni zelo podobno.
Zvezni izvršni svet je isto leto izdal tudi Uredbo o oborožitvi in opremi milice[43], ki je določala, da je oborožitev postaj in drugih enot milice sestavljena iz strelnega in plinskega orožja. Strelno orožje sestavljajo pištole, brzostrelke, vojaške puške in strojne puške ter strelivo za to orožje. Plinsko orožje pa je sestavljalo pištole in druge priprave, ki so prirejene za izstreljevanje nabojev s solzilcem.
Pod posebno opremo milice se je štelo: varstvena sredstva, gumijevka, sredstva za vezanje in sredstva za dajanje znakov in opozoril. Uredba je določala, da so miličniki za opravljanje službenega dela oboroženi s pištolo, če pa naj nosijo drugo vrsto orožja, pa to določi RSNZ.
Poleg posebne opreme so postaje ali druge enote milice lahko, glede na situacijo, opremljene z motornimi vozili, motornimi čolni, sredstvi za zvezo, kriminalistično-tehničnimi sredstvi in s sredstvi za kontrolo in urejanje prometa. O uporabi te opreme odloča RSNZ.
Republiški sekretar za notranje zadeve je l. 1975, izdal novo Navodilo o uporabi prisilnih sredstev[44]

Slika 117. Miličnik obravnava prometno nesrečo.

po pooblastilu Zakona o notranjih zadevah, kot predpis republike, ker je to področje spadalo po novi ustavi SFRJ v področje dela republike. Navodilo določa kot prisilno sredstvo tudi fizično silo, ki je bila razdeljena na strokovne prijeme in udarce. Upiranje osebe pa je bilo tudi sodobno, deljeno na aktivno in pasivno upiranje ter možnost ukrepanja v primeru ene ali druge vrste upiranja. Navodilo ureja tudi nadzor nad uporabo prisilnih sredstev in odgovornost v primeru neupravičene ali prekoračene uporabe prisilnih sredstev.

PRISTOJNOSTI NA PODROČJU KAZENSKEGA POSTOPKA

Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakonika o kazenskem postopku[45](ZKP) iz l. 1967 je bistveno zmanjšal pristojnosti ONZ in preiskavo v celoti prepustil preiskovalnemu sodniku okrožnega sodišča oz. v nekaterih delih preiskovalnemu sodniku občinskega sodišča. Organi za notranje zadeve so prešli v neformalni postopek, ki je bil značilen do novega ZKP v l. 1994. Pooblastila ONZ so urejena zelo podobno kot so urejena danes (zbiranje obvestil brez zasliševanja, vabljenje, napotitev osebe najdene na kraju kaznivega dejanja preiskovalnemu sodniku oz. njihovo pridržanje do prihoda preiskovalnega sodnika, fotografiranje osumljenca, daktiloskopiranje osumljenca ipd.), razen formalnih postopkov in posebnih preiskovalnih ukrepov.

TUDI UMORI SO BILI USPEŠNO PREISKANI

Med letoma 1965 in 1981 so na območju uprave za notranje zadeve oz. uprave javne varnosti obravnavali več hujših kaznivih dejanj, med drugim tudi kruto kaznivo dejanje, kjer sta bila s strelnim orožjem umorjeni dve mladoletni osebi.

Uboj v Dolgi vasi pri Lendavi

18.5.1969, zjutraj je oče mladoletnega sina prijavil na milici v Lendavi, da je našel na dolgovaškem pašniku mrtvega sina in njegovega prijatelja. Komisija je med ogledom kraja po najdenih tulcih in dveh kroglah ugotovila, da je neznani storilec izstrelil v vsakega po tri strele iz vojaške puške Mauser, kal 7,9 mm.

Na začetku preiskave sta bila osumljena uboja znanca žrtev iz Dolge vasi, ki sta nekoč, zaradi poskusa tatvine puške, hotela z neprimernimi sredstvi izsiliti pri pokojnem priznanje, da je pri kaznivem dejanju sodeloval tudi prijatelj. Od takrat je fanti večkrat grozil, da ga bo za krivo pričanje pretepel.

Sum sta odvrnila, ker sta imela za čas dejanja zanesljiv in prepričljiv alibi. Med zbiranjem obvestil je bil osumljen tudi mladoletni H., ki je na dan uboja iskal žrtev, da bi ga pretepel. Pomembna je bila tudi

ugotovitev, da mladoletnega H. zvečer, 18.5.1969, ko so ljudje slišali strele, ni bilo doma. Najmočnejši dokaz zoper H., pa so bili najdeni tulci nabojev za vojaško puško Mauser, ki so jih našli med hišno preiskavo na njegovem domu. Izvedenec za balistiko je nesporno ugotovil, da so bili tulci, ki so jih našli pri H., izstreljeni iz istega orožja, kakor tulci, ki so bili najdeni na kraju dejanja. Puško s katero je umoril obe žrtvi so našli preiskovalci v grmovju, kamor jo je skril mladoletnikov oče.

Pri zaslišanju je mladoletnik H. svoj zagovor večkrat spreminjal, na koncu pa priznal, da je prvo žrtev ubil zato, ker ga je sovražil od takrat, ko ga je izdal, da je bil navzoč pri poskusu tatvine puške, drugega pa je ustrelil zato, da se ga je znebil kot priče dejanja.[46]

Upokojeni kriminalist Teodor Radulovič je povedal, da so med zbiranjem obvestil prišli do konkretnega suma, na podlagi informacij, ki so jih pridobili miličniki iz Lendave. Pri hišni preiskavi so našli tulce in s strokovnim mnenjem je bilo ugotovljeno, da so bili naboji iz tulcev izstreljeni z istim orožjem, kot naboji s katerima sta bila umorjena mladoletnika. Pozneje pa je bila najdena tudi vojaška puška.

Po prestani kazni zapora je bila oseba še večkrat obravnavana za različna premoženjska kazniva dejanja, za krvna kazniva dejanja, sodeloval pa je tudi pri umoru občana v Lendavskih goricah.

Uspešno izvedeni postopki preprečili velik pretep

Policijska patrulja[47] *policijskega oddelka Moščanci je zadnjo oktobrsko soboto, l. 1976, opravljala kontrolo cestnega prometa na cestah, na območju oddelka. V patrulji sta bila starejši miličnik, sicer vodja policijskega okoliša in miličnik pripravnik. Med opravljanjem delovnih nalog sta v naselju Križevci v Prekmurju zaustavila in kontrolirala domačina za katerega je bilo znano, da je prekupčeval z živino in tujo valuto. Domačin je s ciljem, da se izogne izgubi vozniškega dovoljenja (saj se potem ne bi smel voziti z, za tiste čase prestižnim avtomobilom, znamke Opel kadet - milica je imela Zastavo 850 M), na vse načine poskušal miličnikoma pojasniti, kako določeni posamezniki pridejo do izbranega orožja, kdo je ukradel moped na zabavi v že navedeni vasi in tudi na kak način bodo fantje iz druge vasi (Domanjševci) poskušali pretepsti domačine, saj naj bi eden izmed domačinov fantu iz sosednje vasi prevzel punco.*

Ker se je starejši miličnik nedvoumno zavedal vseh možnosti in dejstva, da se na vaški veselici v vaško-gasilskem domu nahaja več kot sto gostov, mnogi med njimi so bili že nekoliko okajeni, se je odločil, da bo prekupčevalcu spregledal vožnjo avtomobila pod vplivom alkohola, posebej ob dejstvu, da je doma v isti vasi, v zameno pa bo moral naslednji dan točno opisati kdo je koga napadel in kdo je koga poškodoval, če bi do pretepa prišlo.

Ko se je tako domačin odpeljal naprej, sta se miličnika odločila in preko takratnega sistema UKW zveze obvestila dežurnega miličnika na oddelku, ta pa je o tem obvestil komandirja oddelka in miličnika, ki je bival v isti stavbi kot je bil sedež oddelka. Skupaj so sklenili, da bodo odšli na zabavo v Križevce in s svojo prisotnostjo preprečili morebiten pretep med fanti iz domače in sosednje vasi.

Ob prihodu na vaško veselico, nekje okrog 1. ure ponoči, so po zraku že leteli kozarci, ozračje pa je bilo tako naelektreno, da bi lahko vsak čas počilo, zato je miličnik M.Ž. prevzel pobudo v svoje roke in prijel enega izmed potencialnih pretepačev za roke ter z njim pobrisal nekaj poda ter za tem še nekaj kozarcev.

Ko so fantje iz domače in sosednje vasi videli, da je miličnik M. na veselici, ob tem pa so zaznali na drugi strani dvorane še druge miličnike, med njimi V.P., je bilo vsem kaj kmalu jasno, da je veselice konec, kar so miličniki kaj kmalu tudi oznanili in obiskovalce seznanili, da prekinjajo nadaljnjo zabavo. Dva izmed domačih fantov tega nikakor nista hotela razumeti, zato sta se dregnila ob miličnika, ki pa jima je, po domače, pojasnil pravila igre in pravila lepega obnašanja, tako, da ju je hitro srečala pamet.

Ker so miličniki iz takratnega oddelka milice Moščanci s svojim profesionalnim in strokovnim odnosom do dela, pravilnem predvidevanju bodočih dogodkov in tudi ob dejstvu, da so kršitelju spregledali manjši prekršek, nedvoumno preprečili hujše kršitve javnega reda in miru in hujše posledice, obenem pa so naknadno, na podlagi takega odpustka, dosegli nekaj večjih uspehov pri zasegu nedovoljenega orožja v tem in drugih krajih, se je prekupčevalec s pravimi informacijami odkupil za bivše in bodoče grehe.

Kako se je vaška veselica končala pa velja posebej omeniti. Ko so se gostje razšli in so natakarice pospravljale dvorano, se je eden izmed miličnikov spomnil, da že dolgo ni plesal in je zato zaprosil vodjo ansambla, če mu lahko zaigra še vsaj eno, za ples, ta pa mu tega ni odklonil. V želji po medsebojnem tvornem sodelovanju z lokalno skupnostjo, so se štirje miličniki iz oddelka Moščanci, z natakaricami, vsaj še nekaj časa sukali po plesišču. Najmlajši med njimi, miličnik pripravnik, jim je služil kot obešalnik za službeno orožje, saj so mu svetovali, da mora na vsak način čuvati orožje, drugače ne bo prave ocene prakse. Le-ta se zato ni odmaknil od takratnih rjavih opasačev in oprtačev s službenimi pištolami.

Takratni komandir oddelka milice Moščanci je sam podaljšal obratovalni čas za milico, po mnogo čem lepem in neprespanem večeru, pa je bilo vsem jasno, da so bili pri delu uspešni, dosledni in so, ne nazadnje, sodelovali z lokalno skupnostjo in drug drugemu pomagali. Časi, ki jih je avtor prebil v tem

obdobju na tem oddelku in odnos starejših miličnikov do avtorja, so brez kakršne koli lažne skromnosti tisti, ki jih avtor nikoli ne bo pozabil in poudarja, da je bil začetek miličniške kariere za njega najlepši, na oddelku milice v Moščancih.

V tem kolektivu je veljalo, da dihajo vsi za enega in eden za vse, zato ni bilo nikoli nobenega vprašanja glede ur dela, nastopa in drugih današnjih razlogov. Prav nasprotno, nemalokrat se je slišalo le vprašanje: Zakaj pa jaz ne smem iti zraven? Mnogim današnjim sodelavcem bi morali vsaj deloma pokazati kako se je včasih delalo in kako je bil miličnik ponosen na svojo uniformo, saj smo danes ponosni le na to, da smo v službi, ko pa je potrebo narediti karkoli več, kar ni zapisano, pa se že postavljajo takšna ali drugačna vprašanja.

Zgodovina se ponavlja

Policijski oddelek Dobrovnik[48] je imel dolgoletno tradicijo dela na različnih področjih in pod različnimi imeni od postaje LM do današnje policijske pisarne. Na oddelku, kjer je bilo zaposleno v povprečju šest miličnikov skupaj s komandirjem oddelka, posebnih težav pogojenih s kriminalom niso imeli, občasno pa se jim je pripetil kak dogodek, ki jim je, uspešne rezultate, tako ali drugače razvrednotil oz. jih izničil.

Nenehna tekmovalnost med matično enoto, policijsko postajo Lendava in njenim »sinom« policijskim oddelkom Dobrovnik je bila tista, ki je ene in druge stimulirala za čim uspešnejše delo obeh, statistika pa se je lahko tako ali drugače uporabljala, odvisno od potreb obeh enot. Če je bila npr. statistika na postaji slaba, so odgovorni vključevali v svoja poročila rezultate oddelka, če pa je bila dobra, pa je šlo za tekmovalnost in so se rezultati oddelka prikazovali ločeno.

Dejstvo, da je obravnaval oddelek v tistem času skupaj, na letni ravni, v povprečju med 20 in 30 kaznivih dejanj, v veliki večini kaznivih dejanj tatvin in da je imela postaja na letni ravni okrog 200 kaznivih dejanj je pomenilo za zaposlene, tako na postaji kot oddelku to, da so storili vse, da je bilo število le-teh raziskano v čim višjem odstotku, saj so sicer nastopile težave. Da pa lahko črni oblaki, od časa do časa, zaidejo tudi na območje takratnega oddelka milice Dobrovnik, se je pokazalo ob koncu osemdesetih let prejšnjega stoletja.

Neko ponedeljkovo jutro so prišli na policijski oddelek štirje krajani iz vasi Žitkovcev in prijavili tatvine in vlome v kokošnjake, zajčnike in hleve ter tatvine kokoši, zajcev, gosk in rac. Komaj je takratni dežurni na oddelku uspel zbrati in zapisati vse znane osnovne podatke o ukradenih živalih, so na oddelek prišli še štirje drugi krajani iz iste vasi in prijavili, da je bilo tudi njim, v nočnem času ukradeno nekaj kokoši, zajcev, rac in gosi. Vse te prijave so pomenile za oddelek alarm zato so o tem hitro seznanili vse vodje varnostnih okolišev in miličnika, komandir oddelka pa je odredil takojšnje zbiranje obvestil, s ciljem izsleditve neznanega storilca.

Po prvih prijavah nihče ni predvideval ali kakor koli domneval, da bo to nočna mora za sam oddelek in zaposlene, zato so tudi same prve prijave spremljali in obravnavali kot običajne prijave. Pri ogledu kraja kaznivih dejanj je bilo ugotovljeno, da je neznani storilec prišel do zadnje strani preko travnika do zajčnika, kokošnjaka ali drugega prostora, kjer so oškodovanci imeli kokoši, zajce in druge domače živali, le-te odprl, saj so bili običajno zaprti le z zatičem in iz njih ukradel nekaj kokoši, zajcev in drugih domačih živali, ki so bile v tem objektu.

Neznani storilec je pri vsakem izmed oškodovancev pustil nekaj živali, s tem je vsaj za določen čas prikril tatvino, saj če bi ukradel npr. vse kokoši, bi se to takoj videlo, prav tako pa tudi v primeru drugih živali. Po tatvini je kraj zapustil po isti poti in od tam odšel v smeri lokalne in regionalne ceste, od tam pa se je vsaka sled izgubila. Miličniki oddelka milice Dobrovnik nikakor niso mogli sprejeti dejstva, da imajo več kot polovico vseh, v tistem obdobju prijavljenih kaznivih dejanj neraziskanih, zato so poskušali z raznimi oblikami dela neznanega storilca ali storilce izslediti, vendar jim to ni takoj uspelo.

Sami so, v dogovoru z vodstvom ali samoiniciativno, v nočnih urah postavljali zasede s ciljem prijetja storilca ali storilcev, opravili so nešteto razgovorov z vaščani, pregledali in prekontrolirali bližnjo in daljno okolico, vendar vse brez uspeha. Po krajšem zatišju je neznani storilec ponovno udaril in ponovno izvršil tatvine in vlomne tatvine tako kokoši, zajcev kot tudi drugih pernatih živali. Mnogo krajanov navedene vasi je v strahu, da se tudi njim ne bi dogodilo podobno kot sokrajanom, svoje kokošnjake, zajčnike in druge prostore v katerih so hranili domače živali, zaklenilo s ključavnicami, a tudi ta ovira neznanega storilca ni odvrnila od vlomov in za tem tatvin.

Ko so miličniki oddelka milice Dobrovnik analizirali te prijave in oškodovance, so lahko le z veliko žalostjo ugotovili, da je v vasi Žitkovci vlomljeno skoraj v vsak drug kokošnjak ali zajčnik in da je na takšen ali drugačen način oškodovana vsaj vsaka druga hiša, to pa je predstavljalo tako za kolektiv oddelka milice kot tudi vodstvo postaje milice Lendava in ne nazadnje tudi takratno UNZ Murska Sobota velik problem, ki ga je bilo potrebno omejiti ali bolje razrešiti.

Za miličnike na oddelku milice Dobrovnik je to pomenilo mnogo neprespanih noči, preverjanje takšnih ali drugačnih informacij, oseb in drugih pristopov, vendar pa je bilo vse skupaj zaman, saj so se

po krajšem zatišju tatvine in vlomi ponovili in še razširili, sedaj tudi na bližnje naselje Dobrovnik, zato so sklenili, da bodo svoje delo na tem področju poostrili.

Miličniki so s ciljem izsleditve neznanega storilca ali storilcev postavljali zasede, preverjali določene osebe in njihovo gibanje in zadrževanje, opravljali razne razgovore z vaščani in dobromislečimi krajani, uporabljali različne tehnike s področja kriminalistike, s ciljem najdbe dokazov in naredili še marsikaj drugega, vendar se vlomi in tatvine niso prekinile. Še več. Nadaljevale so se v sosednjo vas Strehovce, posebej v vinske kleti iz katerih je zmanjkalo orodje in predmeti.

Ko so miličniki tako poizkušali na razne načine priti na sled neznanemu storilcu ali storilcem, se jim je pokazal žarek upanja, ob eni izmed mnogih tatvinah kokoši v vasi Žitkovci, ko je neznani storilec izkoristil še preostali del in starejšima krajanoma ukradel še tistih nekaj kokoši in zajcev ter dve gosi, ki so jima ostale. Starejša krajana sta vsa prestrašena o tatvini obvestila soseda, ta pa miličnike in že je stekla obširna akcija iskanja sledov. V samo realizacijo iskanja neznanega storilca se je namesto vodnika službenega psa iz matične postaje LM Lendava vključil vodnik iz postaje LM Murska Sobota, tovariš V.P.

Ob prihodu vodnika in psa na sam kraj tatvine in manjšega vloma (zajčnik je bil zaklenjen, zato je neznani storilec strgal ključavnico obešanko) in glede na dejstvo, da starejša krajana, nista pregledovala okolice in vseh treh priročnih prostorov, je bilo malo upanja, a je pes zaznal sled hoje v travi, zato ga je vodnik usmerjal in vzpodbujal.

Sama sled je vodila od zajčnika in kokošnjaka (vsi trije priročni objekti so se nahajali na zadnji strani hiše, ob bivših svinjskih hlevih in so mejili na večji travnik ter bili dejansko nevidni z lokalne ceste) proti travniku in manjšemu gozdičku, čez dovozno makadamsko pot in od tam naprej v smeri bivše karavle Žitkovci ter za tem levo skozi gozd do zaselka imenovanega Riganoc in od tam levo, v smeri manjšega romskega zaselka oz. bivše gozdarske koče v Dobrovniku.

Ves čas sledenja psu na dolgem povodcu niti vodnik niti miličnik nista spregovorila besede, vsak je imel svoje pričakovanje, vodnik v pričakovanju uspešnega dela psa, miličnik pa v pričakovanju uspešne raziskave vsaj tega, če že ne vseh dosedanjih tatvin in vlomov. Ko je pes nakazal sled do bivše gozdarske koče in križanja gozdne poti z glavno cesto, se je sled izgubila oz. je miličnika skupaj z službenim psom nista uspela izslediti.

V bližnjem, manjšem naselju Romov, kjer živi nekaj romskih družin pa je dogajanje izza večjega drevesa opazoval starejši Rom, ki se je, takoj za tem tudi skril. Ker je obstajal utemeljen sum, da je ta Rom kakorkoli povezan s tatvinami, vlomi in drugimi nedovoljenimi ravnanji in dejanji, je miličnik po UKW zvezi obvestil dežurnega na oddelku in se dogovoril, da mu je ta v pomoč poslal tri miličnike. Vsi skupaj so opravili hišno preiskavo, brez odredbe, v stanovanjski hiši tega Roma, vendar brez uspeha.

Po opravljeni hišni preiskav so se miličniki, ki so prišli v pomoč, odpravili nazaj na oddelek milice, miličnik- vodnik službenega psa in miličnik, ki je takrat na tem delu opravljal tudi naloge vodje varnostnega okoliša, pa sta se napotila v gozd in v samo neposredno okolico tega manjšega naselja Romov, kjer so del po del pregledovali in preiskovali teren, vse pa s ciljem, da dejanje raziščejo.

Ker ob sami hišni preiskavi, razen dveh očiščenih kokoši v loncu, pripravljeni za kuhanje, drugega perutninskega in zajčjega mesa niso našli, za te kokoši pa je Rom trdil, da jih je pred dnevi dobil v bližnjem naselju Kobilje, ko je pomagal pri delu, kar je bilo tudi preverjeno in potrjeno, sta se miličnika, ki sta zadevo preiskovala (vodnik službenega psa z psom in miličnik) dogovorila, da se bosta ločila in vsak z ene strani pregledala še bližnji gozd, ki se nahaja za hišo te romske družine. Pri pregledu gozda nista našla nobenih sledov, nekajkrat pa se je zaslišalo v daljavi kikirikanje, vendar glede na oddaljenost zvoka temu sklopu nista posvečala posebne pozornosti, čeprav se je v nadaljevanju izkazalo, da je tudi taka malenkost včasih pomembna.

Ko sta tako raziskovala gozd, sta videla, da se starejši Rom zadržuje na gozdni poti, čeprav glede na predhodno opravljeno hišno preiskavo in glede na druge okoliščine nekega posebnega razloga za to ni imel, sta se miličnika odločila, da se bosta, vsaj navidezno, umaknila vsak v svoj del gozda in se za tem neopazno, po drugi poti, vrnila nazaj na izhodišče oz. proti poti na kateri je njuno delo opazoval starejši Rom.

Ko sta se tako miličnika po kaki uri prikritega gibanja po tem gozdu, ob sami državi meji v sosednjo Madžarsko, vsak s svoje strani vrnila do te gozdne poti, sta bila oba presenečena, ko sta, že prej opaženega starejšega roma, izsledila v notranjosti gozda. V rokah ni imel ničesar, a na vprašanje kaj išče v tem delu gozda, ni znal odgovoriti.

Miličnik-vodnik službenega psa si je takrat dovolil nekaj, kar ni bilo in ni niti danes v skladu z veljavnimi predpisi, bilo pa je učinkovito in obenem za prekinitev kaznivih dejanj nedvoumno poučno, čeprav je miličnik miličnika-vodnika ves čas rotil, da naj tega ne počenja, pa to ni pomagalo. Miličnik vodnik službenega psa je psu snel nagobčnik in mu odpel sledilni jermen. Ko je Rom videl, da pes ni pripet in da nima nagobčnika, se je tega ustrašil in se s hrbtom stisnil k debelejšemu hrastu ter pozval miličnika-vodnika, da naj službenega psa priveže.

Miličnik-vodnik je na to prošnjo odgovoril z besedami: "Veš, moj pes že nekaj dni ni jedel ničesar

in če te bo sedaj začel jesti, si boš sam kriv, ker ne poveš kam si skril kokoši in zajce, ki si jih ukradel," ter se začel oddaljevati od psa, kateremu je predhodno ukazal mirovanje. Po nekaj korakih, ko se je miličnik vodnik službenega psa oddaljil od psa in Roma, ki se je še vedno ves prestrašen s hrbtom oklepal hrasta in po tistem, ko se je službeni pes iz komande mirovanja na mestu dvignil, je starejši Rom uvidel, da se zadeva ne bo dobro končala, posebej ne, ko je pes naredil nekaj korakov proti Romu.

Pri tem je bilo bistveno dejstvo, da je vodnik, ves čas tega, za miličnika z oddelka milice Dobrovnik nesprejemljivega ravnanja, imel svojega psa pod nenehnim nadzorom, pes pa je vodnika popolnoma ubogal, zato so bili vsi gibi in vsa ravnanja službenega psa dobro naučeni, saj če je npr. vodnik pokazal z roko psu naj vstane in ob tem podal še ustrezen ukaz, je pes to storil, kar pa Rom ni vedel. Ker se je vodnik službenega psa namenoma zadrževal za hrbtom Roma in ker je ta ves prestrašen kaj se bo zgodilo, nemo opazoval gibanje in premike službenega psa, si je lahko vodnik privoščil marsikaj, tudi to, da je službeni pes, le nekaj metrov pred Romom, sedel in nepremično opazoval Roma, miličnik-vodnik pa mu je rekel, da sedaj pes razmišlja kaj naj najprej poje - je to ena ali druga noga ali kaj drugega.

Ker tudi miličnik z oddelka milice v Dobrovniku ni bil popolnoma prepričan, da se zadeva ne bo kakor koli prelevila v prepovedano ravnanje in dejanje miličnika-vodnika službenega psa in samega psa in bo posledično odgovarjal tudi sam, je tudi ta miličnik sam prosil vodnika z besedami: "Lepo te prosim, daj priveži psa in mu natakni nagobčnik, da se kaj ne zgodi," vendar mu je vodnik odgovoril, da to ni mogoče, ker si sedaj tudi sam ne upa prijeti psa, saj ne ve kaj bo naredil in kje bo začel gristi in jesti. Vsakemu je jasno kako se počuti človek, ki neposredno sliši take besede in kakšen strah se lahko naseli v človeka.

Čeprav je miličnik z oddelka milice v Dobrovniku vedel, da gre v primeru tega vodnika za vodnika, ki je občasno podvržen ekstremom, vendar pa je njegov pes eden izmed najboljših v takratni državi pri opravljanju nalog sledenja in opravljanju drugih nalog, ki jih miličniki opravljajo s svojimi štirinožnimi prijatelji, ga je sam še nekajkrat prosil, da naj ne počenja tega in naj psa priveže, vendar to ni zaleglo, saj je službeni pes še vedno nepremično sedel nekaj metrov pred drevesom na katerega je bil s hrbtom naslonjen Rom in od strahu pred dejanji službenega psa, ves trd in ves poten.

Miličnik vodnik službenega psa se je igral naprej in Romu povedal, da gre lahko domov, saj ga nihče ne zadržuje, vendar on za dejanja psa ne bo odgovarjal, prav tako pa si službenega psa sedaj ne upa prijeti, saj se boji, da ga bo ugriznil. Ko je Rom uvidel, da se pes ne premakne in da miličnika-vodnika ni v njegovem vidnem polju, je začel rotiti miličnika z oddelka milice Dobrovnik naj mu pomaga, da ga pes ne bi jedel, sam pa bo vse povedal in pokazal kje so kokoši in zajci, kje jih imajo zaprte in kje so gosi in race, samo, da psa privežejo in mu nataknejo nagobčnik.

Miličnik z oddelka milice Dobrovnik je takrat ponovno zaprosil miličnika-vodnika službenega psa, tovariša V.P, da psa priveže na povodec in mu natakne nagobčnik, saj bo Rom pokazal kje imajo domače živali, ki so bile predmet tatvin, če pa tega ne bo storil, lahko za tem psa spusti in naj pes dela, kar pač bo. Vodnik službenega psa je brez najmanjših težav psa privezal na krajši vodilni jermen, mu nataknil zaščitno košarico, s tem pa je omogočil Romu, da se je nekoliko odmaknil od drevesa in z roko pokazal na kup vejevja ob bližnjem, manjšem hribčku.

Ko sta se miličnika, skupaj z Romom približala temu kupu vejevja, so zaslišali neke glasove kot vreščanje rac ali podobno, vendar nikakor niso uspeli prepoznati zvoka, še manj pa določiti kraj od koder se je ta zvok slišal. Miličnik je Romu odredil, naj začne odmetavati vejevje. Ko je odstranil večji kup vejevja, se je, na tem manjšem hribu, pokazala večja luknja z lesenimi deskami, zato je miličnik zahteval, da se vso vejevje odstrani, miličnik-vodnik službenega psa in pes pa sta odmetavanje vej opazovala nekoliko zadaj.

Ko je Rom odmetal vse veje, ki so bile pred to jamo, se je pokazalo, da so neznani storilci skupaj s tem Romom, v jamo, dolžine približno 9 x 5 metrov, skrili večjo količino, v zadnjem obdobju v vasi Žitkovci in Dobrovnik, ukradene domače živali. Od kokoši, zajcev do gosk in rac. Vhod v jamo, ki je pred leti služila kot priročni peskokop, so Romi zaprli z lesenimi vrati, ki so bila poleg vsega ukradena pred nekaj več kot enim letom, ob prvih tatvinah in vlomih v vasi Žitkovci, vse skupaj pa so dodatno zamaskirali tako, da so pred vhod nanosili in odvrgli suhe veje in druge veje, ki so jih odlomili v gozdu, zato, da so, ko so prišli kupci za ukradene kokoši ali zajce, le-te lahko polovili in jih dali v vreče ter jih za tem prodali, predvsem Romom iz sosednje Madžarske.

Živali so občasno hranili tako, da so jim skozi odprtine v teh vratih, trosili koruzo v storžih, pobrano iz bližnjih njiv takratnega posestva oz. KG Rakičan, OE Žitkovci, koruza pa je bila krma tudi v času zimskih mesecev, saj storilci niso izbirali časa za vlome in tatvine, prav tako pa tudi niso bili izbirčni glede ukradenih predmetov, saj so ob tem, da so v začetku kradli le kokoši in zajce, v nadaljevanju kradli vse tisto, kar se je dalo prodati, svojo neregistrirano dejavnost pa so razširili na vinograde in vinske kleti v Dobrovniku in Strehovcih.

Po prvih ocenah se je v tej gozdni jami nahajalo večje število različnih kokoši, zajcev, gosi in rac,

zato je bil ob dejstvu, da jim je uspel velik met pred miličniki iz takratnega oddelka milice Dobrovnik, velik logistični problem, kako vse te kokoši, peteline, zajce, gosi in race poloviti, jih ustrezno popisati in jih vrniti oškodovancem, saj je bilo skoraj nemogoče npr. rdeče kokoši prepoznati in jih vrniti oškodovancu, saj je bilo v vasi ukradeno veliko število popolnoma istih kokoši, zajcev in drugih domačih živali.

Takratni komandir oddelka je zadevo komentiral z besedami: "Kako bomo te kokoši vozili v fičku, saj ga bodo celega onesnažile," ko pa je bil seznanjen, da jim bo na pomoč pristopil bližnji kmet in takratni rezervni miličnik s svojim traktorjem in večjo prikolico za prevoz svinj, se je tudi takratni komandir oddelka samo nasmehnil in začel usmerjati lov na kokoši, zajce in druge domače živali v jami, seveda pa je to izvrševal Rom, tudi ob budnem nadzoru miličnikov, ki so prišli pobirat uspehe vseh.

Sam lov in za tem prevoz s traktorjem in prikolico vseh v jami najdenih kokoši, zajcev, gosi in drugih živali sta trajala do poznih večernih ur, ko so tudi že uspeli, v večini primerov, oškodovancem vrniti večji del ukradenih jim domačih živali. Nekaj kokoši, zajcev in dve gosi pa domači oškodovanci niso prepoznali, zato so jih začasno shranili v prazen svinjski hlev pri takratnem rezervnem miličniku in aktualnem prevozniku. Zoper Roma so odredili policijsko pridržanje.

Naslednji dan zjutraj so se v samo raziskavo vključili kriminalistični tehnik takratne uprave za notranje zadeve in kriminalist, v pomoč pa so prišli še miličniki iz takratne postaje LM Lendava, saj so na podlagi podatkov, ki jim jih je povedal priprti Rom, ugotovili, da je bil on le manjši igralec v tej igri in nosač, glavna organizatorja pa sta bila tovariš Kiral in Zadravec, prvi iz Žitkovcev, drugi iz Strehovcev.

Ko so tako obema odvzeli prostost in opravili hišne preiskave, so pri prvem našli mnogo predmetov, ki so izvirali iz drugih vlomov in tatvin, posebej v Strehovskih in Dobrovniških goricah. Od nahrbtne škropilnice do raznih orodij, lopat, gramofona in drugih predmetov, pri drugem pa so našli in zasegli nekaj vina in drugih pijač, razne slike in manjše tranzistorje ter tudi manjšo črno-belo prenosno televizijo, ki je bila ukradena iz vinske kleti v strehovskih goricah.

Pri nadaljnjem ugotavljanju dejanskih okoliščin in vlogah, ki so jih člani kriminalne združbe imeli pri tem projektu, je bilo nedvoumno ugotoviti, da je bil glavni organizator tovariš Kiral, ki je celotno zadevo tudi koordiniral in skupaj z tovarišem Zadravcem tudi izvrševal na način, da je vodja, ki je bival v vasi Žitkovci, v dnevnem času opravil obhod in si stvari ogledal, v nočnem času pa je skupaj z obema navedenima, kradel, kar se je ukrasti dalo. Običajno sta kradla Kiral in Zadravec, Rom pa je bil na straži in je, po uspešni kraji ukradene živali, v večji platneni vreči, peš nosil do že navedene gozdne jame, kjer jih je zaprl, nato pa poskrbel za prodajo ali pogostitev oz. kosila. Denar od odprodaje je bil last vseh oz. so si ga razdelili in porabili.

Ta kriminalna združba je skupaj ali posamično izvršila, v različnih obdobjih, čez 70 različnih tatvin in vlomnih tatvin. V enem primeru so v Strehovskih goricah, v vinsko klet prišli tudi tako, da so odstranili strešno opeko in skozi nastalo odprtino vstopili v klet. Vrata so odprli iz notranje strani in iz kleti ukradli vse, kar je imelo tržno ceno. Zadravec je ostal v kleti in vrata z notranje strani ponovno zapahnil ter se po isti poti (skozi streho) odpravil iz kleti, za sabo pa je namestil strešnike, tako, da dež, ki je za tem padal nekaj dni, notranjosti ni zmočil. Uničil je le sledi, saj odtisa skoka s strehe v zemlji ni bilo mogoče uporabiti kot odlitek in dokaz.

Da se zgodovina ponavlja in da se zelo malo storilcev uspe vrniti na poštene poti, se kaže tudi v tem primeru, saj sta tako Kiral kot Zadravec izhajala iz družin, kjer so jim bili tuji predmeti ljubši kot domači, saj sta bila tudi dedka obeh, med letoma 1952 in 1954, obravnavana in za tem prijeta, ko sta na različne načine kradla vino iz vinskih kleti, tudi z odkrivanjem strehe ali na druge načine, kar sta vnuka s pridom uporabila in si tudi na ta način dvignila standard.

Vsi člani te kriminalne združbe z miličniki niso hoteli sodelovati, predvsem ne Kiral, ki je priznal le tisto, kar se mu je dokazalo, ostala člana kriminalne združbe pa sta bolj podrobno opisala svojo vlogo in svoj prispevek. Sodišče jih je, po krajšem postopku, obsodilo na nekajletne zaporne kazni. Da pa je prevzgoja mogoča, se kaže tudi v tem primeru, saj sta oba glavna organizatorja že pokojna. Rom se je poboljšal in po prihodu iz zapora ni bilo z njim nobenih težav več, še manj pa, da bi kakorkoli hodil po poteh stare slave. Danes je nekajkratni dedek, družina pa živi v novi stanovanjski hiši. Člani družine so redno zaposleni, kar jasno priča, da je prevzgoja mogoča, samo želeti si jo moramo.[49]

Maratonec teče zadnji krog

To, da se miličniki in današnji policisti ukvarjajo z različnimi športi je nekaj samoumevnega, nikakor pa to ni bilo v osemdesetih letih, še manj pa, da bi se miličnik oddelka milice prijavil na veliki maraton, ki ga tradicionalno organizirajo v Radencih. Po dolgotrajnih pripravah je miličnik O.G., s pravim načinom in odrekanjem, vsaj po mnenju nekaterih, dosegel za tiste čase zgodovinski uspeh, ko je bil na velikem maratonu, med mnogimi udeleženci, deseti. Kako so bili ponosni njegovi takratni sodelavci, pa mnogi vedo povedati še danes.[50]

Življenje z raznimi pregrehami, življenje, ki ni urejeno, pa je pripeljalo tudi našega maratonca do

zadnjega kroga maratona. Dogodki, ki so sledili, so bili filmski, nekateri pa tako dobro režirani, da se jih tudi dejanski režiser ne bi odpovedal. Po uspešni udeležbi na maratonu, si je naš maratonec privoščil tudi kozarec preveč in so v takih obdobjih za njim ostajale le črepinje oz. zvita pločevina.

V eni izmed teh odisejad, mu je uspelo, da je na poti v smeri Lendave uspešno zadel sedem osebnih avtomobilov, in se ob tem ni ustavil, saj si je mislil, da bo pač njegova vožnja, ki je bila podkrepljena z mnogimi kozarci premočnega soka. Seveda je to imelo posledice tudi v službi. Ker pa so domnevali, da se bo maratonec umiril in pokesal, je bil deležen le poštene graje in bil okaran s strani takratnega komandirja, jasno ob dejstvu, da je moral poskrbeti za popravilo škod na vseh avtomobilih, ki jih je uspel zadeti, kar je tudi korektno storil.

Ko bi človeku rad pomagal, moraš vedno imeti pred očmi širšo človeško zgodbo človeka, ki je v danem trenutku pomoči potreben, prav tako pa tudi človeka, ki je imel mogoče slab dan ali so ga okoliščine pripeljale do tega, da se je to dogodilo. In prav to se je pri tem takratnem sodelavcu zgodilo.

Po uspešno izvedenih zadetkih s takrat znanim Fičkom in odpravi vseh nastalih škod na drugih vozilih, so sodelavci menili, da se bodo zadeve uredile, vendar žal temu ni bilo tako. Ob eni izmed vrnitev iz terena domov, so na miličnika začele dejansko leteti razne slike. Ugotovljeno je bilo, da se je maratonec sporekel s takratno soprogo, ker mu ni skuhala kosila. Beseda je dala besedo, vse skupaj pa je pripeljalo do tega, da je soproga začela z zidu v stanovanju pobirati poročne in druge fotografije in jih vse skupaj, z okvirji vred, po bližnjici, zmetala skozi odprto okno v dnevni sobi njunega stanovanja, tudi na maratonca.

Dejanska sreča je bila, da se takrat na dvorišču stanovanjskega bloka niso igrali otroci, in je predhodno deževalo, kar je omililo možnost poškodb, čeprav je nekaj teh simbolov padlo tudi na zasebna vozila stanovalcev. Po zaznavi in pomiritvi strasti smo domnevali, da so se zadeve vsaj deloma uredile, vendar pa je bila pomiritev le navidezna. Ker takrat še nismo poznali ukrepa prepovedi približevanja, sta zakonca kljub sporu še naprej živela v skupnem stanovanju.

Naš maratonec je bil zaradi že znanih okoliščin premeščen na takratno postajo mejne policije Dolga vas, po bombardiranju s slikami pa je imel nočno službo. Ker ena lastovka sama nikakor ne prinese pomladi, žal, tudi ta ni prinesla pomiritve in ureditve razmer, pač pa eskalacijo v širše razmere. Nek voznik tovornjaka je v želji, da se oddolži za korektnost postopkov, dal miličniku-maratoncu, ki je opravljal opazovalno in usmerjevalno službo na platoju mejnega prehoda, dve steklenici vodke. Ta je darilo sprejel in steklenici odnesel v garderobo, kjer je eno dal na skupno mizo, drugo pa si je prihranil za slabe čase in žejo, ki pa so nastopili že čez nekaj ur, ko ga je žeja tako pekla, da je steklenico odprl in ... popil polovico, drugo polovico pa si je prihranil za poznejši čas - ko se bo shladilo, bo potrebno ogrevanje.

Kljub za jesen visokim temperaturam pa te le niso bile tako hude, kot si jih je maratonec predstavljal, zato je v trenutku, ko mu je delo na mejnem prehodu (drugi miličniki so opravljali svoje delo nemoteno) to dopuščalo, odšel v garderobo in steklenico izpraznil. Pod težo izpraznitve je omagal. V primerih, ko bi se lahko zadeva končala mnogo hujše, ima vsaka stvar tudi svojo pozitivno lastnost. V tem primeru je bil to nadzor s strani nadrejenih. Ko je maratonec, po omaganju, uspel zajeti nekaj zraka in se nekoliko udobneje namestiti v enem izmed službenih prostorov, ga je zmotil starešina enote in inšpektor takratnega UNZ.

Ko je miličnik zaznal inšpektorja, ga je odgnalo kot blisk iz stola v katerem je počival in hitro se je skušal opravičiti, a ga besede nikakor niso ubogale, nikakor jih ni uspel izgovoriti razločno, zato je inšpektor odredil starešini enote, da miličnika testira z alkotestom in mu prepove nadaljnje delo, saj je evidentno, da je pod vplivom alkohola. Miličnik, ki je pretekel veliki maraton, se ni dal, zato se je začel pred inšpektorjem dokazovati, da še vedno lahko stoji na glavi - rokah, pa čeprav je padel vznak. Poskušal je, na vse načine, preprečiti test z alkotestom, vendar sta bila nadrejena neomajna. Posledično je maratonec nenadoma skočil in z obema rokama zagrabil za vrat inšpektorja. Nadaljevanje mu je preprečil starešina enote, ki ga je obvladal, mu odvzel službeno orožje in odredil pridržanje do streznitve na bližnji postaji ljudske milice.

Imeti v prostoru za pridržanje dosedanjega sodelavca, je pomenilo za dežurnega te enote, poleg službene obveze še moralno in človeško zavezo, da se človeka nadzira in mu na tak način prepreči morebitno dejanje, ki ni v skladu z osnovnimi normami. Po krajšem času, ko je maratonec v prostoru za streznitev zaspal, se je prebudil in začel vpiti na ves glas ter poleg vsega še rjoveti, zato se je dežurni ustrašil in o tem obvestil starešino ter zdravstveno postajo, katere zdravnik je prišel na postajo ljudske milice in poskušal opraviti pregled kričečega, vendar se ta ni dal. Napasti je hotel tudi zdravnika, kar pa mu navzoči miličniki niso dovolili, zato mu je le-ta dal pomirjevala, ki so maratonca zazibala v spanec.

Po streznitvi je bila sprejeta, s soglasjem miličnika-maratonca odločitev, v želji po ohranitvi delovnega mesta, nadaljuje z zdravljenjem v bolnišnici, v Ormožu, kamor je bil tudi prepeljan. Po uvodnem pregledu v bolnišnici, podpisu soglasja za zdravljenje in po vseh ostalih postopkovnih

opravilih, sta se miličnika, ki sta ga predala zdravstvenemu osebju, napotila na bližnjo policijsko enoto, med vrnitvijo pa sta se ustavila še pri dveh sorodnikih miličnika.

Ko sta se tako po kakih šestih urah odsotnosti in predaje maratonca zdravstvenemu osebju, vrnila do takratnega oddelka milice in hotela službenega Fička postaviti v garažo, sta najprej z začudenjem, za tem pa dejansko spoznala, da preko travnikov za garažami, proti stanovanjskemu bloku teče maratonec. Jasno je, da sta ga počakala in povprašala o razlogu tega teka, saj sta ga pred nekaj urami predala zdravstvenem osebju bolnišnice s ciljem zdravljenja zasvojenosti z alkoholom. Med pogovorom jima je maratonec pojasnil, da se je z zdravnikom vse glede zdravljenja dogovoril, ker pa je ugotovil, da nima pri sebi denarnice in denarja, je po tem, ko so ga preoblekli v trenirko, enostavno stekel preko polja in travnikov, da si vzame denar in denarnico, za tem pa se bo vrnil nazaj na zdravljenje.

Če dosedanjemu sodelavcu zaradi ene napake, ki jo je ne nazadnje priznal in obžaloval in se odločil za zdravljenje ne bi zaupala, bi bilo to nekoliko nenavadno, zato sta ostala pred garažo še nekaj časa in čakala na razplet dogodkov. Čez nekaj minut je maratonec pritekel na dvorišče in v manjši torbici, obešeni okrog vratu, je imel manjšo denarnico. Miličnikoma se je zahvalil za skrb in jima povedal, da mora pohiteti, če hoče do desete ure priti nazaj v bolnišnico, ker se takrat zunanja vrata zaklepajo, ura pa je bila že pet.

Kljub temu, da sta miličnika dvomila o vsem, sta vseeno, malo pred deseto, poklicala v bolnišnico in se vljudno pozanimala glede sodelavca. Dežurna sestra je šla pogledat v sobo in kmalu sta prejela odgovor, da je v sobi in spi, saj je močno treniral, kar je pomenilo, da je daljšo razdaljo, primerljivo z velikim, 42 kilometrskim maratonom, pretekel v obe smeri.

Po koncu zdravljenja, je maratonec žal zaradi navedenih razlogov delo v milici moral zapustiti in danes opravlja dela in naloge v drugem poklicu, vseeno pa še vedno občasno kontaktira z bivšimi sodelavci, saj so mu ti stali ob strani tudi po razvezi in izgubi službe. Med vsemi težavami in nepotrebnimi ter neprimernimi dejanj in ravnanji je pozitivna ta, da od tistega trenutka, od konca zdravljenja alkoholnih pijač ne uživa, uredil si je družinsko življenje in živi človeka vredno življenje. Po koncu zdravljenja in izgubi službe v takratni milici, je še nekajkrat poskušal preteči veliki maraton, vendar se je, po dveh odstopih, odločil za polovico krajše razdalje, v zadnjih letih pa se s tekom ukvarja rekreativno.

Nauk zgodbe je v resnični pomoči sodelavcu takrat, ko mu je ta najpotrebnejša. Ni prav, da se v takih trenutkih skrivamo za steno, oz. da nam ni mar za človeka, sodelavca.

VISOKI OBISK

Slika 118. Obisk republiškega sekretarja Tomaža Ertla na postaji milice Murska Sobota, 14.3.1984.

Republiški sekretar Tomaž Ertl je obiskal UJV in postajo milice Murska Sobota. Ob njem sedi načelnik UJV Bela Banfi, na drugi strani šef SDV v Murski Soboti, Pučko. Ob načelniku UJV je načelnik IM UJV Murska Sobota, Krapše, na nasprotni strani pa takratni komandir postaje milice, Janez Konrad z vodji varnostnih okolišev, namestnikom Simič Mladenom ob steni in pomočnikom komandirja Horvat Marjanom. Republiški sekretar za notranje zadeve je na terenu želel preveriti kako se izvaja delo milice in s kakšnimi težavami se pri tem srečujejo.

UJV je obiskal predsednik Zveznega izvršnega sveta Stane Dolanc, z republiškim sekretarjem za notranje zadeve Tomažem Ertlom. Sprejelo ju je vodstvo UJV z načelnikom Belo Banfijem.

Slika 119. Predsednik zveznega izvršnega sveta Stane Dolanc, na UJV.

Pogrešan službeni avtomobil Herbi

Miličniki[51] postaje ljudske milice Lendava so se zelo radi vključevali v razne oblike športnega udejstvovanja, posebej aktivni pa so bili na vsakoletnih delavskih športnih igrah, ki jih je organizirala takratna športna zveza Lendava. Ob petkih popoldan so bile običajno tekme v nogometu.

Da je potrebno take in drugačne uspehe, dosežene na športnem področju ustrezno nadgraditi so vedeli vsi, od komandirja takratne postaje ljudske milice do komandirja oddelka in vsakega miličnika, kako pa se to dela, pa je bilo znano le izbranim posameznikom, ki so te zadeve obvladali do potankosti.

Ko so se takratne delavske športne igre l. 1984 prevesile v zaključno fazo in se je začelo tekmovanje v novem krogu, je nogometna ekipa takratne postaje ljudske milice Lendava uspela premagati, do tistega trenutka vodilno ekipo Planike Turnišče, to pa je bilo v tistem obdobju, glede na kadrovski potencial družbe Planika Turnišče skoraj nemogoče, saj je imela Planika Turnišče zaposleno čez 1.500 pretežno mlajših delavcev, postaja ljudske milice pa je imela skupaj z oddelkom milice največ 30 zaposlenih, zato je bila možnost izbire pri Planiki mnogokrat večja od miličnikov.

Na enem izmed ogrevanj za to, poimenujmo jo zgodovinsko tekmo, se je takratni napadalec miličnikov pošalil z besedami »danes jih bomo zmleli«. Njegovemu razpoloženju so se vsi ostali člani ekipe nasmejali, ko pa se je tekma začela in odvijala, je bilo kaj kmalu evidentno vsakemu, da se ta napadalec v ekipi miličnikov nikakor ni šalil s svojo napovedjo, pač pa je po mnenju mnogih tistega popoldneva odigral tekmo življenja, saj je vsako potezo, vsak strel ali drugo akcijo, ki jo je izvedel, tudi uspešno zaključil. Še danes se mnogi spominjamo te tekme, spominja pa se je tudi sam napadalec in mnogi drugi.

Ker je potrebno vsako tako tekmo, posebej za zgodovinsko zmago, ustrezno proslaviti, so se vsi člani ekipe in vsi spremljevalci dogovorili, da se odpravijo na skupno večerjo, kar so tudi storili. Ko so se v bližnjem gostinskem lokalu v Lendavi okrepčali, je padla ideja nadaljevanja praznovanja še v drugih krajih matične enote. Miličniki so doma v različnih krajih a so nastopali za eno ekipo in ker so najboljši, morajo obiskati vse večje kraje in lokale.

Beseda je dala besedo in ekipa je potovala iz kraja v kraj, kjer se v vsakem pomembnejšem gostinskem lokalu zaustavila in degustirala dobrote posameznega lokala. Med njimi je bil tudi napadalec, ki je bil pred samo nogometno tekmo še na delovnem mestu in ker nekdo mora biti dosegljiv, se je na tekmo pripeljal s službenim avtomobilom, znamke VW, po domače Herbijem, po istoimenskem filmu.

Ko se je ekipa tako okrepčala in svoje poslanstvo zaključila v zgodnjih jutranjih urah (sobota), se je naš napadalec odpravil še po določenih opravkih, ki jih je imel predhodno planirane. Glede na vse okoliščine in glede na pozno uro, je na ostrem levem ovinku, pred Jula Marofom (znano področje v okolici Črenšovec, kjer se je zgodilo več prometnih nesreč) šoferju pozornost popustila, da je Herbi namesto v ovinek poletel naravnost in v nepravilnem krogu preskočil ob cesti rastočih nekaj dreves in vej vrb, ki so v tem kraju pri t. i. črni točki rasle do sanacije samega ovinka in celotne ceste, in pristal na sredini teh vrb, v močvirju.

Miličnik in popoldanski najboljši nogometni napadalec, glede na samo lokacijo, močvirje in glede na okoliščine, da se Herbija z glavne ceste ni videlo, ga sam nikakor ni uspel spraviti iz močvirja, je pa

nekako zlezel iz avtomobila in se odpravil v bližnjo vas. Od tam ga je znanec odpeljal v Lendavo, kjer je bil doma.

Ko je dežurni, na takratni postaji ljudske milice v Lendavi, poskušal priklicati tega miličnika, se jasno ta ni oglasil, ker je spal v bližnji priročni hiški, v neposredni bližini postaje, česar pa dežurni ni vedel. Ker mu nikakor ni uspelo zagotoviti na jutranji menjavi dežurne službe obeh Herbijev, ki jih je postaja takrat imela v uporabi, se je z eno izmed patrulj dogovoril, da bodo komandirju, na vprašanje kje je drugi avto enostavno pokazali istega, le da ga bodo v tem času hitro oprali. S tem manevrom so hoteli zavesti komandirja, če bi ta hotel videti oba avtomobila. Javna tajna je bila, da se po zmagi praznuje in se lahko marsikaj zgodi.

Komandir postaje ljudske milice je bil star maček in je poznal vse trike, zato je zahteval, da se na dvorišču postaje parkirata oba avtomobila, sam pa se bo čez čas vrnil in to preveril. Dežurni, ki je prevzel izmeno brez enega Herbija se je na vse pretege trudil najti drugega kot tudi njegovega včerajšnjega uporabnika. Ker mu to ni uspelo, se je že pripravil, da ga bo komandir okaral.

Na njegovo srečo pa komandirja tega dne ni bilo več nazaj na enoto, naknadno se je govorilo, da je to naredil namenoma, predvsem da preveri iznajdljivost svojih miličnikov in tudi takratnega pomočnika komandirja. Dežurni se je torej zamenjal, ko so ga seznanili, da v garaži manjka Herbi, ki sicer je nekje, a nihče ne ve kje. Prav tako jim ni uspelo najti miličnika nogometaša, da bi ga povprašali po trasi njegove vožnje oz. kje je Herbi in o okoliščinah, ki so pripeljale do izginotja.

In v nedeljo dopoldan je sonce sreče posijalo tudi na postajo ljudske milice Lendava, saj se je prikazal miličnik nogometaš - zadnji voznik Herbija, a z delno amnezijo spomina, predvsem glede dogodkov v poznih petkovih urah. Kljub močnim prizadevanjem se ni spomnil kje je pustil Herbija, oz. kako se je znašel v Lendavi brez službenega avtomobila.

Da smo bili miličniki v tistem času nedvoumno složni in smo se dosledno držali rekla Vsi za enega, eden za vse, se je izkazalo nemalokrat, potrdilo pa se je tudi v tem primeru. Jutranji dežurni (ponedeljek dnevni), ki je prevzel izmeno, je bil o dogodku obveščen, zato je patruljo, ki bi morala nastopiti delo s tem službenim avtomobilom, napotil na delo peš, seveda v dogovoru z obema miličnikoma v patrulji.

Druga patrulja, ki je začela z delom ob sedmi uri, je izginulega Herbija nadomestila z nekoliko starejšim in vsi skupaj so srčno upali, da se komandir ne bo zagledal v registrsko tablico. Ker sreča vedno spremlja pogumne, je bila tudi v tem primeru na strani dežurnega in ostalih miličnikov in ne na strani komandirja (mnogi vedo povedati, da je komandir to naredil namenoma), saj ob prihodu na delo in odpravi ni iskal pogrešanega Herbija Prvi je bil na terenu, drugi pa na parkirnem prostoru.

Ko so tako prve ponedeljkove ure minile, se je pregovor: Če imaš srečo imaš vse, dobesedno uresničil. Miličniki so, v tistih časih, vzdrževali pravo prijateljsko obliko sodelovanja državljanov in miličnikov. Drug drugemu so nedvoumno zaupali, posebej pa zaupanja vrednim ljudem, med katerimi je bil takrat tudi, žal danes že pokojni gozdar, tovariš Köveš.

Ta gozdar, lovec, človek in ne nazadnje pošten in ponosen državljan ter pravi prijatelj miličnikov, je tistega petkovega dopoldneva, s svojim mopedom prisopihal v Lendavo in dežurnemu zaupal veselo novico, da je našel izginulega Herbija. Dodal je, naj si najdejo žago in traktor, saj jih bodo potrebovali. Povedal je kje se nahaja in se sam hitro vrnil na lokacijo, kjer je prijateljsko varoval izgubljenca.

V tistem trenutku je bil dežurni obveščen o dveh miličnikih, ki imata želodčne težave - šlo je za miličnika, ki sta bila v patrulji in bi se morala vrniti na postajo ter opraviti zaključek službe. Komandir jima je, prek dežurnega dovolil, da sta šla takoj k zdravniku, drugega miličnika pa je napotil, naj od zdravstvenega doma, na parkirni prostor pripelje Herbija, če seveda tega miličnika ne bosta zmogla sama. S tem, ko je dovolil miličnikoma pregled pri zdravniku preden sta predala delo, je posredno dovolil tudi ostalim, da so uspeli v bližnji vasi najti kmetijski traktor in motorno žago. V močvirnatem terenu so z motorno žago podrli dva debelejša panja dveh vrb, ju s traktorjem izvlekli na drugo stran, da so lahko zapeli ter iz močvirja izvlekli pogrešanega Herbija.

Pri ogledu in poskusu vžiga motorja je Herbi dokazal, da je pravi stroj, saj je le po nekaj krajših oblikah kašlja veselo zapel/vžgal. Temeljitejši pregled avtomobila je pokazal, da razen veliko blata, ki je bilo na celotnem avtomobilu, podvozju in na vseh notranjih sedežih, drugih, vsaj takoj vidnih poškodb, ni bilo.

Ker je v takih trenutkih bistvena hitrost in ker je jasno, da je postaja ljudske v takratnih časih milice dihala kot eden, so miličniki, ki so sodelovali pri reševanju Herbija, s skupnimi močmi, pri prvi hiši ob cesti, svojega pogrešanega prijatelja oprali (z zunanje strani) in ga postavili na parkirni prostor pred sedežem enote.

Naslednji dan zjutraj je moral komandir na sestanek na takratno Upravo javne varnosti, v Mursko Soboto. Dežurni mu je v takih primerih moral pripraviti nalog in avto, a je tokrat namesto dežurnega to storil miličnik opazovalec.

Ker dežurni postaje o pogrešanem Herbiju ni vedel ničesar in ker mu ostali miličniki niso preveč

zaupali, saj je bil po svoje izjema, mu nihče ni povedal, da je avto znotraj pošteno umazan. Naknadno se je izvedelo, da ga je poskušal miličnik voznik in športni napadalec sam poriniti na suho, vendar mu to ni uspelo. Ker je bil sam in je, v močvirju, ves moker, preko sedežev poskušal reševati Herbija, je blato ostalo. Komandir je, ko se je usedel v avto, začel tako vpiti, da so mislili, da si je najmanj priprl prst roke v vrata, dežurni pa je bil v nekaj korakih pri njem.

Komandir ga je pošteno okaral in mu naročil, naj ga, do trenutka, ko se sam vrne iz Murske Sobote, znotraj tako očisti, da bo lahko iz poda jedel in pil Marsikateri miličnik, ki je dežurnega poznal in je vedel kakšen sodelavec je, se je temu ukazu komandirja pošteno nasmejal, nihče od udeležencev pa ni izdal načina pogrešanja niti iskanja Herbija, še manj pa njegovega takratnega voznika.

Da pa so imeli prav miličniki, ki so trdili, da komandir vse ve, le tega ne pokaže, se je izkazalo čez mnogo let, ko se je takratni komandir upokojeval. Ko se je poslavljal od kolektiva, je jasno povedal, da ve kako se je Herbi izgubil in našel in kako je bil zunaj in znotraj umazan, vendar pa temu vprašanju, zaradi pravega medsebojnega odnosa, v smislu Vsi za enega eden za vse in v želji, da te odnose vsaj take ohrani, ni posvetil posebne pozornosti, saj avto ni bil poškodovan. Vsevedi dežurni miličnik pa se je s čiščenjem naučil, da je prav, ko kdorkoli komurkoli zaupa, ni pa prav, da smo vase zavarovani in gledamo samo nase. Čiščenje notranjosti službenega avtomobila je pripeljalo do tega, da se je dežurni dejansko spremenil in bil do konca dela popolnoma drug človek in pravi prijatelj.

Ko se danes srečamo takratni miličniki iz takratne postaje ljudske milice Lendava in obujamo spomine, nikakor ne moremo mimo dejstva, da smo v tistih časih storili marsikatero norost, vendar nikoli v škodo službe, pač pa za službo. To postaja vse večja redkost.

POGOJI ŽIVLJENJA IN DELA SE POPRAVLJAJO

Tudi po l. 1965 so bili pogoji bivanja in dela za miličnike težavni. Zato so bili miličniki postaje milice Dobrovnik zelo veseli, ko je bil zgrajen stanovanjski blok, v katerem so dobili stanovanje vsi miličniki te postaje, ki niso imeli rešenega stanovanjskega problema.

Svet delovne skupnosti je lahko razpolagal s sredstvi 6 % od bruto plač delavcev, ki so jih delno morali dati občinam za stanovanjski sklad, preostanek pa so porabili sami za izboljšanje pogojev dela. S svojo aktivnostjo so dosegli, da je UJV pridobila zelo veliko stanovanj iz teh sredstev, iz sredstev občin in z dogovori z drugimi državnimi organi, katerih delavci so bili zakonci miličnikov ali drugih uslužbencev UJV.[52] Svet delovne skupnosti je na UNZ Murska Sobota deloval že pred l. 1980. Del sredstev se je moralo odvajati tudi v t. i. sklad skupne porabe, iz katerega je bilo zgrajeno počitniško naselje na Debelem rtiču in v drugih mestih.

Postopno so se reševali tudi stanovanjski problemi v drugih krajih po Pomurju, ker je sorazmerno veliko miličnikov še vedno živelo doma, razen tistih, ki so prišli na delo v Pomurje od daleč. V nekem obdobju so kar nekaj miličnikov pridobili iz vrst vojakov, ki so kot graničarji služili vojaški rok v JLA, na eni od karavl.

Helikopter helikopterske enote milice je postal izjemno sredstvo za opazovanje iz zraka in za pomoč ter podporo v primeru iskanja oseb ali zasledovanja storilcev kaznivih dejanj. Miličniki so se zelo hitro usposobili za delo opazovalcev iz helikopterja. Helikopter je bil uporaben za opazovanje državne meje, sledenje pobeglemu storilcu kaznivega dejanja, iskanju pogrešane osebe ali ob varnostno rizičnem dogodku, za opazovanje prizorišča iz zraka.

Slika 120. Helikopter s posadko v Rakičanu.

Tudi pogoji za delo v pisarni so postali prijaznejši in tehnika je omogočila boljše in kvalitetnejše delo. Pisalo se je z vedno boljšimi pisalnimi stroji. Nabavili so se stroji za kopiranje, v osemdesetih letih pa že prvi računalniški terminali za vnos podatkov.

L. 1979 je bil na novo zgrajen mejni prehod Gederovci, l. 1980 Kuzma in Hodoš in l. 1981 poslovna zgradba UJV - svoje prostore so namreč imeli v starem

delu današnjega sodišča na Slomškovi ulici in v prostorih današnjega Centra za socialno delo na Slovenski ulici, kjer je bila stalna služba in v naslednji zgradbi, na dvorišču, skupne službe ter poleg njih še postajo milice Murska Sobota. SDV je imel prostore v prostorih bivšega SDK-ja, na začetku Slovenske ulice, na križišču z Lendavsko ulico. Vse te službe in postaja prometne milice so se preselili v nove prostore UJV, postaja milice pa v stare prostore UJV, na Slomškovi ulici, ko so bili obnovljeni.

Slika 121. L. 1981 se končuje gradnja poslovne zgradbe UNZ Murska Sobota, ki je bila dana v uporabo konec novembra, 1981.

Slika 122. Delovni pogoji stalne službe UNZ so bili bistveno boljši kot prej, kar si je ogledal tudi republiški sekretar Tomaž Ertl ob otvoritvi.

NOVE ZGRADBE POSTAJ MILICE

Malo po tem sta bili zgrajeni tudi poslovni zgradbi postaj milice Ljutomer in Lendava. Hiša, ki je bila na mestu, kjer je stala nova UJV, je do takrat služila za samska ležišča in sejno sobo. Tam je bil tudi sadovnjak s slivami, ki so jih obirali in napravili kvalitetno žganje, uporabljeno za ob posebnih priložnostih.[53]

Stara Policijska postaja je bila na Prešernovi ulici v Ljutomeru, katere lastnik je bil RSNZ. Zgradba je bila dotrajana in jo je bilo potrebno za nadaljnjo delo policije temeljito prenoviti. Takšno ugotovitev je podal takratni delovni inženir za varstvo pri delu RSNZ. Zbrani so bili predračuni potrebnih del in pri tem je bilo ugotovljeno, da le-ti presegajo vrednost samega objekta, ki je bil takrat ocenjen na 900.000,00 dinarjev. Sama obnova pa bi, po oceni, stala 906.000,00 dinarjev.

11.12.1979 je, z namenom, da se zagotovijo sredstva za izgradnjo večnamenskega objekta za delo državnih organov, sklenjen Samoupravni sporazum o skupnem financiranju prve faze izgradnje večnamenskega objekta za delo državnih organov. S tem sporazumom so se podpisniki zavezali, da bodo skupno financirali prvo fazo izgradnje večnamenskega objekta za delo državnih organov, na Postružnikovi ulici. Celotna investicija je znašala 26.636.670,55 din. Sami stroški investicije so bili pokriti iz republiškega proračuna, UNZ Murska Sobota, Vojnega servisa Beograd in občinskega proračuna Ljutomer. Obsegala je 880,90 m^2, od tega pa je PM pripadalo le 644,90 m^2 (skupaj s samskimi sobami), TO je imela 178,70 m^2 in civilna zaščita 57,30 m^2.

Tehnični prevzem prostorov je bil opravljen 8.12.1982, svečana otvoritev pa 31.1.1983. L. 1981 je bilo na postaji milice v Ljutomeru sistemiziranih 17 delovnih mest, od tega 15 uniformiranih, vodja pisarne in čistilka. V l. 1980 je postaja milice v Ljutomeru obravnavala 158 kaznivih dejanj - zadnja leta je številka nekaj manj kot 400 kaznivih dejanj. Takrat so obravnavali tudi 1.225 prekrškov.

Večjega napredka pri opremi, na postaji milice Ljutomer, med letoma 1965 in 1976 ni bilo. Dobili so le Džipa in Fička. Tako so imeli l. 1976 dve vozili in motorno kolo Panonija ter motorno kolo Pretis NSU, koles pa več niso uporabljali. Največji napredek se je čutil po l. 1980, ko so na Policijski upravi že uporabljali računalnik. Selitev na današnjo lokacijo so takrat miličniki opravili sami.

Na enoti so imeli, l. 1980, tri vozila in sicer Zastavo 101, Golfa in Marico. Delovnih področij še niso imeli razdeljenih. Letna poročila je morala Postaja milice pošiljati na občino. Veliko dela so vlagali v obrambne zadeve. Ko se je prijavil kandidat za miličnika so se preveritve opravile tudi za bodoče žene, sorodnike itd. Takrat so vaščani miličnike spoštovali in niso bili redki primeri, da so jim nastavljali ključe

stanovanj, vinskih kleti, da so lahko miličniki vstopili in se okrepčali. Izstopajoč del leta so bili božično-novoletni prazniki, saj so takrat miličniki poostreno kontrolirali zdomce, ki so se vračali iz tujine.
Prvega golfa na dizelski pogon so pridobili še na stari policijski upravi, torej pred koncem l. 1981. Enote so imele Zastavo 101, WV 1300/hrošča Herbija, in Zastavo 750/Fička. Načelnik UJV je imel Pasata in pozneje Fiata 132 in šoferja, ki ga je vozil.
Letnici 1982 in 1983 sta tudi pomembni, ker se je v tem času pričela gradnja in selitev v nove prostore, na Ulico arhitekta Novaka in je s tem kriminalistična služba, skupaj tudi z drugimi službami, pridobila lepše in primernejše prostore, potrebne za delo pri zagotavljanju varnosti. Tako je kriminalistična služba pridobila skoraj celotno III. nadstropje v zgradbi, v Ulici arhitekta Novaka v Murski Soboti, s tem da se je z leti razširila tudi v IV. nadstropje.
Konec sedemdesetih in v začetku osemdesetih let so oblasti na vse načine poskušale, tudi z racionalizacijo državne uprave, stabilizirati razmere v gospodarstvu. To je po mentaliteti milice privedlo do stanja, da so starešine odrejale več dela miličnikom, nato pa so po obračunu konec meseca, zahtevali od njih, da se odpovedo naduram v korist stabilizaciji gospodarstva. To je na eni strani privedlo do tekmovanja, kdo se odpove več naduram, na drugi strani pa je bil črna ovca tisti, ki se ni želel odpovedati plačilu nadur, češ da je proti stabilizaciji gospodarstva. Še posebej, ker v nekaterih družbeno-političnih organizacijah za takšno odpovedovanje sploh niso slišali. Sindikat se takrat ni ukvarjal s tem ampak z organizacijo zabav ob praznikih in izleti.

URE ZA PRIDOBIVANJE KONDICIJE

Sredi osemdesetih let je delodajalec spoznal, da je za delo potrebna tudi primerna telesna usposobljenost. Zato so delavcem priznavali 2 plačani uri na teden, da so pridobivali telesno kondicijo; običajno v obliki pohodov ali športnih aktivnosti, vmes pa tudi v dvigovanju kozarcev. Predvsem na UNZ je bila sreda dan za popoldansko rekreacijo, ko sta ti dve uri znali biti zelo dolgi.

Slika 123. IM UNZ Murska Sobota med obiskom tromeje Slovenije, Avstrije in Madžarske; drugi z leve stoji načelnik IM Ime Krapše.

DELO MILIČNIKA JE ŠE VEDNO NEVARNO

Tudi samo delo na cesti je bilo lahko nevarno.
Tako je 11.8.1973, umrl pomočnik komandirja postaje milice Lendava Rafael Vidrih, ko je opravljal kontrolo cestnega prometa in je kontroliral ustavljenega voznika motorja. Takrat je mimo pripeljal voznik osebnega avtomobila, ki je miličnika podrl tako silovito, da je ta, od dobljenih poškodb, umrl na kraju nesreče.
Več kaznivih dejanj na podeželskem področju običajno povzroči vznemirjenje in strah. Tako je bilo tudi v času med 10.10.1966 in 17.12.1966, v Ljutomeru in Križevcih, kjer je neznani storilec zaporedoma izvršil osem vlomov v trgovine, gostilno, zdravstveni dom, pošto. Ker niso našli posebnih sledov, so miličniki postaje milice Ljutomer, začeli pokrivati področje Ljutomera ponoči, v civilnih oblačilih. V kraju Boreci sta miličnika ponoči, dne 17.12.1966, slišala ropot v prostorih zaprte trgovine. Počakala sta storilca, da je prišel ven in ga pozvala naj se ustavi. Osumljenec je skočil do prvega policista in ga udaril z železno palico po glavi, da je padel na tla. Nadaljnji napad je preprečil drugi miličnik, ki je v osumljenca izstrelil dva strela s pištolo in ga zadel v nogo. Po oskrbi obeh v bolnišnici, so opravili hišno preiskavo pri osumljencu in zaslišanje, kjer je priznal vse vlome, našli pa so tudi ukradene predmete. Iz opisa je razvidno, da je bilo delo miličnika, tudi 20 let po vojni, še vedno nevarno.[54]

DAN MILICE

13.5 je bil razglašen za Dan organov za notranje zadeve kot spomin na to, da je bila tega dne l. 1944, v Drvarju ustanovljena OZNA. Ta dan se je praznovalo slovesno v celi državi s centralno proslavo in

proslavami na vseh UJV-jih in tudi z druženjem delavcev prek sindikata. Dan so koristili tudi za predstavitve delovanja in uspehov organov za notranje zadeve.
S strani same milice in drugih organov za notranje zadeve je bila ta slovesnost zelo obiskana in miličnik, ki zaradi službene obveznosti ni mogel priti, je to čutil kot kazen. Tovrstne slovesnosti so popestrili z govori, kulturnim programom in plesom. Slovesnost je bila organizirana in plačana s strani sindikata.

Slika 124. Zbrani ob 13.5. - Dnevu organov za notranje zadeve, miličniki Radgone in Slatine Radenci pred zgradbo železniške postaje v Gornji Radgoni, l. 1965.

PRIZNANJA ONZ

RSNZ je l. 1975 izdal Pravilnik o priznanjih in pohvalah v organih za notranje zadeve , ki uvaja priznanja ONZ in sicer: statua ONZ, plaketa ONZ, značke zasluge za varnost, pismena pohvala in spominsko darilo.
Statua ONZ je bilo najvišje priznanje, ki se je lahko podelilo organizacijski enoti ali posameznemu delavcu RSNZ, UJV ali postaji milice za posebne zasluge v graditvi sistema družbene samozaščite in širjenja varnostne kulture, razvoja in napredka ONZ.
Plaketa ONZ se je podelila delavcu ONZ organizaciji združenega dela, drugi organizaciji ali organu ali občanu za uspešno delo pri graditvi družbene samozaščite oz. širjenje varnostne kulture. Plaketa se je podelila lahko tudi delavcu ali organizacijski enoti ONZ za izreden delovni uspeh. S plaketo se je podelila tudi srebrna simbolična značka s posebno listino.
Značka za zasluge za varnost je bila zlata, srebrna ali bronasta. Zlata se je podelila delavcu, ki si je pridobil pomembne zasluge za varnost ali večkrat dosegel pomembne uspehe pri izvrševanju nalog. Srebrna značka se je podelila delavcu ONZ, ki je enkrat dosegel pomemben uspeh za varnost ali se je izkazal z osebno hrabrostjo. Bronasta značka pa se je podelila delavcu ONZ, ki je dosegel pomemben uspeh pri izvrševanju nalog. Poleg značke je delavec dobil tudi posebno listino.
Pismena pohvala se je podelila delavcu ali enoti ONZ za zasluge pri razvoju in napredku posamezne službe ali za uspehe pri delu. Poleg priznanja se je delavcu lahko podelilo tudi spominsko darilo.
Delavci, ki so se izkazali pri določenih veščinah so po opravljenem preizkusu dobili znake veščin, ki so se podeljevali za področja:

- znanje jiu-jitsa, juda, karateja in rokoborbe,
- znanje in usposobljenost za delo v gorski reševalni službi,
- znanje radiotelegrafije in
- odlično streljanje.

SODELOVANJE Z JLA

Praznike JLA in graničarskih enot so na karavlah vedno proslavili s tem, da so izvedli, kot ga danes imenujemo, Dan odprtih vrat. Povabljeni so bili miličniki iz bližnje enote s katero so sodelovali in starešine, občani iz vasi in funkcionarji krajevne skupnosti. Ker so bile karavle v glavnem tudi samooskrbne, se je na ta dan lahko

Slika 125. Praznik JLA na karavli.

veliko jedlo in tudi kaj spilo. Vedno je bilo veselo in mnogokdaj se je zavleklo v noč.

ZAVAROVALNA DOBA S POVEČANJEM

Da bi izboljšali materialni položaj pooblaščenih uradnih oseb v organih za notranje zadeve je bilo l. 1973 v Zakonu o pokojninskem in invalidskem zavarovanju,[56] v skladu z določbami Zakona o notranjih zadevah določeno, da se pooblaščenim uradnim osebam šteje zavarovalna doba s povečanjem. Na podlagi teh določb je Izvršni svet SR Slovenije izdal odločbo o štetju zavarovalne dobe s povečanjem pooblaščenim uradnim osebam službe javne in državne varnosti.
Pred tem je to področje urejal osnovni Zakon o pokojninskem zavarovanju. Ta določbo je veljala za vse miličnike na postaji milice razen za miličnika pripravnika; za načelnika UJV, miličnike na stalni službi UJV, inšpektorje in šefa službe milice, kriminaliste, za mejno službo in službo za zveze. Na RSNZ za vse inšpektorje in načelnike uprave javne varnosti, načelnike službe državne varnosti in vse operativce. To je v praksi pomenilo, da se jim je, za vsako leto dela, povečala pokojninska doba za 4 mesece in so v 30 letih dela dosegli 40 let pokojninske dobe in s tem 10 let prej pogoje za upokojitev. Istočasno pa se jim je štel kot osnova za pokojnino osebni dohodek pridobljen v zadnjem letu dela. Oboje je bilo bistveno ugodneje kot za delavce v gospodarstvu oz. negospodarstvu.

ČLANI ZVEZE KOMUNISTOV V MILICI

Kadrovska služba RSNZ je l. 1975, konec leta, poleg ostale statistike zbirala tudi podatke o članstvu v zvezi komunistov v RSNZ in UJV po republiki. Po teh podatkih je bilo v UJV Murska Sobota 76.62 % zaposlenih članov zveze komunistov, kar je našo UJV uvrščalo v spodnji del lestvice po številu članov, niže so bili le UJV Novo Mesto in Ljubljana in šolski center RSNZ, kjer je bilo članov 50,23 %.
Na vsaki splošni postaji milice je bila osnovna organizacija zveze komunistov, na UJV pa je bila osnovna organizacija za UJV in postaje milice s posebnim delovnim področjem skupaj. Osnovno organizacijo zveze komunistov na postaji milice je vodil sekretar, ki je bil vezan na občinsko organizacijo zveze komunistov. Članstvo v zvezi komunistov je bil eden od nezapisanih pogojev za napredovanje na starešinsko delovno mesto. Članarina je bila odvisna od višine plače, vendar je bila za plače miličnika sorazmerno visoka.

SINDIKAT

Na vsaki postaji milice s splošnim delovnim področjem sta delovala tudi sindikat in sindikat za UJV in Postaje milice s posebnim delovnim področjem. Skupaj so tvorili koordinacijo sindikata za celo UJV, ki je imela samo predsednika in podpredsednika in je bila vezana na sindikat RSNZ. Članstvo v sindikatu je bilo skoraj obvezno, članarina pa se je odvajala od plače.
Sestanke sindikata in osnovne organizacije zveze komunistov so običajno kombinirali z delovnimi sestanki na postaji, odvisno od starešine enote, saj ni bilo predpisa, ki bi dovoljeval, da se sestanki lahko izvedejo med delovnim časom.

KLUB MAKSA PERCA

Upokojeni miličniki so se zbirali v klubu upokojencev, ki se je v zač. 70 let poimenoval klub upokojenih delavcev organov za notranje zadeve Maksa Perca, po narodnem heroju Maksu Percu. Klubi so bili ustanovljeni na vseh UJV in RSNZ in bolj ali manj aktivno delujejo še danes.
Upokojeni miličniki in kriminalisti delo v klubu koristijo za srečanja. Zveza klubov pa organizira tudi tekmovanja na državni ravni.

KULTURNO DRUŠTVO UJV

V prvi polovici osemdesetih let je bilo ustanovljeno kulturno društvo UJV Murska Sobota, ki je izdajalo zbornik Utrinki, kjer so bili

Slika 126. Kulturno društvo UJV je izdajalo svoje glasilo Utrinki (1984).

Slika 127. Pevski zbor KUD UNZ Murska Sobota, med nastopom ob otvoritvi PMP Dolga vas.

opisani dogodki, sodelavci in zanimivosti takratnega časa na območju UJV in države, ki so bili pomembni za delovno skupnost. Imeli so svojo plesno in dramsko-pevsko skupino, s katerima so se predstavljali ob slovesnostih. Plesna skupina je imela tudi narodne noše.
Načelnik Špindler se spominja, da je l. 1981 že delovalo kulturno društvo, saj so nastopali na otvoritvi poslovne zgradbe UJV v Murski Soboti, na Ulici arhitekta Novaka.

OBSEG KRIMINALITETE

Med pregledom statističnih podatkov o kriminaliteti opazimo, da je bilo med letoma 1974 in 1984, na območju sedanje policijske uprave, obravnavano med 1.498 kaznivimi dejanji l. 1980 in 2.655 kaznivimi dejanji v l. 1983. Večina kaznivih dejanj je bila obravnavana iz področja tako imenovane splošne kriminalitete. Iz področja gospodarske kriminalitete je bilo obravnavano od 122 do 210 kaznivih dejanj, v l. 1983. Najboljša odkritost kaznivih dejanj je bila v letih 1974 in 1976, ko je ostalo neodkrito 26,5% kaznivih dejanj, najslabša pa 1983, ko je ostalo neodkritih 37,9 % kaznivih dejanj.

Spolni napad na osebo, mlajšo od 14 let v Ljutomeru, 7.11.1989

Mati dveh deklic, 3 in 5 let starih, je 7.11.1989, okoli 17. ure pogrešila starejšo hči, saj je ni bilo na dvorišču, kjer sta se deklici sicer igrali. Mož je izginotje takoj prijavil, sama pa je stekla k sosedom in skupaj so jo začeli iskati. Okoli 21. ure je deklica prišla sama domov. Razgaljena in vsa krvava je jokaje povedala, da jo je striček skril proti njeni volji in zanimalo jo je ali bo dobila druge hlačke, ker ji je te raztrgal. Kdo bi lahko to gnusno dejanje storil in zakaj, ni vedela povedati.

Storilec je 23.10.1989, prišel s prestajanja 9-mesečna zaporne kazni zaradi goljufije in poškodovanja tuje stvari. 7.11.1989, se je v dopoldanskem času zadrževal doma na Podgradju. Popoldan je odšel peš v Ljutomer, kjer je popival po gostinskih lokalih. Pred nočjo je odšel iz lokala in odšel v smeri železniške postaje, kjer je naletel na deklico. Brez besed jo je dvignil v naročje, z roko pa ji je pokril usta, ker je kričala in jokala.

Nesel jo je po ulici preko železniške proge, po poljski poti in preko potoka skozi gozd Babji rožič. Za gozdom je odšel na njivo, jo dal na tla in jo od pasu navzdol slekel. Slekel se je tudi sam. Z njo, kot je povedal, ni imel namena spolno občevati, ampak jo je hotel samo otipavati, kar je tudi storil. Ker je jokala, jo je večkrat udaril po obrazu in glavi, nakar je na njivi pobral kos koruznega stebla, ga porinil v njeno nožnico ter ga tam pustil.

Po tem gnusnem dejanju se je sam oblekel in odšel iz kraja, dočim je deklico pustil na kraju. Odšel je domov, kjer se je preoblekel in se nato vrnil na kraj zločina, da bi poiskal dokumente, saj je izgubil vojaško in zdravstveno izkaznico ter manjši notes z različnimi naslovi. Ko je prišel na kraj, deklice ni bilo več na kraju, prav tako pa ni našel izgubljenih predmetov.

Deklica je bila odpeljana v Zdravstveni dom Ljutomer, od tam pa nemudoma na urgentni oddelek bolnišnice v Murski Soboti. Tu so ugotovili hude telesne poškodbe: raztrganine nožnice in danke, ki je odprla trebušno votlino, udarnino glave, oteklino levega dela obraza in manjšo krvavitev na veznici levega očesa. Na kraju dejanja so kriminalisti našli dekličina oblačila, storilčevo vojaško knjižico in torbo. Na domu so mu zasegli oblačila, ki jih je imel na sebi v času storitve kaznivega dejanja.

Storilec je bil obsojen na 8 let zapora, ko pa je, čez 2 meseca, deklica umrla v UKC v Ljubljani, za

posledicami poškodb, je bila storilcu zvišana zaporna kazen na 12 let zapora. Oktobra 2001 je kazen odslužil.[59]

OBHODNI/VARNOSTNI OKOLIŠ

Zakon o notranjih zadevah iz l. 1980, je delo na varnostnem okolišu označil v 39. čl. kot temeljno obliko dela Postaje milice s splošnim delovnim področjem z določbo, da: »Postaja milice opravlja svoje naloge praviloma v varnostnih okoliših«. Varnostni okoliš je bil določen kot temeljno varnostno območje postaje milice za opravljanje nalog postaje ali oddelka milice in za sodelovanje miličnikov z delovnimi ljudmi in občani in organi krajevne skupnosti pri zagotavljanju varnosti in družbene samozaščite.
Obhodni okoliši so bili zametek varnostnega okoliša, ki so jih začeli ustanavljati po l. 1974. Varnostni okoliš je bil ustanovljen za eno krajevno skupnost na podeželju oz. četrtno skupnost v mestu. Vodil ga je vodja varnostnega okoliša, ki je lahko imel enega ali več pomočnikov. Naloga vodje varnostnega okoliša je bila, da v njem izvaja temeljne naloge milice/javne varnosti in nekatere zadeve državne varnosti, ki niso interventne.
Varnostni okoliš I. kategorije je bil:

- varnostni okoliš na sedežu občine,
- varnostni okoliš na območju večjega mesta ali delu mesta,
- varnostni okoliš v večjih turističnih krajih,
- varnostni okoliš ob državni meji, ki ima na svojem območju mejni prehod za mednarodni promet.

Vsi ostali varnostni okoliši so bili II. kategorije.
Vodje varnostnih okolišev so obravnavali kazniva dejanja, hujše kršitve javnega reda in miru, ki niso bile takoj ugotovljene, probleme v družinskih odnosih (nasilje v družini, malomarna skrb za otroke ali slabotne), med sosedi ali sicer sovaščani (npr. kršitve javnega reda in miru med sosedi zaradi mejnih sporov), sodelovali so z organi krajevne skupnosti, opravljali preveritve za državne organe in za operativne potrebe organov za notranje zadeve. Nadzirali so osebe po naročilu službe za zatiranje kriminalitete in državne varnosti ipd.
Če vodja varnostnega okoliša ni bil v službi, je prva obvestila o kaznivem dejanju zbral tisti vodja varnostnega okoliša, ki je bil v službi ali interventna patrulja. Ko ni bilo nikogar in ko storilec ni bil takoj znan, je delo nadaljeval vodja varnostnega okoliša. Delo na varnostnem okolišu se je pokazalo kot zelo dobra oblika dela, ki je približala milico občanom in pomagala pri sorazmerno visoki preiskanosti kaznivih dejanj.
Vodja varnostnega okoliša je imel vzpostavljene stike z vodstvom krajevne skupnosti in jih je seznanjal s podatki glede varnosti v krajevni skupnosti, istočasno pa je pridobival podatke od njih, o problematiki kot jo vidijo oni. Vodje varnostnih okolišev so imeli stike z ravnatelji osnovnih in srednjih šol glede varnosti v cestnem prometu, glede vrstniškega nasilja, izsiljevanj in tatvin med učenci in dijaki in pozneje tudi glede alkohola in zlorabe drog.
Vodja varnostnega okoliša je priskrbel tudi potrebne podatke službi za zatiranje kriminalitete o posameznih osebah na območju varnostnega okoliša in pomagal starešinam postaje milice in UNZ pri načrtovanju in izvajanju večjih akcij (npr. iskanje pogrešane osebe, pobeglega storilca kaznivega dejanja ipd.) s svojim poznavanjem območja in ljudi, ki tam živijo.

POSEBNA ENOTA MILICE

21.6.1972, je v Jugoslavijo iz avstrijske strani vdrla diverzantsko-teroristična skupina pripadnikov hrvaškega revolucionarnega bratstva Feniks, ki so v Bosni in Hercegovini, na območju Raduše začeli boj proti legalno izvoljeni oblasti v SFRJ. Reakcija na akcije te skupine se imenuje akcija Raduša. V njej so sodelovale enote teritorialne obrambe, JLA in milice, v skupnem številu 8.000. Pri tem je bilo 15 teroristov ubitih, štirje pa so bili zajeti. Življenje je izgubilo 13 miličnikov in vojakov, več pa je bilo ranjenih. Analiza akcije je pokazala, da mobilizacija

Slika 128. Urjenje pripadnikov posebne enote policije/PEM l. 1974.

Slika 129. Vaja PEM, blokada območja in pregled terena.

Slika 133. Vajo PEM si je ogledal načelnik UJV Bela Banfi; zadaj miličniki, opremljeni z intervencijskimi čeladami.

Slika 130. Usposabljanje PEM za uporabo plina/ solzivca.

Slika 131. Uporaba puške za izstreljevanje plina na vaji PEM.

Slika 132. Taborjenje enote PEM.

teritorialne obrambe in JLA nista ustrezen odgovor na takšno grožnjo.

Zato je Tito naročil organom za notranje zadeve, da ustanovijo specialne enote in enote na sklic, ki bodo kos takšnim izzivom. RSNZ je v tej zvezi, v okviru Čete milice, ustanovil vod za posebne naloge in PEM. Pooblastilo za ustanovitev PEM je bilo v novem Zakonu o notranjih zadevah, iz l. 1972.

PEM je imela poveljstvo na upravi milice RSNZ in enote na vsaki UJV. Tudi na UJV Murska Sobota. Sestavljena je bila kot sestav I iz aktivnih in sestav II. iz aktivnih in rezervnih miličnikov. Načelnik Špindler se v razgovoru ni spomnil, kdo je bil prvi poveljnik PEM Murska Sobota, spomni pa se, da je PEM RSNZ vodil Hočevar. [61]

Pripadniki PEM so morali razumeti pomen uporabe plina pri vzdrževanju javnega reda in miru, ko je ta huje kršen in njegove posledice za zdravje človeka, pravilno zaščito in prvo pomoč, vkolikor je miličnik ali prijeti demonstrant prišel v stik z njim. Skozi čas so se sredstva za aktiviranje plina spreminjala. Na fotografiji je uporabljen agregat za razprševanje plina, imeli pa so tudi puške in pištole za izstreljevanje plinskih nabojev. Zvezna enota milice je imela na svojih oklepnikih topove za razprševanje plina.

Posebna enota milice je bila izurjena za vzdrževanja javnega reda in miru, ko je bil ta huje kršen ali za vzdrževanja javnega reda in miru na množičnih demonstracijah, ko se te pričakujejo. Zato so bili tudi pripadniki in vodstva PEM prvi iz vrst Slovenske milice, ki so se udeležili intervencije ob demonstracijah na Kosovu in so v večjem delu tudi pozneje popolnjevali zvezno enoto, ki je bila tam kot udeležba Slovenije do l. 1990.

Premik PEM je bil zaradi avtoparka UJV, ki ni bil primeren za prevoz velikega števila oseb in opreme, velik logistični

Slika 134. Posvet vodstva PEM na terenu.

zalogaj in je zahteval stalno pripravljenost določenih vozil za to, da se jih uporabi ob aktiviranju PEM in od postaj milice, da so imeli seznam opreme, ki so jo morali dati pripadnikom PEM ob aktiviranju, vseeno ali je šlo za vajo ali uporabo enote v dejanski situaciji.

Slika 135. Priprava pripadnikov PPE PU MS, Vaja 2013.

Vsako leto je bil sklican PEM, vsaj enkrat v sestavu II, da so se izvajala usposabljanja cele enote po posameznih segmentih in se je preverila mobilizacija enote, logistika, oprema in usposobljenost. Takšne vaje so trajale vsaj dva dni.

AKCIJA SEVER

Prva resna preizkušnja PEM je bila akcija Sever, ko so pripadniki 7. bataljona PEM RSNZ, iz UJV Murska Sobota pomagali preprečevati vstop demonstrantom iz smeri Hrvaške, na območju Krškega in v Petišovcih. Med osamosvojitveno vojno je bil PEM UJV, Murska Sobota tam kjer so bili spopadi najhujši in je v teh odigral aktivno vlogo. V tem času je PEM vodil Alojz Flisar, inšpektor IM UJV Murska Sobota.

Slika 136. Miličniki iz Slovenije na Kosovu, z dvema Taboma - oklepnimi vozili zvezne enote.

MILIČNIKI NA KOSOVU

Po smrti predsednika SFRJ Tita so poskušali na vsak način obdržati enotnost države, vendar so zelo hitro izstopila prizadevanja za prevlado predvsem Srbskih nacionalistov, oz. programa Velike Srbije. Ti so pritiskali najprej na obe avtonomni pokrajini Kosovo in Vojvodino, da bi zmanjšali pomen avtonomnih pokrajin. Na drugi

Slika 137. Tabor enote milice na Kosovu.

Slika 138. Slovenski kontingent na letališču v Prištini.

Slika 139. Tudi to se je dogajalo v taboru, brez povezave z demonstracijami.

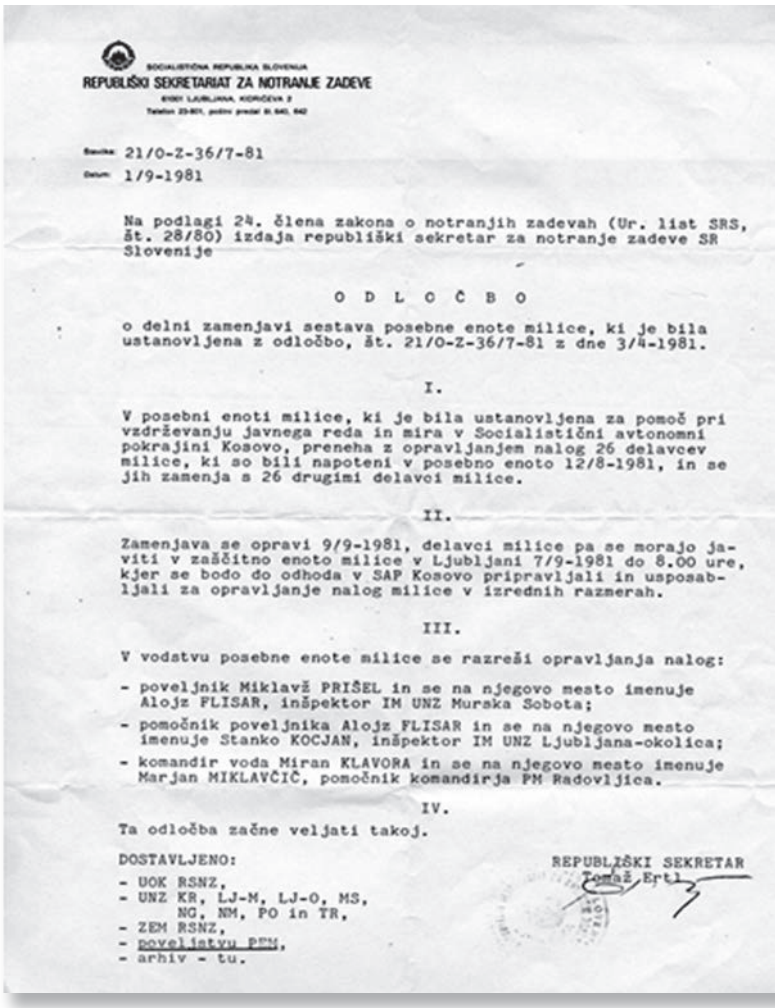

Slika 140. Inšpektor Flisar v poveljniškem šotoru na Kosovu.

strani pa je v Kosovu zelo načrtno in močno rasel albanski nacionalizem, ki je videl Kosovo kot del Velike Albanije, ki bi si pridružila Albance iz Kosova, Metohije, Črne Gore in Makedonije. Zato so se spomladi 1981, v Prištini in drugih kosovskih mestih organizirale množične in nasilne demonstracije.

Na te demonstracije je Jugoslovansko vodstvo reagiralo energično, z intervencijo milice in po informacijah, ki so se širile v ozadju tudi z intervencijo JLA. Zvezni sekretariat za notranje zadeve je ustanovil zvezno enoto milice iz zvezne intervencijske enote in enot iz posameznih republik, da so pomagale pri zadušitvi demonstracij in nato pri delu in usposabljanju Kosovske milice vse do l. 1990, ko je slovensko politično vodstvo, po ponovnih demonstracijah v Kosovu, odpoklicalo slovensko enoto.

Miličnike je na Kosovo prevažala JLA s svojimi letali za prevoz vojakov. Miličniki iz Slovenske enote so se v začetku menjavali na en mesec, pozneje pa na tri mesece, oz. nekateri na pol leta. Miličniki so bili iz Voda za posebne naloge zaščitne enote milice (v nadaljevanju ZEM) in vseh UJV v republiki. V izmeni so bili miličniki in starešine. V začetku so bili v šotorskem naselju pozneje pa v naselju mladinskih delovnih brigad na Ajvaliji ali v rudarskem domu pod centrom mladinskih delovnih brigad in drugje.

SOCIALISTIČNA REPUBLIKA SLOVENIJA
REPUBLIŠKI SEKRETARIAT ZA NOTRANJE ZADEVE
61001 LJUBLJANA, KOROŠKA 2
Telefon 23-801, poštni predal št. 640, 642

Številka: 21/0-Z-36/7-81
Datum: 1/9-1981

Na podlagi 24. člena zakona o notranjih zadevah (Ur. list SRS, št. 28/80) izdaja republiški sekretar za notranje zadeve SR Slovenije

O D L O Č B O

o delni zamenjavi sestava posebne enote milice, ki je bila ustanovljena z odločbo, št. 21/0-Z-36/7-81 z dne 3/4-1981.

I.

V posebni enoti milice, ki je bila ustanovljena za pomoč pri vzdrževanju javnega reda in miru v Socialistični avtonomni pokrajini Kosovo, preneha z opravljanjem nalog 26 delavcev milice, ki so bili napoteni v posebno enoto 12/8-1981, in se jih zamenja s 26 drugimi delavci milice.

II.

Zamenjava se opravi 9/9-1981, delavci milice pa se morajo javiti v zaščitno enoto milice v Ljubljani 7/9-1981 do 8.00 ure, kjer se bodo do odhoda v SAP Kosovo pripravljali in usposabljali za opravljanje nalog milice v izrednih razmerah.

III.

V vodstvu posebne enote milice se razreši opravljanja nalog:

- poveljnik Miklavž PRIŠEL in se na njegovo mesto imenuje Alojz FLISAR, inšpektor IM UNZ Murska Sobota;
- pomočnik poveljnika Alojz FLISAR in se na njegovo mesto imenuje Stanko KOCJAN, inšpektor IM UNZ Ljubljana-okolica;
- komandir voda Miran KLAVORA in se na njegovo mesto imenuje Marjan MIKLAVČIČ, pomočnik komandirja PM Radovljica.

IV.

Ta odločba začne veljati takoj.

DOSTAVLJENO:
- UOK RSNZ,
- UNZ KR, LJ-M, LJ-O, MS, NG, NM, PO in TR,
- ZEM RSNZ,
- poveljstvu PPM,
- arhiv - tu.

REPUBLIŠKI SEKRETAR
Tomaž Ertl

Slika 141. Odločba o imenovanju poveljnika slovenskega kontingenta v mesecu septembru, 1981.

POIZKUS PONOVNEGA ŠIRJENJA MEJNEGA PASU

L. 1989, sta tako Zvezni sekretariat za ljudsko obrambo kot Zvezni sekretariat za notranje zadeve pritiskala na Zvezni izvršni svet, da bi spremenili zakonodajo tako, da bi se mejni pas povečal na 1.000 metrov, v času izrednih razmer pa od 5.000 do 10.000 metrov. To bi v praksi pomenilo, da bi obmejne patrulje JLA lahko v Gornji Radgoni legitimirale kogar koli na ulici. Temu se je uprla slovenska milica prek RSNZ in predvsem prebivalci obmejnih krajev v Sloveniji z množičnimi protesti na meji. Enoten pristop je omogočil, da so spremembe zakonodaje umaknili iz parlamentarne procedure zvezne skupščine.
Milica se je strinjala z zahtevami protestnikov. Bili so mirni vendar zelo odločni v nasprotovanju povečanja mejnega pasu.

Slika 142. Protesti ljudi na meji proti mejnemu pasu.

ZAKLJUČEK

Slovenska milica je v tem obdobju bistveno napredovala v svojem razvoju. Od razvoja stroke na vseh področjih dela, do bistveno boljše opremljenosti in usposobljenosti, do boljših pogojev dela.
Milica se je približala ljudstvu in je z njim sodelovala na področjih dela, ki so ljudi zanimale. Od preventive, do nasvetov, usposabljanja, sodelovanja pri delu krajevnih skupnosti in družbeno-političnih organizacij.
Kriminalistična služba je uporabljala moderne metode kriminalistične taktike, metodike in tudi kriminalistične tehnike, kar je pripomoglo k boljši preiskanosti kaznivih dejanj in k boljšim dokaznim standardom preiskanih zadev.
UNZ-ji so uspeli doseči notranjo homogenost kolektivov, ki so vzdrževali pripadnost milici oz. kriminalistični službi in pripadnost kolektivu, kar se je odražalo v sindikalnih zabavah in svečanostih, ki so bile zelo obiskane in zaželene.

Opombe

1. Vir: Temeljni zakon v službi NZ, 12. čl.
2. Vir: Uradni list SFRJ št. 51/65 z dne 17.11.1965
3. Vir: Temeljni zakon o notranjih zadevah (1. Člen) Uradni list SFRJ št. 49 z dne 17.12.1967).
4. Vir: Uradni list SRS št. 23/76.
5. Vir: Odločba o ustanovitvi in delu UJV v SRS (Ur. List SRS št. 30-254/1967 z dne 27.7.1967.
6. Uradni list SFRJ štev. 489/66 z dne 9.12.1966.
7. Uradni list SR Slovenije štev. 13-99/67 z dne 6.4.1966.
8. Uradni list SFRJ štev. 6-62/1966 z dne 9.2.1966.
9. Uradni list SFRJ štev. 3/67.
10. Branko Bogdanovič, Dva veka policije u Srbiji, MNZ Srbije, Beograd, 2002.
11. Uradni list SFRJ štev. 15-200/1969 z dne 3.4.1969.
12. Uradni list SR Slovenije štev. 31-390/1974 z dne 16.10.1974.
13. Uradni list SR Slovenije številka 23-201/1967 z dne 17.6.1967.
14. Strokovni list RSNZ SR Slovenije XVI letnik leto 1967, članek Organi za notranje zadeve po novi zakonodaji avtorja Branimirja Bračka.
15. Uradni list SR Slovenije štev. 33-247/1968 z dne 24.10.1968.
16. UL SR Slovenije štev. 47/359-1972 z dne 16.11.1972.
17. UL SR Slovenije štev. 47/359-1972 z dne 16.11.1972 členi 30, 31, 32.
18. UL SR Slovenije štev. 31/390-1974 in dopolnitev štev. 14/610-76 z dne 27.5.1976.
19. Uradni list SR Slovenije štev. 26-316/1974 z dne 12.7.1974.
20. Uradni list SR Slovenije štev. 3-179/1979 z dne 26.1.1979.
21. Uradni list SR Slovenije štev. 23/1058-1976 z dne 11.10.1976.
22. Uradni list SR Slovenije štev. 23/1058-1976 z dne 11.10.1976, člen 27.
23. Uradni list SR Slovenije štev. 23/1058-1976 z dne 11.10.1976, člen 88a.
24. Uradni list SR Slovenije štev. 5/314-1978 z dne 17.3.1978.
25. Odločba o ustanovitvi uprav javne varnosti v Sr Sloveniji Uradni list SR Slovenije štev. 34-1510/1979 z dne 26.11.1979.
26. Uradni list SR Slovenije štev. 28/1931- 1980 z dne 17.11.1980.
27. Razgovor Draga Ribaša in Antona Rozmana z Alojzom Špindlerjem.
28. Vir: Uredba o nazivih, pogojih za pridobitev nazivov, označbah nazivov in funkcij…Uradni list SRS št. 25 z dne 24.8.1981.
29. Odločba skupščine občine Lendava št. 021-9/67-01 z dne 16.6.1967 in dokument RSNZ štev. 22/40-A/50-67 z dne 25.5.1967 SI AS 1931 RSNZ.
30. Odločba skupščine občine Gornja Radgona št. 02-11/67-1/p z dne 19.6.1967 in dokument RSNZ štev. 22/40-A/53-67 z dne 25.5.1967 SI AS 1931 RSNZ.
31. Odločba skupščine občine Ljutomer št. 02-1/67-1 z dne 22.6.1967 in dokument RSNZ štev. 22/40-A/51-67 z dne 25.5.1967 SI AS 1931 RSNZ.
32. Odločba skupščine občine Murska Sobota štev. 22-1/67-1 z dne 14.6.1967 in dokument RSNZ štev. 22/40-A/52-67 z dne 25.5.1967 SI AS 1931 RSNZ.
33. Dokument RSNZ štev. 21-S-22/40-1/9-68 z dne 23.5.1968 SI AS 1931 RSNZ.
34. Dopis UJV Murska Sobota štev. 40-S-41-3/73 z dne 14.9.1973 SI AS 1931 RSNZ.
35. Dokument RSNZ številka S-22/40-A-19/1973 z dne 26.9.1973 SI AS 1931 RSNZ.
36. Vir PU Murska Sobota.
37. Vir PU Murska Sobota.
38. Vir PU Murska Sobota.
39. Vir PU Murska Sobota.
40. Dokument kadrovske službe RSNZ iz leta 1979 z datiranjem 3.5.1979 brez knjižbe SI AS 1931 RSNZ.
41. Letna statistična poročila UJV Murska Sobota.
42. Uradni list SFRJ štev. 14-217/1967 z dne 29.3.1967.
43. Uradni list SFRJ štev. 20-307/1967 z dne 10.5.1967.
44. Uradni list SR Slovenije štev. 8-350/1975 z dne 4.4.1975.
45. Uradni list SFRJ štev. 23-341/1967 z dne 24.5.1967.
46. Vir: Muzej organov za notranje zadeve, Katalog in zapiski o zgodovini muzeja, stran 45, Ljubljana 2005
47. Lasten arhiv avtorja prispevka Ernest Bedek.
48. Lasten arhiv avtorja prispevka Ernesta Bedeka in neposredno sodelovanje pri raziskavi.
49. Lasten arhiv avtorja prispevka mag. Ernesta Bedeka in neposredno zaznavanje in sodelovanje pri raziskavi
50. Lasten arhiv avtorja prispevka mag. Ernesta Bedeka in neposredno sodelovanje pri obravnavi celotne zadeve.
51. Lasten arhiv avtorja mag. Ernesta Bedeka prispevka in neposredno zaznavanje in sodelovanje.
52. Razgovor Draga Ribaša in Antona Rozmana z Alojzom Špindlerjem.
53. Razgovor Draga Ribaša in Antona Rozmana z Alojzom Špindlerjem.
54. Strokovni list RSNZ štev. 5/1967.
55. Uradni list SR Slovenije štev. 24-1189/1975 z dne 20.10.1975.
56. Uradni list SR Slovenije štev. 54/72 in 26/73.
57. Razgovor Draga Ribaša in Antona Rozmana z Alojzom Špindlerjem.
58. Letna poročila uprave javne varnosti Murska Sobota 1974-1984.
59. Muzej organov za notranje zadeve, Katalog in zapiski o zgodovini muzeja, stran 65 in 66, Ljubljana 2005.
60. Uradni list SR Slovenije štev. 28/1931- 1980 z dne 17.11.1980.
61. Razgovor Špindler Alojza z Drago Ribašem in Antonom Rozmanom.

OSAMOSVOJITVENA VOJNA IN PRIPRAVE NANJO

Ciril Magdič in Tomislav Habulin

POMURSKA MILICA/POLICIJA V VOJNI ZA SLOVENIJO

23.12.1990, je v Sloveniji potekal plebiscit o osamosvojitvi Slovenije. Vprašanje na plebiscitarnem lističu se je glasilo: »Ali naj Republika Slovenija postane samostojna in neodvisna država?«. Rezultati so bili uradno razglašeni 26.12.1990. Ta dan je v spomin na plebiscit, razglašen za državni praznik Dan samostojnosti in enotnosti. Glasovanja se je udeležilo 93,2% volilnih upravičencev; za samostojnost je glasovalo 88,2 % vseh volivcev. Po zakonu naj bi bila odločitev uresničena v šestih mesecih.
25.6.1991, je Parlament Republike Slovenije sprejel in slavnostno razglasil Ustavni zakon za uresničitev, Deklaracijo o neodvisnosti in več potrebnih zakonov, s katerimi je Slovenija prevzela prejšnje pristojnosti federacije na svojem ozemlju. Tudi na ta dan je razglašen državni praznik Dan državnosti. Po sprejetju je jugoslovanska armada (JA) naslednji dan, poizkusila s silo zatreti slovensko samostojnost, kar je pomenilo začetek t. i. Deset-dnevne vojne. Agresorju, JA so se zoperstavile oborožene sile mlade slovenske države, ki so jo tvorile enote Slovenske policije in novoustanovljene Teritorialne obrambe. V skupnem delovanju in ob podpori prebivalcev, vsekakor pa tudi aktualnega političnega vodstva, ter mednarodne politične podpore, so bile enote JA hitro poražene. Po odločitvi predsedstva SFRJ, dne, 18.7.1991, so enote JA pričele zapuščati ozemlje Republike Slovenije z vso vojaško opremo. Tako so združene policijske vojaške enote poskrbele za odhod zadnjega vojaka iz naše domovine, iz Koprskega pristanišča, v noči iz 25. na 26.10.1991. Območje Pomurja je, iz Murskosoboške vojašnice, zapustil zadnji sovražni vojak 5.9.1991, ob 18. uri.
Posledice, čeprav le deset-dnevne osamosvojitvene vojne, so bile hude. Skupno je v Sloveniji umrlo 76 ljudi, od tega 19 na strani Slovenije, kjer je bilo tudi 182 ranjencev. Na civilnih objektih, podjetjih in infrastrukturi v Sloveniji je nastala ogromna materialna škoda. Skupaj je bilo zajetih 4.693 vojakov JA in 252 pripadnikov zvezne milice. JA je v tehniki utrpela izgube 6 helikopterjev, 31 tankov, 22 oklepnih transporterjev in 172 transportnih vozil.
V Pomurju sta umrli tudi dve civilni osebi, Anton Gaube v Radencih in Janez Svetina v Gornji Radgoni, bilo je ubitih več vojakov JA, veliko oseb je bilo ranjenih, vojaška škoda na objektih in infrastrukturi pa je bila ogromna.
Beleženje in prikazovanje dogodkov je lahko zelo subjektivno, odvisno od tega, kako jih posameznik vidi, spremlja in zazna, zato tega nikomur ne moremo šteti v zlo. Vsak prikazuje in piše o dogodkih, ki jih je s svojega zornega kota doživljal, spremljal in zaznaval. Kot poznavalec širših razmer v Pomurju, kar mi je moje delo dopuščalo v času pred, med in po vojni, izpostavljam nekatere dogodke, ki po subjektivni oceni zaslužijo posebno pozornost: opremljanje in organiziranje enot milice, tudi TO in podpora enotam TO z oborožitveno opremo, zvezami in pomočjo na kontrolnih točkah, letalski napad - raketiranja mest Gornja Radgona in Murska Sobota, mostu v Veržeju, desantiranje pripadnikov JA ob pomoči helikopterjev na območja Gederovec, Murske Sobote in Hodoša, ukrepi za obrambo mest Ljutomer, Gornja Radgona in Murska Sobota, o vojnih udejstvovanjih/ aktivnostih in spopadih na mejnih prehodih v Gornji Radgoni, Gederovcih, Kuzmi, Hodošu in Dolgi vasi, napadi vojakov JLA na meddržavne mejne prehode z Avstrijo, blokade in spopadi na meji s Hrvaško v Gibini, Razkrižju in Presiki, o delu miličnikov in teritorialcev na cestnih blokadah in bojih s petimi kolonami pripadnikov JA, opremljenih s tanki, oklepnimi transporterji v Ljutomeru, Mekotnjaku, Stari, Novi vasi, Radencih, Gornji Radgoni, blokade mostov na reki Muri v Petanjcih, Dokležovju, Srednji Bistrici in Petišovcih in železniških mostov v Veržeju, blokadah in zajetjih vojakov iz vojaških stražnic v Zgornjem Konjišču, Gornji Radgoni, Murskih Petrovcih, Korovcih, Kramarovci, Sotini, Kuzmi, Trdkovi, Čepincih, Hodošu, Prosenjakovcih, Kobilju, Žitkovcih, Dolgi vasi in Lendavi. Posebno skrb smo posvečali tudi ukrepom za sprejem in namestitev ujetnikov oz. oseb, ki so se predale v t .i. zbirnih centrih Puconci, Bogojina, Radoslavci, Sv. Jurij ob Ščavnici, Rakičan, Čentiba in drugih začasnih centrih. Vzporedno s temi centri so se samoorganizirali domačini, ki so nesebično pomagali pri oskrbi zajetih vojnih ujetnikov. Tudi sodelovanje z ekipami Civilne zaščite in gasilskih društev, ki so skrbeli za zavarovanje in zaslanjanje prebivalcev je bilo odlično. Posebno pozornost si vsekakor zaslužijo tudi posamezniki in skupine, ki so se samoorganizirale v obrambi domovine, to so: Skupina prostovoljcev za obrambo Gornje Radgone, samoorganizirani lovci Lovske družine Videm ob Ščavnici (Sv. Jurij ob Ščavnici), organiziranje posameznih podjetij in inštitucij SDK, Banke in Pošte. Posebno mesto si zaslužijo predstavniki civilnih oblasti Občinskih Skupščin in izvršnih svetov štirih pomurskih občin Gornja Radgona, Murska Sobota, Ljutomer in Lendava. V teh negotovih časih so izredno breme prevzeli nase zavedni Slovenci, ki so za potrebe vojnega udejstvovanja na svojih domovih hranili oborožitev, strelivo in drugo opremo za potrebe milice in TO ter so nudili prostore za namestitev. Pohvaliti in izpostaviti velja tudi odlično organiziranost in delovanje zdravstvenih domov in bolnišnice Rakičan. Njihovo strokovno delo je pomembno vplivalo na moralo operativnih enot milice in teritorialne obrambe.
Ob tako široko zastavljenemu delovanju in množični podpori vseh, je bil uspeh vojske mlade države

Slovenije neizbežen. Združevala nas je miselnost in parola: Skupaj v vojni, skupaj v miru.
Vojna, v kateri smo se znašli tudi prebivalci Pomurja, nas je združila v osnovnem cilju, obrambi domovine in sodelovanju pri tej nalogi. Bili smo enotni, ponosni, polni zanosa in idej, sosedska in prijateljska pomoč pa je v tem času dosegla svoj vrh.
Na tem mestu se zahvaljujemo vsem, ki ste pripadnikom milice in vojakom teritorialne obrambe stali ob strani in jim pomagali po svojih najboljših močeh. Iskrena hvala!
Kot sem že omenil, so v vojni združeno sodelovale enote milice in TO pri izvedbi aktivnosti. Ob tem poudarjam čast in zahvalo vsem pripadnikom obeh strani, v nadaljevanju pa se bom posebej posvetil nalogam in aktivnostim milice.

Slika 143. Bojna dejstvovanja, prikazana na zemljevidu, objavljenem v reviji Slovenska vojska potrjuje trditev, da so vojni dogodki v Pomurskem prostoru izredno skopo prikazani.

V tem obdobju nič ni bilo prepuščeno stihijskemu organiziranju in naključju. Vse aktivnosti so se skrbno tehtale in načrtovale. S tem lahko oporekamo vsem tistim, ki trdijo, da so se posamezniki, ob določenem času, znašli na določenem kraju in imeli srečo. To ne drži. Vsaka poteza poveljstva milice je imela izvedbo naloge z določenim ciljem. V začetku l. 1991 je inšpektorje Inšpektoratov policije posameznih policijskih uprav, zadolženih za delo na področju vojnih enot milice, posebnih enot milice in pri obrambnem načrtovanju, ter inšpektorje - poveljnike posebnih enot milice Policijskih uprav, sklical Jože Kolenc, v prostore Specialne enote. Prisoten je bil tudi poveljnik posebnih enot, Vinko Beznik. Na ločenih delovnih sestankih smo dorekli naloge:

- PEM za izvedbo nalog obrambe domovine, z dodelavo popolnitve sestava, opreme in izvedbo usposabljanj (Naredite iz ovc volkove, je bil nagovor poveljnika Vinka Beznika). Na osnovi tega se je v nadaljevanju izvedla vrsta usposabljanj po območjih, kjer so se pripadniki pripravljali na grozeči vojni spopad, ki ga je politično vodstvo Slovenije utemeljeno tudi pričakovalo.
- Inšpektorji za načrtovanje so prejeli naloge za posodobitev obrambnega načrta v delu mobilizacije, materialno-tehničnih sredstev in oborožitve, delovanja v izrednih razmerah in vojni. Posebna naloga je bila prikrito zbiranje podatkov o dejavnosti in aktivnosti vojaških oficirjev in njihovih načrtih ter ocena o moči in delovanju JLA. Naloga, katero so prejeli tudi poveljstva štabov TO, po sodelovanju in nudenju pomoči pri popolnjevanju, usposabljanju, koordinaciji načrtov skupnega sodelovanja na blokadnih točkah in drugih aktivnostih, pa so

predstavljale posebni izziv. Večina teh nalog je bila izpeljanka iz nalog, ki smo jih opravljali v projektu MSNZ.

Pred nami je bila pomembna in prioritetna naloga, kot izhodišče za načrtovanje nalog naših enot pa smo uporabljali že uporabljeni model delovanja vojske Sovjetske zveze pri zasedbi pribaltskih držav. Ocena je bila, da bo namreč JLA, pri morebitni zasedbi Slovenije, uporabila podobni model.

V tem času smo opravili ogromno vsega, žrtvovali čas, uporabljali prijateljske povezave in izdelali posodobitev načrtov, ter se v pomurskem prostoru povezali v delovanju enote milice in teritorialne obrambe. To naše delo je pokazalo vso vrednost ob izvajanju aktivnosti v osamosvojitveni vojni. Nekateri dvomljivci še vedno trdijo, da je potekalo vse stihijsko. Iz povedanega in iz nadaljevanja boste sami spoznali, da temu le ni tako. Za boljše razumevanje je nujno, da se uvodoma seznanimo z organizacijo milice v Pomurju, ki je povzeta po diplomski nalogi Tomislava Habulina[1].

Uprava za notranje zadeve Murska Sobota je imela notranje organizacijske enote: inšpektorat milice (IM), oddelek za zatiranje kriminalitete (OZK), oddelek skupnih služb (OSS) ter postaje milice.[2] Na UNZ Murska Sobota so bile tako postaje milice s splošnim delovnim področjem Postaja milice (PM) Murska Sobota z Oddelki milice (OM) Gornji Petrovci, Rogašovci in Cankova, PM Gornja Radgona z OM Videm in Radenci, PM Lendava z OM Dobrovnik, PM Ljutomer ter PM s posebnim delovnim področjem: Postaja prometne milice (PPM) Murska Sobota ter Postaje mejne milice (PMM) Gornja Radgona, Gederovci, Kuzma, Hodoš in Dolga vas.

Načelnik UNZ Murska Sobota je bil, v času vojne, Darko Anželj, njegov pomočnik Stanislav Gerič; načelnik IP je bil Milan Horvat, načelnik OZK Zoltan Hercog, načelnik OSS pa Franc Pižmoht. Komandir PM Murska Sobota je bil Ladislav Vegi, PM Gornja Radgona Stanko Sakovič, PM Ljutomer Franc Slokan, PM Lendava Ludvik Bokan, PPM Murska Sobota Dušan Pohovnikar, PMM Gornja Radgona Zvonko Žinko, PMM Gederovci Drago Ribaš, PMM Kuzma Marjan Slak, PMM Hodoš Franc Berlak in PMM Dolga Vas Ladislav Bagladi. Komandir OM Gornji Petrovci je bil Iztok Trček, OM Rogašovci Marjan Novak, OM Cankova Štefan Vouri, OM Beltinci Alojz Kramar, OM Videm Feliks Neubauer, OM Radenci Vlado Kovačič, OM Dobrovnik pa Milan Osterc.

Na UNZ Murska Sobota je bilo, skupaj z vsemi notranje organizacijskimi enotami, v času vojne za Slovenijo zaposlenih 447 miličnikov in kriminalistov. V rezervnem sestavu miličnikov UNZ Murska Sobota je bilo 99 rezervnih miličnikov na notranje organizacijskih enotah in še 62 rezervnih miličnikov v PEM UNZ, torej skupno 161 rezervnih miličnikov.

UNZ Murska Sobota je imela v sklopu Posebne enote milice RSNZ organizirano posebno enoto milice (PEM) - 7. bataljon Murska Sobota. PEM UNZ Murska Sobota je bila po formaciji I sestavljena iz dveh vodov, v katerem je bilo 68 miličnikov. Po formaciji II je to bil 7. bataljon Murska Sobota, v katerem sta bili 2 četi, 4 vodi ter skupaj 130 miličnikov, od tega 68 miličnikov in 62 rezervnih miličnikov[3]. Poveljnik 7. bataljona PEM RSNZ je bil Alojz Flisar, pomočnik poveljnika pa Ciril Magdič. Poveljnik I. čete je bil Dušan Pohovnikar, njegov pomočnik pa Drago Ribaš. Poveljnik II. čete je bil Bojan Blagovič, njegov pomočnik pa Jože Makoter. V času priprav je prišlo do reorganizacije poveljstva enote, najpomembnejše naloge pa so, še vedno poleg poveljnika Alojza Flisarja, opravljali še pomočniki Marjan Horvat, Franc Slokan in Slavko Škerlak.

Pomembno je omeniti tudi delovanje vodstva policije v manevrski strukturi narodne zaščite, ki je bila po oceni takratnega političnega vodstva pozitivna izjema. V strogi tajnosti se je namreč organizirala manevrska struktura narodne zaščite (MSNZ), ki je bila organizirana v okviru zakonske ureditve Narodne zaščite. V UNZ Murska Sobota je bil organizator in koordinator MSNZ Alojz Flisar, ki je bil poveljnik PEM in samostojni inšpektor milice za mejne zadeve in tujce, njegov namestnik Ciril Magdič, inšpektor za PEM, VEM in obrambne načrte, pomočnik pa Ludvik Cvernjek, skladiščnik orožja in opreme na UNZ Murska Sobota. Na nivoju postaj milice so bili kot organizatorji določeni takratni komandirji PM, in sicer Stanko Sakovič za občino Gornja Radgona, Ladislav Vegi za občino Murska Sobota, Franc Slokan za občino Ljutomer in Ludvik Bokan za občino Lendava.

MSNZ je imel predvsem tri pomembne naloge:

- varovanje in hrambo orožja in streliva na tajnih lokacijah,
- pridobivanje in izmenjavo obveščevalnih podatkov in informacij ter
- izdelava načrtov delovanja.

27.6.1991, je UNZ Murska Sobota z odločbo ustanovila Operativno skupino za vodenje aktivnosti organov za notranje zadeve na območju Pomurja. Od ustanovitve naprej je operativna skupina izvajala

koordinacijo vseh nalog na območju UNZ. Vodja operativne skupine na UNZ Murska Sobota je bil načelnik inšpektorata Milan Horvat.
Operativna koordinacija za območje severovzhodne Slovenije je bila na UNZ Maribor in je sprejemala strateške odločitve za delovanje milice v tem obdobju. V omenjeni koordinaciji je sodeloval tudi Milan Horvat.
Posebnost v organiziranju, usmerjanju in delovanju pomurske policije se kaže v dvojnem delovanju zaposlenih. Na eni strani je bilo to izvajanje t. i. splošnih nalog milice. Obvestila in usmeritve je podajal sektor stalne službe (OKC), ki je splošna varnostna dogajanja beležil v poročilo o delu. Na drugi strani pa se kaže potreba po organizaciji, koordiniranju in vodenju nalog milice s področja vojnega udejstvovanja. Kot je narekovala potreba in število varnostnih dogodkov ob obrambnih nalogah, je bil za izvajanje nalog v okviru akcije Lipa ustanovljen štab, ki je spremljal vojne dogodke in obvestila v tej smeri, koordiniral naloge milice in TO ter skrbel za pretok informacij in sprejemal najpomembnejše odločitve. V njem so delovali Janez Konrad, Ciril Magdič, Vlado Župančič, Stanko Gerič, Jože Seršen, Franc Pintarič in Mirko Pivar, ki so vodili tudi Kronologijo v zvezi z akcijo Lipa med agresijo jugoslovanske armade na Slovenijo, v času med 26.6.1991 in 8.7.2014, ko je beleženje prevzel sektor stalne službe. Kronologija vsebuje beleženje zaporedja dogodkov in kot taka predstavlja temeljni in izhodiščni vir vseh vojnih dogajanj v času vojne v Pomurju.
V zvezi z dvojno vlogo je bil opravljen tudi razgovor/intervju z Milanom Horvatom, takratnim načelnikom inšpektorata milice UNZ Murska Sobota, kjer je opisal naloge milice v tem obdobju. Ves čas osamosvojitvenih procesov in tudi v času oboroženih spopadov je bila prvenstvena naloga organov za notranje zadeve, med njimi tudi milice/policije, da opravlja vse naloge iz svojega delovnega področja:

- zagotavljanje javnega reda in miru,
- preprečevanje in preiskovanje kaznivih dejanj in prijemanje storilcev kaznivih dejanj,
- zagotavljanje nemotenega odvijanja prometa in reševanje prometnih nezgod
- nadzor nad prijavno - odjavno službo in
-nudenje pomoči državnim organom z javnimi pooblastili, če to pomoč potrebujejo.

Te naloge so v zaostrenih razmerah, posebej pa še v času agresije, dobivale drugačne oblike in potrebe po drugačnih metodah za zagotavljanje nalog:

- Na področju kriminalitete je bilo, med agresijo in takoj po njej, potrebno ugotoviti in dokumentirati vsa ravnanja agresorske vojske, ki so ali bi lahko imela kakršne koli znake kaznivih dejanj in opraviti zbiranje obvestil v smeri dokazovanja kaznivih dejanj posameznih pripadnikov agresorske vojske.
- Pri zbiranju informacij o varnostno zanimivih pojavih so imele prednost vse informacije, ki so bile povezane z delovanjem agresorja in so bile pomembne za vodenje oboroženega odpora.
- Nadzor prijavno-odjavne službe je dobil novo podobo - pomembne so bile nastanitve, ki bi lahko bile povezane za agresorjem in njegovimi sodelavci.
- Posebej veliko je bilo dela pri preverjanju pridobljenih informacijah o sumljivih dogajanjih, posredovanih od občanov. Teh informacij, tudi netočnih, je bilo ogromno in so policijo močno obremenjevale.
- Policija je dobila dodatno nalogo organizirati zbirne centre za prebegle in zajete vojake, skladno z mednarodnim pravom.
- Vse svoje enote na terenu so morali sami oskrbovati, oz. so si oskrbo morale enote zagotoviti same s pomočjo lokalnega prebivalstva.

Že pred razglasitvijo samostojnosti, so obveščevalni podatki jasno pričali, da bo takratna JA, po odločitvi Zveznega izvršnega sveta, uporabila oboroženo silo, predvsem za zagotovitev odprtosti zunanjih meja takratne Jugoslavije. Ena od poglavitnih nalog organov za notranje zadeve je bila zbiranje vseh relevantnih podatkov o obnašanju JA. Aktivnosti smo usmerili predvsem na:

- Spremljanje premikov vojaških kolon. V Pomurju se je močno okrepila frekvenca vojaških vozil na ravni vojašnice v Murski Soboti do mejnih stražnic in obratno ter vojaških vozil s smeri Maribora v Mursko Soboto. V večini primerov smo, na podlagi analiziranja podatkov, ugotavljali, da je šlo za slepilne manevre, s ciljem, prikazovanja močnih krepitev enot v vojašnici in na mejnih stražnicah, prevažali pa so prazna vozila ali iste vojake.
- Za nas so bili zanimivi podatki koliko vojakov je dnevno v vojašnici v Murski Soboti in na mejnih stražnicah. Podatke smo pridobivali s pomočjo informatorjev znotraj JA ali od oseb, ki so jim bile zelo blizu. Ugotavljali pa smo, da so bile te informacije precej netočne in dvomljive. Zardi tega smo se povezali z organizacijo, ki je vsakodnevno dostavljala kruh vojaškim enotam. Vsako jutro smo pridobili sveže podatke kakšne količine kruha potrebuje oz. je naročila vsaka vojaška

enota. Prav na podlagi analize teh podatkov smo lahko precej zagotovo ugotovili, za vsak dan, koliko vojakov šteje posamezna vojaška enota.
- Zanimiv je bil obisk dveh visokih častnikov murskosoboške vojašnice na UNZ v Murski Soboti. Častnika sem sprejel sam v svoji pisarni. Neglede na navodilo MNZ, da vojaki lahko vstopijo v prostore organov za notranje zadeve brez orožja, sem dovolil, da sta obdržala osebno orožje. Prvi častnik je, kot razlog obiska, navedel opozorilo o dokaj odkritem zbiranju varnostno zanimivih podatkov o JA, s strani miličnikov. Opozoril me ja, da takšno ravnanje ogroža varnost JA in zagrozil, da če ne bomo z aktivnostjo prenehali, bo JA reagirala tako, da bo fizično posredovala proti našim delavcem. Odgovoril sem mu, da ravnanje miličnikov v ničemer ne ogroža JA in da je glede na informacije, ki jih imamo, prav ravnanje JA tisto, ki napeljuje na njeno nenavadno obnašanje, ki verjetno ni čisto skladno z njeno vlogo. Istočasno pa sem mu dal jasno vedeti, da ne dovolim, da nam grozi in naj ne poskuša z nezakonitimi aktivnostmi zunaj vojašnice, ker bi to lahko pripeljalo do nepredvidljivih posledic. Drugi častnik je zgolj nemo opazoval dogajanje. Opazil sem, da mu je na nek način nerodno in da bi mi rad nekaj povedal. Po njunem odhodu sem še isti dan navezal stik z njim in pridobil precej verodostojne podatke o pripravah JA v Murski Soboti in stražnicah, o nekaterih spremembah pri poveljujočem kadru, o ognjeni moči in o predvidenih nalogah, ki jih ima JA v Murski Soboti, v primeru posredovanja. Ti podatki so nam zelo pomagali pri nekaterih naših odločitvah. Istega častnika smo, že po tem, ko se je kasneje v borbenih aktivnostih predal s svojo enoto in je bil v zaporu v Murski Soboti, iz zapora izpustili, da nam je pomagal pri zavzetju ene izmed mejnih stražnic, kjer se poveljujoči ni hotel predati. Omogočili smo mu tudi, da je kasneje pridobil naše državljanstvo in se zaposlil v organih za notranje zadeve.

Analiziranje aktivnosti milice v času vojne v Pomurju je opravil Tomislav Habulin s tem, da je v raziskovalnem delu diplomske naloge izjemno natančno analiziral dogodke, ki so se zgodili na območju Pomurja. Sami dogodki so tako v nadaljevanju povzeti iz raziskovalnega dela diplomske naloge. Pri raziskavi je uporabil vsebine neobjavljenih dokumentov milice, poslanih depeš enotam milice ter zapisov Operativne skupine oz. štaba, ki je tedaj deloval na območju UNZ Murska Sobota. Večina teh dokumentov je bila takrat označena s stopnjo tajnosti strogo zaupno in je bila, v letih po vojni, uničena. Del dokumentov je pridobljenih iz arhiva policije, del dokumentov pa iz osebnih arhivov izpraševancev. Posamezni konkretni dogodki so nastali na podlagi zapisov dogodkov posameznikov, ki so v tistem obdobju izvajali določene naloge v milici in so pisno odgovorili na vprašalnik. Sledila je analiza odgovorov in s skupinskim spraševanjem, enačenje razlik med vsebino virov in javnimi pogovori. V nadaljevanju bodo izpostavljene aktivnosti milice v Pomurju.

POMEMBNI DOGODKI PRED ZAČETKOM VOJNE ZA SLOVENIJO

Oktobra 1990, so se pričele priprave milice. Tako so bili na novo razporejeni aktivni in rezervni miličniki v 7. bataljon PEM RSNZ. Pripadniki PEM UNZ Murska Sobota po formaciji I so oskrbljeni z dolgocevnim orožjem in strelivom, ki so ga hranili na domu. Decembra 1990, so bile še pred plebiscitom določene naloge milice in PEM za zagotavljanju javnega reda ob izvedbi referenduma za samostojnost Republike Slovenije.
V zač. l. 1991 se je usposabljalo pripadnike PEM kot tudi miličnike. Marca 1991, je bil PEM večkrat v pripravljenosti zaradi zaostrenih varnostnih razmer v Jugoslaviji. Junija 1991, pa se je vpoklicalo rezervne miličnike oz. se je izvedla mobilizacija rezervnega sestava milice za opravljanje mirnodobnih nalog milice, kriminalistične službe za neprekinjeno operativno in preventivno delo na terenu in skupnih služb za neprekinjeno oskrbo vseh enot.

ZAMENJAVA TABEL SFRJ NA MEJNIH PREHODIH

Na območju PMM Kuzma, 26.6.1991, ob 7.15 uri pride do prvega incidenta na območju UNZ. Vojaki JA, ki so razporejeni po posameznih točkah okrog mejnega prehoda, z orožjem poizkušajo preprečiti prihod miličnikov OM Rogašovci na mejni prehod, kjer bi morali nastopiti stražarsko službo. Vojaki od miličnikov zahtevajo predajo, ki jo miličniki zavrnejo in se umaknejo na mejni prehod. V bistvu je to prvi incident v Pomurju, o katerem poročajo vse lokalne in druge medijske postaje. Delavci CP Murska Sobota, ob 10.30 uri, na mednarodnem MP Kuzma odstranijo tablo z napisom SFRJ in jo zamenjajo s tablo Republika Slovenija. Miličniki PMM Kuzma, ob prisotnosti pripadnikov PUM UNZ in miličnikov OM Rogašovci, odstranijo zastavo SFRJ in izobesijo zastavo RS. Ob teh dogodkih je prisoten tudi

Slika 144. Izobešanje slovenske zastave na MP Gornja Radgona.

Slika 145. Menjava tabel na mejnih prehodih.

Slika 146. Ob menjavi table na mejnih prehodih.

kapetan, poveljnik karavle JA.

Delavci CP Murska Sobota na mednarodnem MP Gornja Radgona, ob 11. uri, odstranijo table z napisi SFRJ in jih zamenjajo s slovenskimi simboli. Miličniki PMM Gornja Radgona in pripadniki PEM izobesijo slovenske zastave. V istem času delavci CP Murska Sobota zamenjajo table na MP Dolga vas in Gederovci, medtem ko miličniki izobesijo slovenske zastave.

Ob 11.25 uri na UNZ pokliče polkovnik JA, odgovoren za mejo v 5. armijski oblasti ter zahteva, da se takoj preneha z menjavo oznak na mejni črti, ter zagrozi, da bo JA z vojaško silo preprečila menjavo tabel. UNZ zato točno opoldne prerazporedi določeno število miličnikov iz postaj milice s splošnim delovnim področjem na postaje mejne policije z nalogo, da pomagajo pri varovanju mejnih objektov in omogočijo neovirano delo milice, carine in drugih mejnih organov. V tem času je dosežen tudi dogovor s teritorialno obrambo, da le-ta pomaga pri varovanju mejnih prehodov z zasedbo položajev okrog območij mejnih prehodov.

Ob 17.20 uri na maloobmejnem MP Korovci pride do incidenta, saj so vojaki JA poskušali preprečiti postavitev simbolov RS z zavzetjem borbenih položajev okrog MP. Miličniki se groženj ne ustrašijo in zavarujejo delavce CP Murska Sobota. Tako jim omogočijo postavitev novih simbolov.

BLOKADA MEJNIH PREHODOV S STRANI JA, 27.6.1991

Pripadniki PEM, miličniki PMP Kuzma in OM Rogašovci na območju MP Kuzma, ob 8. uri, zavzamejo obrambne položaje v strelskih jarkih, ki so jih vojaki JA izkopali dan prej okoli MP in jih še istega dne zasedli. S tem dejanjem milica prevzame pobudo nad dogajanji na tem območju, saj tako prepreči predvideno razporeditev vojakov JA v blokado mejnega prehoda. Ob 13.45 uri skupina 23 vojakov JA iz stražnice Kuzma in Sotina obkoli mednarodni MP Kuzma. Varovanje MO izvajajo miličniki PMM Kuzma, OM Rogašovci in pripadniki PEM UNZ. Miličniki blokirajo poti proti MP s civilnimi vozili. Barikado na poti proti MP Kuzma branijo pripadniki TO. Ob 21.37 uri miličniki OM Rogašovci med naseljem Rogašovci in MP Kuzma zajamejo dva vojaka in starešino JA, ki so udeleženi v prometni nesreči in so namenjeni na pomoč v stražnico Kuzma. Ponoči se vojaki JA, ki so v blokadi okrog mejnega prehoda Kuzma, v močnem nalivu umaknejo v stražnico Kuzma. Milica zato prerazporedi svoje pripadnike in nadaljuje z varovanjem mejnega prehoda. Ponoči OS UNZ na MP Kuzma dostavi večjo količino streliva, plinskih sredstev, šotorskih platen ter oblačil za pripadnike PEM, ki opremo nujno potrebujejo. Zgodaj zjutraj vojaki JA ponovno obkolijo MP Kuzma in pričnejo se pogajanja med milico in starešinami JA o predaji vojakov, ki pa, kljub opaženi volji za predajo, niso uspešno zaključena. Ob 8.15 uri se sestane vodstvo milice in TO, da se dogovori o skupnem napadu na JA ob 9. uri. TO naj bi pri tem preprečila umik vojakov iz območja MP. Ob napadu na MP Kuzma pripadniki PEM in miličniki PMM Kuzma ter OM Rogašovci izstrelijo nekaj rafalov iz avtomatskega orožja. Po kratkem oboroženem spopadu se milici preda 23 vojakov in starešina JA iz stražnice Sotina. Ostali vojaki JA se z starešino,

mimo položajev TO, umaknejo v stražnico Kuzma, kjer se zabarikadirajo in branijo svoj položaj. Milica zajetim vojakom priskrbi hrano in jih preda TO, ki jih odpelje v zbirni center.
Ob 10.15 uri OS UNZ na PMM Hodoš napoti miličnike OM Gornji Petrovci z nalogo, da skupaj z miličniki PMM Hodoš branijo mejni prehod med Slovenijo in Madžarsko. Po operativnem sestanku vodstva PMM se vsi miličniki razporedijo v obrambne položaje okrog MP. Območje PMM Hodoš, ob 16.12 uri, preletita dva transportna helikopterja JA, ki se obrneta na madžarski strani in pristaneta v bližini MP na označenem delu s strani vojakov JA. Iz helikopterjev se izkrca 36 vojakov, ki se pridružijo drugim pripadnikom JA, ki so na položajih v okolici MP. Deset minut za tem, v bližini MP, pristane še en helikopter JA, iz katerega se izkrca 15 pripadnikov Zveznega sekretariata za notranje zadeve (v nadaljevanju: zvezna milica), štirje zvezni cariniki in dva breztrzajna nepremična topa. Helikopterji po izkrcanju oseb in opreme odletijo nazaj v smeri Murske Sobote. Miličniki na helikopterje ne streljajo, saj so preveč oddaljeni in nimajo primernega orožja. Pripadnikom JA in zvezne milice se pridružijo tudi vojaki iz stražnice Hodoš. Vsi skupaj se nato razporedijo med opazovalnim stolpom in regionalno cesto med naseljem Hodoš in MP. Območju MP Hodoš se ob 17. uri približa manjša skupina vojakov z visoko dvignjeno zastavo. Na sredi poti med položajem JA in milice se skupina ustavi ter prične s pozivi na pogajanja. V pogajalski skupini JA so starešina vojakov, ki se je pripeljal s helikopterjem, starešina stražnice Hodoš in inšpektor Zvezne milice. S strani milice se pogajata komandir PMM Hodoš in vodja izmene MP. Inšpektor zvezne milice poskuša komandirju PMM vročiti odločbo, s katero bi bil komandir takoj zamenjan z inšpektorjem zvezne milice in bi mu moral predati miličnike, oborožitev in dokumentacijo. Komandir PMM Hodoš odločbe noče sprejeti, niti se o njej pogovarjati. Zato starešine JA dajo MP Hodoš ultimat, da v 10 minutah predajo MP vojski JA in Zvezni milici. Obe pogajalski skupini se takoj za tem vrneta na svoje položaje. Nadaljevanja pogajanj o predaji PMM Hodoš se s strani JA udeležita komandant specialne enote JA in starešina obmejne stražnice Hodoš, s strani milice pa komandir PMM in vodja izmene. Starešina JA ponovi poziv k takojšnji predaji PMM, kar pa komandir ne sprejme. Ob 18.35 uri, se nadaljujejo pogajanja na območju MP Hodoš. Pogajanj se udeleži starešina stražnice Hodoš, ki poskuša komandirja PMM prepričati o predaji. Komandir PMM v pogajanjih poskuša od starešine JA doseči, da bi se predali njegovi vojaki, on pa naj bi prestopil v vrste milice. V pogajanjih nobena stran ne popusti, zaradi česar se oba pogajalca vrneta na svoje položaje. Po pogajanjih vojaki JA začnejo premeščati svojo enoto v obroč okoli MP. Komandir PMM pokliče na pomoč enoto TO iz Hodoša. Ker je enota maloštevilna, v pomoč milici za obrambo MP pošljejo le pet pripadnikov TO. Na MP Hodoš, po železniški progi iz smeri Hodoša, ob 19.45 uri, prihaja na pomoč pet pripadnikov TO, ki imajo namen opazovati gibanje pripadnikov JA ob obkolitvi MP. Ko pripadniki JA opazijo gibanje skupine pripadnikov TO, pričnejo streljati proti njim in proti MP. Pripadniki TO se ob streljanju umaknejo, medtem pa se nadaljuje oster oborožen spopad med vojaki JA in miličniki pri obrambi MP Hodoš. Med enournim obstreljevanjem mejnega prehoda JA zadane transformatorsko postajo na MP, zaradi česar pride do izpada električne energije ter popolne teme na MP. Pripadniki milice temo izkoristijo za prekinitev streljanja proti položajem JA in ustvarijo vtis, da so se iz prehoda umaknili. Vojaki JA z obstreljevanjem s pehotnim orožjem nadaljujejo, pri tem pa na MP izstrelijo 8 granat iz breztrzajnega topa. Streljanje s strani JA se ob močnem neurju in nalivu poleže okoli 21.20 ure. Ob 22.15 uri pripadniki JA ponovno pričnejo s streljanjem na MP Hodoš. Milica na streljanje ne odgovarja, saj čaka, da se vojaki v temi približajo MP. Ker so vojaki JA prepričani, da so miličniki pobegnili na Madžarsko, se pričnejo neorganizirano približevati MP. Ko se vojaki približajo MP, miličniki z neposredne bližine pričnejo streljati na njih, zaradi česar le-ti v paniki pobegnejo v smeri stražnice Hodoš. Z ukano in hrabrostjo vseh miličnikov PMP Hodoš in OM Zgornji Petrovci, je MP Hodoš dokončno ubranjen, pripadniki JA, zvezne milice in carine pa prisiljeni k umiku v stražnico Hodoš. Ob 10.58 uri miličniki pri pregledu območja spopada MO Hodoš najdejo večje količine oblačil vojakov JA in granat za topove. Vse je predano pripadnikom TO, ki so prišli na območje MP. Komandir PMM se s poveljnikom TO dogovori o možnosti zavzetja stražnice Hodoš in predaji vojakov JA kot zveznih miličnikov. O dogovorih je obveščena OS UNZ. MP Hodoš je zaprt za ves mednarodni promet med Slovenijo in Madžarsko.
Mednarodnemu MP Dolga vas se, ob 12.30 uri, v strelski formaciji, začne približevati okrog 60 vojakov JA, ki so prišli iz stražnice Štefana Kovača in vojašnice Murska Sobota. Približno 150 m pred mejnim prehodom se vojaki razvrstijo v strelske položaje, pripravijo orožje in se približajo na razdaljo okrog 100 m, kjer zavzamejo položaje v zaklonu. V dvajsetih minutah je MP blokiran. Na MP pride pogajalec JA, ki komandirju milice sporoči, da JA do 14. ure ne bo ukrepala in da čakajo okrepitve iz mariborske vojašnice ter tanke, ki prihajajo iz Čakovca in Murskega Središča. Pogajalec pove, da želi vojska MP zasesti mirno in brez oboroženega spopada. Miličniki s tovornimi vozili blokirajo dostop do MP po cesti. Ob 14.25 uri, vojaki JA komandirju PMM Dolga vas sporočijo, da je zadnji rok za predajo prehoda ob 14.45 uri. Iz prehoda zato umaknejo vse civiliste, ker JA za žrtve med civilisti ne bo odgovarjala.

Mejni prehod obkoli 70 do 80 vojakov. Oboroženi so s pehotnim orožjem in netrzajnim topom. MP Dolga vas takrat brani 20 aktivnih in rezervnih miličnikov PMM Dolga vas in 5 miličnikov iz PM Lendava, ki dostop do MP blokirajo s tovornimi vozili civilistov. Za položajem enot JA, okoli mejnega prehoda, so razporejeni miličniki PM Lendava in OM Dobrovnik. Pod poveljstvom komandirja OM Dobrovnik v zunanjem obroču sodeluje 40 aktivnih in rezervnih miličnikov ter neznano število pripadnikov TO. V času blokade so na cesti proti MP v vidnem kontaktu poveljujoči JA in poveljujoča iz vrst milice in TO. Na mostu čez reko Muro med Murskim Središčem in Petišovci iz Varaždina, ob 14.30 uri, prodre izvidniška četa JA iz 32. mehanizirane brigade, ki je namenjena proti MP Dolga vas. Sestavljena je iz 3 tankov, 4 oklepnih transporterjev, cisterne, vozila za zvezo ter nekaj tovornih vozil, na katerih sta bila dva voda vojakov JA (pehote). V tem času je most blokiran s tovornimi vozili, med katerimi je tudi cisterna z bencinom. Zato se kolona JA v Murskem Središču ustavi. Po pogajanjih z TO, ko vojaki JA ugotovijo, da barikade ne bodo mogli prebiti brez velikih žrtev in škode, se kolona JA preusmeri proti Razkrižju, da bi reko Muro prečkala na mostu med Razkrižjem in Srednjo Bistrico. Na hrvaški strani mostu kolono JA močno ovirajo tudi domačini iz Murskega Središča, sicer državljani Republike Hrvaške. Patrulja OM Dobrovnik, ob 15. uri, izven naselja Mostje na cesti ustavi kolono 15 vojakov JA pod poveljstvom vodnika iz stražnice Žitkovci. Patrulja vojakom prepreči prehod preko mosta čez Kobiljski potok in jim ukaže, naj se vrnejo v dovoljeni 100 metrski pas ob državni meji, saj kot organizirana formacija nimajo kaj delati izven tega območja. Vodnik sicer navodila miličnikov upošteva in se vrne proti mejnemu pasu, vendar tam z vojaki prečka potok in se priključili formaciji JA, ki blokira MP Dolga vas. Zgodaj zjutraj je MP Dolga vas je še naprej obkoljen s približno 60 vojaki JA. Do te ure v močnem nalivu obe strani vztrajata na svojih položajih in do oboroženega spopada ne pride. Vojska je še naprej vkopana na svojih položajih in čaka na umik ali napad. Ob 8. uri, se na MP Dolga vas nadaljujejo pogajanja med milico in JA. V pogajanjih vojska zahteva predajo MP, saj bi ga sicer zasedla s silo. Milica in TO od vojske zahtevata umik iz območja MP ter vrnitev v stražnico. Na koncu pogajanj, ko vojska ugotovi, da MP ne bo mogla zasesti brez pomoči oklepne enote, milica in TO zahtevata umik njihovih enot brez orožja. Vojaki se po zaključenih pogajanjih pričnejo umikati s svojih položajev z orožjem, zaradi česar milica izstreli nekaj opozorilnih strelov. Zaradi streljanja med vojaki nastane zmeda in panika. To je bil povod, da odvržejo orožje in se predajo milici in enotam TO. Pri tem je zajetih 62 vojakov, 2 častnika in 3 podčastniki JA. Vsi so predani v zbirne centre.

Skupina okrog 40-50 vojakov JA iz stražnice Petanjci in Korovci, ob 12.53 uri, obkoli MP Gederovci. Miličniki pričnejo s postavljanjem barikad in zasedbo obrambnih položajev ob MP. Na PMM Gederovci, ob 14.15 uri, pridejo štirje vojaki JA v maskirnih oblekah in od komandirja enote zahtevata predajo prehoda. Skupina vojakov JA, ob 14.40 uri, zasede maloobmejne MP Kramarovci, Fikšinci in Sotina na meji med Republiko Slovenijo in Republiko Avstrijo, tako da prehod meje ni več mogoč. Vojakom JA, ki so v blokadi MP Gederovci se, ob 15.38 uri, pridruži še okrog 60 vojakov JA, ki so prišli iz vojašnice Murska Sobota. Na travniku v bližini MP Gederovci, ki je obkoljen s strani vojske JA, ob 17.20 uri, pristaneta dva transportna helikopterja JA, ki izkrcata oddelek 120 mm minometov in 15 vojakov čete za podporo. Vsi se pridružijo pripadnikom JA pri blokadi mejnega prehoda. Vojaki v blokadi MP Gederovci, ob 18.17 uri, pričnejo z nameščanjem minometov v okolico MP ter s premeščanjem vojakov na ugodnejše položaje za napad, in sicer tja, kjer so pred tem že bili pripadniki TO. V blokadi MP Gederovci je sodelovalo med 110 in 120 vojakov JA ter oddelek minometov. Miličniki OM Rogašovci na maloobmejnem MP Kramarovci, Fikšinci in Sotina, ob 20.36 uri, razorožijo tri vojake in starešino JA, ki so čez dan blokirali delo na maloobmejnih prehodih. Ob 22.31 uri, pri MP Gederovci pride do prvega oboroženega spopada pri obrambi MP med milico, TO ter vojaki JA, ki so obkrožali MP in ga napadli. Spopad traja približno 15 minut, obe strani pa se bojujeta z lahkim pehotnim orožjem. Pripadniki milice nimajo žrtev. Milica in TO ob 22.50 uri pri mejnem prehodu Gederovci ponovno obstreljujejo položaje vojakov JA, ki na ogenj ne odgovarjajo. V svojih vrstah imajo ranjenega kapetana, ki ga kasneje odpeljejo v bolnišnico, v Mursko Soboto. Pri spopadu prične milici zmanjkovati streliva, zaradi česar prosi za dostavo dodatnega streliva. Po začetku obstreljevanja svoje položaje zapustijo vojaki stražnice Petanjci in Korovci ter oddelek minometov 120 mm, ki se s kapetanom JA umaknejo v stražnico Petanjci. Preostalih 51 vojakov JA skupaj z vodnikom ostane na svojih položajih, saj se mimo enot TO ne morejo umakniti. Ponoči milica in TO nadaljujeta z obstreljevanjem položajev JLA pri mejnem prehodu Gederovci. Ker pogajanja med TO in JA na MP Gederovci niso uspešna, se zjutraj nadaljujejo ob prisotnosti starešine PEM UNZ. Pogajalca milice in TO od starešine JA zahtevata predajo vseh pripadnikov JA. Če se njihove starešine ne želijo predati, naj to omogočijo vsaj vojakom. Po skoraj dveh urah pogajanj se milici in TO preda skupno 51 vojakov JA, ki so v blokadi okrog mejnega prehoda. Vojaki so razoroženi ter kasneje z avtobusom odpeljani v Dijaški dom Murska Sobota, starešina - vodnik pa v Zapore Murska Sobota.

BOJEVANJE S TANKI JUGOSLOVANSKE ARMADE MED 27.6.1991 IN 4.7.1991

Slika 147. V pripravljenosti

Slika 148. Utrujeni po dogodkih.

Miličniki OM Radenci s pripadniki proti-diverzantskega voda 73. PŠ TO dne, 27.6.1991, v Radencih, ob 20.09 uri, aretirajo podpolkovnika in tri vojake JA, ki so bili na relaciji kot predhodnica tankovske enote JA, ki je za njimi prodirala v smeri Gornje Radgone. Aretirani vojaki so s strani TO odpeljani na PŠ TO v Maribor oz. v zbirni center za ujete vojake.

Nekaj minut za tem, ob 21. uri, se na območje občine Ljutomer pri naselju Mekotnjak po regionalni cesti Ormož–Ivanjkovci–Ljutomer pripelje tankovska četa JA iz kasarne v Varaždinu. V koloni je 7 tankov in trije oklepni transporterji, ki so istega dne v jutranjih urah nameravali iz Hrvaške v Slovenijo vstopiti na mostu čez reko Dravo v Ormožu. Ker jim tam ni uspelo, so v RS uspešno vstopili pri Središču ob Dravi ter se nato pomikali proti Ljutomeru z namenom prodora proti mejnim prehodom na meji z Republiko Avstrijo. Na križišču regionalne ceste Ormož-Ljutomer in lokalne ceste Žerovci-Mekotnjak prebijejo barikado iz motornih vozil ter nadaljujejo pot proti Mekotnjaku in naprej proti Zgornjemu Kamenščaku. Tam naletijo na barikado iz podrtih dreves, ki jo branijo pripadniki TO in miličniki PM Ljutomer. Ker barikade iz podrtih dreves tanki ne morejo prebiti, se cela enota JA premakne na razdaljo približno 500 metrov pred barikado, kjer so na lokalni cesti utaborjeni. Ponoči pripadniki TO kolono dvakrat napadejo z izstrelitvijo protioklepnih raket.

Ob 22.38 uri iz Štrigove proti Razkrižju v občini Ljutomer na območje RS prodre druga kolona 4 tankov, 10 oklepnih transporterjev, 6 tovornjakov, 2 cistern in 4 terenskih vozil. V oklepni mehanizirani četi oklepnega bataljona JA iz Varaždina je 5 oficirjev, 6 mlajših oficirjev in 135 vojakov. Mejo s Hrvaško prestopijo neovirano, saj TO in milici tam ne uspe postaviti nobenih barikad. O gibanju oklepne kolone ni nobenega operativnega podatka, prav tako ne TO ne milica takrat nimata na razpolago nobenega protioklepnega orožja. Oklepna kolona preko Razkrižja napreduje po lokalni cesti do Mote in naprej do Veržeja, kjer se ob 00.15 uri zaustavi na travniku. Miličniki PM Ljutomer kolono ves čas spremljajo ter o njenem gibanju tekoče obveščajo operativni štab UNZ. V času od vstopa kolone v Republiko Slovenijo do Veržeja pripadniki TO na kolono izstrelili 3 tromblonske mine, ki na oklepna vozila nimajo resnejšega učinka.

Oklepna kolona JLA, ki noč prebije pred naseljem Mekotnjak, poskuša zgodaj zjutraj, 28.6.1991, prebiti barikado na regionalni cesti Ormož–Ljutomer v gozdu Kačure. Barikado v močnem deževju ob poskusu preboja branijo miličniki PM Ljutomer. Ker barikade, ki je postavljena iz podrtih dreves, s tanki ne morejo prebiti, se kolona JA v gozdu obrne ter v naselju Žerovinci nekontrolirano strelja z mitraljezi v smeri miličnikov, ki spremljajo gibanje kolone, ter po okoliških hišah. Pri tem sta huje poškodovana dva objekta. Ob 9. uri se oklepna kolona dokončno umakne iz območja PM Ljutomer ter se napoti po regionalni cesti proti Pavlovcem in naprej proti Središču ob Dravi.

Oklepni koloni JA, ki je prenočila na travniku v bližini Veržeja, so se pridružila še 4 tovorna vojaška vozila, cisterna z vodo in reševalno vozilo. Zjutraj kolona nadaljuje gibanje od Veržeja v smeri Stare Nove vasi. Kolona na regionalni cesti Križevci - Radenci v Bučečovcih naleti na postavljeno barikado gradbenega materiala, ki jo razstreli z nekaj streli tankovskih granat in nadaljuje pot proti Radencem. Oklepna kolona JA ob 9.09 uri prodre do naselja Radenci, kjer pri odcepu za hotel Radin naleti na močno barikado, ki jo brani 7. diverzantski vod TO in enota milice iz OM Radenci. V medsebojnem

obstreljevanju izgubi življenje pripadnik JA, ustreljena pa je tudi civilna oseba Alojz Gaube, ki za posledicami ran, 3.7.1991, umre v bolnišnici v Murski Soboti. Po krajšem oboroženem spopadu tanki z granatami uničijo barikado, tako da oklepna kolona nadaljuje gibanje v smeri Gornje Radgone. V spopadu je s strani milice in TO zajeto vozilo s strelivom in cisterna s pitno vodo, ki sta še isti dan prepeljani na PM Ljutomer ter kasneje predani TO. Tankovska enota na železniškem prehodu pred Gornjo Radgono, ob 11.23 uri, z obstreljevanjem z granatami prebije barikado železniških vagonov in drugih vozil. Pri obstreljevanju ena granata zadane stanovanjsko hišo Karla Vajsa na Pintaričevi ulici. Tanki na poti skozi mesto proti mejnemu prehodu naletijo na oborožen odpor TO, milice in domačinov. Skupina prostovoljcev pri zgradbi Elrada z molotovkami zažge 5 tovornih vozil, cisterno z vodo in terensko vozilo. Enota JA na napad odgovori z vsesplošnim obstreljevanjem z mitraljezi in tankovskimi topovi po okoliških zgradbah. Vojaki tako poškodujejo zgradbo občine, upravno zgradbo TP Sloga, hotel Grozd, trgovino Peko, upravno zgradbo Kmetijske zadruge, pošto in Osnovno šolo Jožeta Kerenčiča. Pri tem napadu je poškodovanih veliko tehničnih sredstev JA. V spopadu en pripadnik JA izgubi življenje, en pa je poškodovan. V obstreljevanju je ubit tudi civilist. Milica v Gornji Radgoni, ob 15.41 uri, zajame 15 častnikov JA, ki jih preda TO. Večina zajetih starešin in vojakov je iz oklepne kolone, ki je tega dne prodrla do MP Gornja Radgona.

Izvidniška četa 32. mehanizirane brigade JA, ki je nekaj ur pred tem bila blokirana v Murskem Središču, ob 18.30 uri, prodre iz Hrvaške v Slovenijo pri naselju Gibina v občini Ljutomer, kjer je na cesti postavljenih več barikad in dreves in drugega materiala. Barikade brani manjša skupina pripadnikov TO ter skupina 8 policistov PM Ljutomer. V Gibini pri hišni številki 8/b pride do silovitega spopada med pripadniki JA na eni strani ter pripadniki TO in milice na drugi strani. TO in milica pri obrambi barikade uporabita dve tromblonski mini, nekaj ročnih bomb ter avtomatske puške, saj drugega orožja nimata na razpolago. Mehanizirano kolono JA uspeta ustaviti milica in TO po ostrem napadu. V silovitem obstreljevanju ima JA žrtve in ranjene, poškodovanih pa je tudi več stanovanjski hiš ter ranjena ena domačinka. Iz kolone JA pobegne nekaj članov posadk.

Polkovnik JA Popov, ki se s svojo enoto nahaja v obroču na MP v Gornji Radgoni, ob 20.09 uri, preko zvez iz vrst carinikov iz bivše Jugoslavije vzpostavi kontakt s pripadniki civilne zaščite s prošnjo, da naj predstavnike oblasti v občini obvestijo o njegovi želji za pogovore o stanju v Gornji Radgoni ter rešitvi nastale situacije po prodoru tankovske kolone v Gornjo Radgono in na MP.

Na cesti med naseljem Banfi (Hrvaška) in Razkrižjem, ob 21.45 uri, na barikadi pride do spopada med tankovsko enoto in pripadniki TO. Ker barikade tanki ne morejo prebiti, se vrnejo nazaj na Hrvaško. Tankovska kolona izvidniške čete 32. mehanizirane brigade JA, v sestavu 3 tankov ter 3 oklepnih transporterjev po lokalni cesti Banfi–Šprinc, pri naselju Veščica, ob 23. uri, poskuša prodreti na ozemlje Slovenije. V naselju Veščica, pri mostu čez reko Ščavnico, kolono uspešno ustavi 16 miličnikov PM Ljutomer. Do spopada med miličniki in vojaki ne pride, ker je bilo prejšnji večer objavljeno premirje. Oklepna kolona se, okrog 2.00 ure, umakne nazaj na Hrvaško.

V Gornji Radgoni se 29.6.1991, ob 2.30 uri, na sestanku med predstavniki občine, PM Gornja Radgona, PEM in poveljujočega TO, sprejme sklep, da se predstavniki TO in milice udeležijo pogajanj s polkovnikom Popovom (PM Gornja Radgona, št. SZ-138/9, 29.6.1991). Ob 3.17 uri, vodja operativnega štaba UNZ pripadnikom PEM in PM Gornja Radgona naroči, da se z JA ne smejo pogajati civilisti, temveč le milica in TO. V pogajanjih je potrebno polkovnika Popova pozvati k razorožitvi. Če tega ne sprejmejo, se jim prepove premikanje ter zagrozi z uporabo orožja.

Slika 149. Razdejanje na ulicah ob vojni.

V neposredni bližini MP se ob 8. uri, pričnejo pogajanja med poveljujočim oficirjem tankovske kolone in pripadniki TO in milice. V pogajanjih vsaka stran vztraja na svojih zahtevah in stališčih. V pogajanjih je dosežen kompromis glede oskrbe vojakov in glede zagotavljanja nujne medicinske pomoči. Izrečena je prepoved gibanja transporterjev po mestu. Ker nobena stran ne popusti v svojih zahtevah, se pogajanja zaključijo.

Delavci OZK UNZ Murska Sobota so ob prisotnosti državnega tožilca in preiskovalnega sodnika, ob 11.10 uri, pričeli z ogledi krajev in dogodkov v Gornji Radgoni, predvsem uničenih vozil JA pri Elradu, ki so zgorela prejšnji dan na poti proti MP.

30.6.1191, ob 13.48 uri, se pričnejo dogovori med oklepno kolono JA in milico z TO v Gornji Radgoni o

novih pogajanjih. Ker oklepna kolona ne poskuša priti iz blokade, do spopadov ne pride. Ob 17. uri je oklepna kolona JA je še vedno blokirana na območju MP Gornja Radgona. 2.7.1191 tankovska enota JA na območju MP Gornja Radgona, ob 17.15 uri prične s tankovskimi granatami in mitraljezi obstreljevati položaje TO, ki so v mestu. Močno obstreljevanje v presledkih traja nekaj ur. Ker tankovska enota pri tem uporablja močnejše orožje, je poškodovanih več objektov v mestu Gornja Radgona. Poškodovani so objekti na Grajski cesti 10, Kerenčičevi ulici 7, Lackovi ulici 6, Panonski ulici 7 in Maistrovem trgu 7. Po spopadu tankovska enota ostane na območju MP.

V naselje Gibina iz Hrvaške, 2.7.1991, ob 17. uri prodre nova oklepna enota JA, ki je namenjena na pomoč polkovniku Popovu v Gornjo Radgono. Pri tem prične prodirati preko postavljene barikade, ki je postavljena nekaj dni. Maloštevilnim pripadnikom TO, ki so slabo oboroženi na pomoč s protioklepnimi raketami Zolja M-80 pride oborožena skupina miličnikov. Miličniki zavzamejo položaj v zaklonu ob desni strani barikade, gledano v smeri Hrvaške. Ko se prvi oklepni transporter JA približa in prične rušiti barikado, dva miličnika proti njemu izstrelita raketi. Ena raketa na transporterju detonira, medtem ko se druga raketa na boku transporterja odbije. Napad z raketami pripadnike JA odvrne od prediranja barikade tako, da se umakne na polje pred naselje Gibina, kjer so razvrščeni v bojni položaj. Že med razvrščanjem vojaki začnejo streljati z mitraljezi in tankovskimi granatami v smeri miličnikov in pripadnikov TO. V obstreljevanju poškodujejo večino stanovanjskih hiš v bližini, z granatami pa neposredno zadenejo nekaj stanovanjskih hiš. Med huje poškodovanimi sta hiši na naslovu Gibina št. 5/b in Gibina št. 8/b.

Ob 18.50 uri v Presiko v občini Ljutomer iz Hrvaške preko Središča ob Dravi, Vitana in Koga prodre oklepna mehanizirana kolona JA. V koloni je 6 tankov, 7 oklepnih transporterjev, 8 tovornih vozil, cisterni, dvigalo in vozili za zvezo. Enota je nameravala prodreti do Gornje Radgone ter pomagati polkovniku Popovu iz obroča. Ko kolona prispe do močne barikade v središču naselja, ki jo brani 11 aktivnih in rezervnih miličnikov PM Ljutomer s pripadniki TO, pride do močnega oboroženega spopada, ki s krajšimi premori traja do 21. ure. V spopadu je s protioklepnima raketama Zolja M-80 v celoti uničen oklepni transporter in poškodovana sta tank ter oklepni transporter, ki sta zadeta v gosenice. JA ima izgube tudi med oficirji in vojaki. V spopadu je huje poškodovanih več stanovanjskih hiš v okolici. V barikadi so popolnoma uničeni tovornjaki in delovni stroji. Zaradi velikih izgub v moštvu in orožju, oborožen spopad v Presiki enoto JA demoralizira, kar se kaže v velikem časovnem zastoju, ki ga enota ima na tem mestu, saj ji je barikado končno uspelo prebiti šele okrog 24. ure.

V Gornji Radgoni, ob 19.50 uri, med pripadniki milice in TO na eni strani ter JA v tankovski koloni na drugi strani še vedno prihaja do občasnega obstreljevanja.

Tankovska kolona JA, ki je prejšnji večer prebila barikado v Presiki, 3.7.1991, do 3.30 ure, prenoči v naselju Stročja vas. Ker je sklenjeno začasno premirje, do spopadov ne pride. Inšpektor UNZ, član operativnega štaba, ob 1.57 uri, na mostu čez reko Muro med naseljema Veržej in Dokležovje miličnikom PM Ljutomer preda večjo količino protitankovskih min, ki so odvzete JA ob zajetju mejnih stražnic na meji z Avstrijo. Miličniki PM Ljutomer na lokalni cesti Zgornje Krapje–Veržej, ob 3.11 uri, vkopljejo 8 proti-tankovskih min z namenom preprečitve prodora tankovske enote JA, ki je prenočevala v Stročji vasi, v smeri Gornje Radgone. Oklepna kolona JA iz naselja Stročja vas po lokalni cesti prodre do barikade na reki Ščavnici pred naseljem Pristava. Po obstreljevanju barikade pride ob 3.22 uri do krajšega spopada med JA in TO, v katerem JA izgubi tank in oklepni transporter. Vojaki iz obeh uničenih vozil se predajo miličnikom. Oklepna kolona se ob 3.42 uri iz Pristave počasi in s postanki premika proti Cvenu. Pripadniki JA imajo ukaz, da bodo brez opozoril streljali na vse, ki bodo kakorkoli poskušali preprečiti premikanje njihove kolone. Oklepna kolona izven naselja Cven v smeri Ljutomera, ob 5.20 uri, zaradi okvare izgubi oklepni samohodni top, ki je s strani TO uničen. Del oklepne kolone se, ob 5.35 uri, prebije do začetka naselja Ljutomer. S tremi oklepniki JA poskuša prebiti barikado železniških vagonov in motornih vozil na železniškem prehodu na Soboški cesti. V varovanju barikade sodeluje 13 miličnikov PM Ljutomer in skupina pripadnikov TO. V spopadu miličniki in pripadniki TO z dvema proti-oklepnima raketama Zolja M-80 poškodujejo in onesposobijo oklepnik. V obstreljevanju je poškodovanih več stanovanjskih hiš in drugih objektov. Ker oklepnikom ne uspe priti mimo blokade v mesto, nadaljujejo z vožnjo po lokalni cesti v smeri Babincev, Šalincev in Križevcev. Kolona 6 oklepnih vozil, ob 7.42 uri, v Bučečovcih uspešno prebije blokado in nadaljuje pot proti naselju Hrastje Mota. Ob 8.14 uri, se iz poškodovanih tankov v Ljutomeru predajo 3 vojaki JA, ki so miličnikom dali pomembne operativne podatke o tankovski koloni, ki ima namen prodreti do Gornje Radgone in nuditi pomoč tankovski enoti polkovnika Popova.

OS UNZ na območje PM Ljutomer, ob 9.16 uri, v pomoč napoti dva voda PEM, ki z brodom prestopijo reko Muro med Krogom in Vučjo vasjo. Enota deluje na območju naselja Bučečovci in se pozno popoldan nastani v Gasilskem domu Stara cesta.

Preko Vitana in Koga proti Presiki se, ob 10.05 uri, počasi premika nova tankovska kolona JA, ki je

sestavljena iz 3 tankov, 7 oklepnih transporterjev, 2 tovornih vozil in nekaj manjših vozil. Kolona pride iz Hrvaške pri Središču ob Dravi. Pri naselju Kog kolono napadejo pripadniki TO, ki so JA povzročili manjše izgube.
Poveljniški oklepni transporter iz Hrastja Mota prispe, ob 10.20 uri, do Radencev, kjer je postavljena močna barikada delovnih strojev in tovornih vozil, ki so jo zavarovali pripadniki TO in nekaj miličnikov OM Radenci. Barikade transporterju kljub obstreljevanju z mitraljezom ne uspe prebiti. Oklepni transporter z dvema raketama uniči pripadnik TO, pri čemer je poškodovan kapetan JA. Pri tem so zajeti 4 starešine in 4 vojaki JA. Starešine prevzame milica, vojake pa TO odpelje v zbirni center.
V naselju Stara Nova vas, ob 11.00 uri, pride do novega spopada z oklepno enoto JA, ki prodira v smeri Radencev. Pripadniki PEM napadejo enega izmed poškodovanih oklepnikov, ki zaostaja za glavno kolono, saj je bil delno poškodovan že v spopadih v Presiki in Ljutomeru. Dva miličnika stopita na oklepnik ter vojake pozoveta k predaji. Takrat se na pomoč oklepniku že približujeta dva tanka. Ker se vojaki na pozive ne odzovejo, miličnika v notranjost odvržeta dve ročni bombi. Takoj za tem iz oklepnika pride 5 vojakov, ki so se predali miličnikom. V oklepniku ostaneta starešina in voznik. Miličniki se z zajetimi vojaki takoj umaknejo v zaklon, saj sta tanka, ki sta se približevala, pričela streljati z mitraljezom po okoliških hišah in položajih miličnikov. Miličniki proti tankoma pričnejo streljati s pehotnim orožjem, pri čemer jim ne uspe preprečiti vleko poškodovanega oklepnika s tankom proti Bučečovcem in Hrastju Moti. Miličniki PEM se z zajetimi vojaki JA umaknejo proti naselju Dobrava. V oboroženem spopadu ni nihče od miličnikov poškodovan, nekaj vojakov JA pa je huje poškodovanih.
Oklepna kolona JA, ki prodira iz Koga prispe, ob 12.17 uri, do barikade v Presiki. Ker barikade ne morejo prodreti, se vrnejo v smeri Koga, Vitana in Središča ob Dravi, kjer so pred tem vstopili v Slovenijo iz Hrvaške. Na poti brezciljno streljajo po okoliških zgradbah ter poškodujejo veliko objektov v naseljih Bajzek, Jastrebci in Kog.
Med milico, TO in JA je ob 13. uri dogovorjeno premirje.
Med prisluškovanjem UKV zvezam JA se, ob 15.06 uri ugotovi, da so njihove enote na območju občine Gornje Radgone in delno občine Ljutomer prejele ukaz, da se pripravijo na premik v kasarne, nazaj na območje Hrvaške.
Območje UNZ v času premirja do 16.20 ure, preletavajo helikopterji JA, ki dvakrat preletijo občino Gornja Radgona in Ljutomer. En helikopter pristane na MP Gornja Radgona, od koder čez nekaj časa odleti v smeri Murske Sobote, druga dva helikopterja pa pristaneta ob tankovski koloni v Hrastje Moti. En helikopter zaradi okvare ostane na njivi, medtem ko drugi z obema posadkama, ob 16.12 uri, odleti v smeri Murske Sobote.
Poveljnik oklepne enote v Gornji Radgoni se s predstavnikom TO, ob 16.30 uri, pogaja o predaji oziroma umiku iz območja. Da bi se preprečile nove škode na stanovanjskih objektih in nepotrebne žrtve ob morebitnem novem spopadu, TO pristane na umik oklepnikov iz mesta in vrnitev v kasarne na območje Hrvaške. Milica se s predlagano rešitvijo v pogajanjih strinja.
Iz območja MP Gornja Radgona se na podlagi dogovorov med pogajanji pod vodstvom polkovnika Popova prične, ob 18.52 uri, umik oklepno mehanizirane čete 32. mehanizirane brigade iz Varaždina. Oklepna kolona se premika proti Radencem, Veržeju, Krapju, Moti in Razkrižju. Kolono ves čas spremljajo miličniki PM Gornja Radgona in Ljutomer. Popov za sabo pusti razdejani mejni prehod ter veliko poškodovanih zgradb v Gornji Radgoni.
4.7.1991, ob 0.15 uri, je na podlagi sklenjenega sporazuma med milico, TO in JA oklepna kolona pri naselju Gibina zapustila območje Slovenije. Iz območje UNZ Murska Sobota je tako odpeljalo 8 tankov, 17 oklepnih transporterjev, oklepni tovorni dvigali in reševalno vozilo. Na območju je ostalo nekaj uničenih in okvarjenih vozil JA.

BLOKADA KASARNE MURSKA SOBOTA IN ZAJETJE STRAŽNIC JUGOSLOVANSKE ARMADE

Pripadniki TO v mestu Murska Sobota, 27.6.1191, ob 21.05 uri, obkolijo in blokirajo kasarno JA, kjer se nahaja poveljstvo 65. obmejnega bataljona JA. Pri obkolitvi kasarne pride do posameznih strelov, pri čemer je en vojak ranjen. Miličniki PM Murska Sobota sodelujejo v širši blokadi kasarne.
28.6.1991, ob 7.50 uri, se pripadniki PEM in TO, ki so branili MPO Gederovci, premaknejo proti stražnici Petanjci. Tam se nahaja 65 vojakov in starešina JA. S kapetanom JA se pričnejo pogajanja o pogojih predaje brez oboroženega spopada. V času pogajanj TO na položaje postavi nekaj minometov 82. Ob 9.46 uri, se nadaljujejo pogajanja o predaji vojakov JA, ki so obkoljeni s strani PEM in TO. Po celodnevnih pogajanjih se milici in TO, ob 18.28 uri, preda celotna enota JA stražnice Petanjci. 65 vojakov je s strani TO odpeljanih v zbirne centre, starešina pa prestopi v enote milice. TO in milica iz stražnice odpeljeta večje količine orožja, streliva in druge opreme.
Manjša skupina miličnikov PM Lendava, ob 17. uri, odide do stražnice Pince. Po kratkih in uspešnih

pogajanjih miličniki brez oboroženega spopada dosežejo celovito predajo stražnice in 15 vojakov JA. Ti so kasneje predani TO, ki jih odpelje v zbirne centre.
Skupina PEM in miličnikov OM Rogaševci, ob 18. uri, ob pomoči nekaj pripadnikov TO, obkoli stražnico v Sotini in po pogajanjih brez oboroženega spopada doseže predajo 28 vojakov JA in vodnika, ki so s strani TO prepeljani v zbirne centre. Druga skupina PEM, miličnikov OM Rogašovci ter pripadnikov TO, ob 18.30 uri, zavzame stražnico Trdkova. V stražnici je zajetih 15 vojakov JA, medtem ko komandir stražnice pred tem pobegne. Vojaki so s strani TO predani v zbirne centre. V skladišču stražnice je najdena večja količina protitankovskih min in druge oborožitve. Večino min miličniki OM Rogašovci dostavijo na UNZ Murska Sobota, del pa jih prevzame PEM UNZ.
Miličniki PM Gornja Radgona in pripadniki PEM 29.6.1191, ob 8.40 uri, izvedejo blokado stražnice Gornja Radgona, v kateri so vojaki JA. Ob 11.20 uri, miličniki PM Gornja Radgona in pripadniki TO zasedejo položaje pri stražnici v Gornji Radgoni, da bi preprečili izhod vojakov JA ter priključitev tankovski enoti, ki prodira proti Gornji Radgoni. Med miličniki in starešino stražnice se pričnejo pogajanja o predaji. Pogajanja so v času prodora oklepnikov v mesto neuspešna, je pa dosežen dogovor o uporabi orožja le v primeru silobrana. Ob 16. uri se nadaljujejo pogajanja med milico in starešino JA o predaji stražnice Gornja Radgona. Pogajanja so neuspešna, zaradi česar miličniki ostanejo v blokadi stražnice. Ob 16.45 uri, pri osnovni šoli Gornja Radgona pristane helikopter JA z oznakami rdečega križa z namenom, da z območja odpelje ranjene ali mrtve vojake. V helikopterju je polkovnik, ki ga je milica zadržala na kraju pristanka helikopterja. Omogočen mu je stik s komandirjem karavle. Ob 17.27 uri, miličniki PM Gornja Radgona in PEM dobijo ukaz o aretaciji polkovnika JA. Aretacija je uspešno izvršena ob 18. uri. Aretirani polkovnik je odpeljan na skrito lokacijo na območje OM Radenci.
Osem miličnikov in komandir OM Dobrovnik, ob 10.10 uri, po pogajanjih brez oboroženega spopada vstopijo na območje stražnice Žitkovci in zavzamejo stražnico. Prijetih je 6 vojakov JA. Ostali vojaki stražnice so s poveljujočim pred tem zajeti v obroču okrog MP Dolga vas. V stražnici je najdeno orožje in strelivo, ki so ga prevzeli pripadniki TO.
Pripadniki PEM in miličniki OM Cankova ob pomoči domačina, ki je sodeloval kot civilist, saj je poznal trenutne razmere in okoliščine v karavli Korovci, ob 10.40 uri brez spopada zajamejo stražnico in nekaj vojakov.
Komandir OM Dobrovnik po posvetu z aktivnimi delavci in vednostjo OŠ UNZ pripravi načrt vstopa in predaje vojaške karavle v naselju Kobilje. Tudi tokrat so k sodelovanju povabljeni pripadniki TO preko poveljujočega častnika za območje Lendave. Delavci milice se morajo odločiti za samostojno akcijo, ker na razpolago ni pripadnikov TO zaradi drugih del in obveznosti. Ker se same akcije prevzema stražnice ne da več prestavljati, ob 15.00 uri, komandir OM s 3 aktivnimi in 4 rezervnimi miličniki blokira vojaško stražnico Kobilje. Po pogajanjih se, ob 15.30 uri, poveljujoči vodnik preda z 12 vojaki. V stražnico so pozvani pripadniki TO, ki so s tovornimi vozili za prevzem orožja in tehnike v stražnico prispeli ob 16.00 uri.
Miličniki PM Gornja Radgona pričnejo, ob 19.48 uri, s starešino stražnice v Zgornjem Konjišču pogajanja o predaji. Pri pogajanjih pomočnik komandirja ugotovi, da ima JA urejene položaje in da je komandir stražnice pripravljen na predajo. V stražnici je tudi podporočnik, ki je prišel s skupino vojakov iz kasarne v Mariboru v pomoč stražnici. Ker podporočnik s svojo skupino vojakov ni pripravljen na predajo, pomočnik komandirja odstopi od pogajanj. Stražnica je še naprej obkoljena s strani TO.
Pripadniki TO brez spopada ob 20.53 uri dosežejo predajo vojakov in starešine JA v stražnici Čepinci, na meji med Slovenijo in Madžarsko.
1.7.1991 se nadaljuje blokada vojašnice Murska Sobota ter stražnic v Kuzmi, Hodošu, Gornji Radgoni in Zgornjem Konjišču. Na vseh lokacijah čez dan potekajo pogajanja z JA, vendar niso uspešna, saj se vojaki ne želijo predati milici in TO. Poveljujoči v milici in TO načrtujejo aktivnosti za zavzetja stražnic.
Dva oddelka miličnikov PEM se, ob 15.10 uri, pridružita enotam TO v blokadi stražnice na Hodošu. Kljub intenzivnim pogajanjem jim ne uspe doseči predajo enote JA in zveznih miličnikov. Pričnejo se aktivnosti in načrtovanje zavzetja stražnice med poveljujočimi milice in TO.
2.7.1991, ob 11.08 uri, VIS operativnemu štabu UNZ sporoči, da je stanje vojakov, ki so bili obkoljeni v stražnici Kuzma dobro in da imajo hrane za več dni. Ker bi lahko tako vztrajali več dni v blokadi, se preverja možnost prekinitve električnega toka, saj bi tako vojaki ostali tudi brez pitne vode in bi bila morebitna predaja bistveno hitrejša. Komandir stražnice ima še vedno nadzor nad stražnico in 20 vojaki.
Enote PEM UNZ in TO po dveh dneh blokade stražnice Kuzma, ob 13. uri, pričnejo z oboroženim napadom na stražnico. Po nekajminutnem obojestranskem obstreljevanju se proti stražnici izstreli protioklepna raketa Zolja, ki uniči vhodna vrata. Miličniki PEM in pripadniki TO nadaljujejo z obstreljevanjem stražnice, pri čemer pomagajo tudi ostrostrelci. Po približno 10 minutah obstreljevanja je s strelnim orožjem zadet starešina JA, zaradi česar vojaki na okno stražnice izobesijo belo zastavo.

Takoj za tem je ogenj s strani milice in TO prekinjen ter vzpostavljen stik z vojaki. Po nekajminutnem pogajanju je sklenjen dogovor o prenehanju spopadov, pri čemer se vojaki JA predajo, tako da sami pridejo iz zgradbe stražnice. Pri tem je zajetih 17 vojakov JA, ki so bili predani TO. Prepeljani so v zbirni center.
Komandir PM Gornja Radgona se skupaj s civilistom, po predhodnem dogovoru s komandirjem stražnice, ob 14.22 uri, odpelje s službenim vozilom, s prižgano modro rotacijsko lučjo, na pogajanja v stražnico Zgornje Konjišče, kjer so zabarikadirani vojaki JA. V pogajanjih sodelujeta oba oficirja JA, ki imata različno stališče glede predaje. Čez nekaj časa se pogajanjem pridruži še starešina TO, katerega enota je v blokadi okrog stražnice. Pogajalcem uspe v pogajanjih prepričati starešini JA in vse vojake, da bi bila predaja najboljša rešitev, saj so obkoljeni. Po izmenjavi nekaterih stališč in opravljenih razgovorih med samimi vojaki JA se ti brez upiranja predajo pripadnikom milice in TO. Zajete vojake in starešine TO prepelje v zbirni center.
Po neuspešnih pet-dnevnih pogajanjih o predaji stražnice Gornja Radgona se, ob 16.30 uri, prične napad na stražnico, v katerem sodelujejo miličniki PEM UNZ in PM Gornja Radgona ter nekaj pripadnikov TO. Pred napadom miličniki obkolijo stražnico, da bi preprečili morebiten pobeg vojakov. Poveljujoči starešina JA neposredno pred napadom dobi ultimat o predaji, a ga ne upošteva. V napadu miličniki, da bi preprečili žrtve, streljajo v dele zgradbe, kjer ni vojakov. Istočasno pripadnik TO z raketometom Zolja ustrelil v streho zgradbe. Ker se vojaki kljub močni eksploziji ne želijo predati, milica nadaljuje z obstreljevanjem v neposredni bližini oken, kjer so vojaki. Čez nekaj časa vojaki na oknu izobesijo belo zastavo, zaradi česar milica preneha z obstreljevanjem. Po krajšem pregovarjanju se, ob 17.45 uri, preda 42 vojakov in poročnik JA. Vsi so odpeljani v zbirne centre. V spopadu ni poškodovanih na nobeni strani.
Po večdnevni blokadi stražnice Hodoš in neuspešnih pogajanjih se, ob 17.10 uri, prične s strani pripadnikov milice in TO oborožen napad na stražnico. Pri obstreljevanju sta uporabljena dva breztrzajna topova in minomet, ki so jih namestili pripadniki TO. Po kratkem obstreljevanju se milici in TO preda 66 vojakov JA, 2 starešini JA, 15 zveznih miličnikov in 4 zvezni cariniki.

LETALSKI NAPADI JUGOSLOVANSKE ARMADE

Dve letali JA 28.6.1991, ob 16.57 uri, napadeta barikade ob vojašnici v Murski Soboti. Izstrelita 4 rakete in barikade obstreljujeta z mitraljezi. Zadeto je tovorno vozilo in poškodovana hiša v Razlagovi ulici.
Dve letali JA z mitraljezom, ob 18. uri, obstreljujeta barikado čez reko Muro med Veržejem in Dokležovjem. Letali izstrelita tudi dve raketi, ki cilja ne zadeneta.
Dve vojaški letali Orel ob spremstvu vojaškega letala Galeb 2.7.1991, ob 15.50 uri, z mitraljezi napadeta barikado na železniškem prehodu v Ljutomeru, na regionalni cesti Ljutomer–Ormož. Letali z nekaj naboji zadeneta vagon na tirih, medtem ko druge predmete in plinske jeklenke na tovornem vozilu v blokadi zgrešita. Dve vojaški letali JA Orel, ob 16.10 uri, raketirata blokado na regionalni cesti Ljutomer - Ormož v gozdu Kačure. Blokada iz podrtih dreves je od detonacije raket hudo poškodovana, vendar še naprej preprečuje vožnjo po cesti.
Ob 18.36 uri območji PM Ljutomer in Gornja Radgona v nizkem preletu preletita vojaški letali JA. Na cestne barikade pred Gornjo Radgono in športni center izstrelita nekaj raket, ki pa ne povzročijovečje škode.

ZAJETJE VOJAKOV JUGOSLOVANSKE ARMADE IN ORGANIZIRANJE ZBIRNIH CENTROV

Na PM Lendava 29.6.1991, ob 9. uri, samovoljno pride večja skupina vojakov JA, ki so tega dne pobegnili iz stražnice Lendavske Gorice. Vojaki so predani TO, ki jih prepelje v zbirne centre. Ob 9.50 uri miličniki PM Lendava in pripadniki TO po kratkih pogajanjih dosežejo predajo preostalih vojakov v stražnici Lendavske Gorice. V stražnici je zasežena večja količina orožja in streliva, med drugim dva breztrzajna topova in minsko eksplozivna telesa.
Pripadniki PEM na območju MP Kuzma, ob 10. uri, primejo 4 pobegle vojake JA, ki miličnikom nudijo operativne podatke o stanju v stražnici Kuzma, kjer je obkoljeno 22 vojakov in starešina, ki se ne želijo predati miličnikom.
OZK UNZ Murska Sobota, ob 10.20 uri, vse PM obvesti, da so se na območju UNZ pričeli formirati prehodni zbirni centri za zajete vojake JA. Ti bodo predvidoma v Puconcih, Bogojini, Čentibi, Rakičanu in po potrebi tudi. OS UNZ se z zapori Murska Sobota dogovori o sprejemu vojnih ujetnikov in zagotavljanju minimalne oskrbe. Zapori bodo lahko zagotovili sprejem 25 vojnih ujetnikov, ki bodo prostorsko ločeni od civilnih.

Ob 12.31 uri se prične nameščanje zajetih vojakov JA v zbirni center v prostorih Osnovne šole Puconci in Srednje kmetijske šole Rakičan.
Operativni štab UNZ se s predstavnikom Rdečega križa Slovenije dogovori o ravnanju z zajetimi vojaki v zbirnih centrih. Sklenjen je dogovor, da RK priskrbi ujetnikom oblačila, suhi obrok hrane in prevoz. V spremstvu policije so ujetniki nato prepeljani do MP Mursko Središče, kjer bodo predani hrvaškim varnostnim organom.
PM Ljutomer v soglasju z OS UNZ skupaj z RK Slovenije prevzame v upravljanje zbirni center za zajete vojake v Radoslavcih. Center vodi rezervni miličnik PM Ljutomer, za varovanje pa je namenjenih 12 rezervnih miličnikov.
UNZ Murska Sobota skupaj z RK Slovenija prične z urejanjem zbirnega centra za zajete vojake JA v naselju Videm ob Ščavnici. Za organizacijo sta zadolžena inšpektor in kriminalist UNZ.
4.7.1991 je bil ukinjen zbirni center za vojne ujetnike v Vidmu ob Ščavnici, kjer je bilo izpuščenih 12 vojakov JA. Pripadniki milice in TO, ki so delali v centru, so se vrnili v svoje enote.
OZK UNZ so, ob 14.00 uri, predali v zapore Murska Sobota, 3.7.1991, prijetega vojnega ujetnika - komandirja tanka v Pristavi, ki so ga prevzeli od PM Ljutomer.
Iz zbirnega centra Bogojina so bili, ob 15.00 uri, izpuščeni vojni ujetniki. Z avtobusi je bilo do Murskega Središča odpeljanih 23 državljanov BiH in 25 vojakov albanske narodnosti, kjer so bili predani hrvaškim varnostmi organom. Predani so bili tudi 4 vojaki iz zbirnega centra Puconci.
OZK UNZ je iz pridržanja izpustil 15 zveznih miličnikov, katerim so bila dana civilna oblačila in so bili s strani RK odpeljani do Zidanega Mostu, od koder so z vlakom odpotovali poreko Hrvaške v Srbijo.
Zaradi prostorske stiske je milica 20 vojnih ujetnikov, ob 18.41 uri, premestila iz zbirnega centra Čentiba v zbirni center Bogojina. Ob sodelovanju RK je bilo 6 vojnih ujetnikov izpuščenih.
Miličniki PEM so zajetega polkovnika JA, 5.7.1991, ob 4.20 uri, predali pravosodnim organom v zapore v Dobu pri Mirni.
Na podlagi naročila RSNZ so se, ob 8.36 uri, pričele priprave na izpust preostalih zajetih vojakov iz zbirnih centrov Bogojina, Puconci, Radoslavci in Čentiba, kjer so se zbirni centri zaprli. Vojni ujetniki, med katerimi je večina starešin JA, so ostali v zaporu, je pa bilo potrebno narediti točne sezname oseb, ki jih je bilo potrebno posredovati republiški koordinaciji.
OZK UNZ je, ob 11.00 uri, iz zapora izpustil štiri priprte zvezne carinike. Eden je iz Lendave odpotoval z vlakom na Hrvaško, trije pa so s službenim vozilom preko MP Dolga vas odpotovali na Madžarsko.
Iz območja UNZ je proti Ljubljani, ob 12.40 uri, krenila kolona avtobusov z zajetimi pripadniki JA, ki so bili nastanjeni v zbirnih centrih Bogojina, Radoslavci in Puconci. Z zbirnega centra Puconci je bilo odpeljanih 195 vojakov, iz zbirnega centra Radoslavci 60 vojakov in iz zbirnega centra Bogojina 172 vojakov, medtem ko je 5 vojakov ostalo tam. Zbirna centra Puconci in Radoslavci sta po tem prenehala delovati.
Vodja zbirnega centra Bogojina je, ob 16.34 uri, na mostu čez reko Muro med Petišovci in Murskim Središčem dovolil odhod na Hrvaško zadnjim 5 vojnih ujetnikov iz tega zbirnega centra, tako da je zbirni center prenehal delovati.
Predstavnik Rdečega križa Slovenije, Gusti Koren je 7.7.1991, ob 14.55 uri, obiskal vojne ujetnike v zaporu Murska Sobota, kjer je ugotovil, da ujetniki niso imeli pripomb na postopke milice. Pripombe so vojni ujetniki imeli na dolgotrajno ugotavljanje njihove krivde, izrazili pa so tudi željo, da bi se jih premestilo v zapore, ki bi bili bližje njihovim domom.
Ob 13.25 uri še ni bil dokončno urejen status vojnih ujetnikov v zaporih Murska Sobota. Status vseh tistih, ki niso storili kaznivega dejanja, pa naj bi bil urejen v kratkem času.
Na UNZ sta, ob 16.45 uri, prišla dva pobegla vojaka JA iz kasarne Murska Sobota. Miličniki so ju odpeljali v zbirni center Maribor.
Miličniki PM Murska Sobota so ob 19.02 uri, od pripadnikov RK Slovenije prevzeli 5 vojakov JA, ki so pred tem pobegnili iz kasarne v Murski Soboti. Po operativnem razgovoru z delavci OZK so bili vsi odpeljani v zbirni center Maribor.

POŠKODOVANA MILIČNIKA V EKSPLOZIJI PROTITANKOVSKE MINE V PETANJCIH

30.6.1991, ob 12.55, v Petanjcih pride do eksplozije protitankovske mine. Miličnik in rezervni miličnik OM Radenci sta napotena preko barikad na drugo stran reke Mure v Petanjce, kjer bi morala od pripadnikov TO prevzeti minomete za potrebe milice. Pri prikazovanju uporabe in delovanja minometa, pride do nesreče, saj pripadnik TO v objektu sproži mino v minometu, ki eksplodira. Miličnika sta pri tem hudo telesno poškodovana in prepeljana na zdravljenje v bolnišnico Murska Sobota. Lažje poškodovana sta tudi pripadnik TO in civilist.

DOGODKI PO 4.7.1991

Delavci OZK UNZ so, ob 7.32 uri, pričeli z ogledi krajev, ki so bili poškodovani s strani JA na območju Gornje Radgone in območju celotne UNZ. Kriminalisti so največ ogledov opravili v Gornji Radgoni, Gibini in Presiki Pri ogledih so sodelovali miličniki lokalnih PM.
Miličniki PMM Gornja Radgona so, ob 13.00 uri, odprli mednarodni MP Gornja Radgona za potniški promet med Slovenijo in Avstrijo. Promet tovornih vozil še ni bil vzpostavljen.
Ob 13.42 uri so se dokončno umaknile vse barikade na regionalni cesti Ljutomer - Veržej - Dokležovje - Murska Sobota, tako da je promet potekal neovirano.
6.7.1991 območje Gornje Radgone in mednarodni MP, ob 12.10 uri, obiščeta delegaciji Skupščine RS in Parlamenta Sveta Evrope.
Miličniki PM Ljutomer so, ob 15.35 uri, zaustavili vojaško reševalno vozilo, v katerem sta bila podpolkovnik JA in civilna oseba. Oba sta bila namenjena v bolnišnico Maribor, kjer sta želela prevzeti trupli vojakov, ki sta izgubila življenje v spopadih v Radencih in Gornji Radgoni. Ker njun prihod ni bil najavljen in dogovorjen, sta bila zavrnjena nazaj na Hrvaško.
Miličniki PM Ljutomer so v Borecih, 8.7.1991, ob 1.28 uri, pričeli z operativnim varovanjem doma poveljnika 65. obmejnega bataljona JA v Murski Soboti, s katerim se je TO pogajal o možnosti prestopa v njihove vrste in predaji kasarne Murska Sobota.

OBELEŽITEV SPOMINOV NA VOJNO V POMURJU

V dosedanjem času se je zvrstilo tudi nekaj poskusov obeležitev spominov na vojno s strani posameznikov in inštitucij, ki so vsekakor prispevali svoj delček k ohranitvi spomina na junaške dogodke braniteljev domovine Slovenije. To so vsekakor veteranske organizacije združene v Združenju policijsko veteranskih društev Sever, Zveza veteranov vojne za Slovenijo, Zveza Slovenskih častnikov, ki v sodelovanju z drugimi društvi, vsekakor pa z občinami Pomurja sodelujejo pri načrtovanju, pripravi in izvedbi prireditev, posvečenih tem dogodkom iz osamosvojitvene vojne.
PVD Sever za Pomurje je v obdobju po vojni na vseh lokacijah, kjer so se zgodili pomembnejši dogodki med desetdnevno vojno postavil spominska obeležja. Spominska obeležja so tako postavljena v Dolgi vasi, Radencih, Gederovcih, Kuzmi, Stari Novi vasi, Gibini, Gornji Radgoni, Murski Soboti, Radoslavcih, Hodošu, Ljutomeru, Puconcih, Petišovcih, Dolnji Bistrici, Razkrižju, Čepincih, Mekotnjaku, Zgornjem Konjišču, Petanjcih, Presiki in Rakičanu.
Pomembni prispevki k ohranitvi spomina na dogodke so vsekakor spominske razstave, katerih najpomembnejši del je razstava Človeka nikar, ki je nastala v sodelovanju med Muzejem policije in Združenjem Sever in gostuje ob različnih priložnostih v Pomurju.
Vsekakor pomeni pomemben del pri ohranitvi dogodkov arhiv časopisnih hiš in novinarjev iz Pomurja, ki so z veliko mero samoiniciativnosti in tudi drznosti dokumentirali posamezna dogajanja na bojiščih; tudi arhivi policije in Slovenske vojske so neizmeren vir. V okviru študijskih programov so posamezniki ob dokončanju/diplomiranju izdelali diplomske naloge. Najpomembnejše delo nedvomno predstavlja dokumentarni film z naslovom Radgona 91, osamosvojitvena vojna v Pomurju, katerega izdelava je

Slika 150. Spominsko obeležje v Gederovcih.

Slika 151. Spominsko obeležje na Razkrižju.

Slika 152. Avtorica razstave Človeka nikar, mag. Biserka Debeljak, katere delo nadaljuje Darinka Osvald Kolar.

Slika 153. Utrinek iz razstave na sejmišču v Gornji Radgoni.

plod zahtevnega dela Štefana Celeca in Brigite Bavčar iz Zavoda za promocijo kulturnih, izobraževalnih in informativnih dejavnosti Sončnica.
Ena izmed teh je vsekakor Diplomsko delo Univerze v Maribor, Fakultete za varnostne vede z naslovom Aktivnosti pomurske milice v vojni za Slovenijo, november 2011, z zagovorom pa je z odliko diplomiral Tomislav Habulin. Slednjemu gre tudi zahvala, da je dovolil uporabo dela vsebine raziskave, ki govori o prispevku enot milice v Pomurju.

OB KONCU

Letos mineva že 23 let od vojne za Slovenijo. Milica v Pomurju je imela zelo pomembno vlogo pri osamosvojitvi nove države, saj je, kot drugje v Sloveniji, neposredno izvajala bojne aktivnosti proti agresorski vojski JA. Kar nekaj aktivnosti je milica izvajala samostojno, veliko njih pa skupaj, z roko ob roki s pripadniki TO. Posebej je potrebno še enkrat poudariti, da so milici pri izvajanju bojnih aktivnosti poleg TO in VIS pomagali občinski organi, krajevne skupnosti, komiteji za SLO, štabi narodne in civilne zaščite, gasilci, rdeči križ, člani lovskih družin, samoorganizirani prostovoljci, katerih posebno vlogo so zavzemali tisti iz mesta Gornja Radgona in drugi. Vsestransko pomoč pri pridobivanju informacij so nudili tudi domačini in novinarji.
Vsem tistim, ki so enotam milice, miličnikom pomagali, da je l. 1991 odigrala pomembno morebiti ključno vlogo v osamosvojitvi Slovenije, gre posebna pohvala in zahvala. Brez njih, njihove pomoči in podpore tudi milica/policija ne bi mogla storiti vsega, kar je. Vsi skupaj smo lahko na naša dejanja in doseženo upravičeno ponosni.

Opombe

1. Diplomska naloga Aktivnosti pomurske milice v vojni za Slovenijo, FVV, november 2011.
2. Bukovnik. A. (2002). Sever. Ljubljana: Zveza policijskih veteranskih društev Sever.
3. Čas, T. (2011). Delovanje slovenske milice v času demokratičnih in osamosvojitvenih procesov konec osemdesetih let. Varstvoslovje, ISSN 1580-0253, letn. 13, št. 3, str. 297-315. http://www.fvv.uni-mb.si/varstvoslovje/articles/VS-2011-3-05_Cas.pdf. [COBISS.SI-ID 2250986].

ORGANIZACIJA IN DELO SLOVENSKE UNIFORMIRANE POLICIJE IN KRIMINALISTIČNE POLICIJE OD LETA 1991 DO DANES

Drago Ribaš in Anton Rozman

SPLOŠNE RAZMERE V DRŽAVI

ZMAGALI SMO KAJ PA ZDAJ

Vojna se je končala v evforiji zmage in previdnosti, da si vrh Jugoslavije ne bo premislil. Ko je odšel zadnji vojak, oktobra l. 1991, je bilo jasno, da Republika Slovenija ni v interesni sferi Jugoslavije, tudi zato, ker so se sovražnosti večale na Hrvaškem in pripravljale v Bosni in Hercegovini. Vlada je bila pred izzivom prvega od velikih treh ciljev namreč priznanja države v mednarodni skupnosti, ki je s pomočjo Vatikana prišlo sorazmerno zelo hitro in ko je naslednje leto zavihrala zastava naše države pred palačo Organizacije združenih narodov v New Yorku je bilo jasno, da je ta cilj dosežen.

NATO

Naslednja cilja sta bila bistveno bolj dolgoročne narave kot prvi vstop v Severno-atlantsko obrambno zvezo (NATO) in Evropsko Unijo (EU). Sledila so leta temeljitih priprav Slovenske vojske, obrambnega sistema nasploh, sistema varovanja podatkov, oborožitve, poveljevanja ipd. To je bila zelo draga izkušnja za našo državo, ki je želela imeti vse enako kot velike države, čeprav ima vojske samo za polk. Z veliko odrekanja v državi in trdega usposabljanja je zveza NATO potrdila pripravljenost Slovenije in jo nato sprejela l. 2004 v svoje vrste. Od takrat slovenska vojska in tudi slovenska policija uspešno sodelujeta na mirovnih operacijah zveze NATO na Balkanu, bližnjem vzhodu, Aziji in Afriki z različnimi vrstami udeležbe.

EU

Priprave za vstop v EU so bile dolgotrajne in temeljite. Potrebno je bilo izvesti vrsto strukturnih sprememb na vseh področjih življenja od gospodarstva (enotna davčna in finančna politika, prost pretok blaga in delovne sile, varstvo konkurence inpd), pravosodja (usklajenost predpisov s standardi EU, prilagoditev dela državnih organov tem standardom), do notranjih zadev (priprave na uvedbo Schengenskega nadzora državne meje, drugačna mejna kontrola na notranji meji, vstop v Evropol inpd). Priprave so se bile že zelo proti koncu na prelomu tisočletja, vstop pa se je zavlekel do 1.5.2004, zaradi velikega vstopa v EU, ki je sočasno sprejemala 10 držav. Sorazmerno kmalu za tem, 21.12.2007, je sledil pomemben korak, ko je Slovenija vstopila v krog držav s Schengenskim sistemom varovanja državne meje in je opustila mejno kontrolo na notranjih mejah.
Vstop v EU je pomenil tudi večjo obremenitev državnih organov, ki morajo od takrat aktivno delovati v številnih organih EU, kar je za malo državo bistveno večja obremenitev kot za večjo, kjer je državni aparat obsežnejši. Slovenija je l. 2007 uspešno predsedovala EU, predstavniki v Evropskem parlamentu (čeprav jih je zelo malo) pa so že prepoznavni.
V zvezi z EU je bil zelo pomemben cilj uvedba Evra kot enotne evropske denarne valute tudi v naši državi. Pomenil je pomembne spremembe v bančnem in fiskalnem delovanju države, ki je tudi na tem področju izgubila svojo samostojnost oz. jo je delila z drugimi državami t. i. Evro območja.

POLITIČNE SPREMEMBE

Z novo ustavo in pred njo sprejetimi predpisi, se je politični sistem spremenil in se je iz socialističnega samoupravljanja, brez referenduma spremenil nazaj v kapitalizem. Zato je takoj v začetku politika zelo ostro in globoko posegla v temelje prejšnjega političnega sistema. Izvedla je denacionalizacijo nepremičnin, ki so bile odvzete po 2. sv. voj. v okviru procesa nacionalizacije privatne lastnine veleposestnikov in kapitalistov. Pri lastnikih teh nepremičnin oz. njihovih dedičih je to pomenilo veselje, pri delavcih, ki so ostali brez tovarn ali zemlje v zadrugah, oz. so postali najemniki v hiši kjer so bivali, pa novost ni bila tako dobro sprejeta.
Izoblikovale so se stranke desnega pola, ki so se pred volitvami l. 1990 združile v Demos in zmagale na volitvah in stranke levega pola, ki so večinoma nastale iz bivših družbeno-političnih organizacij (ZKS, SZDL, ZSMS ipd). Prvič je bila vlada že l. 1992 javno, v Državnem zboru interpelirana. V prejšnjem sistemu se je to opravilo v ožjem krogu in nato samo iskalo prek medijev in osnovnih organizacij ZKS podporo za takšne ukrepe. Tako odpiranje do javnosti so stranke začele temeljito izkoriščati za medsebojne obračune in za populariziranje svoje politike.
Zato je bilo potrebno sprejeti potrebne ukrepe za zaščito osebnih podatkov, ki pa so potrebovali

zelo dolgo časa za svojo dejansko implementacijo. Najprej zaradi navajanja ljudi, da vsi podatki o ljudeh ali pravnih osebah brez njihovega soglasja ne smejo v javnost in tudi zaradi izjemno hitrega razvoja komunikacijske tehnologije, ki na razne načine še vedno (ali bolje vedno bolj) znova posega v zasebnost posameznika.
Bilo je več poskusov spremembe (med drugim tudi referendum) volilnega sistema iz proporcionalnega v mešanega ali večinskega, vendar niso bili uspešni. To pa predvsem v času krize povzroča, da šibke vlade ne vzdržijo celotni mandat in tako povzročajo politično nestabilnost.

NI VEČ DRUŽBENE LASTNINE

Tudi sprememba iz družbene lastnine v zasebno je minila bolj ali manj neopaženo, ker prebivalci niso bili ustrezno seznanjeni. Vsak je dobil certifikat določene vrednosti glede na njegovo starost (ekvivalent vrednosti družbene lastnine), vendar ljudje zaradi nepoučenosti teh certifikatov niso vzeli kot vrednostne papirje in če so jih že vložili, so jih vložili v svoje podjetje, če je bilo to v dobrem ali slabem finančnem stanju. Zaradi nepoučenosti se niso zavedali, da s tem postajajo delničarji, torej lastniki, podjetja in se po pridobitvi delnic niso tako obnašali ampak so iskali možnost prodaje delnic, ne pa upravljanja z lastnino. To je prišlo šele dosti pozneje (npr. z društvom malih delničarjev). Odsotnost trga delnic in zasebne lastnine skoraj 50 let se je v zavesti prebivalstva zelo poznala.

GOSPODARSTVO

Po evforiji ob koncu vojne se je gospodarstvo znašlo pred izzivom na katerega niso bili pripravljeni, izgubili so ogromen Jugoslovanski trg, novega pa večina ni ali še ni imela. To je povzročilo že naslednje leto propad celih panog industrije in proteste delavcev, ki so ostali brez dela. Uvedena je bila slovenska valuta Tolar, ki pa je zaradi razmer v gospodarstvu hitro izgubljala svojo moč.
Konec tisočletja se je gospodarstvo stabiliziralo in začelo rasti, vendar je rast potekala nenadzorovano in zaradi želja po privatizaciji velikih sistemov tudi umetno, kar je povzročilo takoj po začetku velike gospodarske krize v svetu l. 2008, velik padec in krizo gospodarskega in predvsem finančnega sistema, ki ne neha trajati.

ORGANIZACIJA DRŽAVNO POLITIČNIH ORGANOV NA REPUBLIŠKI IN NIŽJI RAVNI

CENTRALIZACIJA IN NOVE OBČINE

Nova oblast je nastopila z močnimi centralističnimi težnjami, ki so na nekaterih področjih bolj, na drugih pa malo manj prisotne še danes. Zaradi spremembe družbeno-političnega sistema so želeli čim prej odpraviti občine/komune, torej občine, ki imajo upravno in politično oblast na svojem območju. Namesto njih so uvedli majhne občine in mestne občine, upravno oblast pa so preselili v na novo-ustanovljene upravne enote, ki so bile ustanovljene v glavnem na območju bivših občin. Tako so bile prve nove občine ustanovljene l. 1994, pozneje pa so se še cepile tako, da jih imamo danes več kot 200. Mestne občine so ščasoma dobile nekatera pooblastila državne uprave (npr. prostorsko planiranje).

POKRAJINE

Da bi vseeno poskusili decentralizirati državne organe, so večkrat poskušali ustanoviti pokrajine. Sprejet je bil tudi temeljni predpis, vendar zaradi nestrinjanja o tem, koliko pokrajin potrebujemo v Državnem zboru niso uspeli zbrati ustavne (dvotretjinske) večine za sprejem ostalih Zakonov o pokrajinah in Zakonov o ustanovitvi posamezne pokrajine.
Nekateri državni organi, ki so ostali od bivših okrajev, še vedno delujejo na regijski podlagi. Taki so: policijska uprava, ki ima pod sabo več policijskih postaj, carinski urad, ki ima pod sabo carinske izpostave na mejnih prehodih (danes le še na letaliških in pomorskih mejnih prehodih), davčna uprava in še nekateri.

ORGANIZACIJA SLOVENSKE POLICIJE

OBDOBJE PRILAGAJANJA EVROPSKIM STANDARDOM

Slovenska policija je prehodila pot od popolnega centraliziranega vodenja v jugoslovanski federaciji do popolne osamosvojitve l. 1991. Sprejeti so bili nova ustava in številni novi zakoni, ki segajo na področje državne uprave, predvsem pa varstva človekovih pravic. Spremenila se je tudi organizacijska zgradba, pa tudi ime. Milica se je l. 1992 preimenovala v policijo.
Slovenska policija je želela postati sodobna, po evropskih merilih oblikovana institucija. Organizacija, ki se je kot storitveni servis prebivalcev sposobna prilagoditi hitrejšim spremembam v družbi in učinkovito odgovoriti na globalne in lokalne izzive sodobnega življenja. Njen cilj je bila prožna policijska organizacija, neobremenjena z zgodovino in politiko. Zato je bilo potrebno izvesti racionalizacijo in organizacijo ter sprejeti pravne akte. Do l. 1998 je veljal kar osemnajst let star Zakon o notranjih zadevah, katerega deli so bili pogosto povsem preživeti in neuporabni za novo nastalo demokratično državo.

VEČ IN MANJ UNZ-JEV

Po ukinjanju majhnih uprav okoli Ljubljane ali njihovem združevanju v začetku osemdesetih (UJV Trbovlje, Ljubljana okolica in Ljubljana mesto) v veliko UJV Ljubljana, so ustanovili tri nove: Krško, Slovenj Gradec in Postojna. Šele 2011 je prišlo do novega ukinjanja policijskih uprav, in sicer PU Krško, Slovenj Gradec in Postojna, tako da je zaenkrat ostalo osem policijskih uprav v državi.

SPREMEMBE NA DRŽAVNI RAVNI: NOVE NALOGE, NOVE ORGANIZACIJSKE ENOTE

Razvoju in potrebam novo nastale države je sledilo Ministrstvo za notranje zadeve, katerega del so bile tudi policijske službe. Ministrstvo je tudi po osamosvojitvi opravljalo tako državno-varstvene kot javno-varstvene naloge. V zač. l. 1993 je dotedanja Služba državne varnosti postala samostojna vladna služba in se preimenovala v Varnostno-informativno službo, kasneje Slovensko obveščevalno-varnostno agencijo/SOVA. Ministrstvu so tako ostale le še javno-varnostne naloge, poleg policijskih nalog pa tudi upravne naloge.
Številni spremenjeni in novo sprejeti zakoni so po osamosvojitvi močno posegli v delovanje samega ministrstva in policije. Do l. 1990 se milica pravzaprav ni ukvarjala z varovanjem oseb in objektov, za kar so večinoma skrbeli v Beogradu, kjer je bila tudi večina varovanih objektov in oseb. Po osamosvojitvi in mednarodnih priznanjih naše države kot mednarodnega subjekta, so se v Ljubljani odprla številna tuja diplomatsko-konzularna predstavništva, povečalo pa se je tudi število domačih in tujih varovanih oseb, zato je bil ustanovljen Urad za varnost in zaščito.
Po osamosvojitvi se je začela naša država soočati tudi z migracijsko problematiko. Da bi zanje poskrbeli v skladu z zahtevami in določili mednarodnih konvencij, je bil ustanovljen t.i. prehodni dom za tujce, ki se je po l. 1999 razdelil v Azilni dom in Center za tujce. Pod okriljem države so bile tudi zadeve in naloge, povezane z Interpolom. Med organizacijskimi novostmi po osamosvojitvi velja omeniti še ustanovitev operativno-komunikacijskega centra. Poleg tega je policija začela dajati pomen tudi odnosom z javnostmi.[1]

REORGANIZACIJE

V času obstoja nove države je bilo izvedenih več reorganizacij policije. Najbolj obsežna v prvem desetletju je bila reorganizacija policije na lokalni ravni l. 1996 katere namen je bil racionalizacija kadra po posameznih enotah in drugačen način dela. Posledica te reorganizacije je bila tudi ukinitev varnostnih okolišev in uvedba policijskih okolišev, ki je pomenila velik poseg v delo policije na lokalni ravni.
Predvsem je bilo problematično razumevanje vodij policijskih okolišev, ki so tako postali bistveno večji in so zajemali več krajevnih skupnosti oz. eno občino, da so namenjeni izključno preventivnim nalogam in sodelovanju z lokalno skupnostjo. Takšno razumevanje na terenu je povzročilo velik manjko operativcev na policijskih postajah za delo na področju interventnih nalog in predvsem preiskovanju kaznivih dejanj.
Decembra, l. 1995, sta se policijska oddelka Radenci in Videm ob Ščavnici ukinila, tako da je bila

ustanovljena Policijska postaja Gornja Radgona. Januarja l. 1996, so k postaji priključili mejni prehod Gornja Radgona, ki je bil pred tem samostojna postaja mejne policije in je tako postal t. i. kombinirana policijska postaja. Ob vstopu Slovenije v Evropsko unijo je bil mejni prehod Gornja Radgona organizacijsko premeščen v Postajo mejne policije Gederovci.

PROJEKT NAZAJ K LJUDEM

Slika 154. Srečanje s pomurskimi župani, 2013.

Slika 156. Policist kolesar na obisku v vrtcu Miške.

Slika 155. Policist kolesar na postaji za hitro vzdrževanje koles, foto Tomaž Trajbarič.

Sčasoma je postala ta vloga vodij policijskih okolišev tako moteča za lokalno skupnost, občane in vodstva postaj, da je bilo potrebno koncept prilagoditi. Zato je vodstvo policijske uprave pripravilo ukrepe, po temeljitem posvetu z vodji policijskih okolišev, starešinami postaj in predstavniki občin, za vrnitev vodij policijskih okolišev nazaj na teren in načrt poimenovalo projekt Nazaj k ljudem.

Vodje policijskih okolišev so morali navezati stik z županom občine in direktorjem občinske uprave in ju seznaniti z projektom in varnostnim stanjem v občini v tekočem letu in problematiko varnosti kot jo vidi policija. Od predstavnikov občine so nato pridobili njihov pogled na varnost in se dogovorili za skupne projekte po potrebi tudi za sestanek varnostnega sosveta.

Prav tako so morali vodje policijskih okolišev obiskati vse ravnatelje srednjih in osnovnih šol in se dogovoriti za skupno delo v naslednjem letu. Obiskali so tudi domove upokojencev, krajevne skupnosti, navezali stike z ribiškimi in lovskimi družinami. Tisti, ki niso bili že člani občinskega sveta za preventivo in vzgojo v cestnem prometu, so se morali z njimi povezati in se dogovoriti za skupno delo preko celega leta.

Tisti, ki še niso, so morali vzpostaviti sodelovanje z romskimi svetniki na območju varnostnega okoliša in z njim občasno izmenjati podatke o varnostni problematiki v romskih naseljih oz. navezati stik takoj, ko nastane konkreten spor v romski družini. Vodje policijskih okolišev, ki še niso, so morali navezati stik z madžarsko narodno skupnostjo na svojem območju.

Naloga vodij policijskih okolišev je bila tudi, da spremljajo stanje v družinah kjer je bilo že ugotovljeno nasilje v družini, zloraba otrok, bolnih ali onemoglih in obisk starejših ljudi, ki živijo sami predvsem na območjih, ki so redkeje naseljena in so lažja tarča storilcev kaznivih dejanj.

V okviru stikov so vodje policijskih okolišev ponudili svetovanje na področju premoženjske kriminalitete, varnosti v cestnem prometu, vrstniškem nasilju in drugih področjih dela policije, ki so ga izvajali sami ali s strokovnjaki iz policijske uprave.

Ti ukrepi so že v nekaj letih popravili odnos vodij policijskih okolišev do operative in popravili oceno županov občin in drugih o

delu policije in koristnosti skupnega dela, prav tako pa je prišlo do večjega medsebojnega sodelovanja med vodji policijskih okolišev in lokalnimi kriminalističnimi skupinami in policisti v interventnih patruljah ali drugih nalogah.

POLICIJSKE PISARNE

Uveden je bil tudi nov način dela, policijske pisarne, ki so nastajale na sedežih občin, kjer ni bilo policijske enote in so namenjene neposrednemu in zaupnemu stiku policije, vodje policijskega okoliša, z občani na tem območju. Policijske pisarne so bile ustanovljene, vendar so zaživele tam, kjer je bil vodja policijskega okoliša aktiven in si je pridobil zaupanje ljudi, sicer pa so bile samo odkljukana naloga in strošek policijske uprave. Pravna podlaga za policijske pisarne je v pravilih policije.
Še posebej v času moderne tehnologije, mobilnih telefonov, možnosti elektronskega komuniciranja, postajajo policijske pisarne bolj strošek kot potreba.

LOKALNE KRIMINALISTIČNE SKUPINE (LKS)

Zato so na postajah začeli ustanavljati lokalne kriminalistične skupine, specialiste, ki so se ukvarjali z preiskovanjem kaznivih dejanj. Za samo delo je bilo to dobro, ker so na postajah dobili specialiste, ki so bili prej samo v kriminalistični policiji (policiste, ki so se ukvarjali z drobno preprodajo drog, vlomilce, roparje, idr.).
S tem se je na tem področju dela policije bistveno povečala kvaliteta dela, tako na področju procesnih preiskovalnih dejanj, kot tudi uporabe metod kriminalistične tehnike, taktike in metodike tudi pri kaznivih dejanjih za katera ni zagrožena visoka kazen. Slabo pa je bilo, ker so imeli komandirji postaj vedno manj kadra za naloge operativne preventive (npr. opazovalne službe).

ZAKON O POLICIJI – POLICIJSKE UPRAVE

Zakon o policiji[2] je policijo določil kot organ v sestavi MNZ, torej kot samostojni organ državne uprave. Zakon je bil velikokrat spreminjan po odločbah Ustavnega sodišča in spremembah druge zakonodaje. Zakon je uvedel policijske uprave (PU) in Generalno policijsko upravo (GPU). Policijsko upravo vodi direktor, generalno policijsko upravo pa generalni direktor.
Policija bi naj s tem postala v celoti neodvisna in samostojna. Spremenile so se tudi službe na PU in sicer je IM postal Sektor uniformirane policije (SUP); Urad kriminalistične službe Sektor kriminalistične policije (SKP); Služba načelnika Služba direktorja (SD); Servis skupnih služb je postal Služba za operativno podporo (SOP), le Operativno-komunikacijski center je ostal pod tem imenom (OKC).

VARNOSTNI SOSVETI

Po l. 1948 je policija ponovno želela vzpostaviti mehanizem za sodelovanje občanov in lokalnih skupnosti s policijo. Zato je Zakon o policiji v 21. čl. predvidel ustanavljanje varnostnih sosvetov. Varnostni sosvet je posvetovalni organ občine, ki ga ustanovita župan občine in komandir policijske postaje s splošnim delovnim področjem.
Namen varnostnega sosveta je bil, da oceni varnostne razmere na vseh področjih dela policije, na območju občine in občinskemu svetu ali drugim organom predlaga rešitve za izboljšanje varnosti (npr. postavitev drugačne prometne signalizacije na lokalni cesti). V začetnem, evforičnem ustanavljanju varnostnih sosvetov so po ustanovitvi ti večinoma zamrli in le v nekaterih občinah so se sestajali redno ali ko je nastala potreba po oceni varnostnih razmer. Župani so na to gledali kot na strošek, ker so članom sosveta, ki niso bili iz policije, plačevali sejnine. Komandirji pa so se tudi raje pogovorili z županom občine neposredno, brez vmešavanja drugih npr. svetnikov.

PRIPRAVE NA VSTOP V EU IN SCHENGEN

Policija je veliko pozornosti posvečala pripravam na vstop v EU in Schengen. Priprave so se začele že konec tisočletja in nato pospešeno nadaljevale do vstopa v EU in Schengen l. 2007. Policija je morala v tem času usposobiti veliko število novega kadra, usposobiti obstoječi kader za izvajanje novega načina mejne kontrole ob vstopu v EU in nato delati po Schengenskih standardih do vstopa v Schengen.
Pri tem je bila deležna tudi temeljite kontrole v okviru evalvacij s strani organov Schengenske pogodbe. Tudi na drugi področjih dela je bilo potrebno spremeniti predpise in v skladu z njimi taktiko

in metodiko dela policije pri preiskovanju kaznivih dejanj, na področju varovanja osebnih podatkov, izmenjave podatkov z drugimi državami, ki so članice pogodbe, novi načini mejne kontrole itd.
Vstop v Schengensko območje je povzročil enega največjih, če ne največjega, kadrovskih premikov v policiji, ker so bili policisti z mejnih prehodov na meji z Avstrijo, Madžarsko in Italijo premeščeni na mejne prehode s Hrvaško ali v notranjost države. Ustanovljene so bile tudi policijske postaje za izravnalne ukrepe, kot policijske enote, ki naj bi s svojim delom zapolnili manjko mejne kontrole na notranjih mejah.

RAZVOJ KRIMINALISTIČNE TEHNIKE DANES

Kriminalistično-tehnični laboratorij se je razvil v sodoben forenzičen laboratorij. Preimenoval se je v Oddelek za kriminalistično tehniko, od l. 1991 dalje pa se imenuje Center za kriminalistično-tehnične preiskave Uprave kriminalistične službe.
Razvoj in napredek kriminalistične tehnike je vezan na kriminalistične laboratorije, zavode in inštitute, katerih raziskovalna dejavnost zajema skoraj vse veje naravoslovnih znanosti. V svetu so že mnogo pred nami začeli uvajati in uporabljati znanstvene metode pri odkrivanju in dokazovanju kaznivih dejanj. Tudi pri nas so spoznali, da metode, ki jih uporabljajo na najrazličnejših področjih v naravoslovnih vedah, uporabljajo tudi v kriminalistiki. Razlika med njimi je v tem, da so prilagojene posebnim primerom, da pri preiskavah uporabljajo minimalno količino snovi in da je zato potrebna posebna tehnična oprema ter visoko kvalificirani kader, ki zna presojati tudi s kriminalističnega zornega kota.

DRUGAČNA POOBLASTILA

Policija se je v tem času soočala z obsežnimi spremembami v procesni zakonodaji na področju kaznivih dejanj. Zakon o kazenskem postopku (ZKP) je uredil drugačne dokazne standarde, spremenil je posebne preiskovalne ukrepe in pooblastila policije v predkazenskem postopku. Na področju prekrškov je novi Zakon o prekrških (ZP) ukinil upravno-kazenski postopek in uvedel nov prekrškovni postopek z globami in postopke prekrškovnih organov na policiji, posledično tudi na sodiščih za prekrške. Spremembe zakonodaja na materialnem področju in tudi delovno-pravnem področju so bile pogoste. Zato je policija porabila veliko časa za usposabljanja policistov in drugih delavcev, za delo po novih predpisih.
Spremembo sta prinesla Zakon o nalogah in pooblastilih policije in Zakon o organiziranosti in delu v policiji,[3] ki sta prvič ločila pooblastila policije in njeno organiziranost. Namen organizacijskega zakona je bil napraviti večjo decentralizacijo v policijski organizaciji, vendar pri tem zaenkrat ni bil preveč uspešen. Zakon o pooblastilih je zbral policijska pooblastila, ki so bila v pristojnosti MNZ, žal pa ni mogel uvrstiti v svoje določbe tudi pooblastil, ki jih urejajo drugi zakoni (oz. ministrstva kot npr. ZKP, ki spada v pristojnost Ministrstva za pravosodje).

UNIFORMIRANA IN KRIMINALISTIČNA POLICIJA V POMURJU OD LETA 1991 DO DANES

ORGANIZACIJA KRIMINALISTIČNE SLUŽBE POLICIJE

V l. 1992 pride do preimenovanja kriminalistične službe in sicer v Urad kriminalistične službe, ki ga vodi Dušan Mohorko. Vodja pisarne je Cvetka Džuban. V Uradu so trije oddelki in sicer gospodarski oddelek, ki ga vodi Marjan Farič, v njem pa delajo: Istok Potočnik, Branko Bezjak, Boris Banfi in Janez Rumež, ki odide iz službe v Operativno komunikacijski center. Vsak oddelek ima skupine in sicer: dve skupini v gospodarskem oddelku z vodjema Istokom Potočnikom in Borisom Banfijem in tri skupine v oddelku za splošno kriminaliteto, z vodji skupin, premoženjsko skupino Antonom Rozmanom ml. (ki ga kmalu zamenja Silvo Belec), skupino za mladoletniški kriminal z vodjo Olgo Germadnik in skupino za organizirani kriminal z vodjo Darkom Žabkarjem.
V oddelku za operativo, l. 1992, pride tudi do zamenjave vodje oddelka.

Slika 157. Kriminalistična služba postane kriminalistična policija in dobi novi emblem.

Vlado Zupančič je prerazporejen na Operativno komunikacijski center, namesto njega pa vodenje prevzame Anton Rozman ml., ki to delo opravlja vse do upokojitve, l. 2008. Zamenja ga mag.Damir Ivančič, katerega nasledi Bojan Rous in čez krajši čas Robert Roudi.
L. 2000 pride do reorganizacije urada in preimenovanje urada v Urad kriminalistične policije, s tem da se oddelek za operativo razdeli v dve skupini in sicer v skupino za splošno kriminaliteto in v skupino za organizirano kriminaliteto. Skupino za splošno kriminaliteto vodi Anton Rozman mlajši, v njej pa so delali Silvo Lazar, Andrej Salaj, Marija Potočnik, Robert Belec, Robert Roudi, Srečko Vrbnjak, Janez Breznik, Martin Karoli in Bojan Rous.
Skupino za organizirano kriminaliteto vodi Darko Žabkar, poleg njega pa so delali Dušan Radulovič, Dušan Prapotnik, Dejan Ravš, Roman Medik.
Gospodarsko skupino sta vodila Iztok Potočnik in Boris Banfi, ki prevzame vodenje skupine po l. 2003. Z njima pa so delali: Branko Bezjak, Simona Onišak - Pustinek, Laura Žibrat, Vinko Litrop in Brane Fuks.

Slika 158. Administrativne sodelavke v SKP. Z leve proti desni sedijo: Zlatica Kuronja, Darja Plohl, Cvetka Džuban in Olga Sever.

Kriminalistično tehniko je vodil Alojz Nemec, dočim je Ludvik Lendvaj prerazporejen v skupino za preiskovanje gospodarskega kriminala, pozneje pa odide iz službe. Ob njem delajo Igor Zemljič, ki v l. 2011 prevzame vodenje skupine, Žarko Grkinič, Denis Farkaš in Zoran Kramberger. Na oddelku je delal še Igor Zemljič, za njim pa sta prišla še Martin Raj in Žarko Grkinič. Ko je vodenje oddelka prevzel Alojz Nemec, je na kriminalistični tehniki nekaj časa delal še Zoran Kuhanec, ki je ob reorganizaciji odšel na delovno mesto kriminalista za preventivo.
Po odhodu Raja Martina, najprej v drugi oddelek istega urada, se zaposli Denis Farkaš, ki je pred tem delal na kriminalistični tehniki v Ljubljani, nato pa še Janko Divjak, ki je pred tem delal kot policist. Ko se je Alojz Nemec upokojil, vodenje oddelka pa je prevzel Igor Zemljič, je bil na oddelek kriminalistične tehnike premeščen še Zoran Rituper. Po reorganizaciji, ob kateri so se zmanjšale podporne službe, okrepile pa operativne, pa je bil na prosto delovno mesto razporejen Leon Vedenik, ki je pred tem delal na Ministrstvu za notranje zadeve, saj je bila v kriminalistično tehniko umeščena še obrazna identifikacija oseb.
V istem letu prevzame vodenje urada Drago Ribaš, dočim Marjan Farič prevzame vodenje Operativno-komunikacijskega centra. Drago Ribaš vodi Sektor kriminalistične službe do l. 2008, ko ga prevzame Lovrec Janez, v l. 2011 mag.Damir Ivančič in v l. 2013 Bojan Rous

VLOGA KRIMINALISTIČNE TEHNIKE DANES

S časom se naloge kriminalistične tehnike na regionalnem nivoju niso bistveno spremenile. Še vedno je osnovna naloga kriminalističnih tehnikov ogled kraja dejanja, kjer fotografsko in video dokumentirajo kraj, po potrebi pa kraj tudi skicirajo. Prav tako še vedno na kraju iščejo sledi, na podlagi katerih lahko kasneje dokažemo storilčevo prisotnost na kraju. Ko pridemo s kraja je potrebno sledi pregledati, obdelati in napisati kriminalistično-tehnične ugotovitve, v katerih ocenimo kvaliteto oz. uporabnost posameznih sledi pri nadaljnjih preiskavah. Še vedno jemljemo prstne odtise/daktiloskopiramo in fotografiramo osumljence ter jim vzamemo tudi bris ustne sluznice za DNK preiskave. Se je pa kriminalistična oprema skozi čas razvijala. Sedaj pri delu uporabljamo digitalne fotoaparate in digitalno video kamero, elektronske merilce razdalje, že več let prstne odtise osumljencem jemljemo z optičnim čitalnikom za jemanje prstnih odtisov in ne več s črno daktiloskopsko barvo. Elektronsko odvzeti prstni odtisi se po elektronskih povezavah prenesejo v elektronsko bazo Nacionalnega forenzičnega laboratorija, kjer se v sistemu AFIS primerjajo s sledovi papilarnih linij, zavarovanih na ogledih krajev kaznivih dejanj. Na oddelku opravljamo, poleg ogledne dejavnosti, še preliminarno testiranje droge za prekrške, identifikacijo motornih vozil, preglede in klasifikacijo zaseženega orožja in obnovo izbrisanih

Slika 159. Vodstvo UKP v l. 2008.

številk na njem, jemljemo odtise obuval osumljenih, ki jih primerjamo s sledovi obuval, zavarovanih na ogledih krajev, opravljamo prepoznavo oseb po fotografijah in pregledujemo video-nadzorne posnetke in izdelujemo fotografije storilcev ter usposabljamo policiste policijskih enot za ogledno dejavnost.
Sledi, zavarovane na ogledih krajev, za preiskavo katerih je potrebna draga laboratorijska oprema in znanje posameznih vej znanosti, pa pošiljamo v preiskavo v Nacionalni forenzični laboratorij v Ljubljani. Tam opravljajo elektronsko primerjavo med sledmi papilarnih linij in prstnimi odtisi, različne biološke preiskave, predvsem DNK preiskave, primerjave las in dlak in preiskave tekstilnih vlaken, primerjavo sledov orodja in zaseženega orodja osumljenim, različne balistične preiskave, preiskave sledov z rok strelca, primerjavo obuval in sledov obuval, opravljajo kemične analize snovi, za katere se sumi, da so prepovedane droge, analize vnetljivih snovi, primerjavo pisave in preglede dokumentov ali denarja, za katerega se sumi, da je ponarejen in še vrsto drugih preiskav.
Od l. 2013 se ureja tudi področje ogledne dejavnosti na lokalnem nivoju, to je na policijskih enotah. Zato že od l. 2012 tudi na Oddelku kriminalistične tehnike v Murski Soboti potekajo trimesečna usposabljanja policistov s področja ogledne dejavnosti. S tem se je dvignila kvaliteta opravljenih ogledov policijskih enot, saj je na njih zavarovanih bistveno več sledi kot pred usposabljanji.

POLICIJSKE POSTAJE NA JUŽNI MEJI

UNZ Murska Sobota se je po koncu vojne, l. 1991, povečala po številu enot, ker sta bili ustanovljeni dve novi policijski postaji za nadzor prometa čez državno mejo na meji s Hrvaško v Gibini in Petišovcih, ki sta bili uradno ustanovljeni po končani osamosvojitvi Slovenije z 1.2.1992.
Ob tem pa se UNZ Murska Sobota kadrovsko ni povečala in so kader jemali predvsem iz postaj mejne policije na meji z Avstrijo. Tako so l. 1992 začeli s sedmimi mejnimi postajami: Gornja Radgona, Gederovci, Kuzma, Hodoš, Dolga vas, Petišovci in Gibina, postajo prometne policije in štirimi policijskimi postajami s splošnim delovnim področjem.
Z ustanovitvijo PMP Petišovci sta nastala mejni prehod Petišovci in mednarodni železniški mejni prehod Lendava, dočim sta bila pod PMP Gibina mejna prehoda Gibina in Razkrižje. Z vzpostavitvijo so bili prostori obeh enot v kontejnerskem sistemu, kar je ostalo vse do l. 2007.
PMP Petišovci je kot prvi komandir vodil Ludvik Bokan vse do 1.3.1994, za njim, do 1.6.1994 je bil komandir Bojan Blagovič, nato je enoto prevzel Milan Osterc in jo vodil do 8.3.1995, ko je vodenje prevzel Roman Zver in jo vodil do reorganizacije Policije vse do 1.2.1996, ko je bila samostojnost enote preklicana, oba prehoda pa sta bila dodana k PP Lendava.
PMP Gibina je kot prvi, od ustanovitve 1.2.1992, vodil Stojan Peček do 1.3.1992. Za njim je vodenje prevzel Anton Žinko ter bil vodja do 1.1.1993, od tu naprej pa do reorganizacije policije 1.2.1996 je enoto vodil Branko Kos.
Z reoganizacijo policije in uveljavitvijo schengenskih standardov na takratni zunanji meji, je prišlo do ponovne reorganizacije, enota pa je začela s ponovnim samostojnim delom 1.6.2015. Prvi komandir

nove enote je bil mag. Ernest Bedek, ki je enoto vodil do oktobra 2013 in je storil mnogo, da se je enota iz kontejnerskega dela počasi a vztrajno pripravljala na prehod v primerne pogoje, ki so se začeli udejanjati marca 2007, istega leta, ob koncu novembra, pa je enota začela s svojim delom v novih in primernejših prostorih, neprimerljivo pa so se spremenili tudi pogoji za potnike na mejnem prehodu. V enoti je bilo po pridobitvi novih prostorov zaposlenih 65 delavcev od tega 62 uniformiranih, od katerih so bili 4 delavci vodstveni kader, 11 vodij izmen, lokalno kriminalistično skupino (LKS), ostalo pa policisti. Enota opravlja dela in naloge na petih mejnih prehodih:
Mednarodni mejni prehod Petišovci, ki se nahaja v katastrski občini Trimlini, kjer je tudi sedež enote. Mejni prehod je odprt vse dni v letu, 24 ur na dan, in je med petimi najbolj obremenjenjenimi v naši domovini. Policisti in drugi delavci so se novembra 2007, po dokončanju gradnje preselili v nove in primernejše prostore, pogoji za delo pa so se nedvoumno bistveno spremenili.
Meddržavni mejni prehod Gibina, prehod je odprt vse dni v letu, 24 ur na dan. Mejni prehod je kontejnerskega tipa tako da policisti ter delavci carine svoje naloge še vedno opravljajo v kontejnerjih.
Meddržavni mejni prehod Razkrižje je odprt vse dni v letu, 24 ur na dan. Mejni prehod je bil do 2011. kontejnerskega tipa, s tem da je bila v l. 2007 izvedena minimalna obnova in zamenjana nadstrešnica, obenem pa sta bili dobavljeni in postavljeni kabini za mejno kontrolo. V l. 2011 je bil mejni prehod deležen novogradnje, tako, da danes nedvoumno nudi optimalne pogoje za delo uslužbencem policije.
Mednarodni železniški mejni prehod Lendava je bil v času ugodnih gospodarskih razmer bolj obremenjen tako z potniškim kot tovornim prometom. Po ukinitvi potniških vlakov med Slovenijo in Hrvaško, se danes, na tem mednarodnem mejnem prehodu, opravlja le občasna kontrola tovornega železniškega prometa.
Mejni prehod za obmejni promet Hotiza, ki se nahaja na nedefiniranem in katastrskem ozemlju je odprt vse dni v tednu in letu, med 6. in 22. uro. Sam objekt je kontejnerskega tipa. Posebnost tega mejnega prehoda je, da reka Mura občasno poplavlja lokacijo ob in na samem mejnem prehodu, ko je mejni prehod občasno zaprt. V zadnjih letih je bil trikrat poplavljen.

MEJNI PREHOD PINCE

Mejni prehod Pince je bil odprt 22.5.1992, in sicer za meddržavni cestni promet. Z vstopom Slovenije v EU, 1.5.2004, je mejni prehod postal mednarodni mejni prehod za potniški promet. Mejni prehod je bil odprt vsak dan, med 6 in 22. uro. Na tem MP je v l. 2007 prestopilo državno mejo dnevno, povprečno 1311 potnikov oz. 479 vozil. MP je bil odprt le za potniški promet kar pomeni, da tovornim vozilom na tem MP ni bilo mogoče prečkati meje.

Slika 160. Mednarodni mejni prehod Petišovci (vir: www.policija.si)

Slika 161. Mejni prehod Gibina (vir: www.policija.si)

Slika 162. Mejni prehod za obmejni promet Hotiza.

Slika 163. Mejni prehod Razkrižje po prenovi.

MEJNI PREHOD KOBILJE

Mejni prehod Kobilje je bil odprt 24.8.1997 in sicer za meddržavni potniški promet. Z vstopom Slovenije v EU, 1.5.2004, je mejni prehod postal mednarodni mejni prehod za potniški promet osebnih vozil. Mejni prehod je bil odprt v letnem času med 1.4 in 31.10, med 7. in 19. uro ter v zimskem času med 1.11. in 31.3., med 8. in 16. uro. Na tem MP je v l. 2007 prestopilo državno mejo dnevno, povprečno 121 potnikov oz. 54 vozil. MP je bil odprt le za potniški promet kar pomeni, da tovornim vozilom in avtobusom, na tem MP ni bilo mogoče prečkati meje.

Slika 164. Mejni prehod Pince. [5]

MEJNI PREHOD MARTINJE

Zaradi želje po tesnejšem sodelovanju in bistveno boljši prometni povezavi s slovensko manjšino na Madžarskem, je bila izražena želja za odprtje mejnega prehoda v Martinju, kar je bilo realizirano l. 1991. Nato je bil l. 1997 odprt tudi meddržavni mejni prehod Prosenjakovci, l. 2002 pa še mejni prehod Čepinci.

Slika 165. Mejni prehod Kobilje. [6]

Slika 166. Mejni prehod Martinje.

NAČELNIKI UNZ IN DIREKTORJI PU

DARKO ANŽELJ

Darko Anželj je zamenjal Jožeta Pojbiča in nastopil funkcijo načelnika UNZ Murska Sobota 5.12.1990, v turbolentnem času, ko so se vršile družbene spremembe in osamosvojitvena vojna. Je tudi načelnik UNZ, ki je bil tudi direktor PU, ko je bil spremenjen Zakon o policiji.

Slika 167. Darko Anželj, načelnik Uprave za notranje zadeve med 5.12.1990 in 30.6.1999.

5.12.1990 sem bil z odločbo ministra za notranje zadeve (takratnega Republiškega sekretarja) pooblaščen za vodenje takratne Uprave za notranje zadeve Murska Sobota. Uradno me je predsednik vlade RS imenoval za načelnika UNZ MS s 15.12.1990. Bil sem še zelo mlad, saj z dnem začetka vodenja UNZ še nisem dopolnil sedemindvajset let. Moje dotedanje delovne izkušnje so bile relativno skromne, saj so zajemale delo policista na Policijski postaji Maribor Tabor in delo kriminalista na gospodarskem oddelku UNZ Murska Sobota. Verjetno sem bil premlad, da bi se zavedal, da je prevzemanje tako odgovornega delovnega mesta in to v času zaostrovanja odnosov s takratno skupno državo, zelo težka naloga. Zaradi spremembe političnega sistema sem s strani ministra za notranje zadeve dobil jasna navodila, da je potrebno vodstveno ekipo na UNZ Murska Sobota pomladiti. Tako so bili prvi dnevi in tedni dela na UNZ seveda zelo neprijetni, saj se je bilo potrebno z dotedanjimi načelniki služb dogovoriti o sporazumni zamenjavi in o delovnih mestih kjer bodo nadaljevali svojo kariero. Ta del mojega dela na delovnem mestu načelnika UNZ mi je tudi bil najtežji. Imel sem srečo, da mi je minister za notranje zadeve pustil proste roke pri izbiri ožje vodstvene ekipe na UNZ Murska Sobota, če seveda odštejem pomočnika načelnika, ki je bil postavljen politično.
Delo na UNZ MS v tistem času ni zajemalo le opravljanje policijskih nalog. Velik del obveznosti je bil namenjen pripravam na osamosvojitev Slovenije. Po izvedenem plebiscitu o osamosvojitvi Slovenije, 23.12.1990, je seveda postalo jasno, da bo Slovenija šla po poti samostojne države. Ker je JA v tistem času sodila pod pristojnost zveznih oblasti, slovenske vojske pa še nismo imeli, so na policijo (tedanjo milico) padle številne naloge, ki so bile nujne za potek procesa priprav na dokončno osamosvojitev. Ena od pomembnejših nalog je bila pridobitev orožja policije in teritorialne obrambe, ki pa je žal bilo v

skladiščih vojske, ki so bila dobro varovana, saj so bila v vojašnicah. Tukaj ne morem mimo pomembne vloge sodelavca Alojza Flisarja, ki je vodil Manevrsko strukturo narodne zaščite v Pomurju.
Že hitro po razglasitvi rezultatov plebiscita smo se zavedli, da se jugoslovanska politična garnitura ne bo tako enostavno sprijaznila z odhodom Slovenije iz skupne države. Slovenija je preveč denarja prispevala v zvezno blagajno, da bi jo kar tako pustili v samostojnost. Poleg tega pa bi seveda postale osamosvojitvene težnje tudi ostalih republik Jugoslavije toliko bolj močne. Naloga vodstva UNZ je bila, da zbiramo vse relevantne podatke, ki bi koristili slovenskemu vodstvu pri sprejemanju potrebnih odločitev. Že spomladi 1991 smo izvajali načrtovane priprave za zaščito suverenosti, predvsem pa smo pridobivali znanje in se urili za izvajanje nalog, ki so nas čakale. Veliko je bilo tudi sodelovanja z varnostnimi organi sosednjih držav.
Razmere so se zaostrovale, še posebej po dogodku v Pekrah, ko je vojska obkolila učni center. Dogodki so se nas še toliko bolj dotaknili, saj so policisti iz UNZ MS sodelovali pri izvajanju nalog varovanja tudi na območju Maribora. 25.6.1991 je slovenski parlament sprejel ustavni zakon za uresničitev Temeljne ustavne listine o samostojnosti in neodvisnosti Slovenije, Deklaracijo o neodvisnosti in več zakonov, s katerimi je Slovenija prevzela prejšnje pristojnosti federacije na svojem ozemlju. JLA je že dan po osamosvojitvi poskusila s silo zatreti slovensko samostojnost. S tem se je začela tako imenovana »deset-dnevna vojna«, v kateri pa je prav policija nosila pomembno vlogo upora proti okupatorju, seveda ob pomoči slovenske Teritorialne obrambe in ob veliki podpori slovenskega prebivalstva. Pomembno vlogo pri obrambi Slovenije je imela tudi Pomurska policija. Na njenem območju so potekali številni boji. Ti so potekali tako na mejnih prehodih, saj jih je zvezna oblast želela prevzeti in tako pokazati, da izvaja oblast v Sloveniji, kot tudi v notranjosti, predvsem tam, kjer so prodirale tankovske kolone in kjer so bile kasarne jugoslovanske armade. Žal so bile tudi v Pomurju človeške žrtve. Tudi med policisti smo imeli ranjene, zato je bilo sodelovanje v vojni za ohranitev suverene Slovenije eno od težjih, vendar pomembnih obdobij v mojem življenju. S strani predsednika RS sem prejel odlikovanje Častni znak svobode Republike Slovenije, ki sem ga prejel za izjemne zasluge pri obrambi svobode in uveljavljanju suverenosti Republike Slovenije. Tukaj bi se rad zahvalil vsem sodelavcem in sodelavkam, ki so sodelovali pri izvajanju nalog obrambe Pomurja, pa naj je to bilo z orožjem v rokah ali kot pomoč v podpornih službah. Slovenska in Pomurska policija se je zavedala svoje vloge in pomena ter tudi izpričala svojo profesionalnost in predanost slovenskemu narodu. Bitke, ki smo jo skupaj bojevali v deset-dnevni junijsko-julijski vojni bodo ostale za vedno zapisane, ne le v našem spominu, ampak tudi v zgodovini slovenske države in slovenskega naroda.
Po osamosvojitveni vojni je bilo potrebno policiste ponovno vrniti k opravljanju policijskih nalog, ki jih opredeljuje zakonodaja. To je bilo obdobje, ko je imela policija v javnosti izredno velik ogled. Glede na potrebo prilagajanja slovenske policije evropskim trendom in na potrebo po racionalni organiziranosti policije, so se pričele izvajati spremembe v organiziranosti policije. Tako se je začel pripravljati idejni projekt Javna varnost za lokalno in regionalno raven, ki je bil sprejet na razširjenem kolegiju ministra za notranje zadeve, 3.7.1992. Preizkus projekta oz. novega delovanja in organiziranosti slovenske policije na lokalnem in regionalnem nivoju se je začel s 1.1.1993, na območju takratne Uprave za notranje zadeve Kranj. Izkušnje poskusnega izvajanja so se s soglasjem Vlade Republike Slovenije, 1.2.1996, postopoma prenesle na vse Uprave za notranje zadeve.
Odločitev za pripravo in izvedbo projekta Javna varnost je povzročilo več dejavnikov, ki jih lahko strnemo v tri večje sklope:
- nastanek samostojne neodvisne države,
- spremembe varnostnega sistema in
- normativne spremembe.

Z nastankom samostojne države je prišlo do sprememb v političnem sistemu Republike Slovenije in pri uvedbi političnega parlamentarnega pluralizma, ki je zahteval tudi spremembo oz. prilagajanje policije. Nove vrednote, ki jih je oblikoval nov družbeno-politični ter ekonomski sistem, nova ureditev javne uprave ter drugačni odnosi med državo in lokalno samoupravo, so povzročile tudi proces transformacije slovenske policije, temu pa je sledila tudi organiziranost UNZ Murska Sobota.
Pred reorganizacijo je vsaka uprava za notranje zadeve imela tri službe:
- Inšpektorat policije;
- Urad za zatiranje kriminalitete;
- Skupne službe.

V nadaljevanju bom navedel tudi najožje sodelavce v vodstvu UNZ Murska Sobota. Ti sodelavci so vse od mojega imenovanja za načelnika UNZ, skupaj z mano, vodili delo Pomurske policije in bili tudi zaslužni za naše uspešno delovanje tako med vojno kot tudi po njej.

Inšpektorat policije je vodil Milan Horvat in je pokrival naslednja delovna področja: operativne naloge, vključujoč kriminaliteto, naloge na področju mejnih zadev in tujcev, naloge na področju varnosti cestnega prometa, naloge na področju obrambnih priprav, naloge na področju organizacije, kadrov, izobraževanja, pritožb in notranje zaščite in naloge na področju stalnega dežurstva. Urad kriminalistične službe je vodil Dušan Mohorko, ki je skrbel za opravljanje nalog na področju: klasične kriminalitete, gospodarske kriminalitete in kriminalistične tehnike. Skupne službe je vodil Franc Pižmoht, ki je s sodelavci skrbel za celotno podporo operativnima službama.
Nova teritorialna delitev Slovenije na več občin ni smela vplivati na policijsko organiziranost. Organiziranost policije po projektu javne varnosti je morala na eni strani upoštevati varnostne relevantne pojave, na drugi pa nivo nudenja policijskih storitev do državljanov, ki se niso smele zmanjševati, ne glede na spremembe, kot so bile ukinitve določenih policijskih oddelkov. Še danes se ocenjuje ukinjanje policijskih oddelkov kot pot k še večji centralizaciji policije in tudi kot dodaten razlog, da se je policija odmaknila od ljudi.
V Sloveniji so se naloge po novem konceptu javne varnosti opravljale v naslednjih teritorialnih enotah:
- policijski postaji,
- kombinirani policijski postaji, ki je nastala po združitvi nekaterih splošnih policijskih postaj in policijskih postaj s posebnim delovnim področjem,
- policijskem oddelku,
- policijski pisarni, na območju nekaterih policijskih oddelkov,
v oblikovanih specializiranih skupinah za opravljanje splošno operativnih, prometno varnostnih in kriminalističnih nalog in
- v policijskem okolišu oz. po spremembi funkcije vodje varnostnega okoliša iz represivne v pretežno preventivno vlogo.

Nova organizacija policije na lokalni ravni je postavila nekoliko spremenjeno policijsko postajo, policijski oddelek, policijski okoliš, ter policijsko pisarno kot metodo dela. V nasprotju s preteklo organizacijo, ko je policijsko postajo s splošnim delovnim področjem ustanovila bivša občinska skupščina, v soglasju z ministrstvom za notranje zadeve, je po novem policijska postaja le notranja organizacijska enota uprave za notranje zadeve, za neposredno opravljanje nalog policije, na določenem območju ali za določeno področje dela. Nova policijska postaja naj bi predstavljala večjo koncentracijo in večjo izrabo kadrovskih in materialno-tehničnih virov, na drugi strani pa večjo možnost specializacije na posameznih področjih dela, zmanjševanje števila dežurnih, vodstvenih in vodilnih delavcev, ter povečanja števila policistov, ki izvajajo neposredno operativno delo. V večini primerov so policijske postaje ostale v tistih krajih, kot so bile do reorganizacije, med tem ko so se večje spremembe dogodile pri ukinjanju policijskih oddelkov.
V nasprotju s preteklo organizacijo, ko smo imeli varnostne okoliše, je prišlo do oblikovanja policijskega okoliša. To je del območja policijske postaje, namenjen neposrednemu opravljanju določenih nalog policije, predvsem za izvajanje preventivnih nalog in sodelovanja policije z lokalnimi skupnostmi, njihovimi institucijami, prebivalstvom in različnimi oblikami njihovega združevanja. Policijski okoliš ni več izhodiščno varnostno območje, v katerem je bil vodja zadolžen in odgovoren za izvajanje vseh policijskih nalog, temveč je bolj poudarjeno preventivno delo. Policijski okoliši obsegajo območje ene ali več občin ali ožje dele občine (krajevne skupnosti, naselja, četrti ipd).
Pred izvedeno reorganizacijo je UNZ Murska Sobota, 1.9.1995, imela naslednje število zaposlenih pooblaščenih in nepooblaščenih uradnih oseb:

Načelstvo	*2*
Urad načelnika	*9*
Inšpektorat policije	*9*
Urad kriminalistične službe	*33*
Operativno komunikacijski center	*22*
Oddelek skupnih služb	*25*
PPP Murska Sobota	*23*
PMP Dolga vas	*52*
PMP Gederovci	*15*
PMP Gornja Radgona	*22*
PMP Hodoš	*15*
PMP Kuzma	*12*
PMP Gibina	*20*
PMP Petišovci	*18*
PP Gornja Radgona	*24*

PO Radenci	*11*
PO Videm	*5*
PP Lendava	*30*
PO Dobrovnik	*6*
PP Ljutomer	*30*
PP Murska Sobota	*47*
PO Beltinci	*10*
PO Cankova	*7*
PO Rogaševci	*12*
PO Gornji Petrovci	*11*
IPDT Prosenjakovci	*11*
SVSP Petanjci	*6*
UNZ SKUPAJ	*487*

Povprečna starost vseh zaposlenih na UNZ MS je bila 32 let.

Po reorganizaciji po projektu javna varnost so ostale naslednje enote (navedene so enote, število vseh zaposlenih in njihov vodja):

Načelstvo	*2*	*Darko Anželj*
Urad načelnika	*9*	*Slavko Škerlak*
Inšpektorat policije	*9*	*Milan Horvat*
Urad kriminalistične službe	*33*	*Marjan Farič*
Operativno komunikacijski center	*23*	*Janez Konrad*
Oddelek skupnih služb	*24*	*Franc Pižmoht*
PPP Murska Sobota	*26*	*Dušan Pohovnikar*
PMP Dolga vas	*61*	*Zlatko Kuk*
PMP Gederovci	*27*	*Jožef Makoter*
PMP Hodoš	*17*	*Rudolf Pucko*
PP Gornja Radgona	*54*	*Igor Klarič*
PP Lendava	*49*	*Roman Zver*
PP Ljutomer	*48*	*Branko Kos*
PP Murska Sobota	*68*	*Stanko Ilješ*
PO Gornji Petrovci	*20*	*Jožef Lukinovič*
IPDT Prosenjakovci	*14*	
SVSP Petanjci	*8*	
UNZ SKUPAJ	*492*	

Ob tem si poglejmo še osebno izkaznico UNZ Murska Sobota.

Površina	*1.335 km²*
Število prebivalcev	*129.704*
Upravne enote	*4*
Občine	*18*
Število naselij	*345*
Število hišnih številk	*38.149*
Skupna dolžina državne meje	*244 km*

Glede operativnega dela policije v času mojega vodenja UNZ, je potrebno navesti, da je UNZ Murska Sobota ves čas mojega vodenja uprave dosegala dobre rezultate. V primerjavi z ostalimi UNZ po Sloveniji smo bili na številnih področjih najuspešnejši. Večje probleme smo imeli le na področjih, kjer nam je politika za potrebe predvolilnih kampanj zakuhala posamezne afere. Ena večjih je bila prav gotovo meja s Hrvaško še posebej na območju Hotize. Policisti UNZ MS so državno mejo s Hrvaško, ki v naravi ni bila določena, varovali na podlagi Temeljne ustavne listine o samostojnosti in neodvisnosti Republike Slovenije. Tako smo upoštevali stanje na terenu kot je to bilo 25.6.2014. Operativno delo v mojem obdobju je zaznamovalo tudi veliko število ilegalnih pribežnikov, največ iz držav razpadle Jugoslavije. Poleg prehodnega doma za tujce v Prosenjakovcih, smo bili prisiljeni organizirati še center v Vidoncih.
Veliko težavo je predstavljal tovorni promet, ki se je po stari regionalni cesti počasi vil proti mejnemu prehodu v Dolgi vasi. Mejni prehod je bil tako na naši kot na Madžarski strani premajhen, da bi se dalo normalno organizirati delo za številna tovorna vozila. Spomnim se vikenda, ko je čakalna doba za tovorna vozila znašala 72 ur. Prav zaradi dolgih čakalnih dob so šoferji, nehote, večkrat, s tovornimi

vozili zablokirali mejni prehod v Dolgi vasi.
Dogodkov je bilo veliko, zato bi se o delu policije v tistem obdobju dalo napisati celo knjigo. Sam sem naloge direktorja Policijske uprave Murska Sobota opravljal do 30.6.1999, ko mi je na podlagi moje vloge prenehalo delovno razmerje v policiji. Svojo poklicno pot sem nekaj časa nadaljeval v gospodarstvu, nato pa sem se vrnil v policijo in se zaposlil na Ministrstvu za notranje zadeve. Izkušnje, ki sem jih dobil pri vodenju UNZ MS so mi še kako prav prišle, ko sem bil, l. 2004, imenovan na položaj generalnega direktorja slovenske policije.

Drago Anželj

MILAN HORVAT

Slika 168. Milan Horvat, v.d. načelnika Policijske uprave, med 1.7.1999 in 31.10.1999.

Policijsko kariero sem začel l. 1974, na Policijski postaji v Murski Soboti, kjer sem opravljal naloge policista (miličnika), pomočnika vodje varnostnega okoliša, vodje varnostnega okoliša in pomočnika komandirja policijske postaje. V tem času sem iz dela doštudiral na Višji upravni šoli, kasneje pa sem tudi diplomiral na Pravni fakulteti v Ljubljani. L. 1981 sem bil razporejen na delovno mesto inšpektorja za posebne naloge na takratni Inšpektorat milice na UNZ Murska Sobota, kjer sem opravljal dela inšpektorja za vojne enote milice, posebno enoto milice in obrambni načrt, kasneje pa inšpektorja za javni red in mir in splošne naloge milice. Spomladi l. 1991 sem prevzel naloge načelnika Inšpektorat policije, kasneje pa sem bil imenovan za vršilca dolžnosti direktorja Policijske uprave. V l. 1999 (morda l. 2000) sem bil premeščen na Generalno policijsko upravo, Upravo uniformirane policije, kjer sem opravljal naloge pomočnika direktorja Uprave uniformirane policije, kasneje sem bil pomočnik generalnega direktorja policije, direktor Uniformirane policije in nazadnje namestnik generalnega direktorja policije do 3.7.2005, ko sem se upokojil.
Za uspešno delo v milici in policiji sem dobil bronasti, srebrni in zlati znak ter plaketo varnosti. V času osamosvojitvenih procesov sem bil aktivni udeleženec že pri pripravah na preprečitev t. i. mitinga resnice, kasneje pri nastajanju Manevrske strukture narodne zaščite in v vseh nadaljnjih osamosvojitvenih procesih, vključno z oboroženimi spopadi, vse do odhoda zadnjega vojaka iz Slovenije, za kar sem bil odlikovan s častnim znakom svobode.
Ves čas dela v policiji (milici) sem bil prepričan, da se vse ali vsaj večina varnostnih nalog, ki jih opravlja policija, morajo opraviti v temeljni enoti to je policijski postaji. Nadgradnja na policijskih upravah in generalni policijski upravi pa mora opravljati koordinativne naloge in zagotavljati pogoje za delo na vseh področjih, razen tega pa opravljati kontrolno in usmerjevalno delo. Čeprav so bila ves čas prisotna prizadevanja za krepitev lokalnega nivoja in ožanje regijskega in državnega nivoja, se mi zdi, da tega nismo mogli nikoli uresničiti, kljub temu, sem si vedno prizadeval, da bi se z različnimi projekti temu cilju čim bolj približali.
Eden od projektov, ki smo ga izvedli na območju PU Murska Sobota, s katerim smo poskušali tudi dokazati, da ni samo represiva tista, ki prispeva k ugodnejšim varnostnim razmeram, je bil povečanje vidnosti policije na terenu. Projekt je trajal en mesec (morda prekratko obdobje). Vse policijske patrulje so bile sestavljene iz enega policista, s tem se je podvojilo število policijskih patrulj, ki so se gibale po terenu, v primeru interventnih nalog pa so se patrulje združevale. Na posameznih policijskih postajah je koordinacijo in strokovno pomoč opravljal eden izmed pomočnikov (vodja izmene), ki je bil prav tako na terenu. Primerjalna analiza je pokazala, da so se v tem času varnostne razmere praktično na vseh področjih (promet, javni red in mir, klasična kriminaliteta) izboljšale skoraj za dvajset odstotkov. Projekt je bil dobro sprejet, vendar ga v policiji nikoli nismo sprejeli.
Na nivoju Generalne policijske uprave sem zagnal dva projekta. Prvi je bil Samostojna policijska postaja. Temeljno vodilo je bilo, da ima za delo na policijski postaji vsa pooblastila in odgovornost komandir policijske postaje, ki s kadrovskimi in materialnimi resursi zagotavlja čim ugodnejše varnostne razmere na območju policijske postaje. Če temu cilju sledijo vse policijske postaje, bodo ugodne varnostne razmere v vsej državi. Projekt je bil predstavljen različnim nivojem, izbrane so bile tudi testne policijske postaje. Zdi se mi, da je projekt trajal pol leta. Kljub temu, da je tudi ta dal ugodne rezultati, ga do danes ni nihče sprejel kot temeljno vodilo pri policijskem delu.
V povezavi s projektom Samostojna policijska postaja, sem si prizadeval, da bi usmeritve za posamezna področja dela, kje so bili določeni cilji in konkretne naloge, ki so bile na koncu podrobno razdeljene z

nivoja GPU, preko PU in PP praktično do vsakega policista, preimenovali v priporočila, s temeljnimi cilji (od 3 do 5 ciljev), vse ostalo pa prepustili policijskim postajam. Preimenovanje usmeritev v priporočila mi je sicer uspelo, proces bi se moral še nadgrajevati in dopolnjevati, vendar mi ni znano kakšna je usoda projekta, ker sem prej zapustil policijo.
Policijsko delo je bilo in bo vedno zahtevno, naporno in odgovorno. Po mojem mnenju so bili najtežji časi v času osamosvajanja in prva leta po osamosvojitvi, vendar so bili to tudi lepi časi, ko je bilo v policiji veliko ustvarjalnosti, sodelovanja, kolegialnosti, požrtvovalnosti in še posebej ogromna predanost večine delavcev poklicu, ki so ga opravljali.
Naj izkoristim to priložnost in se vsem mojim sodelavcem, nadrejenim, vsem miličnikom, policistom, kriminalistom, delavcem skupnih služb in vsem ostalim, zahvalim za njihovo delo, požrtvovalnost in korektnost.

Milan Horvat[7]

DR. ALEKSANDER JEVŠEK

Slika 169. Aleksander Jevšek, direktor Policijske uprave, med 1.11.1999 in 26.11.2006.

Aleksander Jevšek je PU Murska Sobota prevzel 1.11.1999 in jo vodil do 26.11.2006, ko je postal direktor PU Ljubljana in pozneje direktor Uprave kriminalistične policije Slovenije.

Obdobje sedmih let v zgodovini policijske uprave Murska Sobota po eni strani ne predstavlja kaj posebnega. Pomembnejše dogodke je mogoče našteti v nekaj alinejah. Pisati o tisti drugi strani sedemletnega obdobja dela in življenja v policijski upravi, o usodah sodelavk in sodelavcev, o lepih in žalostnih trenutkih, o vzponih in padcih, o veselju in razočaranjih, to pa je prevelik zalogaj za nekaj vrstic za katere sem bil zaprošen, da jih napišem. Mogoče bo za to še priložnost. Ne samo v Pomurju pač pa tudi v celotni Sloveniji, se je v tem obdobju dogodilo nekaj pomembnih zgodovinskih mejnikov, ki so vplivali tudi na razvoj in na delo pomurske policije.
Ne samo Slovenija, pač pa celotna centralna Evropa je bila v tem obdobju močno pod pritiskom ilegalnih migracij. Več kot 7.000 ilegalnih migrantov, na letni ravni, samo na območju Pomurja, ki so preko Hrvaške in Madžarske meje preko Slovenije iskali pot v boljše življenje je močno obremenjevalo delo pomurske policije. Neprimerni prostori za nastanitev, neurejena azilna zakonodaja in relativno slaba organiziranost države za obravnavo utrujenih, izmučenih, premraženih in nemalokrat bolnih državljanov Irana, Iraka, Afganistana in drugih s področja afro-azijskega območja so zahtevali od policistk in policistov nadčloveške napore. Pa ne zgolj naporov, ampak tudi veliko mero strpnosti in občutka za sočloveka. Nemalokrat se je zgodilo, da so policisti iz lastnega žepa lačnemu ilegalcu kupili hrano ali pa mu ponudili toplo obleko.
Pospešene priprave Slovenije za vstop v EU so (tudi v povezavi z ilegalnimi migracijami) pomenile dnevne stike s tujimi varnostnimi organi, predvsem s kolegi iz Avstrije in Madžarske. Skupaj smo izoblikovali dobre prakse zagotavljanja varnosti v regiji in stkali izjemne medsebojne delovne odnose. 1.5.2004 smo tudi pomurski policisti svečano obeležili vstop Slovenije v EU. Skupaj s kolegi in mojimi prijatelji, g. Antonom Kampušem - županom Gornje Radgone in g. Aleksandrom Majcnom – okrajnim glavarjem avstrijske Gornje Radgone, smo ob polnoči odkrili spominsko ploščo na mostu čez reko Muro v Gornji Radgoni. Most v Gornji Radgoni, ki je tudi v času slovenske Osamosvojitvene vojne pomenil simbol prijateljstva in medsebojne pomoči med Avstrijo in Slovenijo je bil najbolje izbrani kraj za ta zgodovinski dogodek.
Z vstopom v EU se je Slovenija zavezala tudi k izpolnjevanju Schengenskih standardov varovanja državne meje. Glede na to, da je območje Policijske uprave Murska Sobota vpeto v trikotnik z avstrijsko, madžarsko in hrvaško mejo, je bil to za pomursko policijo poseben izziv. Skupna mejna kontrola na avstrijski in madžarski meji, izobraževalni moduli za multiplikatorje, priprava in realizacija Schengenskega akcijskega načrta, obiski tujih delegacij, evalvacije, izdelava kadrovskih projekcij, zaposlovanje novih policistk in policistov za varovanje meje in še z mnogo drugih nalog smo bili obremenjeni pomurski policistke in policisti. Ob veh dodatnih obremenitvah pa smo uspeli vzdrževati visoko raven splošne varnosti v pomurski regiji.
Obdobje mojega sedemletnega vodenja pomurske policije pa je bilo tudi obdobje gradenj novih objektov in zagotavljanja boljših pogojev za delo policistk in policistov. Izgrajeni so bili novi objekti PP Murska Sobota, PP Lendava, PMP Hodoš, EVSP Petanjci in obnovljeni ter dograjeni objekti PP Ljutomer, PO Gornji Petrovci ter bivši objekt Izpostave centra za tujce v Prosenjakovcih za potrebe enote za izravnalne ukrepe. To je bilo tudi obdobje nabav novih avtomobilov in tehnične opreme za varovanje državne meje

in s tem tudi obdobje, ko so tudi sodelavke in sodelavci s področja logistike opravili izjemno delo. Območje meje s Hrvaško pri Hotizi je po osamosvojitvi sivilo lase vsakemu direktorju PU Murska Sobota. Oktobra 2006 pa je zavrelo! Z okoli 500 pripadniki PPE iz območja celotne Slovenije in pripadniki Specialne enote smo bili zopet pred nalogo, da branimo slovensko ozemlje. Čeprav nam je to vročo juho skuhala politika iz obeh strani meje, se s ponosom spominjam tega obdobja, saj se je pomurska policija ponovno izkazala! Sedmih let dela v Policijski upravi Murska Sobota pa se spominjam predvsem po odličnih sodelavkah in sodelavcih, po ljudeh (tudi tistih ki jih ni več med nami) od katerih sem se veliko naučil in ki jim bom večno hvaležen, da sem imel priložnost delati in živeti z njimi. Kajti tudi za vodenje policijske uprave velja, da to ni zgolj služba ampak tudi način življenja!

Dr. Aleksander Jevšek[8]

DRAGO RIBAŠ

Slika 170. Drago Ribaš, direktor Policijske uprave med 15.1.2007 in 28.2.2013.

Drago Ribaš je policijsko kariero začel kot miličnik na oddelku milice Maribor Tezno, 1.7.1979, in nato v Vodu za posebne naloge Zaščitne enote milice - poznejši specialni enoti. S 1.7.1980, bil premeščen na oddelek milice Cankova v UJV Murska Sobota kot miličnik in marca 1982, na matično postajo milice v Murski Soboti, kjer je hitro postal pomočnik in nato vodja varnostnega okoliša. V začetku l. 1985 se je vrnil na oddelek milice Cankova kot pomočnik in čez dva meseca postal komandir oddelka milice. Še isto leto je odšel nazaj, na postajo milice v Mursko Soboto, kjer je postal pomočnik in pozneje namestnik komandirja.
V začetku l. 1990 je bil premeščen na postajo mejne milice Hodoš, na delovno mesto komandirja in aprila naslednje leto na enako delovno mesto na postaji mejne milice Gederovci, kjer je dočakal vojno in skupaj s PEM in miličniki iz oddelka milice Cankova obranil mejni prehod. L. 1995 je bil jeseni premeščen na inšpektorat policije UJV Murska Sobota, na delovno mesto inšpektorja za področje mejnih zadev in tujcev.
Z novim letom 1999 je prevzel delovno mesto vodje OKC in s 1.11.2000, UKP oziroma SKP ter nato 17.1.2007 postal direktor policijske uprave Murska Sobota. Predvsem v zadnjem času kariere so se v policiji dogajale velike spremembe. Slovenija je vstopila v Schengenski sistem nadzora državne meje, kar je pomenilo ogromen premik kadra proti meji s Hrvaško. Stalni incidenti na meji s Hrvaško, spremembe v zakonodaji. Dokončanih ali tudi začetih in dokončanih je bilo veliko Schengenskih objektov (EVSP, PP Lendava, PP Ljutomer, Mejni prehod Petišovci in Razkrižje) in objektov, ki niso financirani iz Schengenskega sklada (PP Murska Sobota in PPP Murska Sobota, objekt PP Gornja Radgona).
Potrebno je bilo ogromno napora, da je služba delovala ob vedno manj denarja, z vedno več zahtevami in pooblastili. Delovni pogoji delavcev so se slabšali in tudi dohodki. To je po l. 2007 po vsej verjetnosti najtežje obdobje slovenske policije od osamosvojitve naprej.

Drago RIBAŠ[9]

DAMIR IVANČIĆ, mag.

Slika 171. Damir Ivančić, mag., direktor Policijske uprave od 1.2.2013.

S 1.2.2013 je bil imenovan za direktorja PU Murska Sobota, Damir Ivančić, mag.
Na delovanje PU je v tekočem letu, kakor tudi leto poprej svoj delež vsekakor prispevala, tako v negativnem, kot tudi v pozitivnem trenutna gospodarsko-ekonomska klima v družbi in vzporedno z njo tudi povezani varčevalni ukrepi. Ne glede na navedeno dejstvo pa lahko povemo, da so varnostne razmere na območju PU stabilne.
Dinamika dogodkov, organizacijske spremembe, kakor tudi pričakovanja ljudi so narekovale prilagajanja spremembam, tako v operativni vsebini delovanja, kakor tudi v vsebini sodelovanja z notranjimi, kot zunanjimi partnerji. Slednje je med drugim zahtevalo bolj predrzno ali krizno razmišljanje, s poudarkom na proaktivnem in inovativnem.
Izstopajoča po obsegu je še vedno splošna kriminaliteta in z njo povezani premoženjski delikti. V povečanju so kazniva dejanja povezana z delovno pravno zakonodajo, kakor tudi kazniva dejanja s področja gospodarske kriminalitete.

Trend prisotnosti in tranzit tujcev, kakor tudi drugih oseb z območja Slovenije je že kot pretekla leta v nenehnem porastu. Varnostne razmere na področju javnega reda in zagotavljanja splošne varnosti ljudi in premoženja so ugodne, ne glede da obravnavamo več kršitev Zakona o javnem redu. PU je v l. 2013 obravnavala manj prometnih nesreč kot v preteklih letih, prav tako so ugodni statističnih parametri za obdobje petih let, vendar s stanjem prometne varnosti na PU nismo zadovoljni. Vsaka žrtev v prometu je preveč oz, nepotrebna. Statistični in tudi operativni pokazatelji na področju nedovoljenih migracij na območju PU so bili v l. 2013 ugodni z izjemo povečanja nedovoljenih migracij na notranji meji z Madžarsko. Število oseb obravnavanih zaradi nedovoljenih prehodov zunanje schengenske meje je bilo najmanjše v zgodovini samostojne Slovenije. Na notranji meji z Madžarsko pa so se nedovoljene migracije v primerjavi z l. 2012 povečale za petkrat. Še bolj pa se je povečalo organizirano tihotapljenje tujcev preko meje.
Z vstopom Hrvaške v Evropsko unijo s 1.7.2013 se je spremenil režim opravljanja mejne kontrole na navedeni meji. V okviru navedenega se je na vseh pomurskih mejnih prehodih (razen železniški MP Lendava) vzpostavil sistem optimiziranja mejne kontrole t. i. one stop control, v sled česar se je carinska služba tudi umaknila z mejnih prehodov.
Za organizacijski del je vsekakor potrebno omeniti nadaljevanje procesa upokojevanja (ZUJF, Zakon o uravnoteženju javnih financ), kar seveda pomeni tudi manj operativnega kadra, saj nadomeščanja ni. Sledile so spremembe glede organizacije dela dežurne službe na PP Gornja Radgona in PP Ljutomer (dežurstvo se izvaja le še v dnevnem času, izjemoma v nočnem), na novo so sistemizirana delovna mesta policijskih inšpektorjev v SUP-u, ki vodijo in odločajo v prekrškovnih postopkih, v okviru Sektorja kriminalistične policije pa je bil ustanovljen oddelek za obveščevalno vodeno policijsko delovanje in postavili so se temelji za ustanovitev mobilne kriminalistične skupine.
PU v velikem obsegu svojih storitev še posebej polaga pozornost in v veliko primerih ima tudi vodilno vlogo v vsebini krepitve sodelovanja policije in lokalne skupnosti ter nasploh prepoznavnosti dela policije. Vzorno, če ne odlično pa poteka tudi sodelovanje z več etničnimi skupnostmi.

OPERATIVNO KOMUNIKACIJSKI CENTER

Prva od pomembnejših organizacijskih sprememb, ki so se na UNZ Murska Sobota zgodile po vojni za osamosvojitev Slovenije je bila ustanovitev Operativno-komunikacijskega centra (OKC). Ustanovljen je bil 1.7.1992, ko je bil v celoti reorganiziran dotedanji sektor za stalno dežurstvo, ki je bil v sklopu inšpektorata policije (IP). Tako je bila vzpostavljena samostojna notranja organizacijska enota (NOE)
OKC pa ni bil samo preimenovana stalna služba ampak je dobil povsem nove in širše naloge. Prevzel je vodenje interventnih patrulj policijskih postaj na terenu. Do takrat je vodja izmene stalne službe po prijavi interventnega dogodka klical dežurnega policijske postaje, da ta pošlje eno ali več svojih patrulj na kraj interventnega dogodka (kaznivo dejanje, kršitev javnega reda in miru, prometna nesreča, itd), sedaj pa so morale policijske postaje dati na razpolago OKC-ju patrulje, da je ta z njimi razpolagal. To je v začetku povzročalo veliko nejevolje predvsem med starešinami policijskih postaj, ki so se čutili prikrajšane pri vodenju svojih enot.
Uvedena je bila številka 113 in pozneje anonimni telefon 080 1200, ki sta postala zelo prepoznavni način prijavljanja oz. zaprosila za pomoč. OKC ni vezan na območje policijske postaje in v primeru potrebe lahko koncentrira sile na območju ene policijske postaje iz celotne policijske uprave (npr. ko pride do hudega kaznivega dejanja in storilec-ci beži-jo s kraja kaznivega dejanja). V tem primeru je OKC dolžan blokirati območje, da se storilec izsledi in prime.
Prvi načelnik OKC-ja v Murski Soboti Janez Konrad je v marsičem zaslužen, da je delo OKC-ja postalo prepoznavno, da so starešine enot nov način vodenja interventnih patrulj sprejeli in seveda tudi za opremo OKC, predvsem pa nov način dela, ki je bistveno povečal kvaliteto dela na področju reagiranja na interventne dogodke in tudi vodenja ter usklajevanja dela dokler delo na kraju ne prevzame starešina enote na območju katere se to dogaja.

URAD NAČELNIKA - SLUŽBA DIREKTORJA

Drugi premik je bil ustanovitev Urada načelnika UNZ Murska Sobota v l. 1993, ki je nase prevzel vsa opravila, ki jih druge službe niso opravljale. Od organizacije usposabljanj in spremljanja ter načrtovanja izobraževanja kadra, do vodenja kadrovskih evidenc, izdaje odločb, izvajanja operativnih in preventivnih nalog notranje zaščite, tolmačka za madžarski jezik, skrb za pravilno vodenje disciplinskih postopkov ter rednih in izrednih nadzorov v enotah. Kar nekaj časa je bil v službi tudi poveljnik posebne policijske enote (PPE).

Urad načelnika oziroma pozneje služba direktorja naj bi bila predvsem to, torej orodje načelnika uprave za dobro in kvalitetno vodenje uprave.

ENOTA VODNIKOV SLUŽBENIH PSOV

Isto leto je bila ustanovljena tudi Enota vodnikov službenih psov (EVSP), ki je pomenila koncentracijo vseh službenih psov in vodnikov na enem mestu. Organizacijsko je vezana na Inšpektorat policije UNZ, oz. SUP pozneje s sedežem v bivši stražnici v Petanjcih. V začetku je bila stražnica prenovljena. Pozneje pa v okviru gradnje Schengenskih objektov porušena in zgrajena na novo. Z vsemi standardi, ki so potrebni za dobro skrb za službene pse, strokovno delo z njimi in za doseganje rezultatov na terenu.
Enota je kar nekaj leta iskala svoje mesto v operativnem delu in šele, ko je začela skrbeti za področje zaščite živali, aktivno delovati v PPE, sodelovati s kriminalistično policijo pri delu na področju prepovedanih drog je začela dobivati svoje pravo vlogo kot enota in ne le skupina vodnikov službenih psov, ki so na enem mestu zaradi logistike. O vodnikih službenih psov in EVSP je sedanji vodja enote Drago Kocbek razmišljal takole:
Zgodovina uporabe psov v Policiji sega v obdobje med 1. in 2. sv. v., prvi zametki šolanja psov za uporabo v policiji pa segajo v l. 1947, načrtnemu šolanju pa se je pristopilo z ustanovitvijo Šole službenih psov l. 1949 v Ljubljani, na Vodnikovi cesti. L. 1951 se je začelo šolanje službenih psov policije tudi za iskanje ljudi v snežnih plazovih, l. 1972 šolanje za iskanje prepovedanih drog in nekoliko pozneje tudi šolanje psov za iskanje minsko-eksplozivnih sredstev.
Službeni psi so razdeljeni v dve skupini:

- v prvi skupini so službeni psi za splošno uporabo, ki opravljajo klasične policijske naloge (v tujini jih imenujejo tudi patruljni psi),
- v drugi skupini pa so službeni psi za specialistično uporabo, znotraj katere ločujemo službene pse za odkrivanje prepovedanih drog in službene pse za odkrivanje eksplozivov.

Naloge vodnikov službenih psov so enake nalogam ostalih policistov, razlikujejo se predvsem v načinu in kraju opravljanja nalog. Vodniki službenih psov so zaradi dela s službenim psom opaznejši kot drugi policisti, saj pes že s svojo prisotnostjo deluje izjemno preventivno na potencialne storilce oz. kršitelje predpisov in jih zato pogosto odvrne od storitve prekrška oziroma kaznivega dejanja.
Zgodovina uporabe službenih psov na območju današnje PU M. Sobota pa sega daleč v preteklost, ko je na PM Murska Sobota začel z delom prvi vodnik SP Papič (Antič, Feher, Prah idr.). S časom se je sistemizacija delavnih mest vodnikov službenih psov (VSP) uvedla tudi na ostalih večjih PP v Pomurju in sicer v Lendavi (Durakovič, Kuk, Časar), Ljutomeru (Guček, Melin, Vencelj idr.) in Gornji Radgoni (Špindler, Vaupotič), kjer so vodniki delovali vse do ustanovitve EVSP.
Tako je bila l. 1994 ustanovljena EVSP Petanjci, ki je združila vse takratne vodnike SP za splošno uporabo iz posameznih PP (Plohl, Vaupotič, Kavaš, Lihtevalner, Stančin, Sapač, Štrakl, Štelcl), razen vodnika SP za iskanje droge (Prapotnik), katerega delovno mesto je ostalo sistemizirano na SKP PU Murska Sobota. V ta namen so bili ob objektu nekdanji mejne stražnici (karavla) v Murskih Petrovcih 7/a zgrajeni prostori - boksi za službene pse, s tem pa podani pogoji za realizacijo oz. uresničitev dolgoletne želje po enotni ureditvi dela VSP na območju PU Murska Sobota.
Enota vodnikov službenih psov Petanjci organizacijsko deluje v okviru SUP PU Murska Sobota. Z delovanjem EVSP so se sčasoma pokazale potrebe po povečanju sistemizacije vodnikov tako, da ima enota sedaj sistemiziranih 12 delavnih mest VSP od tega deset VSP za splošno uporabo in dva za specialistično uporabo (Schonveter, Casar, Pertoci, Filipič, Ivanov, Dajč, Cotič, Lovrenčič, Rančigaj, Bencak, prva vodnica Litrop-Mulec Jasna in Vogrinec). Istočasno s povečano sistemizacijo se je pokazala potreba po dodatnih prostorih za zaposlene in SP, zato je bila l. 2007 iz Schengenskih sredstev zgrajena sodobna enota VSP, ki je lahko v ponos celotni PU.
EVSP Petanjci že celih 20 let deluje na območju celotne PU Murska Sobota, s tem da nudi podporo vsem PP pri pokrivanju VOO, varovanju javnih prireditev in ostalih nalogah kjer je pričakovati hujše kršitve JRM. VSP pa ob opravljanju terenskega dela zelo dobro skrbijo za izurjenost svojih štirinožnih prijateljev, kar zelo uspešno dokazujejo na državnih prvenstvih, letnih preizkusih in letnih licencah kjer posegajo po najvišjih mestih. Še posebej so se izkazali l. 2008, ko so premagali celotno državno konkurenco in zmagali v ekipni in posamezni konkurenci, piko na i pa je dodal vodnik SP za iskanje MES, ki je prav tako osvojil prvo mesto med specialisti.
Vodenje novo nastale EVSP v l. 1994 je prevzel VSP Plohl Bojan, katerega je zamenjal VSP Feher Šetan. Ta je enoto vodil do decembra 2002, ko je vodenje EVSP prevzel trenutni vodja enote Drago Kocbek, ki se z 29.7.2014, upokoji.

PREHODNI DOM ZA TUJCE

Na območju UNZ Murska Sobota je s 1.1.1994, začela delovati nova organizacijska enota Izpostava prehodnega doma Republike Slovenije za tujce - Prosenjakovci. Policijski del doma je bil vezan na IP UNZ, civilni del in vodja pa na Prehodni doma za tujce. Razlog za ustanovitev je bilo bistveno poslabšanje stanja na področju nezakonitih prehodov državne meje iz Madžarske in Hrvaške, ki je eskaliral v letih 1999 in 2000, ko je postal že skoraj neobvladljiv.
Pred tem so se tujci vozili na nastanitev v prehodni dom za tujce v Ljubljano, kar je povzročalo velike stroške in tudi logistične težave policijskim postajam. Ko so policisti tujca prijeli so opravili ugotovitveni postopek, zbrali prva obvestila, poskušali ugotoviti identiteto, opravili ogled kraja ilegalnega prehoda, nato pa so tujca morali odpeljati v Ljubljano. Razgovor za predajo je bil v roku 48 ali 72 ur, kar pomeni, da so jih morali spet pripeljati nazaj in če jih tujci niso sprejeli, spet vrniti v Ljubljano, tako, da so bile nekatere patrulje stalno na poti. Te naloge je nato prevzel prehodni dom za tujce.
Tam so skrbeli tudi za druge potrebe tujcev, tudi zdravstveno oskrbo in poskušali najti način za rešitev t. i. težko vračljivih tujcev, ki so prihajali iz držav, kjer bi bila tujcem ogrožena varnost ali življenje.
Po l. 2005 se je problematika tujcev zmanjševala in zaradi tega je prišlo do reorganizacije prehodnega doma za tujce in ukinitve Izpostave centra za tujce Prosenjakovci. S 1.6.2006, je bilo tako na PU Murska Sobota premeščenih 57 javnih uslužbencev iz ICT. Po tem se je ponovila zgodba z prevozom tujcev vendar ne več v Ljubljano ampak v Postojno, vendar jih na srečo ni več v tem številu.

PONOVNO ŽELEZNIŠKI MEJNI PREHOD

V l. 2001 je bila končana gradnja železniške proge, ki je Slovenijo preko Hodoša povezala z Madžarsko. Na PMP Hodoš se je sistemizacija povečala iz 22 na 60 delovnih mest. Preimenovala se je v železniški mejni prehod (ŽMP) Hodoš. Promet skozi je stekel 16.5.2001. Takrat je bil odprt tudi novi mejni prehod za železniški promet Hodoš, kamor se je preselila enota in se preimenovala v postajo železniške policije Hodoš.

Slika 172. Mednarodni železniški mejni prehod Hodoš

Sistemizacija se je zaradi tega povečala iz 22 na 60 delovnih mest. Enota je izvajala mejno kontrolo na tem mejnem prehodu, na mednarodnem mejnem prehodu Hodoš na cesti, na mejnem prehodu Čepinci, Martinje in Prosenjakovci. Prav tako pa je opravljala pregled vlakov na poti do Murske Sobote. Šlo je za projekt skupne mejne kontrole po l. 2004, ko sta Slovenija in Madžarska vstopili v EU in so se madžarski varnostni organi preselili v prostore slovenskih mejnih prehodov.

KOMANDIRJI POSTAJE MEJNE MILICE OZ. POSTAJE MEJNE POLICIJE HODOŠ

Kot komandirji so na mejnem prehodu Hodoš službovali: Panič Peter, Ribaš Drago, Berlak Franc, Pucko Rudi in Golob Janko.

PRIPRAVE NA SCHENGEN

Pospešene priprave Slovenije za vstop v EU so (tudi v povezavi z ilegalnimi migracijami) pomenile dnevne stike s tujimi varnostnimi organi, predvsem s kolegi iz Avstrije in Madžarske. Skupaj smo izoblikovali dobre prakse zagotavljanja varnosti v regiji in stkali izjemne medsebojne delovne odnose.
Aleksander Jevšek se spominja, da smo 1.5.2004, tudi pomurski policisti svečano obeležili vstop Slovenije v EU. Skupaj s kolegi prijatelji, g. Antonom Kampušem - županom Gornje Radgone in g. Aleksandrom Majcnom - okrajnim glavarjem avstrijske Gornje Radgone, smo ob polnoči odkrili spominsko ploščo na mostu čez reko Muro v Gornji Radgoni. Most v Gornji Radgoni, ki je tudi v času slovenske osamosvojitvene vojne pomenil simbol prijateljstva in medsebojne pomoči med Avstrijo in Slovenijo, je bil najbolje izbrani kraj za ta zgodovinski dogodek.
Z vstopom v EU se je Slovenija zavezala tudi k izpolnjevanju Schengenskih standardov varovanja

državne meje. Glede na to, da je območje Policijske uprave Murska Sobota vpeto v trikotnik z avstrijsko, madžarsko in hrvaško mejo, je bil to za pomursko policijo poseben izziv. Skupna mejna kontrola na avstrijski in madžarski meji, izobraževalni moduli za multiplikatorje, priprava in realizacija Schengenskega akcijskega načrta, obiski tujih delegacij, evalvacije, izdelava kadrovskih projekcij, zaposlovanje novih policistk in policistov za varovanje meje in še z mnogo drugih nalog smo bili obremenjeni pomurski policistke in policisti. Ob vseh dodatnih obremenitvah pa smo uspeli vzdrževati visoko raven splošne varnosti v pomurski regiji.[10]

Priprave na EU in Schengen so se poznale na PU, poleg stalnih usposabljanj na temo poznavanja novih pravil dela, ne samo predpisov ampak tudi taktike in metode dela, tudi po tem, da je naraščalo število policistov, ki so končali šolanje in so bili nameščeni na policijskih postajah s splošnim delovnim področjem ali kombiniranih postajah, do vstopa v EU oziroma Schengen.

Istočasno pa se je začela povečevati sistemizacija tako je bila l. 2002 določena sistemizacija zaradi Schengena na PP Lendava iz 65 na 130, na PP Ljutomer iz 50 na 83, v odseku za logistiko iz 24 na 25. V l. 2004 smo zaposlili 31 delavcev Carine, ki so bili predvideni kot višek in so bili prešolani za delo policista. Delali so predvsem na mejnih prehodih.

Na območju PU Murska Sobota je bila uspešno izvedena evalvacija pripravljenosti policije na regionalni ravni za kopensko mejo v prisotnosti starešin policijskih uprav iz Madžarske, Avstrije in Hrvaške, ki mejijo na območje PU Murska Sobota. Poleg dobre predstavitve pripravljenosti, so starešine služb in PMP Dolga vas uspešno odgovarjali na vprašanja ocenjevalcev.

Priprave na vstop v EU so pomenile tudi novo opremo, predvsem vozila, opremo za nočno opazovanje, opremo za prepoznavo ponarejenih dokumentov ipd. L. 2006 smo prvi ustanovili policijsko postajo za izravnalne ukrepe (PPIU), ki je bila v začetku sestavljena v glavnem iz policistov bivšega prehodnega doma v Prosenjakovcih in je imela tam tudi prvi sedež. Po vstopu v Schengen in ko je bila zgradba mejnega prehoda Dolga vas obnovljena so se preselili tja in so tam še danes. Enota je po temeljitih pripravah začela z delom na terenu konec tega leta in je postala najbolj uspešna enota v državi po realizaciji najdenih predmetov in oseb. Nekateri policisti v njej so postali vrhunski strokovnjaki na državni ravni za delo na tem področju.

Z vstopom v Schengen so bile ukinjene PMP Hodoš, PMP Dolga vas, PMP Gederovci in njihovi policisti premeščeni na mejne prehode na južni meji na območju PU Murska Sobota in PU Maribor in PPIU.

NOVA POLICIJSKA POSTAJA

Vodstvo GPU se je l. 2008 odločilo, da ukine vse policijske oddelke ali jih prekategorizira v policijske postaje, če izpolnjujejo pogoje za to. V okviru prekategorizacije policijskih oddelkov se je Policijski oddelek Gornji Petrovci, ki je spadal pod Policijsko postajo Murska Sobota prekategoriziral v Policijsko postajo Gornji Petrovci. Tako, da smo dobili dve policijski postaji s splošnim delovnim področjem na območju ene upravne enote.

Na podlagi Pravilnika o območjih in sedežih policijskih postaj je bila 22.8.2008, ustanovljena PP Gornji Petrovci, katera je začela s svojim delovanjem 1.10.2008, na podlagi sprememb Akta o notranji organizaciji, sistemizaciji delovnih mestih in nazivih v policiji. Takrat je bil dotedanji PO reorganiziran v PP.

Glede na velikost območja PP Murska Sobota in oddaljenost od nje, bližina dve državnih meja, je bila ta odločitev upravičena, kar se je pokazalo pozneje, ko so začele v državo na tem območju prihajati skupine kriminalcev, ki so izvrševale premoženjska kazniva dejanja. Postaja je stacionirana v istih prostorih kot prej oddelek.

S tem je prišlo do določenih kadrovskih sprememb in sicer ima PP sistemiziranih 25 delovnih mest od tega je 21 pooblaščenih delovnih mest ter tri strokovno-tehnična delovna mesta. Vodstvo enote so v začetku sestavljali komandir Viljem Trplan, pomočnika komandirja Boris Štivan in Igor Kavaš .Na enoti sta dva policista - kriminalista LK Marjan Vavroš in Jožef Berke (začasno namesto Mirana Krambergerja, ki je na šolanju v PA Tacen).

Večji del preventivnega in v skupnost usmerjenega dela sta opravljal vodje policijskih okolišev Karol Poredoš in Leopold Horvat

Sistemiziranih je pet delovnih mest policist – starejši policist in osem delovnih mest policist. Administrativno delo sta opravljali Martina Trček in Breda Sinic. Za čistočo in urejenost pa je skrbela Majda Grabar.

SPET REORGANIZACIJA

Konec l. 2012 je bil realiziran projekt Kaskada s katerim se je 15.12.2012, sistemizacija PU zmanjšala iz 655 na 650 delovnih mest. Iz policijske uprave je bilo na policijske enote prenesenih 6 strokovno-tehničnih delovnih mest in eno uradniško delovno mesto. Dve strokovno tehnični delovni mesti pa sta bili presistemizirani v uradniški delovni mesti. Eno uradniško delovno mesto je bilo preneseno na PU Maribor. Zaradi zmanjševanja kadra in nezaposlovanja so se na PU Murska Sobota začeli srečevati s kadrovskim problemom pomanjkanja kadra na PMP Petišovci, PP Murska Sobota in PPP Murska Sobota ter na strokovno-tehničnih delovnih mestih.
L. 2013 je SKP PU Murska Sobota pridobil pomembno novost Oddelek za kriminalistično-obveščevalno dejavnost . Gre za obliko dela, ki vedno bolj pridobiva na teži na vseh področjih zatiranja kriminalitete.

STIKI S SOSEDNJIMI VARNOSTNIMI ORGANI

UJV Murska Sobota je mejila na tri sosednje države: Madžarsko, Avstrijo in Hrvaško, enako UNZ Murska Sobota. Ker je policijsko delo dinamično in mora policija reagirati v realnem času, so miličniki zelo hitro vzpostavili sodelovanje s sosednjimi varnostnimi organi. Najprej so bili to stiki na mejnih prehodih, ki so morali biti zaradi izmenjave statističnih podatkov in drugih informacij, ki so bile potrebne za delo na mejnih prehodih ali v zvezi z mejo. V začetku so bili ti stiki previdni pozneje pa veliko bolj pristni. Stike je neposredno ali posredno nadzirala SDV na naši strani, varnostna direkcija na avstrijski strani oz. protiobveščevalna služba mejne straže na madžarski strani.

Slika 173. Vodstvo UKP na posvetu z varnostnimi organi dežele Burgenland, l. 2002.

Stiki vodstev so bili predvsem pri delu mešanih komisij, ki so reševale mejne incidente na meji z Madžarsko, ko je šlo za nezakoniti prehod državne meje, ustreljeno divjad pobeglo na drugo stran, poškodovane mejne kamne ali kaj drugega. Pozneje so bili stiki tudi na drugih področjih dela: kriminalitete, cestnega prometa, javnega reda in miru. Pozneje so se ti stiki formalizirali z mednarodnimi pogodbami na ravni policijske uprave in na ravni policijskih postaj tako tistih na meji kot tistih s splošnim delovnim področjem. Policijska uprava je sodelovala z ravnateljstvi mejne straže v Zalaegerszegu in ko je bila ta ukinjena v Szombathely in v Nagykanizsi in ravnateljstvi policije v Zalaegerszegu in Szombathely na Madžarskem in s pokrajinskima poveljstvoma žandarmerije in pozneje policije v Eisenstadtu za Gradiščansko in poveljstvom žandarmerije in pozneje policije v Grazu za Štajersko. Stiki so potekali na vseh področjih dela in so postali operativni.
Ti stiki so postali širši z pripravami na vstop v Evropsko Unijo in pozneje v Schengen. Slednji je omogočil neposredno izmenjavo podatkov širšega obsega in tudi prestop policije iz ene države v drugo, če zasleduje storilca kaznivega dejanja ali prekrška. To se je preizkusilo v več vajah v katerih so sodelovali policisti PU Murska Sobota, policisti iz Madžarske in Avstrije, v več smereh iz Slovenije na Madžarsko in obratno, v enem primeru tudi na avtocesti. Te vaje so dale dragocene izkušnje, ki so bile uporabljene pozneje pri dejanskih izvajanjih zasledovanja v drugo državo.
Poseben primer je sodelovanje z milico Hrvaške, ker je bila to bila prej ista država. Zakonodaja je omogočala delo slovenske milice na ozemlju Hrvaške, morali pa so obvestiti pristojno postajo milice ali policijsko upravo, če je šlo za sodelovanje kriminalistične službe. Dokazi pridobljeni na tak način so bili veljavni v eni in drugi republiki, ker so ONZ delali po isti procesni zakonodaji in tudi večinoma kazenski zakonodaji.
Stvari so se spremenile, ko sta se republiki osamosvojili in postali državi, ker je sodelovanje postalo formalno in zaradi vojne na Hrvaškem nekaj časa zelo težavno. Tudi zato, ker so hrvaški policisti, po

vrnitvi z vojnih območij doživljali travme in so velikokrat ponoči, na mejnih prehodih uporabljali orožje in streljali v zrak pod vplivom alkohola.
Vendar se sodelovanje ni prekinilo, ker so ostale osebne vezi med starešinami UNZ PU in policijskih postaj na eni in drugi strani. Zaradi tega ni bilo težko nadaljevati sodelovanje na področju zatiranja kriminalitete in varnosti cestnega prometa. Na področju varovanja državne meje in dela na mejnih prehodih se je vzpostavljalo sodelovanje na novo, ker tega področja do takrat ni bilo. Na mejnih prehodih je bilo sodelovanje zelo hitro operativno, na državni meji pa so se oboji policisti morali zelo hitro soočiti z reševanjem mejnih incidentov in izkoriščanjem le-teh v politične namene.
Predvsem zaradi tega, ker meja ni bila določena so bile težave vedno znova ugotavljati kje je točno potek katastrske meje in kateri kataster je pravi. Ti spori niso povzročili sporov med policijama, ker so policisti obeh strani ugotovili dejansko stanje in poročali nadrejenim, ki so v takem primeru spor reševali po diplomatski poti. Zgolj zaradi dobrih odnosov se je nekaj konkretnih stikov rešilo mirno, brez uporabe sile.

ROMI

Romi so že zelo dolgo v Pomurju, predvsem v Prekmurju, kjer je več romskih naselij, medtem ko na desni strani reke Mure naselja romov niso nastala. Romi so bili še sredi prejšnjega stoletja naseljeni in potujoči ali nomadski. Selili so se predvsem na Madžarsko in Hrvaško in nazaj. Živeli so v zelo slabih bivalnih razmerah in niso imeli osnovnih pogojev za bivanje. Ukvarjali so se z drobnim obrtništvom (brušenje nožev, krpanje pločevinastih posod) in izvrševanjem drobnih tatvin (predvsem kmetijske pridelke, denar, kolesa, pozneje pa tudi s tihotapstvom).
Občine v Prekmurju so po 2. sv. v. ugotovile, da so romi potrebni socializacije in služb. Tako so zelo hitro ustanovili vrtec v naselju Pušča pri Murski Soboti in pozneje tudi v drugih naseljiv ali so jih vključevali v vrtce z drugimi otroci. Tudi za Rome je osnovna šola postala obveznost. Kar nekaj romov se je zaposlilo v državi. Tisti, ki živijo ob meji z Avstrijo pa v tej državi. Predvsem v zadnjih tridesetih letih se je položaj Romov zelo popravil.
Okoliški prebivalci so imeli vedno predsodke glede romov, ker so bili prepričani, da živijo izključno od tatvin njihovih stvari, niso se pa strinjali tudi z načinom življenja romov. Takšen odnos se je sčasoma spremenil pri večini prebivalcev, ker so se Romi dovolj socializirali, da se niso več dosti ločili od drugih prebivalcev. Predvsem glede bivalnih razmer (nekateri so sčasoma imeli bolj urejene hiše kot neromi; v Prekmurju jim pravimo Pavri).
Ta odnos pa se ni spremenil povsod. Ko sta se dva Roma odselila iz romskega naselja Beltinci, zaradi družinskih nesoglasij, v Križevce pri Ljutomeru, v prvem desetletju tega stoletja, so sosedje organizirali civilno pobudo. Ves čas so na oba Roma in lokalno skupnost vršili pritisk, da se morata odseliti. Ker je bil pritisk premočan sta se odselila nazaj v Prekmurje.
Romi so ugotovili, da lahko svoj položaj izboljšajo tudi po formalni poti. Zato so združili kulturna in druga društva Romov v Zvezo Romov Slovenije, ki jo je in jo še vedno vodi Jožek Horvat Muc, kot predstavnik vseh romov in po tej poti so izborili Zakon o romski skupnostih. V občinah z romskim prebivalstvom so dosegli, da morajo imeti romske svetnike po posebnem volilnem seznamu in posebnih volitvah. Romski svetniki so se združili v Zvezo romskih svetnikov. Obe organizaciji Romov imata vpliv na Rome in državne organe in poskušata olajšati položaj romov z državnimi sredstvi.
Milica je do Romov imela vedno poseben odnos. Na eni strani so bili pogosti osumljenci kaznivih dejanj predvsem tatvin poljščin, koles, denarja, prostitucije, goljufij preko vedeževanja in še kaj, na drugi strani pa so bili Romi ljudje, ki so živeli v težkih razmerah in so potrebovali pomoč. Vodje obhodnih in pozneje vodje varnostnih okoliševso Rome v naseljih dobro poznali in so jim dostikrat tudi pomagali in večina od njih ni imela težavo s tem, da so šli sami v romsko naselje. Problem so bile intervencije milice, ko je prišlo do kršitve javnega reda in miru. V večini primerov se je v takšen spor vmešavala cela vas, pozneje ko je obstajala tehnika (predvsem mobilni telefoni) pa tudi sorodniki iz drugih vasi. Zato so miličniki, ki so prišli na kraj in pozneje policisti, bili soočeni z večino prebivalstva vasi, ki so bili zelo glasni. Miličnika, ki tega ni bil vajen je vsekakor zajel občutek strahu in ogroženosti, čeprav Romi v veliki večini primerov niso napadali policistov ampak so samo zelo na glas razpravljali o sporu. Policist, ki ni pokazal strahu je lahko računal na njihovo pomoč pri intervenciji, ki so dostikrat, ko je to bilo potrebno, sami dali kršitelja v intervencijsko vozilo ali poskrbeli, da so se kršitelji pomirili.
Po osamosvojitvi je prišlo na policijske postaje veliko mladih policistov, ki niso bili usposobljeni za delo v romskih naseljih. Posledica tega je bila, da so bile intervencije neuspešne, v enem primeru je morala ukrepati celo posebna policijska enota. Da bi uredili te razmere je policijska uprava organizirala usposabljanja policistov za delo z Romi skupaj s policijsko akademijo, ki se še izvajajo. Istočasno so

vodstva enot in vodje policijskih okolišev navezali stike z romskimi svetniki in drugimi spoštovanimi ljudmi v naselju. To je omogočilo lažje reševanje sporov v romskih naseljih.
Tudi policijska uprava se je povezala z romskima organizacijama, da so lahko s skupnimi projekti poizkušali doseči ozaveščanje romskega in neromskega prebivalstva, da so Romi sokrajani, ki imajo drugačne navade, vendar so ljudje z enakimi pravicami in obveznostmi kot drugi. Veliko je pomagalo tudi sodelovanje z romskimi svetniki, ko je bila intervencija končana. Ti so skozi varnostni sosvet sklicali skregane družine in poskušali najti mirno rešitev spora, kar je v veliko primerih privedlo do uspešne rešitve spora.
Vsi ti ukrepi tako lokalnih skupnosti, šolstva, zdravstva, gospodarskih družb in seveda policije so pripeljali do tega, da je položaj Romov v Prekmurju drugačen kot v drugih delih države in da so Romi v Prekmurju bolj socializirani kot drugi Romi v Sloveniji, ki pa so vseeno obdržali svojo identiteto na višjem nivoju (romski jezik, knjige v romskem jeziku, romski radio in drugi mediji, ki občasno izvajajo oddaje v romskem jeziku, vedno več Romov ima srednjo ali visokošolsko izobrazbo).

MADŽARSKA NARODNA SKUPNOST V POMURJU

Tako kot je po pogodbi iz Trianona ostala v republiki Madžarski slovenska narodna manjšina od tromeje z Avstrijo do Čepincev ali še malo višje, je v nadaljevanju, na slovenski strani ob meji ostala madžarska manjšina vse do reke Mure. Slovenska država je zelo hitro sprejela ukrepe za lažje življenje madžarske manjšine s tem, da je uvedla dvojezične krajevne napise, dvojezične vrtce in osnovne šole in dvojezične srednje šole v Lendavi. Finančno je pomagala madžarski narodnostni skupnosti pri izvajanju programa ohranjanja narodne zavesti in kulture, medtem ko je bila na madžarski strani zaradi političnega sistema pri slovenski manjšini manj uspešna.
Milica in pozneje policija, se je srečevala pri madžarski manjšini s težavo sporazumevanja, vendar je bilo na vsaki postaji ali vsaj na sosednji nekaj miličnikov, ki so znali madžarsko vsaj v pogovorni obliki. Pozneje je tudi v milici in drugih državnih organih prišlo do sistemizacije delovnih mest s pogojem znanja madžarskega jezika in plačanih tečajev za tiste, ki so se želeli naučiti jezika sosednje države. Zato so se vodje varnostnih okolišev in tudi drugi policisti lahko sporazumevali s prebivalci pripadniki Madžarske manjšine.
Po osamosvojitvi je policijska uprava Murska Sobota dosegla, da se je v službi direktorja sistemiziralo delovno mesto tolmača-ke madžarskega jezika in bilo tudi zasedeno, kar je bistveno pripomoglo k sporazumevanju z Madžarsko manjšino in tudi s sosednjimi varnostnimi organi.
Policijska uprava je navezala stike z madžarsko narodnostno skupnostjo in z njo sodeluje na področjih, ki so skupna obojim.

ŽIVLJENJE IN DELO POLICISTOV V POMURJU

NOVI MEJNI PREHODI

Konec vojne miličnikom, ki so se med spopadom preimenovali v policiste, ni v celoti prinesel vrnitve na ustaljene tire. Posebna policijska enota (PPE) je morala opraviti zavarovanje nove južne meje s Hrvaško, ki še sploh ni bila določena. Ker ni bilo zgradb, so policisti opravljali kontrolo prehoda državne meje na stojnih točkah v bližini katastrske meje s Hrvaško. To je bilo v Petišovcih pri mostu z reko Muro, v Gibini konec naselja in Razkrižju, kjer je potek katastra povzročal težave, ker ni potekal ravno ampak cikcak med posameznimi hišami.
Sčasoma so nastale mejne enote na meji s Hrvaško in sicer Postaji mejne policije v Petišovcih in Gibini, ki sta prevzeli mejno kontrolo 8.10.1991. Novo PMP Gibina je prevzel komandir Žinko Anton s pomočnikom Kos Brankom, štirimi vodji izmen, dvema pomočnikoma vodje izmene in 7 policisti. PMP Petišovci pa Bokan Ludvik z pomočnikom Osterc Borisom, 4 vodji izmene in 4 pomočniki vodje izmene ter 10 policisti.[11] Splošni policijski postaji iz Lendave in Ljutomera pa sta še naprej nadzirali državno mejo izven mejnih prehodov pa tudi prehodne točke.

NOVA JUŽNA MEJA

Ker je bila to skupna država, so se spletle vezi med prebivalci dveh republik ob meji, tako družinske kot poslovne. Veliko delavcev iz Hrvaške je delalo v Nafti Lendava in drugih družbah na območju Lendave in Ljutomera. Na območju Ljutomera so obmejne vasi na Hrvaškem imele električno energijo in vodo,

otroci so obiskovali osnovno šolo v slovenskih šolah. To je bil za policiste poseben izziv, ker so bili v nekaterih naseljih na območju Ljutomera sosedje prek ceste iz dveh držav in so se prej normalno obiskovali sedaj pa bi morali na mejni prehod, opraviti mejno kontrolo in se nato zapeljati k sosedu na kavo. Tega pa seveda niso počeli. Zaradi tega je to večkrat povzročilo slabo voljo, ko so policisti zalotili take osebe pri nas ali naše državljane, ki so se vračali iz Hrvaške mimo mejnega prehoda.
Šele sporazum o obmejnem prometu s Hrvaško je z prehodnimi točkami in mejnim prehodom za obmejni prehod vsaj za silo rešil te težave prebivalstva in seveda posledično tudi policije.

Slika 174. Mejni prehod Gibina, l. 1992.

HOTIZA

Spori glede nedoločene državne meje so najpogosteje eskalirali na Hotizi, kjer se hrvaški kataster najgloblje zajeda v levo stran reke Mure. Tam je tudi naselje v katerem živijo Slovenci, njihove hiše pa so na hrvaškem katastru. To naselje se imenuje Brezovec, domačini pa mu pravijo tudi Murišče. Glede tega naselja so bili predvsem spori okoli interveniranja hrvaške policije v tem naselju, ker so morali Hrvaški policisti v primeru intervencije prestopiti državno meje na mejnem prehodu Hotiza in se nato po njem tudi vrniti.
Če bi želeli privesti osebo, državljana Slovenije, bi morali prek mejnega prehoda, kar pa policisti na mejnem prehodu ne bi dovolili. Zato so l. 2006 med nedogovorjeno obnovo poplavnega nasipa na levi

Slika 175. Na desni strani je naselje Murišče, z leve spodaj vodi cesta iz Hotize in z leve zgoraj cesta z mejnega prehoda Hotiza.

strani Mure začeli brez dogovora obnavljati tudi gozdno pot iz smeri reke Mure skozi gozd do Murišča. To sta izvajali hrvaški gospodarski družbi Vodogradnja Varaždin in Hortikultura.
To se je začelo 26.8.2006. Ko so domačini to izvedeli so takoj obvestili policijo, medije, lokalno in državno oblast. PU Murska Sobota je aktivirala tudi PPE in štab policijske uprave. Po opozorilu policije hrvaški varnostni organi niso prenehali z gradnjo ampak so nadaljevali in je njihova policija celo aretirala slovenske novinarje in zoper njih vodila postopek zaradi nedovoljenega prehoda državne meje.
V nekaj dneh se je stvar še stopnjevala in je generalni direktor policije aktiviral še PPE PU Maribor, Celje in Slovenj Gradec. Policisti so tako fizično preprečili dostop do Mirišča in pri tem ugotovili, da so Hrvati kljub obljubam cesto dogradili skozi gozd do Murišča. Zaradi tega so z uporabo bagra novo cesto, na stiku s cesto iz Hotize, prekopali in tako fizično preprečili dostop do naselja.
Zgolj zaradi dobrega dela starešin na terenu, operativnega štaba in izjemno dobrih odnosov s policisti iz policijske uprave Medžimurske spor ni eskaliral v nasilje, saj je bilo tudi na drugi strani nameščenih večje število policistov iz t. i. interventne policije.
Spor se je umiril, ko sta kraj obiskala predsednika obeh vlad Janez Janša in Ivo Sanader, ki sta se sporazumela glede obnove nasipov. Minister za notranje zadeve pa je odredil, da je policijska patrulja stalno na robu katastra pred vhodom v naselje Murišče in od takrat je tako, ker se dogovor o meji še ni sklenil.
Podobno se je zaostrilo še večkrat, vendar nikoli tako ostro kot avgusta in septembra 2006. L. 2007 so hrvaški varnostni organi poskušali fizično prestopiti prek prekopane ceste in peš iti v Murišče, kar je patrulja z energično intervencijo preprečila. Ponovno je bil aktiviran PPE in postavljena patrulja v kataster pred Murišče, dokler se generalna direktorja policij nista sporazumela glede incidenta. Ko je umrla vaščanka na njivah ob Hotizi v Hrvaškem katastru so sosednji policisti pustili, da se pokojna na kraju preda svojcem kljub drugačnemu postopku v takem primeru (morali bi jo odpeljati v Čakovec na obdukcijo in šele na to predati svojcem). Kljub temu je to sprožilo reakcijo na slovenski strani in celo obravnavo na odboru Državnega zbora.

Slika 176. Prekopana cesta v Murišče.

Slika 177. Koncentracija PPE iz polovice države.

CERKVENI SPOR V RAZKRIŽJU

Razkrižje je od konca 1. sv. v. spadalo v Zagrebško škofijo in kljub prizadevanju vernikov, da bi župnijo prenesli na območje Mariborske škofije to dolgo časa ni bilo uspešno. Še posebej se je zaostrilo, ko je nastopil župnik Slaviček po 2. sv. v., ki kljub zahtevam II. Vatikanskega koncila ni želel maševati in opravljati drugih verskih obredov v slovenskem jeziku. To je še posebej eskaliralo po osamosvojitvi Slovenije in po hudih sporih med župnikom in krajani, ki so župnika tudi izgnali iz župnije, on pa jih je zaklenil v cerkev. Zaradi tega so verske oblasti sklenile, da se župnija Razkrižje začasno premesti v Škofijo Maribor. Strasti so se umirile, ko je l. 1994 župnijo prevzel slovenski župnik.
Ta spor je bil za policijo posebna preizkušnja, ker ni šlo zgolj za kršitve javnega reda in miru ampak je bil v bistvu povezan z novo državno mejo in zaradi izjemne medijske pozornosti tudi zelo občutljiv. Tovrstne težave na meji zaradi njene nedoločenosti so se vrstile ves čas in se lahko še danes.

BUNKERJI NA MEJI

Ob vzpostavitvi mejnih prehodov na meji s Hrvaško je nastal problem varnosti policistov na mejnih prehodih, ker je na drugi strani meje prišlo občasno do streljanja ali policista na meji ali zaradi bojne dejavnosti. Zato so konec l. 1991 zgradili zaklonilnika pri mejnima prehodoma Gibina in Petišovci.
Takoj po izgradnji pa so v javnosti izbile govorice, da Slovenija gradi bunkerje na meji s Hrvaško. Zaradi pritiska javnosti se je policija odločila porušiti oba zaklonilnika. To pa je povzročilo ogorčenje krajevnega prebivalstva, ki niso dovolili rušenja zaklonilnikov. Tako je izpadlo, da ni dobro da zaklonilnike imamo in ni dobro, da jih rušimo.

ZAČASNO NEDOLOČENA DRŽAVNA MEJA

Ker sporazum o državni meji s Hrvaško ni in ni bil sklenjen, je to stanje običajno pred vsakimi volitvami in tudi ob postopkih policije v tem območju, povzročalo javne polemike, proteste občanov in pritiske na policijo in policiste, da naj postopek izvršijo ali pa ne. Problem je bil v več t.i. dvojnih katastrih, ker so imeli katastrski organi Slovenije in Hrvaške o nekaterih območjih povsem drugačno stanje katastra (npr. Hotiza, Murska šuma in še kje). Pa tudi sicer so ljudje zaradi raznih interesov zelo težili k temu, da je na območju Lendave meja med državama reka Mura, ker je to naravna meja, vendar je bilo stanje katastra marsikje drugačno. Ves čas pa se je zahtevalo da milica zasede območje do reke Mure, ker je to delala že prej, vendar je bila prej to ena država in je bilo vseeno katera milica nadzoruje območje.
Zato se je sčasoma skovala definicija, da gre za začasno nedoločeno državno mejo, torej meja vsekakor je, vendar ne vemo točno kje. To pa je povzročalo še več, ne manj težav.
Takšno stanje je izkoriščala tudi politika v koaliciji in opoziciji, ki so pred volitvami obljubljali, da bodo to mejo končno uredili, poslali policijo na Muro, vendar se potem 4 leta ni zgodilo nič, potem pa spet znova. Podobno stanje je bilo tudi na drugi strani državne meje.

KRIMINALITETA V POMURJU MED LETOMA 1991 IN 2000

Med letoma 1991 in 2000, je bilo obravnavano najmanj kaznivih dejanj l. 1991 in sicer 1.633 kaznivih dejanj, hkrati z najslabšo odkritostjo kaznivih dejanj, in sicer ni uspelo odkriti 40,7% kaznivih dejanj, kar bi lahko pripisali preveliki obremenjenosti policije in kriminalistične službe z nalogami pri osamosvojitvi. Največ kaznivih dejanj je bilo obravnavano l. 2000, in sicer 2.774 kaznivih dejanj. L. 1996 je bila preiskanost kaznivih dejanj najboljša. Odkriti ni uspelo le 21,3% kaznivih dejanj. Gospodarskih kaznivih dejanj je bilo obravnavanih največ v l. 1996, in sicer 231. V letih 1997, 1998, 1999 in 2000 je močno prisotna problematika v zvezi z ilegalnim prehajanjem državne meje. Tako je bilo l. 1997 obravnavano 27 kaznivih dejanj, l. 1998 151 kaznivih dejanj, leto zatem 158 kaznivih dejanj in l. 2000 69 kaznivih dejanj. Kriminalistična služba je izvajala zelo veliko aktivnosti povezanih z vojno v državah bivše skupne države. To se je odražalo predvsem pri odkrivanju tihotapljenja preko meje, predvsem pa pri ilegalnem prehajanju državne meje, kot tudi pri kaznivih dejanjih povezanih z orožjem.

UMOR MAKOTER

Delo kriminalistične službe in policije konec l. 1999, l. 2000 in l. 2001 zaznamuje delo pri preiskovanju kaznivega dejanja umora, ko je bil 26.9.1999, v jutranjih urah umorjen v svoji sobi na Cvenu Janko Makoter, kot tudi povzročitev nevarnosti z metanjem bombe na poslopje policijske postaje Ljutomer in raketiranjem stanovanjske hiše takratnega komandirja PP Ljutomer Jožeta Makoterja, 7.11.2000. Z delom po primerih so se zbrali dokazi, na podlagi katerih je bila večim osebam odvzeta prostost in so bili privedeni k preiskovalnemu sodniku. Odrejeni so bili pripori zoper več oseb.
Med glavno obravnavo je petčlanski senat na šestnajstih obravnavah zaslišal več kot sedemdeset prič in številne izvedence ter 19.11.2001, soglasno izrekel obsodilno sodbo, ki jo je maja 2002, potrdilo tudi višje sodišče v Mariboru. Milici Makoter so prisodili 30 let zapora, ker je med 8.8. in 26.9.1999, v več telefonskih pogovorih Žalika in Olaha napeljevala, naj umorita njenega moža.
Spoznali so jo tudi za krivo, da je spomladi 2000, znova po telefonu naročila umor svojega sina Tomija, ki pa mu Žalik in Olah kljub obljubam, da bosta dobila 200.000 mark, nista hotela storiti nič hudega, ker sta ga poznala. Sodišče jo je na tako visoko zaporno kazen obsodilo tudi zato, ker je oktobra 2000 v več telefonskih pogovorih Žalika in Olaha napeljevala, naj umorita tudi njenega svaka Jožeta Makoterja, za odvrnitev pozornosti pa naj hkrati napadeta tudi policijsko postajo.
Trideset let zapora je dobil tudi Žalik, in sicer zaradi umora Janka Makoterja in poskusa umora Jožeta

Makoterja, njegove žene in dveh hčera. Olahu so izrekli 16 let za umor Janka Makoterja in povzročitev nevarnosti z metanjem bombe na policijsko postajo, Darku Šinku pa osem let zapora zaradi pomoči pri umoru Janka Makoterja. Obsojeni sta bili tudi Karmen Kocbek in Brigita Recek, ki sta za kazniva dejanja vedeli, pa jih nista sporočili policiji. Prva je dobila pet mesecev zapora, druga pa tri mesece pogojne zaporne kazni.
Z odločitvijo višjega sodišča v Mariboru so postale pravnomočne vse kazni, razen za Bojana Žalika in Milico Makoter. Oba sta izkoristila izredno pravno sredstvo, ki ga imajo tisti, ki so obsojeni na 30 let zapora. Pritožila sta se na vrhovno sodišče, ki je pritožbo Žalika in njegovega odvetnika zavrnilo kot neutemeljeno in potrdilo prvostopenjsko sodbo, medtem ko je sodbo Milici Makoter razveljavilo in primer vrnilo v ponovno sojenje.[12]
Maja 2002 višje sodišče v Mariboru potrdi prvostopenjsko razsodbo, a že januarja 2003 vrhovno sodišče zaradi procesnih napak in nepravilno ugotovljenega dejanskega stanja, sodbo Milici Makoter razveljavi.
Novo sojenje je bilo predvideno za prvi april l. 2003, vendar obramba poizkuša izločiti člane sodnega senata in do sojenja zaradi zdravstvenih težav Milica Makoter ne pride. Po dveh letih se 12.6.2003 odpravi pripor. Marca 2004 višje sodišče odloči, da bo ponovljeno sojenje v Mariboru. Milica Makoter 16.9., zaradi zdravstvenih težav ne pride na sodišče. Iz ormoške psihiatrične bolnišnice jo premestijo v pripor, kasneje pa na mariborsko psihiatrijo.
Sojenje se začne 14.10.2004; 13.12.2004 sodni senat sodnice Maše Butenko Milico Makoter znova obsodi na 30 let zapora. Med pritožbeno obravnavo na višjem sodišču jo 26.10.2005 izpustijo iz pripora, 3.7.2006 pa tričlanski senat istega sodišča, sodnika Branka Reismanna Milico Makoter oprosti vseh obtožb. Vrhovno sodišče je pritožbo državnega tožilstva zavrnilo kot neutemeljeno ter potrdilo sodbo sodišča druge stopnje in je bila s tem 13.9.2006, Milica Makoter oproščena vseh obtožb.[13]

NEDOVOLJENA PROIZVODNJA PROMET IN POSEST MAMIL

Med osem mesečnim temeljitim delom in v tem času dobrim in korektnim sodelovanjem z varnostnimi organi drugih držav, z državnim tožilstvom in s carino, so slovenski policisti po večmesečnem dobro organiziranem delu, uporabi klasičnih in posebnih policijskih metod raziskovanja, konec l. 2000 razkrinkali dobro organizirano kriminalno združbo, v kateri je večina slovenskih državljanov, in tako dosegli enega največjih uspehov, zlasti na področju kaznivih dejanj nedovoljene proizvodnje, prometa in posesti mamil.
Slovenski državljani naj bi bili v letih 1999 in 2000 povezani v veliko mednarodno združbo, ki se je ukvarjala s tihotapljenjem heroina iz Bosne in Hercegovine čez Hrvaško, Slovenijo in Avstrijo do Anglije ali Nizozemske ter iz Češke čez Avstrijo do Anglije. Drogo so tihotapili v prirejenih avtomobilih. Šlo je za najmanj 500 kilogramov heroina, ki bi jim v prodaji na drobno navrgel vrtoglavih 22,5 milijona nemških mark. Obtoženci naj bi za svoje usluge dobili več deset in celo sto tisoč mark, po nekaterih podatkih pa so osumljenci s prevozom in organiziranjem prevoza zaslužili kar 1,125.600 nemških mark (po računu, da je cena kilograma pretihotapljenega heroina iz Bosne in Hercegovine v Veliko Britanijo 2000 mark).
Veliko mamil je bilo zaseženih pri nas in tudi v Franciji, Avstriji in celo Španiji. Slovenski državljani so mamila prevzemali predvsem v Sarajevu, kamor so prihajala iz afro-azijskih držav. Vse je bilo tako dobro organizirano, da so se na različnih dogovorjenih lokacijah po vsej Evropi menjavali samo vozniki, droge pa so ostajale v preurejenem vozilu Chrysler Voyager, bele barve, z registrsko številko MS 76-35V in v drugih vozilih. Denar, ki so ga kurirji prevzeli v Angliji in na Nizozemskem, so potem peljali v Sarajevo, kjer so potem tudi prevozniki dobili svoj delež.[14]

ILEGALNE MIGRACIJE

Značilnost obdobja po osamosvojitvi so tudi nezakonite migracije, ki so potekale iz Madžarske in Hrvaške. V začetku so predvsem iz Madžarske prihajali migranti iz držav bližnjega in daljnega vzhoda, Magreba in centralnega dela Afrike, iz Hrvaške pa prebežniki iz vojnega območja v bivši Jugoslaviji (iz Hrvaške, iz Bosne in Hercegovine, Kosova in Makedonije). Ko se je vojna na območju bivše Jugoslavije končala, so tudi iz tega območja prihajali migranti iz enakih območij kot iz smeri Madžarske.
Bivši direktor policijske uprave Aleksander Jevšek se tega obdobja spominja tako:

»Ne samo Slovenija, pač pa celotna centralna Evropa je bila v tem obdobju močno pod pritiskom ilegalnih migracij. Več kot 7.000 ilegalnih migrantov, na letni ravni, samo na območju Pomurja, ki so preko Hrvaške in Madžarske meje preko Slovenije iskali pot v boljše življenje je močno obremenjevalo delo pomurske policije. Neprimerni prostori za nastanitev, neurejena azilna zakonodaja in relativno

slaba organiziranost države za obravnavo utrujenih, izmučenih, premraženih in nemalokrat bolanih državljanov Irana, Iraka, Afganistana in drugih s področja afro-azijskega območja so zahtevali od policistk in policistov nadčloveške napore. Pa ne zgolj naporov, ampak tudi veliko mero strpnosti in občutka za sočloveka. Nemalokrat se je zgodilo, da so policisti iz lastnega žepa lačnemu ilegalcu kupili hrano ali pa mu ponudili toplo obleko.« [15]

Do spremembe azilne zakonodaje se je dogajalo, da so tujci, ko so prestopili državno mejo nezakonito, sami iskali policiste in jim kričali azil. Takšne razmere so povzročile tudi velik razmah kriminalitete nezakonitega prevoza oseb čez državno mejo, ki je obračala ogromne zaslužke. Policija pa je v tej verigi, če smo nekoliko ironični, pomenila vezni člen. Ko so namreč policisti tujce prijeli, so ti kričali azil. Zaradi tega so morali policisti po razgovoru sprejeti zapisnik o vlogi za azil in tujca odpeljati v azilni dom v Ljubljano ali pa v prehodni dom za tujce. Ker v azilnem domu takrat zakonodaja še ni poznala omejitve gibanja begosumnemu tujcu, so se le-ti preoblekli, umili in najedli v azilnem domu, nato pa s kriminalci nadaljevali pot v smeri Italije ali Avstrije, kamor so bili pač namenjeni.
Veliko število dnevno prijetih tujcev je pomenilo tudi velik logistični zalogaj za policijo. Že njihova namestitev na policijski postaji je bila izziv, ker je bilo v prostorih za pridržanje ali govorilnicah prostora le za nekaj ljudi. Zaradi tega je policijska uprava uredila nekaj takšnih prostorov, kjer je bilo lahko vsaj začasno nekaj več ljudi. To je bilo na mejnem prehodu Dolga vas, mejnem prehodu Pince in mejnem prehodu Gibina. Potem je bil seveda problem prevoz in prehrana teh oseb, dostikrat tudi zdravstvena oskrba, možnost prenašanja nalezljivih bolezni s strani teh tujcev ...

KRIMINALITETA ZADNJIH 13 LET

Med letoma 2001 in 2010, je prišlo do povečanja obravnavanih kaznivih dejanj. Obravnavano je bilo med 3.238 kaznivimi dejanji l. 2001 in 2.439 kaznivimi dejanji l. 2010. Do zmanjšanja števila obravnavanih kaznivih dejanj po l. 2003 in kasneje je prišlo zaradi spremembe kazenske zakonodaje in to predvsem zaradi uvedbe t. i. predlaganih kaznivih dejanj, ko ima oškodovanec kaznivega dejanja možnost da ne predlaga pregona, ali od pregona po že podanem predlogu, odstopi. L. 2001 ni bil odkrit storilec pri 39,8% kaznivih dejanj, najboljša odkritost pa je bila l. 2010, ko storilec ni bil odkrit pri 30,7% kaznivih dejanj.
V primerjavi z desetletjem pred tem se je močno povečalo število obravnavanih kaznivih dejanj gospodarske kriminalitete, od 207 kaznivih dejanj l. 2007, do kar 577 obravnavanih kaznivih dejanj l. 2010. Močno so se povečala obravnavana kazniva dejanja davčnih zatajitev, zlorabe položaja in predvsem poslovne goljufije. V povečanju so bila tudi kazniva dejanja ponarejanja denarja in kazniva dejanja v zvezi s prepovedanimi drogami.
Med letoma 2010 in 2013 je bilo l. 2012 obravnavano 2.529 kaznivih dejanj, l. 2011 2.862 kaznivih dejanj in l. 2013 2.842 kaznivih dejanj. Močno se je povečalo število obravnavanih gospodarskih kaznivih dejanj, in sicer 663 kaznivih dejanj l. 2012 in 864 kaznivih dejanj l. 2011 ter 802 kaznivih dejanj l. 2013. Po vrstah kaznivih dejanj je bilo obravnavano največ poslovnih goljufij, zlorab položaja, zelo dosti poneverb, konkretno l. 2013 kar 85 kaznivih dejanj. Raziskanost kaznivih dejanj je med 64,3% l. 2013 in 68,9% l. 2011 in 68,5% l. 2012. Trend povečanja števila kaznivih dejanj je izkazan tudi pri obravnavi kaznivih dejanj v zvezi s prepovedanimi drogami, ponarejanjem denarja, kot tudi pri premoženjskih kaznivih dejanjih, predvsem pri kaznivih dejanjih tatvin, ki jih je bilo v l. 2013 obravnavanih kar 926, raziskati pa jih je uspelo samo 28,9%.

DVOJNI UMOR

Velik odmev v javnosti je imel tudi dvojni umor, do katerega je prišlo v nočnih urah 31.7.2002, ko je 26-leten moški v Ižakovcih s potezno puško šibrovko, kalibra 12/70, znamke Winchester Deffender, iz neposredne bližine najprej najmanj trikrat ustrelil svoje bivše dekle, komaj 18-letno Katjo Maroša, s katero je imel sinka Timija, malo pozneje pa je v stanovanju v Razlagovi ulici, v Murski Soboti s streli umoril tudi Katjino prijateljico 19 letno Adriano Horvat.
Prav tako je v Ižakovcih streljal na Katjine starše Anico in Martina Marošo, ki pa sta po poškodbah okrevala. Na murskosoboškem okrožnem sodišču so Rauterja oktobra 2003 obsodili na skupno 52 let zapora, kar je bilo kasneje spremenjeno v takrat najvišjo možno enotno kazen 30 let zapora.

DELOVNI POGOJI

POLICIJSKA POSTAJA LENDAVA

Policijska postaja Lendava obstaja še od Kraljevine SHS/Jugoslavije kot Dolnja Lendava. V Jugoslaviji je bila enota nastanjena v več prostorih. V začetku osemdesetih let so dobili nove prostore kot novogradnjo zraven občine in pošte.
Nova poslovna zgradba je ustrezala tako številu delavcev, kot delovnim pogojem in tehniki v času, ko je bila odprta. Miličniki so lahko parkirali službena vozila in privatna vozila, enota je imela pogoje za delo vodij varnostih okolišev, starešin, miličnikov in administracije.
Po l. 2000 pa so se na t. i. splošne postaje začeli nameščati novi Schengenski policisti, ki so bili postopno premeščeni na postaji Lendavo in Ljutomer in PPIU ter PMP Petišovci, ko je bila ustanovljena. Ko se je v Lendavo začelo nameščati Schengenski kader, več kot 100 policistov, je postala enota zelo tesna in problematična za delo.
Zato je vodstvo policijske uprave Murska Sobota sklenilo, da se začasno preuredijo prostori dela samskih sob in sejne sobe na mejnem prehodu Pince in se uporabijo za del enote, za skupino za

Slika 179. Otvoritev nove poslovne zgradbe v Lendavi.

Slika 180. Novo zgradbo sta odprla takratni minister za notranje zadeve Dragutin Mate in generalni direktor policije Romšek.

Slika 178. Poslovna zgradba PP Lendava.

varovanje državne meje. Ta rešitev je omogočila lažje delo na matični postaji, vendar je povzročila težave pri povezovanju med matično enoto in skupino ter vodstvom postaje in skupino. Prišlo je tako daleč, da dežurni niso poznali svojih policistov, ker so bili novi policisti usmerjeni naravnost v Pince in se niso srečali. Policisti iz Pinc pa so od tam odhajali na teren in se vračali.
Zato je MNZ v okviru izgradnje Schengenskih objektov uvrstil tudi PP Lendava v novogradnje, ker na obstoječem mestu širitev ni bila možna. Nova zgradba, odprta l. 2008, je dala možnost dela vsem policistom in to z zelo dobrimi pogoji, tudi s telovadnico za praktični postopek in z rekreacijo in potrebno opremo za delo.

POLICIJSKA POSTAJA LJUTOMER

L. 2006 je PU od občine Ljutomer in Ministrstva za obrambo dobila prostore, ki so jih ti uporabljali v okviru poslovne zgradbe PP Ljutomer. Ker je šlo za Schengensko enoto je bila opravljena rekonstrukcija poslovne zgradbe in prilagojena za delo večjega števila policistov iz Schengenskih sredstev. Vrednost investicije izgradnje sedanjega objekta je 142.305.689,97 SIT skupaj z opremo. Velikost prostorov sedanje Policijske postaje je skupaj s podstrešjem 920,45 m^2 (iz zgradbe pa so sedaj preseljene tudi samske sobe na drugo lokacijo).
L. 2007 je bilo na enoti sistemiziranih 81 delovnih mest, od tega 50 v skupini za varovanje državne meje in 31 splošnih delovnih mest. Od splošnih mest je 5 vodstvenih, 3 administrativni, vzdrževalec in čistilka. Nadalje so 3 delovna mesta VPO, 3 vodje patrulj in 5 policistov. V skupini za splošne naloge so sistemizirana tudi 4 delovna mesta policistov kriminalistov ter 5 dežurnih policistov. V skupini za varovanje državne meje je 16 delovnih mest starejših policistov, eno delovno mesto vodje izmene, ostalo pa so policisti. 6 delovnih mest je tudi zasedenih s policisti za opravljanje varovanja državne meje (gre za pogodbene policiste za obdobje 5 let).
Sedanja lokacija Policijske postaje je že četrta lokacija Policije v Ljutomeru. Doslej so takratni miličniki domovali v Domu upokojencev na Ormoški cesti, na Glavnem trgu pod uro, na Prešernovi ulici 13 ter na Prešernovi ulici 11.

Slika 181. Zgradba PP Ljutomer.

Komandirji postaje milice oz. policijske postaje Ljutomer

Anton Možina (do leta 1965), Anton Germadnik (1965–1976), Ignac Kovačič (1976–1988), Franc Slokan (1988–1991), Jože Makoter (1991–1996), Branko Kos (1996–1997), Jože Makoter (1997–2000), Boris Žibrat (2000–2006), Boštjan Vučko (od leta 2006) in Roman Zver.

POLICIJSKA POSTAJA MURSKA SOBOTA

Objekti postaj milice v Murski Soboti so bili še na naslednjih lokacijah:
Banfijeva gostilna na Kocljevi ulici, kjer se sedaj nahaja Nova kreditna banka Maribor, v objektu na Cvetkovi ulici, kjer se sedaj nahaja Šavel center, na Slovenski ulici, v objektu kjer se sedaj nahaja turistična agencija Kompas, v soboškem gradu, v objektu na Slovenski ulici, kjer se sedaj nahaja Center za socialno delo, v objektu na Slomškovi ulici pri sodišču od l. 1983.
Nova policijska postaja Murska Sobota in postaja prometne policije Murska Sobota sta bili prevzeti l. 2007. Kljub dolgotrajni gradnji in težavah v zvezi s tem pred in po prevzemu, je zgradba pomenila bistveno izboljšanje delovnih pogojev delavcev teh dveh enot in omogočila izvajanje praktičnega postopka in samoobrambe v objektih policije, ki so se do takrat opravljali drugje.
V zgradbi je bila tudi v celoti nova oprema, ki je prav tako bistveno olajšala delo delavcev, razen prevoznih sredstev.

Slika 182. Lokacija milice na Slovenski ulici in postaja milice na Kocljevi ulici v Murski Soboti

Slika 183. Lokacija milica na Slovenski ulici in na Cvetkovi ulici v Murski Soboti.

Slika 184. Lokacija milice na Slovenski ulici in v murskosoboškem gradu.

Slika 185. Nova policijska postaja Murska Sobota in postaja prometne policije Murska Sobota, na Ulici arhitekta Novaka 11.

POLICIJSKA POSTAJA ZA IZRAVNALNE UKREPE MURSKA SOBOTA (PPIU)

PP IU Murska Sobota je bila ustanovljena 1.6.2006, z reorganizacijo februarja 2007. To je področna policijska postaja, ki na območju PU opravlja delovne naloge s svojega delovnega področja, in sicer: mejne zadeve in tujci, čezmejna kriminaliteta, pomoč ostalim policijskim enotam z uporabo tehnike, metod in oblik (patruljiranje, več patrulj, posamezniki, uporaba tehnike, poostreni nadzori enote, PU ali GPU).
Svoj prvi sedež je imela enota v prostorih bivše stražnice in pozneje izpostave prehodnega doma za tujce Prosenjakovci. Tudi prva sestava enote je bila v začetku iz policistov izpostave prehodnega doma za tujce in pozneje po vstopu v Schengen, policistov iz bivših postaj mejne policije na meji z Avstrijo in Madžarsko.

Slika 186. Prvi sedež enote v bivšem prehodnem domu za tujce, Prosenjakovci. [16]

Slika 187. Novi sedež enote - obnovljeni mejni prehod Dolga vas od 18.6.2008.[17]

Enota se je l. 2008 preselila v obnovljeno poslovno zgradbo bivše postaje mejne policije Dolga vas, ki jo deli skupaj z kvadrilateralo - to je mesto, kjer so zbrani slovenski, hrvaški, avstrijski in madžarski varnostni organi zaradi izmenjave operativnih informacij, ki jih omogoča Schengenski sporazum.
Sistemizacija enote je 50 uslužbencev, od tega 46 pooblaščenih zaposlenih (komandir, trije pomočniki, 11 vodij izmen, 4 starejši policisti in 27 policistov) in 4 nepooblaščena delovna mesta (2 administrativni delavki, oskrbnik premoženja in čistilka).

Slika 188. Schengen bus - oprema enote. [18]

POSTAJA PROMETNE POLICIJE MURSKA SOBOTA (PPP)

Slika 189. Zastava PPP.

Na PPP je sistemiziranih 27 pooblaščenih delavcev in sicer 4 vodstveni delavci ter 23 policistov, poleg tega pa še 7 nepooblaščenih delavcev, tako da kolektiv šteje 33 ljudi. Spada med manjše postaje prometne policije v Sloveniji, s tem da se po rezultatih dela uvršča na sam slovenski vrh.
Prioriteta PPP je seveda nadzor in urejanje prometa ter reševanje prometnih nesreč. Zagotavlja 24 urno pokritost terena s patruljami in obravnavajo slabo polovico vseh prometnih nesreč v Pomurju, med njimi pa večino tistih najhujših. Za obravnavanje najhujših prometnih nesreč imajo na razpolago tudi posebej opremljeno patruljno vozilo VW Transporter, z vso potrebno opremo. Pokrivajo območje celotnega Pomurja oz. vseh štirih upravnih enot, prioriteta PPP pa je pokrivanje slovenskega cestnega in avtocestnega križa, kjer so tudi največ prisotni.
Junija 2007, so se preselili na novo lokacijo, v sodobno in prostorno zgradbo v neposredni bližini Policijske uprave Murska Sobota, kar je pogoje za delo izredno izboljšalo. Še do predkratkim so se ubadali s kroničnim pomanjkanjem tehničnih sredstev in dotrajanim voznim parkom, kar pa se je čez noč spremenilo, saj so konec l. 2007 in v l. 2008 dobili v uporabo več novih vozil, tudi novo vozilo z video-nadzornim sistemom PROVIDA, nove alkoteste in drugo opremo.

Slika 190. Prometna vzgoja pri otrocih

Posebnost postaj prometnih policij je tudi uporaba motornih koles. Motorna kolesa se uporabljajo praktično od konca aprila pa do konca oktobra, ko vremenske razmere to dopuščajo. Ravno po motornih kolesih povprečni državljani najprej prepoznajo policiste prometnike - včasih so jih klicali »leteči« zaradi krilatega konja Pegasa, ki je bil zaščitni znak te specialnosti. Te označbe so bile žal ukinjene, vendar so se na letečega konja tako navezali, da zastava z njegovim motivom še danes krasi prostore PPP in pozdravi vsakega obiskovalca.
Tudi preventivne in promocijske aktivnosti PPP so večinoma povezane z motorji. Tako že več let izvajajo akcijo Policijska izkušnja kot nasvet, ko usposabljajo motoriste za varno vožnjo motorjev. Seveda pa tudi obiski otrok tako v vrtcih kot v šolah ne bi bili zanimivi, če jim ne bi pokazali jeklenih konjičkov.
Ekipa PPP se vsako leto udeleži tudi tekmovanja v spretnostni vožnji motornih koles, na katerem tekmujejo policisti prometniki iz vse države, pogosto pa tudi gostje iz tujine. Zmagati jim sicer še ni uspelo a tudi to pričakujejo.

Slika 191. Skupaj z drugimi motoristi in skupaj z otroci.[19]

Slika 192. Tekmovanje policistov prometnikov. [20]

Na naši enoti se dobro zavedamo, da delo ni vse, zato se družimo tudi izven dela. Aktivni smo predvsem na športnem področju, kjer je naša nogometna ekipa strah in trepet nasprotnikov že več let.Kot tipičen moški kolektiv pa ne zanemarjamo naših žensk, saj jih vsako leto obdarimo in skromno pogostimo ob dnevu žena, razvajamo pa jih preko celega leta.

POSTAJA MEJNE POLICIJE GEDEROVCI

Z uvedbo projekta javne varnosti v l. 1996 se je organizacijska struktura Postaje mejne policije Gederovci ponovno spremenila. Mejno kontrolo so opravljali na mednarodnem mejnem prehodu Gederovci in Kuzma ter mejnih prehodih za obmejni promet Cankova, Korovci, Gerlinci, Fikšinci, Kramarovci, Sotina in Matjaševci, ki so bili odprti za promet le v dnevnem času poletnega in zimskega obdobja. Na tem prehodih so državno mejo lahko prestopali imetniki t.i. maloobmejnih prepustnic, ob vstopu v Evropsko unijo pa se je način prehajanja državne meje preko teh mejnih prehodov nekoliko liberaliziral. V zimskem obdobju so bili nekateri od teh prehodov v določenih dnevih celo zaprti.
Ves ta čas so policisti svoje naloge na mejnih prehodih opravljali skupaj s carinskimi organi, poleg tega pa se je na območju mejnega prehoda Gederovci in Kuzma izvajala prostocarinska prodaja določenega blaga (Duty free shop), kar je v nekdanji Jugoslaviji, pa tudi v začetku demokratizacije Slovenije zagotovo prineslo večje število potnikov. V devetdesetih letih so na podlagi spremembe carinske zakonodaje, mejno kontrolo na mejnih prehodih za obmejni promet opravili cariniki samostojno, razen na mejnem prehodu Cankova, kjer so zaradi večje gostote prometa ostali tudi policisti. Sam mejni prehod Gederovci je bil vseskozi med najbolj urejenimi v Pomurju, za kar so neprekinjeno skrbeli pridni in vestni delavci te policijske postaje. S strani Turistične zveze Slovenije je bil mejni prehod l. 1997, v kategoriji manjših prehodov, proglašen za Najbolj urejen mejni prehod.

Slika 193. Policisti in cariniki so leta delali skupaj.[21]

1.5.2004, ko je Slovenija postala polnopravna članica Evropske unije so naloge oz. mejno kontrolo na omenjenih mejnih prehodih opravljali le policisti, saj se je uvedel prosti pretok blaga, carinska služba pa se je umaknila. Prav tako se je prosto carinska prodajalna prestrukturirala v trgovino Kompas shop. Policisti takratne policijske postaje so svoje naloge opravljali na mednarodnih mejnih prehodih Gederovci, Kuzma in Gornja Radgona, ki je do takrat spadal pod okrilje Policijske postaje Gornja Radgona.

Poleg tega so izvajali naloge mejne kontrole tudi na mejnih prehodih za obmejni promet Cankova, Korovci, Gerlinci, Fikšinci, Kramarovci, Sotina in Matjaševci, kjer se je opravljala občasna mejna kontrola v obliki patruljnega dela. S tem datumom se je na mednarodnih mejnih prehodih začela opravljati skupna mejna kontrola z avstrijskimi varnostnimi organi po sistemu On stop control, na tak način, da so se izstopne kontrole opravljale v sosednjih državah. Da je bilo delo mejnih policistov v tej obliki učinkovito in uspešno, so zagotovo prispevali dobri medsebojni odnosi slovenskih in avstrijskih varnostnih organov, vsakodnevno izmenjevanje informacij, izkušenj in različnih znanj policistov**.** Postaja mejne policije Gederovci je prenehala delovati z vstopom Slovenije v Schengenski prostor, njeni delavci pa so bili v večini premeščeni na enote na južni meji.

Slika 194. Pridružili so se avstrijski kolegi, odšli so pa cariniki. [22]

SREČANJE 4 POLICIJSKIH UPRAV

Da bi utrdili sodelovanje z milico sosednje republike je že v osemdesetih letih prejšnjega stoletja iz UNZ Murska Sobota prišla pobuda za srečanje UNZ-jev iz Murske Sobote in Maribora na Slovenski strani in Sekretariatov za notranje zadeve (SUP) iz Čakovca in Varaždina, kar se je imenovalo Srečanje štirih uprav in pozneje Srečanje štirih policijskih uprav.

Slika 195. Srečanje 4 PU v Gornji Radgoni. Prikaz samoobrambe, l. 2012.

Srečanje je potekalo na ravni vodstev kot izmenjava izkušenj in spoznavanje z organizacijo in predpisi sosednje republike oz. države in kot športno srečanje miličnikov oz. policistov obeh strani (streljanje s pištolo in zračno puško, samoobramba, nogomet, ženska odbojka, vlečenje vrvi ipd).

Načelnik Špindler se spomni, da so srečanja potekala že ob njegovem nastopu z marcem, 1977, in sicer kot Srečanje treh uprav: Murske Sobote, Čakova in Varaždina, pozneje pa se je pridružila še uprava Maribor, nekje v osemdesetih letih.[23]

Srečanje je bilo vsakič v organizaciji druge uprave in na drugem kraju, da so udeleženci lahko spoznavali tudi kraje in njihove značilnosti. Ta srečanja so se nadaljevala tudi po osamosvojitvi obeh držav in so ostala enako koristna kot prej. To je možnost, da se policisti, ki se vidijo prek meje na mejnem prehodu ali slišijo po telefonu, tudi osebno spoznajo, kar je koristno za obe strani in se je pokazalo tudi ob raznih kriznih situacijah na skupni državni meji, kjer je takšno poznavanje pripomoglo, da so se krize rešile mirno in da sodelovanje pozneje ni bilo okrnjeno.

DRUŽENJE IZVEN SLUŽBE

Zaradi stresne narave dela policista so zelo pomembna druženja sodelavcev v prostem času. Policijska društva, predvsem IPA in športno društvo UJV v sodelovanju s sindikatoma policije OPS in SPS redno organizirajo razna tekmovanja in druženja. Turnirji v nogometu, ribiška tekmovanja, kegljanje, bowling, igre na vodi, kolesarski maraton, pikado, košarka so v letnih načrtih društev in se jih udeležujejo policisti

in drugi delavci iz cele države in tujine, carine, pravosodni policisti, vojaki, sodišče in še kdo. Zelo dobro se obnese srečanje delavcev v Odrancih vsako leto v septembru, kjer se zberejo delavci iz vseh enot, upokojenci, cariniki, pravosodni policisti, kolegi iz tujine in poleg športa izkoristijo čas tudi za druženje in izmenjavo izkušenj.

Slika 196. V Beznovcih, septembra 1992, tekma s PO Cankova, okrepljena z rezervnimi miličniki; UKP, čepijo od leve proti desni: Alojz Nemec, Darko Žabkar, Tomaž Dogar; stojijo: Franc Šeruga, Žarko Grkinič, Janez Breznik, Anton Rozman, Boris Germadnik in Dušan Radulovič.

ZAKLJUČEK

Slovenska policija se je po osamosvojitvi uspešno prelevila iz milice, začasne oborožene sile v moderno Evropsko policijo. Pri tem se je notranje konsolidirala in poskrbela za dvig strokovnosti na primerljivo raven najboljših Evropskih policij in sprejela zunanje obveznosti mednarodnega sodelovanja, ki ga je pred tem izvajal Zvezni sekretariat za notranje zadeve Jugoslavije.
Kljub poizkusom med več reorganizacijami, da bi policija postala zgolj organ izvršilne veje oblasti, ki nadzira izvajanje prisilnih predpisov se policija ni odmaknila od ljudi in uživa še vedno visoko stopnjo zaupanja v javnosti.
Policija je morala prevzeti obveznosti varovanja oblasti tudi pred protestniki in je to vedno izvajala strokovno ter z najmanjšo mero uporabe sile, ki je še omogočala izvedbo naloge.

Opombe

1. Katja Bitenc, diplomsko delo univerzitetnega programa Univerze v Ljubljani Fakultete za upravo z naslovom Zgodovina kriminalistične službe v okviru organov za notranje zadeve po osvoboditvi (po letu 1945), december 2006.
2. Zakon o policiji – ZPol (Uradni list RS, št. 49/98 z dne 3. 7. 1998), Popravek Zakona o policiji – ZPol (Uradni list RS, št. 66/98 z dne 1. 10. 1998), Zakon o dopolnitvi Zakona o policiji – ZPol-A (Uradni list RS, št. 93/01 z dne 23. 11. 2001), Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o policiji ZPol-B (Uradni list RS, št. 79/03 z dne 12. 8. 2003), Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o policiji – ZPol-C (Uradni list RS, št. 50/04 z dne 6. 5. 2004), Zakon o spremembi Zakona o policiji – ZPol-D (Uradni list RS, št. 53/05 z dne 31. 5. 2005), Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o policiji – ZPol-E (Uradni list RS, št. 98/05 z dne 7. 11. 2005), Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o policiji – ZPol-F (Uradni list RS, št. 78/06 z dne 25. 7. 2006), Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o policiji – ZPol-G (Uradni list RS, št. 42/09 z dne 5. 6. 2009), Zakon o dopolnitvah Zakona o policiji – ZPol-H (Uradni list RS, št. 22/10 z dne 19. 3. 2010), - Odločbo Ustavnega sodišča Republike Slovenija o delni razveljavitvi četrtega odstavka 56. člena Zakona o policiji in določitvi načina izvršitve, št. U-I-271/08-19 (Uradni list RS, št. 26/11 z dne 8. 4. 2011).
3. Zakon o nalogah in pooblastilih policije – ZNPPol (Uradni list RS, št. 15/13 z dne 18. 2. 2013), Zakon o organiziranosti in delu v policiji – ZODPol (Uradni list RS, št. 15/13 z dne 18. 2. 2013).
4. Vir arhiv PU Murska Sobota.
5. Vir arhiv PU Murska Sobota.
6. Opis kariere od Milana Horvata osebno
7. Lastni opis direktorovanja od dr. Aleksandra Jevška.
8. Spomini Draga Ribaša.
9. Spomini Aleksandra Jevška.
10. Dokument UNZ M Sobota štev. 21/5-1-Z-51/92 z dne 13.2.1992
11. http://www.dnevnik.si/objektiv/vec-vsebin/48138
12. http://www.dnevnik.si/kronika/278480
13. http://www.dnevnik.si/kronika/18307
14. Spomini direktorja PU Aleksandra Jevška.
15. Vir PU Murska Sobota.
16. Vir PU Murska Sobota.
17. Vir PU Murska Sobota.
18. Vir PU Murska Sobota.
19. Vir PU Murska Sobota.
20. Vir PU Murska Sobota.
21. Vir PU Murska Sobota.
22. Razgovor Draga Ribaša in Antona Rozmana z Alojzom Špindlerjem.

POLICIJSKA DRUŠTVA NA PU MURSKA SOBOTA

POLICIJSKO VETERANSKO DRUŠTVO SEVER ZA POMURJE

Policijsko veteransko društvo Sever za Pomurje uspešno deluje 20 let.Če pogledamo malo v zgodovino je treba povedati, da je iniciativni odbor organiziral ustanovni zbor, ki je bil 22.3.1994, ob 18. uri, v dvorani občine Murska Sobota. Ob tretji obletnici bojev slovenskih policistov in teritorialne obrambe je bil v soboto, 9.7.1994, prvi pohod bojev Pomurske policije na Območju Ljutomera na relaciji Šafarsko-Gibina-Šafarsko-Šprinc-Veščica-Presika-Stročja vas.

16.1.1998 je bilo na ustanovni skupščini v Sebeborcih ustanovljeno novo Policijsko veteransko društvo SEVER za Pomurje, s sedežem v Murski Soboti, na ul. arhitekta Novaka št. 5. Upravna enota Murska Sobota je 3.3.1998, izdala obvestilo o registraciji društva št. 026-41/98-7, s katerim je društvo registrirano pod reg št. 363.

Društvo v okviru policijske uprave Murska Sobota sodeluje z vsemi društvi, ki delujejo v okviru policijske uprave Murska Sobota. Sodelovanje se kaže predvsem pri organizaciji športnega in družabnega srečanja v Odrancih, ki je postalo tradicionalno in pri organizaciji izleta z društvom klub Maksa Perca ter skupnim nastopom na prireditvah, ki jih organizira policijska uprava Murska Sobota. Prav tako pa je operativno in odlično sodelovanje s samo policijsko upravo Murska Sobota, ki nam v okviru svojih zmožnosti, pomaga pri izvedbi naših prireditev.

Društvo je dejavno tudi na mednarodnem področju, saj že nekaj let sodelujemo z veterani iz Hrvaške, iz Vukovarja kamor smo pred leti organizirali izlet. Sodelujemo tudi z dvema madžarskima društvoma, ki nas vabita tudi na razne prireditve in športna tekmovanj ter nam pomagata pri organizaciji izletov. Sodelovanje se kaže predvsem z našo udeležbo na njihovih prireditvah in njihovo na naših.

Zelo dobro je razvito sodelovanje s stanovskimi organizacijami veteranov in to predvsem z Zvezo vojnih veteranov Slovenije in sicer s pokrajinskim odborom ter vsemi območnimi odbori. Uspešno je sodelovanje z Zvezo slovenskih častnikov, z Zvezo združenj borcev za vrednote NOB, z njihovimi območnimi odbori, Društvom za vrednote NOB Vaneča kot z Združenjem General Maister.

Slika 197. Pri združenju Sever.

Slika 198. Svečanost ob 20. obletnici Društva v Svetem Juriju ob Ščavnici (vir: spletna stran PVD Sever za Pomurje).

Z leti smo uspeli razviti pristno sodelovanje z vsemi občinami v Pomurju, ne samo pri pridobivanju sredstev za delovanje društva, ampak predvsem pri skupnih projektih na področju domoljubja in obeležitve krajev kjer so se odvijali dogodki med osamosvojitveno vojno. Dobro pa sodelujemo tudi s Slovensko vojsko, ki nam je že večkrat priskočila na pomoč pri organizaciji naših prireditev.

Naš tradicionalni pohod je včasih bolj včasih manj obiskan vendar je postal tradicija in priložnost veteranov, da se srečamo in pogovorimo. Aktivno sodelujemo pri organizaciji pohoda med Radgono in Radenci, ki je vsako leto 3.7., ob obletnici odhoda JA iz Gornje Radgone. Vsako leto smo z eno od občin sodelovali pri postavitvi pomnikov Osamosvojitvene vojne. Da se ne bi pozabilo smo sodelovali pri izdelavi dokumentarnega filma o osamosvojitveni vojni v Pomurju,

naši člani pa sodelujejo tudi v komisiji Združenja Sever za zavarovanje spominskega gradiva iz časa Akcije Sever, manevrske strukture narodne zaščite in osamosvojitve vojne. Tudi sami pripravljamo knjigo o osamosvojitveni vojni v Pomurju in skupaj z PU knjigo o zgodovini Pomurske policije. Sodelovali smo pri izdelavi zbornika hraniteljev orožja in drugih.
Skupaj z Združenjem vojnih veteranov za Slovenijo in Zvezo slovenskih častnikov smo na območju UE Ljutomer letos sodelovali pri razpisu prispevkov v zvezi domoljubja v osnovnih šolah in gimnaziji v Ljutomeru. Podelitev najboljšim avtorjem je bila maja letos na svečanosti v Cezanjevcih.
Prizadevamo si, da bi prišli do članov prek elektronske pošte, kar bi omogočilo hitrejši in lažji pretok informacij in dvosmerno komuniciranje, nekaj pa bi prihranili tudi pri stroških, vendar smo tukaj šele na začetku. Prav tako si prizadevamo, da bi pridobili v društvo udeležence osamosvojitvene vojne, ki v njega niso vstopili ali so izstopili. Ob začetku leta smo imeli 464 članov.
Prav tako bi radi prek komisij in sprememb pravnih aktov dosegli večjo aktivnost večjega dela članstva in njihovo udeležbo, ne samo na prireditvah ampak tudi pri pripravi programa dela, udeležbi na sestankih, izletih in drugih vrstah druženja.

Drago Ribaš,
predsednik PVD Sever za Pomurje

REGIONALNI KLUB IPA ZA POMURJE

Slika 199. IPA turnir v streljanju z zračno puško v Murski Soboti.

Slika 200. Prve igre na vodi l. 2007 (vir: spletna stran RK IPA za Pomurje).

Regionalni klub IPA za Pomurje je bil ustanovljen 20.2.1993. Prvi predsednik je bil gospod Dušan Mohorko. Po kongresu Sekcije IPA Slovenije l. 2002, so se nam v velikem številu pridružili tudi kolegi iz zapora v Murski Soboti. Po kongresu Sekcije IPA Slovenije l. 2005, pa tudi kolegice in kolegi iz carine.
L. 2013 smo obeležili 20 let dela našega kluba. Pogled nazaj lahko vse člane in članice navda z ponosom, ker smo postali prepoznavni doma in v tujini z našimi prireditvami in udeležbo naših članov na prireditvah v tujini. Zaradi okrogle obletnice smo si tisto leto zadali ambiciozen program dela in ga tudi uresničili.
Tako smo v mesecu februarju svečano obeležili 20 let delovanja društva. Poleg naših članov so se svečane akademije udeležili tudi predstavniki večine klubov v Sekciji IPA Slovenije in prijatelji iz sosednjih držav. V okviru praznovanja smo izvedli tudi okroglo mizo na temo delovanja IPE, ki je odmevala in še odmeva doma in pri sosedih, saj smo se začeli pogovarjati o problemih delovanja naše organizacije in rešitvah.
Prav tako je podpredsednik

Danilo Kacijan v okviru praznovanja 20. obletnice organiziral turnir v malem nogometu, v športni dvorani v Radencih, nekaj dni pred svečano akademijo, ter kolegi skupine iz PP Lendava IPA bowling turnir v Lendavi.
Posamezne skupine so organizirale razna tekmovanja, od streljanja z zračno puško, pohode, igre na vodi, kolesarski maraton, ribiška tekmovanja, do turnirja v nogometu imenovanega Bog in batina, in mnoga druga druženja. Pri tem je posebej pomembno druženje na športnem dnevu v Odrancih.
Tekmovanja in druženja so zelo dobro obiskana in postajajo tradicionalna.
Skupina PPP, ki jo je vodil g. Manfred Kepe, je organizirala in zelo dobro izvedla mednarodno tekmovanje iz preventive v cestnem prometu z mednarodno udeležbo. Udeleževali smo se športnih srečanj drugih klubov iz Slovenije, Avstrije, Madžarske in Hrvaške ter širše v Evropi. Naša nogometna ekipa je bila na turnirju na Nizozemskem. Izvedli smo še, v organizaciji naše skupine, v Petišovcih, odprto regijsko tekmovanje v kegljanju za pokal Regionalnega kluba IPA za Pomurje in v organizaciji skupine PP Gornja Radgona tradicionalno, mednarodno, ribiško tekmovanje. Skupina OKC je s PSS in Sevrom izvedla zelo obiskano tradicionalno srečanje otrok z Dedkom mrazom.

Drago Ribaš,
predsednik Regionalnega kluba IPA za Pomurje

KLUB UPOKOJENIH DELAVCEV MINISTRSTVA ZA NOTRANJE ZADEVE MAKSA PERCA MURSKA SOBOTA

Klub upokojenih delavcev organov za notranje zadeve Maksa Perca Murska Sobota (v nadaljevanju Klub MP) združuje upokojene delavce notranjih zadev in policije na območju PU Murska Sobota in je prostovoljno, samostojno in nepridobitno združenje upokojenih delavcev Ministrstva za notranje zadeve in policije, ki se združujejo zaradi uresničevanja skupnih interesov. Ustanovljen je bil 26.1.1973.
V klubu MP poteka organizirano delovanje vseh članic in članov, ki so svojo aktivno življenjsko obdobje preživeli na različnih delovnih mestih in področjih dela v Policijski upravi Murska Sobota (pred tem TNZ, UJV in UNZ Murska Sobota) ali na drugih območjih, sedaj pa živijo na območju Pomurja. V naš kljub je vključen večji del upokojencev, saj trenutno štejemo 131 članov (december 2013), 86 % je moških, od teh največ iz starostne skupine do 60 let - 41%.
V 40-letih delovanja sta bila gibanje članstva in starostna struktura članov pogojena s spremembami v družbi, ki so pogojevale tudi hkratne reorganizacije služb organov za notranje zadeve, ki so običajno povzročale tudi različna predčasna upokojevanja, predvsem l. 1970, ko so nastale velike spremembe v takratni službi državne varnosti. Naslednje večje spremembe oz. reorganizacije so bile v času osamosvojitve Slovenije , kar je prineslo tudi različne spremembe v članstvu KMP.
Skozi 40 let delovanja je potrebno omeniti tudi, da je smo prvotno, tradicionalno, skupaj z aktivnimi delavci organov za notranje zadeve, praznovali kot dan varnosti 13. maj, kot spomin na ustanovitev oddelka za zaščito naroda (OZNA) l. 1944. Teh praznovanj se spominja še večina sedanjih članov, od l. 1991 pa Dan policije praznujemo 27. junija. Sprememba je nastala v spomin na osamosvojitveno vojno, ko se je odločalo o prihodnosti slovenskega naroda in države in so bili policisti v prvih vrstah, ki so se uprle agresiji jugoslovanske armade, ki je hotela s vojaško operacijo zaustaviti razvoj dogodkov in sta 27. junija 1991, na mejnem prehodu Holmec življenje izgubila dva policista.
Čeprav smo v preteklih 40-letih doživljali različne spremembe v družbi in službi, so se le-te kazale tudi v našem klubu skozi različne aktivnosti, najbolj pa seveda pri vodstvu kluba. Prvi predsednik je bil Jože Koračin (pokojni), ki ga je zamenjal Ivan Ferbežar (pokojni), zatem pa so sledili naslednji predsedniki: Miro Cizej, Teodor Radulovič, Viljem Peček, Viljem Čerpnjak (pokojni), Roman Vergan, Mladen Simić, Marjan Pahor, Ladislav Bagladi, Milan Horvat in Marjan Horvat.
Ob 40. obletnici delovanja KMP so bila podeljena priznanja in zahvale za dolgoletno uspešno delo.

Marjan Horvat,
predsednik KPM

OBMOČNI POLICIJSKI SINDIKAT MURSKA SOBOTA

Območni Policijski sindikat Murska Sobota je bil ustanovljen 16.7.1990, v letu ko je bil ustanovljen Policijski sindikat Slovenije. Prvi predsednik OPS Murska Sobota je bil Ernest Bedek, nasledila ga je Tončka Kaluža in nato l. 1997 Franc Hozjan. Od l. 2007 vodi OPS Murska Sobota Andrej Kocbek.
V začetnih letih delovanja OPS Murska Sobota se je njegovo vodstvo prizadevalo za dialog s takratnim vodstvom PU Murska Sobota glede osnovnih pogojev delovanja. Dialog ni bil jasno opredeljen in tudi pogoji za delovanje so bili zelo omejeni. Že takratno vodstvo je pričelo s skrbjo za boljši delovno-pravni položaj svojih članov. Prav tako pa je skrbelo za druženje zaposlenih, organizacijo prireditev in nudilo pomoč svojim članom.
Najprej je bila pripadnost sindikatu zelo velika in v OPS Murska Sobota je bilo včlanjenih veliko število zaposlenih. OPS Murska Sobota je skrbel tudi za boljše delovne pogoje zaposlenih, saj so bile policijske enote praviloma v starejših zgradbah, kjer so bile razmere za delo slabše. Veliko sta k reševanju problematike in boljših delovnih pogojev skupaj z OPS Murska Sobota, pripomogla tudi prvi delavski zaupnik na PU Murska Sobota Ludvik Kranjec in sedaj njegov naslednik Tomislav Zver. Volitve obeh je organiziral OPS Murska Sobota, kjer tudi skrbimo, da ima delavski zaupnik osnovne pogoje za delo.
L. 1997 je vodenje OPS Murska Sobota prevzel Franc Hozjan, ki je v razgovoru s takratnim direktorjem PU Murska Sobota Darkom Anželjem uspel zagotoviti prve prostore pisarne OPS Murska Sobota, ki so bili v prostorih nekdanjega Policijskega oddelka Beltinci. Samostojni prostori, opremljeni s pisalnim strojem so omogočili, da se je delo dvignilo na višji nivo. Franc Hozjan je bil v svojem zadnjem mandatu tudi član Izvršnega odbora Policijskega sindikata Slovenije, kjer je opravljal več odgovornih dolžnosti.
OPS Murska Sobota je 19.5.2001, praznoval v Murski Soboti, na Bakovski cesti, svojo 10 obletnico in l. 2010 v Puconcih, v okviru Dneva Policije svojo 20 obletnico delovanja. Franc Hozjan je OPS Murska Sobota vodil 10 let in ob odhodu v pokoj. l. 2007 je vodenje predal sedanjemu predsedniku OPS Murska Sobota Andreju Kocbeku.
Organiziranost OPS Murska Sobota temelji poleg vodstva, na sindikalnih zaupnikih, ki so nosilci sindikalne dejavnosti po enotah. Najprej je pogoje za sindikalno delo urejala pogodba med Policijo in PSS, ki jo je l. 2013 nadomestila Kolektivna pogodba za Policiste kot velika pridobitev za vse zaposlene. Prioriteta v prihodnje pa nam mora biti urejanje ugodnosti za člane reprezentativnih sindikatov, ki s plačili članarin tudi financirajo delovanje sindikata. Prvi uspeh je 20 % povečanje plačila jubilejnih nagrad za člane PSS.
Danes se v Območnem Policijskem sindikatu Slovenije ponovno soočamo predvsem s skrbjo za osnovne pravice svojih članov. Veliko poudarka dajemo socialnemu dialogu z delodajalcem, kjer v razgovorih z direktorjem PU Murska Sobota rešujemo probleme članov in poskušamo najti ugodne rešitve. OPS Murska Sobota aktivno sodeluje ves čas z PSS pri pogajanjih javnega sektorja, naš član Drago Kocbek je bil prvi pogajalec pri pokojninski reformi in urejanju poklicnega upokojevanja.
Skupaj s PU in drugimi stanovskimi društvi sodelujemo pri organizaciji praznovanj ob Dnevu Policije, Dnevu žena, Dedku Mrazu, športnih in družabnih prireditev na območju PU Murska Sobota.
Osnovna naloga OPS Murska Sobota je skrb za člane in za njihov boljši delovno-pravni položaj. Tudi nadalje se bomo v OPS Murska Sobota trudili, da bomo servis svojim članom. V primeru potrebe bomo svojim članom zagotovili vse potrebne informacije in jim nudili potrebno pomoč.

PRIJATELJSTVO
SODELOVANJE
SOLIDARNOST

Andrej Kocbek,
predsednik OPS MS

SINDIKAT POLICISTOV SLOVENIJE

Sindikat policistov Slovenije je moderen sindikat, ki je bil ustanovljen 29.11.2008, v Celju. Zasnovan je tako, da zagotavlja hitro in obširno zaščito slehernega člana. Razlogi za ustanovitev Sindikata policistov Slovenije so v drugačnem pristopu do reševanja delovno-pravnega položaja zaposlenih v Policiji.
Po celi Sloveniji na območjih policijskih uprav delujejo regionalni predstavniki sindikata in njihovi namestniki, ki so ves čas dosegljivi za kakršnokoli pomoč članicam in članom sindikata.

Naše prioritete so zagotavljanje varstva pravic iz delovno-pravnega razmerja: pravna, psiho-socialna in solidarnostna pomoč. Svojim članom nudimo brezplačno pravno in psiho-socialno zaščito, organiziramo posvete glede vpliva stresa in posttravmatske stresne motnje ter pomena zdravega načina življenja in dela. Zavzemamo se za pravice glede enakih možnosti zaposlenih, organiziramo Božičkovo karavano za otroke ter zagotavljamo številne ugodnosti, med drugim tudi nove počitniške kapacitete v Radencih in Čatežu ter na Rogli in v Kranjski Gori.
Na območju Policijske uprave Murska Sobota z delodajalcem dobro sodelujemo, vendar opažamo, da število delovno-pravnih sporov zadnji dve leti počasi a vztrajno narašča. V vseh primerih smo svojim članom nudili brezplačno pravno in psiho-socialno pomoč. Naše delo na območju Murske Sobote in okolice je pomembno tudi zaradi dvojezičnosti. V fazi sprejemanja Zakona o organiziranosti in delu v policiji je sindikat policistov predlagal amandmaje, ki urejajo izobraževanje za zaposlene in s tem dodatek za dvojezičnost, kar se že izvaja.
V sindikatu policistov se soočamo s posebnimi izzivi, pred nami je namreč vstop Hrvaške v Schengensko območje. Ob tem smo že pred časom opozorili delodajalca na višek delovne sile in se za zaposlene zavzeli tudi v podpisu Sporazuma, sprejetega 31.5.2013. Sindikat bo varoval delovno-pravni status zaposlenih, da zaradi vstopa Hrvaške v Schengensko območje ne bo prišlo do odpuščanj iz poslovnih razlogov. Nekatere enote bodo namreč glede na kadrovsko sliko z dodatnimi kadri lahko dosegle ali celo presegle 100% zasedenost.
Uspešno delo sindikata temelji na zaupanju in podpori članov. V svojem 5-letnem mandatu smo s Kolektivno pogodbo za policiste, sprejetimi aneksi in amandmaji, posameznimi odmevnimi pozitivnimi pravnimi praksami in številnimi psiho-socialnimi podporami, solidarnostnimi pomočmi in kadrovskimi urgencami gotovo dokazali, da so za nas najpomembnejši ljudje.
Za vašo podporo se vam zahvaljujemo.

Zoran Petrovič l.r.,
predsednik SPS

ZDRUŽENJE POLICIJSKIH ŠEFOV SLOVENIJE

Združenje policijskih šefov Slovenije (v nadaljevanju ZPŠ) je bilo ustanovljeno kot društvo, 8. aprila 2003. Trenutno ima 76 članov. Organi društva so: upravni odbor (predsednik, podpredsednik, sekretar, blagajnik, člani), nadzorni odbor, disciplinska komisija in disciplinski tožilec. V mandatnem obdobju 2012–2017 je predsednik ZPŠ Tomislav Habulin, sicer komandir območne policijske postaje Murska Sobota. Pri vodenju in delovanju ZPŠ intenzivno sodelujejo policijski šefi pomurske policije.
ZPŠ je prostovoljno, samostojno, nepridobitno in nepolitično združenje fizičnih oseb, ki so se povezale z namenom uveljavljanja in razvijanja policijske stroke, izboljšanja kakovosti upravljanja in vodenja, izmenjave tovrstnih izkušenj in strokovnih informacij, zaščite interesov članic in članov, sooblikovanja razmer za uspešno delo in druženja policijskih šefov.

Slika 201. Okrogla miza v organizaciji Združenja policijskih šefov in policije (vir: Združenje policijskih šefov).

Cilji ZPŠ so: prizadevanje za strokovno raven dela in kakovostnih policijskih storitev; ustvarjanje okoliščin in spodbujanje članov za strokovno izpopolnjevanje, izmenjavo izkušenj in sodelovanje pri razvoju stroke; sodelovanje s tujimi strokovnjaki s področja delovanja društva in tujimi sorodnimi društvi in organizacijami; sodelovanje z državnimi organi, organizacijami in drugimi institucijami, ki se strokovno ali znanstveno ukvarjajo s področjem pravnih in upravnih znanosti ter organizacijami, ki se strokovno ali znanstveno ukvarjajo z upravljanjem in vodenjem; spremljanje in seznanjanje članstva z novimi spoznanji s področja vodenja upravnih organizacij; pomoč članstvu in zastopanje članstva pri

uveljavljanju njegovih stanovskih pravic in interesov (zaščita članov) ter medsebojno spoznavanje in druženje.
Predvsem v zadnjem mandatnem obdobju ZPŠ intenzivno podaja pobude za izboljšanje statusa policijskih šefov, pridobiva ugodne ponudbe za člane društva, se odziva na objave, ki se nanašajo na policijske šefe, pridobiva nove člane, sodeluje v delovnih skupinah in raznih komisijah policije, sodeluje pri pripravi sistemskih rešitev okrog delovno pravnega statusa policijskih šefov, sodeluje pri razvoju policijske stroke in pripravi sprememb predpisov, predvsem s področja delovno-pravne zakonodaje ter je predlagalo člana v sistem policijskih zaupnikov za zagotavljanje interventne psiho-socialne pomoči in podpore.
ZPŠ je v času od ustanovitve organiziralo več zelo odmevnih okroglih miz na teme: Vodenje in odločanje o prekrških v policiji l. 2004, Kaj vpliva na voznikovo obnašanje l. 2007, Meja med zagotavljanjem strokovnosti policije in mobingom l. 2009, Integriteta policijskega vodje pri socialnem dialogu z zaposlenimi l. 2011, Prihodnost srednjega managementa v policiji l. 2012, Status policijskih šefov l. 2013 in Izzivi vodenja v kriznih časih in status policijskih šefov l. 2014.

Tomislav Habulin,
predsednik ZPŠ

DRUŠTVO KRIMINALISTOV SLOVENIJE

Društvo kriminalistov Slovenije je bilo v register vpisano 26.4.2003, torej gre za mlajše društvo. Ustanovna skupščina Društva kriminalistov Slovenije je bila 5.6.2003 v okviru Dnevov varstvoslovja in takrat je bil tudi sprejet statut društva. Prvi predsednik je bil Aleksander Jevšek, l. 2007 ga je zamenjal Anton Vozelj, od l. 2010 pa to funkcijo opravlja Jakob Demšar.
Število članov se v času delovanja društva ni bistveno spreminjalo in društvo ima trenutno 144 članov, od tega je 20 članov iz Policijske uprave Murska Sobota.
Namen in naloge društva so opredeljene v statutu. Osnovni namen društva je spodbujati in razvijati strokovnost kriminalističnega dela ter zadostno operativno neodvisnost pri izvajanju nalog, skrb za širitev varnostne kulture in povezanost kriminalistov in drugih, ki se ukvarjajo z omejevanjem kriminalitete.
Društvo organizira in izvaja različne oblike izpopolnjevanja in usposabljanja ter skrbi za objavljanje strokovnih izsledkov, prireja stanovska srečanja, spodbuja preučevanje vprašanj s področja kriminalistične stroke in delovanja kriminalistične policije in oblikuje svoja strokovna stališča o vprašanjih kriminalistične stroke. Zato:
- se moramo kot društvo javno odzivati na pritlehne in politikantske obtožbe na račun nestrokovnosti in politične indoktrinacije policije in javno poudariti, da kriminalisti niso dekla ne te ne one politike in posameznih lobijev, kar mora dodatno okrepiti sicer zanesljiv in dober ugled kriminalistov med državljani;
- gojimo kult profesionalnosti in zakonitosti;
- društvo pri državljanih in politiki krepi občutek, da je učinkovito delo kriminalistov eden od najpomembnejših temeljev varnosti;
- potreben je stalni pritisk na politiko, ki mora ustvarjati odlične razmere za delo policije, upoštevajoč pri tem meje zakonitosti, sorazmernosti in človekove pravice;
- zato bomo morali, ne glede na razsežnosti gospodarske in splošne družbene krize, ki se vztrajno zajeda v vse pore življenja in ki bo najbrž prinesla tudi kriminalistom še slabše materialne pogoje (tudi plače) resno analizirati posledice takih okoliščin na delovanje kriminalistične policije kot celote in vsakega posameznika v njej;
- zato potrebujemo člane društva, ki si bodo lahko privoščili razkošje, da pri svojem delu sledijo le strokovnosti in zakonitosti, ne glede na položaj, zasluge, časti, ugled, klientelistično povezanost in politično ali lobistično pripadnost kršilcev zakona;
- zato je pomembno izmenjevati mnenja s kolegi v tujih društvih kriminalistov in sorodnimi društvi v naši državi (Tožilsko društvo, Sodniško društvo …).
Več o dogodkih najdete na spletnem naslovu www.drustvo-kriminalistov.si.
Kot je opredeljeno v prvem členu statuta je Društvo kriminalistov Slovenije prostovoljna organizacija, ki združuje kriminaliste, kriminalistke, kriminalistične tehnike in tehtnice, ter policiste kriminaliste z najmanj letom kriminalistične prakse, ki delajo ali so delali v policiji v skladu z načeli pravičnosti,

poštenosti, profesionalnosti, nepristranosti, medsebojne podpore in politične nevtralnosti, zato vabimo vse, ki ustrezajo tem kriterijem, da se nam pridružijo, saj bomo skupaj še močnejši in bolj slišani.

Jakob Demšar,
predsednik Društva kriminalistov Slovenije

ŠPORTNO DRUŠTVO UJV MURSKA SOBOTA

Športno društvo UJV Murska Sobota je bilo ustanovljeno 2.10.1995. Namen društva je spodbujanje športne aktivnosti delavcev Policijske uprave Murska Sobota. V prvih letih delovanja je društvo štelo tudi preko 300 članov, v zadnjih letih pa se število le teh giblje okrog 50. Prvi predsednik je bil Darko Anželj, leta 1999 je vodenje društva prevzel Aleksander Jevšek, zadnjih 8 let pa društvo vodi Zoran Kosi.

Slika 202. Dan Športa l. 2005

Društvo svoje poslanstvo izvaja preko organizacije raznih tekmovanj med enotami (Naj enota, Športne igre med enotami PU MS, Dan športa), sodelovanja na drugih športnih prireditvah (v okviru Slovenske vojske, Delavske športne igre) ter koordinacije v okviru športnih tekmovanj Policije (državna prvenstva, Policijske igre, itd).
Največje uspehe je društvo doseglo na tekmovanju v okviru Delavskih športnih iger Športne zveze Murska Sobota, kjer smo več let zapored osvojili 1. mesto. Kasneje je koordinacijo udeležbe na teh tekmovanjih prevzel Območni policijski sindikat Murska Sobota, kjer naši člani še vedno dosegajo odlične rezultate.
Pred 10. leti se je porodila ideja o organizaciji športnega druženja, ki smo poimenovali Dan športa oz. Športno zabavno druženje vseh zaposlenih na PU Murska Sobota. Gre za največjo športno prireditev na območju PU Murska Sobota, kjer pri organizaciji sodelujejo tudi vsa ostala društva, ki delujejo v okviru PU, to so: IPA RK Pomurje, OPS Murska Sobota, SPS Murska Sobota, PVD Sever Pomurje, Društvo kriminalistov, Društvo policijskih šefov ter Društvo Maksa Perca.
Tega športnega druženja se udeleži blizu 300 naših delavcev in vabljenih gostov, saj na tekmovanje povabimo tudi predstavnike Carine, Slovenske vojske, sodišča in tožilstva iz Murske Sobote ter predstavnike zaporov v Murski Soboti.

Zoran Kosi,
predsednik

VIZIJA POLICIJE V POMURJU

Damir Ivančić, mag.

Slika 203. Posredovanje policistov ob izgredih.

Slika 204. Srečanje z AVO v l. 2012.

Slika 205. Previdno.

Poslanstvo policije je zagotoviti varnost in zaščito ljudi z njihovimi materialnimi dobrinami, varovati človekove pravice in temeljne svoboščine ter krepiti pravno državo. Temu naj bo tako tudi v prihodnje. Gospodarsko-ekonomska situacija preteklih let in seveda njene posledice danes, kličejo po spremembah tudi v policijskih vrstah. Govorimo o spremembah, tako na organizacijsko-materialnem, kot tudi na taktično-operativnem delovanju policije. Ekonomska situacija, ki ima velik vpliv na omejenost javnih sredstev in pričakovanja ljudi na drugi strani, bosta vsekakor zahtevala racionalno delovanje in določanje prioritet.

Brez vizije ni napredka, v sled česar bo osnovno vodilo pri delovanju organa ugled policije pri zagotavljanju ugodne delovne klime, s poudarkom na osebnostni integriteti, izobraževanju in partnerskem sodelovanju z zunanjimi institucijami in tujimi varnostnimi organi. En od pomembnejših projektov sedanjega vodstva bo tudi vzpostaviti transparenten in na kriterijih izoblikovan uspešen karierni sistem. Seveda vse to v povezavi s spoštovanjem osebnega dostojanstva vsakega posameznika.

Na področju organizacijsko-operativnega delovanja se bo dodana pozornost usmerjala najprej k ohranjanju, če že ne k nadgradnji sedanje organizacijske strukture. Nadaljevalo se bo z načrtovanimi aktivnostmi, ki bodo omogočale čim večjo samostojnost in operativnost policijskih enot, s poudarkom na pravočasnem in kvalitetnem odzivu ter učinkovitosti dela. Vodstvena struktura bo v čim večjem obsegu proaktivna in prisotna med policisti. Policistom pa se bo morala omogočiti vidnejša vloga pri dajanju pobud in sodelovanju v različnih projektih.

V današnjih časih pa bo še toliko bolj pomembno, da bomo ustrezno motivirani za iskanje rešitev glede poenostavitve delovnih procesov in dela s poudarkom na vztrajnosti, inovativnosti in kreativnosti.

Pomurje je tesno vpeto v različne evro povezave. Tranzitna vloga v okviru regionalnih, kot tudi mednarodnih tokov, je v vseh razvojno naravnanih nacionalnih dokumentih izpostavljena kot njena osrednja značilnost. PU Murska Sobota tako deluje na območju, ki meji na tri države, zato je navedena vsebina dela in z njo povezana problematika zelo pestra in pomembna. Globalizacija v svetovnem merilu in z njo predvidena varnostna tveganja ter seveda tudi vstop Hrvaške v okvir Evropske unije je še dodatno popestrilo pretok ljudi, blaga in ostalih storitev. Slednje navsezadnje tudi pomeni še večjo nevarnost ali pa priložnost za storitev odklonskih dejanj (čezmejna kriminaliteta, nezakonito bivanje tujcev, nedovoljene migracije, tihotapljenje različnega blaga ipd.), po drugi strani pa še aktivnejše in bolj učinkovito delovanje policije.

Na področju kriminalitete se bo nadgrajevalo delo povezano s pridobivanjem in analitičnem vrednotenju operativnih podatkov ter ogledne dejavnosti. Nadaljevalo se bo s krepitvijo dinamike v vsebini identificiranja posameznikov in združb iz vseh poglavij kriminalističnega preiskovanja. Stalna prioriteta pa je in tudi v prihodnje bo, vsebina povezana z nasiljem in zaščito ter nudenjem ustrezne pomoči najbolj ranljivim skupinam, kjer bo veljala ničelna toleranca.

Ob nenehni spremembi zakonodaje in usmeritev bo posvečena posebna skrb poznavanju in zakoniti uporabi pooblastil ter vzporedno kvalitetni izvedbi postopkov v povezavi z lastno varnostjo. Na področju prometne varnosti pa se bo nadaljevalo z izvajanjem nacionalnega programa varnosti v cestnem prometu za obdobje do l. 2021 v prizadevanju, da se zmanjšajo najhujše posledice in zaščitijo najbolj ranljive skupine.

PU ima izoblikovano dobro izhodišče glede dela policije v lokalni skupnosti, zato se bo navedena aktivnost v prihodnje samo še krepila, vzporedno z njo pa tudi preventivne dejavnosti na vseh področjih policijskega dela.

Ljudje se vse bolj zavedajo, da jim policija popolne varnosti žal ne more zagotoviti, zato so pripravljeni ali pa tudi prisiljeni prevzeti svoj del odgovornosti, v sled česar si bomo še posebej prizadevali, da bomo v okviru svojih možnosti in znanja, pravočasen, predvsem pa učinkovit t.i. servis, v cilju zmanjšanja občutka ogroženosti in odklonskih pojavov.

Ivančić Damir, mag.

FOTOUTRINKI

NH 1510

ZAKLJUČEK IN ZAHVALA

mag. Ernest Bedek

Spoštovani!

Pred vami je prvi poizkus dokumentiranja in zapisa zbranih okoliščin zgodovine kot so se odvijale policiji v Pomurju od njenega nastanka do današnjih dni. V samem zapisu poizkušamo predstaviti, vsaj po naših vedenjih, še nepredstavljeno in nedokumentirano ustanovitev in sosledje dogodkov od nastanka klasične policije/žandarmerije v Habsburški monarhiji l. 1849, do žandarmerije Kraljevine SHS oz. Jugoslavije, preko policij okupatorskih držav med 2. sv. v. in seveda milice in kriminalistične službe v času LR Slovenije oz. SR Slovenije do današnje moderne slovenske policije.
Vsaka tematika je površinsko, na začetku domnevno lahka, kaj kmalu pa se izkaže, in to se je izkazalo tudi v tem primeru, da gre za temo, ki je nedvomno problematična in zelo zahtevna iz različnih razlogov in vidikov.
Prvi tak zahteven sklop temelji na dejstvu, da je bilo Pomurje do ustanovitve Kraljevine SHS v dveh različnih sistemih. V Prekmurju, ki je bilo pod Madžarsko kraljevino, so bili orožniki in financarji organizirani drugače kot v ostalih delih, prav tako pa so za njih veljali drugačni predpisi kot za iste službe na desni strani reke Mure, ki je spadal pod avstrijski del monarhije. Na levem delu Mure je te naloge opravljala žandarmerija in v večjih mestih mestna policija. Čas po 1. sv. v. in dostopnost obstoječih virov ne nudi neke posebne opore za dokončno dokazovanje dejstev, dostopni viri pa vsaj deloma potrjujejo nakazano in predstavljajo osnovne obrise organizacije in dela žandarmerije Kraljevine SHS oz. policije Jugoslavije.
Sama organizacija organov za notranje zadeve v Sloveniji po 2. sv. v. se da nedvoumno ugotoviti in razbrati iz literature in virov pridobljenih v Arhivu Slovenije. Mnogo težje in bistveno zahtevnejše je bilo ugotoviti organizacijo in delo tajništev za notranje zadeve in postaj milice na terenu v Pomurju v tem času.
Da smo ta del lahko relevantno predstavili, ob čemer smo poizkušali biti čim bolj dosledni in točni, gre nedvomno izjemna zahvala in hvaležnost vsem še živečim upokojenim miličnikom, kriminalistom in takratnim vodstvenim delavcem na postajah milice in tajništvu oz. UJV ali UNZ, ki so z nami obujali svoje spomine in delili slikovno in drugo, uporabljeno gradivo.
Vsa stališča v knjigi, glede dogodkov ali razmer v državi, so nedvomno stališča avtorjev in ne odražajo stališč nobene uradne institucije ali pa gre za stališča tistih, ki so nam določene informacije posredovali.
Vsi, ki smo kakorkoli sodelovali pri tem našem prvem poizkusu ohranjanja zgodovine, se zavedamo, da je prvi poizkus v marsičem pomanjkljiv in površinski zato ga bo potrebno v prihodnje nadgraditi z dodatnimi raziskavami ali spremeniti tam, kjer smo se motili ali napačno razumeli informacije, ki smo jih dobili.
Kljub vsem napakam pa je bil naš osnovni cilj ta, da bi čim bolje osvetlili čas zadnjih 165 let v Pomurju,

da bi ohranili za zanamce nekatere pomembne dogodke in vsaj deloma osvetlili organizacijski oz. vsebinski del delovanja različnih vrst policije/policij na tem prostoru in njihovo vlogo ter mesto v družbi.

Mnogi si bodo lastili takšne in drugačne zasluge za dejstva in raziskave, predstavljene v pričujoči knjigi, zato je potrebno odločno in jasno poudariti, da je glavni krivec za nastanek te knjige Damir Ivančić mag., direktor Policijske uprave Murska Sobota. V želji, da bi vsaj deloma ohranili zgodovino, je nekje v drugi polovici l. 2013, predstavil idejo o zbiranju gradiva. Zagotovo na začetku ni pomislil, da gre za nalogo s tako veliko začetnico in brezkompromisnim sklopom odrekanj na vseh področjih. Koraki, ki so tej ideji sledili, so se zvrstili kot logično zaporedje, od povabila isto-mislečih aktivnih in upokojenih sodelavcev in zunanje javnosti do ožjega tima, ki je na tak ali drugačen način, z mnogo odrekanja in tudi ne malih težav, uspel. Zato lahko danes vsi mi beremo te misli in so ujete tudi za naše zanamce.

Pri pridobivanju gradiv nam je izdatno pomagala policijska uprava Murska Sobota (vsa zbrana, a neuporabljena gradiva bodo ostala upravi in služila tudi za bodoče raziskave). Ker ima Slovenija svoj Arhiv Slovenije, kjer hranijo vsa gradiva, smo bili s strani zaposlenih uslužbencev deležni velike pomoči, brez pomoči muzeja Slovenske policije in knjižnice policije v Tacnu pa dejansko te knjige ne bi mogli pripraviti tako kvalitetno. Tudi Generalna policijska uprava in Ministrstvo za notranje zadeve sta nam stala ob strani in nam pomagala s tem, da so nam omogočili dostop do arhiva policije oz. MNZ. Samo zbiranje in iskanje fotografij, dokumentov in drugega gradiva pa nedvomno brez pomoči mag. Ernesta Bedeka ne bi bilo tako uspešno, saj je bilo potrebno prevoziti mnogo kilometrov, pregledati mnoštvo gradiv in odpreti včasih tudi močno zaprašene škatle, kar pa za imenovanega ni bila ovira, mogoče le dodatna spodbuda. Tehnična in fotografska podpora ter iskanje dokumentarnih fotografij pa brez Štefana Abrahama ne bi bila mogoča, saj nam je pri tem nesebično pomagal na vseh področjih. Mnogo strokovno-tehničnih opravil in pomoči so nam, kadarkoli, nudili sodelavci kriminalistične tehnike policijske uprave Murska Sobota. Ob tem ko je mag. Ernest Bedek zbiral in urejeval ter sortiral gradiva, je tudi avtor nekaterih prispevkov, ki so nastali tudi s podatki, pridobljenimi iz pogovorov z upokojenimi bivšimi sodelavci in iz lastnih izkušenj, ki posameznemu področju dodajajo težo in verodostojnost.

Tekstualno so tako knjigo pripravili Mark Krenn, Drago Ribaš, Anton Rozman in mag. Ernest Bedek. Podatke, vezane na osamosvojitveno vojno Slovenije in čas, ki je za slovensko policijo zelo pomemben sta v sliki in besedi, skupaj uredila in predstavila Ciril Magdič in Tomislav Habulin.

Brez nesebičnega odrekanja Marka Krenna, Draga Ribaša, Antona Rozman, mag. Ernesta Bedeka, Damirja Ivančića mag. in Štefana Abrahama ter seveda brez oblikovalske, lektorske, druge strokovne pomoči, ta ideja/ta knjiga ne bi zagledala luči sveta.

Vsem skupaj in vsakemu posebej: Iskrena Hvala!

SEZNAM DONATORJEV

Zahvala Donatorjem!

Ker vsaka ideja, vsaka želja in nenazadnje vsako hotenje zahteva svoje stroške, se moramo ob izdaji te knjige iskreno zahvaliti vsem našim prijateljem, znancem in nenazadnje ljubiteljem zgodovine in podpornikom, ki so nam, v nedvomno težkih časih, s svojimi prispevki omogočili, da lahko danes prebiramo to knjigo. Knjigo, ki je odraz prikazanih dejstev in ohranjenih zgodovinskih okvirov, ki smo jih s ciljem ohranitve zapisali in s tem vsaj deloma ohranili.

Zavedamo se, da ste se morali vsaj delno odreči drugim idejam, željam ali nenazadnje tudi določenemu delu sprostitve ali zabave, vendar pa vedite, da ste se, s tem ko ste se odločili, da nas boste, v kakršnikoli obliki, pri izdaji knjige podprli, odločili prav, za kar se Vam iskreno zahvaljujemo.

Nekateri bodo mogoče to idejo, željo ali napisano videli iz drugega zornega kota, prepričani pa smo, da bo tudi ta sklop, ko bo še bolj oddaljen, jasen tudi njim. Najpomembnejše je, da smo ohranili zgodovino z zgodovinskimi dejstvi in neposrednimi pričevanji, obenem pa smo zaorali ledino, da bi postali navdih zanamcem, da nadaljujejo začeto, saj je jasno, da smo zbrali mnogo gradiv, objavili pa le delček. Naj jim milejše zvezde naklonijo objavo tudi tistega, kar nam ni uspelo, da ohranijo čimvečji del mozaika zgodovine naše policije.

Vsaka dobra misel dobro mesto najde, vsaka dobra želja dobrega človeka spremlja in vsako dobro dejanje se akterju povrne, zato Vam želimo, da boste tudi v bodoče spremljali dobre želje in ideje, za to našo pa naj zdaj velja Iskrena hvala vsem Vam.

za izdajatelje mag. Ernest Bedek

ZLATI DONATORJI

AVTOKRKA d.o.o., Cankarjeva c. 16, Ljubljana,

OBČINA LENDAVA, Glavna ul. 20, Lendava,

MESTNA OBČINA MURSKA SOBOTA, Kardoševa 2, Murska Sobota,

TISKARNA DIGITALNI TISK MURSKA SOBOTA, Lendavska 1, Murska Sobota.

DONATORJI
/po abecednem vrstnem redu/

ADRIATIC SLOVENICA PE MURSKA. SOBOTA, Ul. arhitekta Novaka 13 a, Murska Sobota,
ARCONT IP d.o.o., Ljutomerska c. 30, Gornja Radgona,
BETONSKI IZDELKI - g. SLAVKO MEŠIČ, Murska Sobota, Noršinska 6, Murska Sobota,
BUNDERLA ŠTEFAN.s.p., Grad 64, Grad,
ČIŠČENJE DK NAPRAV MARTJANCI d.o.o., Martjanci 14, Martjanci,
DVIGALO d.o.o, Industrijska 4, Lendava,
HARPO d.o.o., Dobja vas 187a, Ravne na Koroškem,
IMO-RENT d.o.o., Mačkovci 35, Mačkovci,
IMO-REAL d.o.o., Ul. Štefana Kovača 10, Murska Sobota,
KODILA d.o.o., Markišavci 44, Murska Sobota,
MIZAR FM, PROIZVODNJA IN STORITVE d.o.o., Lipovci 177a, Beltinci,
MLINOPEK d.d., Industrijska ul. 11, Murska Sobota,
MEGRAS d.o.o., Noršinska c. 25c, Murska Sobota,
NOGRAD d.o.o., Hotiza, Petrova ulica 41, Lendava,
RADENSKA d.d., Boračeva 37, Radenci,
SAVA TURIZEM, ZDRAVILIŠČE RADENCI, Zdraviliško naselje 12, Radenci,
USTANOVA FRANCA ROZMANA STANETA, Einspielerjeva 6, Ljubljana

in OBČINE:

APAČE, BELTINCI, CANKOVA, ČRENŠOVCI, DOBROVNIK, GRAD, GORNJA RADGONA, HODOŠ, KUZMA, LJUTOMER, KRIŽEVCI PRI LJUTOMERU, MORAVSKE TOPLICE, ODRANCI, PUCONCI, RADENCI, ROGAŠOVCI, SVETI JURIJ, TURNIŠČE, TIŠINA, VERŽEJ.